Mon C...

Pellegrini altri ...
di Venezia

NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
8
53 A
15
ROMA

gidus

Questo libro è del Sig.r
Anna Gios M.o Adriani
Arrigoni

Adesso è di Gio Batta
Lunati

MEDVLLA THEOLOGIÆ MORALIS,

Facili ac perſpicua methodo reſoluens

CASVS CONSCIENTIÆ

Ex varijs probatiſque Authoribus concinnata.

A R·P· HERMANNO BVSEMBAVM,

E Soc. IESV, S.Theol. Licentiato.

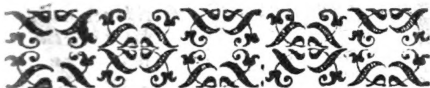
Pœnitentibus æquè ac Confeſſarijs, per quam vtilis ac neceſſaria.

Nouiſſima in hac editione, additæ Propoſitiones in Sacra Generali, contra hæreticam prauitatem Congregatione damnatæ.

VENETIIS, M.DC.XCIII.

Ex Officina Prodocta.

PRÆFATIO AD LECTOREM Beneuolum.

ANNI sunt complures, amice Lector quando iussus fuit Coloniæ, eam scientiam in compendium redactam tradere, quæ nouis Sacerdotibus, in tanto munere dignius exequendo, (præsertim quoties in conscientiæ tribunali Iudices sederent,) præsidio foret. Duo hìc facile videbam maxime à me postulari, vt & optima quæque seligerem, & in ordinem, vsui cuiusque aptissimum, dispertirer, itaque apiculas imitarer, quæ ex optimis floribus vtilissima colligunt, & in alueari disponunt in ordine. Inde effecta est hæc MEDVLLA CASVVM CONSCIENTIÆ, (vt aiunt) seu Theologiæ moralis summa, Enchiridio huic inclusa. Quæ cum in manus, & oculos plurium peruenisset, visa est non improbari: ijs præsertim, qui priuato calamo eandem, non sine labore, molestia, & temporis iactura descripserunt. Hinc euenit (cuius alias consilij ne cogitatio quidem vnquam in-

a a cide-

tiderat) vt plurium me preces identidem vrgerent, & viri maximi authoritas dignitasque impelleret, ac denique etiam superiorum iuberet voluntas, vt publici iuris facerem. Lima hic aliquà opus fuit, à qua perfectior prodiret in lucem, quæque Authorum nomina, ante desiderata, quotquot in promptu essent, adiungeret, (adiuncta sunt autem hac editione quamplurima) nunc consilium tu meum, & ordine accipe. Noto nomine, Casus Conscientiæ appello varias species factorum, de quibus in foro conscientiæ, Iudex Sacerdos sententiam edicat oportet, atque vel vt honestà approbet, vel vt turpia condemnet. Medio tutissimus iturus, extrema plus æquo, vel laxa, vel angusta declinare sum conatus. Quod si quando declarem, vbi Doctores nonnulli benignius senserint, non ideo probo, vel suadeo; sed illud adfero, vnde nonnunquam prudente iudicio, conscientiæ Rector, vel Consultor dispiciat, an esse vsui possit. In sexto quidem præcepto, (vti & matrimonij Sacramento) animus fuerat, per viam adeò luculentam celerius incedere, sed tamen plurium iudicio, & hic immorandum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Pauculos porrò errores, qui editionibus prioribus irrepserant, licèt hac vltima speremus emendatos: si quos tamen, amice Lector, præterea lectione accuratiori deprehenderis, eosdem Typographos liberrimè indicare dignaberis. Cœterum nihil asserui, nisi vel ex communi Doctorum sententia deductum, vel desumptum ex probatissimorum Authorum libris, scriptisve: eorum imprimis, qui hic eximia cum laude versati sunt, inter quos

prin-

principes extitere, laudatissimi huius scientiæ Magistri P. Hermanus Nunning. & P. Fridericus Spe, vterque è Soc. nostra Sacerdos, & in diuersis Academijs Theologiæ Moralis Professor, quibus me debere plurimum libens profiteor: vterque enim; casuum summam confecit & mirificè passim probatam, & publica luce dignam, quibus proinde liberaliter sum vsus, vt & ipsi similiter ante fecerant: prior enim ex P. Maximiliani Buchier: alter ex vtriusque viridario, manu solerti, flores quamplurimos decerpserant. Vnde hos omnes æquissimo animo & iure, in fructus & laudis, quæcunque est, societatem admitto: ita quidem, vt minimam eius partem mihi vendicem. Quinam omnium fontes præcipui extiterint, authores identidem allati indicabunt.

Methodus illa & optima visa fuit, & facillima, vt in quauis materia, seu dubio, in primis ex communi Doctorum sententia respōdeatur: quæ responsio ceu regula quæpiam sit, ex qua deinde (quoties id fieri potest) aut certè circa eam, casus aliquot particulares resoluantur, vt secundum illos, & responsionem dictam, alijs similes, cum inciderint, resolui possint.

Quia verò doctrina hæc fere omnis versatur in cognoscenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, siue moralium (vnde & Moralis Theologia dicitur) illa vero cognosci nō potest sine regula, ad quam vel actus isti rectè accedant, vel à qua prauè recedant agitur.

Lib. I. De actuum moralium regula, tum interna, hoc est, conscientia, tum externa, hoc est, præceptis in genere.

Lib. II. De præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, quæ sunt quasi præambula Decalogi.

Lib.III. De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

Lib.IV. De Præceptis certorum hominum statui proprijs.

Lib.V. De modo discernendi naturam, & grauitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

Lib.VI. De Sacramentis nouæ Legis.

Lib.VII. De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

IN-

INDEX CAPITVM, ET DVBIORVM.

LIBER PRIMVS.

De regula actuum humanorum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Regula interna, siue Conscientia.

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

LI-

LIBER SECVNDVS.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Præceptis Fidei.

TRACTATVS SECVNDVS.

De Præcepto Spei.

TRACTATVS TERTIVS.

De Præceptis Charitatis.

LIBER TERTIVS.

De Praceptis Decalogi, & Ecclesia.

TRACTATVS PRIMVS.

De I Præcepto Decalogi.

TRACTATVS SECVNDVS.

De II. Præcepto Decalogi.

Dub.

TRACTATVS TERTIVS.

De Tertio, & Quarto Præcepto.

TRACTATVS QVARTVS.

De V. & VI. Præcepto.

TRACTATVS QVINTVS.

De Septimo Præcepto, Non furtum facies.

TRACTATVS SEXTVS.

De Præcepto VIII. IX. X.

Ca-

LIBER QVARTVS.

De præceptis particularibus, certo hominum status proprijs.

Art.

LIBER QVINTVS.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

LI-

LIBER SEXTVS.

De Sacramentis.

TRACTATVS PRIMVS.

De Sacramentis in genere.

TRACTATVS SECVNDVS

De Baptismo, & Confirmatione.

Ca-

TRACTATVS TERTIVS.

De Eucharistia.

TRACTATVS QVARTVS.
De Sacramento Pœnitentiæ.

TRACTATVS TERTIVS.

De Eucharistia.

Ca-

TRACTATVS QVARTVS.
De Sacramento Pœnitentiæ.

TRACTATVS QVINTVS
De extrema Vnctione, & Ordine.

TRACTATVS SEXTVS
De Matrimonio.

LIBER SEPTIMVS.

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularibus.

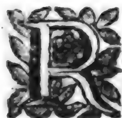
Art.

LIBER PRIMVS DE REGVLA ACTVVM Humanorum.

TRACTATVS PRIMVS, De regula interna, siue Conscientia.

CAPVT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit.

Respondeo I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectus, quo iudicamus aliquid hic & nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum vel malum, idque vel per modum præcepti, vel consilij. Hæc communiter est recta, dictans quod verum est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter quam sit, v.g. esse bonum, quod est malum: diciturque Erronea, quia contingit cum errore: idque vel vincibiliter, seù culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel inuincibiliter, quãdo error moraliter vitari non potuit; ideoq; nec voluntarius est, & consequenter non imputatur ad culpã: & hæc dicitur Conscientia Recta secundũ quid siue in ordine ad nos. *Ex D. Tho. Lay. l. 1. tr. 1. c. 2. n. 1. & 5. 3.*

Resp. II. Non tantùm Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat vt eam sequaris, & si contra facis, peccas: & quidem peccatũ eius speciei, contra cuius virtutis speciem intellectus peccare iudicat. Ratio prioris est, quia Cõscientia recta est regula proxima voluntatis, deriuata à prima & principali regula omnium actionum humanarum, scilicet lege diuina & æterna *S. Thom. 1. q. 19. art. 3.* Ratio posterioris est, tum, quia si intellectus voluntatis proponit malum, esto malum non sit, si tamen putans esse malum, vult illud facere, iam voluntas verè cõsentit in malum, habetque sufficientẽ affectum ad peccatum illud, quod apprehendit: tum, quia *omne quod non est ex fide*, hoc est (vt à Sanctis Patribus communiter explicatur) quod non est secundum conscientiam, *peccatum est*, vt dicitur ad *Rom. 14.* Par est ratio, si intellectus proponat aliquid vt bonum, & præceptũ, esto non ita sit, sed malũ, voluntas enim illud liberè respuendo vel omittendo, consentit in transgressionẽ præcepti, & peccat. Cuius vlterior ratio est, quia obiectum tribuit actui speciem, prout hic, & nunc ab intellectu proponitur, *S. Tho. loc. c. a. 5.*

Ex dictis resoluuntur sequentes Casus, & similes.

I Putans esse ieiunium, quando non est, peccat contrà temperantiam, si non ieiunet. *S. Thom. loc. c.*

II. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit, & si non mentiatur, peccat contra misericordiam. *Reyn. l. 1. tr. 1. c. 4.*

III. Scru-

VII. Scrupulosus, licèt putet inuoluntarias distractiones esse peccata non tamen peccat, quia non sunt liberæ. *Becan. in primam secundæ, tr. 1 c. 4 q. 7. Laym. l. c.*

Resp. III. Si sit Conscientia culpabiliter erronea, iudicans ex ignorantia vincibili prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, & peccas, si contra eam, & si secundùm eam opereris: grauiùs tamen (cęteris paribus) si contra. *Bresser. Bardi a. 3. c. 5.* Ratio prioris est, tum, quia non agis secundùm regulam humanorum actuum, tum, quia voluntas cùm per se sit cœca debet sequi rationis iudicium: si enim perseuerante illo iudicio appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cùm intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia vt cùm *D. Thoma* docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat à culpa; cùm enim in nostra potestate sit, errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex Conscientia erronea, dictante illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. *S. Tho. l. c. Bonac. to. 2. d. 2. q. 4.*

Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Homo in tali casu constitutus, v.g. qui sibi mentiendum vel furandum putat, vt vitam proximi seruet, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothesi necessariò peccaturus, necessitate consequente, eò quòd stante conscientia erronea non possit refugere peccatum; absolutè tamen, & simpliciter non peccabit necessariò, quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere, sed potest, & debet, eandem deponere (cùm sit error vincibilis, & culpabi-

lis) & tunc operari. vide *Laym. hic l. 1. t. 2. c. 3. Becan. in 1. 2. t. 1. c. 4. q. 7.*

II. Qui peccauit ex Conſcientia erronea, etſi in rigore nõ teneatur, rectius tamen addet illã circunſtantiã in confeſſione, dicendo, feci hoc vel illud, putans me facere contra preceptũ, vel obligationem grauem; *C. de Lugo diſ. 16. n. 503.*

CAPVT II.
De Conſcientia Dubia.

DVBIVM I.
Quid ſit Conſcientia practicè dubia, & quid in ea agendum.

REſp. I. Dubium, eſt ſuſpenſio aſſenſus circa obiectum apprehenſiuum. Idque eſt duplex Speculatiuum ſeu Vniuerſale, quando in genere dubitatur, v.g. an contractus vſurarius ſit licitus, an die feſto liceat venari, piſcari pingere, &c. Et Practicum, ſeu Particulare, cum dubitatur, an his circumſtantijs, v.g. hoc feſto liceat mihi venari. Ex quo patet, quid ſit conſcientia practicè dubia, ſcilicet, quæ practicè dubitat; Speculactiuè dubia quæ ſpeculatiuè, Ita *Nauar. Laym. Sanch. Becan. t. 1. c. 4. q. 8.*

Reſp. II. Qui cum conſcientia practicè dubia operatur, peccat: & quidem peccato eiuſdem rationis ac ſpeciei, cuius eſt peccatum de quo dubitat. Ita *Sanch. Bonac. t. 2. d. 2. q. 4. p. 7.* Ratio prioris, eſt tum, quia is exponit ſe periculo peccati: tum, quia quod non ex fide, eſt peccatum, ideſt, quod non fit cum determinato iudicio conſcientiæ eſſe licitum. Idque verum eſt, etiam ſi ſpeculatiuè non dubitet, v. g. Certus ſum abſolutè licitum eſſe die feſto

do-

docere, dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, peccato docendo. Ratio poſterioris patet, tum ex ratione prima data: tum ex dictis de Conſcientia erronea: quia habet affectum ad peccatum eiuſdem rationis. Vnde ſi dubites, an ſit mortale, peccas mortaliter: an ſit furtum, committis, furtum, &c. Si dubites, ſit ne peccatum, (ſiue mortale, ſiue veniale,) ita vt malitia in confuſo proponatur, dicit *Vaſq.1.2.d.529.c.3. & alij*, eſſe mortale: quod negat *Nauar. Valen. &c. Bonac. Laym. l.c.*

Reſp. III. Qui practicè dubius eſt circa aliquod opus tenetur ſe reſoluere. Et quidem non per ſolum affectum, & voluntatem (hoc enim non ſufficere, rectè docet *Vaſq Sanch. l.1. mor. c. 9. & alij communiter*, contra *Caiet.*) quia adhuc exponeret ſe periculo peccandi; ſed per motiuum rationabile, quale eſt, 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum ſine ſcrupulo ſic operantium. *Sanch. Bec. l.c.* 3. Anthoritas viri alicuius docti, & pij. Quod ſi tamen dubium ſine ratione, & iuſta cauſa temerè conceptum eſſet, poſſet etiam ſine noua ratione deponi. Et ita explicari poteſt Caietanus.

Reſp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus, & præceptis contrarijs: v.g. vtrum quis die feſto teneatur apud ægrotum manere omiſſo ſacro, an verò ſacrum audire; tenetur ſe reſoluere, & prudenter iudicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum ſibi licitum eſſe: alioqui enim exponet ſe periculo peccandi. Vt verò id rectè fiat, hæc ſeruanda ſunt, 1. Exquirat aliorum conſilia, ſi poteſt. 2. Si non poteſt, v.g. quia ſolus eſt vel quia ex confeſſione rem intellexit conſideret quantum res, & tempus fert, vtrū ex duobus illis ſit, vel videatur minus

III. Pœnitentem, qui secundum probabilem opinionem operari vult potest, imò secundum communem sententiam, debet Confessarius, & quidem si proprius sit, siue Parochus, sub mortali, absoluere, licèt ipse iudicet doctrinam illam esse falsam: Ideoque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit eiusdem sententiæ. Ratio est, quia rectè disposito non debet negari absolutio. *Azor. Vasq. Sanch. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 10.* Additque *Dia. p. 2. t. 13. R. 11. San. & Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absoluere, quando de mortali confessio sit; tametsi non sit proprius eius Confessarius.

IV. Non sunt damnandi qui adeunt varios Doctores, donec vnum reperient fauentem sibi: dummodò is prudens, ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita *Sanch. lib. 1. c. 9. num. 24. Bonac. & alij* contra *Nauarrum*.

V. Superiori præcipienti secundùm opinionem probabilem, subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem, ac tutiorem, v.g. si paululum ægrotus, probabilius & tutius putes te teneri ad ieiunium, comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minus tutam, & probabilem. Ratio, quia in dubio præsumitur pro superiore *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 11. & 12.*

VI. Potest aduocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi iudicet contrariam probabiliorem *Ita Lay. Bonac q. 4. p. 9.* Ratio, quia vtraque pars habet ius proferendi suas causas in iudicio. *vid. infrà l. 5. c. 3. dub 3.*

Dixi 1. in responsione, *seclusà iniuria*, quia si periculum sit; ne proximum fiat damnum, aut iniuria, locum habet axioma: *In dubio*

tu-

tutior via eligenda est. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculatiuè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti; sed quoad ea, quæ à Ministro præstanda sunt, vtendum est sententia securiore, & materia ac forma certa, v. g. in Baptismo. Ratio est, quia licet præcisè operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem; nec Sacramento irrogaret irreuerentiam: quia tamen effectus Sacramenti, vt remissio peccatorum, & infusio gratiæ, dependet à vera materia & forma, grauiter proximo noceret: ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione; v. g. Baptismus morituro in aqua rosaciæ mixta, si naturalis desit, quia tum proximus iuuari debet vt potest, & ex duobus malis, minus eligendum. vid. *Lay. hic, & Sot. 4. d. 26 .s. 6. Bec. c 4. q 9.*

II. Medicus & Chirurgus sequi debent tutiora & probabiliora; nec vti possunt, v. g. explorandi gratia, medicamento probabili; multoque minus dubio, si certum habeant. *Bonac. l. c. Bald. de conscientia dubia.* vide infra *lib. 5. t. 3. dub. 7.*

Dixi si adhuc sit probabilis; quia si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel grauem censuram, vel rationem grauem de noua inuentam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio. *Vnde resoluitur hic Casus.*

Non licet nunc absoluere pœnitentem absentem, etsi plures Doctores ante hac id sen-

ferint: horum enim sententia nunc est abolita, & probabilitatem, si quam habuit, amisit, præcipuè accedente decreto Clementis VIII. *Bonac. l. c. n. 17. & alij communiter.*

DVBIVM III.

An in dubio tutior pars sit eligenda?

Resp. Qui in dubio constitutus, post diligens examen se nequit resoluere, non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem fauentem suæ libertati, etiam minus tutam) dummodò sit in possessione suæ libertatis: iuxta illud axioma: *In dubio melior est conditio possidentis.* Ratio est, quia talis non agit temerè cùm vtatur sua libertate, quod cuius licet, quandiu non constat esse ea priuatum, cum eam, vt cætera externa bona, possideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate priuet, incumbit probatio obligationis contractæ, iuxta *reg. 11. in 6.* Neque huic responsioni obstat axioma contrarium. *In dubio tutior via est eligenda*, quia id intelligitur, si ex vna parte sit dubium, ex altera certum, tunc hanc esse eligendam: quòd si autem vtraq; pars tuta sit, axioma vniuersim non est præcepti, sed consilij, vt *Nauar. Sanc. Bonac to. 2. d. 2. q. 4. pun. 9. n. 21. Laym. l. 1. t. 1. c. 5 § 4. Fil. n. 157. & 160.*

Porrò pro regula cognoscendi, quis sit possessor, attendendum est pro quo stet præsumptio in foro externo, is enim censebitur possidere, præsumptio autem censetur stare pro ea parte, quæ onus probandi in alium transfert. *Bardi. d. 5. c. 5.* Vnde cum *Sanch. Laym. loc. c & alijs resoluuntur Casus sequentes,*

I. Dubitans, post sufficientem diligentiam ad-

adhibitam, an lex sit imposita, v.g. ieiunij, itẽ, an votum, vel iuramentũ sit emissum, non obligatur dubitans. Ratio, quia cùm lex & votum vt obligent debeant sufficienter proponi, meritò hic præsumitur non esse, ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis. *Suar. Fil. Lay* Contra verò si vouisse constet, & dubitatur an satisfecerit, tenetur satisfacere, quia tũc votũ est in possessione. Similiter dubitans an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita *Sanch. Lay. Bo. l. c. Fil. n. 163.*

II. Qui certus est de lege & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur lege, aut voto, vt si sciat se vouisse religionem, dubitat autem vtrum certam, an verò in communi tantùm. Item, vouit abstinere à culpa, dubitat verò an omni, ab illicita tantùm: non tenetur verò, quoad partem, de qua dubitat.

III. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta vel abrogata, vel tu ab ea eximaris; teneris lege. Ratio quia cùm constat de lege, pro ea stat præsumptio, & possessio; proindeque alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi: ideoque dum non probat, lege tenetur. *Laym. l. 1. t. 4. c. 3. Sanc. Fil.* contra *Salas, & Azor.* qui docent, si dubites, an lex sit accepta, ea te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleuerit, non tenetur ieiunio; quia libertas est in possessione. Contra verò res se habet si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisita: quia præsumptio, & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet. *Laym. l. c. n. 35. Sanch. d. 40 & 41.*

V. Si cras sit ieiunium, & post examen

dubitat, an sit audita duodecima noctis, potest cœnare, & carnibus vesci; quia libertas est in possessione. Contra verò, si hodie sit ieiunium, & dubitas, an sit duodecima noctis, non licet; quia præceptum est in possessione, cum constet hodiernum diem esse ieiunij, & dubium sit, an transactus. *Sanch. Laym. loc. c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpto; si enim sit ratio dubium deponendi, v. gr. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non, cessat ratio data. Cum enim duo horologia sint quasi duo Doctores, sed opiniones probabiles, licet vtrumlibet sequi, nisi sciam vnum errare. *Lay. & alij commun.*

VI. Si dubites, vtrum mediam noctem cœnando excesserit, vel masticando aliquid deglutiueris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere. *Sanch. l. 2. de matr. d. 41. n 40. Fagund. p 3. l. 3. c 5. n. 18.* tum, quia lex ieiunè sumendi est in possessione, tum; quia grauis est irreuerentia. Quamquam contraria sententia *Laym. l. 1. t. 1 c. 5. nu. 36.* probabilis: Dianæ verò *t. 2. tr. 4. de Sacr. R. 29.* tuta etiam in praxi videatur; eo quòd lex Ecclesiastica, in casu dubio, non videatur tam arctè constringere conscientias: &, in dubio factum præsumi non debeat; neque censeatur irreuerens, qui iuris præsumptionem sequitur. vide infrà 41. *lib. 6. tract. 3. cap. 2. d. 2. a. 2. & de Lugo d. num. 41.*

VII. Si post contractum bonæ fidei matrimonium, dubium de valore superueniat, quod post veritatis inquisitionem depelli non possit, debitum non tantum reddi; sed etiam exigi potest: quia dubium superueniens bonæ fidei possessori obesse non debet. vide *Sanch. l 2. de mat. disp. 41. n. 47. Bon. l. c.*

VIII.

VIII. Qui certus est de debito, & dubitat, an soluerit, tenetur soluere. *Suar. Vasq. Lugo, Dian. p.2.t.6.misc.R 49.* nisi etiam creditos dubitet; tunc enim *Tan. in 1.d.2.q.6.du.4.* putat non teneri: quod *Lay.l.1. tr.1 c.6.* ita limitat, vt teneatur non ad integram solutionem, sed ad partem eius, pro qualitate dubij: quod *Dian. p.4.t.3.R.32.* amplectitur vt probabile.

CAPVT III.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum?

RESP I. Scrupulus, est inanis apprehensio, & hinc ortus timor, & anxietas, alicubi esse peccatum, vbi non est. Ita communiter *Nauar. Azor & cæteri.*

Resp. II. Licet operari cum Conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodo iudicetur esse scrupulus, & vt talis contemnatur. Neque tamen opus est, vt ad singulos actus formetur hoc expressum iudicium, quod sit scrupulus; sed sufficit; quod contra eum agatur ex habituali, vel virtuali iudicio ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit, cum ad bene operandum sufficiat iudicium probabile aliquid licere; scrupulus autem cum ex leui fundamento procedat, non tollit iudicium practicum probabile. *Sanc.l.1 cap.10. Reg. Becan. Fil.t n.176.*

Resp. III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Pertinacia iudicij, qua doctorum consilijs non acquiescunt: vnde varios consulunt, & fatigant; ac tandem nullius iudicio stant, nisi suo. II. Ex leui apparentia frequens iudi-

iudiciorum mutatio: vnde oritur in agendo inconstantia. Sic v.g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt iudicium, de lecto vel non lecto aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, perturbatè agere, & cæco quodam modo in externis actionibus versari. IV. Habere reflexiones extrauagantes infinitarum circunstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, ac cōtra sapientum, & proprium sæpè iudicium esse inquietum. VI. Si Confessarius iudicet te esse scrupulosum. VII. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo. 1. Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. Si alias expertus sis, te simile apprehendisse sine fundamento.

Resp. IV. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione souere. II. Iudicio Confessarij, vel alterius viri docti ac pij, acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus, sic enim, se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento: sed accipiendo ab eo generalia principia, à quibus nullius scrupuli causa, imò nullo modo, recedat. Etsi enim alterum errare contingeret; quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam & consuetudinem, tanquam regulam, intueri. *S. Ant. Syl.* IV. Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minus etiam tutas. *Fil. cap. 4. num. 122.* V. Non iudicare quidquam esse mortale nisi certò sciat. *Azor. l. 2. c. 20. Vasq. San. Fil. tom. 1. cap. 4.* VI. Nunquam otiari; quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorum, verbi gratia melancholicus euacuet medicamentis atrabilem, pertinax frangat suum iudicium;

su-

superbus prudentiæ non confidat: rudis instructionem petat: timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad infamiam. VIII. Nosse scrupulosorum priuilegia; vt 1. Quod non teneatur in agendo adhibere examen, & diligentiam, nisi valdè mediocrem, nec tantum, quantum alij, & quod, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, possit liberè agere quod vult, nisi certum & euidens sic esse peccatum. vide *Vasquez in* 1. 2. *d.* 57. 2. Quod nihil teneatur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certo sciat illud esse mortale, & se ritè confessum non esse. Non est autem certus, quamdiu dubitat. Vnde suadet *Layman*, vt scrupulosus nunquam confiteatur dubia, & scrupulosa. Et *Sà V. Dubium, Sanchez, Azorius, &c.* dicunt non teneri confiteri, nisi quæ iurare possit esse mortalia, & nunquam esse confessum. Ratio vtriusque priuilegij est, quia in scrupuloso, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, vt non possit rectè rem examinare. Vnde esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procurare integritatem confessionis, cum ab ea minores sæpè difficultates excusent, vt notat *Koninc. Lay. Bon Azor. Bec.* IX. Confessarius non permittet confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia (maximè, si semel ad satietatem audiuerit) quia alioqui nunquam fontem scrupulorum exhauriet: *vid. apud Lay. hic, cap. 6. Filliuc. Sanch. hic & liber 2. de matrimon. disp. 4. Azor. tom. 1. lib. 2 cap. 20. Breßerum lib. 6. toto Bec. part. 2. t. 1. cap. 4. Bon. d. 1 q. 4. p. 9.*

TRA-

lis) & tunc operari. vide *Laym. hic l. 1. t 2. c. 3. Becan. in* 1. 2. *t.* 1. *c.* 4. *q* 7.

II. Qui peccauit ex Conscientia erronea, etsi in rigore nõ teneatur, rectius tamen addet illã circunstantiã in confessione, dicendo, feci hoc vel illud, putans me facere contra preceptũ, vel obligationem grauem; *C. de Lugo dis.* 16. *n.* 503.

CAPVT II.
De Conscientia Dubia.

DVBIVM I.
Quid sit Conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum.

RESp. I. Dubium, est suspensio assensus circa obiectum apprehensiuum. Idque est duplex Speculatiuum seu Vniuersale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus vsurarius sit licitus, an die festo liceat venari, piscari pingere, &c. Et Practicum, seu Particulare, cum dubitatur, an his circumstantijs, v. g. hoc festo liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit conscientia practicè dubia, scilicet, quæ practicè dubitat; Speculactiuè dubia quæ speculatiuè, Ita *Nauar. Laym. Sanch. Becan. t.* 1. *c.* 4. *q.* 8.

Resp. II. Qui cum conscientia practicè dubia operatur, peccat: & quidem peccato eiusdem rationis ac speciei, cuius est peccatum de quo dubitat. Ita *Sanch. Bonac. t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 7. Ratio prioris, est tum, quia is exponit se periculo peccati: tum, quia quod non ex fide, est peccatum, idest, quod non fit cum determinato iudicio conscientiæ esse licitum. Idque verum est, etiam si speculatiuè non dubitet, v. g. Certus sum absolutè licitum esse die festo do-

docere, dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, peccato docendo. Ratio poſterioris patet, tum ex ratione prima data: tum ex dictis de Conſcientia erronea: quia habet affectum ad peccatum eiuſdem rationis. Vnde ſi dubites, an ſit mortale, peccas mortaliter: an ſit furtum, committis, furtum, &c. Si dubites, ſit ne peccatum, (ſiue mortale, ſiue veniale,) ita vt malitia in confuſo proponatur, dicit *Vaſq.1.2.d.529.c.3. & alij*, eſſe mortale: quod negat *Nauar. Valen. &c. Bonac. Laym. l.c.*

Reſp.III. Qui practicè dubius eſt circa aliquod opus tenetur ſe reſoluere. Et quidem non per ſolum affectum, & voluntatem (hoc enim non ſufficere, rectè docet *Vaſq Sanch. l.1.mor.c.9. & alij communiter*, contra *Caiet.*) quia adhuc exponeret ſe periculo peccandi; ſed per motiuum rationabile, quale eſt, 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum ſine ſcrupulo ſic operantium. *Sanch. Bec. l.c.* 3. Anthoritas viri alicuius docti, & pij. Quod ſi tamen dubium ſine ratione, & iuſta cauſa temerè conceptum eſſet, poſſet etiam ſine noua ratione deponi. Et ita explicari poteſt Caietanus.

Reſp.IV. Si dubium oriatur ex obligationibus, & præceptis contrarijs: v.g. vtrum quis die feſto teneatur apud ægrotum manere omiſſo ſacro, an verò ſacrum audire; tenetur ſe reſoluere, & prudenter iudicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum ſibi licitum eſſe: alioqui enim exponet ſe periculo peccandi. Vt verò id rectè fiat, hæc ſeruanda ſunt, 1. Exquirat aliorum conſilia, ſi poteſt. 2. Si non poteſt, v.g. quia ſolus eſt vel quia ex confeſſione rem intellexit conſideret quantum res, & tempus fert, vtrū ex duobus illis ſit, vel videatur minus

malum, idq; eligat, & non peccabit, v.g. in casu dicto, minus malum est omittere sacrum, quam deserere infirmum, quia de Sacro audiendo, est præceptum affirmatiuum tantum, & iuris humani: at de infirmo, est negatiuum, & iuris naturalis *Sanch. l. c. 3.* Si vtrumque videatur æquè graue vtrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se coniecisset, modò de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaretur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest, ideoque tum cessat obligatio minor, vel si sint aut videantur æquales, vtralibet vid. *Laym. l. c. 4. & 5. Fill. t. 21. c. 4. Bon. l. c. p. 6. n. 27.*

DVBIVM II.
Quid agendum cum Conscientia speculatiuè dubia?

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in vtramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculatiuè dubium. Quæritur ergo hic, an, & quomodo ex talibus possit formari conscientia practicè certa?

Respondeo. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam hoc est, quæ minus remota videatur ab omni specie peccati, quam altera) relicta probabiliore, & tutiore propria: seclusâ tamen omni iniuriâ, & periculo proximi, & dummodò opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat, & sequitur *Laym. & Bon. t. 2. ad 2. q. 4. p. 9.* Ratio est, tum quia, qui sequitur sententiam graui authoritate, vel non leuis momenti ratione nixam, (hæc enim dicitur probabilis,) non agit te-

temerè, ſed prudenter, ſequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum conſilium. Tum quia eſſet onus intolerabile, multiſque ſcrupulis expoſitum, in omni re examinare, quod ſit probabilius, & tutius.

Dixi in reſponſione, *etiam alienam*, quia parum refert, quòd oppoſita ſententia ipſi operanti videatur probabilior ſpeculatiuè: ſpeculatiuum enim illud iudicium, eo ipſo quod fortè incertum & falſum ſit, non debet eſſe regula operationis, cùm operans aliam regulam, eamque certã habeat quam ſequatur, ſcilicet hanc, quod in dubijs quiſque operari poſſit ſecundum ſententiam, quam viri docti vt probabilem, & in praxi tutam, defendunt. Neque tunc agit contra propriam conſcientiam, aut exponit ſe periculo peccandi formaliter. *Atque hinc colligitur ſolutio ſequentium caſuum.*

I. Confeſſarius, aut alius doctus, poteſt conſulenti reſpondere, ſecundùm probabilem aliorum ſententiam, ſi fortè ei hæc ſit fauorabilior, prætermiſsã etiam propriã probabiliore, & tutiore *Sanch. Bon. ac.* Ratio patet, quia ipſe Confeſſarius poteſt eam prudenter agendo ſequi. Etſi ad inconſtantiæ notam fugiendam expediat reſpondere ſemper ſecundùm eadem principia, vt monet *Sanch. l. c. 19 Becan. n. 16.*

II. Poteſt etiam vir talis conſultus ſignificare conſulenti, opinionem à quibuſdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipſi ſequi liceat, quamuis ipſe conſultus eandem ſpeculatiuè falſam eſſe iudicet, & proinde in praxi ipſe ſequi non audeat. Ratio eſt, quia alter habet ius ſequendi ſententiam probabilem, & hoc ius ſuum illi indicare non prohibetur. *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. Bon. p. 9.*

III. Pœnitentem, qui secundum probabilem opinionem operari vult potest, imò secundum communem sententiam, debet Confessarius, & quidem si proprius sit, siue Parochus, sub mortali, absoluere, licèt ipse iudicet doctrinam illam esse falsam: Ideoque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit eiusdem sententiæ. Ratio est, quia rectè disposito non debet negari absolutio. *Azor. Vasq. Sanch. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 10.* Additque *Dia. p. 2. t. 13. R. 11. San. & Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absoluere, quando de mortali confessio sit; tametsi non sit proprius eius Confessarius.

IV. Non sunt damnandi qui adeunt varios Doctores, donec vnum reperient fauentem sibi: dummodò is prudens, ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita *Sanch. lib. 1. c. 9. num. 24. Bonac. & alij* contra *Nauarrum*.

V. Superiori præcipienti secundùm opinionem probabilem, subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem, ac tutiorem, v.g. si paululum ægrotus, probabilius & tutius putes te teneri ad ieiunium, comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minus tutam, & probabilem. Ratio, quia in dubio præsumitur pro superiore *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 11. & 12.*

VI. Potest aduocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi iudicet contrariam probabiliorem *Ita Lay. Bonac. q. 4. p. 9.* Ratio, quia vtraque pars habet ius proferendi suas causas in iudicio. *vid. infrà l. 5. c. 3. dub. 3.*

Dixi 1. in responsione, *seclusà iniuria*, quia si periculum sit, ne proximum fiat damnum, aut iniuria, locum habet axioma: *In dubio*

in-

tutior via eligenda est. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculatiuè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti; sed quoad ea, quæ à Ministro præstanda sunt, vtendum est sententia securiore, & materia ac forma certa, v. g. in Baptismo. Ratio est, quia licet præcisè operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem; nec Sacramento irrogaret irreuerentiam: quia tamen effectus Sacramenti, vt remissio peccatorum, & infusio gratiæ, dependet à vera materia & forma, grauiter proximo noceret: ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione; v. g. Baptismus morituro in aqua rosaciæ mixta, si naturalis desit, quia tum proximus iuuari debet vt potest, & ex duobus malis, minus eligendum. vid. *Lay. hic, & Sot. 4 d. 26 f. 6. Bec. c 4. q 9.*

II. Medicus & Chirurgus sequi debent tutiora & probabiliora; nec vti possunt, v. g. explorandi gratia, medicamento probabili; multoque minus dubio, si certum habeant. *Bonac. l. c. Bald. de conscientia dubia.* vide infra *lib 5. c. 3. dub. 7.*

Dixi *si adhuc sit probabilis;* quia si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel grauem censuram, vel rationem grauem de noua inuentam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio. *Vnde resoluitur hic Casus.*

Non licet nunc absoluere pœnitentem absentem, etsi plures Doctores ante hac id sen-

 serint:

ſerint: horum enim ſententia nunc eſt abolita, & probabilitatem, ſi quam habuit, amiſit, præcipuè accedente decreto Clementis VIII. *Bonac. l. c. n. 17. & alij communiter.*

DVBIVM III.

An in dubio tutior pars ſit eligenda?

Reſp. Qui in dubio conſtitutus, poſt diligens examen ſe nequit reſoluere, non tenetur ſemper eligere partem tutiorem, ſed poteſt amplecti partem fauentem ſuæ libertati, etiam minus tutam) dummodò ſit in poſſeſſione ſuæ libertatis: iuxta illud axioma: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis.* Ratio eſt, quia talis non agit temerè cùm vtatur ſua libertate, quod cuius licet, quandiu non conſtat eſſe ea priuatum, cum eam, vt cætera externa bona, poſſideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate priuet, incumbit probatio obligationis contractæ, iuxta *reg. 11. in 6.* Neque huic reſponſioni obſtat axioma contrarium. *In dubio tutior via eſt eligenda*, quia id intelligitur, ſi ex vna parte ſit dubium, ex altera certum, tunc hanc eſſe eligendam: quòd ſi autem vtraq; pars tuta ſit, axioma vniuerſim non eſt præcepti, ſed conſilij, vt *Nauar. Sanc. Bonac. to. 2. d. 2. q. 4. pun. 9. n. 21. Laym. l. 1. t. 1. c. 5 § 4. Fil. n. 157. & 160.*

Porrò pro regula cognoſcendi, quis ſit poſſeſſor, attendendum eſt pro quo ſtet præſumptio in foro externo, is enim cenſebitur poſſidere, præſumptio autem cenſetur ſtare pro ea parte, quæ onus probandi in alium transfert. *Bardi d. 5. c. 5.* Vnde cum *Sanch. Laym. loc. c. & alijs reſoluuntur Caſus ſequentes.*

I. Dubitans, poſt ſufficientem diligentiam

ad-

adhibitam, an lex sit imposita, v.g. ieiunij, itē, an votum, vel iuramentū sit emissum, non obligatur dubitans. Ratio, quia cùm lex & votum vt obligent debeant sufficienter proponi, meritò hic præsumitur non esse, ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis. *Suar. Fil. Lay.* Contra verò si vouisse constet, & dubitatur an satisfecerit, tenetur satisfacere, quia tūc votū est in possessione. Similiter dubitans an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita *Sanch. Lay. Bo. l. c. Fil. n. 163.*

II. Qui certus est de lege & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur lege, aut voto, vt si sciat se vouisse religionem, dubitat autem vtrum certam, an verò in communi tantùm. Item, vouit abstinere à culpa, dubitat verò an omni, ab illicita tantùm: non tenetur verò, quoad partem, de qua dubitat.

III. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta vel abrogata, vel tu ab ea eximaris; teneris lege. Ratio quia cùm constat de lege, pro ea stat præsumptio, & possessio; proindeque alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi: ideoque dum non probat, lege tenetur. *Laym. l. 1. t. 4. c. 3. Sanc. Fil.* contra *Salas, & Azor.* qui docent, si dubites, an lex sit accepta, ea te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleuerit, non tenetur ieiunio; quia libertas est in possessione. Contra verò res se habet si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisita: quia præsumptio, & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet. *Laym. l. c. n. 35. Sanch. d. 40 & 41.*

V. Si cras sit ieiunium, & post examen

Resp. II. Non tantùm Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat vt eam sequaris, & si contra facis, peccas: & quidem peccatū eius speciei, contra cuius virtutis speciem intellectus peccare iudicat. Ratio prioris est, quia Cōscientia recta est regula proxima voluntatis, deriuata à prima & principali regula omnium actionum humanarum, scilicet lege diuina & æterna *S. Thom. 1. q. 19. art. 3*. Ratio posterioris est, tum, quia si intellectus voluntatis proponit malum, esto malum non sit, si tamen putans esse malum, vult illud facere, iam voluntas verè cōsentit in malum, habetque sufficientē affectum ad peccatum illud, quod apprehendit: tum, quia *omne quod non est ex fide*, hoc est (vt à Sanctis Patribus communiter explicatur) quod non est secundum conscientiam, *peccatum est*, vt dicitur ad *Rom.* 14. Par est ratio, si intellectus proponat aliquid vt bonum, & præceptū, esto non ita sit, sed malū, voluntas enim illud liberè respuendo vel omittendo, consentit in transgressionē præcepti, & peccat. Cuius vlterior ratio est, quia obiectum tribuit actui speciem, prout hic, & nunc ab intellectu proponitur, *S. Tho. loc. c. a. 5.*

Ex dictis resoluuntur sequentes Casus, & similes.

I Putans esse ieiunium, quando non est, peccat contrà temperantiam, si non ieiunet. *S. Thom. loc. c.*

II. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit, & si non mentiatur, peccat contra misericordiam. *Raym. l. 1. tit. 1. c. 4.*

III. Scru-

III. Scrupulosus, licèt putet inuoluntarias distractiones esse peccata non tamen peccat, quia non sunt liberæ. *Becan. in primam secundæ, tr. 1. c. 4. q. 7. Laym. l. c.*

Resp. III. Si sit Conscientia culpabiliter erronea, iudicans ex ignorantia vincibili prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, & peccas, si contra eam, & si secundùm eam operreris: grauiùs tamen (cæteris paribus) si contra. *Bresser. Bardi q. 3. s. 5.* Ratio prioris est, tum, quia non agis secundùm regulam humanorum actuum, tum, quia voluntas cùm per se sit cœca debet sequi rationis iudicium: si enim perseuerante illo iudicio appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cùm intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia vt cùm *D. Thoma* docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat à culpa; cùm enim in nostra potestate sit, errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex Conscientia erronea, dictante illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. *S. Tho. l. c. Bonac. to. 2. d. 2. q. 4.*

Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Homo in tali casu constitutus, v. g. qui sibi mentiendum vel furandum putat, vt vitam proximi seruet, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothesi necessariò peccaturus, necessitate consequente, eò quòd stante conscientia erronea non possit refugere peccatum; absolutè tamen, & simpliciter non peccabit necessariò, quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere, sed potest, & debet, eandem deponere (cùm sit error vincibilis, & culpabi-

 lis)

lis) & tunc operari. vide *Laym. hic l. 1. t. 2. c. 3. Becan. in 1. 2. t. 1. c. 4. q. 7.*

II. Qui peccauit ex Conscientia erronea, etsi in rigore nō teneatur, rectius tamen addet illā circunstantiā in confessione, dicendo, feci hoc, vel illud, putans me facere contra preceptū, vel obligationem grauem; *C. de Lugo dis. 16. n. 503.*

CAPVT II.
De Conscientia Dubia.

DVBIVM I.
Quid sit Conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum.

RESp. I. Dubium, est suspensio assensus circa obiectum apprehensiuum. Idque est duplex Speculatiuum seu Vniuersale, quando in genere dubitatur, v.g. an contractus vsurarius sit licitus, an die festo liceat venari, piscari pingere, &c. Et Practicum, seu Particulare, cum dubitatur, an his circumstantijs, v.g. hoc festo liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit conscientia practicè dubia, scilicet, quæ practicè dubitat; Speculatiuè dubia quæ speculatiuè, Ita *Nauar. Laym. Sanch. Becan. t. 1. c. 4. q. 8.*

Resp. II. Qui cum conscientia practicè dubia operatur, peccat: & quidem peccato eiusdem rationis ac speciei, cuius est peccatum de quo dubitat. Ita *Sanch. Bonac. t. 2. d. 2. q. 4. p. 7.* Ratio prioris, est tum, quia is exponit se periculo peccati: tum, quia quod non ex fide, est peccatum, idest, quod non fit cum determinato iudicio conscientiæ esse licitum. Idque verum est, etiam si speculatiuè non dubitet, v. g. Certus sum absolutè licitum esse die festo do-

docere, dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, peccato docendo. Ratio poſterioris patet, tum ex ratione prima data: tum ex dictis de Conſcientia erronea: quia habet affectum ad peccatum eiuſdem rationis. Vnde ſi dubites, an ſit mortale, peccas mortaliter: an ſit furtum, committis, furtum, &c. Si dubites, ſit ne peccatum, (ſiue mortale, ſiue veniale,) ita vt malitia in confuſo proponatur, dicit *Vaſq. 1. 2. d. 529. c. 3. & alij*, eſſe mortale: quod negat *Nauar. Valen. &c. Bonac. Laym. l. c.*

Reſp. III. Qui practicè dubius eſt circa aliquod opus tenetur ſe reſoluere. Et quidem non per ſolum affectum, & voluntatem (hoc enim non ſufficere, rectè docet *Vaſq. Sanch. l. 1. mor. c. 9. & alij communiter*, contra *Caiet.*) quia adhuc exponeret ſe periculo peccandi; ſed per motiuum rationabile, quale eſt, 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum ſine ſcrupulo ſic operantium. *Sanch. Bec. l. c.* 3. Authoritas viri alicuius docti, & pij. Quod ſi tamen dubium ſine ratione, & iuſta cauſa temerè conceptum eſſet, poſſet etiam ſine noua ratione deponi. Et ita explicari poteſt Caietanus.

Reſp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus, & præceptis contrarijs: v. g. vtrum quis die feſto teneatur apud ægrotum manere omiſſo ſacro, an verò ſacrum audire; tenetur ſe reſoluere, & prudenter iudicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum ſibi licitum eſſe: alioqui enim exponet ſe periculo peccandi. Vt verò id rectè fiat, hæc ſeruanda ſunt, 1. Exquirat aliorum conſilia, ſi poteſt. 2. Si non poteſt, v. g. quia ſolus eſt vel quia ex confeſſione rem intellexit conſideret quantum res, & tempus fert, vtrũ ex duobus illis ſit, vel videatur minus

malum, idq; eligat, & non peccabit, v. g. in casu dicto, minus malum est omittere sacrum, quam deserere infirmum, quia de Sacro audiendo, est præceptum affirmatiuum tantum, & iuris humani: at de infirmo, est negatiuum, & iuris naturalis *Sanch. l. c. 3.* Si vtrumque videatur æquè graue vtrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se coniecisset, modò de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaretur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest, ideoque tum cessat obligatio minor, vel si sint aut videantur æquales, vtralibet vid. *Laym. l. c. 4. & 5. Fill. t. 21. c. 4. Bon. l. c. p. 6. n. 27.*

DVBIVM II.

Quid agendum cum Conscientia speculatiuè dubia?

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in vtramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculatiuè dubium. Quæritur ergo hic, an, & quomodo ex talibus possit formari conscientia practicè certa?

Respondeo. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam hoc est, quæ minus remota videatur ab omni specie peccati, quam altera) relicta probabiliore, & tutiore propria: seclusâ tamen omni iniuriâ, & periculo proximi, & dummodò opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat, & sequitur *Laym. & Bon. t. 2. ad 2. q. 4. p. 9.* Ratio est, tum quia, qui sequitur sententiam graui authoritate, vel non leuis momenti ratione nixam, (hæc enim dicitur probabilis,) non agit te-

temerè, ſed prudenter, ſequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum conſilium. Tum quia eſſet onus intolerabile, multiſque ſcrupulis expoſitum, in omni re examinare, quod ſit probabilius, & tutius.

Dixi in reſponſione, *etiam alienam*, quia parum refert, quòd oppoſita ſententia ipſi operanti videatur probabilior ſpeculatiuè: ſpeculatiuum enim illud iudicium, eo ipſo quod fortè incertum & falſum ſit, non debet eſſe regula operationis, cùm operans aliam regulam, eamque certã habeat quam ſequatur, ſcilicet hanc, quod in dubijs quiſque operari poſſit ſecundum ſententiam, quam viri docti vt probabilem, & in praxi tutam, defendunt. Neque tunc agit contra propriam conſcientiam, aut exponit ſe periculo peccandi formaliter. *Atque hinc colligitur ſolutio ſequentium caſuum*.

I. Confeſſarius, aut alius doctus, poteſt conſulenti reſpondere, ſecundùm probabilem aliorum ſententiam, ſi fortè ei hæc ſit fauorabilior, prætermiſsà etiam propria probabiliore, & tutiore *Sanch. Bon. ac.* Ratio patet, quia ipſe Confeſſarius poteſt eam prudenter agendo ſequi. Etſi ad inconſtantiæ notam fugiendam expediat reſpondere ſemper ſecundùm eadem principia, vt monet *Sanch. l. c. 19 Becan. n. 16.*

II. Poteſt etiam vir talis conſultus ſignificare conſulenti, opinionem à quibuſdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipſi ſequi liceat, quamuis ipſe conſultus eandem ſpeculatiuè falſam eſſe iudicet, & proinde in praxi ipſe ſequi non audeat. Ratio eſt, quia alter habet ius ſequendi ſententiam probabilem, & hoc ius ſuum illi indicare non prohibetur. *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. Bon. p. 9.*

III. Pœnitentem, qui secundum probabilem opinionem operari vult potest, imò secundum communem sententiam, debet Confessarius, & quidem si proprius sit, siue Parochus, sub mortali, absoluere, licèt ipse iudicet doctrinam illam esse falsam: Ideoque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit eiusdem sententiæ. Ratio est, quia rectè disposito non debet negari absolutio. *Azor. Vasq. Sanch. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 10.* Additque *Dia. p. 2. t. 13. R. 11. San. & Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absoluere, quando de mortali confessio sit; tametsi non sit proprius eius Confessarius.

IV. Non sunt damnandi qui adeunt varios Doctores, donec vnum reperient fauentem sibi: dummodò is prudens, ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita *Sanch. lib. 1. c. 9. num. 24. Bonac. & alij* contra *Nauarrum*.

V. Superiori præcipienti secundùm opinionem probabilem, subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem, ac tutiorem, v.g. si paululum ægrotus, probabilius & tutius putes te teneri ad ieiunium, comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minus tutam, & probabilem. Ratio, quia in dubio præsumitur pro superiore *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 11. & 12.*

VI. Potest aduocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi iudicet contrariam probabiliorem *Ita Lay. Bonac q. 4. p. 9.* Ratio, quia vtraque pars habet ius proferendi suas causas in iudicio. *vid. infrà l. 5. c. 3. dub 3.*

Dixi 1. in responsione, *seclusâ iniuria*, quia si periculum sit; ne proximum fiat damnum aut iniuria, locum habet axioma: *In dubio* in-

tutior via eligenda est. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculatiuè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti; sed quoad ea, quæ à Ministro præstanda sunt, vtendum est sententia securiore, & materia ac forma certa, v. g. in Baptismo. Ratio est, quia licet præcisè operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem; nec Sacramento irrogaret irreuerentiam: quia tamen effectus Sacramenti, vt remissio peccatorum, & infusio gratiæ, dependet à vera materia & forma, grauiter proximo noceret: ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione; v. g. Baptismus morituro in aqua rosaciæ mixta, si naturalis desit, quia tum proximus iuuari debet vt potest, & ex duobus malis, minus eligendum. vid. *Lay. hic, & Sot. 4. d. 26. s. 6. Bec. c 4. q 9.*

II. Medicus & Chirurgus sequi debent tutiora & probabiliora; nec vti possunt, v. g. explorandi gratia, medicamento probabili, multoque minus dubio, si certum habeant. *Bonac. l. c. Bald. de conscientia dubia.* vide infra *lib. 5. t. 3. dub. 7.*

Dixi *si adhuc sit probabilis*; quia si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel grauem censuram, vel rationem grauem de noua inuentam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio. *Vnde resoluitur hic Casus.*

Non licet nunc absoluere pœnitentem absentem, etsi plures Doctores ante hac id senserint:

ſerint: horum enim ſententia nunc eſt abolita, & probabilitatem, ſi quam habuit, amiſit, præcipuè accedente decreto Clementis VIII. *Bonac. l. c. n. 17. & alij communiter.*

DVBIVM III.

An in dubio tutior pars ſit eligenda?

Reſp. Qui in dubio conſtitutus, poſt diligens examen ſe nequit reſoluere, non tenetur ſemper eligere partem tutiorem, ſed poteſt amplecti partem fauentem ſuæ libertati, etiam minus tutam) dummodò ſit in poſſeſſione ſuæ libertatis: iuxta illud axioma: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis.* Ratio eſt, quia talis non agit temerè cùm vtatur ſua libertate, quod cuius licet, quandiu non conſtat eſſe ea priuatum, cum eam, vt cætera externa bona, poſſideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate priuet, incumbit probatio obligationis contractæ, iuxta *reg. 11. in 6.* Neque huic reſponſioni obſtat axioma contrarium. *In dubio tutior via eſt eligenda*, quia id intelligitur, ſi ex vna parte ſit dubium, ex altera certum, tunc hanc eſſe eligendam: quòd ſi autem vtraq; pars tuta ſit, axioma vniuerſim non eſt præcepti, ſed conſilij, vt *Nauar. Sanc. Bonac. to. 2. d. 2. q. 4. pun. 9. n. 21. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. § 4. Fil. n. 157. & 160.*

Porrò pro regula cognoſcendi, quis ſit poſſeſſor, attendendum eſt pro quo ſtet præſumptio in foro externo, is enim cenſebitur poſſidere, præſumptio autem cenſetur ſtare pro ea parte, quæ onus probandi in alium transfert. *Bardi d. 5. c. 5.* Vnde cum *Sanch. Laym. loc. c. & alijs reſoluuntur Caſus ſequentes.*

I. Dubitans, poſt ſufficientem diligentiam ad-

adhibitam, an lex sit imposita, v.g. ieiunij, itē, an votum, vel iuramentū sit emissum, non obligatur dubitans. Ratio, quia cùm lex & votum vt obligent debeant sufficienter proponi, meritò hic præsumitur non esse, ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis. *Suar. Fil. Lay* Contra verò si vouisse constet, & dubitatur an satisfecerit, tenetur satisfacere, quia tūc votū est in possessione. Similiter dubitans an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita *Sanch. Lay. Bo. l. c. Fil. n. 163.*

II. Qui certus est de lege & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur lege, aut voto, vt si sciat se vouisse religionem, dubitat autem verum certam, an verò in communi tantùm. Item, vouit abstinere à culpa, dubitat verò an omni, ab illicita tantùm: non tenetur verò, quoad partem, de qua dubitat.

III. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta vel abrogata, vel tu ab ea eximaris; teneris lege. Ratio quia cùm constat de lege, pro ea stat præsumptio, & possessio; proindeque alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi: ideoque dum non probat, lege tenetur. *Laym. l. 1. t. 4. c. 3. Sanc. Fil.* contra *Salas, & Azor.* qui docent, si dubites, an lex sit accepta, ea te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleuerit, non tenetur ieiunio; quia libertas est in possessione. Contra verò res se habet si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisita: quia præsumptio, & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet. *Laym. l. c. n 35. Sanch. d. 40 & 41.*

V. Si cras sit ieiunium, & post examen

dubitat, an sit audita duodecima noctis, potes cœnare, & carnibus vesci; quia libertas est in possessione. Contra verò, si hodie sit ieiunium, & dubitas, an sit duodecima noctis, non licet; quia præceptum est in possessione, cum constet hodiernum diem esse ieiunij, & dubium sit, an transactus. *Sanch. Laym. loc. c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpto; si enim sit ratio dubium deponendi, v. gr. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non, cessat ratio data. Cum enim duo horologia sint quasi duo Doctores, sed opiniones probabiles, licet vtrumlibet sequi, nisi sciam vnum errare. *Lay. & alij commun.*

VI. Si dubites, vtrùm mediam noctem cœnando excesserit, vel masticando aliquid deglutiueris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere. *Sanch. l. 2. de matr. d. 41. n 40. Fagund. p 3. l. 3. c 5. n.* 18. tum, quia lex ieiunè sumendi est in possessione, tum; quia grauis est irreuerentia. Quamquam contraria sententia *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. nu.* 36. probabilis: Dianæ verò *t. 2. tr. 4. de Sacr.* R. 29. tuta etiam in praxi videatur; eo quod lex Ecclesiastica, in casu dubio, non videatur tam arctè constringere conscientias: &, in dubio factum præsumi non debeat; neque censeatur irreuerens, qui iuris præsumptionem sequitur. vide infrà 41. *lib. 6. tract. 3. cap. 2. d 2. a. 2. & de Lugo d. num.* 41.

VII. Si post contractum bonæ fidei matrimonium, dubium de valore superueniat, quod post veritatis inquisitionem depelli non possit, debitum non tantum reddi; sed etiam exigi potest: quia dubium superueniens bonæ fidei possessori obesse non debet. vide *Sanch. l 2. de mat. disp.* 41. *n.* 47. *Bon. l. c.*

VIII.

VIII. Qui certus est de debito, & dubitat, an soluerit, tenetur soluere. *Suar. Vasq. Lugo, Dian. p. 2. t. 6. misc. R 49.* nisi etiam creditor dubitet; tunc enim *Tan. in 1. d. 2. qu. 6. du. 4.* putat non teneri: quod *Lay. l. 1. tr. 1. c. 6.* ita limitat, vt teneatur non ad integram solutionem, sed ad partem eius, pro qualitate dubij: quod *Dian. p. 4. t. 3. R. 32.* amplectitur vt probabile.

CAPVT III.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum?

RESP I. Scrupulus, est inanis apprehensio, & hinc ortus timor, & anxietas, alicubi esse peccatum, vbi non est. Ita communiter *Nauar. Azor & cæteri.*

Resp. II. Licet operari cum Conscientia scrupulosa, immanente scrupulo, dummodo iudicetur esse scrupulus, & vt talis contemnatur. Neque tamen opus est, vt ad singulos actus formetur hoc expressum iudicium, quod sit scrupulus; sed sufficit; quod contra eum agatur ex habituali, vel virtuali iudicio ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit, cum ad bene operandum sufficiat iudicium probabile aliquid licere; scrupulus autem cum ex leui fundamento procedat, non tollit iudicium practicum probabile. *Sanc. l. 1 cap. 10. Reg. Becan. Fil. t. n. 176.*

Resp. III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Pertinacia iudicij, qua doctorum consilijs non acquiescunt: vnde varios consulunt, & fatigant; ac tandem nullius iudicio stant, nisi suo. II. Ex leui apparentia frequens iudi-

iudiciorum mutatio: vnde oritur in agendo inconstantia. Sic v.g. in Horis legendis aliqua ... decies mutabant iudicium, de lecto vel non lecto aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, perturbatè agere, & cæco quodam modo in externis actionibus versari. IV. Habere reflexiones extrauagantes infinitarum circumstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpè iudicium esse inquietum. VI. Si Confessarius iudicet te esse scrupulosum. VII. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo. 1. Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. Si alias expertus sis, te simile apprehendisse sine fundamento.

Resp. IV. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione souere. II. Iudicio Confessarij, vel alterius viri docti ac pij, acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus, sic enim, se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento: sed accipiendo ab eo generalia principia, à quibus nullius scrupuli causa, imò nullo modo, recedat. Etsi enim alterum errare contingeret; quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam & consuetudinem, tanquam regulam, intueri. *S. Ant. Syl.* IV. Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minus etiam tutas. *Fil. cap. 4. num. 122.* V. Non iudicare quidquam esse mortale nisi certò sciat. *Azor. l. 2. c. 20. Vasq. San. Fil. tom. 1. cap. 4.* VI. Nunquam otiari; quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorum, verbi gratia melancholicus euacuet medicamentis atrabilem, pertinax frangat suum iudicium;

su-

superbus prudentiæ non confidat: rudis instructionem petat: timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad infamiam. VIII. Nosse scrupulosorum priuilegia; vt 1. Quod non teneatur in agendo adhibere examen, & diligentiam, nisi valdè mediocrem, nec tantum, quantum alij, & quod, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, possit liberè agere quod vult, nisi certum & euidens sic esse peccatum. vide *Vasquez in 1. 2. d. 57.* 2. Quod nihil teneatur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certo sciat illud esse mortale, & se ritè confessum non esse. Non est autem certus, quamdiu dubitat. Vnde suadet *Layman*, vt scrupulosus nunquam confiteatur dubia, & scrupulosa. Et *Sà V. Dubium, Sanchez, Azorius, &c.* dicunt non teneri confiteri, nisi quæ iurare possit esse mortalia, & nunquam esse confessum. Ratio vtriusque priuilegij est, quia in scrupuloso, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, vt non possit rectè rem examinare. Vnde esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procurare integritatem confessionis, cum ab ea minores sæpè difficultates excusent, vt notat *Koninc. Lay. Bon Azor. Bec.* IX. Confessarius non permittet confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia (maximè, si semel ad satietatem audiuerit) quia alioqui nunquam fontem scrupulorum exhauriet: *vid. apud Lay. hic, cap. 6. Filliuc. Sanch. hic & liber 2. de matrimon. disp. 4. Azor. tom. 1. lib. 2 cap. 20. Breßerum lib. 6. toto Bec. part. 2. t. 1. cap. 4. Bon. d. 1 q. 4 p. 9.*

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum Humanorum, scilicet Lege.

CAPVT PRIMVM.

De natura & obligatione Legis in genere.

DVBIVM I.

Quid sit Lex, siue Præceptum?

RESpondeo. Lex, & Præceptum, prout hic indistinctè accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim cum à superiore non communitati, sed alicui tantum, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tantum. *Suar. Lay. Bon. d.1. q.1. par.1.* Vnde resolues.

I. Ad Legem seu Præceptum quis tenetur; non ad Consilium cum hoc tantum dirigat, illud etiam obliget. *Ibid.*

II. Cum iniqua lex est, & contra rationem, non obligat: quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

III. Cum dubium est de Iustitia, teneris leges, quia legislator possidet ius præcipiendi idemque regitur altiore consilio, ac potest habere rationes subditis occultas. Addit *Suarez* etiam obligare, licet contra iustitiam legis sint rationes probabiles? quia alias nimia daretur licentia legibus non parendi, cum vix possint esse tam iustæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem mouere possit. *Suar. l. 1. c. 9. Bon. q.1. nu.11.*

IV. Leges, & sententiæ latæ à tyrannis, obli-

obligant, si ij pacifice regna possideant, & à Republica tolerentur. Nec obstat, quod sententia iudicis illegitimi dicatur esse nulla; id enim verum est de sententia, prout est præcisè à tyranno non autem, prout est à voluntate, saltem interpretatiua & implicita Reipublicæ; quæ dum tyrannum, & iudices ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert ijs potestatem gubernandi, eorumque leges & acta ratificat. *Less. l. 2. c. 29. d. 9. Salas d. 10. s. 3. nu. 14.*

V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, siue denunciata. *D. Thom. p. 2. q. 90. Laym. l. 1. t. 4. c. 3. Molina, Salas, Suarez, & alij communiter.*

DVBIVM II.
Quotuplex est Præceptum.

Respondeo. Præceptum diuiditur 1. vniuersaliter, in Affirmatiuum, & negatiuum. Illud est, quod Bonum præcipit; hoc, quod malū prohibet. Differunt inter se, quod Affirmatiuum obligat quidem semper, sed non ad semper, seu non pro sēper v. g. Honorandi sunt parentes; nō semper, sed suo tempore. Negatiuum obligat, & semper, & ad sēper *V. Bec. in 1. 2. t. 3 c. 1. q. 3.*

2. Duplex est, Præceptum, Naturale, & Positiuum. Præceptum Naturale, siue iuris naturæ, est dictamen, seu iudicium nostræ rationis quo per lumen nobis authore naturæ impressum statuimus, quid agendum, & quid vitandū sit, quale est illud: Bonum est faciendum, malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v. g. Deum esse colendum, nemini faciendā esse iniuriam, imo omnia præcepta Decalogi,

gi, (excepta circunstantia *Sabbati*) multaque alia deriuantur. Præceptum Positiuum, seu Iuris positiui est quod libera Dei, vel hominum voluntate positum, est, & ex eadem dependent, v. g. Præceptum de Baptismo, ieiunio quadragesimali, &c.

Porrò quomodo præcepta Positiua mutari, & variari possint, ac soleant, naturalia verò semper maneant: vide *apud Scholasticos, & Less. l. 2. de Iure, & Iust. 2. c. dub. 2.*

Resp. II. Præceptum Positiuum diuiditur in Præceptum Iuris diuini, quod scilicet à Deo traditum est: & in Iuris humani, quod ab homine. Positiuū diuinum diuiditur in præcepta Veteris, & Nouæ Legis. Lex Vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia, de quibus *D. Thom. 1. 2. d. 5.* Lex noua, continet præcepta supernaturalia fidei, & Sacramentorum. Positiuum humanum diuiditur in præceptum Iuris Ecclesiastici, siue Canonici, quòd authoritate; Ecclesiæ scilicet, Summi Pontificis, aut Concilij statutum est, & iuris Ciuilis, siue Politici, quod fundatur in potestate seculari.

DVBIVM III.

An vis & substantia Legis positiuæ dependeat ab acceptatione communitatis?

Respondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ: item *Nau. Azor. &c. citati à Lay. l. 5. tr. 4. c. 3.* eò quod ponant, leges hac tacita conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioquin vim, seu obligationem, non habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, lege absoluti Magistratus nō pendere à populi acceptatione, & consensus: sed mox vt legitimè promulgatæ

sunt

sunt obligare populum ad recipiendũ: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed à Christo *Vasq. Suar. Mol. &c.* Vnde à *Lay. l. c.* resoluuntur hi Casus.

I. Episcopis ex officio incumbit, nouas leges Pontificias, (vt Principibus Imperatorias,) promulgare per suas diœceses, atque in vsum deducere.

II. Si lex in Prouincia promulgata sit, sed à maiore parte populi non accipiatur, nec obseruetur, tunc, si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem reuocare. Si vero id sciat, & vrgeat obseruationem, quisque tenetur eam seruare, quia potiùs caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. *Si Princeps nesciat*, non recipi, nec deduci ad vsum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, siue Imperatoria sit, siue Pontificia, & tunc non amplius obligat. Vti, & Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurium, nempè quadraginta. *Nauar. Azor. Suar.*

IV. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & data occasione etiam obserues, sed alij plerique è communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis per discretionem.

V. Etsi primi Episcopi fortè peccarint, non recipiendo legem, & in vsum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non obseruatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

VI. In dubio, num lex recepta sit nec ne, præsumendum est pro ipsa: factum in dubio præsumitur, si de iure faciendum erat. *vide*

Az.

Az. l. 5. c. 4. Lay. hic cap. 3. de leg disp. 13. s. 3.

DVBIVM IV.
An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali.

Respondeo. Cùm Deus sit Dominus noster, atque etiam Superioribus parere non iusserit, non solum ipse, sed, & illi nobis præcipere possunt, & præcipiunt, tum sub pœna, tum etiam, sub culpa siue peccato, idque graui aut leui, prout & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum volũtas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstantijs, aut prudentum æstimatione solet colligi. *Ita Theologi communiter. S. Tho. Suar. Salas, &c.*

Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Grauiter peccat, qui deliberatè, & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Ecclesiæ.

II. Cum res leuis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi superior sub mortali præceperit; quia id eum posse negant *Su Lay. & alij ex communi*, v. g. ne quis frangat silentium, ne edat vuam, vt claudat ostium, &c. quia est res parua, & incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in materia parua sub mortali obligat. *vid. Less. l. 2. c. 4. d. 9. Salas d. 10. s. 7.*

III. Aliud esse, si materia alias leuis fieret grauis, ratione circunstantiarum, vt, v. g. contemptus, scandali, magni boni communis, vel finis à legislatore intenti. Sic abstinentia à pomo in Paradiso in se quidem parua, grauissima tamen erat ex circumstantia finis. *Su. l. 3. c. 15.*

IV. Quando materia est grauis, potest superior

perior præcipere ſub culpa tantum leui: quia ſicut poteſt nullo modo obligare, non præcipiendo: ita etiam poteſt obligare ſub veniali tantum. Ita *Suar. Leſſ. l. c.* contra *Vaſq.*

V. Potiſſima ſigna, ex quibus colligi poſſit, an lex obliget ſub graui culpa, ſunt hæc. I. Si materia ſit grauis, & non conſtet in contrarium de voluntate præcipientis. Vnde *Cai. in ſum. ver. Cler.* docet Clericos tantùm peccare venialiter, dum contra præcepta Iuris poſitiui, aues, & canis ſequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, vt, iubemus, interdicimus in virtute S. obedientiæ, vel vi voti, aut iuramenti, vel grauiter mandamus, &c. III. Si pœna magna addijciatur, vel excommunicationis, depoſitionis, maledictionis æternæ, exilij perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert vſus, & conſuetudo, inter peritos, & timoratos, quia conſuetudo eſt optima legum interpres; vt patet in lege ieiunij Eccleſiaſtici, & abſtinentis à carnibus; item communionis annuæ, quã grauiter obligare probat *hic Tolet. Laym. c. 14. num. 4. Bon. p. 7. § 4.*

CAPVT II.

De ſubiecto, cui datur Præceptum.

DVBIVM I.

Quæ perſonæ præceptis obligentur?

RESP. Soli ſubditi ratione vtentes obligantur, ita vt eorum tranſgreſſione peccent. Quod addo propter ebrios, & ad tempus amentes, qui, etſi verè ijs obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu aduertentiæ rationis, & conſenſus. Pars

prior

prior, est communis, & certa *Fill. tr. 21. c. 11. q. 19. Bona. p. 6. &c. Lay. l. 1. tr. 4. c. 10.* Posterior est eorundem. Cuius ratio est, tum, quia, præceptum cùm sit directiuum, supponit vsum rationis, tùm, quia obedientia tantùm est eorum, qui ratione, & voluntate vtuntur. Neque alias transgressio ad culpam imputari posset. *Vnde resolues hos Casus.*

I. Legislator non tenetur suis legibus, vt sit, quoad vim coactiuam, & pœnam, siue directè; indirectè tamen, & quoad vim directiuam, & ex æquitate quadam, tenetur se, tanquam caput membris conformare. Ita *S. Th. q. 96. a. 5. ad 3. Syl. Suar. Bon. Lay. l. 1. t. 4. c. 9.* contra *Azor.* Tenetur etiam in contractibus, cum reliquis pari conditione, vti. *vide Fill. t. 31. cap. 5.*

II. Infideles non Baptizati, tum cathecumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ, obligantur tamen hæretici, & alij, qui per Baptismum, Ecclesiæ semel sunt subiecti.

III. Etsi pueri ratione vtentes, legibus ijs Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conueniens (v. g. confessionis annuæ, secundùm *Nauar. Henriq. Azor.* item abstinentiæ à carnibus, auditionis sacri, secundum *Sanch. &c.*) obligentur, quoad culpam, non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno decimo quarto, puellæ duodecimo, absoluto. *Ita Sotus Vasqu. de pœn. q. 90. a. 2. Sà V. Censura.*

IV. Infantibus, non baptizatis, & perpetuò amentibus, licitè dantur carnes diebus veneris, & imponuntur opera seruilia festis; non tamen ebrijs, cum legi maneant subiecti; vti nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum, &c. eo quod talis

actio

VIII. Qui certus est de debito, & dubitat, an soluerit, tenetur soluere. *Suar. Vasq. Lugo, Dian. p.2.t.6.misc.R.49.* nisi etiam creditor dubitet; tunc enim *Tan. in 1.d.1.qu.6.du.4.* putat non teneri: quod *Lay.l.1.tr.1 c.6.* ita limitat, vt teneatur non ad integram solutionem, sed ad partem eius, pro qualitate dubij: quod *Dian. p.4.t.3.R.32.* amplectitur vt probabile.

CAPVT III.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum?

RESP I. Scrupulus, est inanis apprehensio, & hinc ortus timor, & anxietas, alicubi esse peccatum, vbi non est. Ita communiter *Nauar. Azor & cæteri.*

Resp. II. Licet operari cum Conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodo iudicetur esse scrupulus, & vt talis contemnatur. Neque tamen opus est, vt ad singulos actus formetur hoc expressum iudicium, quod sit scrupulus; sed sufficit; quod contra eum agatur ex habituali, vel virtuali iudicio ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit, cum ad bene operandum sufficiat iudicium probabile aliquid licere; scrupulus autem cum ex leui fundamento procedat, non tollit iudicium practicum probabile. *Sanc.l.1 cap.10. Reg. Becan. Fil.t n.176.*

Resp. III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Pertinacia iudicij, qua doctorum consilijs non acquiescunt: vnde varios consulunt, & fatigant; ac tandem nullius iudicio stant, nisi suo. II. Ex leui apparentia frequens

iudi-

catores, viatores: non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad seruiendum.

Respondeo. Non obligari. *Ita Nauar. Sanc. Less lib. 3. c. 4. dub. 8.* Ratio, quia præcepta localia per se, & directè respiciunt territorium, eique sunt affixa, atque adeò non obligant nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur, v. gr. Festum illud tali loco celebretur ideoque hic valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit *Lay. c. 11.* præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium, in loco exempto, quod is æquitaretur loco sito extra territorium. *Ex quibus resolues hos casus.*

I. Si Episcopus sub pœna Excommunicationis vetet lusum aleæ, & non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à iurisdictione Episcopi. *Bonac. p. 6. Lay. c. 11. n. 5.*

II. Si quis die ieiunij, aut festo, sit in loco alio, non sui territorij, aut exempto, vbi tunc non est ieiunium, aut festum, potest ibi comedere, exercere seruilia. *Lay. l. c. c. 11. Bon.*

III. Id etiam habet locum in præceptis iuris communis, si in loco isto sint vsu abrogata, vel non recepta, vel habeatur priuilegium. Quare potes, v. g. Mediolani primis quatuor diebus quadragesimæ vesci carnibus cum id ibi liceat. Item in Belgeo, sabbatis intra Natiuitatem, & Purificationem, vesci carnibus; item in loco, vbi Tridentinum non est receptum, validè, (etsi non licitè) inire matrimonium clandestinum, *Suar. Sanc. l. 1. c. 12. Less. &c.*

IV. Potest quis discedens manè ex oppido, vbi non est ieiunium vesci carnibus, etsi meridie redditurus sit domum, vbi est ieiunium; nec tunc vbi domum venerit, tenebitur ad seruandum ieiunium ista die, cùm illud iam

Vio-

violauerit, ideoque seruare non possit: tenebitur tamen domi ad abstinentiam à carnibus cum illa adhuc possit ibi seruari, eo quod sit diuidua. *v. Sanc. l. c. Less. c. 12. d. 8.*

V. Si quis abiturus est loco, vbi est ieiunium, sciatque se certò peruenturum vesperi ad locum, vbi non sit ieiunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, vnde abit, (cùm ista abstinentia sit diuidua) potest tamen ibi manè, & meridiè prandere, vt contra quosdam docent *Less. & Sanc.* supra.

VII. Probabile etiam est, & in conscientia securum, quod docet *Sanch. lib. 3. de mat. d. 18. & mor. cap. 12.* contra *Nauar. Suar.* Peregrinos antequam excedant proprio territorio, non teneri implere praecepta, quae ibi deprehendunt; v. grat. non teneri eum manè audire sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit alio, vbi non sit festum: quia si mansisset suo loco, vbi praeceptum obligat, poterat differre ad id tempus: quando autē proueniat ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quod praeuidens impedimentum, teneatur praeuenire, quia id tunc tantùm verum est, quando manente vi praecepti quis est impediendus: hic autem ab obligatione praecepti absoluitur. Contraria tamen sententia, tanquam magis pia, suaderi potest; nisi quid obstet *Sanc. 1. mor. c. 12. & l. 3. de mat. d. 18. n. 21.*

DVBIVM III.
An Peregrini & vagi teneantur praeceptis locorum, in quibus morantur.

Resp. Regulariter non tenentur praeceptis specialibus illorum locorum, *Ita Layman.*

Sanch. Azor. Koninc. Less. Regin. Filliuc. contra *Nauarum, Suar. Sà, &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bonacina, & Sanch.* Ratio est, quia non potest dari vlla ratio huius obligationis, cùm illi non sint subditi, vel locis, vel superioribus, quorum, tales leges fuerunt, ideoque extra eorum iurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum, statutis, sed solo iure communi teneri; quia id non est absurdum. Nec 2. quòd vagi, ob delicta admissa, puniri, possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneat impunita.

Dixi 1. *regulariter:* quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum, & iniuriam illius loci, in quo morantur, vt enim ijs, quæ sunt de contractibus celebrandis. *Vnde resoluet hoc Casus.*

I. Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera seruilia exercere die istic festo: non tenentur ieiunare, nec abstinere à carnibus, quando istic ieiunium, & domi suæ non est. Intellige verumque, secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. *Laym. l. c. l. 3. c. 12. n. 4.*

II. Peregrinis non licet frumenta euehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, nec tu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. *Panorm. Reginal. Sanch. n. 26.*

Dixi 2. *præceptis specialibus:* quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto iuris communis, & aliò venias, vbi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est quia lex iuris communis est vniuersalis, & obligat omnes sine ordine ad locum *Laym. cap. 12. n. 3. Vnde resoluitur hic Casus.*

Belgas aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur

obligant, si ij pacifice regna possideant, & à Republica tolerentur. Nec obstat, quod sententia iudicis illegitimi dicatur esse nulla; id enim verum est de sententia, prout est præcisè à tyranno non autem, prout est à voluntate, saltem interpretatiua & implicita Reipublicæ; quæ dum tyrannum, & iudices ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confer ijs potestatem gubernandi, eorumque leges & acta ratificat. *Less. l. 2. c. 29. d. 9. Salas d. 10. s. 3. nu. 14.*

V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, siue denunciata. *D. Thom. p. 2. q. 90. Laym. l. 1. t. 4. c. 3. Molina, Salas, Suarez, & alij communiter.*

DVBIVM II.
Quotuplex est Præceptum.

Respondeo. Præceptum diuiditur 1. vniuersaliter, in Affirmatiuum, & negatiuum. Illud est, quod Bonum præcipit; hoc, quod malũ prohibet. Differunt inter se, quod Affirmatiuum obligat quidem semper, sed non ad semper, seu non pro sẽper v.g. Honorandi sunt parentes; nõ semper, sed suo tempore, Negatiuum obligat, & semper, & ad sẽper *V. Bec. in 1. 2. t. 3. c. 1. q. 3.*

2. Duplex est, Præceptum, Naturale, & Positiuum. Præceptum Naturale, siue iuris naturæ, est dictamen, seu iudicium nostræ rationis quo per lumen nobis authore naturæ impressum statuimus, quid agendum, & quid vitandũ sit, quale est illud: Bonum est faciendum, malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v.g. Deum esse colendum, nemini faciendã esse iniuriam, imo omnia præcepta Decalogi,

CAPVT III.
De modo quo obseruanda sunt præcepta.

DVBIVM I.
An debeant impleri ex charitate?

RESp. Possunt impleri sine charitate, nisi hic in substantia includant; vt v.gr. præceptum dilectionis Dei. Ratio, quia tantùm pręcipitur substantia actus inclusi in pręcepto, v.g. vt honoretur parens, non autem finis, aut modus pręcepti, vt docet *S. Th. 1. 2. q. 100. a. 10.* Interim certum est, requiri charitatē in operāte, vt impletio præcepti sit meritoria, iuxta illud 1. *Corint. 13. Si linguis hominū loquar S. Th. Suar. Sanch.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Si quis ieiunet, vel intersit sacro, ob vanam gloriam, vel etiam vt furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumstantijs peccaminosum: quia implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, vt docet *Sanch. 1. mor. c. 14. Lay. l. 1. t. 4. c. 4. n 6. Card. de Lugo dis. 22. s. 2. n. 23.*

II. Simili ratione impletur votum, iuramentum Deo factum, pœnitentia Sacramentalis, licet actus ipse sit peccatum. *Idem ll. cc.*

DVBIVM II.

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio ijs satisfaciendi?

Respond. Quod non *Ita Sanch. Vasqu. 1. 2. q. 100. artic. 9. & alij communiter.* Ratio est, quia

ſunt obligare populum ad recipiendũ: præſertim in legibus Pontificis, qui ſuam poteſtatem non accepit à populo, ſed à Chriſto *Vaſq. Suar. Mol. &c.* Vnde à *Lay. l. c.* reſoluuntur hi Caſus.

I. Epiſcopis ex officio incumbit, nouas leges Pontificias, (vt Principibus Imperatorias,) promulgare per ſuas diœceſes, atque in vſum deducere.

II. Si lex in Prouincia promulgata ſit, ſed à maiore parte populi non accipiatur, nec obſeruetur, tunc, ſi legislator id ſciat, & taceat, cenſetur hoc ipſo legem reuocare. Si vero id ſciat, & vrgeat obſeruationem, quiſque tenetur eam ſeruare, quia potiùs caput ſuum, quàm reliqua membra ſequi debet.

III. Si Princeps neſciat, non recipi, nec deduci ad vſum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapſo, præſcriptum eſt contra eam, ſiue Imperatoria ſit, ſiue Pontificia, & tunc non amplius obligat. Vti, & Lex Eccleſiæ, etſi ſemel recepta ſit, aboletur per præſcriptionem, ſed annorum plurium, nempè quadraginta. *Nauar. Azor. Suar.*

IV. Si tu legem promulgatam paratus ſis ſuſcipere, & data occaſione etiam obſerues, ſed alij plerique è communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc ſaltem ab ea excuſaberis per diſcretionem.

V. Etſi primi Epiſcopi fortè peccarint, non recipiendo legem, & in vſum deducendo, ſucceſſores tamen eorum, ſi poſt longum tempus videant non obſeruatam, credere poſſunt eſſe ſublatam per præſcriptionem.

VI. In dubio, num lex recepta ſit nec ne, præſumendum eſt pro ipſa: factum in dubio præſumitur, ſi de iure faciendum erat. *vide*

Az.

non satisfaciat. Nec refert 1. quod actus non operantur vltra intentionem agentis: quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v.g. satisfacere vel non. Nec 2. quando qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione det ducentos. Nec 3. quod voto obligatus ad recitandum rosarium, si recitet animo non implendi, non satisfaciat. Ratio, quia hæ & similes obligationes prouueniunt ex voluntate promittentis, qui sicut ab initio debitorem se libere constituit, sic in debito libere permanere potest: obligatio autem parendi legi prouenit ex voluntate legislatoris: ideoque non extenditur vltra eius intentionem, & voluntatem, nempe vltra substantiā operis præcepti. *Kon. nu. 309. v Less. l. c. & Lay. hic.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Sacerdos qui legit Horas non ea diuotione qua voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum præcepto repetere, nisi deinde non repetat, satisfacit tamen præcepto *Suar. Kon. Card. de Lugo, &c.*

II. Audiens sacrum die festo, quod scit esse vltimum, (vel si non sit vltimum, intendens nō audire aliud,) licet non intenderit non satisfacere, verè tamen satisfecit præcepto de audienda Missa, etsi peccarit contra aliud præceptum quo quis tenetur esse subditus legislatori. *Card. de Lug loc. cit.*

III. Is, qui sacrum audiuit die festo, legit Horas Canonicas, absoluit pœnitentiam sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem, vt velit per præcedens opus satisfecisse quia vere satisfecit. *Sanc. Sal. d. 9. n. 33. Card. de Lugo de Euch. d. 22. f. 2. n. 21.* contra *Suar.*

DV-

DVBIVM IV.

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio, seu voluntas faciendi, quod præceptum est.

Resp. quod sic. Ratio est, quia cum lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti; siue humani, siue diuini, debet esse actus humanus coniunctus cum libertate, & voluntate operantis, idest, vt velit, siue intendat facere hoc, quod est præceptum, v.g. audire sacrum, ieiunare, &c. Est communis. *v. Vasq.* 12. *q.* 100. *art.* 9. *Suar. Sanch.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Qui Audiuit sacrum die festo, ebrius, dormiens, aut impossiui quomodocumque, aut nescius quid aggrederetur aut vellet facere tenetur posteà compos sui factus audire aliud sacrum, *Suar. Sanc. Salas d.* 9. *n.* 32.

II. Is, qui audiuit sacrum, ieiunauit, &c. prorsus violenter coactus non satisfecit, non enim fuit actus humanus defectu voluntarij. *Vasq. Suar. Azor. Fill num.* 212.

Dixi, *prorsus violenter*. Quia si famulus, v.gr. metu domini, aut puer metu magistri, sacrum audiat: (esto non sit auditurus, si magister abesset,) is etsi peruersa voluntate illa peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem, *Sanch. Sà l. c. Laym. l.* 1. *t.* 4. *c.* 4. *n.* 12.

III. Recitans Horas sola intentione legendi, vel addiscendi, non satisfacit; vti nec ille, qui vadit ad sacrum, tantum vt oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum. *Card. de Lug. l. c. n.* 23.

IV. Nec satisfacitis, qui tantum ficte, confitetur, v.g. orat. &c. quia non eius fictio, sed opus præceptum est.

DVBIVM V.

An duplici præcepto, vno actu, vel diuersis actibus, eodem tempore possit satisfieri.

Resp. I. Vno actu diuersa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis, & beneficij, satisfacit vna recitatione *Sanc. l. 1. c. 14. Salas, Bon. p. 10.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Cum Dominica & festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo sacra.

II. Votum & Pœnitentia in confessione iniuncta, plerumque non implentur per actum alias debitum; quia hæc plerumque non est mens vouentis, & Confessoris. *v. Suar. tom. 4. in 3. p. Sanch. 1. mor. 14.*

Dixi, plerumque quia subinde Confessarij iniungunt opus alias præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus, debet centum v. grat. non satisfacit si semel dat centum: quia in debitis iustitiæ, attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem vnum centum, æquale esse debitis plurium centum. Vnde in his alia est intentio, & mens obligantis. *Sanch. Salas l. c.*

Resp. II. Potest quis eodem tempore diuersis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodo vnum non impediat alterum. Est communis. Et ratio plerumque temporum diuersitas non præcipitur. *Azor. p. 1. l. 7. c. 5. Sanch. l. c. 24.* Vnde resolues.

I. Po-

actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera vteretur quasi instrumento *v. Laym. l. 1. t. 4. cap. 10. Bon. p. 6. & Sanch. 1. Mor. c. 12.*

V. Clerici, cùm iure diuino sint exempti de potestate ciuili, vt docet *Bell. l. 1. de Cleric. c. 28.* non tenentur legibus ciuilibus directè, & quoad vim coactiuam. Vnde nec à Principe Seculari puniri possunt. Cum tamen sint membra Reipubl. & alioqui communis æquitas seruarī non possent, tenentur indirectè, & quoad vim directiuam, legibus communibus ijs, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnat, quales v.g. sunt leges prohibentes, vel irritantes contractum (nisi sunt pænales, tunc enim quia vim coactiuam obtinent, eos non legant,) ideoque peccant contra iustitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta, v.g. vel alia vendant, vltra pretium à Principe statutum. *Ita Mol. Suar. Sal. T an. v. Lay. loc. c.* quia Ius naturæ exigit vt vendant pretio iusto; tale autem censetur, quod decernitur lege.

DVBIVM II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicilij, dum ab eo absunt?

Suppono I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantum loco, vrbe v. grat. vel Parochia obligat; aliud vniuersale, seu iuris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquò veniunt animo non manendi, sed tantum subsistendi ad aliquod dies, vel ad summùm per minorem anni partem, vt merca-

cato-

plicem malitiam committit, ac proinde id in confessione explicandum est: quia voti obseruatio præcipitur, vt fidei Deo debita seruetur: iuramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hic rationes formales, vti & sunt in omissione Missæ & propter festum, & ex iniuncta pœnitentia audiri debet. *Card. de Lugo l. c.*

III. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum iniustitiæ committitur, vnum contra propriam vxorem, alterum contra maritum adulteræ: vti etiam, si quis vno actu occidat plures, sunt plura homicidia: quia in istis materia est numero diuersa. *Lay. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Card. de Lugo l. c.*

CAPVT IV.

Quæ excusent à transgressione præcepti.

DVBIVM I.

An ignorantia excuset?

RESP. Si sit inuincibilis, excusat: quia nemo peccat, nisi actu voluntario: hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excuset, qualis est, cum poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere. *S. Aug. S. Tho. Sanch. 10. mor. c. 16. & cæteri communiter* contra *Bajum*. Vnde resoluitur.

I. Si quis die ieiunij nihil cogitans de præcepto, cœnet, aut carnes comedat, non peccat similiter in aliis: vt si occidas hominem putans esse feram. *Bon. q. 8. p. 3.*

II. Si in aliqua re tantum aduertas malitiam vnius generis, illam solam contrahis, vt

v.g.

v.g. si quis cognoscat fœminam, quam scit non esse suam, ignorat autem esse consanguineam, is fornicationem tantum, vel adulterium committit, non incœstum. *Lay.l.1.t.2.c.4.Bon.l.c.*

DVBIVM II.

An metus excuset?

Resp. Si ex metu facis quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia: quia minuitur libertas. Interim sæpè fit, vt præcepta quædam non obligent, cum eorum obseruatio caderet in graue alicuius incommodum, & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum liget. Est communis. *Vnde resol.*

I. Præceptum naturale negatiuum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne quidem ob metum mortis.

II. Metus grauis, v.g. mortis, &c. sæpè non tantum excusat à præcepto positiuo, tam diuino, quam humano; sed quandoque etiam ab affirmatiuo naturali, & sic (vt *Sanch.* 1 *mor.c.* 18.) non tenetur quis cum periculo vitæ integrè confiteri, seruare depositum, implere votum, succurrere proximo extremè indigenti. *Bec.t.2. l.3.c.6. Azor.2 p.l.1. cap.11. Lay.l.1.t.4.c.14.* Excipe tamen casũ, de quo infra *l.2.t.3.c.2.d.1.*

III. Si obseruatio legis humanæ necessaria sit, ad conseruandum bonum, aut auertendum malum commune, quod pluris sit, quam vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, vt, v.g. Dux mandet militi non discedere ex statione: item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. *Lay.l.c.*

IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica per se obligant cum periculo vitæ aut similis incommodi. *V. Sanc. 1. mor. c. 18.* vt, si v.g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea, in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere: (in speciem) non tamen posses consummare: quia cum matrimonium esset irritum, fornicaueris; quod intrinsecè malum est. *Sanc. de matr. l. 7. d. 5. num 4.*

V. Per accidens interim accidere potest, vt lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti iuris naturalis, aut diuini cõcurrentis; vt v.g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ, in odium fidei, vel contemptum Religionis, *v. Sanc. l. c. Kon. 3. p. 1. 2. d. 13. dub. 12.*

DVBIVM III.

An excuset impotentia totius, vel partis.

Resp. I. Cum ad impossibile nemo teneatur, certum est, quod impotentia excusat, etiam illa, cui ante causam cum peccato dedisti; dummodo de hoc doleas. Quare in præcipuè hic dubitatur, an, qui non potest implere totum, teneatur ad partem?

Resp. II. Si præceptum tale sit, vt commodè possit, aut soleat diuidi, atque in eius parte saluetur ratio seu finis præcepti; tunc qui non potest seruare totum, debet seruare partem, quam potest. Quod si verò non saluetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum (hoc est tantum, quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum) is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris, 2. ex ratione

ctione, fine, & materia legis, 3. ex iudicio prudentum, 4. ex communi vsu. 1. *Ita Sanch. 1. mor. c. 19. Laym. l. 1. t. 4 c. 19.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest: quia diuiduæ sunt. *Laym. l. c. Bon.*

II. Qui in Quadragesima non potest ieiunare, debet abstinere à carnibus, si potest; aut qui non potest omnibus diebus, tenetur ijs, quibus potest. *Ita Laym. l. c. & Bon.*

III. Qui potest notabilem partem sacri (v.g. vsque post consecrationẽ) audire, aut Horarum dicere, aut commodè potest cum alio, & solet, tenetur, alioqui non. *Ibid. v. infrà de Horis.*

IV. Si quis carens Breuiario, pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibid.*

V. Qui obligatur visitare limina Apostolorum Romæ, & scit se eò peruenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti saluatur. *Ibid. & Suar. Bon. d. 1. q. 8. p. 1.*

DVBIVM IV.

An excuset dispensatio.

Resp. In iure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis facta ex iusta causa, excusat à transgressione præcepti. Est cõmunis *Sanch. Azor. 1. p. l. 5. c. 15. Salas d. 20.*

Ratio est, quia cum sit author suæ legis, potest quemuis excipere. Dixi 1. *ex iusta causa*: quia si temerè, & sine causa dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans, quam petens dispensationem, contra ius naturale, dictans partem debere conformari suo

toti,

toti, nisi iusta causa excuset. *Sanch. l. 8. d. 18. Suar. Fill. n. 438.* & quidem vt vult *Suar.* mortaliter, venialiter, vt *Pontius* apud *Dian.* quem *v. p. 1. 3. R 8. 9. & 10.* Si dubitet an causa sit iusta, posse dispensare, vult *Sanch.* contra *Bon.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit iusta, non tamen tenetur dispensare, nisi cùm vel ius præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis, vel ad auertendum graue damnum, aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest. *Dian. p. 8. t. 3. R. 27 & 28.* contra *Suar. Sanch. &c.* Dixi 2. *legislatoris*: quia dispensatio inferioris in lege superioris, sine iusta causa, inualida est, ac proinde non excusat à transgressione præcepti. Ratio, quia nomine alterius sine causa dispensat. *Suar. l. 6. c. 19. Sanch. l. 8. de matr. d. 17.* Validè autem, & licitè inferior potestate ordinaria dispensat ex iusta causa in lege Superioris 1. Circa leuia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad superiorẽ recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in ieiunijs, celebrandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria vni communitati, vt non conueniant alij. 4. Quando recursus ad superiorem difficilis est, siue, quando est necessitas, & periculum in mora. *Dian. p. 8. t. 3. R 12.* ex *Gau. Salas, Cordon, & Palao*, qui addit. Si consuetudo præscripserit, vt inferior dispenset. *v. Dian. l. c. R. 95.* 6. Quando est dubium negatiuum: an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundùm *Palaum*, non opus est dispensatione, cum præsumptio sit pro libertate. *Barb. Dian. p. 3. t. 9. R. 28. p. 4. t. 3. R. 46 p. 8. t. 3. R. 71. & 95.* Vnde resolues.

I. Pontifex sine iusta causa non potest dispen-

pensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ *Sanch. d. 17. n. 3. Suar Vasq.*

II. Dispensatio in voto, vel iuramento sine iusta causa, etiam à Papa, est inualida, vt *Sanc. Suar. ll. cc.*

III. Valida est, si Superior per errorem, iustam causam arbitretur, aut etsi non arbitretur (& temerè dispenset) reipsa tamen sit *Sanch. l. c. Sà, Salas, n. 81.* Similiter si dispenset, causa, quæ reuera legitima est non præcognita, probabiliter tamen valere docet *Sum. Dian. p. 8. t. 3. R. 19 21. &c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eo quod præsumatur in fauorem actus ne pereat; probabile putat *Sanch. &c.* cum *Dia. p. 3. t. 6 R. 9 p. 4. t. 3. R. 45. 64. p. 8. t. 3. R. 62.* contra *Molin. &c.*

V. Habens potestatem generalem dispẽsandi, potest etiam secum dispensare directè, & immediatè. *Sanch. Dian p. 8. t. 5. R. 16* contra *Suar.*

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum (modo causa sit.) Item data sine vllis verbis, sola mente *Turrian. Dia p. 8. t. 3. R. 17. 76. p 4. R. 118.*

VII. Qui impetrauit dispensationem (v. g. in impedimento dirimente matrimonium, & per ignorantiam, vel simplicitatem) expressit causam falsam, eum validè contrahere matrimonium dicit *Pont de mat. l. 8. c. 16.* ex *C. Cum inter*. Sed contrarium tenet *Pal. to. 1. t. 3 d. 6 p. 16 §. 3.* ex *Cap. Sup. litteris v. Dia. p 8 t. 3. R. 69.*

VIII. Subditus bona fide dispensationem petens rationibus Superiori allatis; potest, dispensatione impetrata, esse securus, *v. Laym. l. 1. t. 4. cap 22.*

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensan-

sandum sine causa, vel allegata falsa causa. *Nau. Sanch.* 18. *de matr. n* 8. *Fil. t.* 10. *n.* 314 *Salas d.* 20 *s. n.* 58. qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

X. Dispensatio potest impetrari non tantùm pro ignorante, sed etiam innito, quando necessitas exigit. *Sanc. Beia* contrà *Suar. v. Dia. p.* 8. *t.* 3. *R* 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur à personis coniunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel à Confessario. *Marcus Leo. in praxi, p.* 1. *f.* 54.

Quæres. An cessante causa dispensationis cesset ipsa.

Resp. Pro hoc seruient sequentes Regulæ.

I. Si tantùm impulsiua, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motiuæ, seu principalis, manet dispensatio. *v. Dian p.* 8. *t.* 3. *R.* 62.

3. Si commissa facultate dispensandi, priusquam dispensetur, cesset omninò causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si dispẽsatione redacta ad actũ irreuocabilẽ, cesset tota causa, nõ ideò cessat, vel vim amittit, v.g. dispensatũ fuit in impedimẽto consanguinitatis, propter paupertatẽ fęminę, licet cõtracto matrimonio diuitias obtineat, nõ est irritum. Idẽ est si beneficiũ per dispẽsationẽ obtinueris, & posteà cesset causa, ob quã dispẽsatũ fuit.

5. Si facta dispensatione cesset omninò causa finalis, & actus possit facilè reuocari: v. g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ posteà cessant, an reuiuiscat votũ? vel in præcepto recitandi horas, ieiunandi, & propter infirmitatem, & postea conualescit, an teneatur recitare, ieiunare, &c.

As-

Affirmat *Sanch. Amicus, Portel. Bon. Leon. &c.* quia alias non esset iusta, Negatiuam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censet. *Dian. p. 8. t. 3. R. 24. ex Sal. Grac. &c.* si quidem dispensatio fuerit absoluta; quia obligatio legis semel extincta non reuiuiscit, & quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest *v. Sua. de leg. c. 22. Lay. Prapos. &c.* qui rectè id concedunt, quando non est de re diuidua, & successiua: alias negant. Vnde supposità probabilitate sententiæ negatiuæ. *Gran. Diana &c.* sequentes Casus (in quibus tamen alij melius contrarium sentiunt) resoluunt.

I. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carnium potest vesci, licet omnino conualescat.

II. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam conualuit non tenetur. *Dia. p. 6. t. 7. R. 45.*

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi horas, etsi conualuerit, non tenetur legere.

APPENDIX.

De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

QVia ex officio S. Pęnitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operę pretium censui, quædam circa huius rei praxim pęnitentibus, & Confessarij vtilia subnectere.

Et quidem potissimum circa hanc rem requiri possunt. I. Circa materiam, & causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. II. Circa formam litterarum Pœnitentiariæ, quibus dispensatio Confessa-

rio committitur quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. III. Circa ipsam executione dispensationis, quæ nimirum in ea obseruanda sint. De quibus ex *Bonac. Dian p. 4. t. 4. R. 71. & p. 8. t. 1. R. 103. &c. vsque ad R. 111. & Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.*

Resp. I. In triplici materia (pro cuius diuersitate, diuersa quoque est forma) dispensationes, siue gratiæ istæ concedi solent.

Prima, Est in Votis: v.g. vt votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, simili vel ex causa, liceat differre: vt quis à voto simplici castitatis, vel etiam religionis (postquam matrimoniũ contraxit) absoluatur ad manendum in matrimonio, debitumque licitè petendum: vt à voto religionis (ob debilitatẽ viriũ, per quas eius onera ferre non possit, aut ob motum incontinentiæ, aut dotis defectum) absoluatur in ordine ad contrahendũ matrimoniũ.

Secunda, In impedimentis occultis matrimonij: siue ea sint impedientia tantùm, siue etiam dirimentia: siue matrimonium cum ijs publicè contractum sit, siue contrahendum, dummodò de eo priuatim fuerit actum, & conclusum, præsertim bona fide, siue etiam quando contractum superueniunt. Circa quæ *Notandum*. 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licet vni alteri, vel innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. 2. Etsi aliqua impedimenta, v.g. cognationis spiritualis, natura sua sint publica, cùm contrahentur in facie Ecclesiæ: fieri tamen potest per accidens, vt sint occulta, v.g. 1. ob diuturnitatem temporis ex quo sunt contracta. 2. ob distantia loci à loco contractæ

co-

I. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere Horas, vel alias orationes, voto, aliave ratione debitas. *Bon. p. 10 nu. 8.*

II. Potest etiam, qui tenetur audire duas Missas eas audire simul imò etiam tres, vt docent aliqui, dum simul in pluribus altaribus fiunt. *Sanc. 1. mor. c. 14. n. 12. Maior. in 4. d. 18.*

DVBIVM VI.

An qui vno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

Resp. Si violet præcepta materialiter tantum diuersa, ita vt licent sint plurium legislatorum, habeant tamen motiuum formale idem, & versentur circa materiam eandem numero, cum ijsdem circumstantijs, vnum tantum peccatum committit: si verò præcepta sint formaliter, diuersa, ob motiua proxima speciei distincta vel versentur circa materiam numero diuersam, committet plura peccata: quia sunt obligationes, & malitiæ diuersæ. *Ita Sanch. l. 9. de mat. d. 15. Vasq. 1. 2. d. 9. Salas, Cardin. de Lugo d. 16. n. 145.* Vnde resoluitur.

I. Qui non ieiunauit die vigiliæ, incidentis in Quadragesimam aut neglexit sacrum festo incidente in Dominicam, vnicum commisit peccatum, satisque est confiteri de ieiunio, & sacro vno: quia in his præceptis vnica est ratio formalis, & motiuum proximum, v. g. in priore maceratio carnis, in posteriore cultus Dei. *Lay. Sanch. Card. de Lugo l. c.*

II. Qui violat votum iuramentum, vel votum & præceptum Ecclesiæ de eadem re, du-

Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantùm probabilem, & moralem credulitatem; facturum, vt si resiliatur à matrimonio contrahendo; & huius causæ assignari non possint ex vehementi suspicione, & curiosa inquisitione detegatur. *v. l. e f. 233.*

3. *Et scandalum.* Quo nomine intelligitur grauis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, &c. *Leo f. 230. & 317.*

4. *Vt dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, &c.* Clausula hæc est substantialis, vt nimirum si dispensandum sit in impedimento dirimente cum quo matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, coniunx ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensùs, & nouum validumque liberè præstet (ita tamen vt in cognitionem occulti impedimenti non veniat) *Leo p. 552. Dia p. 8. t. 3. R. 110.* Sufficit autem vt istum consensum præstent inter se secretò, nemine præsente, per verba, vel signa sufficientia, v. grat. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se, & testibus iterum copulare *Leo p. 552.*

5. *Postquam dicto Sacerdoti si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absoluendi ab excommunicatione, v. g. ob percussionem Clerici, & important conditionem prius satisfaciẽdi parti læsæ quàm possit absolui: hoc est compensandi iniuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionẽ illam incurrit quorum æstimatio committitur Executoris dispẽsationis neq; ab eius, obligatione liberatur percussor per hoc, quod percussus iniuriã remiserit *v. Leo pag. 382. 384.* Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit si iuratus promittat

se

se factum, cum primùm poterit.

Resp.III. Circa praxim, siue executionem huius dispensationis hæc facienda.

1. Litteræ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem; hoc est ad ipsum qui dispensationem (per se, vel alium) petit, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, quali inscribuntur qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundum commissionem dispenset. Licet verò quocumque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu. *Salas, Dian. par.* 8 *tract.* 3. *R.* 103.

2. In Confessore hoc requiritur, 1. Vt sit approbatus ab Ordinario territorij, in quo dispẽsaturus est. 2. Vt sit Magister, siue Doctor in Theologia, vel Iure Canonico, promotus in Academia, vt Religiosus habens priuilegium, quale concessit Gregorius XIII. Anno 1582. Confessarijs Societ. Iesu, quos Generalis, vel alius Superior de eius licentia ad id designarit. 3. Vt specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest, *Leon. fog.* 22. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 101. Contrarium tamen docet *Sanch. & Perez de mat. d.* 48. *s.* 5 *n.* 7.

3 Confessor ad id electus 1. Debet dispensare in ipsa confessione vel saltem immediatè post. *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 7. *Leon. p.* 1. *f.* 54. & 28. 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Breui exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis; nisi habeat antè perspectam quia non est merus Executor, sed Iudex, cui delegatur potestas dispensandi. 3. In ea debet credere illi, etiam sine testibus & iuramento nisi aliundè sciat esse falsam: tunc enim

LIBER SECVNDVS
DE PRÆCEPTIS Virtutum Theologicarum.
TRACTATVS PRIMVS, De Præceptis Fidei.
CAPVT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint?

EX ijs quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda sunt, necessitate medij, seu finis sine quibus etiam inculpabiliter ignoratis, finis vltimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omissis finis, potest obtineri. *Sanc. 2. mor. c. 2. Azor. Valent.*

Respondeo I. Necessitate medij necessaria sunt hæc duo. 1. Explicitè credere Deum esse, & remuneratorem bonorum esse iuxta illud Apostoli *ad Hebr.* 11. *Credere oportet Trident. sess. 6. cap* 82. Post sufficientem Euangelij promulgationem, credere explicitè, vt vult *Molin.* aut saltem implicitè, vt probabiliter, quidam docent cum *Kon. & Laym* Christum, & Sanctissimam Trinitatem. *vid. Escob. ex* 2. *c.* 6. *n.* 20. vbi ex *Vasq l. 2. d.* 126 *c.* 3 docet culpabilem ignorantiam horum mysterium, siue negligentiam ea discendi, esse graue peccatum.

tum, distinctum ab eo, cuius est causa. *v. Dian. p.3.t.5.R.47.& 48.*

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in quo alterum implicitè est; v.g. si credas, quod credit Ecclesia, *v. Schol.& Lay.l.2.tr.1 cap.8.*

Resp.II. Necessitate præcepti, quiuis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire, crasso saltem modo, & quoad substantiam tenetur hæc. 1.Symbolum, 2.Orationem Dominicam, 3.Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, 4.Sacramenta maximè necessaria, vt Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam, reliqua autem tunc, quando vult suscipere. *Suar. Sanch. Fill.n.39.* Quę omnia intellige, nisi impotẽtia, aut inuincabilis ignorantia, excuset. *Vnde resoluuntur.*

I. Non omnes tenentur sub mortali hæc prędicta scire memoriter, aut eo ordine, aut ijs verbis quibus proponuntur, sed quoad orationem Dominicam, scire omnia bona petenda esse à Deo, quæ est eius summa; quoad Symbolum verò præcepta, & Sacramenta sufficit, si quis rogatus de singulis; rectè respondeat. *Bon. Lay.l.c.9. Suar.l.1.c.3.*

II. Quamuis sit præceptum Ecclesiæ discendi memoriter Symbolum, & orationem Dominicam, & salutationẽ Angelicam; velitque *Barb. p.3.c.37.* non esse absoluendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat: consuetudo tamen vt notat *Nau. & Lopez,* exposuit obligationẽ non esse vltra veniale; vti nec est vltra veniale, nescire facere crucem, vt docet *Sanch.* contra *Sylu.* qui docet esse mortale.

III. Moraliter nihilominus necessarium est, vt rudiores, memoria teneant Symbolum sua lingua: quia alioqui non possunt habere suffi-

toti, nisi iusta causa excuset. *Sanch. l.* 8. *d.* 18. *Suar. Fill. n.*438. & quidem vt vult *Suar.* mortaliter, venialiter, vt *Pontius* apud *Dian.* quem *v.p.t.*3. *R* 8. 9. & 10. Si dubitet an causa sit iusta, posse dispensare, vult *Sanch.* contra *Bon.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit iusta, non tamen tenetur dispensare, nisi cùm vel ius præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis, vel ad auertendum graue damnum, aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 27. & 28. contra *Suar. Sanch.* &c. Dixi 2. *legislatoris*: quia dispensatio inferioris in lege superioris, sine iusta causa, inualida est, ac proinde non excusat à transgressione præcepti. Ratio, quia nomine alterius sine causa dispensat. *Suar. l.* 6. *c.* 19. *Sanch. l.* 8. *de matr. d.* 17. Validè autem, & licitè inferior potestate ordinaria dispensat ex iusta causa in lege Superioris 1. Circa leuia, hoc est, quæ sub mortali non obligant etsi facilis sit ad superioré recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in ieiunijs, celebrandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria vni communitati, vt non conueniant alij. 4. Quando recursus ad superiorem difficilis est, siue, quando est necessitas, & periculum in mora. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R* 12. ex *Gau. Salas, Cordon, & Palao*, qui addit. Si consuetudo præscripserit, vt inferior dispenset. *v. Dian. l. c. R.* 95. 6. Quando est dubium negatiuum: an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundùm *Palaum*, non opus est dispensatione, cum præsumptio sit pro libertate. *Barb. Dian. p.* 3. *t.* 9. *R.* 28. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 46 *p.* 8. *t.* 3. *R.* 71. & 95. Vnde resolues.

I. Pontifex sine iusta causa non potest dispen-

pensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ *Sanch. d. 17. n. 3. Suar Vasq.*

II. Dispensatio in voto, vel iuramento sine iusta causa, etiam à Papa, est inualida, vt *Sanc. Suar. ll. cc.*

III. Valida est, si Superior per errorem, iustam causam arbitretur, aut etsi non arbitretur (& temerè dispenset) reipsa tamen sit *Sanch. l. c. Sà, Salas, n. 81.* Similiter si dispenset, causa, quæ reuera legitima est non præcognita, probabiliter tamen valere docet *Sum. Dian. p. 8. t. 3. R. 19 21. &c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eo quod præsumatur in fauorem actus ne pereat; probabile putat *Sanch. &c.* cum *Dia. p. 3. t. 6 R. 9 p. 4. t. 3. R. 45. 64. p. 8. t. 3. R. 62.* contra *Molin. &c.*

V. Habens potestatem generalem dispēsandi, potest etiam secum dispensare directè, & immediatè. *Sanch. Dian p. 8. t. 5. R. 16* contra *Suar.*

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum (modo causa sit. (Item data sine vllis verbis, sola mente *Turrian. Dia p. 8. t. 3. R. 17. 76. p 4. R. 118.*

VII. Qui impetrauit dispensationem (v. g. in impedimento dirimente matrimonium, & per ignorantiam, vel simplicitatem) expressit causam falsam, eum validè contrahere matrimonium dicit *Pont de mat. l. 8. c. 16.* ex *C. Cum inter*. Sed contrarium tenet *Pal. to. 1. t. 3 d. 6 p. 16 §. 3.* ex *Cap. Sup. litteris v. Dia. p 8 t. 3. R. 69.*

VIII. Subditus bona fide dispensationem petens rationibus Superiori allatis; potest, dispensatione impetrata, esse securus, *v. Laym. l. 1. t. 4. cap 22.*

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensan-

IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica per se obligant cum periculo vitæ aut similis incommodi. *V. Sanc. 1. mor. c. 18.* vt, si v. g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea, in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere: (in speciem) non tamen posses consummare: quia cum matrimonium esset irritum, fornicaueris; quod intrinsecè malum est. *Sanc. de matr. l. 7. d. 5. num 4.*

V. Per accidens interim accidere potest, vt lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti iuris naturalis, aut diuini cōcurrentis; vt v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ, in odium fidei, vel contemptum Religionis, *v. Sanc. l. c. Kon. 3. p. 1. 2. d. 13. dub. 12.*

DVBIVM III.

An excuset impotentia totius, vel partis.

Resp. I. Cum ad impossibile nemo teneatur, certum est, quod impotentia excusat, etiam illa, cui ante causam cum peccato dedisti; dummodo de hoc doleas. Quare in præcipuè hic dubitatur, an, qui non potest implere totum, teneatur ad partem?

Resp. II. Si præceptum tale sit, vt commodè possit, aut soleat diuidi, atque in eius parte saluetur ratio seu finis præcepti; tunc qui non potest seruare totum, debet seruare partem, quam potest. Quod si verò non saluetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum (hoc est tantum, quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum) is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris, 2. ex ratione

tione, fine, & materia legis, 3. ex iudicio prudentum, 4. ex communi vsu. 1. *Ita Sanch. 1. mor. c. 19. Laym. l. 1. t. 4 c. 19.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest; quia diuiduæ sunt. *Laym. l. c. Bon.*

II. Qui in Quadragesima non potest ieiunare, debet abstinere à carnibus, si potest; aut qui non potest omnibus diebus, tenetur ijs, quibus potest. *Ita Laym. l. c. & Bon.*

III. Qui potest notabilem partem sacri (v. g. vsque post consecrationē) audire, aut Horarum dicere, aut commodè potest cum alio, & solet, tenetur, alioqui non. *Ibid. v. infrà de Horis.*

IV. Si quis carens Breuiario, pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibid.*

V. Qui obligatur visitare limina Apostolorum Romæ, & scit se eò peruenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti saluatur. *Ibid. & Suar. Bon. d. 1. q. 8. p. 1.*

DVBIVM IV.

An excuset dispensatio.

Resp. In iure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis facta ex iusta causa, excusat à transgressione præcepti. Est cōmunis *Sanch. Azor. 1. p. l. 5. c. 15. Salas d. 20.*

Ratio est, quia cum sit author suæ legis, potest quemuis excipere, Dixi 1. *ex iusta causa:* quia si temerè, & sine causa dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans, quam petens dispensationem, contra ius naturale, dictans partem debere conformari suo

toti,

toti, nisi iusta causa excuset. *Sanch. l. 8. d. 18. Suar. Fill. n.* 438. & quidem vt vult *Suar.* mortaliter, venialiter, vt *Pontius* apud *Dian.* quem *v. p. t. 3. R* 8. 9. *&* 10. Si dubitet an causa sit iusta, posse dispensare, vult *Sanch.* contra *Bon.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit iusta, non tamen tenetur dispensare, nisi cùm vel ius præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis, vel ad auertendum graue damnum, aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest. *Dian. p. 8. t. 3. R.* 27. *&* 28. contra *Suar. Sanch. &c.* Dixi 2. *legislatoris*: quia dispensatio inferioris in lege superioris, sine iusta causa, inualida est, ac proinde non excusat à transgressione præcepti. Ratio, quia nomine alterius sine causa dispensat. *Suar. l. 6. c. 19. Sanch. l. 8. de matr. d.* 17. Validè autem, & licitè inferior potestate ordinaria dispensat ex iusta causa in lege Superioris 1. Circa leuia, hoc est, quæ sub mortali non obligant etsi facilis sit ad superiorẽ recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in ieiunijs, celebrandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria vni communitati, vt non conueniant alij. 4. Quando recursus ad superiorem difficilis est, siue, quando est necessitas, & periculum in mora. *Dian. p. 8. t. 3. R* 12. ex *Gau. Salas, Cordon, & Palao*, qui addit. Si consuetudo præscripserit, vt inferior dispenset. *v. Dian. l. c. R.* 95. 6. Quando est dubium negatiuum: an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundùm *Palaum*, non opus est dispensatione, cum præsumptio sit pro libertate. *Barb. Dian. p. 3. t. 9. R.* 28. *p. 4. t. 3. R.* 46 *p. 8. t. 3. R.* 71. *&* 95. Vnde resolues.

I. Pontifex sine iusta causa non potest dispen-

pensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ *Sanch. d. 17. n. 3. Suar Vasq.*

II. Dispensatio in voto, vel iuramento sine iusta causa, etiam à Papa, est inualida, vt *Sanc. Suar. ll. cc.*

III. Valida est, si Superior per errorem, iustam causam arbitretur, aut etsi non arbitretur (& temerè dispenset) reipsa tamen sit *Sanch. l. c. Sà, Salas, n. 81.* Similiter si dispenset, causa, quæ reuera legitima est non præcognita, probabiliter tamen valere docet *Sum. Dian. p. 8. t. 3. R. 19 21. &c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eo quod præsumatur in fauorem actus ne pereat; probabile putat *Sanch. &c.* cum *Dia. p. 3. t. 6 R. 9 p. 4. t. 3. R. 45. 64. p. 8. t. 3. R. 62.* contra *Molin. &c.*

V. Habens potestatem generalem dispésandi, potest etiam secum dispensare directè, & immediatè. *Sanch. Dian p. 8. t. 5. R. 16* contra *Suar.*

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum (modo causa sit. (Item data sine vllis verbis, sola mente *Turrian. Dia p. 8. t. 3. R. 17. 76. p 4. R. 118.*

VII. Qui impetrauit dispensationem (v. g. in impedimento dirimente matrimonium, & per ignorantiam, vel simplicitatem) expressit causam falsam, eum validè contrahere matrimonium dicit *Pont de mat. l. 8. c. 16.* ex *C. Cum inter*. Sed contrarium tenet *Pal. to. 1. t. 3 d. 6 p. 16 §. 3.* ex *Cap. Sup. litteris v. Dia. p 8 t. 3. R. 69.*

VIII. Subditus bona fide dispensationem petens rationibus Superiori allatis; potest, dispensatione impetrata, esse securus, *v. Laym. l. 1. t. 4. cap 22.*

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensan-

sandum sine causa, vel allegata falsa causa. *Nau. Sanch. 18. de matr. n 8. Fil. t. 10. n. 314 Salas d. 20 s. n. 58.* qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

X. Dispensatio potest impetrari non tantùm pro ignorante, sed etiam inuito, quando necessitas exigit. *Sanc. Beia* contrà *Suar. v. Dia. p. 8. t. 3. R 86. 87.* Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur à personis coniunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel à Confessario. *Marcus Leo. in praxi, p. 1. f. 54.*

Quæres. An cessante causa dispensationis cesset ipsa.

Resp. Pro hoc seruient sequentes Regulæ.

I. Si tantùm impulsiua, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motiuæ, seu principalis, manet dispensatio. *v. Dian p. 8. t. 3. R. 62.*

3. Si commissa facultate dispensandi, priusquam dispensetur, cesset omninò causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si dispẽsatione redacta ad actũ irreuocabilẽ, cesset tota causa, nõ ideò cessat, vel vim amittit, v. g. dispensatũ fuit in impedimẽto consanguinitatis, propter paupertatẽ fęminę, licet cõtracto matrimonio diuitias obtineat, nõ est irritum. Idẽ est si beneficiũ per dispẽsationẽ obtinueris, & posteà cesset causa, ob quã dispẽsatũ fuit.

5. Si facta dispensatione cesset omninò causa finalis, & actus possit facilè reuocari: v. g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ posteà cessant, an reuiuiscat votũ? vel in præcepto recitandi horas, ieiunandi, & propter infirmitatem, & postea conualescit, an teneatur recitare, ieiunare, &c.

As-

Affirmat *Sanch. Amicus, Portel. Bon. Leon. &c.* quia alias non esset iusta, Negatiuam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censet. *Dian. p. 8. t. 3. R. 24.* ex *Sal. Grat. &c.* si quidem dispensatio fuerit absoluta; quia obligatio legis semel extincta non reuiuiscit, & quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest *v. Sua. de leg. c. 21. Lay. Prapos. &c.* qui rectè id concedunt, quando non est de re diuidua, & successiua: alias negant. Vnde supposità probabilitate sententiæ negatiuæ. *Gran. Diana &c.* sequentes Casus (in quibus tamen alij melius contrarium sentiunt) resoluunt.

I. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carnium potest vesci, licet omnino conualescat.

II. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam conualuit non tenetur. *Dia. p. 6. t. 7. R. 45.*

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi horas, etsi conualuerit, non tenetur legere.

APPENDIX.

De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

QVia ex officio S. Pęnitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operę pretium censui, quædam circa huius rei praxim pęnitentibus, & Confessarij vtilia subnectere.

Et quidem potissimum circa hanc rem requiri possunt. I. Circa materiam, & causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. II. Circa formam litterarum Pœnitentiariæ, quibus dispensatio Confessario

rio committitur quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. III. Circa ipsam executione dispensationis, quæ nimirum in ea obseruanda sint. De quibus ex *Bonac. Dian p.4. t.4. R.71. & p.8. t.1. R.103. &c. vsque ad R. 111. & Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.*

Resp. I. In triplici materia (pro cuius diuersitate, diuersa quoque est forma) dispensationes, siue gratiæ istæ concedi solent.

Prima, Est in Votis: v.g. vt votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, simili vel ex causa, liceat differre: vt quis à voto simplici castitatis, vel etiam religionis (postquam matrimoniũ contraxit) absoluatur ad manendum in matrimonio, debitumque licitè petendum: vt à voto religionis (ob debilitatẽ viriũ, per quas eius onera ferre non possit, aut ob motum incontinentiæ, aut dotis defectum) absoluatur in ordine ad contrahendũ matrimoniũ.

Secunda, In impedimentis occultis matrimonij: siue ea sint impedientia tantùm, siue etiam dirimentia: siue matrimonium cum ijs publicè contractum sit, siue contrahendum, dummodò de eo priuatim fuerit actum, & conclusum, præsertim bona fide, siue etiam quando contractum superueniunt. Circa quæ *Notandum*. 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licet vni alteri, vel innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta, 2. Etsi aliqua impedimenta, v.g. cognationis spiritualis, natura sua sint publica, cùm contrahentur in facie Ecclesiæ: fieri tamen potest per accidens, vt sint occulta, v.g. 1. ob diuturnitatem temporis ex quo sunt contracta. 2. ob distantia loci à loco contractæ

co-

cognitionis. 3. per mortem eorum, qui fuerunt conscij. 4. per ignorantiam huius cõtractionis.

Tertia. In varijs censuris, vt, excommunicationibus suspensionibus. (Item irregularitatibus) præsertim occultis ad absoluendum ab ijs dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem restitutionis ob horas neglectas: ad commutandum onus recitationis horarum; eligendum Confessorem, etiam pro reseruatis; transeundum ad aliam religionem, siue ordinem (pro vtroque foro) etiam post apostasiam à suo.

Resp. II. In formulis frequentioribus ipsius Breuis Apostolici; verba quæ substantialia continent, & difficultatem habent, sunt hæc.

1. *Si est ita, vel quatenus si ita est.* Quorum sensus est; si præces veritate nitantur, præsertim tempore datarum litterarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum principaliter quoad essentialia facti, v.g. affinitatem esse contractam; incestum commissum, & actum, siue tractatum esse de matrimonio (intellige perfectè, ità vt in id vtrinque consenserit) & periculum reuelationis ac scandalum imminere. Secundariò autem requiritur quoad accidentaria, v.g. bona fide actum esse, & similia, quæ tantùm sunt impulsiua, & siue quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes: vnde etsi ijs vel in alijs parui momenti si erratũ in petitione, gratia nihilominus est valida, *v. M. Leon. p. 2. f 226. & p. 3. 391.*

2. *Periculum immineat reuelationis.* Ad hoc enim vt subsistat dispensatio requiri, vt sit periculum ne reueletur impedimentum (intellige, quando in formula exprimitur) si non subsequatur matrimoniũ, docet *M. Leo. p. 2. f. 230.*

Pe-

Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantùm probabilem, & moralem credulitatem; facturum, vt si resiliatur à matrimonio contrahendo; & huius causæ assignari non possint ex vehementi suspicione, & curiosa inquisitione detegatur. *v. l. e f. 233.*

3. *Et scandalum*. Quo nomine intelligitur grauis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, &c. *Leo f. 230. & 317.*

4. *Vt dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, &c.* Clausula hæc est substantialis, vt nimirum si dispensandum sit in impedimento dirimente cum quo matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, coniunx ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris suï consensùs, & nouum validùmque liberè præstet (ita tamen vt in cognitionem occulti impedimenti non veniat) *Leo p. 252. Dia. p. 8. t. 3. R. 110.* Sufficit autem vt istum consensum præstent inter se secretò, nemine præsente, per verba, vel signa sufficientia, v. grat. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se, & testibus iterum copulare *Leo. p. 552.*

5. *Postquam dicto Sacerdoti si nondum satisfecerit*. Verba hæc solent esse in facultate absoluendi ab excommunicatione, v. g. ob percussionem Clerici, & important conditionem prius satisfaciẽdi parti læsæ quàm possit absolui: hoc est compensandi iniuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionẽ illam incurrit quorum æstimatio committitur Executoris dispẽsationis neq; ab eius, obligatione liberatur percussor per hoc, quod percussus iniuriã remiserit *v. Leo pag. 382. 384.* Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit si iuratus promittat

se

se factum, cum primùm poterit.

Resp. III. Circa praxim, siue executionem huius dispensationis hæc facienda.

1. Litteræ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem; hoc est ad ipsum qui dispensationem (per se, vel alium) petit, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, quali inscribuntur qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundum commissionem dispenset. Licet verò quocumque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu. *Salas, Dian. par. 8. tract. 3. R. 103.*

2. In Confessore hoc requiritur, 1. Vt sit approbatus ab Ordinario territorij, in quo dispẽsaturus est. 2. Vt sit Magister, siue Doctor in Theologia, vel Iure Canonico, promotus in Academia, vt Religiosus habens priuilegium, quale concessit Gregorius XIII. Anno 1582. Confessarijs Societ. Iesu, quos Generalis, vel alius Superior de eius licentia ad id designarit. 3. Vt specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest, *Leon. fog. 22. Dian. p. 8. t. 3. R. 101.* Contrarium tamen docet *Sanch. & Perez de mat. d. 48. s. 5 n. 7.*

3 Confessor ad id electus 1. Debet dispensare in ipsa confessione vel saltem immediatè post. *Dian. p. 4. t. 4. R. 7. Leon. p. 1. f. 54. & 28.* 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Breui exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis; nisi habeat antè perspectam quia non est merus Executor, sed Iudex, cui delegatur potestas dispensandi. 3. In ea debet credere illi, etiam sine testibus & iuramento nisi aliundè sciat esse falsam: tunc

enim

enim dispensare non debet. *Leo. Dian. par. 8. tr. 3. R. 108.* 4. Opera in ipso Breui præscripta etsi possit moderari, non tamen condonare. 5. Etsi non præscribantur certa uerba ad dispensandum, debet tamen seruare formam à Rituali Romano probatam; & post uerba ista, *Absoluo te à peccatis*, addere; *Et eadem authoritate declaro, te in dicto matrimonio manere, & debitum coniugale reddere posse, & debere: nec non dispenso tecum, ut idem debitum etiam exigere licitè valeas, In nomine Patris, &c.* Si uerò sit absoluendus ab excommunicatione, *vid. formulam infra l. 7. c. 1. d. 6.* 6. Absoluta dispensatione debet lacerare litteras, præcipuè sigillum, ita ut ad probandum seruire non possint: aliàs incurrit excommunicationem maiorem. *Leo. f. 239.* Laceratio tamen ista non est de substantia: quia tantùm intenditur, ut non suffragantur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breue, seu diploma reddere, cum pro solo foro conscientiæ debeat seruire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem uia compensationis pro dispensatione, etiam pro foro externo facta, ideo enim inscribitur, *gratis vbique*: alias incurrit ipso facto excommunicationem maiorem. *Gauan. Dian. l. c. ex declar. Cardin.*

Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Confessor pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantùm est Doctor Ordinis, uel Professor, uel Licentiatus Theologiæ, quod enim hic fauorabilibus ueniat in nomine Doctoris, tantum intelligitur de ijs, quæ ratione exercitij, non quæ ratione dignitatis committuntur. *Leo p. 1. f. 21. Dian. p. 4. t. 6. R. 41.*

II. Ex

II. Ex priuilegio Societati Iesu concesso, alijs etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quam isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: aliàs dispensatio erit nulla. Ita *Aut. cit.* Et patet ex dictis.

III. Confessor debet ita examinare pœnitentem, vt cognoscat, & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: ideo enim inscribitur, *Viro discreto*. Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione: ideò solet addi clausula, *Quatenus si ita est*: vel, *si ita esse reperis v. Aut. cit.*

IV. Is qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri, nec sufficit, ante ei confessum fuisse. Patet ex dictis *Leo. f.18. Dian. p.4. t.4. Re.71. Regin. Pont.* contra *Sanch. Sal. Perez, Palaum*: quorum sententiam non ampliùs esse probabilem docet *Vill. Escob. Lezan. Dian. l.c. & p.8. t.3. R.105.*

V. Commissio huius dispensationis non expirat morte Pœnitentiarij concedentis, re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in fauorem oratoris cui ius quæsitum est, & Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis tum ob rationem allatam, tum quia officium maioris Pœnitentiarij non expirat morte Pontificis. *Dian. p.8. t.3. R.89. ex Suar. Sanc. Guate. &c.* contra *Nauar. Bonac. &c.*

LIBER

LIBER SECVNDVS
DE PRÆCEPTIS Virtutum Theologicarum.
TRACTATVS PRIMVS, De Præceptis Fidei.
CAPVT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint?

EX ijs quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda sunt, necessitate medij, seu finis sine quibus etiam inculpabiliter ignoratis, finis vltimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omissis finis, potest obtineri. *Sanc. 2. mor. c. 2. Azor. Valent.*

Respondeo I. Necessitate medij necessaria sunt hæc duo. 1. Explicitè credere Deum esse, & remuneratorem bonorum esse iuxta illud Apostoli *ad Hebr. 11. Credere oportet Trident. sess. 6. cap* 82. Post sufficientem Euangelij promulgationem, credere explicitè, vt vult *Molin.* aut saltem implicitè, vt probabiliter, quidam docent cum *Kon. & Laym.* Christum, & Sanctissimam Trinitatem. *vid. Escob. ex 2. c. 6. n. 20.* vbi ex *Vasq. l. 2. d. 126 c. 3* docet culpabilem ignorantiam horum mysterium, siue negligentiam ea discendi, esse graue peccatum,

tum, distinctum ab eo, cuius est causa. *v. Dian. p. 3. t. 5. R. 47. & 48.*

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in quo alterum implicitè est; v. g. si credas, quod credit Ecclesia, *v. Schol. & Lay. l. 2. tr. 1 cap. 8.*

Resp. II. Necessitate præcepti, quiuis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire, crasso saltem modo, & quoad substantiam tenetur hæc. 1. Symbolum, 2. Orationem Dominicam, 3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, 4. Sacramenta maximè necessaria, vt Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam, reliqua autem tunc, quando vult suscipere. *Suar. Sanch. Fill. n. 39.* Quę omnia intellige, nisi impotẽtia, aut inuincibilis ignorantia, excuset. *Vnde resoluuntur.*

I. Non omnes tenentur sub mortali hæc prędicta scire memoriter, aut eo ordine, aut ijs verbis quibus proponuntur, sed quoad orationem Dominicam, scire omnia bona petenda esse à Deo, quæ est eius summa; quoad Symbolum verò præcepta, & Sacramenta sufficit, si quis rogatus de singulis; rectè respondeat. *Bon. Lay l. c. 9. Suar. l. 1. c. 3.*

II. Quamuis sit præceptum Ecclesiæ discendi memoriter Symbolum, & orationem Dominicam, & salutationẽ Angelicam; velitque *Barb. p. 3. c. 37.* non esse absoluendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat: consuetudo tamen vt notat *Nau. & Lopez*, exposuit obligationẽ non esse vltra veniale; vti nec est vltra veniale, nescire facere crucem, vt docet *Sanch.* contra *Sylu.* qui docet esse mortale.

III. Moraliter nihilominus necessarium est, vt rudiores, memoria teneant Symbolum sua lingua: quia alioqui non possunt habere suffi-

cientem cognitionem articulorum.

IV. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos fidei, aliaque dicta credere implicite, credendo quicquid credit Ecclesia.

V. Excusātur ij, quibus aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentē obligatio similia discendi, aut qui nimis sunt rudes ita vt nō possit ea comprehendere, aut retinere, quod sæpe contingere docet *Azor. Bec. Sanch.* contra alios.

VI. Si Confessarius probabiliter iudicet pœnitentem ignorare ex doctrina Christiana, ea quæ scire tenetur (quod de litteratis, vel bene educatis, vel frequenter confitentibus præsumendum nō esse monet *Sanch. 2. mor. c. 3.* debet eum interrogare de negligentia in ijs addiscendis; cùm per eam plurimi grauiter peccent. *Led. Azor. t. 1. l. 8. c. 8. Trul. l. 1. cap. 1. d. 4.*

VII. Possunt absolui (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio, quia licet peccarint omittendo discere, possunt tamen de hoc dolere, cum proposito discendi *Sanc.* Quòd si tamen ignorant ea, quæ necessitate medij scienda sunt deberent instrui ante absolutionem. *Bonac. d. 3. q. 2 p. 2. Sanch. l. 2. c. 3. n. 21.*

VIII. Parochus suos oues (sicut parens liberos) tenetur sub mortali, per se vel per alium docere ea saltem, quæ sub mortali scire tenentur. *Sanc. 2. mor. c. 3. Fill. Pallac. Trul. l. 2. art. 1. Kon. &c.*

CAPVT II.

Quando obliget præceptum Fidei?

RESp. I. Præceptum fidei internum obligat. 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis vsum perfectè consecuti misteria

steria fidei audiunt, apprehenduntque, quod illa credere, sit res necessaria ad salutem; peccantque mortaliter omittendo *Sanc. Bon. tom. 2. d. 3. p. 3.* addens plurimos eorum excusari inaduertentia, aut inuincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam *Sanch. l. 2. mor. c. 1. Kon d. 14. de fide Fill. n. 25.* 3. Quando vrget tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quid tamen non conuenire scrupulosis, recte monet *Sanch.* quia hi auertendo mentem ad alia obiecta, facilius superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens. 4. Quando tentatio vrgens contra alias virtutes, aliter superari nequit. 5. Quando facienda est confessio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v. grat. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ fidem supponat. *Bon. q. 3. p. 2.* His addit *Hurt.* contra *Sanch.* 6. In hora mortis, & 7. Semel quotannis *v. Dian. p. 7. r. 13.* Ex ijs resoluuntur Casus.

I. Hæreticus quamdiu suam sectam esse credibiliorem, vel æque credibilem, non tenetur credere; quia fides nondum est sufficienter proposita, ageretque imprudenter. *Sanc. 2. mor. c. 1. Lay. l. 2. t. 1. c. 10 & 12.*

II. Quando ijs, qui in hæresi nutriti sunt, persuasum est à puero nos obijcere, & persequi Verbum Dei, esse idolatras, pestilentes deceptores, ideoque tanquam pestes fugiendos; non possunt stante hac persuasione, salua conscientia nos audire; & laborant ignorantia inuincibili, cum non dubitent se esse in bona via. *Lay. c. 10. Sanch. l. 2. c. 1.*

III. Si talibus oriatur dubium de sua secta, tenentur vlterius inquirere, & à Deo petere lumen, (quod si negligant, peccant contra fidem cum nō adhibeant media ad implendū præceptum Fidei.) Quod si deinde nostra fides eis sufficientes proponatur, tenentur amplecti. *ibid. v. Ferdin. de Castro Palao t. 4. d. 1. p. 12. & d. 2. p. 2.*

Resp. II. Præceptum exterius fidem confitendi, iure naturali obligat duplici casu, scilicet, cùm vel honor Deo debitus, vel vtilitas proximo impendenda, priuatiuè, vel contrariè subtraheretur. Dixi *priuatiuè*; vt si ideò cessaret magnus honor in Deum, vel vtilitas in proximum redundans. Dixi 2. *Contrariè:* vt si alioqui Deus afficeretur iniuria, vel proximus graui malo: v. g. si inde penderet aliorum conuersio, aut peruersio, contemptus religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hic contigit: quia finis præceptis est Charitas *S. Th. 2. 2. q. 1. a. 2. Suar. Regin. Fil. t. 22. c. 3. q. 1.* Vnde resoluitur hi casus. Si hæretici conculcent imagines, alijsue iniurijs fidem afficiunt, tenetur eam sua confessione tueri Catholicus, si quidem indè prudenter speret profectum.

Resp. III. Ad professionem fidei externam, iure Ecclesiastico, tenentur sub mortali, secundum *Tridentinum*, cum iuramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, vt docet *Fill. t. 2. tr. 22. cap. 2.* sequentes personæ.

I. Prouisi de beneficio curato, idque contra duos menses à die possessionis coram Episcopo, aut eius Vicario generali, vel officiali, *sess. 2. c. 12. de reform.*

II. Prouisi de Canonicatu, vel dignitate, in Ca-

Cathedrali Ecclesia: idque non tantum coram Episcopo, vel eius Vicario, sed etiam in Capitulo *Ibidem.* addita pœna (ad quam non videntur teneri ante sententiam) vt alioqui fructus non faciant suos. *v. Sanch l.2.c.5. Barb. de potestate Episcopi 2.p.a 61.n.29.*

III. Primates, Archiepiscopi, Episcopi in prima Synodo prouinciali, cui intererunt. *Trid sess 25.*

IV. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos religionum etiam militantium. *Pius* V. autem apud *Rodriq. tom 2. q. regul. q.72.* ad omnes promouendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores; addita excommunicatione latæ sententiæ, & priuatione omnium beneficiorum in eum, quia alios promouet ad talem gradum, sine præuia professione *v. Fill. t.22.c.3 q.11.. Barb. in remiss. f.24 n.12.* Verùm vbi hoc decretum non est receptum vsu, non obligare monet *Sanch. c.3.n.4.* vnde resoluitur.

I. Non tenentur ad dictam professionem prouisi de Canonicatibus, in Ecclesijs tantùm Collegiatis, vel de beneficijs tantùm simplicibus.

II. Et si probabile sit, hanc professionem posse fieri per procuratorem, vt docet *Azor. Nauar. & Sanch.* probabilius tamen est, teneri personaliter, vt docet *Fill.* Ratio est tum, quia alias non videtur fieri iuramento, quod personaliter faciendum, esse docet Glossa apud *Fill.* tum, quia ita decidit Rota apud *Garz. l.3. de benef. cap. 3.*

CAPVT III.

An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falsam profiteri?

RESp. Nullo casu licet, siue voce, siue alio signo fiat, dicente Christo: *qui me negauerit coram hominibus, &c.* Interim verò etsi licitum non est mentiri, seu simulare quod non est licet tamen dissimulare, quod est, siue tegere veritatem verbis, alijsue signis ambiguus, & indifferentibus, ob iustam causam, & cùm nec est necessitas fatendi. *Est comm. S. Thom. Con. d. 15. dub. 12. n. 9. Lay. l. 2. t. 1. c. 11.* Vnde resoluitur.

I. Rogatus de fide in odium religionis, siue publica authoritate, siue priuata, nullo modo potest vtendo restrictione mentali, aut verbis ambiguis, ita respondere, vt præsentibus videatur fidem negasse; multo minus dicere, se esse hæreticum, vel Caluinistam, vel non Catholicum. *Azor. Fill. c. 3. n. 67.*

II. Qui rogatus, seu publica, seu priuata authoritate, vel tacet vel respondet obscurè, vel ait se nolle respondere, se iure non rogari, non teneri se; nec velle alijs dicere quid ipse credat, ac simili modo tergiuersetur, non videtur negare fidem, sed nolle porro. Vnde si sic potest molesta inquisitione liberari, licet; vt habet *Conc. l. c.* Generatim enim verum non est, quod interrogatus auctoritate publica teneatur positiuè, fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur fidem negasse *Con. d. 15. dub. 2. Nau. Azor. Sanch. Bec. c. 9. q. 4.*

III. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cùm

eius

eius opera oues indigent: v. contra, si ei consultius est, vt ad tempus se subducat, & in bonum eorum reseruet, tenetur fugere. *Reg. l. 17. n. 26. Bec. c. 9. Fill. n. 75. &c.*

IV. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret, v. g. si alijs rogatis, an fidem negare vellent, iisque respondentibus, quod non, tu taceres. *Ibid. v. Bon. l. c. Lay. l. 2. t. 1. c. 11. Tol. l. 4.*

V. Si Princeps generali lege iubeat, at fideles se prodant, gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cùm nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe, nisi eæ sint circumstantiæ, vt hoc ipso, quòd se non prodant, videantur negasse, vt v. g. si quidam antea noti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse. *Sanch. num. 19. Bec. Reg. Fill. num. 88. &c.*

VI. Cum non rogaris de fide, non solum licet, sed sæpè melius est: ad Dei honorem & vtilitatem proximi, tegere fidem, quam fateri: vt si latens inter hæreticos plus boni facis, vel si ex confessione plus mali sequeretur, v. g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis si torquereris. Vnde temerarium plerumque est offerre se vltro *S. Thom. Sanch. Lay. c. 11. n. 2.*

VII. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est & sæpè magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam seruare, ac fidem tegere modis licitis.

VIII. Talis modus non est, vti vestibus, aut signis infidelium, quæ alium vsum non haberent, quàm quòd essent signa professiua falsæ religionis seu cultus; vti essent vestes, quarum vsus est in sacrificijs, item incensio thuris, aut genuflexio coram idolo; item sumptio cœ-

næ hæreticæ,&c. *Sanch. l. 2. c. Fill. num 8. &c. & com.*

IX. Licitus autem modus eſt, quando ſubeſt cauſa (vt v. g. ad euitandum graue periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hoſtes) vti veſtibus, & ſignis infidelium, quæ alium aliquẽ vſum habent, quàm profitendæ religionis: quales ſunt veſtes, talis nationis (non religionis) quibus vterentur, etſi conuerterentur; vt ſunt veſtes, & ſigna nationis Turcitæ. Quod verum eſt, etſi ſint veſtes ipſorum religioſorum, dummodò non habeant peculiare ſignum profitendi erroris, ſed ſint tantum indicium nitioris cultus: vt ſagra Prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter ſuos, vt togæ Bonciorũ in Iaponia. Idem dicendum eſt de ſignis, quibus Iudæi vtuntur; v. g. flauo annulo in pallio, Francofurti: &c. quia hæc ſunt ſigna merè politica, & diſtinctiua vnius generis nominum ab alio, & non propriè profeſſiua fidei. Quæ ſentẽtia probabilis eſt, *v. Sanc. 2. mor. c. 4. Bec. 2. 2. c. 9. q. 5. d 6. Lay. l. 2. t. 1. c. 11. Kon. Cai. Nau Tol.*

X. Licitus item modus eſt, cum Catholicus tranſit per loca hæretica, & periculum graue ei imminet vitæ, v. g. vel bonorum (non tamen, ſi deriſio tantùm, vel vexatio, vt habet *Bec. cap. 9.*) ad diſſimulandum fidem veſci carnibus die prohibitum; quia præceptum Eccleſiæ non obligat ſub tali periculo. Neque hoc eſt fidem negare, cùm eius carnium non ſit inſtitutus ad profeſſionem religionis: & Catholici etiam mali, & guloſi id faciant. Si tamen ex circumſtantijs fieret ſignum profeſſiuum fidei, vt ſi v. grat. in odium fidei conuiuæ ſtatuerent, vt qui eſt hoſtis fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret

ret contra fidem qui ederet sine protestatione: secus si protestaretur. *Sanc. Azor. Bec. & comm. loc. cit.*

XI. In Germania, audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo pro patrino non habentur signa professiua fidei, vel communis cùm hæreticorum sacris. *Fill. Azor. Sanch. l. c.* Vnde seclusis alijs, v. g. scandalo, periculo, prohibitione, &c. si ex iusta causa fiant, licent. Immò patrinum fieri talis infantis, videtur potius optandum, seclusis alijs; quia non est aliud, quàm obligare se ad eum filium erudiendum in fide Catholica.

XII. Infidelium, & hæreticorum sacris non licet ita interesse, vt eis communicare censearis: alioquin licet, v.g. vt quis spectet tanquam comœdiam, aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman Syri, de quo *v. Bec. Fill. Sanch. l. c. Lay. l. 2. t. 1. c. 11.*

XIII. Si princeps hæreticus mandet sub grauissima pœna omnibus subditis, adire concionem hæreticorum, etiamsi verbis dicat se hac re aliud nihil exigere, quam obedientiam ciuilem, nec velle cogere vt à fide discedant, cum tamen re ipsa contrarium velle videatur (nam obedientiam suorum aliter exercere potest, & hæc res ex se apta sit, Catholicos paulatim peruertere, & insuper conciliare authoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ fidei) non licet obedire. Atque ita bis rescripsit Anglis *Pius V.* apud *Sanch. l. 1. c. 4. n. 26. Fill. & Azor. ll. cc.*

XIV. Catholici viuentes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratus contrahant matrimonium, coram ministro hæretico, peccant contra fidem: etiamsi contraxerint ante vel contracturi sunt postea, coram Sacerdote Ca-

tholico. *Kon. d. 15. d. 3. Pal. 14 d. 1. p. 17. n. 12. 13. 14.* testaturq; contrahens cæremonia illa, se illum agnoscere veræ fidei Ministrum quæ sunt intrinsecè mala. *Mal q. 1. 2. ar. 3* quia authoritas Ministri, & cõsequenter doctrinæ eius augetur, concurriturque ad ritus hæreticos quos Minister isto actu exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magistratu ciuili, vel potiùs testantur se contraxisse; modo priùs vel posterius ritu Catholico contrahant: quia hæc actio est instituta ad finem politicum, vt coniunges habeantur, & proles non censeantur illegitimæ.

CAPVT IV.
De Infidelitate, & vitijs Fidei oppositis.

DVBIVM I.
Quid, & quotuplex sit Infidelitas.

RESP. I. Infidelitas generatim est triplex. *Prima* dicitur negatiua, eorum scilicet, qui nihil vnquam de fide audierunt. Quæ non tam est peccatum, quam pœna peccati; quia si fecissent, quod in ipsis erat, Deus fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur contraria, eorum scilicet, qui fidem sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter: vt hæretici. *Tertia* dicitur priuatiua, quod priuatiuè opponatur fidei, & est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei, *S. Thom. Sanch. Vasq Laym. c. 12.*

Resp. II Infidelitas contraria ex triplici modo repugnandi fidei, est triplex scilicet Paganismus, qui fidei nondum susceptæ, Iudaismus, qui fidei suscepto in typo, & Hæresis, quæ fidei susceptæ in veritate repugnat. Apostasia reuocatur

cātur ad hæresim, à qua tantùm differt, quod hæresis sit error fidei ex parte tantùm contrarius, Apostasia verò ex toto. *S. Th Lay. l. c.*

DVBIVM II.
De Iudaismo.

Quæritur hic tantùm, quæ communicatio cum Iudæis sit interdicta Christianis?

Resp. I. His casibus, qui colligūtur ex *C. Nullus C. Omnes C. Iudæi*. 1. Non licet cohabitare. 2. Nec conuiuijs interesse. 3. Nec vti communi balneo. 4 Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab ijs datas recipere; emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Iudæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Ijs non familiari. 8. Nec seruituti subijci. 9. Prohibentur publicis officijs inter Christianos fungi. 10. Vetitum est eorum azymis vesci. Quibus addit *Azor*. prohibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, Sinagogas, cum eis ludere, saltare, &c. Ratio horum est, tum vt conseruetur dignitas Christianæ religionis, tum vt caueatur familiaritas cum Iudæis, & periculum peruersionis. *v. Lay l. 2. c. 12. & 17. l. Sanch. l. 2 c. 31. Fil. tr. 22. c. 6. n. 128.*

Resp. II. In decem dictis casibus communicare cum Iudæis, ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia si Clericus id faciat, incurrit periculum dispositionis; Laicus verò excommunicationis (*C. Constituit 17. q. 2*) quæ non nisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi *ex genere suo*: quia probabile est, vel ob materiæ paruitatem ob necessitatem, aliamve causam rationabilem (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cùm Iudæis)

ſæpè excuſari à mortali, aliquando etiam ab omni peccato. *Ita communiter. v. Auct. ſupra cit. & Bonac. l. item Lay. l. 2. t. 1. c. 17.*

DVBIVM III.

Quid ſit Hæreſis.

Reſp. Hæreſis, eſt error intellectus liber & pertinax contra fidem in eo, qui fidem ſuſcepit. *Ita commun. Suar. Bec. c. 14 q. 2.* Vnde patet, ad Hæreſim, vti & Apoſtaſiam, duo requiri: 1. Iudicium erroneum, quod eſt eius quaſi materiale. 2. Pertinaciam, quæ eſt quaſi formale. Porrò pertinaciter errare, non eſt hic acriter & mordicùs ſuum errorem tenere, aut tueri; ſed eſt eum retinere poſtquam contrarium eſt ſufficienter propoſitum: ſiue quando ſcit contrarium teneri à reliqua vniuerſali Chriſti in terris Eccleſia, cui ſuum iudicium præferat; ſiue id fiat ex vanagloria, ſiue libidine contradicendi, aliaue cauſa. *Ita Sanc. Vaſq. Laym. l. 2. t. 1. c. 13. & alij comm.* Ratio; qui tunc putat, iudicium Eccleſiæ non eſſe ſufficiens fundamentum credendi, quæ eſt vera pertinacia: quam cum *Coninch* faciliùs ſic, explicant alij, eam tunc eſſe, cum etſi obiectum fidei, credibiliter proponatur, ita vt prudenter de eo non dubitare; contrarium tamen iudicet, à quo nolit auelli vllo caſu, vel ſaltem, niſi euidenter conuictus. *v. Con. d. 18. Vnde reſoluens.*

I. Non eſt hæreticus, qui exterius tantum fidem negat, aut adorat idolum. Ratio, quia non errat. Neq; talis incurrit in foro conſcientiæ cenſuras latas contra hæreticos, etſi in-

in foro externo secundum externa procedatur. *Fil t.22.c.6.q.4.*

II. Est hæreticus, qui affirmatiuè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, iudicat esse dubium. Dixi *affirmatiuè*: quia negatiuè tantùm dubius, hoc est, suspendens, iudicium, per se & simpliciter non est hæreticus, quia non habet iudicium; ergò nec erroneum, modo tamen non ideò suspendat, quod virtualiter iudicet, non liquere de certitudine obiecti. *Sà, Azor. l.8.c.9. q.5. Tol.* contra *Sanch. & Malderum*.

III. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est iudicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit, contrarium tenere veram Christi Ecclesiam: esto ex ignorantia etiam culpabili, & crassa sententiam suam mordicus tueatur. *Lay. l.c. nu.2.*

IV. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est saltem habitualiter vt à suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei: dummodo pertinaciam actualem nunquam habuerit. *Ibid. & Conc. l.c.*

V. Rustici, alijque homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolui à suis Parochis. Ratio, quia non sunt hæretici formales, habentque fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. *Laym. l.c.*

VI. Cùm hæresis, & quæuis infidelitas mortalis sit, peccant quoque mortaliter, qui eius periculo se exponunt, siue conuersando, siue conciones audiendo, siue libros legendo: quæ proinde si cui periculosa sint, illicita sunt iure naturæ; si verò periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est, in-

iure positiuo Ecclesiæ; vti etiam formalis disputatio laici de fide. Quoad posterius tamen in Germania, locisque similibus, vbi Catholici hæreticis sunt permisti, abrogauit consuetudo. *Azor Fill. Becan. Sanc Bonacin. d. 3. q. 2 par. 5.*

VII. Matrimonium contrahere cum hæretica, etsi per se sit illicitum: habeturque in Hispania, & Italia mortale; probabile tamen est, ob grauium Doctorum authoritatem) *Sanch. de matr. tom 2. lib. 7. d. 82. num. 5. Azor. t. 1. l 8. d. 3. Regin tr. 2. l. 32. nu. 169. Basilius Pontius de matr. cap. 6. v Card. de Lugo de Sacramentis in genere, d. 8. sect. 14. num. 220.*) in Germania licere, ex graui causa, soluo tamen iure naturali, & semoto periculo, tum contrahentis, tum prolium vnde de ijs initio constitui debet, vt Catholicè educentur. *v. Bec. l. 5. c. 19. Dian. p 3. tr. 4. R 269.*

VIII. Eum, qui lapsus est in hæresim, non teneri in confessione explicare, qualis illa sit eo quod omnes eiusdem speciei sint, vt docent *Regin. Dian. tom 1. tract de circ. R. 46. citant alios: & Escobar Ex. 2. c. 6.*

Alij tamen contrarium tenent, quos sequitur, *Cardin. de Lug. de pœn. d. 16. num. 288. & n 291.*

TRACTATVS SECVNDVS.

De Præcepto Spei.

Per spem, quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum, & diuina, præ omnibus alijs con-

concupiscibilibus, nobis concupiscimus, ita vt omnia potius parati simus perdere, quam Deum, & diuina. De hac quæritur, quando eius præceptum obliget.

Resp. I. Probabile est, præceptum Spei obligare per se, cum primum homini vsum rationis assecuto, Deus, & beatitudo, tamquam finis ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita vt notabili tempore non differat. *Ita Bec. c. 17. qu. 7. nu. 7. nu. 2. Turrin. & cateri com.* Et ratio est, quia sine actu Spei, nec iustificari, nec in iustitia diuina persistere, nec meritoriè operari possumus. *vid. Schol.*

Resp II. Præceptum Spei per accidens obligat 1. Quando actu orationis Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine præuio actu spei exerceri non possunt. *Ita Aut. cit & Fill. tr. 22. c. 7. nu. 255.* 2. Quando quis ita tentatur vt periculum sit consensûs nisi animum spe erigat *v. Fill. l. c. 2. Lay l. 2. t. 2. c. 2. Bon. d. 3. q. 3.* Vnde sequentes Casus resoluuntur.

I. Mortale peccatum est, sperare, siue amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hac, quam cœlestia, v. g. si quis ita comparatus sit, vt desideret perpetuo degere in hac vita, & Deo relinquere cœlum, si sibi relinquat terram.

II. Mortale item est, desperare de consequendo Deo, aut salute, & venia peccatorum, aut medijs ad illam consequendam necessarijs: v. gr. auxilijs gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione paruitatis materiæ non potest esse veniale, cum sit iniuriosum misericordiæ Dei. *S. Tho. q. 30. art 3. Lay. l. 2 t. 2. num. 3.*

III. Mortale etiam est, præsumere de misericordia Dei, v. gra. cum quis sperat, id quod

est

est impossibile secundùm legem Dei ordinariã; vt si speres remissionem peccatorum, & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ, vel etiam si quis statuat perseuerare in peccatis, quandiù bene valet; & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. *S. Th. q. 21. art. 1. Lay. l. c.*

Denique mortale est, odisse Deum (odio scilicet abominationis seu auersionis) v. g. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. *v. Lay. l. c. Bon. d. 3. q. 4.*

TRACTATVS TERTIVS.

De Praeceptis Charitatis.

CAPVT PRIMVM.

An quando, & quomodo obliget praeceptum Charitatis Dei?

CHaritas Dei est amor amicitiæ, quo Deo bene volumus, & omnia bona ipsi cupimus, ob summam & infinitam eius diuinæ naturæ perfectionem.

Resp. I. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandum. Patet ex *scriptura*. Ratio est, quia finis vltimus plus est diligendus, qui omnia media quæ ad eum referuntur: non quidem intensiuè (etsi enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto) sed appretiatiuè, ita vt nullam creaturam pluris facias, quàm Deum: velisque potius omnia perdere, quam Deum offẽdere, & sic illi malè velle. *S. Tho 1. 2. q. 27 art 3. Azor. Sanc Bec. 2. c. 19.*

Resp. II. Probabile est præceptum Chari-

tatis Dei obligare. I. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinitè boni, à quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est: quia cum teneatur Deo ex finali amore tota vita seruire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. *Ita S. Thom. q. 89. a. 6. Nau. Valent. &c. comm.* Notat autem *Con. disp. 24. d. 3. num. 50.* nō statim post talem notitiam peccare mortaliter; sed tantum, si differat notabiliter, v.g. vltra annum) contra *Palaum*, qui dicit probabile esse, quod non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfaceris doceat *Escobar*, ex *Petro Hurt. 2. 2. d. 172. sect. 1. §. 24.* quod, si positiuè non meministi te omisisse, tenere possis, te satisfecisse *Trullen.* tamen *l. 1. c. 5. d. 13. nu. 9.* monet expedire, vt quis se in confessione *aliquando* accuset sub dubio, si fortè præceptum istud violarit, vel alia præcepta affirmatiua, de quibus non certo constat, quando obligent, vel violentur. II. Quando est periculū labendi in odium Dei, nisi actu Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur conteri; v.g. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius deest. Ratio, quis contritio includit actum Charitatis. Si quis grauem tentationem, præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolutè, eo quod tunc securissima via eligenda sit. *v. Lay. l. 2. t. 1. c. 2. Bon. d. 2. q. 4. p. 2. Hurt. 2. 2. d. 174. s. 6. d. 27.* Ex dictis resoluens.

I. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

II. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appretiatiuè, seu æstimatiuè, minore, quam creaturas.

III. Peccat item contra Charitatem Dei, si quis

si quis Deum non diligat principaliter propter se, tanquam finem vltimum omnium rerum, sed tantum propter aliud, v.g. vitam æternam, vel ad euitandum infernum. Quod esse mortale, doceat *Syl.* & *Nau.* quia scilicet Deus non diligeretur appretiatiue super omnia, aliud ab illo amaretur, vt finis principalis addo, *principalis*, quia vt benè *Tolet. lib. 4. cap. 9.* Deus propter retributionẽ vitæ æternę amari potest sed minus principaliter, vt scilicet vita ęterna, vel alia Dei dona sint tantum causa mouens, vt facilius, expeditius, & feruentius diligatur.

IV. Mortale, & grauissimum omnium est, si quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, seu maleuolentiæ (amori inimicitiæ opposito) v.g. si optes Deum non esse, non habere scientiam, potentiam, &c. De his v. *Bey. l. c. Bon. loc. c. Sanch. lib. 2. cap. 3 & 5. Regin. lib. 7.*

CAPVT II.

De præceptis Charitatis erga proximum.

CHaritas proximi præcipit. 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorũ. 3. Eleemosinam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet. 1. odium proximi. 2. scandalum. 3. ne iniuriam bellum, aliudve graue damnum, vel malum inferatur. De quo postremo agetur in Decalogo: de reliquis hic.

DVBIVM I.

Qui ordo seruandus inter personas, quæ diliguntur.

Resp. I. Ordine Charitatis quisquam tenetur post Deum diligere. 1. Se ipsum, secundum

dum bona spiritualia. 2. proximum, quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximũ, quoad eadem. 5. Denique seipsum, & deinde proximum, quoad bona externa. *Ita Lay. l. 1. t. 3. c. ex S. Th. & communiter 3.* Vnde resoluuntur Casus.

I. Peccat contra charitatem sui, qui salutem suam spiritualem, aut corporalẽ negligit; quod graue est, si fiat sine causa, & cum graui damno, v.g. mortis, vel grauis morbi *Trull. l. 1. c. 6. d. 1.*

II. Nullius boni consequendi causa licet peccare etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale, *Lay. ibid.*

III. Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodò sit æquè certa spes illum iuuandi, neque grauius inde malum immineat: v.g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absoluere moriturum, si alius non adsit qui faciat. *S. Aug. l. de mend. S. Tho. q. 26. ar. 5. & q. 44. Reg. c. 4.*

Dixi, *in extrema*, v.g. qua certo putetur moriturus in mortali: quia in graui tantùm obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, vt parochus, cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æquè idoneo. *Valent. Laym. l. c.*

IV. Ordinariè non licet vitam suam postponere alienæ. Addo *ordinariè*: quia licet si sit persona publica, à qua multum pendet; vti etiã pro Repub. pro fide, religione defendenda: imò etiam pro amico propter Deum dilecto. *Less. l. 2. c. 8. d. 6. Lay. l. c.*

Resp. II. Quoad proximus inter se seruandus est hic odio. 1. Qui melior est magis diligendus est, ea dilectione, quam commitatur gaudium

dium circa bona possessa, item honor, cultus, & reuerentia. Sic v. g. plus diligendus est vir sanctus, quam parens improbus. Ratio, quia est magis coniunctus cum præcipuo obiecto Charitatis, quod est Deus. Item parentes magis, quam filij, vel vxor, magisque benefactores, quam ij, quibus benefacimus. *Lay. l. c. & comm.* Appretiatiuè, & dilectione ea, qua alteri optamus bonum nondum possessum cum beneficientia, magis diligendi sunt ij, qui nobis sunt coniunctiores, quod ea bona quæ sunt debita tali coniunctioni, & quibus hæc fundatur. *Vnde resolues.*

I. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitam corporalem conseruandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam) Primo omnium, vxori; quia est vna caro cum viro. 2. Filijs, 3. Parentibus, & quidem patri præ matre, 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi *extra extremam necessitatem*: quia in hac parentes, eo quod vitam dederint, præferendi sunt etiam vxori, & liberis, *Lay. ib. n. 5. & 6.*

II. In rebus pertinentibus ad ciuilem communicationem, præferendi sunt conciues in bellicis commilitones, in spiritualibus *spirituales* filij, patres, fratres. *Bannes* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, alijs omnibus præferendos: quia coniunctio carnalis est fundamentum aliarum coniunctionum: *vid. Lay. hic, loc. cit.*

DVBIVM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est, inimicos aliquo modo diligendos, cum sint proximi *cum S. Tho. 2. 2. qu.*

25.

25. a. 1. communiter omnes. Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi.

Resp. I. Quilibet homo saltem priuatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa, & beneficia exhibere ex præcepto, specialia vero ex consilio tantum, nisi aliundè ratio obligationis accedat. *Ita communiter cum Lay. cap. 4. S. Thom. l. c. q. 23. ar. 8. & 9.* Dixi 1. *communia:* qualia secundum *Caiet. V. odium,* sunt, quæ Christiano debentur à quouis Christiano in communi, conciui à conciue, cognato. Ratio autem est, quia ista negare, est vindicare iniuriam, quod non licet priuato. Dixi 2. *nisi aliundè accedat ratio obligationis,* qualis esset v. gratia 1. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici, *v. Azor. t. 2. l. 11. c. 33.* Necessitas temporalis, vel spiritualis, 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio, quia his casibus neglectis, specialium signorum esset exterior odij declaratio. *Laym. l. c.* Vnde resolues casus sequentes.

I. Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum positiuo & peculiari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum inuisendum, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris, *Fill. t. 28. c. 1.* Dico *per se,* quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo, inimicum tibi, & Deo reconciliare, omittere, esset graue vti etiam, si inæqualis persona soleret alium salutando præuenire; v. g. subditus Prælatum *Lay. l. c.*

II. Non licet inimicum excludere à communibus orationibus, v. gra. oratione Domini-

ca,

ea, & quæ pro communitate instituitur, nec à communibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione: quia hæc sunt communia dilectionis signa ideoque contra hæc facere, v.g. cognatos omnes inuitare, obuios omnes ex vicinia vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est genere suo, & regulariter mortale *S.Th. Nauar. Lay.ll.cc*. Addo 1. *ex genere suo*, quia si leuitas materiæ, aut causa rationalis excuset, v. grat. si pater, vel superior, filio vel subdito ob correctionē ex subtrahat ad tempus leue, vel nullum erit: quia habet ius puniendi. Addo 2. *regulariter*, quia si personæ multo maior inferiorem non resaluter, v.grat. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, vt notat *Sà ver. Charitas Bon.d.3.q.4 p.3. v. Azor.3 p.l.12.c.13*.

III. Etsi quiuis teneatur inimico veniam legitimè petenti, non tantum interius remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere: negat tamen *Trul.lib.1.c.5.ex Azor. & Fil.* teneri statim postquam offensio est illata, eò quod sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus; imò nec eam acceptare, si offerat; sed etiam iuridicè potest compensationē petere, dummodo in vtroque casu ponatur odium, vt docet *Valent. Nau. Lay.l.2 tom.3.c.4*.

IV. Quod si tamen pœna sit valdè grauis, capitis mutilationis neque læso ex ea commodum proueniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter, si satisfaciat quantum potest ad id quod non potest cum vrgere videtur contra charitatem, vt docet *Sylu. & Fil.t.28.c.11.q.7.*

Resp.

Resp. II. Etsi odium inimicitiæ, siue personæ secundum se, & bonorum quæ in se habet, volendo scilicet illi malum, vt sic, sine malum est, ex genere suo sit mortale; odium tamen abominationis, siue qualitatis, quo non hominem, sed eius malitiam, vel saltem personam tantũ quatenus malitiam, vel nobis noxiam, auersamur, sæpè licitum est, vt docet *Con. a. 29. dub. 3. & communiter*. Vnde resolues sequentes Casus.

I. In confessione satis esse, si dicas te graue malum voluisse proximo, nec opus esse explicare speciem mali v. gr. mortem infamiam, &c. quod omnia comprehendantur sub vna ratione mali, *Caiet. Bon. Tur. Trull. l. c. 6.* docent probabiliter: sed contrarium probabilius docet *Suar. Palaus t. 6. d. 2. p. 1.*

II. Licet proximo velle malum aliquod, v. g. temporale, (dummodo non sit iusto grauius) quatenus id illi bonum est, v. gr. morbum, vel aduersitatem, vt à peccatis emendetur *Bon. d. 3. q. 4. p. vlt. §. 1. ex multis*. Cauendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex quasi Psal. 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter; Generatim verò, ob bonum spirituale, proprium vel alienum, licet mala pœnæ, inefficaci affectu, alijs velle, quia cum in hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus. *v. Les. l. 2. c. 47.*

Sic licet v. g. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum, iuxta illud *Galat. 5. Vtinam abscindatur*. Item tristari de eo, quod dignitates conferantur indignis: vel de sanitate eius, quia ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem aut morbum alicui desiderare, vt cesset à peccatis, & vitam in melius mutet:

Ea-

Eadem ex causa *Bon. Azor. & Palaus t. 6. p. 1. n. 11.* excusant à peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eo quod ob deformitatem vel inopiam commodè, & honestè nuptui tradere non possit. Et si verò sibi ipsi optare mortem, *Nau. & cæteri*, dicant esse mortale: ad euitanda tamen grauia mala, v. g. afflictionem internam id licere volunt. *Sanch. Sot. Gra. Dian. p. 5. t. 14. R. 92.* Ita, & *Trul. l. 1. d. 2. n. 11.* excusat fœminam, quæ sibi (vel alteri) mortem optat ad vitandam grauem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia similia à marito v. g. inflicta, vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes. *Dian. l. c.* mortalis damnat, nisi (vt plerumque fit) excusat defectus aduertentiæ, & deliberationis.

III. Priuatus; qui auersus ab alio fugit illum, si id faciet, vt eum suo colloquio, & solatio priuet atque ita contristet, & malè illi sit; est odium inimicitiæ, & peccatum, si verò nihil mali optando, tantum fugias quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi solet esse molestus, est odium auersionis, & peccatum, si sit irrationabile: quale non erit, si sit persona valde aspera, modo absit contemptus, scandalum, & vindictæ cupiditas. *v. Bon. l. c.*

DVBIVM III.
De Præcepto Eleemosinæ seu misericordiæ corporalis.

Suppono I. Huius præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis. 2. Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua.

Suppono II. Duplicem dari necessitatem

pro;

proximi, 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam grauis, & diuturni morbi, secundum *Dian.p.5.t 8.R 1.2* grauis ex qua imminet periculum grauis mali, vt captiuitatis, infamiæ, grauis iacturæ bonorum, vel status; vnde fiat, vt difficulter se possit sustentare, v.g. si non possit viuere secundùm suũ statum: vel si nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honestus, mendicare, 3. dicitur communis, qua laborant mendici triuiales. *Laym. l.3 tr.2.c.6.*

Suppono III. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ siue naturæ, vel respectu status, vel decentis conditionis personæ quomodo seculares rarò putant se habere superflua, vt docet *Laym. & Nau c.24.* Nam quæ sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, conuiuia, hospitum tractationem, (qualia tamen non sunt, quæ ad quæcumque factum, & pompam quisque sibi requirit) spectatis etiam communibus euentibus, hæredibus, necessitate futura, &c. non sunt superflua.

Resp. I. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessarijs, nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reipub. *est communis*. Et ratio patet ex ordine charitatis.

Resp. II. Probabile est, ex superfluo naturæ, & statui, teneri aliquem etiam in graui necessitate succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subuenturum: idq; vt *Azor. to.2.l.12. c.7. Sylu. & Fumus* volunt sub mortali contra *Med.* qui vult esse tãtum consilij. Ratio, quia cũ in scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc nõ sũt restringenda ad extremã, & rarã necessitatẽ. *v. Lay. l.c.*

Resp. III. Proximo in extrema necessitate

teneris succurrere ordinariè, ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessarijs. *Suar. Lay. ex communi*. Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit ditior *Vas. &c.* cõtra *Suar. Kon. &c. v. Dia. p. 5. t. 8. R. 5.*

Addo *ordinariè*, quia si maius damnum æstimaretur, te excidere tuo statu, quam mors pauperis, non tenereris. *Azor. l. c.*

Resp. IV. Probabile est, quod proximo in graui necessitate constituto quisque teneatur subuenire cum modico detrimento proprij status: quia paruo suo incommodo tenetur magnũ incommodum proximi impedire. *Laym. l. c. ex D. Thom. Bon. d. 3. q. 4. p. 6.* Ex dictis collige,

I. Homines priuati non tenentur inquirere pauperes *Vasq. &c.* si tamen dubitent de extrema alicuius indigentia, tenentur inquirere veritatem. *Sanch. Dia p. 5. t. 8. R. 39.*

II. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam vitæ seruandæ necessariam, vel ad redimendum à periculo mortis, *Sà & Kon. d. 27. dub. 8. n. 135.* Et ratio patet ex dictis.

III. Si proximus tantum egeat vsu rei, satis est illam accommodare; v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum donec domum reuertatur. *Laym. Bonac. ll. cc.*

Resp. IV. In communibus pauperum necessitatibus, tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona naturæ, & statui superflua. *Ita communiter D. Thom. Suar. Bellar.* contra *Nauar. & Vasq.* qui negat teneri. Ratio est, tum quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum: tùm quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem grauem. Videtur tamen hæc obligatio tantùm esse sub veniali; vt

rectè

rectè *Medina*: idque si nulla sit iusta causa negandi: aliàs sub nullo *Laym. Bon. l. c.* Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Pauperibus triuialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extrema necessitatis, rarò quis tenetur ex præcepto subuenire, etiam de superfluis: tùm quia ferè ad mouendos spectatores ita necessitas exaggeratur: tùm quia ab alijs iuuandi præsumuntur *Mald. VVigers. Dia p. 5. t. 8. R. 17.*

II. Si quis diues, & abundans diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliore, & commodiore loco, ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium vsum conuertendi, is non peccat, cùm habeat iustam causam negandi: si verò talis, sine rationabili causa omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit *Lay. l. c.* versari in malo statu.

III. Nulli omninò quantumuis diuiti omnes pauperes sine eleemosina repellenti, facile negāda est absolutio: tùm ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione: tū, quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. *Lay. 16.* IV. Etsi dicta de eleemosina dāda intelligātur respectu omniū egentium, etiā peccatorum, infideliū, & inimicorū; damnandi tamen nō sunt Magistratus, excludētes à suis ciuitatibus; iusta de causa, pauperes peregrinos. *Lay. ib. Trul. l. 1. c. 5. d. 10.*

V. Religiosis æquè ac alijs pauperibus debentur eleemosynæ, quia eorum paupertas, & necessitas est vera, & iusta, tametsi voluntariè contracta, cùm voluntas, & causa fuerit rationabilis, & grata Deo. *Lorca Dia. p. 5. t. 8. R. 18.* Aliud de ijs, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, vt vagabundi. *Ibid. R. 19.*

Resp. V. Eleemosyna tantùm facienda est ex bonis proprijs, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex alienis; quando proximus est in extrema (vel etiam secundùm *Less. l. 2. cap. 12.* in valdè graui necessitate) & aliundè succurri non potest: tunc enim omnia sunt communia. In communi verò necessitate, licet tantùm cum consensu domini, citato, vel expresso. *v. S. Th. 2. 2. qu. 32. a. Regin. 296. Lay. Bo. l. c n. 11. Less. l. 2. t. 12.* Vnde resolu.

I. Non licet dare eleemosynam ex bonis obnoxijs restitutioni; v. g. furto ablatis: licet tamen ex acquisitis per opus illicitum, sed non cum iniustitia, v. g. ex lucro meretricum. Ratio, quia hæc sunt propria; priora non *Bon. ibid.*

II. Pueris, filijs familias, seruis, ancillis, vxoribus, non licet dare eleemosynam, nisi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorum voluntas præsumitur, partiales verò casus, in quibus vxor dare potest, *v. suo loco precepto 4. & 6. c. 1. d. 4. v. Bon. d. 3. q. 4. p. 6. Dian. p. 5. t. 8. R. 25.* vbi ex *Hart.* notat, si pater nullas det eleemosynas, posse pro eo dare filium.

III. Tutores, & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum possunt facere modicas eleemosynas ex bonis quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberent, quorum sunt. *Vasq. Azor. Kon. Dia. p. 5. c. 8. R. 35.*

DVBIVM IV.

De misericordia spirituali, seu pracepto correptionis fraterna.

Correptio fraterna est admonitio, qua quis proximum conatur reuocare à peccato. De qua certum est, præceptum esse iure tum naturali, quo membra vnius corporis se mutuò iuuare tenentur, tum diuino positiuo. *Matth. 18. Si pecca-*

caverit in te frater tuus corripe ipsum. *Bec. 2.2. c 21. Lay. l.7. Fill. Bon. p.7.* Ita Quæritur autem, quæ sit eius materia, quos, & quomodo obliget?

Resp. I. Omne mortale peccatum proximi, per se est sufficiens materia, ut hoc præceptum obliget sub mortali. Ita *communiter*. Et ratio est, quia cùm uitam spiritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem correptionis inducit. Dixi 1. *omne mortale*, quia etsi etiam ueniale sit materia correptionis, non tamen grauiter obligans; nec nisi facillimè possis. Dixi 2. *per se*: quia si quis ob timorem, uerecundiam, pusillanimitatem, putet se non ita strictè obligatum, uel minus esse idoneum ad corripiendum, uidetur tantùm peccare uenialiter. *v S.Thom. 2 2 q.32 2. & cæteros supra cit.*

Resp. II. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circumstantijs. 1. Si certò tibi constet de peccato proximi: indagare enim tenetur solus superior. 2. Si probabile sit non emendasse; nec emendaturum, uel relapsurum: quia eleemosyna egenti tantũ danda est. 3. Si alius æquè idoneus non adsit qui correpturus putetur. 4. Si sit spes fructus: quia desperato fine cessant media. 5. Si sit boni occasio, locus, & tempus opportunum, possisque sine tuo graui damno facere. Quod si horum aliquid desit, præceptum non obligat. Vnde patet, eius omissionem in priuatis, uel nullam esse, uel leuem culpam. *v. Bon. l. c.*

Resp. III. Etsi hoc præceptum obliget omnes, etiam subditos; magis tamen Prę̨latos. Ratio prioris est, quia omnes sunt commembra, tenentur sibi externa officia Charitatis prę̨stare. Ratio posterioris est quia subditi tantùm ex Charitate, Prę̨lati uerò etiam ex officio, & iustitia tenentur. Vnde peccare pos-

sunt etiam grauiter, veniales culpas non impediendo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Eademque ferè est ratio de patre familias, præsertim erga liberos. *Lay. l. c. n. 5. Palaus, Trul. l. 1. c. 5. d. 13. & 15. &c.*

Resp. IV. Ordo in correptione seruãdus est, quem Christus præscripsit, *Matth.* 18. scilicet 1. vt corripias in secreto deinde corã testibus: tum ad Prælatum Ecclesiæ, siue superiorem, deferas. Excipe tamen, 1. Nisi præstet superiori, viro probo, & prudenti quàm alijs testibus innotescere: prout cautum est *in Regula S. Aug.* 2. Nisi peccatum sit publicum: tunc enim potest publicè corripi. 3. Nisi vergat in graue damnum tertij aut communitatis, si superiori non statim innotescat; v. g. si quis proditionem moliatur, hæresim occultè spargat: tunc enim immediatè superiori iudicandum, quia commune bonum præferendum est priuato. *Fill. t. 28. c. 7. n. 149. & 155.* 4. quando corripiendus est contentus, vt superiori statim significetur; vt est apud quosdam religiosos, qui quoad hoc iuri suo renunciarunt, *v. Suar. Bec. Lay. hic, Sanch. l. 6. Fill. l. c.* Ex dictis resoluitur.

I. Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & eò mali temporalis timorem negligit, peccat mortaliter. *Ita Lay. Suar. Sanch. l. 6. c. 18. v. Palaum hic.*

II. Si certò constet fratrẽ perfectè emendasse peccatum occultum nec ex eo esse vllum periculum relapsus; vel damni, ipsi aut alteri, non licet (etiam in Societate IESV) denũciare Patri, vel Prælato, nisi frater expressè in istam denũciationem consentiat. *Sanch. 2. mor. l. 6. c. n. 40. & 60. Palaus de char. t. 6. d. 3 p. 12. Fill. Trul. l. 1. cap. 5. d. 14. Suar. Hurt. d. 163.* & denique

C. Lug.

C.Lug. Resp mor.t.4.d.46. vbi tamen notat, in Societate IESV casum rarissimum. Ratio autem est, quia cessat motiuum charitatis, atque adeò ratio denunciandi; ideoque est peccatũ, & quidem vt *C.Lug l.c.* notat ex *Suar.* mortale ex genere suo. *v. infra l.4.t.3.d.5. Dian.p 4.t.4.R.71.*

III. Si superior immediatus se solo possit delinquentem emendare, ita vt nullum periculum damni, vel relapsus, ipsi, vel alteri, vel communitati immineat videtur peccare manifestando Superiori mediato delictum. *Palaus l.t. Trull. d.16.n.1.*

IV. Prælati, & Magistratus tenentur aliquando inquirere subditorum peccata, vt corripiantur: non tamen multum, & curiosè de aliquo in particulari rogare debent, nisi is speciale eius signum dederit neque facile admittere accusatores spontaneos, quia illi specie boni communis sæpè se quærunt. *Hurt. &c. Dia.p.7.t.3 R.10 & 12.*

V. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum, tenentur etiam cum suo incommodo, immò aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam quam possunt, vt peccata publica, & occulta impediant, quia cum Christo pacti sunt curam, & solicitudinem gregis, & pro qua multa ab eo bona accipiunt. *Hurt.to.2. d.162. sec.7. §60.* apud (*Dian.p.7.t.3. R.18.*) aitque hanc esse omnium Patrum, & Theologorum doctrinam, quam Christus verbo, & exemplo docuerit: additque idem esse de Magistratibus, & Concionatoribus. Licet verò hi non tenetur ad id ex iustitia, (sicut & Prælati, & Magistratus) tenentur tamen peccata publica corripere (sed non facilè Prælatorum, & Religiosorum, quorum authoritas ad bonum

commune est necessaria) etiam si non sit spes emendationis. *Kon. Hurt. Dia. l. c. R. 13.*

VI. Correptio adhibenda est non semper statim, sed dum maior fructus speratur: Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, ut feruentius resipiscat. *Dia p. 7. t. 4. R. 29. & 3. ex Regin. Fil. Trul.* Neque sufficit semel esse factam correptionem, sed debet iterum iterumque fieri, quamdiu speratur fructus. *Ib. R. 32.*

DVBIVM V.
De scandalo.

ARTICVLVS I.
Quid, quotuplex sit, & quale peccatum?

Resp I. Scandalum, dicitur peccatum occasionatum, & est duplex, Actiuum, & Passiuum. Actiuum est, dictum, uel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minus rectum praebens alteri occasionem ruinae spiritualis. *Ex S. Thom. 2. 2. q. 43. d. 1. Sanch. Azor. Lay. cap. 13. Bonac. d. 2. q. 4 p. 2.* Dixi, *minus rectum*, hoc est quod uel in se malum sit, ut si loquaris turpia coram adolescente, uel mali speciem habeat, ut si iusta de causa coram alijs eam ignorantibus, comedas carnes die uetito. Scandalum Actiuum aliud est per se tale, aliud per accidens. Per se dicitur, quando directè intenditur alterius ruina, id est, si ideò aliquid fiat, ut aliquis ad peccatum inducatur; u. gr. si adulter alienam sollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè, & interpretatiuè tantùm causatur alterius peccatum; ut si quid facias, quod tibi in mentem uenit, aptum natum esse inducere alterum hic, & nunc ad peccatum, & nihilominus facis; ut

si

si coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quod habeat veniam. Item, si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto absit omne peccatum, & peccandi periculum *v. Sà V. Clericus, Laym. Bonac. loc. cit.* Scandalum Passiuum, est ipsa ruina, siue peccatum, in quod labitur proximus, ex occasione alterius dicti vel facti. Quod diuiditur in Datum, seu pusillorum, quod oritur ex actiuo: & in acceptum, quod non oritur ex actiuo; sed ex ipsius sumentis malitia; quale erat ædium, & inuidia Pharisæorum in Christum, occasione eius dictorum vel factorum; vnde hoc dicitur Pharisaicum. Ex his patet.

I. Ad scandalum actiuum non requiri, vt de facto passiuum ex eo sequatur: sed satis esse, quod data sit occasio ea, qua natura sua sequi possit, vt si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat, sicut etiam contra, passiuum potest dari sine actiuo. *Lay. ibid.*

II. Scandalum passiuum non esse speciale peccatum, neque addere circumstantiam aggrauantem: v.g. qui viso alterius furto etiam furatur, non ideo peccat grauius. *Lay. ibid.*

III. Non semper esse scandalum, si pecces coram alijs, sed tantum, quando attentis omnibus circũstantijs, tam personæ agentis, quam coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actũ trahantur ad peccatum qui alias peccaturi nõ essent. *Sanch. Lay. l. 2. tr. 3. cap. 13.*

IV. Omne scandalum actiuum directè intendens ruinam proximi, esse speciale peccatum contra Charitatem, vt habet communis sententia. An verò idem sit, quando intenditur indirectè controuertunt Scholastici, & parum refert ad praxim. *Sanch. l. 7. c. 6. & 9.*

Azor 1 pl. 3 c. 7. Bon l. c. Vnde resol. hos Casus.

I Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset: & sic, opus indifferens vel veniale, sæpè transit in mortale, ratione scandali, v. g. si iocosum verbum proferat Religiosus coram fœminis, vel ijs, qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt. *Lay. l. c.*

II. Venialiter peccat, ratione scandali, qui alteri dat occasionem ruinæ venialis tantum. Quod verum est, etsi directè illam intendat, & quidem per actum mortalem. *Sanc. lib. 1. c. 6. n. 11. excomm.* contra *Su.* Ratio autem est parua. Et patet à simili, vt si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantùm erit veniale.

III. Scandalizans committit præter peccatũ scandali etiam peccatum eius speciei, ad quod alterum inducit: ideoque confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit: cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt. *Sanch. Azor Lay. Bon. l. c. Card. de Lugo de pœn. d. 16 s. 4. Dian. de Sacr. c. 2. t. 4. ar. 114* Excipit tamen *Cardin. de Lugo loc. cit.* si præter intentionem scandalum dederit: *Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 1. §. 9.* ait quoad inductos, sufficere si dicas: fui multis occasio peccandi meo exẽplo. *v. infra l. 3. t. 9. c. 1. dub. 2.*

IV. Etsi is qui scandalizauit alios, teneatur illis rursus dare bonum exemplum, vt inquit *Sà*: si quis tamen nudo exemplo suo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v. grat. exhortatione concilio, mandat est cooperatus, non tenetur ad restitutionem; quia talis inductio est tantùm contra Charitatem, non iustitiam. Idem docet *Lessius*, si cum

Caio

Caio v. g. potes ea intentione, vt ipse consumptis pecunijs frueretur. v. Less. c. 9. d. 2. n. 113.

V. Non censetur dare scandalum, qui licet publicè peccet, facit id tamen coram ijs qui vel sunt ita viles, vel infames aut improbi vt nemo moueatur ad peccatum, vel qui sunt ita probi, v. gr. si quis fornicetur coram alijs, qui parati sunt idem facere, nec eius exemplo mouentur, vel si coram mansuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. Sanc. 1. mor. c. 6. n. 6.

VI. Non ideò factum aliquod est scandalum, quia alius incipit de tali homine malè suspicari, aut sentire: quia hic non peccat, si ob sufficientia (inditia suspicetur. Secus tamen est, si incipiat male sentire de fide Catholica, Clero, Ordine Religioso; vel minus ad pietatem affici. Vnde patet facilius dari scandalum ab ijs, qui sunt in magna auctoritate, vel pietatis existimatione, quam ab alijs. Kon. d. 32. n. 33.

ARTICVLVS II.

An, & quando scandalum passiuum permitti possit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat.

Resp. I. Permitti non potest absque necessitate, vel vtilitate propria vel aliena. Ratio est, quia tenemur Charitate impedire peccata proximi si facilè possimus Laym. c. 13. ex communi. Vnde resoluitur hic Casus.

Absque causa non licet petere mutuum ab vsurario, vel ab infideli iuramentum per falsos Deos, à concubinario administrationem Sacramenti, vel vt celebret; cum enim absque peccato id non sit futurus cooperareris eius peccato. Suar. Sanch. Trul. lib. 1. c. 6. d. 5 n. 15.

Resp. II. Ex causa necessitatis, vel vtilitatis, potest permitti Pater in dicto casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest; ideoque licet talia petere ex rationabili causa, etsi alter ex sua malitia sit peccaturus. Requiritur autem maior necessitas, vt permittatur scandalum pusillorum quam Pharisaicum. Item maior, si plures sint scandalizandi, si timeatur peccatum graue, & denique, si certo præuideatur, quam alias. *Lay. l. cit. Bon. d. 2. qu. 4 part. 2.*

Resp. III. Debet permitti, si alioqui propria salus periclitatur, vel aliis præsertim communitati, graue damnum immineret. Vnde bona spiritualia necessaria ad salutem, nec debet, nec potest quisquam dimittere ob cuiusquam, scandalum. *Fill. l. 28. c. 6.*

Resp. IV. Bona spiritualia, (secundum *Lorcam* apud *Dia p. 5. t. 7. R. 24.* etiam temporalia) non necessaria ad salutẽ, non tenetur quis omittere, vel differre, ob scandalum Pharisaicum, iuxta illud *Matt. 15. Sinite illos, &c.* nisi tamen ex dilatione fructus speraretur. Facilius verò ac sæpius talia bonà differenda, vel etiam omittenda, ob scandalum pusillorum; v.g. ingressus religionis debet differri ob scãdalum parentis, si consensus illius breui speretur. *Lay. l. c.*

Resp. V. Ad vitandum graue scandalum pusillorum, quædam præcepta impleri non debent, nisi tamen omissio esset magis damnosa omittendi: *v. Lay. lib. 2. t. 3. cap. 13.* Ratio huius est, quia tunc concurrente duplici præcepto, scilicet naturali de cauendo scandalo, & positiuo, maius & fortius est naturale. *Ex dictis resoluuntur hi Casus.*

I. Prælati Ecclesiastici non tenentur, (imo nec possunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ conser-

uan-

uanda, sunt necessaria, v.g. lites, &c. omittere, ad vitanda scandala Pharisaica, imo etiam pusillorum; etsi his prius reddi debeat ratio rectitudinis. *Dian.p.5.t.7.R.24.ex D.Tho.&c.*

II. Si fœmina vtatur veste virili, vel contra, tantum ex leuitate, sine praua intentione, periculo scandali, & libidinis, veniale tantum erit, alias mortale; nullum verò, si ex necessitate, *Dian.p.5.c.7.R.22.* ex *D.Th.Sylu.&c.*

III. Peccatum, ex quo Confessarium in confessione (ex infirmitate tamen) grauiter scandalizandum nosti, debes reticere. *Laym.loc.cit. ex Nauar.&c.*

IV. Vxor semel vel iterum debet omittere ieiunium, ex quo maritus grauiter offendetur, & orietur discordia. *Ibid.*

V. Si ituro te ad sacrum die festo, excitandi sit grauis rixa, vel cædes, non teneris ire, *Ibid.*

VI. Superior peccata subditi sæpè potest dissimulare, ad vitandas turbas, & maiora mala, quæ alioqui tenetur punire.

VII. Mulier, quę scit se, vel in sui aspectu aliquem in particulari scandalizandum, mortaliter peccat, si data opera ei se conspiciendam offerat: adeoque potest & debet, non tantum publico, sed etiam sacro abstinere, die festo, semel aut iterum, ad peccatum illud euitandum. Dixi *aliquem in particulari*, quia ob timorem scandali alicuius ex communitate in genere; vel etiam plurium, abstinere nimis esset difficile; & plenū scrupulis. Dixi *semel aut iterum*, quia sæpè, nimis esse graue, & durum. *Bon.Sanch.Lay.l.cit.n.* 10. *& alij. v.Dian.p.5.t.7.R.21. & 22.* vbi in contrarium citat aliquot Authores negantes obligationem pretermittendi rem præceptam, ad euitandum aliorum scandalum.

VIII.

VIII. Mulier quæ ex ornatu, etiam conuenientè suo statui, probabiliter prævidet aliquem in particulari lapsurum mortaliter, tenetur ad breue tempus eum dimittere, aut talis conspectum fugere. Dixi *ad breue tempus*: quia ad longum, nimis illi graue foret. *v. Dian. l. cit.*

IX. Si verò idem timeretur in particulari ex ornatu superfluo, vano, & inconuenienti (quem assumere vanitatis, & placendi causa, vt videantur pulchræ, & procum facilius inueniant, seclusis alijs non nisi veniale est) tenetur eum omninò dimittere, etiam sub mortali: quia nullum habet ius ad illum ornatum: & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commodè potest. *v. Sylu. V. ornatus*. Alij tamen, vt *Caiet. & Nauar. cap. 23.* videntur docere, eam tantum teneri sub veniali, (sed minus probabiliter, quando in particulari lapsus prævidetur, & breui tempore abstinendum est) qui etiam cum *Azor. Less. & Bonac.* excusant à mortali eas, quæ ex consuetudine loci, medi vbera detegunt, fuco pigmentis, alienis crinibus vtuntur dummodo non aliorum lasciuiam, sed tantum maiorem pulchritudinis ornatum intendant? absque alio fine mortali, aut lege particulari id sub mortali prohibente. Addunt tamen, fore graue, & mortale peccatum, huiusmodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantum tegendi, vbi non est, introducere *Nauar. n. 19. Less. 112. Lay. l. 4. &c. v. Bon. de matr. q. 4 p. 9. n. 17.*

X. Si mulier non in particulari, sed in genere tantum, aliquos in se scandalizandos putet, modo eorum lasciuiam non intendat, nec ei placeat (licet ei placeat, quod laudetur vt formosa) non videtur teneri abstinere ab

illo

illo ornatu, etiam superfluo, sub mortali; v. gr. fucando faciem, imò etiam denudando ex communi consuetudine pectus: nisi tamen denudatio, vel ornatus esset valdè turpis per se, ac directè ad libidinem prouocans. Ratio est tum quia est scandalum potius acceptum quam datum, & ornatus ille ac pulchritudo remotè tantum ad peccatum prouocat, vt docet *Lay.* & *Bon.* tum quia nimis graue esse isti sexui, præsertim si maritum quærant, perpetuò sic abstinere; cum illa occasio sit uniuersalis, & perpetua; nec formosiores unquam licitè irent foras, cum pulchritudo naturalis plus noceat, quam artificialis. Plura de hac re. *v. Dian. t.* 1. *misc. Resol.* 30. *Baldel. l.* 3. *d.* 4 *num.* 13. Interim fœminam nudum *pectus* gerentem non mala intentione, etsi quidam excusent mortali, ergò tamen, inquit *Sà*, difficile absoluerem. Et certum est, quod confessario incumbit, huiusmodi ornatum dissuadere, & deterrere ab eo. *v. Sà V. ornatus &c ll cc.*

XI. Peccant etiam grauiter, qui componunt, describunt, repræsentant, uel pingunt turpia, & ad libidinem prouocantia. *Bonac. Sanch & Fill.*

Resp. VI. Potest aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus est ad malum, & alter non intendit ut peccet, sed tantum non auferendo occasionem, permittit unum peccatum, ne fiant plura: ita ut permissio sit impeditiua maioris mali. *Vnde resoluens*.

I. Hero licet non auferre occasionem, furandi filijs, aut famulis, cum eos nihilominus ad furandum propensos, & paratos nouit, ut sic deprehensi puniatur, resipiscant: tunc enim rationabiliter permittit furtum unum,

vt euitentur plura. *Sanch. Lay. Bon.*

II. Probabile est, non licere talia vltrò ponere, aut ijs obijcere quia positiuè concurreret ad peccatum; & non tam auferret occasionem, quam poneret. *Sà V. peccatum, & Sanch.* qui ex eadem causa docet, non licere marito dare vxori ansam adulterandi, vel adultero, vt tentet vxorem. Interim probabiliter contrarium docet *Lay. l. 3. tr. 3. c. 15.* Quod cōfirmari potest exemplo Iudith, quæ vix aliter videtur fecisse *cap. 9.* Cum enim sciret permissionem libidinis in Holoferne fore impeditiuam malorum, posuit ei occasionem, nempe ornatū suum alioqui licitum; & tamen communiter censetur in hoc non peccasse. *v. Bon. d. 2. qu. 4. p. 2. Palaum hic.*

ARTICVLVS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari.

Resp. Cooperari tantum materialiter, subministrando tantum materiam, & facultatem peccandi, vel exhibendo Obiectum, licet: si sequentes conditiones adsint, I. Si tuum opus, vel cooperatio sit secundum se, bona, vel saltem indifferens. II. Si bona intentione, è rationabili ex causa fiat, & non vt iuues alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis propter causam rationabilem. Circa quam notat *Sanch. & Lay.* etsi eius grauitas certa regula definiri nequeat, sed prudentis iudicio metienda sit; tanto tamen grauiorem requiri. 1. quanto grauius est peccatum cuius occasio datur. 2. quanto probabilius est, te non cooperante, alterum non peccaturum; aut quanto certior est af-

fe-

fectus peccati. 3. quanto propinquius tua cooperatio peccatum attingit. 4. quanto minus iuris habes ad tale opus. 5. denique quanto magis peccatum cum iustitia pugnat, idque propter damnum tertij. *Laym. l. 2. t. 3. c. 13.* Vnde resolues hos Casus.

I. Hoc modo licitè materialiter cooperatur sponsa contrahens cum sponso: quem scit Sacramentũ accidere in peccato mortali. Sciens verò eum habere votũ castitatis, peccat contrahendo cum ipso: quia ad contractum illicitum concurrit. *Lay. l. c. ex Sanc. d. 7. de mat. d. 11. n. 11.*

II. Licitè quoque post matrimonium contractum materialiter cooperatur coniunx, si coniugi obstricto voto castitatis reddat debitum imo ad id tenetur ex iustitia, si eum exigentem non possit à proposito auocare. *Ibid.*

III. Similiter Parochus Eucharistiam licitè potest, & debet ministrari peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, si petat publicè: imo confessarius præbere debet petenti, etiam priuatim, si ex sola confessione eius peccatum nouit: *Ibid.*

IV. Excusantur à peccato famuli, si ratione sui famulatus præstent quædam obsequia, quæ sine graui suo incommodo negare non possint, verb. grat. vestiant dominum, sternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera; eidem venienti aperiant ostiũ; quia hæc tantum remotè se ad peccatum habent, & sine ijs peccatum fieret. Vnde tamen non sequitur, alteri cuiuis licere ea præstare. *Bon p. 21. n. 26. Azor. tom. 2. l. 12. c. 2. q. 8. Lay. l. 2. t. 3. c. 13. Sanc. l. 1. mor. c. 7. n. 22.*

V. Ad ea opera, quæ propinquius se ad peccatum habent, aut iuuant v. grat. subijcere humeros,

ros, admouere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam; deferre litteras amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non sufficit communis ratio famulatus, sed exigunt maiorem necessitatem, & causam, vt licitè fiant periculum grauis, aut saltem notabilis damni, si detrectent. *Ibid.*

VI. Ob simile periculum excusantur vt plurimum caupones, & propolæ in locis, vbi Catholici viuunt mixti hæreticis, qui ministrant, aut vendunt carnes die ieiunij comesturis: item vinum ebriosis, dum postulant, etsi sciat eos peccato non excusari; quia plerumque peccatum æquè fieret subministrantibus alijs, & ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. *Sanch. l. 1. c. 7. Bon. &c.* Quod si tamen hæ rationes non excusarentur. Vnde non licet ea patrifamilias (vti nec cœnam die ieiunij) ministrare suæ familiæ; neque cauponi illi, præter quam non sunt alijs: nisi tamen alia grauior causa cogeret. *Ibid.*

VII. Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducunt, vel cum iustitia pugnant, etsi ex genere suo sint indifferentia, v. gr. hero alterum occisuro gladium dare, ostendere illum qui ad necem quæritur, compulsare campanam (sine scandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem etsi conductam ac paratam è domo euocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti iniustum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, grauissimam causam requirunt, hoc est metum tanti mali, quod secundùm leges charitatis nemo teneatur subire ad euitandum malum alterius, v. g. si alias occidendus esset. *Lay. c. 13. n. 4.*

VIII. In ciuitatibus, in quibus id vitandi

ma-

maioris mali causa permissum est, licet domum locare usurario (excipit tamen ius alienigenam) & meretricibus, maximè si alij conductores desint nisi tamen meretrices grauiter nocerent uicinis honestis, uel obsitum ansam maiorem darent peccati. *Sanch.* 1. *mor. cap.* 7. *Bon. l. c.*

IX. Excusantur à mortali, imò etiam ueniali, si causa adsit artifices, qui faciunt, aut uendunt res indifferentes quibus quis benè potest, uti licet plurimi abutantur, u. g. aleas, fucos, gladios. Ratio, quia remotè tantum ordinantur ad peccatum, & simpliciter impediri non possunt: Quod si tamen abusus esset contra iustitiam, non liceret; u. g. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, si quis sciat hunc innocentem non peruertendum, nisi per has suas merces: quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendum. *Sanch. l. c.*

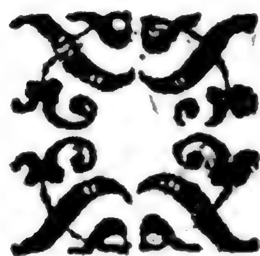
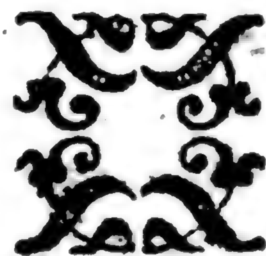
X. Excusantur etiam, qui ob iustam caussam uendunt agnum Iudæo, uel infideli usuro ad sacrificium. Item qui Iudæorum Synagogas, hæreticorum templa legitimo Magistratu permittente, ædificant, uel restaurant: præsertim si fieret æquè sine ipsis. *Nau. l.* 5. *cens.* 1. *de Iudæis. Lay. l.* 3. *c.* 13. *n.* 4 Venena autem uendere, nisi ijs qui benè usuri putantur u. gr. ad confectionem colorum, uel medicinam, non licet. *v. San.* 1. *mor. cap.* 7. Vnde uenditio ueneni, quod non seruit nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

XI. Christiani captiui, ex graui metu, in triremibus Turcarum, uel hæreticum licitè remigant contra Catholicos, sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria, conuehant, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter *Less.*

Less Sanc. Suar. Lay. l. 1. t. 3. cap. 13. contra *Tol. & alios*, qui docent, peccare mortaliter. Quod si tamen eo loco res esset, vt hæc negantes magno periculo classem Christianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ suæ anteferre *Suar. Less. Sanc. l. c.*

XII. Incolæ vrbis vel prouinciæ, quam Tyrannus occupauit: licitè manent inter iniquos possessores, eosque cogente imperio iuuant excubijs, fossione, contributione, idque ex legitimi Principis præsumpto consensu, ex quo etiã talia obsequia licite promittunt cum iuramento, ad maiora mala sua, & legitimi Principis declinanda. *Lay. loc. cit. num.* 5.

XIII. Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam sine graui metu, si absit praua intentio, licite vehunt annonam ad castra hæreticorum, si adsint alij, qui illis cessantibus facerent quia nisi id faciant excludentur omni lucro, tanquam osores boni publici. *v. Less. l.* 1. *c.* 19. *Sanch. l.* 1. *c.* 7. *Fill. t.* 22. *c.* 5.

LIBER

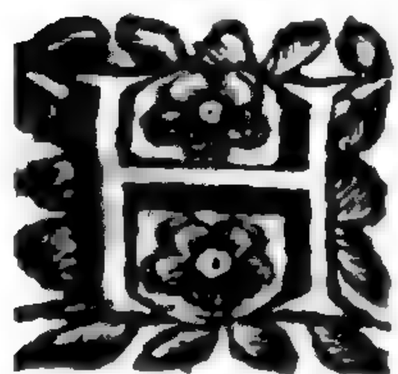

LIBER TERTIVS.

DE PRÆCEPTIS Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATVS PRIMVS.

De primo Præcepto Decalogi.

VIVS præcepti, prout est affirmatiuum, materia propria sunt actus virtutis Religionis. Est autem hæc Virtus moralis, qua interior, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus eius internus est animi submissio qua infinitam Dei excellentiam ueneramur. Externus est, quo internum testamur, ut oratio sacrificium, &c. de quibus *v. Shol.* 1. 2. *&* 3. *parte*. Prout uerò est negatiuum, prohibet uitia Religioni opposita: quæ quia opponuntur uirtuti inter morales præcipuè sunt peccata, postea quæ contra uirtutes Theologicas committuntur, grauissima, & ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia, alia quæ opponuntur per excessum, ut Superstitio cum suis speciebus alia per defectum, ut irreligiositas cum suis.

CA

CAPVT I.
De superstitione, & speciebus eius.

DVBIVM I.
Quid sit, & quotuplex?

RESP. I. Superstitio, est falsa religio, seu cultus vitiosus veri, vel falsi Numinis. *Less.* Et conuenit cum definitione cōmuni ex *S. Th.* qua dicit, esse vitium, quod Religioni opponitur secundum excessum. Dicit, *per excessum*: non quod Deus nimium coli possit, aut maiori honore quam dignus sit; sed id intelligunt secundum circunstantias, eo quod exhibent cultum, vel quem non debet, vel eo modo quo non debet, vel illi cui non debet.

Resp. II. Superstitio est duplex; alia cultus indebiti, siue incongrui, quo verus Deus, sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsum, & perniciosum, vel superfluum, qui nimirum fit contra, vel præter Ecclesiæ consuetudinem ac præscriptum. Alia est ratione rei cultæ, cum scilicet cultus Deo debitus, falso Deo vel creaturæ deferatur. Et hæc subdiuiditur in Idolatriam, Diuinationem, & vanam obseruantiam, ad quam Magia, vel reuocatur, vel potiùs quartam speciem constituit. *Lay. l. 4. tr. 10. c. 1. S. Th. q. 92. ar. 2.* Ex quibus resolues.

I. Superstitionem cultus falsi committit, 1. Qui Deo nunc offert cultum per cæremonias veteris legis, v. gr. circumcisionem, immolationem agni, &c. quia significant Christum adhuc venturum & nondum venisse. 2. Laicus, qui Deū colit tanquam publicus Minister Ecclesiæ, v. g. sacrificando, absoluendo: Quod semper esse mortale, docet *Suar. de rel. l. 2. de superstit. c. 2.*

3. Is

3. Is qui sua authoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Ecclesia, ad Dei cultum. 4. Qui falsas reliquias proponit; vel miraculum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse has vel illas reuelationes, fingit, siue ad faciendum lucrum, siue ad deuotionem augendam. 5. Qui vt populum moueat, fingit miraculum aliquod, vel historiam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc superstitio etsi ex genere suo sit mortalis, quia primæ veritati iniuriam irrogat, & religionem fundat in mendacijs: sæpe tamen excusatur ignorantia, vel simplicitate. *Less. l. 2. c. 43. Sanch. 2. mor. c. 37. Nau. c. 11. Lay. l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1.*

II. Superstitio cultus superflui, est v. g. 1. Ceremonia audiendi Missam ante ortum solis, cum certo numero, situ, ordine cereorum, vel Sacerdotis qui dicatur Ioannes, vel quis habeat staturam Christi, &c. qui hic cultus est ex se ipso inanis, & ad spiritum excitandum inutilis. 2. Ieiunare die Dominica, cùm non ieiunas alijs diebus. Item in Missa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere Alleluia, dicere Gloria, vel Credo contra rubricas, aliasue Ceremonias demere, vel addere, etsi fiant ex deuotione, hæc enim corrigenda est, quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen & similia bona intentione facta, venialia tantum sunt ordinariè, vt docet *Tol. Less. l. c. d. 1. Nau. Laym.* quia est materia leuis, & actio ex se non mala; & multa excusat simplicitas. Quod si tamen ex se mala esset, vt si rem furtiuam offeras turpia verba in templo canas, ore vel organo, notabiliter lasciuiam vel ad impuritatem prouocantem vocem edas, est superstitio ferè mortalis, vt *Laym. l. c. ex comm.*

DV-

DVBIVM II.
De Diuinatione.

Quid & quotuplex sit?

Resp. I. Diuinatio est, cùm quis opem Dæmonis tacitè vel expressè inuocat, vt noscat res cōtingentes, & liberæ futuras, aliterue occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales, quales solus Deus scire potest, inuoluitur tacita Idolatria, quod Dæmoni tribuatur cultus diuinus: si verò sint tales, quas Dæmon naturaliter scire potest (nam ex signis, alijsque modis, occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras. *v. Delrio l. 4 c. 2. q. 2. Sanc. 2 mor c. 38.*) nihilominus illicita est; eo quod commercium habeatur cum Dei iurato hoste: quod importat quandam proditionem, & apostasiam à Deo; ac fortè etiam vt vult *Suar.* contra *Valent.* superstitioné. *v. Lay. cap. 3 Bon. p. 3. S. Tho. 2 2. qu. 5 art. 1.*

Resp. II. Diuinatio est duplex: vna, in qua est inuocatio vel pactum expressum cum Dæmone: & generali nomine dicitur Necromantia; vt cum Dœmon occulta docet per pythones, arreptitios, præstigias, per personas mortuorum: vel viuorum apparentium, aliave signa in aere, aqua, igne, speculis. Alia est in qua tantum est inuocatio vel pactum tacitum, seu interpretatiuum; vt cum ex lineamentis corporis, vocibus, garritu auium, & similibus, quibus se Dæmon immiscere solet, quæritur cognitio, ad quam ea sunt improportionata. *D. Thom. q. 95.* Cum uerò utriusque speciei uariæ rursus sint species, eas hic omitto; quod

quod secundum sententiam communiorem, in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam, ideoque in confessione non sit opus explicare, an v.g. facta sit diuinatio ex speculis, aere, mortuo, &c. Exprimendum tamen necessariò est, verum inuocatio siue pactio expressa an tacita interuenerit: quia siue hæ moraliter inter se species differant, siue non, notabiliter tamen mutant iudicium Confessarij. *Lay. l. 6. Sanch. l. 1. Less. l. c. d. 5. Delrium l. 4. dis. 4. c. 2. Bon q. 5 p. 4.*

Resp. III. Diuinatio quæ fit per pactum expressum, & qua Dæmon expressè inuocatur, excusare non potest à mortali: eam verò quæ fit per pactum tantum implicitum, aliquando excusari à mortali, quidam asserunt; videlicet tunc, cum vel intercedit simplicitas, & ignorātia non crassa, nec affectata, vel fides certa non adhibetur; sed tantum timor quidam, aut suspicio concipitur euentus futuri *Lay. l. 4. tr. 10. c. 3. Sanch. Leß. Suar. Caiet. Baldel. tom. 2. l. 4. d. 4. num. 22. &c.* eò quòd tunc superstitiosa verè non sit, cum intentio non sit talis, *v. Suar. Leß. Sanch. Lay. Caiet. Nau. Sayr. Valent. & Tanerum dis. 5. de rel. quæst. 7. d. 1. num. 21. & dub. 2. num. 25.* Ex dictis *resoluuntur sequentes Casus.*

I. Expresse censetur inuocare, seu conuenire, & pactum facere cùm dæmone, qui vel verbis dæmonum inuocat, vel saltem facto aliquid vsurpat, per quod scit aut putat dæmonem cooperari.

II. Is verò tacitè paciscitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis vtitur ad aliquid cognoscendum, vel efficiendum. Neque requiritur, vt dæmon aliquando pactus sit, se ad talis vani medij adhibitionem concursurum;

rum: eo enim ipſo, quo quis vanitatibus iſ vtitur, dæmon ſe immiſcet; licet præter intentionem vtentis ſit eum inuocare, vt docet *Suar. Leß & Sanch. ll. cc.*

III. Non excuſatur à peccato, qui vtendo talibus rebus de quibus conſtat eſſe naturaliter improportionatus, proteſtatur ſe nullum cum dæmone commercium intendere, quia reipsà facit contra ſuam proteſtationem. Cum enim nec Deus, nec Angeli boni talibus ſe miſceant, dęmon implicite ijs inuocatur, vti præter citatos docet *Lay. & Bon. ll. cc.*

IV. Neque is excuſatur, qui talia media vtilia credit propter experientias, quia has dęmon procurat vt homines paulatim illaqueat, & ad ſimilia vſurpanda inducat. *v. Sanc. 2. mor. c. 38.*

V. Si quis ab aſtris, ſomnijs, ſimilibuſue ita dependeat vt omnes pene actiones ſuas, & vitam iuxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare, docet *Leſſ. Suar. Sanch. l. c.*

VI. Ex talium obſeruatione ſemel atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui ſub mortali non teneris, veniale tantum eſſe cenſet. *Caiet. & Armilla V. Somnium*, vti & ſubinde timere leuiter ne ita fit, aut eueniat quod portendunt, vt notat *Suar. ſupra l. c.*

VII. Communiter & vt plurimum, in ſimilibus, in quibus tacitum tantum eſt pactum, venialiter tantum peccari, docent conſequenter Doctores ſupra citati, & mox citandi, quia communiter ferè aliquid iſtorum interuenit, quæ à mortali excuſare dicunt, vt verb. grat. quod fides integra non adhibeatur *Sanch. loc. citat. num. 32. Caietan. in ſumma, Armilla &c.* Rectè tamen notat *Delrio*, eſſe ſemper rem valde periculoſam iuxta illa ſuas actiones diri-

ge-

gere, etiam non credendo *v. Sanch. l. citat.*

VIII. Licita est 1. Physiognomia, quæ ex vultu, dispositione, & habitudine corporis & membrorum: 2. Chiromantia, si ex lineis, & partibus manuum, consideret temperiē corporis, imo etiam animi propensionem, & affectus probabiliter coniectet. Item diuinatio, quæ ex somnijs coniectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas. 4. Item, illa qua ex auium, piscium aliorumue animalium voce, motu, alijsue actionibus, naturales aliqui effectus pronunciantur futuri vt plurimum, v. g. serenitas, pluuia, &c. 5. Astrologia naturalis quæ effectus corporeos, & naturales, vt ventos, eclipsim, fertilitatem, salubritatem, morbos, & similia prædicit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt: imo etiam, cum ex puncto natiuitatis, siue horoscopo, probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ diuinationes omnes naturales sunt, & medijs proportionatis vtuntur *Less. l. 2. c. 43. d. 7.*

IX. Illicitæ vero sunt omnes prædictæ diuinationes, si ex ijs aliquid nosci, aut pronunciari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt: vt circa affectus contingentes, & liberos, aut quę à Deo pendent, vt circa statum animæ, dona gratiæ, diuitias, honores, fortunam nuptias, statim vitæ, & similia, quorum electio voluntaria est, & à libera hominum voluntate pendet; itemque de rebus occultis, vt furto, thesauro abscondito. *v. Less. l. c. & Bon. d. 3. q. 5. p. 3. n. 11. Suar. Sanch. Bon. num. 11.*

X. Peccant, qui *Ægyptios* de fortuna consulunt, & quidem si fiat cum firma fide, vel scandalo, &c. mortaliter, si vero causà curios

ſitatis, vel riſus, vt fit communiter, venialiter tantum. *Fill. Sanch.*

XI. Superſtitioſa eſt diuinatio, quæ fit per ſortes diuinatorias, ad furtum vel occultum aliquid cognoſcendum, quaſi ſortibus vis aliqua diuina inſit, vt ſi quis v.g. ex taxillorum proiectione & diſpoſitione diuinet, quis ſit obtenturus victoriam, beneficium, &c. Idem ferè eſt de ſortibus conſultorijs, quibus inquiritur, quid in hac, vel illa re ſit agendum. Dixi *fere*: quia aliquando hæ licitę ſunt, quando cauſę neceſſitas & honeſtas exigit, aptiorque modus dubium vincendi non apparet dummodo fiant prę miſſa oratione, cum debita reuerentia, & iudicium non expectetur niſi à ſolo Deo: vt v.gr. ſi quis hærens in biuio aliter quoad viam ſe determinare non poſſit; vel ſi diuino inſtinctu, aut iuſſu fiant, vt 1. *Reg.* 10. in electione Saulis contigit *Fill. Sanch. Bonacin. loc citato*.

XII. Sortes diuiſoriæ ſine ſuperſtitione, & plerumque licitè fieri poſſunt, ſiue ad honeſtum ludum, ſiue ad hæreditatis diuiſionem, ſiue ad litis cōpoſitionem: dum modum litigantes, qui ęquale ius habent, conſentiant: quia nihil aliud continent, quam contractum inter eos qui ad aliquam rem ius habent, vt illius ſit, cui ſors obtigerit. Sic etiam ſi plures mortem meriti ſint, nec expediat omnes puniri, ſorte definiri poteſt, quis ex ijs ſit occidendus. Dixi *plerumque*: tum quia in electionibus Eccleſiaſticis ſunt illicitæ, vt *Lay. l. 3. t. 4. & Bonac.* tum quia officia ſæcularia, non ſorte; ſed ſecundum, perſonarum aptitudinem ſunt diuidenda, etſi inter plures æque aptos, & dignos ſorte agi poſſit. *v. Leſſ. cap. 43.*

XIII. Poteſt excuſari à ſuperſtitione, qui mo-

do

do illicito futura se velle diuinare ostendit ioci causa. Ratio, quia nõ est actus superstitiosus, nec affectatio cognitionis Deo propriç, sed tantum vanitas aliqua, *Suar. & Sanc. Regin. l. 17. n. 170.*

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex sit Idolatria.

Resp. I. Ea est, quando tribuitur honor creaturæ sicut Deo. *D. Tho. q. 94. art. 1.* Id vero fit vt docet *Less. l. 2. cap. 43.* non tantum sacrificio, sed etiam quouis signo honoris; quo quis creaturç tanquam Deo se submittere intendit, v. g. genuflessione, suffitu, derectione capitis ad statuam Iouis.

Resp. II. Idolatria est duplex; alia Materialis, siue simulata, vt cum quis sine interno affectu; ex metu mortis, cultum Idolo exhibet. Alia Formalis, ac propria: eaque perfecta, vt cum quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat esse Deum, vel imperfecta, cum quis, vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid à Dæmone aliave creatura obtinendi, ipsi quasi cultum Deo defert. *Lay. loc. citat.* ex *S. Aug. & S. Tho.* Vnde resolues,

I. Idolatria aliquando coniungitur cum infidelitate vel hæresi; cum scilicet creatura adorata intellectu habetur pro Deo, aliquando non.

II. Idolatria, etiam materialis, & ficta, est graue, & mortale peccatum, quia est saltem mendacium perniciosum, & contra religionem: sæpè etiam contra confessionem fidei externam. *Sanch. l. c. 37. num. 21. Azor. 1. p. l. 9. c. 1*

III. Idolatria imperfecta, ob malitiam vt

luntatis, est peccatum grauius, quam perfecta: v. *Laym. lib. 4. t. 10. c. 1. Sanch. l. c.*

DVBIVM IV.

Quid, & quotuplex sit Vana obseruantia, & vnde colligatur.

Resp. I. Ea est superstitio, qua medio aliquo improportionato, & à Deo non instituto procuratur aliquis effectus, v. gr. sanitas, scientia, &c. *S. Thom. q 96. art. 1. Bon. & alij.* Differt autem à diuinatione, quod hæc tantum ordinetur ad occultorum cognitionem illa vero ad effectum externum. Conuenit cum eadem, quod vtraque nitatur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Vnde quæ de diuinatione dicta sunt, proportionaliter huic accomodari debent.

Resp. II. Diuiditur 1. sicut diuinatio, in eam, quæ ex pacto expresso cum Dæmone, & in eam quæ ex implicito pacto procedit. 2. Diuiditur communiter in quatuor species: *Prima*, dicitur Ars notoria, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliqua ieiunio, oratione, &c. vtitur ad scientiam, repentè ac sine labore acquirendam, vt faciunt Anabaptistæ. *Secunda*, dicitur Magia (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora variè immutanda, aliosque effectus miros. *Tertia*, est obseruatio euentuum, qua ex consideratione alicuius euentus conijcitur, quid sit futurum; vt v. g. si ex eo, quod casu occurat vulpes, canis, aut cadauer, certa imminere credat, & inde actiones suas moderetur. *Quarta*, dicitur obseruatio sanitatum, cum adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucium, sacra verba, &c. velut necessaria, & efficacia ad pellendos

mor-

morbos; Item est de gestatione reliquiarum cum vana circumstantia, v.gr. in tali causa, tot diebus, cum tali herba, &c. *Sanch. c.* 40. *n.* 11. *Fill. t.* 14. *c.* 6. *n.* 157.

Resp. III. Vana obseruantia, sicut diuinatio, est peccatum mortale ex genere suo. Ratio, tum quia tribuit honorem diuinum creaturæ, expectando ab ea, quod à solo Deo expectari debet: tum quia nititur pacto cum dæmone, *Less. Bonac. q.* 5. *p.* 4. *& alij.* Nec potest excusari à mortali ex paruitate materiæ, quia simpliciter & in omni materia, vsurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliunde tamen fieri posse vt non sit mortale, docent *Aut. sup. cit. dub.* 2. *resp.* 3. 1. ratione ignorantiæ si pactum sit implicitũ tantum. 2. Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita esse, vel futurum *v. dicta de diuinatione dub.* 2. *res.* 3. *casu* 7. *& Less. d. nu.* 53 *c.* 66.

Resp. IV. Vana obseruantia cognosci potest, 1. Ex insufficientia causæ adhibitæ ad affectum; si nimirum nec habeat naturalem virtutem nec de supernaturali legitimè constet. 2. Ex adiunctione falsæ, vel vanæ circumstantiæ, vt v.g. si flagellato fieri debet certa hora, numero, manu, flagro serico; si nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falsa, vel apocrypha, v.g. Christum habuisse febres, vel spasmum, &c. Item si ponatur vis in modo scribendi, v.g. Euangelium S. Ioannis à virgine, oriente sole, &c. 3. Si effectus statim euanescat &c. *Delrio l.* 2 *quæst.* 5. *Sanch. c.* 40. *n.* 43. Ex dictis resolues.

I. Superstitiosum est 1. Sumere aliquam potionem vel bolum, vel quiduis aliud vsurpare, ad scientiam aliquam subito acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, & in-

uolucra falsis characteribus consignata contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandam inuisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta, & maleficia. 3. Ex casu fortuito conijcere de euentu, v.gr. sibi aliquid boni vel mali euenturum, vt si manè egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur, timens aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere tanquam faustos, alios verò infaustos, ideoque negotium omittere, v.g. die Veneris nolle vngues præscindere. 5. Fœminarum carminatricum benedictiones, & præces ad morbum depellendum adhibere. 6. Proijcere statuā alicuius Sancti in flumen vt pluat. 7. Si putentur Missæ non prodesse defunctis, nisi legantur septē, cum septem certi coloris candelis, & septem eleemosynis. 8 Si vnguēto armario, quo gladius iniungitur, absens curetur. 9 Si certo festo, v.g. S. Ioānis, certa orentur, vel festo S. Matthiæ hederæ folia aquis imponatur, vt cognoscatur cui debeant nubere. 10. Si quibusdam præcibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa & infallibilis vis: v.g euadendi ab hoste, expellendi morbos, non moriendi sine præuia confessione; non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen est, ea per orationes petere ac sperare. *Delrio l.3.p.2.q.4 s.7. Suar.c.15. Less.c.44.d.3. Sanch n.34. & 37. Fill.n.150.*

II. Superstitiosum non est, 1. Obseruare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis, (v.g. die S. Ioannis Baptistæ) purgandis corporibus cedendis arboribus, &c. 2. Verba Sacræ Scripturæ, vel reliquias gestare ad Dei tantum honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicuius certi Sancti ter iumentum

cir-

circumducere, die alicuius certi Sancti equis venam secare, &c. si scilicet hæc fiant, vt maior deuotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis adscribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, aut planè necessariæ, aut per se efficaces. *vid. Nauar. in man. cap.* 11. Addit *Layman.* ex *Caietan* si homines rudes bona fide, & ex deuotione aliquem ritum ab Ecclesia non receptum obseruent, aliquando in sua simplicitate relinquendos, cum difficulter abducantur ab eo, quod bona fide à suis maioribus acceperunt. 4. Nec damnandæ quædam deuotiones, quas vocant, Nouendiales (v.gr. nouem, vel ad exemplum S. Gregorij triginta; vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certo numero, & magnitudine candelarum, & similia) si fiant in memoriam alicuius mysterij, v.gr. nouem mensium, quibus Christus fuit in vtero, vel quinque vulnerum, &c. Esset tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in maiore vel minore numero. 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus à rabido cane, quod putent illo ad hoc habere gratiam gratis datam; & sic tenet *Nauar. in man. c.* 11. *vid. Sanc. Laym. Bon. ll. cc.*

III. Non est illicitum vti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modo eius obseruatio aut operatio non pendeat ab ope Dæmonis. Ratio est, quia licet illa cognitio malè parta sit, peccatum tamen transijt: neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. *v. Sanc. 2. mor. c. 38. Bon. q. 5 p. 4. Lay. l. 4. t. 10. c. 4.*

DVBIVM V.

Quid sit maleficium, & quomodo possit tolli?

Resp. I. Maleficium, est vis nocendi alijs, ex pacto, & cooperatione Daemonis. Differt à Magia, quod haec intendat facere mira, illud autem dirigatur ad nocendum. *Tol l.4.c.10. Fill. t.24.c.8 q.1.*

Resp. II. Maleficium aliud dicitur Amatorium seu philtrum, cuius vsus est ad carnalem amorem vel odium excitandum, Daemone hominis phantasiam commouente, nihil tamen agente in voluntatem. Vnde patet, si maleficio sic infecti labantur, eos verè peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Beneficium, quo alicui personae, vel eius bonis damnum infertur. *Fill l.c.n.183. Azor.to.1.l.9 c.26.*

Resp. III. Contra maleficia vti licet. 1. Remedijs petitis ex medicina. 2. Exorcismis, & Sacramentis Ecclesiae, Peregrinationibus, & Inuocationibus Sanctorum, &c. 3. Destructione signorum per quae Daemon nocet, absque alio tamen maleficio. *Nauar. & communiter alij.* Si maleficus licito modo potest maleficium tollere, licet eum ad id accrescere, rogare; imò etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere (non tamen interficere) si nolit. *Lugo, Dian p.7.t.7.R.53.* idque etiamsi constet eum id facturum per nouum maleficium, sicuti ex causa licet ab vsurario petere mutuum ad vsuram. Ratio, quia cum habeam ius petendi quod ab illo rectè praestari potest, & est indifferens, imputabitur illius malitiae, si id male faciat. *v Sanch.l.7 de mat.d.96 nu.11. Fill.nu. 192. Less.l 2 cap.44.d.6.* contra *Delrio.* 5. Licet etiam contrarium signum positiuum apponere,

ex se tamen honestum; v.gr. si Dæmon esset pactus cum malefico, se tamdiu nociturum quamdiu maleficiatus se cruce non signaret, aut lauaret corpus (nam plerumque fit cum tali aliqua cōditione; v.g. vt tandiu duret, quamdiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, lauare, &c. *Suar. Less. lib. 2. cap. 44 nu. 45*. Ratio est quia non est intentio positiuè recuperandi sanitatem eo medio, sed tantum tollendi signum & dissoluendi pactum cum Dæmone. Vnde vlterius patet, licet repercutere sagam quæ te tetigit: ea enim repercussa solet noxa cessare, vt habet *Less. loc. cit. & Sanch. lib 7 de Matr. d. 95. & 96.* Si maleficus non potest tollere maleficium, nisi per nouum, non licet eum ad id inducere ad peccatum, & actui intrinsecè malo cooperari. *Suar. Sanch. Leß. &c. ll. cc.* 7. Si dubitetur an possit sine maleficio nouo tollere, non licet ab eo petere, vt habet *Lay. lib. 4. tr. 10. cap. 4. n. 9. ex Sanch. & Suar.* quia est periculum peccandi; facilius autem præsumi potest, eum qui signa posuit posse ea sine nouo maleficio destruere, quam eum qui non posuit. Vnde si hic suam operam offerat, prius erit examinandus de modo soluendi *v. Lay hic Bon. d. 3. q. 5. p. 5.*

Quæres. Quomodo Confessario agendum cum diuinationibus, Magis &c.

Resp. I. Examinandi sunt, præterquam de varijs superstitionibus. 1. Quo fine tali superstitioni se addixerint, v. grat. an ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, auaritiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilegia hypocrisis. 2. De apostasia, idolatria, & hæresi: abnegant enim Christum & Deum: renunciant Sacramentis: habent Dæ-

monem pro Deo, vel Sancto: nec damnatum putant, aut miserum, & consequenter illius asseclas non esse damnandos. 3. De blasphemijs in Deum, & Sanctis, de sacrilegijs: abutuntur enim rebus sacris, vt aqua benedicta, Eucharistia, &c. 4. De luxuria, commistione cum Dæmone. 2. De damnis proximo illatis. *Suarez, Sanchez, Filliuc. Bonacin. loc. citat.*

Resp II. Monendi sunt, eos teneri 1. Pactum expressum, si quod habent cum Dæmone, aut commercium abiurare, & dissoluere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas aliaque instrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum si habent; si verò solus Dæmon id habeat, non necessario cogendus est vt reddat: quia pactum sufficienter dissoluitur per pęnitentiam. 4. Damna illata resarcire: ad quod perinde etiam tenetur Fiscus (vbi beneficiorum bona confiscantur) vti & hæredes si ad eos bona diueniant. *Laym. l. c. Suar. tom. 1. de rel. l. 2. c. 17. l. c. cap. 4. Fill. &c.*

Resp. III. A Parochis moneri, & à Confessarijs examinari circa hoc præceptum potissimum debent. 1. Opiliones qui varijs dediti esse solent obseruationibus, vt gregem suum à lupis, vel scabie, vel alijs incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarij, qui circa equos sanandos vtuntur verbis, vel ex psalmis, vel oratione Dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sanãda pecora inanibus, & superstitiosis obseruationibus vtuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, vel ex matrice, vanas & superstitiosas adhibent orationes. 1. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes, ad certitudinem, quod in bello vel duello non sint vulnerandi, nunquam aqua, igni, vel subita morte perituri.

C A-

CAPVT II.

De Irreligiositate, eiusque speciebus.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectum, vel tendit directè ad irreuerentiam Dei, & est Tentatio Dei, aut Periurium, uel tantum tendit ad irreuerentiam rerum sacrarum, & est Sacrilegium, aut simonia. De Periurio, in secundo præcepto; de reliquis hic.

DVBIVM I.

Quid sit tentatio Dei.

Resp. Tentatio Dei, est dictum uel factum, quo quis explorat num Deus sit potens, sapiens, misericors, aut aliquam aliam perfectionem habeat. *S.Th. 2.2 q.92. art.1 Sanch. &c.* Ea est duplex, scilicet uel Formalis, quando quis expressè dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit: ut si quis petat miraculum, quo patefiat fidem catholicam esse ueram, uel det se præcipitem ex turri, ut experiatur an Deus sit misericors, eum eripiendo à læsione: uel est implicita & Interpretatiua, quando quis etsi expressè non intendat Deum tentare, id tamen petit uel agit, quod suapte natura eo referri uidetur, ut si quis se committat, periculo, à quo uel nullo modo, uel uix possit eripi nisi miraculosè; uel si media naturalia omittat, sperans à solo Deo effectum, u. gr. in morbo periculoso respuens medicinam, petensque ac sperans à Deo temerè sanitatem. *Nauarr. c. 11. Less. num. 4.* Item si sine necessitate, & causa rudis absque præparatione uelit concionari, sperans à Deo, sibi suggerendos conceptus.

Suar.

Suar. Sanch Leß. Lay. l.4 t. 10. cap. 5. Vnde resolues.

I. Tentatio Dei Formalis est peccatum ex genere suo mortale, in quacumque etiam materia. Ratio, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in grauem Dei contemptũ redundat, vel magnam irreuerentiam, curiosius agendo cum Deo quasi cum ludione. *Les. l.2. c. 45. d. 1. Sanc l.2. c.34. Sua. & cæteri comm.*

II. Interpretatiua tentatio, cui dubitatio illa deest, plerumque est tantum peccatum veniale, ob imperfectionem actus, ignorantiam, inconsiderationem, vel paruitatem periculi. Imò sæpè nullum est peccatum, quando scilicet iusta causa subest, v. grat. Dei instinctus, necessitas, vel pia vtilitas. *Say. Tolet. Caiet. S. Th 2.2. q 9.*

III. Si quis in puteum se conijciat, ad declarandam Dei erga se prouidentiam; aut supra prunas ambulet, ad innocentiam ostendendam est interpretatiua tentatio Dei. Vti etiam sunt ex probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam feruentem vel frigidam, &c. de quibus v. *Binsfeld. Delrio l. 4. disp.* Licet enim Deus aliquando tales purgationes miraculosæ probarit, id contigit, vel quia Deo inspirante factæ sunt, vel quia innocentes ad eas compulsi sunt liberati. *Bon. d 3 q. 9. p. 1.*

DVBIVM I.

Quid, & quotuplex sit sacrilegium?

Resp. Sacrilegium, est violatio rei sacræ, hoc est, dicatæ cultui diuino; & peccatum mortale ex genere suo; si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate; non verò si generaliter tantum re-

repugnet; quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati: v.gr. templi, ita vt ibi cum veniali peccato committantur. Est autem sacrilegium triplex, Personale, quo persona. Locale, quo locus, & Reale, quo res aliæ violantur. *S. Tho. 2. 2. q 99. art. 3. & cæteri Theologi.* Vnde resolues.

I. Personale sacrilegiũ est percussio Clerici, pertractio eiusdem ad iudicium sæculare: item luxuriosa violatio personæ Deo per votũ castitatis sacratę, de qua *v. inf. t. 4. c. 2. de 6. prac. d. 2.*

II. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, vt est v.gr. occisio hominis, effusio humani sanguinis, vel seminis, illicita & notoria, sepultura excommunicati, vel non baptizati; item si actus quidam profani fiant in Ecclesia, & repugnantes eius immunitati, vt si negotiationes, illiciti concubitus, & spurcities, seditiones, concilia sæcularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes: Item si materia rei sacræ vel Ecclesiæ, directè ad profanos usus conuertatur; si reus ex Ecclesia uelut asylo extrahitur (nisi tamen sit latro publicus, uel nocturnus depopulator agrorum, uel enorme maleficium fiducia asyli istic commiserit.) Denique, si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ. *Lay. c. 7. Bon. q. 6.* Si uerò res ablata fuerit per accidens tantum in Ecclesia, u.g. crumena uiri diuitis, probabiliter non committi sacrilegium, docet *Dia. p. 1. t. 7. R. 27. ex Fagund. & sex alijs*, contra *Suar. Lay. &c.*

III. Reale sacrilegium est indigna tractatio & administratio Sacramentorum: ut si ministrentur uel suscipiantur cum peccato mortali. Item profanatio uasorum & instrumentorum sacrorum, u.g. si quis calice utatur in conuiuio:

or-

ornamenta altarium uel sacerdotum ad usus profanos applicet: intellige de ijs, quæ consacrari, uel saltem benedici solent, nam ad nuptias, uel communem vsum adhibere tapetes, candelabra, peluim, imò & manutergium, & cætera quæ mediatè seruiunt ministerio sacro, non esse peccatum docet *Tamb exped sacrif l.1.c.2.* nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, ut si semper & indifferenter sic utaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenso, & similibus benedictis; quod in modicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia ut patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis, *v. l.c.§.3.* Item uiolatio, uel indigna tractatio sacrarum imaginum, & reliquiarum. Item abusus Scripturæ sacræ, u. g. ad stabiliendas hæreses, uel turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, uel iurium Ecclesiæ defraudatio, &c. *v. Fill tr.24.c.29 Regin.l.19.n 57.Suar.*

IV. Peccatur etiã sacrilegio peccato omissionis, u.g. si quæ ad sacrificiũ spectant, ut corporalia, & similia, sint ualdè immunda *Bon.de Euch.*

V. In confessione exprimenda est species & materia sacrilegij. Ratio prioris, quia sæpè diuersam malitiam habet; u. g. percussio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio posterioris, quia etiam materia aliquando auget & addit malitiam u. g. si sit contra Eucharistiam, addit secundum *Gordonum*, communi uiolationi rei sacræ aliud peccatum contra latriam, Attingere autem nuda manu calices, patinas, aras, agnos cereos, &c. chrismate delibuta, non licet fœminis, & laicis citra contemptum tamen non est mortale, si uncua sint; si causa subit, nec ueniale. *Suar. Tamb. l.c.§.1.* sine cau-

causa autem, veniale esse docet *Suar. Kon. &c. com.* licet *Tamb. l. c.* ex *Sà, &c.* contrarium censeat probabile: vti & si corporalia vel purificatoria lauentur ab ijsdem. *v. §.2.* Cætera autem, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate unguntur, ut mappas, uestes Sacerdotales, immediatè contingere omnibus licet. *Suar. Lay. Tamb. l. c.* vbi ex *Paolo &c.* Idem concedit de reliquijs: sicut etiam, ut easdem thecis inclusas penes se habeant, uel laici in publicis processionibus gestent. Idem docet cum *Lay.* de pixide siue ciborio, & lunula benedictis quādo sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallijs, & purificatorijs, quando post sacrum usum lota sunt, ex *Lay. Bon.* imò etiam ante lotionem, *Lay. Tamb. l. c.*

DVBIVM III.
De Simonia.

ARTICVLVS I.

Quid sit, & quotuplex?

RESP. Simonia est studiosa uoluntas emendi, aut uendendi pretio temporali aliquid spirituale, uel spirituali annexum. *D. Thom. 2. quæst. 100. art. 1. Laym. l. 1. tr. 10. cap. 8. &c.* Dicitur 1. *Voluntas emendi, &c.* Quibus uerbis intelligitur quiuis contractus onerosus, siue uenditionis, siue locationis, siue permutationis, aut renuntiationis: quia simonia non consistit sine pactione aliqua tacita, uel expressa, & obligatione ex pacto. Quod addo, quia obligatio naturalis quæcunque, ut gratitudinis, siue antidotalis, non sufficit:

cit: v. g. quando quis sperat vel intendit tātum, non tamen obligat. *Sà V. Simonia.* Ratio quia nō facit contractum. *v. Bon. de Simon. d. 1. q. 1. p. 1. Less. l. 2. c. 35. dis. 20.* Dicitur 2 *pretio temporali*, siue illud sit muneris, siue linguæ, vt est laus, vituperium, patrocinium: siue obsequij, & famulatus dicitur 3. *spirituale*, quo nomine intelligitur res supernaturalis ad salutem ordinata, siue sit formaliter talis, vt gratia, & dona Spiritus Sancti: siue casualiter, vt sunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia, siue sit effectus & vsus potestatis supernaturalis, vt est cōsecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio, electio, præsentatio, confirmatio, collatio beneficij, alijsque actus iurisdictionis Ecclesiasticæ Dicitur 4. *spirituali annexum*, ad comprehendendum ea, quæ non sunt per spiritualia, sed ad ea ordinantur, ijsque sunt annexa, siue antecedenter, vt ius patronatus respectu beneficij, vasa, & vestes sacræ respectu Sacramentorum, siue concomitanter, vt labor in administratione Sacramentorum, iuxta sensum infrà dicendum siue consequenter, vt redditus beneficiorum, qui dantur propter officium spirituale. Vnde patet, malitiam simoniæ consistere in irreuerentia, quæ committitur, dum res spirituales instar temporalium pretio æstimantur, & contractibus subijciuntur, atque esse peccatum mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ leuitate quia nullum donum gratiæ, licet paruum, potest vendi sine graui irreuerentia, tum ipsiusmet doni, tum etiam Dei. Potest tamen esse veniale ob actus imperfectionem, & ignorantiam. *Suar. t. 3. de rel. l. 4. c. 36. Azor. Fill. Laym. l. c. Less. l. 2 c. 35. d. 1.*

Resp II. Simonia est triplex. *Prima* dicitur

Men-

Mentalis; cùm exterius vel nihil datur temporale (& dicitur purè mentalis) vel cum aliquid datur, & dicitur Mixtè mentalis, cùm intentione obligandi ad reddendum spirituale, sine vllo pacto externo. *Secunda* dicitur Conuentionalis, quæ ad ipsum pactum exterius procedit sine reali executione; diciturque Pura, si sistat in mutua conuentione; Mixta autem, si de reali & conuéctionali aliquid participet, vt v.g. si ex altera tantum parte realiter compleatur; Atq; huc reducitur Simonia Confidentiæ, cùm quis alteri dat beneficium, vt illud sibi vel alteri resignet, vel cum onere dandi certam partem fructuum. *Tertia*, dicitur Realis, quæ scilicet vtrimque realiter completet. *v Less. l. c. d. 6.*

2. Simonia diuiditur in eam *quæ est iuris diuini*, estque prohibita propter malitiam suam, v. g. hostiam consecratam vendere, & eam *quæ est iuris humani*, estque mala tantùm propter prohibitionem. Et sic ab Ecclesia prohibetur. 1. Venditio beneficiorum, secundùm id quod in ipsis temporale est, scilicet quoad ius præcisum præcipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinsecè tantum ordinatorum ad res sacras v. g. Sacristæ, OEconomi, Aduocati Ecclesiæ, Thesaurarij. 3 Oblatio pecuniæ alicui facta; vt suadeat alteri vt det beneficium. 4 Pactio de resignando beneficio, vel soluenda pensione, si alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & resignatio beneficiorum: item reseruatio pensionis ex beneficio resignato: & in casu permutationis beneficiorum, æquatio fructuum, &c. si absque superioris authoritate fiant; quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptio muneris, etiam spontè oblati, pro examine ad Parochiam, ex

Trid.

Trid. s. 24. cap. 18 pro collatione ordinum, pro tonsura, litteris dimissorijs, ex *Trid.* 21. *c.* 10. Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, si salarium non habet, & consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem, non pro statu tantùm, is enim spiritualis est, ideoque iure diuino inuendibilis, sed etiam pro onere sustentationis, nisi monasterij tenuitas, vel consuetudo contraria excusent. *Laym. c. vlt. Bon. d.* 1 *q.* 1 *&* 2. *Less. Azor.* 3. *p. l.* 12. *cap.* 14. Ex dictis resoluens.

I. Simonia est, concionari, cathechizare, Missas facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris, non intrinseci (is enim sacer est, & inæstimabilis, scilicet vel ipsa actio sacra, vel in ea intrinsecè inclusus) sed extrinseci non annexi rei spirituali, vt pro labore itineris, vel cantus in Missa, vel ratione alterius incommodi pretio æstimabilis. Ratio, quia illæ actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale & ad salutem, non autem ad aliquid temporale: sicut doctio quæcumque, etiam Theologiæ, quæ pretio æstimabilis est. *S. Bon. l. c. ex Suar. Fill. &c. v. infrà l. 6. t. 3. c. 4 d. 1. Lay. l. 1 §. 4.*

II. Item Simonia est, dare vel accipere pretium pro absolutione à peccatis, censuris, pro dispensatione in voto, iuramento, impedimento matrimonij, irregularitate, &c. Potest tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam applicandæ. *Laym. l. c. num* 10.

III. Non est Simonia, dare aliquid ad redimendam vexam à negante Sacramenta in necessitate *Suar. Less. Laym.* vel ab iniquè impediente electionem, vel possessionem beneficij,

ad quod ius in re habes. Quod addo, quia si nondum habes ius in re, etsi possis redimere vexam ab eo qui tantum potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquiualens rei spirituali, sed aliter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec similiter simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam diuitis, promissis; concionibus; aut de eo etiam pacisci. Ratio quia non datur tanquam pretium spirituali officij, sed personæ in alterius gratiam occupatæ: nec pro operatione spirituali vt spiritualis est, sed vt in alterius gratiam suscepta, proindeque non est eleemosyna, sed debitum iustitiæ. *Suar. Layman lib 4. tr. 10. cap. vlt. &c.* contra *Rich. Sylu. &c.*

IV. Non est simonia, reddere vel redimere pensionem merè temporalem: quia non fundatur in titulo spirituali: nec refertur ad functionem spiritualem, Dixi, *temporalem*: quia spiritualis quæ datur v.g. concionatori, vel coadiutori Episcopi propter officium Ecclesiasticum in eoque fundatur, nec differt à beneficio, nisi quod non sit perpetua, vendi nequit: mixta verò, v.gr. quæ datur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest, redimi tamen potest; modò obligatio recitandi Officium B. V. imposita non extinguatur: Quod intellige, si in loco vbi fit venditio, Bulla sit recepta. Ratio, quia qui pensionem redimit, non emit ius spirituale, sed extinguit onus temporale soluendi certam summam pecuniæ. *Less. c. 35. d. 21. Suar. c. 26. num. 5. Laym. l. c. num. 46.*

V. Non est simonia iuris diuini, (etsi quan-

doque

doque iuris humani esse possit) spirituale cum spirituale permutare, v.g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquijs,&c. vel dare temporale pro temporali, vt si calicem, vel agnum Dei præcisè ratione materiæ vendas: vel dare temporale pro spirituali,per modum doni gratuiti, etiam cum piè vel intentione excitandi ad remuneratione͂ doni spiritualis, vel contrà. Ratio,quia gratitudo non respicit pretium,sed beneficium, nec soluit debitum iustitię,sed antidotale,quo non excluditur quin gratis detur. Rectè tamen monet *Suarez*, huiusmodi dona, ob præsumptionem valdè cauenda. Item,donare, promittere,vel legare temporale quippiam, sub conditione operis spiritualis præstandi, modò non fiat per modum retributionis seu co͂mutationis: vt v.g. si parens filio promittat munus, si Sacramenta frequentet. Ratio, quia hic no͂ interuenit contractus onerosus,sed sistit vel in liberali donatione, vel donatione sub tali conditione, modo *Suarez l.c.n.* 8.

DVBIVM II.
Quæ sit pœna simoniæ?

Resp.I. Sola simonia Confidentiæ,& Realis, in Ordine, beneficio Ecclesiastico,& religionis ingressu, pœnas iuris ipso facto inducit: licet ob ingressum religionis rarò incurratur, vt dictum est, vel ob tenuitatem monasterij, vel contrariam consuetudinem receptam, *Suar. c.56.57. Less.d.23. Lay.l.c.§.7.*

Resp.II. Ob simoniacam collationem, & susceptionem Ordinum, etiam primæ tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis. *Less.d.24. Lay.l.c.*

Re-

Resp. III. Ob simoniam Realem in beneficio Ecclesiastico, incurritur. 1. Excommunicatio Papalis, 2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio. Vnde talis non facit fructus suos: idque etiam, licèt à tertia persona taliter prouisus id ignorauerit, nisi tamen contradixerit, vel nisi à tertio data fuerit pecunia per fraudem, vt redderetur, inhabilis, vel nisi bona fide possederit beneficium per triennium. *Less. l. 2. c. 35. d. 31. Lay. l. 4. t. 10. c. ult. Bon. d. 2. q. 7. p. 2. n. 20.* ex *Gomez, Garz, &c.* 3. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiam per dispensationem Episcopi obtinendum: alijs tamen beneficijs iure ipso non priuatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam iudicis, *Suar. c. 57. n. 47.*

Resp. IV. Simonia confidentiæ completa, dato, & accepto beneficio, licèt accipiens promissionem vicissim non impleuerit, inducit 1. excommunicationem Papalem vtrique parti contrahenti. 2. Annullat resignationem, & collationem beneficium: in quo est commissa; & inhabilitat ad idem obtinendum. 3. Priuat omnibus beneficijs, & pensionibus antè obtentis, non tamen ante sentētiam latam. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reseruantur. *Less. c. 35. d. 26. Suar. c. 43. Laym. n. 76.*

ARTICVLVS III.

An, & cui restituendum, quod simoniacè acceptum?

Resp. I. Nihil spirituale simoniacè, acceptū, præter beneficium (sub quo continetur pensio, secundùm *Bon.* negante *Less.*) est restituendum. Ratio, quia cætera vel restitui non pos-

possunt, vt Sacramenta; vel non sunt restituenda ante sententiam, cùm Canones aliud non statuerint, *Less. in* 68. *Suar. Fill. &c.* contra *Azor. Lay. Bon. d.* 1. *q.* 7. *p.* 3. *diff.* 2. Dixi *prater beneficium*: quia hoc retineri non potest etiam ante Iudicis sententiam, vt patet, tum ex *Cap. Si quis neque* 1. *quaest.* cum ex 2. *extrauag. cùm detestabile, de simonia, vid. Bonac. l. c.* Vbi addit, etiam fructus perceptos esse restituendos, tum quia nullo iusto titulo possunt retineri cum ademptio beneficij simoniaca: sit ipso facto irritatum quia sic expressè habetur in *extràu. Cum detestabile de simonia. D. Thom.* 2. 2 *q.* 100. *art.* 6. *Nauar. l.* 5. *Conf.* 62. *Less. lib.* 2. *c.* 35. *dub.* 31.

Resp. II. Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, Sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat, item pro admissione ad Religionem, iure positiuo restituendum est. Hoc tamen posterius non nisi post latam sententiam, si admissus in monasterium, maneat: quia plerumque ratione alimentorum retineri potest: modò in communem vsum conuertatur. *v. Bon. l. c. Less. l.* 2. *c.* 25. *d.* 35.

Resp. III. Acceptum pro beneficio aliaue re spirituali, non secuta collatione, iure naturæ restituendum est ei, à quo est acceptum, quia deest titulus retinendi, cum non præstetur id, pro quo est datum. Si vero res tradita sit, simonia vtrimque completa, probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non danti: quia Ecclesia vtrimque punire intendit, *v. Less. hic l. cit.* §. 9.

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS.

De secundo Præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam vsurpationem nominis Dei, qualis potissimum fit blasphemando, temere iurando, vouendo, & non seruando: de quibus hic agendum.

CAPVT I.
Quid & quotuplex Blasphemia?

REspond. Blasphemia directè opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel conuicij, seu contumeliæ in Deum: siue id fiat attribuendo ei falsa, siue negando vera; siue tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur; siue etiam dicendo vera; sed quæ ad eius dehonorationem, seu vilipensionem tendant; vt fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. *Ita communiter Doctores. S.Th.2.2.q.13. Bon.disp. 3.q.8. Sanch.2.mor.cap.32. Laym.l.4. t.10.c.6. &c.* Vnde resolues.

I. Blasphemat, qui contra Deum infrendens ei maledicit: item qui ait se aliquid acturum eo inuito item, qui eum negat, qui seriò iurat per Deos falsos, qui eum vocat Tyrannum iniustum nolle aut non posse nos iuuare, non curare nostra, Dæmonem esse fideliorem, plus posse, non omnia benè esse ordinata, melius in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse, &c. Quæ si quidem quis credat ita esse, & non tantum in ira aut desperatione effutiat, tunc est blasphemia hæreticalis, id est, cùm hæresi coniuncta; quod in confessione est

mias, & quia rarò abest scandalum, ac nihilominus apud audientes, Deus eisque sacra censetur inhonorari, rarò excusantur, & meritò absterrentur homines à similibus dictis, vt notat *Laym.6.c.*

X. In ira imprecari alijs Dæmonem, grandinem, fulgur, &c. etsi multi confundant cum blasphemijs, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio; quæ plerumque (saltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob subitam commotionem, & inaduertentiam, ac delectum seriæ voluntatis, non est nisi venialis, quia cùm se homines reflectunt, aiunt longè aliter se sentire, ac sensisse, ita videantur interiectiones tantùm quædam esse ad significandam iram: tametsi Christianos parum deceat tam absurdis interiectionibus vti. *Bon. loc.c.* ex *Nau.Tol.Reg.&c. Baldel.d.25.nu.10.* vbi etiam censet veniale tantùm esse, sibimetipsi ex ira dæmonem imprecari, eò quod non lædat grauiter charitatem. Verùm *Molin.&c.* non audenti id excusari à mortali, propter fœditatem, horrorem, & peruersitatem. Graue autem est, subditi Superioribus, filij parentibus licèt materialiter tantùm (sic maledicant, præsertim in faciem; quia est graue contra debitam reuerentiam, *Baldel. l.c. v.infrà l.5.c.3.d.6.*

XI. In ira vsurpare Dæmonem, sine imprecatione non est per se peccatum, assidua tamen eius nominatio non decet Christianum, & ratione scandali posset esse grauis. *Lay.l.c.*

XII. In confessione exprimenda est qualitas blasphemiæ; videlicet vtrum contra Deum, an Sanctos fuerit, illa enim specie differre est probabile secundùm *Suar. Sanch. Regin. Azor. Layman, Dian.t.1.R.50. Lugo d.*

35.

15. num. 2. 17. contrarium tamen tenet *Trull. l. 1. cap. 11. d. 2. num: 5.* cum *Dian. p. 1. tr. de circunstant. R. 30.*

CAPVT II.
De Iuramento.

DVBIVM I.

Quid sit iuramentum.

RESp. Iuramentum est inuocatio tacita vel expressa Nominis diuini tamquam primæ & infallibilis veritatis, in testem alicuius rei. Hæc autem inuocatio in eo consistit, quòd iurat, quantum in se est, cupiat, at velit, Deum id quod iurat testari, & manifestare (si & quando nimirum illi placuerit, siue in hac vita, siue in altera (tanquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. *Ita communiter Doctor S. Thom. 2. 2 q. 89. art. 1. Bonac. d. 4. q. 1. p. 1. Sanch. 3. mor. c. 1. Laym. l. 4. tr. 3. cap. 1.* Vnde resoluitur.

I. Quoad forum internum, iurat quisquis interiùs intentionem habet, siue formalem, siue virtualem, & inuocat Deum in testem siue his, siue illis verbis ac signis, siue etiam nullis vsus sit; ità vt, si quis vtatur verbis nullo modo importantibus iuramentum, & is tamen ea putet esse iuramenta, verè iuret, & è contra *Suar. l. 1. c. 1. Sanch. l. 3. cap. 1. Laym. l. 4. tr. 3. cap. 1.* Quoad forum autem externum, quædam formulæ iurandi rationem habeant, ac proinde verba licitè vsurpari in conuersatione possint, patet ex sequentibus.

II. Quando dubium est de iurantis intentione, iudicari solet secundùm communem acceptionem verborum, quibus vsus.

III. Veram rationem iuramenti habent hæ formulæ, teſtor Deum vel inuoco Deum teſtem, Item, *auff meinem eidt beÿ meinem eidt*. niſi aliud de vſurpantis intentione conſtet: quia, multi ita loquuntur, v.g. *ich. ſchvvere dir ein eidt*. vel *beÿ meinem eidt*, hoc vel illud faciam quorum tamen mens non eſt ſerio id iurare, ſed tantùm iracundè, & grauiùs affirmare *Lay. l. c. 2.*

IV. Fides à Sacerdotibus loco iuramenti exigi ſolita per eorum conſecrationem, & vti, & formula illa Principium, *beÿ Vnſer Fur ſtilchen, Ehren, oder Trevven*, etſi non ſint iuramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco iuratæ promiſſionis, vti, & ſi à perſonis illuſtribus, vel nobilibus dicatur 3. *beÿ meiner Adelichen Eren Trevven, vnd Glauben. v. Laym. loc. cit. c. 2.*

V. Formulæ hæ, Deus nouit, Deus teſtabitur ſuo tempore, coram Deo loquor, Deus nouit omnia. Deus videt meam conſcientiam, cenſentur tantùm narratiuè proferri, non inuocatiuè (atque adeo non ſunt iuramenta niſi aliud conſtet, aut circumſtantijs probatur. *Laym. l. c. num.* 4. *Bon. q. 1. p. 2. ex Suar. Leſſ. Sanch. &c.*

VI. Non ſunt iuramenta, quæ dicuntur per modum ſponſionis: v.g. expono caput meum, amputentur mihi aures ne ita ſit, &c. *v. Sanch. l. c. num.* 42.

VII. Non verè iurat, qui vt iuramentum coactus vitet, dicit ſe iurare per omne id per quod poteſt: quia cùm nulla res ſit, per quam abſque neceſſitate iurare licitè poſſit, cenſetur per nihil iuuare intendiſſe.

VIII. Non ſunt iuramenta, (quod Confeſſarij, & Cathechiſtæ moneant, ne ex erronea

con-

conſcientiam peccetur, verè, certè, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Chriſtiani, vel Sacerdotis, vel Regis; per conſcientiam meam, ſuper conſcientiam meam, &c. vt habet *Leſſ. c. 42. d. 1. Bonac. loc. cit.* quia tantum ſignificant illum loqui ex dictamine conſcientiæ, & notitia veritatis nec in teſtem adducitur Deus; eſſet tamen iuramentum, dicere per fidem Catholicam, per S. Euangelium, quia tunc cenſetur in teſtem adduci illius fidei, & Euangelij auctor. *v. Laym. l. c.*

IX. Non iurat, qui dicit, tam verum eſt, quã ſol lucet, quam hic ſedeo, ambulo, &c. Vnde etſi comparatio falſa ſit, tantum eſt mendacium, cum nullus in teſtem inuocetur. Idem eſt ſi dicas, *quod dico eſt Euangelium, eſt inſtar fidei, eſt de fide, &c.*

X. Quamuis hæ, & ſimiles comparationes; (tam verum eſt, quam Deus eſt, quam Chriſtus eſt in Venerabili Sacramento, quam verum eſt Euangelium, item, tam ſum innocens quam B. Virgo vel S. Franciſcus, &c.) communiter videantur continere iuramentum cum blaſphemia; id tamen non ſatis apparet, quia nullus in teſtem inuocatur. Neque videtur eſſe blaſphemia ſi ſit verum, & animus proferentis ſit ſignificari tantum ſimilitudinem; vt ſenſus ſit hoc eſſe verùm ſuo modo, ſicut alterum eſt verum ſuo modo. Dum verò eſſet blaſphemia, ſi vſurpans intenderet: ſignificare: tantam eſſe (ſecundum æqualitatem, in ſuo dicto certitudinem, quantæ eſt in ea varietate fidei, *Sanch. 2. mor. cap 31.*

XI. Non eſt iuramentum cùm quis iurat per creaturas, in quibus nihil diuinæ bonitatis ſpecialiter elucet: quia tunc non cenſentur adduci cum relatione ad Deum, vt ſi dicas;

iuro per hanc barbam: vestem, &c. Censetu autem iuramentum, cùm fit per creaturas no biliores; cum per eas tunc accipiatur earun Creator vt qui in ijs singulariter residet, ac re lucet, sic v.g. dum iuratur per cœlum intelligi tur illius habitator: dum per terram, is, cuiu hæc scabellum: dum per templum, is, qui ib colitur: dum per aliquod Sacramentum, is, qu instituit: dum per crucem, is, qui in ea fixu est: dum per Euangelia, ea tangendo aut no minando, is cuius ea verba sunt. *Bon.q.1.p.1. n.4.ex Suar.San.ll.cc.*

DVBIVM II.
Quotuplex sit iuramentum?

Resp. Diuisiones aliquot communiter afferunt, sed tantùm accidentales, quæ speciem non mutant: ita vt in confessione distinguere non sit opus. *Suar.Less.Bo.p.2.* Itaq; diuiditur.

Primò in Verbale, Reale, Mixtum, cum videlicet vel verbis fit, vel actione aliqua, vt rectione digitorum contractu crucis, sceptri; Euangeliorum: vel, & verbis simul, & actione corporali, vnde, & vocatur iuramentum corporale. *v.Bon p.2.*

Secundò In inuocatorium seu Contestatorium, & in Execratorium seu Imperatorium. Illud est, quo Deus simpliciter vt testis inuocatur: hoc autem quo non solum vocatur testis, sed etiam vt vindex, cum iurans se vel alium dilectum, vel aliquid sui aut suorum, subijcit Deo puniendum, si falsum dicat: vt, ita me Deus amet, adiuuet; puniat me Deus; faciat Deus vt hinc nunquam sanus surgam; nec coniugem, nec liberos viuos hodie intueri, tollat me Deus subitanea morte, æternum dam-

damnet, ſuper animam meam, &c. in quibus, quando falsò iuratur, an ſit coniuncta altera ſpecies malitiæ contra charitatem ſui, aut proximi. Scholaſtici controuertunt. Negant *Suar. Valent. &c.* quia non ſolet, quia etiam amico ſuo tale malum ex animo imprecari, ſed potius cogitat Deum non facturum eſſe. *v. Bon. d. 4. q. 1. p. 2.*

Tertiò In Aſſertorium, & promiſſorium. Illud eſt, quo præterita vel præſentia affirmantur, aut negantur: hoc aut eſt, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Communicatorium: vt v. gr. per Deum ego te cædam. Sed hoc referri poteſt ad promiſſorium. In confeſſione non opus eſt explicare, vtrum per Deum, an Sanctos iuraris: quia eſt eiuſdem ſpeciei malitia, cùm iurans ſemper intendat Deum adducere in teſtem. *Suar. Leſſ. c. 42. Lugo d. 16. n. 286.*

DVBIVM III.

An, & quando ſit licitum iurare.

Reſp. Iuramentum ſi debito modo fiat, licitum eſt. Eſt de fide. Et quidem eſt actus religionis, vt omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cum in eo obſeruantur hæc tria. 1. eſt iudicium, quod exigit, vt cum diſcretione, prudentia, conſideratione, ac reuerentia non ſine neceſſitate, aut graui cauſa fiat. 2. eſt iuſtitia, quæ exigit, vt quod iuratur ſit res, iuſta, licita, & honeſta. 3. eſt veritas, vt nimirum ſit res vera, aut ſaltem ex graui ratione putetur eſſe vera; ita vt, prout ex defectu alicuius horum, minor aut maior in Deum iniuria aut irreuerentia redundare cenſetur, ita quoque maius aut minus committatur peccatum. *Vnde reſoluitur.*

I. Quoad iudicium, si hoc solum desit, vt plurimum est veniale tantùm: vt si quis absque necessitate iuret, siue ex leuitate quadam animi siue ex consuetudine. *v. Sanch. l. 3. c 6 num 22. Less.*

II. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, iuxta quantitatem negligentiæ quam iurans admittit in inuestigatione veritatis, vel tollenda consuetudine. *Sanch. num* 10.

III. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem iurandi sine attentione, sitne verum hoc an falsum, quod iurare solent.

IV. Quod ad iustitiam spectat, peccat mortaliter, qui iurat se facturum rem mortaliter malam, vt se aliquem interfecturum; quia est grauis irreuerentia, diuina authoritate se ad peccatum mortale quasi obligare: ita vt hic duæ malitiæ concurrant: vna quod velit malum, altera quod hoc abutatur authoritate Dei, odientis omne malum. *Bon. l. c. p. 3. Less. l. 4. c* 43.

V. Venialiter autem peccat, qui iurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut friuolam, cùm ibi leuis tantùm irreuerentia censeatur. *Bon ibid Less. l. c.*

VI. Item peccat venialiter, qui iurat aliquid contra consilia Euangelica; vt se non ingressurum religionem, non daturum eleemosynam aut mutuum. *Suar. Less. Sanch. Bon l. c.*

VII. Quod ad veritatem spectat, cum hæc deest, peccatur mortaliter, quia committitur grauis in Deum irreuerentia, quippe cùm adducatur in testem falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat vel velit aut possit decipere testandum falsum. Nec hic excusat leuitas

ma-

materiæ: quia siue hæc sit grauis, siue leuis, seria, siue iocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum, & tale iuramentum dicitur periurium. *S Tho. 2.2. qu 97. a.7. Leß. Sanch. Bon. l. c.* An autem, & quando periurium possit esse veniale per accidens. *v. Escob. t. 1. c. 3. num. 6.*

VIII. Nec excusatur, qui iurat verum, si is putabat esse falsum, vel qui iurat pro certo de quo dubitat, etsi à parte rei verum sit. *Sotus, Nau. Bon. l. c.*

IX. Peccat æquè grauiter, qui ab altero exigit iuramentum, sciens, eum esse periuraturum. Excipe, nisi iusta causa, & necessitas exigat; quia tunc periurium ex sola periurantis malitia sequitur, nec alter moraliter censetur, illius causa cum vtatur suo iure. Quod tamen extra iudicium raró habet locum in priuatis personis. *S Thom. q. 89. Suar. l 3. c. 13 & 14. Sanch. l. 3. c. 8.*

X. Non periurauit, qui iurauit aliquid re ipsa falsum, quod ipse bona fide, & cum ratione putauit esse verum.

XI. Excusari subinde quidam simplices à mortali periurio videntur posse, ratione inconsiderationis, cum vsurpant quasdam formulas iuratorias; vt per animam meam; puniat me Deus. Etsi enim sciant id vocari iuramentum, non tamen apprehendunt, quòd iurare sit aliquid graue, & inuocare Deum in testem; sed tantùm apprehendunt confusam aliquam rationem mali non tanti momenti. *v. Bon. l. c. Laym. c. 14.*

possunt, vt Sacramenta; vel non sunt restituenda ante sententiam, cùm Canones aliud non statuerint, *Less. in 68. Suar. Fill. &c.* contra *Azor. Lay. Bon. d. 1. q. 7. p. 3. diff. 2.* Dixi *praeter beneficium*: quia hoc retineri non potest etiam ante Iudicis sententiam, vt patet, tum ex *Cap. Si quis neque 1. quaest.* cum ex *2. extrauag. cùm detestabile, de simonia, vid. Bonac. l. c.* Vbi addit, etiam fructus perceptos esse restituendos, tum quia nullo iusto titulo possunt retineri cum ademptio beneficij simoniaca: sit ipso facto irritatum quia sic expresse habetur in *extrau. Cum detestabile de simonia. D. Thom. 2. 2. q. 100. art. 6. Nauar. l. 5. Conf. 62. Less. lib. 2. c. 35. dub. 31.*

Resp. II. Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, Sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat, item pro admissione ad Religionem, iure positiuo restituendum est. Hoc tamen posterius non nisi post latam sententiam, si admissus in monasterium, maneat: quia plerumque ratione alimentorum retineri potest: modò in communem vsum conuertatur. *v. Bon. l. c. Less. l. 2. c. 25. d. 35.*

Resp. III. Acceptum pro beneficio aliaue re spirituali, non secuta collatione, iure naturae restituendum est ei, à quo est acceptum, quia deest titulus retinendi, cum non praestetur id, pro quo est datum. Si vero res tradita sit, simonia vtrimque completa, probabilius est restituendum esse Ecclesiae, & non danti: quia Ecclesia vtrimque punire intendit, *v. Less. hic l. cit. §. 9.*

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS.

De secundo Præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam vsurpationem nominis Dei, qualis potissimum fit blasphemando, temere iurando, vouendo, & non seruando: de quibus hic agendum.

CAPVT I.
Quid & quotuplex Blasphemia?

REspond. Blasphemia directè opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel conuicij, seu contumeliæ in Deum: siue id fiat attribuendo ei falsa, siue negando vera; siue tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur; siue etiam dicendo vera; sed quæ ad eius dehonorationem, seu vilipensionem tendant; vt fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. *Ita communiter Doctores. S.Th.2.2.q.13. Bon.disp. 3.q.8. Sanch.2.mor.cap.32. Laym.l.4. t.10.c.6. &c.* Vnde resolues.

I. Blasphemat, qui contra Deum infrendens ei maledicit: item qui ait se aliquid acturum eo inuito item, qui eum negat, qui seriò iurat per Deos falsos, qui eum vocat Tyrannum iniustum nolle aut non posse nos iuuare, non curare nostra, Dæmonem esse fideliorem, plus posse, non omnia benè esse ordinata, melius in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse, &c. Quæ si quidem quis credat ita esse, & non tantum in ira aut desperatione effutiat, tunc est blasphemia hæreticalis, id est, cùm hæresi coniuncta; quod in confessione est

addendum, quia specie differt ab imprecatiua. *Hurt. 2. 2. d. 91. s. 12. §. 54.*

II. Reuocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum licet verba non adsint; vt, spuere in cœlum, infrendere dentibus,&c. Imò etiam sola mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

III. Blasphemat item, qui in Sanctos, vel sacra, contumeliosus est, intellige, vt Sancti sunt, siue cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita vt moraliter huius etiam honor censeatur tangi: quia alioqui tantùm erit contra duliam, si nimirum contra illos, vt homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale est, si ioco fiat, v.g. si Sanctos Crispinum & Crispinianum voces sutores, Ioannem & Paulum, eunuchos: graue verò erit, si contemtim, vel ex odio aut indignatione contra Sanctos hæc dicas. Licèt verò blasphemiæ in Deum non admittant paruitatem materiæ, multi tamen admittunt in ijs, quæ fiunt contra Sanctos. *Escob. t. 1. ex.*

IV. Blasphemat item qui iratus, etsi non contra Deum, sed contra alios aut alia, eadem tamen seriò profert, quæ ex sua significatione aut modo loquendi, ac circumstantijs important immunitionem diuini honoris, aut improprij: licet enim ea non intendat formaliter, intendit tamen indirectè, & virtualiter: quamuis ex subreptione sæpè sit veniale tantum, si tantùm materialiter fiat.

V. In confessione exprimendum est, si quis (quod tamen raro contingit) directè, & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. *Lay. l. c.*

VI. Blasphemat item, qui iniuriosè vsurpat membrum Christi; vt v.g. perdat te Dei sanguis,

guis, vulnera, mors Dei, caput, passio, Sacramenta, chrisma, & similia sacra: cum ea non ad perdendum sed ad saluandos nos data sint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumque rerum vilipensionem contineri. *Laym. ibid. num. 12.*

VII. Qui talium verborum consuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali seriò conari eam tollere. Quod si facit, & tamen labitur potest excusari aliquando; eo quod iuramenta ista impetu naturali fusa non sint voluntaria, nec in se, nec in causa, vtpotè retractata propositio efficaci. *Laym. l. 1. t. 2. c. 3. n. 6. v. Escob. t. 1. c. 3. n. 36.* Si non conetur, idq; Confessarius notet, neget ei cum discretione absolutionem. *Lay. l. c.*

VIII. Interim plurimi excusantur ob inaduertentiam in subita commotione; tametsi non satis excusare videatur quod quidam aiunt, ijs verbis aliud se non intendere, quàm vsurpare tanquam interiectiones significatiuas iræ suæ: tum quia æquè se possunt assuefacere ad verba alia, iræ, & seriæ voluntatis significatiua; tum, quia tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere vsurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonoratiua Dei.

IX. Quod si verò quis in ira contra hominem, non indignando Deo sed homini tantùm, nudè nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v. g. ò Dei mors, vulnera, &c. sine scandalo & sine ijs circunstantijs, quibus vilipensio importatur, non sunt blasphemiæ; sed vana vsurpatio nominis diuini hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia graue, vt *Caiet. & Armilla V. Blasphemia, & Sanch. supra.* Quamquam propter periculũ incidendi in blasphe-

mias, & quia rarò abest scandalum, ac nihilominus apud audientes, Deus eisque sacra censetur inhonorari, rarò excusantur, & meritò absterrentur homines à similibus dictis, vt notat *Laym.6.c.*

X. In ira imprecari alijs Dæmonem, grandinem, fulgur, &c. etsi multi confundant cum blasphemijs, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio; quæ plerumque (saltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob subitam commotionem, & inaduertentiam, ac delectum seriæ voluntatis, non est nisi venialis, quia cùm se homines reflectunt, aiunt longè aliter se sentire, ac sensisse, ita videantur interiectiones tantùm quædam esse ad significandam iram: tametsi Christianos parum deceat tam absurdis interiectionibus vti. *Bon. loc.c.* ex *Nau.Tol.Reg.&c. Baldel.d.25.nu.*10. vbi etiam censet veniale tantùm esse, sibimetipsi ex ira dæmonem imprecari, eò quod non lædat grauiter charitatem. Verùm *Molin.&c.* non audenti id excusari à mortali, propter fœditatem, horrorem, & peruersitatem. Graue autem est, subditi Superioribus, filij parentibus licèt materialiter tantùm (sic maledicant, præsertim in faciem; quia est graue contra debitam reuerentiam, *Baldel. l.c. v.infrà l.5.c.3.d.6.*

XI. In ira vsurpare Dæmonem, sine imprecatione non est per se peccatum, assidua tamen eius nominatio non decet Christianum, & ratione scandali posset esse grauis. *Lay.l.c.*

XII. In confessione exprimenda est qualitas blasphemiæ; videlicet vtrum contra Deum, an Sanctos fuerit, illa enim specie differre est probabile secundùm *Suar. Sanch. Regin. Azor. Layman, Dian.t.1.R.50. Lugo d.* 15.

15. *num.* 2. 17. contrarium tamen tenet *Trull.* *l.* 1. *cap.* 11. *d.* 2. *num*: 5. cum *Dian. p.* 1. *tr. de circunstant. R.* 30.

CAPVT II.
De Iuramento.

DVBIVM I.

Quid sit iuramentum.

RESP. Iuramentum est inuocatio tacita vel expressa Nominis diuini tamquam primæ & infallibilis veritatis, in testem alicuius rei. Hæc autem inuocatio in eo consistit, quòd iurat, quantum in se est, cupiat, at velit, Deum id quod iurat testari, & manifestare (si & quando nimirum illi placuerit, siue in hac vita, siue in altera (tanquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. *Ita communiter Doctor S. Thom.* 2. 2 *q.* 89. *art.* 1. *Bonac. d.* 4. *q.* 1. *p.* 1. *Sanch.* 3. *mor. c.* 1. *Laym. l.* 4. *tr.* 3. *cap.* 1. Vnde resoluitur.

I. Quoad forum internum, iurat quisquis interiùs intentionem habet, siue formalem, siue virtualem, & inuocat Deum in testem, siue his, siue illis verbis ac signis, siue etiam nullis vsus sit; ità vt, si quis vtatur verbis nullo modo importantibus iuramentum, & is tamen ea putet esse iuramenta, verè iuret, & è contra *Suar. l.* 1. *c.* 1. *Sanch. l.* 3. *cap.* 1. *Laym. l.* 4. *tr.* 3. *cap.* 1. Quoad forum autem externum, quædam formulæ iurandi rationem habeant, ac proinde verba licitè vsurpari in conuersatione possint, patet ex sequentibus.

II. Quando dubium est de iurantis intentione, iudicari solet secundùm communem acceptionem verborum, quibus vsus.

III. Veram rationem iuramenti habent hæ formulæ, testor Deum vel inuoco Deum testem, Item, *auff meinem eidt beij meinem eidt*. nisi aliud de vsurpantis intentione constet: quia, multi ita loquuntur, v.g. *ich schvvere dir ein eidt*. vel *beij meinem eidt*, hoc vel illud faciam quorum tamen mens non est serio id iurare, sed tantùm iracundè, & grauiùs affirmare *Lay. l.c.2*.

IV. Fides à Sacerdotibus loco iuramenti exigi solita per eorum consecrationem, & vti, & formula illa Principium, *beij Vnser Fur Hilchen, Ehren, oder Trevven*, etsi non sint iuramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco iuratæ promissionis, vti, & si à personis illustribus, vel nobilibus dicatur 3. *beij meiner Adelichen Eren Trevven, vnd Glauben. v. Laym. loc. cit. c.2*.

V. Formulæ hæ, Deus nouit, Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor, Deus nouit omnia. Deus videt meam conscientiam, censentur tantùm narratiuè proferri, non inuocatiuè (atque adeo non sunt iuramenta nisi aliud constet, aut circumstantijs probatur. *Laym. l.c. num.4. Bon. q.1. p.2. ex Suar. Less. Sanch. &c.*

VI. Non sunt iuramenta, quæ dicuntur per modum sponsionis: v.g. expono caput meum, amputentur mihi aures ne ita sit, &c. *v. Sanch. l.c. num. 42*.

VII. Non verè iurat, qui vt iuramentum coactus vitet, dicit se iurare per omne id per quod potest: quia cùm nulla res sit, per quam absque necessitate iurare licitè possit, censetur per nihil iuuare intendisse.

VIII. Non sunt iuramenta, (quod Confessarij, & Cathechistæ moneant, ne ex erronea con-

conſcientiam peccetur, verè, certè, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Chriſtiani, vel Sacerdotis, vel Regis; per conſcientiam meam, ſuper conſcientiam meam, &c. vt habet *Leſſ. c. 42. d. 1. Bonac. loc. cit.* quia tantum ſignificant illum loqui ex dictamine conſcientiæ, & notitia veritatis nec in teſtem adducitur Deus; eſſet tamen iuramentum, dicere per fidem Catholicam, per S. Euangelium, quia tunc cenſetur in teſtem adduci illius fidei, & Euangelij auctor. *v. Laym. l. c.*

IX. Non iurat, qui dicit, tam verum eſt, quã ſol lucet, quam hic ſedeo, ambulo, &c. Vnde etſi comparatio falſa ſit, tantum eſt mendacium, cum nullus in teſtem inuocetur. Idem eſt ſi dicas, quod dico eſt Euangelium, eſt inſtar fidei, eſt de fide, &c.

X. Quamuis hæ, & ſimiles comparationes; (tam verum eſt, quam Deus eſt, quam Chriſtus eſt in Venerabili Sacramento, quam verum eſt Euangelium, item, tam ſum innocens quam B. Virgo vel S. Franciſcus, &c.) communiter videantur continere iuramentum cum blaſphemia; id tamen non ſatis apparet, quia nullus in teſtem inuocatur. Neque videtur eſſe blaſphemia ſi ſit verum, & animus proferentis ſit ſignificari tantum ſimilitudinem; vt ſenſus ſit hoc eſſe verùm ſuo modo, ſicut alterum eſt verum ſuo modo. Dum verò eſſet blaſphemia, ſi vſurpans intenderet: ſignificare: tantam eſſe (ſecundum æqualitatem, in ſuo dicto certitudinem, quanta eſt in ea varietate fidei, *Sanch. 1. mor. cap 31.*

XI. Non eſt iuramentum cùm quis iurat per creaturas, in quibus nihil diuinæ bonitatis ſpecialiter elucet: quia tunc non cenſentur adduci cum relatione ad Deum, vt ſi dicas:

iuro per hanc barbam: vestem, &c. Censetur autem iuramentum, cùm fit per creaturas nobiliores; cum per eas tunc accipiatur earum Creator vt qui in ijs singulariter residet, ac relucet, sic v.g. dum iuratur per cœlum intelligitur illius habitator: dum per terram, is, cuius hæc scabellum: dum per templum, is, qui ibi colitur: dum per aliquod Sacramentum, is, qui instituit: dum per crucem, is, qui in ea fixus est: dum per Euangelia, ea tangendo aut nominando, is cuius ea verba sunt. *Bon. q. 1. p. 1. n. 4. ex Suar. San. ll. cc.*

DVBIVM II.
Quotuplex sit iuramentum?

Resp. Diuisiones aliquot communiter afferunt, sed tantùm accidentales, quæ speciem non mutant: ita vt in confessione distinguere non sit opus. *Suar. Less. Bo. p. 2.* Itaq; diuiditur.

Primò in Verbale, Reale, Mixtum, cum videlicet vel verbis fit, vel actione aliqua, vt rectione digitorum contractu crucis, sceptri, Euangeliorum: vel, & verbis simul, & actione corporali, vnde, & vocatur iuramentum corporale. *v. Bon p. 2.*

Secundò In inuocatorium seu Contestatorium, & in Execratorium seu Imperatorium. Illud est, quo Deus simpliciter vt testis inuocatur: hoc autem quo non solum vocatur testis, sed etiam vt vindex, cum iurans se vel alium dilectum, vel aliquid sui aut suorum, subijcit Deo puniendum, si falsum dicat: vt, ita me Deus amet, adiuuet; puniat me Deus; faciat Deus vt hinc nunquam sanus surgam; nec coniugem, nec liberos viuos hodie intueri, tollat me Deus subitanea morte, æternum dam-

damnet, super animam meam, &c. in quibus, quando falsò iuratur, an sit coniuncta altera species malitiæ contra charitatem sui, aut proximi. Scholastici controuertunt. Negant *Suar. Valent. &c.* quia non solet, quia etiam amico suo tale malum ex animo imprecari, sed potius cogitat Deum non facturum esse. *v. Bon. d. 4. q. 1. p. 2.*

Tertiò In Assertorium, & promissorium. Illud est, quo præterita vel præsentia affirmantur, aut negantur: hoc aut est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Communicatorium: vt v. gr. per Deum ego te cædam. Sed hoc referri potest ad promissorium. In confessione non opus est explicare, vtrum per Deum, an Sanctos iuraris: quia est eiusdem speciei malitia, cùm iurans semper intendat Deum adducere in testem. *Suar. Less. c. 42. Lugo d. 16. n. 286.*

DVBIVM III.

An, & quando sit licitum iurare.

Resp. Iuramentum si debito modo fiat, licitum est. Est de fide. Et quidem est actus religionis, vt omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cum in eo obseruantur hæc tria. 1. est iudicium, quod exigit, vt cum discretione, prudentia, consideratione, ac reuerentia non sine necessitate, aut graui causa fiat. 2. est iustitia, quæ exigit, vt quod iuratur sit res, iusta, licita, & honesta. 3. est veritas, vt nimirum sit res vera, aut saltem ex graui ratione putetur esse vera; ita vt, prout ex defectu alicuius horum, minor aut maior in Deum iniuria aut irreuerentia redundare censetur, ita quoque maius aut minus committatur peccatum. *Vnde resoluitur.*

I. Quoad iudicium, si hoc solum desit, vt plurimum est veniale tantùm: vt si quis absque necessitate iuret, siue ex leuitate quadam animi siue ex consuetudine. *v. Sanch. l. 3. c 6. num 22. Less.*

II. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, iuxta quantitatem negligentiæ quam iurans admittit in inuestigatione veritatis, vel tollenda consuetudine. *Sanch. num* 10.

III. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem iurandi sine attentione, sitne verum hoc an falsum, quod iurare solent.

IV. Quod ad iustitiam spectat, peccat mortaliter, qui iurat se facturum rem mortaliter malam, vt se aliquem interfecturum, quia est grauis irreuerentia, diuina authoritate se ad peccatum mortale quasi obligare: ita vt hic duæ malitiæ concurrant: vna quod velit malum, altera quod hoc abutatur authoritate Dei, odientis omne malum. *Bon. l. c. p. 3. Less. l. 4. c* 43.

V. Venialiter autem peccat, qui iurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut friuolam, cùm ibi leuis tantùm irreuerentia censeatur. *Bon ibid Less. l. c.*

VI. Item peccat venialiter, qui iurat aliquid contra consilia Euangelica; vt se non ingressurum religionem, non daturum eleemosynam aut mutuum. *Suar. Less. Sanch. Bon l. c.*

VII. Quod ad veritatem spectat, cum hæc deest, peccatur mortaliter, quia committitur grauis in Deum irreuerentia, quippe cùm adducatur in testem falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat vel velit aut possit decipere; testandum falsum. Nec hic excusat leuitas

ma-

materiæ: quia siue hæc sit grauis, siue leuis, seria, siue iocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum, & tale iuramentum dicitur periurium. *S. Tho. 2.2. qu. 97. a.7. Less. Sanch. Bon. l.c.* An autem, & quando periurium possit esse veniale per accidens. *v. Escob. t. 1. c.3. num. 6.*

VIII. Nec excusatur, qui iurat verum, si is putabat esse falsum, vel qui iurat pro certo de quo dubitat, etsi à parte rei verum sit. *Sotus, Nau. Bon. l.c.*

IX. Peccat æquè grauiter, qui ab altero exigit iuramentum, sciens, eum esse periuraturum. Excipe, nisi iusta causa, & necessitas exigat; quia tunc periurium ex sola periurantis malitia sequitur, nec alter moraliter censetur, illius causa cum vtatur suo iure. Quod tamen extra iudicium rarò habet locum in priuatis personis. *S. Thom. q. 89. Suar. l. 3. c.13 & 14. Sanch. l.3. c.8.*

X. Non periurauit, qui iurauit aliquid re ipsa falsum, quod ipse bona fide, & cum ratione putauit esse verum.

XI. Excusari subinde quidam simplices à mortali periurio videntur posse, ratione inconsiderationis, cum vsurpant quasdam formulas iuratorias; vt per animam meam; puniat me Deus. Etsi enim sciant id vocari iuramentum, non tamen apprehendunt, quòd iurare sit aliquid graue, & inuocare Deum in testem; sed tantùm apprehendunt confusam aliquam rationem mali non tanti momenti. *v. Bon. l.c. Laym. c.14.*

DVBIVM IV.

An in Iuramento liceat vti aequiuocatione?

Resp. Iurare cum æquiuocatione, quando iusta causa est, & ipsa æquiuocatio licet, non est malum: quia vbi est ius occultandi veritatem, & occultatur sine mendacio, nulla irreuerentia fit iuramento. Quod si autem sine iusta causa fiat, non erit quidem periurium, cùm saltem secundùm aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum iuret: erit tamen ex genere suo mortale contra religionem: cùm sit grauis irreuerentia, ad alterum in re graui decipiendum, vsurpare iuramentum: *Ita communiter DD. v. Sanch. l.3.c. Bon.12.Lay.c.13.* Vnde resoluitur.

I. Grauiter peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando non rogatus, sed sponte sua iurat; quia tunc tenetur vti vocabulis secundùm communem significationem, inquit *Tol. l.4.c.21.* eò quod non habeat rationem æquiuocandi.

II. Grauiter item peccat, qui vtitur æquiuocatione; quando iuramentum iustè exigitur, ut à iudice uel superiore, in re graui. *Bon. l.c.*

III. Si autem fiat tale iuramentum, in re leui, per iocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantùm ueniale ut probabiliter docet *Sanc. l.3.c.6.* contra alios, quia sola discretione siue iudicio caret. *v. Bonac.l.c.*

IV. Licet æquiuocè iurare, si iuramentum exigatur iniustè, u. g. si quis exigat iuramentum, qui ius non habet, u. g. Iudex incompetens; uel si non seruet ordinem iuris. Item si exigatur per uim, iniuriam, metum, u. g. si uis iu-

iuramentum ab uxore de adulterio occulto, si latrones exigant à te lytrũ cum iuramento. *Lay. l.4.c.5.& l.12.c.17. Les. Trul. l.2.c.1.d.12.*

V. Qui exteriùs tantùm iurauit sine animo iurandi, non obligatur nisi fortè ratione scandali, cùm non iurauerit, sed luserit. In foro tamen externo potest cogi ut seruet. *Sanc. 7. mor. c.10.n.11. Trul. l.2.c.1.d.10.*

DVBIVM V.

Quæ, & quanta sit obligatio iuramenti promissorij.

Resp. In iuramento promissorio duæ affirmantur ueritates: una de præsenti primaria, quod scilicet iurans habeat animum implendi quod promittit; altera secundaria de futuro, quod scilicet impleturus sit suo tempore quod promittit, siue promittat Deo, & est uotum cum iuramento; siue homini, & est iurata promissio humana. Vnde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. *Ita communiter DD. ut Lay l.4.t.3.c.6. Bon.p.7.* Vnde resolues.

I. Defectu primæ ueritatis iurans uerè periurat mortaliter, si uel non habeat animum implendi, siue materia sit parua, siue magna, licita siue illicita: uel si dubitat an facturus sit necne, quod iurat, uel si putet sibi moraliter impossibile ut impleat, quod promittit quia quoad istam ueritatem præsentem, promissorium ab assertorio non differt; unde nec paruitas materiæ excusat: *ibid.*

II. Defectu secundæ ueritatis, uerè periurat is qui quod promisit posteà non implet, si rationabiliter implere potest. Id solum hic dubitatur an qui promisit rem exiguam cum iuramen-

mento, vt v. g. dare alteri vnum pomum, vel nummum pro eleemosyna, vel castigare prolem, vel inter vendendum nolle se minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingressu portæ, &c. an inquam sub graui peccato teneatur hæc seruare? Vbi speculatiuè quidem videtur quod sic; quia verè adductus est Deus vt testis quod sit facturus, ergò si sine causa non facit, quantum in se est, facit Deum testem falsum. *Caietan Valent. Tolet. l. 4. c. 22. & alij.* Nihilominus probabiliter alij tenent contrarium vt *Sanch.*

III. Illud certum est, quod si ex eo quod iurasti, tantummodò parum aliquid non serues, non esse graue, v. gr. si iurasti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. *Sanch. c. 1. l. 4. c. 12. n. 21.* quia tunc excusat paruitas, materiæ. Et sic excusantur, qui iurant seruare statuta alicuius Capituli, Collegij, Vniuersitatis, &c. si posteà paruum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus iuratis, & alijs ministris iustitiæ, vt & de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum iurasset, parum tantum detraheret. *Nau. Suar. Sanch. Lay. Bon. p. 24.*

IV. Obligaris probabiliter iuramento promissorio, etsi extortum à te sit per iniuriam, ac metum; vt si oblitus vt æquiuocatione, iurasti prædonibus dare lytrum, vsurario viuram. *Bec. 2. 2. q. 89. &c.* Negat tamen *Az. t. 1. l. 11. c. 7. qu. 3.* in materia tamen matrimonij, quia matrimonium coactum metu cadente in constantem uirum nullum est; hinc etiam iuramentum extortum de eo contrahendo uidetur relaxatum ipso iure, ait *Caietan. V. periurium. Su. c. 9. Sanch. Bon. p. 9.*

V. Obligaris item, etsi iuramentum sit errore

rore aut dolo extortum; si dolus uel error uersetur tantum circa circumstantias accidentales, non magni momenti, nam si uersentur circa substantiam, ut u. g. si annulum te daturum alteri iure, putans esse ferreum, cum sit aureus; uel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non iurasses, non obligaris. *v. Sanch l. 3. c. 11. nu. 42. Suar &c.*

VI. Non inducit ullam obligationem, si iures rem malam, aut uanam; aut inutilem, aut, ut habet *Caiet.* indifferentem, quæ nec ex fine, nec circumstantijs cohonestatur, quia iuramentum non potest esse uinculum iniquitatis, aut uanarum rerum ac otiosarum, ad quas Deus non uult nos obligatis. *Bon. & communiter.* Vbi Nota ex *Lay. supra c. 6.* iuramentum non conualescere, etsi talis res illicita, & uana postea mutatis circumstantijs fiat honesta cum iuxta *regulam 18. iuris in 6.* non firmatur tractu temporis, quod initio non subsistit.

VII. Nec obligaris implere si quid iurasti contra consilia Euangelica, ut non ingredi religionem, non dare eleemosynam, &c. *Mol. Sanch Lay. libr. 4. tom. 3. d. 6.* Et licet pecceris talia iurando, non tamen peccas non implendo. *v. Caiet. V. periurium.*

VIII. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius ut u. g. religionem, si aliquid iurasti in utilitatem aut gratiam alicuius hominis, aut aliquorum: dummodò sit honestum, & sine peccato impleri possit. Vnde u. g. alumnus, qui iurauit se seruiturum Principi, aut huic uel isti Ecclesiæ, &c. non potest ingredi religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si iurasses Titiæ eam ducere: nam eo casu potes ea relicta ingredi religionem: quia iuramentum sortitur naturam actus, cui apponitur

pro-

promissioni autem matrimonij hæc tacita conditio inest, nisi ingrediar religionem. *vid. Lay. cap 5 Bon. d. 4. q. 1. p. 3.*

Resp. II. Iuramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio uel propositum cui est annexum. Ratio, quia accessorium sequitur principale, ideoque quando non obligat promissio, nec obligat iuramentum appositum. *Less. lib 2. cap. 42. d. 2, Bonac. d. 4. quaest. 1. p. 16. Trull. l. 2. cap. 1. d. 17.* Vnde resolues.

I. Titus, qui cum iuramento promisit nuptias Bertæ diuiti, sanæ, uirgini, bonæ famæ, &c. non tenetur stare iuramento; postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem uel infamiam, quia promissio ipsa non obligat eo casu.

II. Qui urbanitatis causa iurauit se ante alterum non sessurum, bibiturum, uel ingressurum domum, &c. non peccat contra iuramentum si coactus ab altero prius sedeat, bibat, uel ingrediatur: tum quia promissio illa uel propositum, habet tacitam conditionem adiunctam (nisi me coegeris) qua sublata non obligat; & consequenter nec iuramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente iuri suo. *Bon. l. c. Sanch. Less. Trull.*

III. Qui iurauit se seruaturum decreta, & regulas, uel statuta alicuius congregationis, uniuersitatis, uel Capituli, tantum tenetur seruare ea, quæ sunt in uigore, & quatenus sunt in usu, uel seruantur à maiore parte Capituli, nisi tamen aliud constet de mente iurantis, uel hic noluerit se ad illa independenter à statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trul. l. cit. Azor. Less. Dian. p. 2. tr. 6. R. 39.*

IV.

IV. Qui iurauit se seruaturum secretum, non peccat contra iuramentum illud detegendo, quando non potest illud celare absque graui suo, vel alterius damno: quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hæc conditione (si non noceat) *Syluest. Bonac. Sanc. Trull. loc. c.*

V. Qui iurauit Iudici se dicturum quæ nouit non tenetur reuelare occulta. Ratio patet *Less. Bon. Trull. l. c.*

VI. Qui iurauit se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi iuramenti soluere, si à creditore terminus solutionis prorogetur: quia cum his cedat iuri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter iuramenti. *Azor. Bon. Trull. l. c. n. 18.*

DVBIVM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio iuramento obligationem contraxit.

Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur, à *Tol. & Caiet.* recensentur iusti. I. Si quod bonum erat tempore iuraméti, propter circumstãtias postea fiat illicitum, vel vanum, vel impedimentum maioris boni, vel melius sit omitti quam impleri. *Sanch. cap 15.* II. Si iuramentum mutes in opus aliud apertè melius, & Deo gratius; id enim quisque per se potest: vt habet *Tol. c. 23.* Excipe tamen semper, si quid in hominis commodum iurasses: nec enim Deus illum vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur status rei; vt si verbi gratiá iurasses aliquem punire iusta punitione, is autem supplex ueniam peteret, & ageret pœnitentiam, posses ei sine periurio condonare: quia

quia iuramentum obligabat seruato eodem statu, in quo non pœniteret. *Lay c. 9.* IV. Si res iurata facta sit inutilis ad intentum, maximè, si magis illius destructiua: vt si v. grat. ex correctione impœnitentis filij notatur is magis destruendus, quam emendandus: aut si turbanda familia, secuturæ rixæ cum vxore, & sic præstet non corrigere. *Regin. l. 18. c. 56. Bon. l. c. p. 14.* V. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quouis promissorio iuramento tacitè sub intelligi, natura & Doctores docent. Tales autem sunt, vt *Lay.* dicit *supra c. 9.* 1. si potero. 2. saluo iure superioris. 3. nisi res notabiliter mutetur. 4. nisi obligatio tollatur. De quo sequens dubium.

DVBIVM VII.

Quomodo obligatio iuramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem.

Resp. De hoc ex conditionibus rem positis, & potestate superiorum in suos, ac suorum vota, à *Lay. hic c. 11. & alijs communiter* hæc traduntur.

I. Quod spectat ad irritationem, irritare & annullare potest iuramentum omnis is superior, maritus, aut dominus, qui & quomodo irritare potest suorum vota. *Sanch. c. 29. num. 7. Suar. Azor. Fill. l. 25. c. 9. q. 9. dub. 6. caput seq.*

II. Possunt & ijdem irritare iuramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescumque ipsam promissionem seu contractum infirmare ijs concessum est.

III. Quoad dispensationem, quicunq; habet potestatem ordinariam vel delegatam, vel priuilegium disponendi in votis, potest in ijsdem dis-

dispensare, etiamsi iurata sint.

IV. Quoad commutationem, eadem est ratio, quæ de dispensatione.

V. Quod attinet ad remissionem, siue relaxationem, iuramentum factum in fauorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo cui factum est, aut cui is, & promissa materia subiecta est.

VI. Et is quidem potest remittere, sit talis fauor ei iuratus esset propter Deum: v. grat. si quis propter Deum iurasset pauperculæ eam ducere, potest ipsa iuramentum illud relaxare, vt habet *Nauar.* & *alij* contra *Sotum*, & *Syluest.* quia licet iuramentum principaliter factum sit propter Deum, quia tamen executio est in fauorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

VII. *An etiam ciuilis potestas relaxare possit* iuramenta suorum subditorum in temporalibus, quando iusta causa subest, verbi gratia, quia metus, vel per aliam iniuriam extorta sunt, controuertitur. Alij negant, alij aiunt, apud *Lay.* Probabile est, quod docet *Sanc. l. 4. c. 12.* cum *Suar.* non posse relaxare directè; sicut potestas Ecclesiastica quando dispensat; sed tantum indirectè, v. g. ratione materię: vel supplendo vicem eius cui iuratum est, & qui remittere debebat. Plura ad forum externum spectantia circa iuramentum, v. apud *Lay. supra c. 11. Bon. l. c.*

CAPVT III.

De Voto.

DVBIVM I.

Quid sit votum, & quotuplex.

RESP. I. Est promissio facta Deo, deliberatè, de bono possibili & meliori. *D. Tho.*

2.2.q.88. v.Sanch.& Lay.l.4.t.4. Vnde patet, quod uotum sit actus latriae soli Deo debitus. Quare dum vouemus quiddam Sanctis, sensus est, uoueri ea Deo in honorem simul Sanctorum, sicut templa, & altaria aedificamus Deo in eorumdem honorem. Porrò ex singulis particulis datae definitionis, multi casus resoluuntur: quos ut uitetur confusio, & consulatur memoriae, separatis dubijs proponam.

Resp. II. Diuidatur Votum. I. In *Absolutum*, & Conditionatum. Illud est, quod fit sine ulla conditione, ut uoueo eleemosynam: hoc autem, quod fit cum conditione, ita ut nisi hac posita non exurgat obligatio: ut uoueo eleemosynam, si sanitati restituat: uel (quod dicitur Poenale) uoueo facere disciplinam, si hoc fecero. II. In Solemne, & Simplex. Illud est, quod ut tale acceptatur ab Ecclesia, & sunt haec duo: uotum castitatis, quod maioribus ordinibus annexum est, & uotum professionis religiosae. Simplex autem uotum est omne aliud, quod talem solemnitatem non habet. Vbi sciendum, quod uotum solemne reddat personam iure inhabilem ad contractus, uel actus contra uotum: ut ad matrimonium, uel dominium bonorum habendum, prout *v. infrà l.4. c 2. in tract. de statu relig.* Simplex autem tale uotum, u. gr. castitatis (excipio, quod in Societate IESV emittitur post Nouitiatum) aut ingrediendae religionis, etsi reddat contrarium, uerbi gratia, matrimonij elicitum, non tamen inualidum. *vide infrà lib.6. de matrimonio.* III. In Reale, & Personale. Illud est, cùm pecunia, uel alia res externa pretio aestimabilis promittitur: ut calix, eleemosynae: hoc autem cum aliqua hominis actio, uel cessatio ab actio-

actione, vt votum, ieiunij, peregrinationis, abstinentiæ à lusu. His aliqui adiungunt Mixtũ ex vtroque, vt si voueas peregrinationem cum oblatione alicuius rei. *v. Less. l. 1. c. 40.*

DVBIVM II.
Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio.

Resp. Cùm voti obligatio sit grauissima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, qua quis liberè, & directè in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. *Ita Doctores communiter Less. Bon. d. 4. q. 2. p. 1.* Vnde resolues.

I. Ætas, & vsus rationis ad vouendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu humano, & directo in se volitum. Excipe tamen votum solemne religionis, quod inualidum est ante certam ætatem.

II. Non obligat votum factum cum semiplena animaduersione vel deliberatione, v. gr. ex repentino animi motu, vel consuetudine, lingua mentem præueniente, vel ex calore iracundiæ rationis vsum auferente. *Azor. Sanch. Trull. l. 2. cap. 2. d. 1.* Vbi notat, non esse sufficiens indicium, quòd defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si vouentem facto voto mox pœniteat: item motum iræ, raro, & vix vnquam impedire vsum rationis.

III. Quod si is qui scit se vouisse, dubitet an cum sufficienti deliberatione, & vsu rationis ob defectum ætatis, si quidem vouit ante septennium, votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis vsu: quia eum ius in tali non præsumit; & possessio stat pro libertate. Si verò post septennium vouit, obligat: quia pos-

possessio est pro voto, cum præsumatur vsus rationis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet, vtrum ante an post septennium, voueri teneri voto vult. *Sanch. & Palaus*: negat *Dian.&c.*

IV. Vota facta in ebrietate etiam ante præuisa, & sic volita in causa, non sunt valida, cùm non sint volita in seipsis & directè; bonum autem non consurgat nisi ex integra causa; quamuis ad peccatum satis voluntarium indirectè, in causa. *Lay. l.4.t.4.c.1.n.4.*

V. Vota facta, in metu, non incusso ad hoc ipsum vt votum extorqueretur, valida sunt; quia sunt simpliciter voluntaria, & deliberata, facta autem in metu iniustè incusso ad ipsum votum extorquendum, inualida sunt, *ex communi*, non quia non sint voluntaria, sed quia vel ius ea irritat, vel Deus non acceptat, ne det vim iniustæ coactioni idque, siue metus sit grauis, siue leuis, dummodo quis formaliter ex solo tali metu voueat *Suar. de Voto l.1.c.8. Sanch. Fill.t.26.c.1.*

VI. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem, siue rationem formalem ac motiuum vouendi, votum nullum est; vt v.g. 1. Circa substantiam; si quis moueret certum aliquem suum calicem quem putat argenteum, cum sit aureus; vel se ingressum certum Monasterium, putans esse Ordinis S. Benedicti, cum sit Carthusianorum. 2. Circa conditionē substantialem: si quis v.g. voueret se ingressurum Monasterium, vbi putaret religiosam disciplinam, & essentialia religionis seruari accuratè, & tamen non ita esset, vel si voueret peregrinationem ad limina Apostolorū, putans tantum distare cētum mil-

lia-

liaribus, cùm tamen distarent trecenti. 3. Circa causam finalem, si quis verb. grat. voueret aliquid in gratiarum actionem, pro sanitate parenti reddita, & is re ipsa non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum est: quia hic deficit liber consensus, qui non fertur in incognitum: & nihil est: tam contrarium consensui, quam error. *Fill. t. 26. cap. 1.*

VII. Vota quæ eduntur post Nouitiatum, in quocunque approbato Ordine, instar matrimonij carnalis non sunt irrita ob vllum errorem, nisi solùm substantialem circa substantiam.

VIII. Si error circa conditionem substantialem sit de re parui momenti, non redditur votum irritum: vt si iter peregrinationis, quā quis vouit, sit paulò longiùs quam putabatur: quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantùm circa causam impulsiuam, valet votum; quia illa est tantùm causa secundaria, qua se posita actus est sufficienter voluntarius secundum substantiam. Neque talis error in cæteris contractibus actum vitiat: v. g. vouit aliquis peregrinationem Romam, studio colendi Deum, & simul etiam habuit causam secundariam impulsiuam, vt inuiseret fratrem, quem putauit esse Romæ; quem etsi intelligat deinde istic non esse: non ideò desinit obligari voto. Et ex his, patet quomodo intelligendum sit, quod dici solet, vota non obligare vltra intentionem vouentis. *Sanch. lib. 4. cap. 2. Less. l. 2. c. 40. d. 2.*

IX. Ad votum non sufficit nudum propositum, licet firmissimum, quia, qui tantum proposuit, non tenetur sub peccato præstare: qui autem promisit, obligatur sub peccato; &

nisi

DVBIVM IV.

An in Iuramento liceat vti aequiuocatione?

Resp. Iurare cum æquiuocatione, quando iusta causa est, & ipsa æquiuocatio licet, non est malum: quia vbi est ius occultandi veritatem, & occultatur sine mendacio, nulla irreuerentia fit iuramento. Quòd si autem sine iusta causa fiat, non erit quidem periurium, cùm saltem secundùm aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum iuret: erit tamen ex genere suo mortale contra religionem: cùm sit grauis irreuerentia, ad alterum in re graui decipiendum, vsurpare iuramentum: *Ita communiter DD. v. Sanch. l. 3. c. Bon. 12. Lay. c. 13.* Vnde resoluitur.

I. Grauiter peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando non rogatus, sed spontè sua iurat; quia tunc tenetur vti vocabulis secundùm communem significationem, inquit *Tol. l. 4. c. 21.* eò quod non habeat rationem æquiuocandi.

II. Grauiter item peccat, qui vtitur æquiuocatione; quando iuramentum iustè exigitur, ut à iudice uel superiore, in re graui. *Bon. l. c.*

III. Si autem fiat tale iuramentum, in re leui, per iocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantùm ueniale ut probabiliter docet *Sanc. l. 3. c. 6.* contra alios, quia sola discretione siue iudicio caret. *v. Bonac. l. c.*

IV. Licet æquiuocè iurare, si iuramentum exigatur iniustè, u. g. si quis exigat iuramentum, qui ius non habet, u. g. Iudex incompetens; uel si non seruet ordinem iuris. Item si exigatur per uim, iniuriam, metum, u. g. si uir iu-

iuramentum ab uxore de adulterio occulto, si latrones exigant à te lytrũ cum iuramento. *Lay. l. 4. c. 5. & l. 12. c. 17. Les. Trul. l. 2. c. 1. d. 12.*

V. Qui exteriùs tantùm iurauit sine animo iurandi, non obligatur nisi fortè ratione scandali, cùm non iurauerit, sed luserit. In foro tamen externo potest cogi ut seruet. *Sanc. 7. mor. c. 10. n. 11. Trul. l. 2. c. 1. d. 10.*

DVBIVM V.

Quæ, & quanta sit obligatio iuramenti promissorij.

Resp. In iuramento promissorio duæ affirmantur ueritates: una de præsenti primaria, quod scilicet iurans habeat animum implendi quod promittit; altera secundaria de futuro, quod scilicet impleturus sit suo tempore quod promittit, siue promittat Deo, & est uotum cum iuramento; siue homini, & est iurata promissio humana. Vnde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. *Ita communiter DD. vt Lay. l. 4. t. 3. c. 6. Bon. p. 7.* Vnde resolues.

I. Defectu primæ ueritatis iurans uerè periurat mortaliter, si uel non habet animum implendi, siue materia sit parua, siue magna, licita siue illicita: uel si dubitat an facturus sit necne, quod iurat, uel si putet sibi moraliter impossibile ut impleat, quod promittit quia quoad istam ueritatem præsentem, promissorium ab assertorio non differt; unde nec paruitas materiæ excusat: *ibid.*

II. Defectu secundæ ueritatis, uerè periurat is qui quod promisit postea non implet, si rationabiliter implere potest. Id solum hic dubitatur an qui promisit rem exiguam cum iuramen-

mento, vt v. g. dare alteri vnum pomum, vel nummum pro eleemosyna, vel castigare prolem, vel inter vendendum nolle se minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingressu portæ, &c. an inquam sub graui peccato teneatur hæc seruare? Vbi speculatiuè quidem videtur quod sic; quia verè adductus est Deus vt testis quod sit facturus, ergò si sine causa non facit, quantum in se est, facit Deum testem falsum. *Caietan. Valent. Tolet. l. 4. c. 22. & alij.* Nihilominus probabiliter alij tenent contrarium vt *Sanch.*

III. Illud certum est, quod si ex eo quod iurasti, tantummodò parum aliquid non serues, non esse graue, v. gr. si iurasti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. *Sanch. c. 1. l. 4. c. 12. n. 21.* quia tunc excusat paruitas materiæ. Et sic excusantur, qui iurant seruare statuta alicuius Capituli, Collegij, Vniuersitatis, &c. si posteà paruum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus iuratis, & alijs ministris iustitiæ, vt & de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum iurasset, parum tantum detraheret. *Nau. Suar. Sanch. Lay. Bon. p. 24.*

IV. Obligaris probabiliter iuramento promissorio, etsi extortum à te sit per iniuriam, ac metum; vt si oblitus vt æquiuocatione, iurasti prædonibus dare lytrum, vsurario vsuram. *Bec. 2. 2. q. 89. &c.* Negat tamen *An. t. 1. l. 11. c. 7. qu. 3.* in materia tamen matrimonij, quia matrimonium coactum metu cadente in constantem uirum nullum est; hinc etiam iuramentum extortum de eo contrahendo uidetur relaxatum ipso iure, aît *Caietan. V. periurium. Su. c. 9. Sanch. Bon. p. 9.*

V. Obligaris item, etsi iuramentum sit errore

rore aut dolo extortum, si dolus uel error uersetur tantum circa circumstantias accidentales, non magni momenti, nam si uersentur circa substantiam, ut u. g. si annulum te daturum alteri iure, putans esse ferreum, cum sit aureus; uel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non iurasses, non obligaris. *v. Sanch l. 3. c. 11. nu. 42. Suar &c.*

VI. Non inducit ullam obligationem, si iures rem malam, aut uanam; aut inutilem, aut, ut habet *Caiet.* indifferentem, quæ nec ex fine, nec circumstantijs cohonestatur, quia iuramentum non potest esse uinculum iniquitatis, aut uanarum rerum ac otiosarum, ad quas Deus non uult nos obligatis. *Bon. & communiter.* Vbi Nota ex *Lay. supra c. 6.* iuramentum non conualescere, etsi talis res illicita, & uana postea mutatis circumstantijs fiat honesta cum iuxta *regulam* 18. *iuris in 6.* non firmatur tractu temporis, quod initio non subsistit.

VII. Nec obligaris implere si quid iurasti contra consilia Euangelica, ut non ingredi religionem, non dare eleemosynam, &c. *Mol. Sanch Lay. libr. 4. tom. 3. d. 6.* Et licet peccaris talia iurando, non tamen peccas non implendo, *v. Caiet. V. periurium.*

VIII. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius ut u. g. religionem, si aliquid iurasti in utilitatem aut gratiam alicuius hominis, aut aliquorum: dummodò sit honestum, & sine peccato impleri possit. Vnde u. g. alumnus, qui iurauit se seruiturum Principi, aut huic uel isti Ecclesiæ, &c. non potest ingredi religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si iurasses Titiæ eam ducere: nam eo casu potes ea relicta ingredi religionem: quia iuramentum sortitur naturam actus, cui apponitur

pro-

promissioni autem matrimonij hæc tacita conditio inest, nisi ingrediar religionem. *vid. Lay. cap 5 Bon. d. 4. q. 1. p. 3.*

Resp. II. Iuramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio uel propositum cui est annexum. Ratio, quia accessorium sequitur principale, ideoque quando non obligat promissio, nec obligat iuramentum appositum. *Less. lib 2. cap. 42. d. 2. Bonac. d. 4. quæst. 1. p. 16. Trull. l. 2. cap. 1. d. 17.* Vnde resolues.

I. Titus, qui cum iuramento promisit nuptias Bertæ diuiti, sanæ, uirgini, bonæ famæ, &c. non tenetur stare iuramento; postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem uel infamiam, quia promissio ipsa non obligat eo casu.

II. Qui urbanitatis causa iurauit se ante alterum non sessurum, bibiturum, uel ingressurum domum, &c. non peccat contra iuramentum si coactus ab altero prius sedeat, bibat, uel ingrediatur: tum quia promissio illa uel propositum, habet tacitam conditionem adiunctam (nisi me coegerit) qua sublata non obligat; & consequenter nec iuramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente iuri suo. *Bon. l. c. Sanch. Less. Trull.*

III. Qui iurauit se seruaturum decreta, & regulas, uel statuta alicuius congregationis, uniuersitatis, uel Capituli, tantum tenetur seruare ea, quæ sunt in uigore, & quatenus sunt in usu, uel seruantur à maiore parte Capituli, nisi tamen aliud constet de mente iurantis, uel hic noluerit se ad illa independenter à statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trul. l. cit. Azor. Less. Dian. p. 2. tr. 6. R. 39.*

IV.

IV. Qui iurauit se seruaturum secretum, non peccat contra iuramentum illud detegendo, quando non potest illud celare absque graui suo, vel alterius damno: quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hæc conditione (si non noceat) *Syluest. Bonac. Sanc. Trull. loc. c.*

V. Qui iurauit Iudici se dicturum quæ nouit non tenetur reuelare occulta. Ratio patet *Less. Bon. Trull. l.c.*

VI. Qui iurauit se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi iuramenti soluere, si à creditore terminus solutionis prorogetur: quia cum his cedat iuri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter iuramenti. *Azor. Bon. Trull. l. c. n.* 18.

DVBIVM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio iuramento obligationem contraxit.

Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur, à *Tol. & Caiet.* recensentur iusti. I. Si quod bonum erat tempore iuraméti, propter circumstãtias postea fiat illicitum, vel vanum, vel impedimentum maioris boni, vel melius sit omitti quam impleri. *Sanch. cap* 15. II. Si iuramentum mutes in opus aliud apertè melius, & Deo gratius; id enim quisque per se potest: vt habet *Tol. c.* 23. Excipe tamen semper, si quid in hominis commodum iurasses: nec enim Deus illum vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur status rei; vt si verbi gratia iurasses aliquem punire iusta punitione, is autem supplex ueniam peteret, & ageret pœnitentiam, posses ei sine periurio condonare:

quia

quia iuramentum obligabat seruato eodem statu, in quo non pœniteret. *Lay c. 9.* IV. Si res iurata facta sit inutilis ad intentum, maximè, si magis illius destructiua: vt si v. grat. ex correctione impœnitentis filij notatur is magis destruendus, quam emendandus: aut si turbanda familia, secuturæ rixæ cum vxore, & sic præstet non corrigere. *Regin. l. 18. c. 56. Bon. l. c. p. 14.* V. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quouis promissorio iuramento tacitè sub intelligi, natura & Doctores docent. Tales autem sunt, vt *Lay. dicit supra c. 9.* 1. si potero. 2. saluo iure superioris. 3. nisi res notabiliter mutetur. 4. nisi obligatio tollatur. De quo sequens dubium.

DVBIVM VII.

Quomodo obligatio iuramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem.

Resp. De hoc ex conditionibus rem positis, & potestate superiorum in suos, ac suorum vota, à *Lay. hic c. 11. & alijs communiter* hæc traduntur.

I. Quod spectat ad irritationem, irritare & annullare potest iuramentum omnis is superior, maritus, aut dominus, qui & quomodo irritare potest suorum vota. *Sanch. c. 29. num. 7. Suar. Azor. Fill. l. 25. c. 9. q. 9. dub. 6. caput seq.*

II. Possunt & ijdem irritare iuramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescumque ipsam promissionem seu contractum infirmare ijs concessum est.

III. Quoad dispensationem, quicunq; habet potestatem ordinariam vel delegatam, vel priuilegium dispenendi in votis, potest in ijsdem dis-

dispensare, etiamsi iurata sint.

IV. Quoad commutationem, eadem est ratio, quæ de dispensatione.

V. Quod attinet ad remissionem, siue relaxationem, iuramentum factum in fauorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo cui factum est, aut cui is, & promissa materia subiecta est.

VI. Et is quidem potest remittere, sit talis fauor ei iuratus esset propter Deum: v. grat. si quis propter Deum iurasset pauperculæ eam ducere, potest ipsa iuramentum illud relaxare, vt habet *Nauar. & alij* contra *Sotum, & Syluest.* quia licet iuramentum principaliter factum sit propter Deum, quia tamen executio est in fauorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

VII. An etiam ciuilis potestas relaxare possit iuramenta suorum subditorum in temporalibus, quando iusta causa subest, verbi gratia, quia metus, vel per aliam iniuriam extorta sunt, controuertitur. Alij negant, alij aiunt, apud *Lay.* Probabile est, quod docet *Sanc. l. 4. c. 12.* cum *Suar.* non posse relaxare directè; sicut potestas Ecclesiastica quando dispensat; sed tantum indirectè, v.g. ratione materię: vel supplendo vicem eius cui iuratum est, & qui remittere debebat. Plura ad forum externum spectantia circa iuramentum, *v.* apud *Lay. supra c. 11. Bon. l. c.*

CAPVT III.

De Voto.

DVBIVM I.

Quid sit votum, & quotuplex.

RESP. I. Est promissio facta Deo, deliberatè, de bono possibili & meliori. *D. Tho.*

2. 2.

2.2.q.88. *v.Sanch.& Lay.l.4.t.4.* Vnde patet, quod uotum sit actus latriæ soli Deo debitus. Quare dum vouemus quiddam Sanctis, sensus est, uoueri ea Deo in honorem simul Sanctorum, sicut templa, & altaria ædificamus Deo in eorumdem honorem. Porrò ex singulis particulis datæ definitionis, multi casus resoluuntur: quos ut uitetur confusio, & consulatur memoriæ, separatis dubijs proponam.

Resp. II. Diuidatur Votum. I. In Absolutum, & Conditionatum. Illud est, quod fit sine ulla conditione, ut uoueo eleemosynam: hoc autem, quod fit cum conditione, ita ut nisi hac posita non exurgat obligatio: ut uoueo eleemosynam, si sanitati restituat: uel (quod dicitur Pœnale) uoueo facere disciplinam, si hoc fecero. II. In Solemne, & Simplex. Illud est, quod ut tale acceptatur ab Ecclesia, & sunt hæc duo: uotum castitatis, quod maioribus ordinibus annexum est, & uotum professionis religiosæ. Simplex autem uotum est omne aliud, quod talem solemnitatem non habet. Vbi sciendum, quod uotum solemne reddat personam iure inhabilem ad contractus, uel actus contra uotum: ut ad matrimonium, uel dominium bonorum habendum, prout *v. infrà l.4. c 2. in tract. de statu relig.* Simplex autem tale uotum, u. gr. castitatis (excipio, quod in Societate IESV emittitur post Nouitiatum) aut ingrediendæ religionis, etsi reddat contrarium, uerbi gratia, matrimonij elicitum, non tamen invalidum. *vide infrà lib.6. de matrimonio.* III. In Reale, & Personale. Illud est, cùm pecunia, uel alia res externa pretio æstimabilis promittitur: ut calix, eleemosynæ: hoc autem cum aliqua hominis actio, uel cessatio ab actio-

actione, vt votum, ieiunij, peregrinationis, abstinentiæ à lusu. His aliqui adiungunt Mixtũ ex vtroque, vt si voueas peregrinationem cum oblatione alicuius rei. *v. Less. l. 1. c. 40.*

DVBIVM II.

Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio.

Resp. Cùm voti obligatio sit grauissima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, qua quis liberè, & directè in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. *Ita Doctores communiter Less. Bon. d. 4. q. 2. p. 1.* Vnde resolues.

I. Ætas, & vsus rationis ad vouendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu humano, & directo in se volitum. Excipe tamen votum solemne religionis, quod inualidum est ante certam ætatem.

II. Non obligat votum factum cum semiplena animaduersione vel deliberatione, v. gr. ex repentino animi motu, vel consuetudine, lingua mentem præueniente, vel ex calore iracundiæ rationis vsum auferente. *Azor. Sanch. Trull. l. 2. cap. 2. d. 1.* Vbi notat, non esse sufficiens indicium, quòd defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si vouentem facto voto mox pœniteat: item motum iræ, raro, & vix vnquam impedire vsum rationis.

III. Quod si is qui scit se vouisse, dubitet an cum sufficienti deliberatione, & vsu rationis ob defectum ætatis, si quidem vouit ante septennium, votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis vsu: quia eum ius in tali non præsumit; & possessio stat pro libertate. Si verò post septennium vouit, obligat: quia pos-

liaribus, cùm tamen distarent trecenti. 3. Circa causam finalem, si quis verb. grat. voueret aliquid in gratiarum actionem, pro sanitate parenti reddita, & is re ipsa non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum est: quia hic deficit liber consensus, qui non fertur in incognitum: & nihil est: tam contrarium consensui, quam error. *Fill. t. 26. cap. 1.*

VII. Vota quæ eduntur post Nouitiatum, in quocunque approbato Ordine, instar matrimonij carnalis non sunt irrita ob vllum errorem, nisi solùm substantialem circa substantiam.

VIII. Si error circa conditionem substantialem sit de re parui momenti, non redditur votum irritum: vt si iter peregrinationis, quã quis vouit, sit paulò longiùs quam putabatur: quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantùm circa causam impulsiuam, valet votum; quia illa est tantùm causa secundaria, qua se posita actus est sufficienter voluntarius secundum substantiam. Neque talis error in cæteris contractibus actum vitiat; v.g. vouit aliquis peregrinationem Romam, studio colendi Deum, & simul etiam habuit causam secundariam impulsiuam, vt inuiseret fratrem, quem putauit esse Romæ; quem etsi intelligat deinde istic non esse: non ideò desinit obligari voto. Et ex his, patet quomodo intelligendum sit, quod dici solet, vota non obligare vltra intentionem vouentis. *Sanch. lib. 4. cap. 2. Less. l. 2. c. 40. d. 2.*

IX. Ad votum non sufficit nudum propositum, licet firmissimum, quia, qui tantum proposuit, non tenetur sub peccato præstare: qui autem promisit, obligatur sub peccato; &

nisi

nisi praestet; agi contra fidem Deo datam. *Bon. q. 1. Lay. l. c.*

X. Ad votum aliquando sufficit promissio implicita, vt patet in susceptione ordinum sacrorum; vbi licet non dicatur voueo, vel promitto castitatem, votum tamen hoc sit implicitè, hoc ipso sciens Ecclesiam annexuisse ijs ordinibus istud votum, eos suscipis. An vero, si quis planè id ignoraret, adhuc censeretur vouere ex implicita intentione, dubium est. Aliqui aiunt, aliqui probabilius negant; dicuntque talem teneri ad castitatem, non ex voto, sed ex Ecclesiæ præcepto. *Sanch. de mat. l. 4. d. 27. nu. 11. Bon. q. 2. p. 1. & communiter.*

XI. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, sed tamen se non obligandi, nullum esset votum, secundum *Nau. Sanch. n. 27. Less. 2. c. 40. dub. 1. n. 8. & alios*, contra *Caiet.* quia talis non vult vouere, cum apponat conditionem contra substantiam actus. Vnde *Lugo d. 23. de iust. sec. 1. & alij*, contendunt talē non posse dici promittere. Verum videtur esse quæstio de nomine. Si vero haberet animum vouendi, & se obligandi, non tamen implendi, tunc etiam grauiter peccaret, & votum esset validum *Sanch. Fill. Bon. p. 1. n. 14. Lay. &c.*

DVBIVM III.

Quæ requiratur materia voti?

Resp. Ea debet esse possibilis; (cum impossibile nec efficaciter possit intendi, nec ad illud sit obligatio) & non solum bona, sed etiam melior quam oppositum, siue eius omissio; quippe finis intrinsecus voti est honorare per hoc Deū id autem non potest fieri nisi offeratur illi aliquid gratum; gratum autem esse non possit, vt quis

quis obligetur ad relinquendum id, quod est melius. *Sanc. l. 9 c. 7 Lay. Nau. &c.* Vnde resolues.

I. Inualidum est votum nunquam peccandi venialiter, cum id moraliter, & ordinariè sit impossibile, aliqui tamen volunt; sic vouentem teneri isto voto ad vitanda mortalia; & venialia grauiora de quo *Schol. Nau. c. 12. n. 65. Suar. l. 2. c. 3. Sanc. de m. l. 9. d. 35.*

II. Inualidum est votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, nisi & circunstantijs aut fine fiat bona: quia Deo displicet stulta promissio, & hinc eam non acceptat: an peccat venialiter talia vouens: vt v.g. si quis decidens ex equo voueat non amplius equum ascendere. *Nauarrus cap. 12. Sanc. 4. mor. cap. 7.*

III. Inualidum est vouere mala, & qui vouet mortale, peccat mortaliter, qui autem veniale, eum venialiter tantum peccare dicit *Sà, Sylu. &c. V. iuramentum*: licet mortaliter peccare velit. *Caiet. Votum, & Less. l. 2. c. 4. d. 5.* quod videtur probabilius.

IV. Inualidum est votum, cui adiungitur finis, vel alia circunstantia mala tenens se ex parte rei votæ: vt v.g. vouet quis eleemosynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam iniustam, felicem successum furti, adulterij, &c. aut in gratiarum actionem pro successu talis præcati; quia datio eleemosynæ in talem finem, est actio blasphema, quasi Deus peccata promoueat; ideoq; non potest esse materia voti. *Caietan. Nauar. c. 12. Sanch. c. 6. Lay. l. 4. t. 4. c. 2. n. 6. Fill. t. 36. c. 5.*

V. Validum autem est, etsi ei adiungatur finis, vel alia circunstantia mala tenens se tantum ex parte vouentis; vt v.g. si quis ex vana

gloria aut ex ira erga importunum mendicum, voueat ei dare eleemosynam quia tunc res ista bona est quam vouet, licet ipse voueat malè, & cum peccato, *Ibid.*

VI. Validum item est votum factum ex affectu erga rem bonam, vt bona est, etsi coniuncta cum causa mala; vt si quis voueret eleemosynam, si ex duello euaserit saluus: si non capiatur in furto: si filius sibi nascatur ex adulterio, quod parat, &c. licet enim duellum furtum, adulterium velle, malum sit, tamen his positis non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non sunt, sed Dei dona & votum non cadit super ista mala, sed super hæc bona, considerata (vt pono) quatenus in se bona sunt. *Nau. Laym. l. c.*

VII. Inualidum est, & veniale peccatum; vouere bonũ, quod est impeditiuum boni maioris, vt præsertim sunt vota contra consilia Euangelica; vt v. g. manere in seculo, ducere vxorem, ire ad militiam, & facere mercaturam, *Nau. n. 26. Suar. Fill. c. 1. q. 7. n. 58. Sanch. &c.*

VIII. Si tamen aliquod bonum per se, & absolutè minus, fieret per accidens maius bonum, tunc talia vouere valet, vt v. g. si quis videret susceptionem ordinum sibi damnosam, *v. Bon. p. 1.*

IX. Matrimonium ordinariè inualidè vouetur; quia ordinariè melior est cœlibatus. Dixi, *ordinariè*: quia validè vouetur, 1. si quis ad hoc obligetur, vt quia sine iniuria, aut graui infamatione sponsæ, vel liberorum ex ea conceptorum, à sponsalibus non potest recedere. 2. si id Reipub. valdè vtili futurum æstimetur, vt quia v. gr. ex eo speratur pax inter Principes, conuersio hæreticorum, regni tranquil-

quillitas, 3. si quis ob fragilitatem, & inueteratam consuetudinem peccandi, adeo sit pronus ad lapsum, vt prudentes iudicent consultum ei esse vt nubat; in quo tamen vltimo, *Laym. & alij dissent. v. Bon. l. c. Fill. nu. 6. Nau. Suar. l. c. Laym. num. 12.*

DVBIVM IV.

Quæ, & quanta sit obligatio Voti?

Respon. Tanta est, quantum tum quantitas materiæ permittit, tum intentio vouentis, qua se vel multum, vel parum, vel absolutè, vel cum certa conditione, restrictione temporis, qualitatis obligare vult designat: ita vt etsi obligatio voti sit iuris naturalis, vis tamen eius pendeat à voluntate, & facto hominis, tanquam præuia conditione vt tantum vel tantum obliget. Ita communiter *v. Lay. cap. 3. Bon. p. 5.* Vnde resolues.

I. In materia leui nemo obligatur sub mortali: quia materia id non permittit. *Nauar. n. 40. Sanc. l. 4. c. 12. Lay. l. c.* v. g. vouisti recitare quotidie Salue Regina, omittendo semel, iterumque non peccas mortaliter: quia materia est parua. *Sanc. l. 4. c. 12. Lay. l. c. Az. l. 21. c. 15.* Imo etsi toto anno omittas esse tantùm veniale, eo quod materiæ istæ paruæ non coalescant in vnam probabiliter docet *Dian. t. 5. misc. nu. 24. ex Sot. Ariag. Tann. 2. 2. d. 4. d. 3.* contra *Valent. &c.*

II. In materia graui etsi quis possit se obligare tantum leuiter, communiter tamen censetur se voluisse obligare grauiter nisi aliunde constet. Vnde violans tale votum, peccat grauiter ex genere suo. *v. ibid.*

III. Qui postquam graui voto se obstrinxit,

 serio

serio deinde dolet quod fecerit, non peccat grauiter, modo retineant animum implendi. *v. Sà v. Votum*.

IV. Qui violat votum de re iam ante præcepta; v.g. qui post votum castitatis fornicatur, debet in confessione addere, quod votum id habeat, aut quod Ordines acceperit, si Confessarius nesciat quia duplex tunc est malitia peccati. *Suar. c. 6. Less. d. 7. Sanch. c. 5. Fill. cap. 2. q. 7.*

V. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti. Vnde si Canones videntur indicare, filium à patre religione deuotum teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius votum patris semel ratificauerit. *Suar. c. 9. Lay. c. 3. n. 6.*

VI. Cùm hæres teneatur soluere vota realia defuncti, non tenetur vi voti, sed ex iustitia; sicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. soluere, *ibid.*

VII. Eodem modo si communitas aliquid vouit; in quod posteri non consenserunt, non tenetur id seruare vi voti, sed interdum ratione pacti, statuti, vel longæ consuetudinis. *v. Laym. hic c. 3.*

VIII. Cùm quis vouet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licitè potest, vt v.g. rogando, persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit superior, vel etiam aliquando pascendo, & suppeditando sumptus. Sic parens, qui filium deuouit religioni, ad nihil aliud tenetur, quam vt conetur eam filio persuadere, sic qui Missas vel peregrinationem alterius curandam, quando stipendium ac sumptus ei persoluit, non tenetur alium substituere nouis sumptibus, si prior non præstet ad quod se obligauit. *Sanch. Lay. n. 7.*

IX. Vo-

IX. Vota perſonalia non implentur niſi per vouentem: vnde qui vouit peregrinationem Romam v. gr. non ſatisfacit ſi conducat alium neque ad id tenetur, ſi ipſe non poſſit *ibid.*

X Vota realia ſoluenda ſunt ex proprio, vnde qui nequit ex ſuo non tenetur ab alio mendicare. Quod ſi poſſit ex ſuo, & tamen alius ſiue rogatus, ſiue ſpontè pro ipſo velit ſoluere, id valet: quia tunc quod alter dat: fit ipſius; non autem actio alterius perſonæ poteſt fieri alterius. *v.ibid.*

XI. Vota conditionalia non obligant ceſſante conditione, etiam ipſe vouens cauſa fuerit, vt conditio non poneretur, dummodo id non impediuerit per dolum, vim, aut malitiam, vt v.g. vouiſti peregrinationem, ſi eam Petrus approbet: deinde ſubmittis qui perſuadeat vt non approbet, illo igitur non approbante, non teneris. Imò etſi malitiosè per fraudem, dolum, &c. impediueris, adhuc probabile eſt, te voto nõ teneri, vt habet *Lay c.6.* ex *Suar. & aliјs.* Interim *Laym.* rectè hic aduertendum monet ad intentionẽ vouentis; vt v.gr. ſi filius vouit ſe ingreſſurum religionem, niſi pater cõtradixerit, videtur eius intentio fuiſſe, niſi contradixerit ex ſe, ſua ſponte, ſibi relictus, &c.

XII. Qui vouit rem certam, & determinatam, v.g. hunc calicem, ſi ea res pereat, non tenetur ad alium; cum id non ſoleat intendi; ſi autem eam rem vendiderit, probabilius uidetur eſſe, teneri dare pecuniam quam accepit, quia qui nouet rem, cenſetur promittere omnem eius utilitatem.

XIII. Qui uouit aliquid faciendum certo tempore, ut ieiunare hoc, uel iſto die illo tranſacto, ſiue cum culpa, ſiue ſine culpa eius, ad ni-

hil tenetur, & neque si præuiderit impedimentum eo tempore superuenturum: tenebatur præuenire, cùm hæc non soleat intentio uouentis esse *Suar. Nauar.l.1. v. Bon.p.5.*

XIV. Qui vouit aliquid sine certo tempore, v.g. peregrinationem, tantum tenetur implere cùm commodè primum potest: quia sic moraliter quisque censetur intelligere suam promissionem, vt habita commoditate non nimis diu differat, quamuis minor causa sufficiat ad differendum, quam ad omittendum. *Fill.c.4.q.10. Suar.Laym.c.3. Bon.&c.*

XV. Qui vouit aliquid sine certo loco, v.g. ingredi religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcunq; monasterium illius Ordinis, in quo seruentur substantialia regulæ. Neq; tenetur pro admissione peragrare prouinciam; sed satis est adire loca aliqua non nimis dissita. Et satisfecit voto, si postquam ingressus est, remittatur, aut egrediatur (saltē cùm iusta causa, qualis est v.g. grauis ac diuturna tristitia, & anxietas, siue ex natura ipsa, siue aliunde nata *Escob. ex Sanc.t.1.l.4.c.16.nu.100.*) ante professionem *v.Trul.l.2.c.2.d.20.n 7.& 8.*

XVI. Qui vouit aliquid sine certa qualitate, v.g. religionem in genere, potest ingredi quamcumq; etiam laxiorem; modò seruentur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis vouit triticum, &c. non tenetur dare optimum quod habet, sed satis est (loquendo de obligatione præcisè) vt det quod non sit plane ineptum.

XVII. Qui vouit aliquid sine certa quantitate, v.g. eleemosynam, pecuniam, frumentum, &c. satisfacit dando quantum voluerit, modò non tam parum, vt videatur potius irridere suum votum, quàm implere. Ratio ho-

horum omnium petitur ex intentione vouentis, quà nemo censetur se obligare, nisi ad id commodè potest, & communiter est decens. *Suar. Sanch. l. 4. c. 13.*

XVIII. In dubio de mente vouentis, debet fieri interpretatio secundum verborum, quibus vsus est, proprietatem, vel potius communem, & vsitatam acceptionem. *Fill. tr. 26. c. 2. Laym. c. 3.*

XIX. Qui vouit, si ludat chartis, dare decem imperiales, tenetur secundum *Sanch.* dare toties decem, quoties ludit; quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare *Laym. l. 4. tr. 4. c. 5. n. 4. v. Trul. Dian. p. 5. t. 9. R. 60.*

DVBIVM V.
Quot modis tollatur obligatio Voti.

Respon. Dupliciter tolli potest. 1. Nulla authoritate interueniente: idque vel materiæ mutatione; vt si materia ante honesta fiat turpis, indifferens, vel impeditiua maioris boni ratione nouæ circunstantiæ, vel prohibitionis; vel si fiat impossibilis, absolutè aut moraliter, vel desitione conditionis, à qua pendebat. 2. Interuentu authoritatis humanæ, idque, tripliciter, irritatione, commutatione, vel dispensatione, de quibus sequentibus dubijs. Est communis. *Sanch. l. 4. c. 24. Less. lib. 2. c. 40. Suar. Fill. t. 26. cap. 8.* Vnde resolues.

I. Et si tua culpa materia facti sit impossibilis, inutilis, &c. tamen postquam iam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpa.

II. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium implendum est id, quod est præstantius, & Deo gratius; & alterum cessat.

hil tenetur, & neque si præuiderit impedimentum eo tempore superuenturum: tenebatur præuenire, cùm hæc non soleat intentio uouentis esse *Suar.Nauar.l.1.v.Bon.p.5.*

XIV. Qui vouit aliquid sine certo tempore, v.gr. peregrinationem, tantum tenetur implere cùm commodè primum potest: quia sic mortaliter quisque censetur intelligere suam promissionem, vt habita commoditate non nimis diu differat, quamuis minor causa sufficiat ad differendum, quam ad omittendum. *Fill.c.4.q.10.Suar.Laym.c.3.Bon.&c.*

XV. Qui vouit aliquid sine certo loco, v.g. ingredi religionem S.Benedicti, satisfacit intrando quodcunq; monasterium illius Ordinis, in quo seruentur substantialia regulæ. Neq; tenetur pro admissione peragrare prouinciam, sed satis est adire loca aliqua non nimis dissita. Et satisfecit voto, si postquam ingressus est, remittatur, aut egrediatur (saltē cùm iusta causa, qualis est v.g. grauis ac diuturna tristitia, & anxietas, siue ex natura ipsa, siue aliunde nata *Escob.* ex *Sanc.t.1.l.4.c.16.nu.*100.) ante professionem *v.Trul.l.2.c.2.d.20.n.7.& 8.*

XVI. Qui vouit aliquid sine certa qualitate, v.g. religionem in genere, potest ingredi quamcunq; etiam laxiorem; modò seruentur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis vouit triticum, &c. non tenetur dare optimum quod habet, sed satis est (loquendo de obligatione præcisè) vt det quod non sit plane ineptum.

XVII. Qui vouit aliquid sine certa quantitate, v.g. eleemosynam, pecuniam, frumentum, &c. satisfacit dando quantum voluerit, modò non tam parum, vt videatur potius irridere suum votum, quàm implere. Ratio

ho-

horum omnium petitur ex intentione vouentis, quà nemo censetur se obligare, nisi ad id commodè potest, & communiter est decens. *Suar. Sanch. l. 4. c. 13.*

XVIII. In dubio de mente vouentis, debet fieri interpretatio secundum verborum, quibus vsus est, proprietatem, vel potius communem, & vsitatam acceptionem. *Fill. tr. 26. c. 2. Laym. c. 3.*

XIX. Qui vouit, si ludat chartis, dare decem imperiales, tenetur secundum *Sanch.* dare toties decem, quoties ludit; quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare *Laym. l. 4. tr. 4. c. 5. n. 4. v. Trul. Dian. p. 5. t. 9. R. 60.*

DVBIVM V.
Quot modis tollatur obligatio Voti.

Respon. Dupliciter tolli potest. 1. Nulla authoritate interueniente: idque vel materiæ mutatione; vt si materia ante honesta fiat turpis, indifferens, vel impeditiua maioris boni ratione nouæ circunstantiæ, vel prohibitionis; vel si fiat impossibilis, absolutè aut moraliter, vel desitione conditionis, à qua pendebat. 2. Interuentu authoritatis humanæ, idque, tripliciter, irritatione, commutatione, vel dispensatione, de quibus sequentibus dubijs. Est communis. *Sanch. l. 4. c. 24. Less. lib. 2. c. 40. Suar. Fill. t. 26. cap. 8.* Vnde resolues.

I. Et si tua culpa materia facti sit impossibilis, inutilis, &c. tamen postquam iam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpa.

II. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium impleudum est id, quod est præstantius, & Deo gratius; & alterum cessat.

fiat. Quòd si vero sit æquale, aut nescias verum sit melius, implendum est quod priùs vouisti, & ruit posterius: si & hoc nescis, libera est electio, *v. Trul. l. 2. c. 2. d. 9.*

III. Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantùm, tunc si commodè talis materia diuidi non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v.g. vouisti ædificare templum, si totum non potes, non teneris ad partem.

IV. Si verò diuidi commodè potest, & *solet*, manet obligatio ad illam partem quam potes; v.g. 1. Qui non potest ieiunare tota hebdomada, potest autem aliquot diebus: ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & consummauit post votum castitatis, tenetur non petere debitum: cùm eatenus votum adhuc sit possibile (reddere enim debet) *v. Bon. p. 7. §. 1.*

V. Quod si Votum diuidi quidem possit, sed vnum in eo sit principale, reliqua verò accessoria tantum, non per se seorsim intenta, sed dependenter à priori, tanquam illius appendices & modi: tunc si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorij, non autem contra: vt v.g. vouisti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem mittere. *vid. Sanch. lib. 4 cap. 10. Bon. d. 4. q. 2 p. 4. §. 4. Trul. lib. 2. cap. 1. d. 10.*

DVBIVM VI.

De voti irritatione.

I. An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem?

Resp. Cùm non debeat violari cuiusquam do-

dominium, ac quilibet dominus possit vti sua libertate, hinc si potestati dominatiuæ alterius sit subiecta alicuius voluntas, potest is subditi istius omnia vota, qualiacunque sint, ad suum libitum, sine vlla causa, validè irritare directè; hoc est, potest velle & pronuntiare, vt illa vota nulla sint, ita vt nullo etiam casu obligatio postea reuiuiscat (etsi peccent si absque causa irritent, vt docet *Less. l.2. c.40. num.65. Nau. Suar. Fill.*) Porrò hoc ius prouenit ex iure positiuo, quo datur alicui legitima potestas dominatiua in voluntatem alterius. *Ita com. DD. v. Sanch. l.4. c.24 n.30. & 31.* Vnde resolues.

I. Quiuis pater, & in eius defectu, auus paternus, tutor, imò etiam mater, non tantùm si nutrix sit, sed etiam in priorum defectu: & secundùm quosdam, reliquis deficientibus etiam, magister, vel herus, vt *Suarez, Less. d.10. n.78.* contra *Sanch.* potest directè irritare vota liberorum impuberum, vt colligitur ex *c. Mulier 32. q. 2. c. 1. & 2. 20. quæst. 1. & c. Si quis, de reg.* Impubertas autem secundùm iura finitur in masculis, anno decimoquarto completo, in fœminis duodecimo completo, à die natiuitatis computando, vt *Sanc. loc. cit. v. Lay. t.4. c.2. Bon. d.4. q.3. p.6. §.2.*

II. Vota religiosorum (non tamen nouitiorum) etiam sub prædecessoribus emissa, irritare possunt, directè, præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatissæ, vt habet *Suar. l.6. de voto c.7. R. l.18. n.342. Fil. Bon l.c. n.26.* Excipitur tamen votum transeundi ad religionem strictiorem. *v. Binsfeld 3. p. Ench. c.9. Less. n.75. Sanc. c.24. n.30. Kon. l.5.*

III. Idem potest, secundum *Sanch. l.9. de*

matr. d. 39. maritus respectu votorum vxoris: licet probabilius id alij limitent ad ea vota, quæ mariti iuri præiudicant. *Lay. hic c. 7. Fill. tr. 26. c. 8. Less. d.* 10. *n.* 83. *& d.* 15.

IV. Qui semel votum irritauit, si postea nolit, non ideò reualidatur, *v. Sà, V. Irritatio voti.*

V. Nullus supradictorum potest directè irritare vota emissa ante subiectionem, v. g. ante matrimonium: facta verò intra tempus subiectionis, de re implenda post tempus subiectionis, v. g. in pubertate, vel post obitum mariti, possunt irritare *Bon. l. c.*

VI. Votum, de quo dubium est, vtrum emiseris tempore libertatis, an subiectionis, non posse irritare superiorem, docet *Salas* 1. 2 *qu.* 21. *& Caram l.* 3 *c.* 1 *d.* 1. Sed contrarium tenet *Suar. Sanch. Bon. &* cum *Bardi. d.* 6. *cap.* 1. *§.* 28.

VII. Facta tempore subiectionis, possunt adhuc irritari post illud v. g. quando filius iam est pubes. Quod verum est, etsi in pubertate ea ratificasset, putans ex errore esse firma: secus tamen, si infirma esse nouisset, & independenter à prioribus ratificasset, *v. Less. l.* 2. *c.* 40. *dub.* 10.

VIII. Supradicti possunt reuocare, ac directè irritare vota, etsi semel ea ratificauerint: quia non priuarunt se dominio, & potestate sua, *v. Suar. de voto l.* 6. *c.* 6. Quod si tamen id sine causa fiat, erit secundum quosdam peccatum mortale: licet probabilius id neget *Suar. l. c. c.* 4. *& Lay. hic.*

IX. Prælatus potest irritare votum subditi, à prædecessore æquali vel inferiore, confirmatum, non tamen à superiore *v. de his Bon. l. c. §.* 4. *Lay. c.* 7.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Quis vota indirectè possit irritare?

Resp. Si alicui, non quidem voluntas vouentis, sed voti materia sit subiecta, ita vt in hanc ius habeat, is tale votum potest irritare, irritatione indirectè: hoc est eius obligationem suspendere, in quantum suo iuri præiudicatur: idque ex lege naturæ docente quod nemo possit alteri promittere aliquid in præiudicium tertij. *S. Th. in 4 d 38. Suar. Less. &c. ll. cc.* Vnde resolues.

I. Sic irritare possunt, præter suprà nominatos, mater respectu filiorum puberum, quamdiù manet in domo paterna, nec sunt emancipati, item tutor puberis, vsque ad annum vigesimum quintum in ijs quæ eorum potestati officiunt. *Laym c. 7.*

II. Idem potest vxor respectu mariti, v. gr. si ijs nouerit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare seorsim, quæ derogant vitæ sociali, & vsui dominij, quòd habet in corpus mariti. *Less n. 83. Fil n 273.*

III. Item dominus, & domina respectu famulorum, vt si ij vouerint ieiunium, quo fierent inepti ab obsequia domini: quale votum non est castitatis, vel breuis orationis. *Less n. 86.*

IV. Item non tantùm Prontifex respectu omnium fidelium, sed etiam Episcopi, & Principes respectu subditorum, quando materia illis præiudicat. Denique superiores respectu nouitiorum, in ijs quæ impediunt nouitiatus exercitia. *Less. n. 86.*

V. Non possunt irritare indirectè vota de re alias præcepta, v. g. non furandi: quia nemini præiudicant. Item neque vota implenda

tunc, quando materia voti non erit amplius subiecta: v. g. vota serui implenda cum erit liber: & coniugis, cum alter erit mortuus.

VI. Potest quis etiam indirectè irritare vota longè antè facta, quàm sibi materia subijceretur: v.g. facta à coniuge lõgè ante matrimoniũ.

VII. Potest quis etiam vota à se, vel antecessore concessa & confirmata, indirectè irritare, ut patet ex art. superiore. Excipe tamen, nisi suo iure cessisset: & hanc cessionem subditus acceptasset; ut u. g. in uoto castitatis, mutuo mariti & uxoris consensu facto. Secus tamen esset, si uel sola uxor, uel uterque independenter ab altero uouisset.

VIII. Vota indirectè tantùm irritata reuiuiscunt, & obligant quando alteri desinunt præiudicare, *v. de his Bon. p.7. Lay. c.8.*

DVBIVM VII.

Quid sit commutatio voti.

Resp. Commutatio est substitutio alterius operis honesti loco eius quod uoto promissum erat, sub eadem obligatione. Circa quam, ut licitè fiat, traduntur hæ regulæ; *Prima.* Ad commutationem uoti requiritur authoritas Ecclesiastica, 1. quando commutatio fit in paulò minus bonum: quod si notabiliter minus sit, miscetur dispensatio. 2. Quando dubium est æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale licet aliqui tunc putent sufficere authoritatem propriam. Hæc tamen sufficit ad commutationem in melius: quia in melius: quia in meliori minus continetur. Voco autem melius, quod est tale in ordine ad utilitatem spiritualem uouentis, & Deo gratius.

Se-

Secunda. Ad commutationem uoti in æqua'e requiritur causa, licèt minor, quam ad dispensationem: quia dispensatio planè liberat ab obligatione uoti, commutatio uerò aliud subrogat. Vnde si fiat in melius, nulla causa requiritur: si in æquale cum authoritate superioris, sufficit maior in illud propensio. Si uerò dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis molestia in implẽdo. *vid. Leß. l. 2. cap.* 40. Vnde resolues.

I. Quamuis oratio absolutè sit melior ieiunio, non licet tamen propria authoritate hoc in illam commutare; quia hic & nunc potest ieiunium esse Deo gratius: utpote utilius bonum spirituale huius *Leff. d.* 16. *Sanch c.* 56.

II. Omnia uota personalia propria authoritate commutari possunt in uotum religionis, imò ipso iure omnia uota realia sic mutantur in professione.

III. Qui habet uotum religionis, non potest illud propria authoritate commutare in susceptionem Episcopatus: tùm, quia hic non efficit hominem perfectiorem quàm religio, licet perfectiorem esse supponat: tum quia non constat, quò illud hic & nunc sit Deo gratius: tum, quia sic respondit Innocentius III. apud *Bon. in* 2. *præceptum d.* 4. *q.* 2. *p.* 7. Idem docet *Les. l.* 2. *c.* 4. *d.* 16. *num.* 103. *Az. Sanch. Lay. l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. *n.* 15 *Paulus d.* 3. *t.* 16. *n.* 2. *Fagund. Dian. p.* 6. *t.* 6 *R.* 62.

IV. Qui habet facultatem dispensandi, habet etiam commutandi, non tamen contra: quia commutatio est pars dispensationis: qui autem potest maius, etiam minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantùm, non potest mutare nisi in æquale: quod moraliter, & non scrupulosè æstimandum est,

vt monet *Lay. capit. 8.* In qua æstimatione, ait *Caiet.* non negligenda sunt concomitantia; v. gr. in voto peregrinationis, habenda ratio, non tantum laboris, sed etiam expensarum, quas fecisset. *Suar. Less. v. Bon. p. 7. § 3.*

V. Si is, cuius votum mutatum est, malit deinde implere primum, id potest; tum quia id est melius, vel æquale, tum quia in eius fauorem factum est, cum tacita conditione, si ei placuerit. *Less. n. 97. Sanc. Fill. n. 289.*

VI. Si voti legitime à superiore commutari materia, siue opus fiat impossibile, vel indifferens non tenetur redire ad prius: quia obligatio extincta est. *v. Lay. Bon. ll. cc.*

DVBIVM VIII.

Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis.

Resp. I. Dispensatio est absoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, vt valeat, iusta causa requiritur, qualis v. g. est, 1. Bonum Ecclesiæ, vel commune Reipu. 2. Notabilis difficultas in obseruatione voti. 3. imperfectio actus, vel leuitas ac facilitas ex qua processit votum. *Sua. l. 9. c. 17. Fill. n. 260. Sanch. l. 4. c. 45. v. Bon. p. 7. c. 24. Lay. c. 8. n. 5.* Vnde resolues.

I. Cùm causa non sufficit ad integram dispensationem, partim dispensari, partim commutari potest *Bon. l. c.*

II. Prælatus videns, ac (cum fac lè possit) non contradicens, videtur dispensare, ait *Sà.*

III. Potestas etiam delegata dispensandi in votis, extendit se etiam ad vota iurata? iuramenta pia soli Deo facta. *v. Suar. lib. 6.*

dc

de eo Sanch. l. 8. de matr. d. 3.

IV. Ante voti acceptationem à certa persona aut Ecclesia, non censetur ei ius acquisitum, ideoque sine eius iniuria potest dispensari vel commutari.

Resp. II. Potestas dispensandi conuenit omnibus Prælatis, qui habent iurisdictionem in foro externo, vel priuilegium *Less l. 2. cap. 40. d. 12. Sanc. c. 37. & communiter.* Vnde dispensare possunt sequentes: I. Papa respectu omnium fidelium in omnibus votis. II. Episcopus, respectu suorum subditorum, non autem Parochus; quia tantum habet iurisdictionem fori interni *Suar. l. c. c. 12.* III. Prælati Regulares exempti, respectu suorum Religiosorum, & Nouitiorum: idque circa vota, quæ vel in sæculo, vel etiam Nouitiatu fecerunt *Less. n. 8. & 107 Sanch. l. 9. de mat d. 29.* non autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ. *Suar. Less. d. 13. n* 108.

Resp III. Supradicti omnes Papa inferiores possunt dispensare in omnibus votis exceptis quinque soli Papæ reseruatis, scilicet voto Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Iacobum Compostellam, & Vltramarina, siue in Terram Sanctam. *vid. Bon. Lay. Less. ll. cc.*

TRACTATVS TERTIVS.

De Tertio, & Quarto Precepto.

CAPVT I.

Quid tertium Preceptum, Memento, &c.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, siue impendi cultui diuino,

uino, est naturale, & adhuc obligat; quatenus uerò tempus id designatur, dies Sabathinus, est ceremoniale, & nouo Testamento: abrogatum, ac pro ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & Festi; præscriptusque modus colendi, ut quædam opera illis diebus fiant, quædam non; hæc prohibentur, illa præcipiuntur. *Bon. Lay. ex D. Tho. 2.2. q. 122.*

DVBIVM I.

Qua opera tum hoc pracepto, tum ab Ecclesia prohibeantur.

Resp. I. Die Festo prohibentur omnia opera seruilia, hoc est, quæ & uersantur circa materiam externam & uel mechanica, & illiberalia sunt, u. g. suere, fabricare; uel requirunt tantum laborem corporis, & ab operarijs tantum, & seruis fieri solent. *Ita DD. communiter, v. Lay. l. 4. tr. 7. c. 1. Suar. Fill. & ex D. Th. l. c.* Vnde resolues.

I. Impertinens est ad rationem operis seruilis, utrum fiat ex lucro an ex recreatione; ex hac an ista intentione, pia, uana, & turpi. *Caiet. Suar. Lay. l. c. &c.* contra *Sylu. & Canonistas.*

II. Impertinens quoque est, siue fiat cum defatigatione, & labore, siue non breui, siue longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

III. Seruile non est, ideoque nec prohibitum, festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, uel naui: unde etiam ad hæc necessaria sunt licita. *Nau. c. 13. Tol. & Lay. Suar. de Fest 2. c. 27.*

IV. Nec seruile est, ducere iumenta sine one-

onere: cum id sit iter facere, ut ait, *Fil. hic. c. 9. n. 170.* Ducere autem iumenta, currus, uel nauigium onustum mercibus, est seruile, *Sua. l. c. Fill. l. c.* Quod tamen ante Festum talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur, uel ob publicam utilitatem, uel damnum, quod alias sequeretur.

V. Item nec seruile est, siue gratis, siue pro pretio docere, studere, scribere, transcribere; & secundum quosdam, ut *Medinam, Lopez, & Armillam,* quorum sententiam probabilem, docet *Lay.* cōtra *Sà, Fil. Az. &c. & alios multos,* pingere etiā coloribus, (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & nō pingere, sed tingere, ut u.g. colorare asseres, uel pannos, dealbare parietes illiberale est.

VI. Videntur etiam excusari posse in typographis litterarum collocatores, quando post diuina collocant neglectum pensum, ut habet *Lay. hic.* Imprimere tamen, seruile habetur. *Escob. E. 5. c. 4. Sua. Lay. &c.*

VII. Excusat etiam *Fill. hic n. 169.* distillationem, quæ sine corporis fatigatione, potius ad experientiam, & peritiam sit quam ex officio, & arte.

VIII. Seruile aliqui non putant, (alij contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium aliaque peiora uitanda,) uenari, *Gran. 2. 2. c. 3. t. 12. d. 4. f. 7. n. 65.* aucupari, militare, gladiari, piscari (saltem in fluminibus recreationis gratia) & similia, piscatio tamen moderata esse debet, *v. Lay. & Fill. tr. 26. c. 9. q. 12. Bon. d. 5. q. 1. p. 2. n. 25. Escob.* qui dicet, laboriosam, & ex officio non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium uitandum acu pingentes. *Arm. Azor, Palaus, Sà,*

Mar-

Marc.v.Dian.p.6.c.6.R.15.& p.4.tr.4.R.62.

Resp.II. Prohibentur præterea quædam opera non seruilia, quæ dicuntur forensia; vt sunt mercatus, placitum, iudicium ad mortem vel pœnam, & strepitus omnis iudicialis, id est actiones, quæ ad decisiones causarum, tam ciuilium, quam criminalium, tam secularium, quam Ecclesiasticorum spectant. *Ita com.Doct.ex c.1.d.ferijs*. Vnde resolues.

I. Festo non licet citare, adducere testes, idest exigere iuramentum iudiciale, proferre aut exequi sententiam: quæ si feratur est irrita. *v.Lay.l.4.t.7.c.2.n.7.*

II. Nec licet emere & vendere res non necessarias, negotiari publicè, vel priuatim, inire contractus emptionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine, vel alijs iustis causis excusentur) quia intelliguntur nomine mercatus, qui prohibitus est, *c.1. de ferijs*, vt docet *Bonac.* ex *Suar.c.13. & Fill.t.27.c.10.q.2.n.180.*

III. Festo licet excommunicare, dispensare, iudicem priuatim informare, aduocatũ consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requiruntur strepitum iudicialem, *v.Bon.loc.cit.*

DVBIVM II.

Quæ causa excusent ab obseruationem festorum, ob quas opera prohibita liceant?

Tales præcipuè sunt septem.

Prima. Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem, quasi Episcopalem: vti superioris Religionum, imo & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. *Suar.c.33. Laym.c.4.n.3. Bon.p.1.n.20.*

Se-

Secunda. Consuetudo; nam sic licent nundinæ illæ in festis passim haberi solitæ; & præparationes deliciarum non necessariarũ vt cupediarum, placentarum, & similium ciborum artificiosorum; item emptiones & venditiones secularum parui momenti. *Bon. l. c. Lay. l. c.*

Tertia. Pietas in Deum, per quam licent opera, quæ proximè, (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei: vt pulsare campanas circumferre imagines, vel cruces, in supplicatione. Ornare autem & vertere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur. *Fil n. 218. Bon. l. c.*

Quarta. Charitas erga proximum; per quam licent, & valent actus Iudiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis grauentur. Sic etiam possunt rusticanorum, in paruis oppidis, si alijs diebus adesse nequeant, causæ ciuiles agitari: similiter licet pauperibus & infirmis, pro tunc egentibus subuenire. Item emere, & vendere rusticis, qui alijs diebus impediuntur. *Lay. c. 2. n. 7. Dian. t. 1. R. 34.*

Quinta. Necessitas propria vel aliena, corporis vel animæ; si nimirum sine graui incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quomodo excusantur. 1. Iudicia, quæ celeritatem requirunt; v. gr. si latro sit fugiturus, nisi tunc capitur. 2. Serui & ancillæ coacti à dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos deserere debent. *Suar. Laym. lo. cit.* 3. Ijdem & similes reficientes suas vestes, cum id alijs diebus non possint. 4. Pauperes, qui se suosque alere non possunt, operantes priuatim, sine scandalo; maximè quando

d mul-

multi dies festi concurrunt. *Bonac. num.* 13. 5. Coci, & culinarij. 6. Pistores, laniones, & similes in oppidis populosis, & cócursu festorum. 7. Chirurgi, & pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri, & uitri, coctores, laterum, calcis, &c. & quicumque, quorum opus semel cęptum non potest interrũpi sine damno. 9. Molitores, & naucleri pendẽtes à uentis. 10. Piscatores, halecum, tinnorum, &c. qui certo tantùm anni tempore id possunt. 11. Instauratores, fontium, pontium, uiarum publicarum, & similium, quæ moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessarijs ut funeribus, nuptijs, &c. si aliter fieri nõ potest ut satisfaciant. 13. Agricolæ ad cauendum damnum ruri laborantes, ut si ob pluuiam imminentem segetes, uel fænum congregent. *Bon. n.* 13. *Fil. nu.* 211. 14 Denique excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis quædam uendunt: cùm præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec alias commodè emere posse. De supradictis. *v. Suar. Fill. Laym. Bon. ll. cc.*

Sexta. Vtilitas, non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam, uel splendorem sic enim licet in aduentu, uel ortu Principis laborare, ut perficiantur theatra, ignes, uestes, &c. Quamquam monet rectè, *Suar.* præstare in hoc casu petere ueniam à Pastoribus. *v. Bonac.*

Septima. Excusat item, saltem à graui peccato, paruitas operis seu temporis. Vnde graue non uidetur una hora laborare, ut habet *Suar. l. 1. de festis c. 32.* maximè, ut notat *Lay.* si labor non sit nimis seruilis, & fatigans corpus. Imò durum uidetur mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat, *v. Fil. t. 28 cap* 11. *qu.* 1. *num.* 105. In forensibus autem, & iudicialibus

bus

bus, materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desumenda monet *Escob. E. 5. c. 3. num. 14. ex Palao. tom. 1. tr. 9. d. 2. p. 3. nu. 4.* Sic graue peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solemnitate, licet breui tempore fiat. Quid intellige (secundum supradicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset.

DVBIVM III.

Quæ opera festis præcipiantur.

Resp. Præcipitur 1. Auditio concionis: non tamen sub mortali quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem *v. Trid. sess. 24. c. 4. de refor. Fill. hic c. 8. Bon. t. 1. d. 5. q. 1. p. 2. nu. 27. Suar. &c.* Dixi *nisi quatenus &c.* quia homines rudiores ignorantes præcipuè mysteria fidei, ea præsertim, quæ sub graui obligatione eos scire teneri, dictum est suprà *l. 2. t. 1. c. 1.* tenentur lege charitatis, (si alias eo commodè addiscere non possint: sub graui peccato concioni, vel potiùs cathechesi interesse. *Bonac. d. 5. in prac. 2. num. 28.* addens eo casu concionem etiam Missæ præferendam esse. *Trull. l. c. c. 1. d. 4. num. 12. Fagund. &c.* 2. Præcipitur speciali præcepto, obligant sub mortali, audire Missam, hoc est morali & humana assistentia, siue præsentia ei interesse. Est communis ex *c. Omne:* & ex *c. Missas, de consecr. dist. 1.* contra *Angelum, & Rosellam*, qui semel, vel iterum negligere, dicunt esse veniale. Obligat hoc præceptum omnibus festis, omnes baptizatos vsum rationis habentes; non autem infantes, amentes, vel cathecumenos. Ratio primæ partis, quia

quia est vniuersale. Ratio secundæ, quia assistentiam humanam habere non possint. Ratio tertiæ, quia non sunt Ecclesiæ subiecti. *C. Lug. d. 22. s. 1. & ex Nau. San. & Kon.* Vnde resolues.

I. Non est obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt: cum *Trid. s. 24. c. 4. de ref.* dicat, *teneri vbi id commodè fieri potest*: tum quia si qua obligatio fuit, ei derogatum est per priuilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariã. *Suar. de rel. t. 1. lib. 2. cap. 16. Azor. Nau. Cened. Zerol. part. 1. V. prædic. Trul. l. 2. cap. 1. d. 4. vid. Barb. in Trident. sess. 24. cap. 4.* Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in priuilegijs communicant, concionantes in suis Ecclesijs, quouis anni tempore possunt auditoribus suis concedere, 18. annos, & 320. dies indulg. nomine Papæ. *Dian. p. 4. t. 4. R. 22. ex Rodriq. &c.*

II. Non est obligatio ad audiendam Missam feria quinta, & sexta, & Sabbato Maioris hebdomadæ: neque diebus Rogationum. *Azor. Henriq. Suar. d. 88. s. 5.*

III. In die Natiuitatis Christi tantùm teneris audire vnam Missam. *Nau. Suar. Fill.*

IV. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam iniunctam in confessione, vt contra *Caiet. Sylu. Aug. Armil.* docet *Suar. Sà, Rodriq. Fill. &c.* Ratio, quia duobus præceptis potest simul satisfieri, vt *vid. supra l. 1. t. 2. cap. 3. dub. 3.* Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat *Reginald. l. 19. num. 14.* dummodò intentionem habuerit audiendi Missam. Negat autem *Suar. d. 88. sess. 6. Azor. c. 7. quæst. 6. Cor.*

6. Cordonus, C. Lugo loc. citato, si quidem possit differre confessionem, nec adsit necessitas præcepti confessionis. Idem dicit *Bonac. d. 4. quæst. vlt. p. 11.* vbi contrariam praxim quorundam excusat, vel ob necessitatem communicandi, vel intentionem audiendi Missam aliam; vel denique ob bonam fidem.

V. Satisfaciunt etiam inseruientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v. grat. vinum, hostiam, thus, &c. quia cum hæc ordinentur ad officium, non censentur abesse; dummodo non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longè. *v. Bon.*

VI. Peccat, qui non audit integram Missam, & quidem venialiter, si omittatur parua pars: mortaliter, si notabilis, v.g. media vel tertia pars. *Laym.* tamen, & *alij* durum putans, mortalis damnare, eum qui ab Offertorio, vsque ad finem adsit. Additque communiter excusari à mortali, qui audiunt à principio Epistolæ vel secundum alios Euangelij vsque ad finem, vel ab initio vsque ad Communionem. *v. Bonac. t. 1. d. 4. q. 2. C. Lugo d. 22 s. 1. tr. 3.*

VII. Non peccat saltem mortaliter, qui à duobus Sacerdotibus successiuè duas dimidias Missam audit, vt habent *Nau. c. 21. Sà, Sotus, Henriq. Dian. t. 1. tr. 3. R. 18. Bonac. d. 4. q. vlt. p. 11. Hurt. contra Suar. Kon. Fagund.* qui audiri integram Missam. Ob quam causam est probabile, etsi simul audiat, vt habet *Bo. l. c. Hurt. & Dian.* contra *Reg. Kon. C. Lugo, &c.* quorum sententia videtur probabilior.

VIII. Non satisfacit, qui sub sacro dormit, pingit, docet; vel qui est post murum, an aliam rem, tali loco, vnde nihil audiri vel notari possit, quid fiat: quia non censetur moraliter præsens;

fens, fatisfacit tamen furdus, cæcus, & quicunque licet fit poft oftium aut columnam, vel in feneftra, vel procul à templo; ita eft præfens vt ex fignis externis colligere poffit, quid à celebrante agatur, fpectat loci natura, etiamfi ipfe per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat, fitque pars per moralem coniunctionem eius multitudinis, quæ dicitur præfens, & eft in confpectu altaris. *Bonac.l.c.*

IX. Audiens debet effe attentus, faltem virtualiter & in confufo, vt aliquo modo aduertat quid fiat. Hinc fi quis nunc attendat nunc fabuletur, vt fi tamen femper aduertere poffit, quid fiat, licet peccet irreuerentia, non tamen damnandus eft mortalis. Imò *Kon.3.q.83*.cum *Sylu. Rofel.& Med.* docet, eum fatisfacere, qui voluntariè toto facro eft diftractus, modo fibi fit præfens, & cum reuerentia externa affiftat. Quod probabile effe docet *Lay.*cōtra *Sua.Bon.* & alios *v. Kon. l.c. & C. Lugo n.26. 27.* Plura de tota hac materia, *v.fupra l.1.tr.2.c.3.dub.2.3.& 4.*

X. Præceptum audiendæ Miffæ impletur quocunque in loco, fiue in Parochiali, aut Cathedrali fiue in Regularium Ecclefia, fiue in oratorijs priuatis fiue extra Ecclefiā audiatur. Ratio, quia Ecclefia tantùm auditionem Miffæ præcipit, non autem locum: ergo quouis loco impletur. *Tol l 9 c.7. Azor.c.6. Rodr. Nau. Fil. Nugn. Suar. Kon. Bon d.4 q.vlt. p.12. n.4. & plures.* Quæ doctrina licet certa fatis fit; nihilominus quia poft omnes fupra citatos Auctores, à quodam moderno, viro alias docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda eft: ne cui (quia liber obuius eft) fcrupulus aut confcientia nafcatur erronea.

DV-

DVBIVM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis, & Festis maioribus?

Resp. Et si id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est communis Authorum (quos *vide superior dub. casu vlt.*) & vt ait *C. Lug. d. 22. n. 2.* certa; etsi *Marchantius in Candelabro mystico t. 4. c. 7.* & in *Resolutionibus moralibus*, in forma manualis editis *c. 8.* in dubium vocet, scrupulumque mouere conetur. Ratio est, 1. Quia nullum extat ea de re præceptum, 2. Quia *cap. vt Dominicis*, iubetur Parochus ante Missam eijcere eos, qui proprio Parocho contempto, isthic Missam audire vellent: ergo sine contemptu (formali) licet, 3. Quia *c. Si quis de consec.* iubentur ij, qui habent oratorium domi, in maioribus festiuitatibus audire sacrum in Parochia vel in ciuitatibus. 4. Quia vniuersalis fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum doctorum, & confessariorum, qui pœnitentes hac de re non interrogant, consuetudo, id non tantùm, (vt loquitur *March. l. c.*) insinuat, sed manifestè docet, 5. Quia *Trid. sess. 22. c. 8.* tantùm dicit, populum debere moneri, (non autem teneri) vt frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis & festis maioribus, *v. Fagund. Lugo, Barb. Zen. Trul. l. 3. c. 1. d. 6.*

Neque obstant, quæ *March.* obijt, *vt*:

I. Quod iura antiqua decernant contrarium: eo quod *Sixtus IV. de tregua, & pace* præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia, Dominicis, & festis. Nam in primis ex illo Sexti decreto nihil sequitur; cum is non dicat teneri, sed tantùm prohibeat, ne publicè *prædicetur non teneri*. Cum

enim honestissimũ sit, populum audire Missam in Parochia, idque suadere peccat, minime deceret, id (publicè præsertim) dissuadere: nam inde scandala & proprij Parochi contemptus, sequi possent. Et hoc est, quod Sixtus cauere voluit. Deinde est antiqua forsan aliqua iura id habeant, eis posterioribus tẽporibus, per varia priuilegia, receptamq; consuetudinem vniuersalem, est derogatum *C. Lugo & cæteri Aut. cit.*

Nec obstat. II. Quod multos Canonistas eam opinionem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint, hoc tamen tempore post tot & tam ampla priuilegia, post tam claram, & diuturnam consuetudinem post Eminentiss. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificum tam nota decreta contraria, *vt vide sequentis Resp.*, an aliqui id doceant, nescio.

Nec III. Locus Tridentini paulò ante in resp. citatus, quem obijcit; vt patet ex ipsis verbis, & declaratione Eminent. Card. Authorumque communi explicatione.

Resp. II. Episcopus non potest censuris mulctis, alijsque pœnis, cogere ad audiendam Missam in Parochia. Est contra *March. l. c.* vbi ait, *Regulares ita communiter respondere, vt priuilegiorum suorum fimbrias magnificent, & dilatent philacteria*: & contra *Authorem Parochiam obedientis*. Ratio autem est. Quia vt ait *Nauar.* Episcopus non potest tollere, (nec restringere) ius commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent præter *Auth.* supra *cit. S. Anton. p. 2. tit. 9. cap. 10. §. 1. dub. 4. Sylu. V. Missa. Tolet. Layman. l. 4. t. 7. cap. 3. &c. & commun. omnes Theologi, & Canonistæ moderni*; asseruntq; *Azor. t. 1. lib. 7. c. 8. quæst. 6. C. Lugo d. 22. s. 1.* pro hac sententia, declaratio-

nem

nem Cardinalium in Trid quæ expressè habet: *Non posse Ordinarium mulctis & pœnis cogere ad audiendam Missam, vel Concionem in propria Parochia etiam in casu negligentiæ, & contumaciæ*, & si his duobus tanquam Regularibus minùs fidat, legere potest eandem declarationem apud *Barbos. in Trident. sess.22. cap.8. de Sacrif. Missæ, & sess.24. de reformat. cap.4. num 12.* Item *Tractatu de officio, & potestate Parochi*, vbi eandem sententiam, Barbosa ipse sequitur, & pro ea supra viginti Authores celebres, partim Theologos, partim Canonistas, quà Regulares, quà non Regulares, citat. Vide eiusdem *Remissiones in Tridentinum, impressum Antuerpiæ anno 1644. & Zerolam in praxi Episcopali par. 2. V. Parochia, & par. 1. V. Missa §. 6.* Item disertis verbis confirmat Clemens VIII. anno 1592. 22. Decembr. decreto suo, circa hanc ipsam controuersiam Duaci excitatam, quo eam dirimit his verbis. *Præsenti nostro decreto sancimus, licere sæcularibus Christique fidelibus vniuersis Missas diebus Dominicis, & Festis alijs maioribus audire in Ecclesijs, tam Fratrum Prædicat. quàm aliorum Mendicantium, nec non etiam Collegij Societat. IESV, iuxta eorum priuilegia, & antiquas consuetudines, dummodò id contemptu Parochialium Ecclesiarum non faciant: & dictis Fratribus Prædicatoribus, ac Presbyteris dictæ Societatis, quàm alijs priuilegiatis, quibus id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis peccata sua, etiam Quadragesimali, & Paschali, & quouis alio tempore, confiteri licitè posse, &c.* Quod si verò dicta priuilegia, & alia si-

milia clarius cognoſcere lubet, inſpiciatur (vt alia taceam Compendium priuilegiorum Societ. IESV, vbi præter Leonis X. clara ſunt verba Pauli III. in *extrau.* data Anno 1549. Kalendis Nouembris quæ incipit. *Licet debitum*: quâ *omnibus Chriſti fidelibus cuiuſcumque conditionis, qui verbi Dei prædicationibus in templis eiuſdem Societatis interfuerint, concedit vt ibidem Miſſas audire & Sacramenta, recipere, liberè & licitè valeant; neque ad id ad Parochiales Eccleſias accedere teneantur.* Porrò ne quis miretur, tam ampla priuilegia Regularibus concesſa à varijs Pontificibus placebit inſpicere eorum Bullas, in quibus reperiet motiua grauiſſima: aut ſi nec inſpicere lubet: recogitet ſaltem, Deum ipſum Innocentio III. (dum vidit Eccleſiam Lateranenſem iam iam ruituram) oſtendiſſe eam ſuſtentari à S. Dominico, & S. Franciſco. Conſideret, quò ſicut olim in varias orbis plagas, & in ipſam Germaniam, doctrina Chriſti translata eſt opera Regularium, ita ſine eorum ſubſidio conſeruata diu non fuiſſet, vel ſaltem minùs floruiſſet. Et denique ne Regularibus ſuccenſeat quiſquam, quod priuilegia ſua tueantur, ſciendũ eſt, quòd ſine conſenſus Sedis Apoſtolicæ ijs renunciare, aut cedere non poſſint, *v. l. 2. Decret. tit. 43. de arbit. c. 5.* imò etſi faciant, irritum fore, & peccaturos quia iniuriam inferent Ordini, & Eccleſiæ toti.

Nunc ad argumenta Marchantij breuiter reſpondeo.

I. Affert Authoritatem cuiuſdam P. Capuccini, qui *Parochianum obedientem* ſcripſit. Et huic quidem me paulò antè ſat multas graueſque authoritate oppoſuiſſe, exiſtimo.

II. Ait,

II. Ait, quorundam Episcoporum praxim esse contrariam, eamque fundari in iure antiquo, & nouo *Trid. l. c. sess.22. & sess.24.* vbi dicit: Teneri vnumquemque Parochiæ suæ interesse, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta fidei: hæc autem in plerisque locis ruralibus docentur in Missa; ergo etiam ad Missam possunt compelli.

Resp. I. Praxim istam (sicubi est) paucorum esse; & contrariam praxi communi Episcoporum, in omnibus regnis & prouincijs, & insuper Præsulis summi.

II. Praxim istam nec fundari in iure antiquo, cùm illi, si quod fuit, per priuilegia sit derogatum, & abrogauerit consuetudo: nec in nouo. Tum quia *Trid. l. c.* loquendo de concionibus & catechesi, nullam facit mentionem Missæ: & in pœnalibus non valet illatio. Tum quia Tridentinum expressè addit, (quod *Marchantius* in sua citatione omittit, cùm tamen ad rem plurimùm faciat) *si commodè fieri potest.* Tum quia nec illam quidem obligationē, quoad conciones, esse receptam, ostendit vniuersalis Ecclesiæ consuetudo; eò quòd fortè regulariter *commodè fieri non poterat*, vt notat *C. Lugo l. c.* Neque Cathechesis communiter docetur in Missa, nisi fortè in pagis; vbi rarius contendunt Regulares cum Parochis de re præsenti. Denique nescio, an nō Episcopi, de quibus loquitur, ex numero fortè sint eorum: de quibus Pius V. in Bulla, *Et si mendicantium*, quæritur quòd, & si Episcopi Ordines mendicantes merito colore, & adiuuare deberent, non solum id negligant, verum etiam Concilij Tridentini verbis in paruum sensum detortis, eos incommodis, perturbationibus afficiant.

III. Citat decreta Synodi Leodiensis, & Namurcensis subiungit. *Quis verò audiet hæc condemnare, & Patro istius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt.*

Resp. Decreta (& si quæ fortè sunt similia) intelligenda esse, ne cum contemptu proprij Parochi; audiant sacrum extra Parochiam: aut si quæ sensum habent, non esse recepta, vel vsu abrogata. *Ita Aut.cit. commun.* Videri potest *C.Lugo l.c. Barb.& Zerolla ll.cc.* & dignissimus lectu libellus *Francisci Pontani*. Concionatoris regni, cuius titulus. *Responsa ad quæsita cuiusdam primarij Prælati*, &c. excusus primum gallicè Nancæi Anno 1625. postea verò latinitate donatus, & recursus Vienæ Austriæ, typis Michaelis Rictij, Anno 1634. Mitto rationes cæteras, quibus frequentationem Parochiæ sine obligatione tamen) persuadere conatur; cum eam vtpotè honestam imprimis ac quæ decentem, minimè improbare, sed erroneam tantùm conscientiam impedire intendam; ne videlicet cum persuasione obligationis Parochialia, vel cum apprehensione peccat Regularium templa frequententur.

DVBIVM V.
Quæ excusent ab auditione sacri.

Resp. Duæ sunt causæ, quarum altera si adsit: non teneris curare, celebrari priuatim in portatili cum priuilegio, neque (etsi id consilij sit) preces interim alias loco Missæ dicere, vt habet *Nau.c.13.Sua.Fill.t.5 q.11.*

Prima causa est Impotentia, vel simpliciter, vel moralis, aut difficultas ex notabili incommodo, proprio vel proximi; corporis vel bonorum, vel etiam honoris: quia hæc est

est mens Ecclesiæ præcipientis instar discrepantæ, & beneuolæ matris *Bon d.4. q.vlt.p.vlt. Nau.Fill.t.5.c.7.11.Suar.d.85.*

Secunda causa est, quodcunque motiuum rationabile, quo quis bona fide putat se excusari, *v.Suar.in 3.p.sect.6. t.5. Lay.& Bon.loc.c.* Vnde resolues.

I. Excusantur qui sunt, in nauigatione, vel carcere. Item in morbo, vel conualescentia, in qua obsit prodire foras. Item qui sunt in excõmunicatione vel interdicto; de quo suo loco.

II. Item qui custodiunt castra, vrbem, gregem, infantes, (vel puerum, qui in templo quietus; & sine perturbatione aliorum contineri non potest, vel domum, aut ægris solatio sunt, aut, coquere debent, & similia curare, quæ omitti non possunt. *Bon. Kon. n.86. & 314.*

III. Item cui periculum est grauis offensionis mariti, parentum, vel dominorum: *Henr. Suarez, Filliuc. num.227.* Si tamen id ferre semper fieret, alio medio laborandum esset.

IV. Item si quis alioqui omissurus esset occasionem commodam itineris, v.g. focios, cum viam ignoret, vel pericula metuat: Aliàs verò tenetur ad Missam ante iter, vel in itinere. *Suar.sect.6. Rodriq. Bon.l.c.*

V. Si sit grauis difficultas eundi ad Ecclesiam, ob distantiam v.gr. vnius, vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris spatij maximè si via sit molesta, cœlum pluuium. Vide habenda est ratio personarum, loci, temporis,& consuetudinis. *Bon.Suar.Fill.l.c. Marchant.Resl.past.t.4.c.6.n.7.*

VI. Si ex consuetudine patriæ, fœminæ egredi non soleant tempore luctus, vel etiam

post partum *Sylu.Caiet.Fill.n.229.*

VII. Si quis non habeat vestes statui suo conuenientes. *Nau.Henr.Sà, Az.Bon.l.c.*

VIII. Si quis ex occulta fornicatione praegnans metuat, ne id aduertatur, si prodeat. *Laym.l.4.t.5.*

IX. Si quae sciret, alteri à quo perditè amaretur, secuturam occasionem peccati si proderit. *Sà, Fill.n.227.*

CAPVT II.

De IV. praecepto. Honora patrem, &c.

DVBIVM I.

Ad quid teneantur liberi erga parentes.

RESp. Tenentur vi huius Praecepti, tum genitoribus, tum superioribus, in ijs rebus, in quibus quisque, & quamdiu subiectus ijs est, amorem, reuerentiam, & obedientiam praestare; ita vt si notabilis horum defectus sit in re graui, grauiter peccetur: quod faciliùs fiet respectu parentum, quam aliorum. *Ita communiter. v. Fill.t.28. p.2.c.1. Regin.l.2.c.1. &c.* Vnde resolues.

I. Contra amorem grauiter peccat filius, 1. si signa odij parentibus ostendat, & asperè tractet. 2. si toruo oculo ferè semper intuatur, ac ita asperè loquatur, ac si odio haberet. 3. si non subueniat in graui necessitate spirituali vel corporali. 4. si non impleat eorum testamenta, & legata, modò haeres sit. 5. si graue malum v.g. mortem illis optet. *Nau.Reg.l.20. n.8. Fill.t.28.c.1 q.3.& 7.*

II. Contra reuerentiam grauiter peccat filius, 1. Si percutiat etiam leuiter: & secundum *Regin.* 2. Si manum ad percutiendum de-

deliberatè attollat. 3. Si grauiter cōtristet *Reg. l.*20. *n.*24. *Fill. nu.*17. & 18. 4. Si animo deliberato ad grauem iram prouocat verbis contumeliosis, vel talibus, quibus sciat grauiter offendendos 5. Si maledicta, conuitia, &c. in eos conijciat; *Nau Fill. &c.* si pauperes despiciat vel nolit agnoscere, quòd si tamen exterius tantum dissimulet se nosse, & nolit apud se habere, ex iusta causa, dummodò prouideat de necessarijs, *B n.* excusat à peccato graui, eò quòd rationabiliter non sint inuiti. 7. Si in foro externo & de vero crimine accuset extra crimen hæresis, proditionis, vel cōurationis in Principē, cùm non est alius corrigendi modus. *v. Bon d.*6.

III. Contra obedientiam grauiter peccat, 1. si in re graui sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domus, bonos mores, vel animæ salutem. *Fill. n.*10. 2. si contra voluntatem parentis ducat vxorem se indignam: indigna autem dicitur, cum qua non potest contrahere sine dedecore iuxta suæ regionis vsum non tamen potest exhæredari idcircò. 3. si sine iusta causa nolit eam ducere, quàm vult parens: maximè si inde sopirentur odia, aut parentum necessitas leuaretur. Erit autem iusta causa, v. g si sit impar, famula, si infirma, deformis, fatua, vel immorigera. 4. si inconsultis parentibus nubat, vt habet *Sanc.* Potest tamen, vbi consuluit, ipsis inuitis prudenter contrahere cum se digna: cum circa electionem status sit sui iuris. *Less. l.*2. *c* 40. *n.*43. *Sanc. l* 4. *c.*95. *Fill. q* 10. An & quomodò peccent liberi furando parentibus, vid. infrà *l* 3. *c.* 1. *dub.* 4 Item, an alienare possunt bona, vide infrà *l.* 3. *tr.* 5. *c.* 3 *d.* 2. & *l.* 3 *tr.* 5. *c.* 4. *d.* 1.

IV. Tenetur proles alere parentes egentes,

adeò vt si graui necessitate aliter iuuari non possint, teneatur manere in seculo (nisi tamen in hoc illi certum, vel certè valdè probabile periculum salutis immineret) & si religionem sit ingressus, teneatur egredi, & iuuare parentes dummodò eorum necessitas eius professionem antecesserit. *Fill.q.5.n 9. Bon.q.1 p.6.*

V. Si verò necessitas post professionem superueniat, si ea extrema sit, tenetur egredi, petita prius, licet non obtenta venia. Si autem sit grauis tantùm, in qua vtcumque possint viuere, non tenetur quidem potest tamen egredi, si Prælatus permittat. Quo casu tenetur, in quantum non obstet suo intentu, differre habitum, & obseruare substantialia Religionis; at postquàm parentibus subuentum est, redire. *v. L.ff.l.2.c.41.dub.3.* vide & infra *t.5.c.1.dub.4.*

DVBIVM II.

Ad quid teneantur parentes erga filios?

R. Parentes; quo nomine etiam intelliguntur ascendentes, v.g. auus, proauus, &c. tenentur graui obligatione iuris naturalis, conseruationem, & educationem liberorum curare. Circa quod ex *Bon. d.6. qu.1. Az.p.2.l.2.q.17. Fill.tr.28 c.2.* resoluuntur hi Casus.

I. Grauiter peccant parentes, qui sine iusta causa, prolem hospitali, vel locis publicis exponunt *v. Bon. hic, & Fill. t.21. p.2.c.2. & infra tr.5.c.1.*

II. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte, nisi habeat iustam excusationem; tunc verò tenetur sub graui peccato, bonam nutricem quærere. *Bon. d.6. q.1. p.7. Lay.* Item tenetur secundum iura prolem

ale-

alere ad finem anni tertij: postea educatio vsque ad mancipationem spectat ad patrem. Excipe, nisi hic esset pauper, & mater diues. *Fill. Lay. l. 5. t. 9. c. 30. n. 32.*

III. Pater tenetur proli, non tantùm legitimæ, sed etiam (in quo ius ciuile à Canonico correctum, iuxta *cap. Cùm haberet*) spuriæ curare alimenta, hoc est, cibum, potum, vestitum, & honestas artes, iuxta suum statum: nisi tamen; aliundè se alere possit, & non indigeat, deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Ecclesiasticis possunt hæc suis spurijs præstare. *Fill. c. t. 28. cap. 2. num. 28. Lay. l. 7. t. 10 p. 3.* vide infrà *tr. 5. c. 4. d. 5. qu. 1.* Hinc peccant, 1. si non adhibeant diligentiam saltem mediocrem, vt acquirant bona, quibus filij alantur, habeantque hæreditatem secundùm suum statum, 2. si bona dilapidando impotentes se reddant, ad liberos honestè secundùm statum suum educandos, ac dotandos. *Bon. d. 6. qu. 1. p. 6. Azor. Fill. &c.* 3. si sine legitima causa filiæ dotem negent (vel filium exhæredent) v. gr. quia vult ingredi, vel est ingressa Religionem, vel quia ipsis inuitis nupsit, licet se indigno. *Bon. l. c. § 2. ex Azor. Reg. &c.* vel quia filius ordinem sacrum suscepit. Sicut enim Pater tenetur dotare suas proles pro matrimonio, vel ingressu Religionis: ita etiam ad suscipiendos sacros ordines. Neque hæc donatio est reuocabilis: imò sic donata non posse computari in legitimam, aut diuisionem cum fratribus, docet *Barbos. &c.* Contrarium tamen tenet *Molin. &c.* cum *Dia. p. 8. t. 6. A. 91. & 92.*

IV. Parens tenetur proli subuenire relicta religione, ijsdem casibus quibus proles paren-

ti: quos vid. *superiore dubio cas. 1. & 3.*

V. Parentes graui obligatione tenentur instruere liberos per se, vel alios, in necessarijs ad salutem. Hinc grauiter peccant, 1. si quantum in ipsis est, non curent vt bonis moribus imbuantur, doctrinam Christianam, seu fidei rudimenta addiscant, prauorum consortia vitent, mandata Dei & Ecclesiæ obseruent. Sacramenta frequentent, à peccatis abstineatur, *Azor. Fill. Bon. l. c. 2.* Si occasiones peccandi ab ijs non auertant, vel in locis, aut domibus suspectis habitare permittant, *Trul. l. 1, d. 3 nu. 4.* 3. Si consilio, vel exemplo malo deprauent; 4. Si non obiurgent, puniantque dissolutos moderatè tamen; nam peccant etiam verberando immoderatè, v.g. vt notabiliter lædantur, *Sal. Sylu. Bonac. l. c. & d 33. de contr. q. vlt. p. 3.*

VI. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem status. Vnde peccant, inuitos ad matrimonium, vel religionem cogendo, vel abstrahendo. Et quidem *Trid. sess. 25. de Reg. cap.* 18. excommunicat, cogentes ad monasterium filias.

VII. Et si frater fratri, vel sorori, saltem in extrema, vel quasi extrema necessitate teneatur subuenire, lege tum charitatis, tum pietatis: non tamen est ea obligatio, quæ inter parentes, & liberos; cùm non sit illa dependentia. *v. Less. l. 2. c. 41. num* 34. Vnde si professus est in religione, non tenetur egredi, vt succurrat. *Trul. l. 2. c. 1. d. 24. n 8. ex Suar. &c.*

Quæres. An filius aliquando possit à Patre priuari hæreditate.

Resp. Potest ex iusta causa, alias non: eaque in testamento debet exprimi, *Auth. Sed hodie C. in off. de test.* Talis autem censetur.

1. In-

1. Ingratitudo, nisi in gratiam Patris, redierit, ipsumque pœnituerit ante testamentum conditum, vt si affecit Patrem graui iniuria; vel eius vitæ insidiatus est, vel manus iniecit, vel maleficis se immiscuit. *Bon. d. 3. q 7. p. 3. Couar. Sanch Az. Mol. &c.*

2. Si nouercam, seu patris vxorem cognouerit carnaliter si Parenti furioso, vel carcere detento, noluit succurrere fide iubendo, si impedierit Patrem testari: si bona Parentum dilapidauerit cum graui ipsorum dispendio.

3. Si filia minor 25. annis luxuriosam vitam elegerit, &c.

Circa quas.

Nota. Valere has causas, quando filius aliunde habet vnde viuat: nam alimentis ad vitam necessarijs priuari non potest, cum debeantur iura naturæ, quod à iure ciuili tolli non potest. *Bon d 6. q. 1 §. ex Sanc. Mol Azor. Regin. Filluc. Trull. l. 4. c 1. d. 3. & t. 2. l. 7. c. 17.*

DVBIVM III.

Ad quid teneantur tutores, curatores, qui parentum sunt loco.

Tutor (idem est de curatore) tenetur curam gerere pupilli, eiusque bona ritè & fideliter administrare. Ratio. Quia in hunc finem constituitur, & assignatur pupillo patris loco. Quare delinquit, vel notabiliter sit negligens ac in re, peccat grauiter, & ad compensationem damni quod pupillis, ex eo accepit, obligatur, (& saltem de dolo & culpa lata imò etiam si tutoris officium exercet pretio) quod tamen si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis) tenetur etiam de leui culpa. *Bon. de contr. d. 3 q 19 p. 4.* Vnde resolues.

I. Tutor tenetur tueri personam pupilli dū

opus

opus est, eumque bonis moribus imbuere, & benè educare, per se vel alios. *Bon l.c.*

II. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideoque, officium tutoris suscipiens; inuentarium conficere alioqui damna ex eius defectu secuta resarcire: nec licet illi pupillo pecuniæ nimirum ad vsus inutiles concedere.

III. Tutor (vti & Curator) tenetur conseruare omnia iura, bona, & actiones pupilli (vel Minoris) & bona alias peritura vendere, pecuniamque conuertere in emptionem bonorum stabilium vel incensum &c. prout fuerit vt illius. *ib ex Rebel. p. 2 l. 19 q. 1*

IV. Si tutor, vel curator pecuniam pupilli cõuertit in suos vsus, tenetur ad restitutionem totius lucri cessãtis, vel damni emergẽtis, quod inde accepit pupillus vel Minor. *l.c Reb q 17.*

V. Tenetur item ad restituendo fructus (deductis, expensis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & sua culpa non percepit. *Syl. V. Tutor. § 4. Rebel l.c.*

VI. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli persoluere, ita tamen vt quantum fieri potest, bono pupilli consulat. *Sylu. Rebel. ll cc Tabiena ib.*

VII. Tutor vel curator non potest donationes vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli: quia non ad destruendum, sed ad tuendum est constitutus. *ibid.* Excipe donationem remuneratoriam; sic enim potest v.g. stipendio debito pro liberali seruitio aliquid addere, ex liberali donatione. *Mol. Lugo d. 13. f. 10. San. Trul. l 7 c. 17 d. 8 v. Dia p. 8. t. 6. R 17.*

VIII. Deniq; tenetur (officio finito) reddere rationes; quia hoc onus est commune eorum: qui bona aliena administrant. *v. Bon. de contr. d. 3.*

d. 3. *q.* 19. *p.* 4. infra hoc libro *t.* 4. *c.* 3. *in appendice ad contractus*.

DVBIVM IV.
Quæ obligatio Dominorum, & famularum aliorumque superiorum, & inferiorum erga se inuicem.

Resp I. Domini & Superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque suorum subditorum. Patet ex 1. *ad Tim.* 1. *Si quis suorum, &c.* Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, & vices parentem gerunt; ideoque tenentur quodammodo ad eadem, ad quæ parentes. In primis verò curare tenentur, quantum in ipsis est, vt seruent præcepta Dei & Ecclesiæ *Bon. d.* 16 *q.* 1 *p.* 9. Vnde resolues.

I. Peccant Domini grauiter. 1. si sine iusta causa impediant famulos, ne festis Missam audiant; vel si festis opera seruilia imponāt, vel si iubeant ea, quæ sine peccato fieri non possunt. *Nau c.* 14 *&c.* 2. Si peccandi occasionē permittant, cū possint impedire: aut si grauiter delinquentes non corrigant, vel negligenter necessaria ad salutē non moneant, corripiant. *Bon l. c.*

II. Peccant item grauiter, 1. Si grauibus iniurijs afficiant: diabolos, canes &c appellent *Bon. l. c. & Trul. l.* 4. *c.* 1. *d.* 5. licet *Dia. p.* 7 *t.* 7. *r.* 47. excuset à peccato talem contumeliā, quod ex ira & indeliberatione soleat proferri. 2 Si alimenta conuenientia non præbeant: mercedē iustam (dūmodo fideliter seruiuerint) non soluant, vel differant, absque rationabili causa *ib* 3. Si ante elapsum terminum temerè domo expellant; in quo casu (nisi grauissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mer-

mercedis, *Leff. Az. c. 14. q. 1. Fill. n. 177. Regi. Mol. &c. Escob. t. 3. E. 9. num. 33.* 4. Si eum qui liberos, aliosue domesticos; verbis; exemplo, vel moribus prauis corrumpit, & reprehensio se non emendatur, è domo non dimittant. *Nau. c. 14. Az. Tr. l. 6. n. 13.*

III. Herus non tenetur famulo infirmo (quādiu ægrotat) dare salarium (nisi in extrema, vel graui necessitate, tunc enim debet ex charitate) imo sumptus in eius curatione impensos potest repetere. *Mol. l. 1. t. 28. c. 6 n. 8. Esc. t. 3 c. 9.*

Resp. II. Famuli, cæterique subditi tenentur suis dominis & superiorib. aliquo modo eadem, quę filij parentibus, nimirum amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis, quia sunt illis quasi loco parentum. *S. Th. 2. 2 q. 103. Reg. l. 20. n. 60.* Vnde resolues.

I. Peccant famuli grauiter. 1. Si non laborent vel seruiant fideliter: tenenturque ad compensationem damni. *Molina, Leff. l. 2. c. 24.* 2. Si graue damnum inferant, vel inferri permittant, cum possint impedire. *Nau. c. 14. nu. 22. Fill. t. 28 qu. 10. Reg. l. c.* Et quidem si damnum illud inferatur (siue à confamulis, siue ab extraneis) in rebus, quarum cura ipsis commissa est, à restitutione non possunt excusari: *Les. l. c. c. Mol. 23 d 10. n. 65. Fil. t. 36. c. 6. q. 9. n. 114.* 3. Si absque grauissima causa discedant à domino ante terminum elapsum; vltra hunc verò manere non tenentur, etiamsi morbo impediri seruire aliquandiù non potuerint. *Mol. l. c. Reg. nu. 517. Escob. E. 7. nu. 50.* 4 Si domino in rebus magni momenti non obediant. *Bon. l. c.*

II Famuli non peccant, si substentationem, vel mercedem iustam domino negante vtantur compēsatione occulta, *Mol, l. c. Fil. t. 39. cap. 6.*

quæst.

quæst. 3. dummodo tamen alius modus non sit impetrandi: nec plus accipiatur, quam debetur; neque debetur, neque scandalum, aut aliud incommodum graue timeatur. *v. Bonac. de restit. d. 2. qu. vlt. p. 2. num. 16.*

III. Similiter pro obsequijs, ad quæ non tenebantur, præstitis, (si quidem illa non gratis & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint licet ex rebus domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri nō possit, docet *Nau. c. 17. n.* 108. *Less. l. c.* Plura de his v. infra *t. 5. c. 1. d. 3. & c. 3. d. 10. & Bon. d. 6. q. 1. p. 8.*

DVBIVM V.

Quid teneantur Coniuges erga se mutuò, vi huius præcepti.

Resp. Vxor in ijs, quæ spectant ad domus gubernationem & bonos mores, tenetur obedire marito, hic verò vxorem non vt seruam sed vt sociam tractare. Ratio est, quia maritus est caput, & vxor commembrum. *Nau. c. 12. n. 20. Tol. Fill. t. 28. c. 9. n. 244. & commun.* Vnde resolues.

I. Coniuges peccant, 1. Si debita intentione non contrahant matrimoniū, 2. Si sine dispensatione prætermittant proclamationes, 3. Si sacramentum matrimonij in statu peccati mortalis recipiant, 4. Si vtantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortus, 5. Si debitum sine iusta causa negent, 6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

II. Peccat grauiter vxor, Si maritum rixis, vel aliter verbis, ad grauem iram, vel blasphemiam prouocet, *Fill. l. c. n. 145. & Bon.*

2. Si

2. Si quid notabile expendat contra voluntatē viri & consuetudinem fœminarum similis status nisi tamen ex parafernalibus, si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium vindicet. 4. Si nolit sequi virum domicilium mutantem dummodò possit sine periculo vitę, & salutis, & contrariū non sint pacti, & maritus post nuptias non sit factus vagus. *Nau.Tol.Bon p.7.* v. infrà *t.5.c.1.d.4* 5. Si sine sufficienti indicio malè iudicet de mariti incontinentia. 6. Si sine iusta causa debitum neget v. infrà *l.6.* 7. Si se ingerat in administrationem domus sine iusta causa, qualis est, si v.g. maritus prodigus bona familię dilapidet *Syl.Trul c.1.d 4.n.18.*

III. Peccat grauiter maritus, 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatorijs afficiat vxorē. 2. Si impediat illa circa præcepta Dei, vel Ecclesiæ sine iusta causa *Syl.l.7.c.7. Nauar c.14.* Si verò impediat, etiam sine causa, circa ea bona, quæ consilij tantùm sunt, vt est confessio, & communio, &c. communiter tantum peccat venialiter, nisi constet quod magnam ex ijs vtilitatem percipiat. *Say. Fill.q.1.p.7. Trul.* 3. Si cædat grauiter: moderatè tamen castigare verbis, vel etiam ex graui causa moderatis verberibus, habita ratione conditionis & status, quandoque potest, 4. Si alimenta neget: nisi tamen vxor à consortio mariti propria culpa discesserit, 5. Si negligat gubernationem domus, & rem familiarem, 6. Si vxori non cohabitet, vel sine iusta causa diù absit, 7. Si cùm possit, alimenta non procuret, *v. Fil n.140. & 141. Nau c.14.n.19 Tol.l 5.c 2. Sanch.l.10 de matr.d.18.n.26. Bon p.7.*

DE

DVBIVM VI.
Quæ obligatio Parochorum erga suos?

Resp. Curatus, siue Parochus iure diuino tenetur.

1. Residere in sua Parochia *Trid. sess. 25 c. 1. de refor. Barb. de off. Paroch. c. 8. nu. 1.* alioqui in conscientia fructus non facit suos, teneturque pro rata absentia restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamen ex iusta causa, & licentia, Episcopi ad breue tempus abesse *v. Nau. c. 25. Azor. t. 2. l. 4. Posseu. Trul. l. 4. c. 1. d. 8.*

2. Tenetur administrare Sacramenta, quoties, & quanto cum periculo. *v. infra & Bon. t. 1. d. 4 q. 5. p. 2. Poss. Barb. ll. cc.*

3. Orare pro populo, & celebrare vt populus audiat Missam, quam etiam teneri eum eidem applicare diebus saltem festis, & aliquot alijs, docet *Tol. l. 3. c. 5.* Sed negat *Suar. Kon. in 3 p. q. 38. a. 1. d. 11.* cum nullo iure id cautum sit. *v. Bon. q. vlt. Barb. l. c.*

4. Docere populum, concionando, arguendo, &c. per se vel alios. *Tol. l. 5. c. 5. Poss. Barb. Trull ll. cc.* vt suprà.

5. Tenetur singulis diebus Dominicis, & festis solemnibus populo doctrinam Christianã explicare, per se vel alium, vt constat *ex Trid. sess. 24. c. 4. de ref.* idque sub graui obligatione etiam iuris diuini, ob summam necessitatem; propter quam eos ab Episcopis, alijsque Prælatis ad id cogi posse sub pœna excommunicationis (omnesque alios vt eam audiant, discant & sciant) docet *Trul. l. 1. c. 1. d. 4. n. 7 & 8. Bald. to. 2. l. 1. d. 48. ex San. Palao. Barb.* &c.

6. Te-

6. Tenetur infirmos visitare, Pauperum curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus *Poss.Reg t.2.l.20.c.5.f.3. Barb.c.7.* v. supra.

DVBIVM VII.
Quae obligatio Praeceptorum, & discipulorum.

Resp. Inter Præceptores (idem est de pedagogis) & discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes, & liberos. Vnde resolues.

I. Discipuli peccant. 1. Si Præceptoribus, & pedagogis non exhibeant honorem & reuerentiam. 2. Si nõ obediant in rebus pertinentibus ad studia & bonos mores, 3. Si eos conuitijs, vel contumeliosis verbis traducãt, 4. Si negligẽter studeant, scholarum aut studiorum tempore lusui vacent, vel otio, 5 Pecunias parentũ dilapident, vel inutiliter expendant, 6. Mala fide studeant, 7. Gymnasij suis leges, vel Academiæ statuta (si quidem ea ad peccatum obligẽt) non seruent, 8. Scientias superstitiosas aut vetitas addiscãt: vel libros prohibitos legant, 9. Stipẽdium debitũ doctori suo non soluant, cum possint. *v. Nau.c.23.& 25. Fil.tr.28 p.2.c.11 q 1.*

II. Magistri & pædagogi peccant. 1. Si peccata discipulorum dissimulent; & non corrigant quando possunt, 2. Profectum eorum in litteris non sedulò promoueant, 3. Non doceant bonos mores, 4. Si ex proposito falsa doceãt vel vera, vel superstitiosa & saluti noxia, 5. Non studeãt ipsi vt officio satisfaciant, 6. Si stipendium exigant maius iusto, vel quam Gymnasij leges, aut consuetudo permittat, 7. Doctoratus insignia negant dignis, vel indignis conferant, quod *Nau.* dicit esse mortale: presertim in Theologia, Iure Ca-

Canonico, Ciuili, & Medicina: nam in Philosophia fortè veniale tantùm esse cēset *Caiet V. Doctoratus*. 8. Si discipulis malo sint exemplo, 9. Si malis moribus imbutos, & qui alij perniciosi sunt ad scholas admittant, vel ex ijs non dimittant. *v. Trull. l. 4. c. 1. d. 11.*

TRACTATVS QVARTVS.

De V. & VI. Præcepto.

CAPVT I.

Quid Quinto Præcepto prohibeatur? Non occides.

PRohibetur hominis occisio, mutilatio, verberatio, aliaque similis afflictio iniusta, de qua quæritur, quæ & quando sit iniusta?

DVBIVM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum?

Resp. Absque diuina authoritate non licet se ipsum directè, & ex intentione occidere. Ratio, quia est contra charitatem sui: & fit iniuria Reip. & Deo, qui est solus directus, & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *absq; authoritate Diuina*, propter Sampsonem & quosdam Martyres, qui se ipsos occiderunt, vel ex diuina inspiratione, vel incu lpata ignorantia. Dixi 2. *directè*; quia *indirectè* quandoq; licet se occidere, hoc est, aliquid facere, vel omittere, ex quo præter intentionē mors certò sequatur; quia præceptū conseruandi vitam, vtpotè affirmatiuum, nō semper obligat, sed potest amitti propter bonum finem; necessitatē; vel magnam vtilitatem. *S. Tho. 2. 2. q. 64. v. Fill. hic t. 29.*

c. 4.

c.4 q 5. & Bec.2.2.t.3.c.9.q.8. Vnde resolues.

I. Miles potest, imo tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendum. *C. Lugo d.10. q.1.* Item posse ad euertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes pulue- rem incendere, etsi sciat se obruendum: vti & nauem mergere, vel incendere, ne hostis ea potiatur cum graui Rei damno docet *Less. l.2. c.9. n.32. Fagun. t.1. l.5. c.11.* Similiter licet se obijcere telo vel ictui, ad seruandum vitam Principis, amici, ad mortem iniustè damnati vices subire. *Less. l.2. c.9. n.30.* vel in naufragio tabulam cedere, ex *Tol. Less. l.c. Lop. 1 p. c.65.* Item seruire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis. *Les. & Fil. l.c. Lay. c.1. n.3. C. Lugo d.10. s.1.* Vbi tamen euersionem illam turris, & combustionem nauis (si quidem nulla sit spes euadendi) timidè, & non nisi ex grauissima, v.g. boni publici causa, videtur concedere, *v. n.51, 52. &c. Malder. tr.3. c.1. dub.19. Dian p.5, tr. 4. Res. 26. Fagund. p.5. c.11. num.6. & seq.*

II. Etsi virgini non liceat ad castitatem seruandam directè se occidere, licet tamen ei certo periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate corporali licet rationabiliter præsumeret se non consensuram: quia integritas ista magni æstimatur. *v. Lay c.1. n.3.*

III. Reo licet non fugere, imò etiam sponte se sistere iudici plectendum: licet positiuè seipsum perimere non possit, etiamsi à iudice id ei cõmittatur, *1. Less. c.9. d.6. Lug. d.10. de iust. s.1. n.38.* contra *Vasq. 1.2. d.173. c.3.*

IV. Etsi Carthusianus in extrema ægritudine possit seruare vitam pascendo carnibus, idq; probabiliter ei tum liceat, (atque ideò non pec-

cet,

et, qui inscio præberet cibos ex carnibus, *Sanc. Dian. p. 8. c. 7. R. 7.* licitè tamen & laudabiliter etiam tum omittit, cùm certo periculo mortis, vt contra *Vasq. & Gran.* docet *Dia. p. 5. d. 4. t. 2. Victorell. &c.* qua rationabiliter negligit vitam pro bono communi ordinis, *de Lugo v. 10. n. 33.* contra *Azor. & Escob. t. 6. c. 9.* vbi docet teneri carnibus vesci, si exigit necessitas ita vt aliter vitam conseruare non possit: quod *Sanch. p. 2. consil. l. 5. c. 1. d. 35* cum *alijs sex* ita distinguit; si necessitas vescēdi sit ab intrinseco, v.g. morbo, ex quo iudicio medicorū conualescere nō possit nisi esu carnium, ait probabilius esse non teneri vesci (tametsi licitè possit) quia morietur naturaliter ex morbo cuius ipse nō est causa; si verò sit ab extrinseco (v.g. si ob inopiam aliorum ciborum fame oriendum esset) teneri vesci; quia mors illa cum sit violenta, ipsi imputarentur.

V. Licet carnem vigilijs, & inedia moderatè affligere, qui autem aduertens, vitam ijs notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret grauiter, vt notat *Lay. d. 3. de inst. t. 3. p. 4. c. 1. num. 5.* ex *Caiet.* Etsi hic multi ob bonam fidem, & zelum Dei placendi excusentur. *v. Bonac. d. 2. q. vlt. s. 1. p. 5. va. 6. Fill. l. c. C. Lugo de iust. d. 19. s. 1. num. 32. 34. 36 &c.* Vbi rectè notat, aliud esse procurare abbreuiationem vitæ, seu mortem positiuè sibi afferre; aliud permittere, vel periculum eius subire, vel non adhibere media ad auertendam. Prius ait esse illicitum, v.g. pœnitentijs indiscretis, carnisque macerationibus, vitam moraliter abbreuiare: posterius verò sæpè licere, ideoque non teneri Carthusianum carnibus vesci, nec aliquem alium vti pretiosa & exquisita medicina, ad mortem vitandam, nec secularem, relicto do-

mi-

mi cilio quærere salubriorē aerem extra patriā.

VI. Excusantur ægri qui paulo ante mortem, causa humilitatis vel boni exempli, petunt humi collócari quia non intendunt vitam abbreuiare. *v.Vasq.loc.c.* Addit *Laym.l.3. t.3.p.3.c.1.num.5.* non teneri quemquam medijs extraordinarijs, & nimis duris, v.g. abscissione cruris &c. vitam conseruare, nisi tamen ea communi bono sit necessaria *v. Less. l.c. Sanch. in opusc. t.2. l.5.c.1.d.34.* Vbi dicit infirmum in periculo mortis, si sit spes salutis, non posse medicamenta respuere. Non videtur tamen virgo ægrotans (per se loquendo) teneri subire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei grauissimum est, & magis, quàm mortem ipsam horret *Escob.E.7.c.8. Turrian. sum.p.1.c.263.dub.5. Less.l.2.c.9.d.14.*

Resp.II. Non licet se mutilare, nisi sit necessarium ad conseruationem corporis totius; quia nemo est suorum membrorum absolutè dominus. *Less.l.2.c.9 d.14.* Vnde resolues.

I. Non licet se castrare ad conseruandam castitatem, vel sedandas tentationes quia hoc ad eum finem non est necessarium. *S.Tho.2.2. q.65.a.1. Less. Mol. Fill.t.29.c.4.q.3.&c.*

II. Peccant parentes, qui filios etiam consentientes castrant, vt sint vtiles cantui. *v. Laym.l.3 .t.3.c.1.*

Quæres. An sepeliendus sit in loco sacro, qui se ipsum occidit?

Resp. Id vetant Ecclesiæ Canones: qui tamen non sunt intelligendi de ijs, qui ex furore, amentia, vel passione grauissimæ tristitiæ, turbata phantasia, id fecerunt, vel qui ante mortem verè de hoc doluerunt. Quod si constet quempiam se ipsum occidisse, & dubitotur

tur vtrum deliberatè, an ex animo turbato factum, in praxi priuatur sacra sepultura, cùm præsumatur secundus opus externum voluntariè esse factum, nisi tamen ex circumstantijs contrarium colligatur. Si verò dubitetur, à se ipso, an ab alio v.g. sit præcipitatus in aquam, delictum tam atrox, & contra naturam non præsumatur sine euidentibus indicijs. *Mol.t.3. d.20. v.Lay.l.c n.8. V.etiam Escob.E.7.c.8.* vbi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, si viuus ex loco discessit, non esse priuandum sepultura Ecclesiastica.

DVBIVM II.

An, & quomodo liceat occidere malefactorem.

Resp. Extra causam necessariæ defensionis, de quo infrà, nulli id licet authoritate publica, & iuris ordine seruato, vt patet *Exod.22. & Rom.13.* Vnde resolues.

I. Non licet marito vxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas: quia ad id non habent auctoritate publicam, & leges ciuiles id permittentes, à Iure Canonico sunt correctæ, tanquam iniquæ. Secus est de proscriptis, quos occidendi cuius authoritas publica datur: idque non iniustè, cum ad Reip. defensionem, sit necessarium, peccant tamen, qui non ex zelo iustitiæ, sed odio, aut priuatæ vindictæ causæ faciunt. *v.Laym.l.c.*

II. Peccant Principes, vel Magistratus (regulariter loquendo) vt *v. infrà l.5.c.3. dub.1.* qui occidi iubent reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi priuata scientia constet esse nocentes, quia ex iure naturæ, actus publicus fieri debet ex scientia, & authoritate publica, *q.6. nu.27. Bon.l.c. p.1. num.7.*

v. Caiet. V. homicidium, Fill. tr. 29. c. 2. & infr
l. 5. cap. 3. d. 1.

DVBIVM III.

An, & quomodo liceat occidere priuata authoritate iniquum aggressorem?

Respon. Ius naturæ permittit, vt vim v repellas; & aggressorem, qui iniquè eriper tibi conatur vitam, aut quæ ad eam, honest agendam tibi sunt necessaria, vt bona tempo ralia, honores, pudicitiam, membrorum inte gritatem, præuenias, & occidas: ita tamen vt i fiat animo te defendendi, & cum moderamin tutelæ inculpatæ, hoc est, non inferendi maiu damnũ, nec vtendo maiore vi, quam necessari est ad arcendam iniuriam. *Ita commun. S. Tho q. 64. a. 7. Mol. &c. Les. d. 8. n.* 44. Vnde resolues

I. Non licet reo occidere ministros iusti tiæ, à quibus ad carcerem, vel supplicium tra hitur: vti nec licet id proscripto, vt notat e communi *Lay. l. 3. t. 3. p. 2.* quia non sunt iniqu aggressores.

II. Etsi ob contumeliam aliquam, v.g. viro honorato dicatur, *mentiris*, non liceat alterun occidere eo quod aliter repelli possit, ac so leat, *Less. Azor. Hurt. &c. Dian p. 5. t. 4. R.* 12 & 13. licere tamen, si aggressor fustem, vel ala pam viro valdè honorato impingere conere tur, quam aliter auertere non posset, docent cum *Dia. l. c. R. 4. Less. Hurt. & alij* 12. verum & hoc videtur in praxi periculosum.

III. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputa tione brachij, vel aliter arcere iniustam vim potes, non licet occidere. Vnde si quis fit persona talis, cui non sit dedecus fugere, de-

cet fugere, potius, si potest, & saluare se: secus autem, si turpe sit fugere, v.g. viro nobili vel officiali bellico; nisi rursus hic, & tunc id tali turpe non esset, ob præstantiam inuasoris, vel alias eius qualitates, v.g. quia ebrius est, vel amens; talem enim occidere non licet, quando potes fugere *Mald. Dian. p.5.t.5.R.9. v. Lay. l.3.t.3.p.3.c.3.*

IV. Non licet occidere furem, ob res exiguas: licet autem, si quis auferat honorem valde notabilem, aut bona magni momenti; nisi tamen alia via, v.g. iuris, vel aliter, arceri aut recuperari possint. Quare quando iura significant, furem nocturnum occidi impunè non autem diurnum, præsupponunt, quod plerumque nocturni non possunt aliter arceri, diurni autem non possint. Alioquin enim si nocturnus potest capi, non debet occidi; & si diurnus non potest capi, nec reperi ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id licet ea tamen non debent esse parui momenti: & nimirum vnius aurei, secundum *Mol. tom.4.t.3.d.16.num.7. v. Laym. cap.3.* vel potius secundum alios apud *Dia p.7.t.4. R.18.* duorum: quanquam & hoc *Dian. loc. cit.* nimis laxum videatur; imò *Bon. de rest.* rem non magni valoris hic censet, etsi sit trium, vel quatuor aureorum. Si tamen talem rem, fur v.g. vsurpet vidente ac resistente Domino, aut Custode, aut huic vim faciat, v.g. repetentem incipiat ferro inuadere, permittunt cædem. *Bonac. Dian. &c. l.c.* etiam: si dubium sit, an res possit aliter saluari, aut recuperari. *Bon. l.c.* quia nemo inquit tenetur se exponere periculo admittendi res suas *v. Lay. c.3. Nauar. Less. Dian. l.c.*

V. Probabilius est, hæc etiam licere Cleri-

cis, & Religiosis, ob bona temporalia. Iura verò in contrarium afferri solita, intellige, quando non seruatur moderamen inculpatæ defensionis. *Laym.l.c. Tann.to.3.d.4.q.8. Escob. E c.8.* vbi etiam docet ex *Tann.to.3.d.4 num.86.* licere virgini occidere inuasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter euadere.

VI. Cùm tamen iniquus aggressor vt in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere, & iniuriam potiùs pati: sed non tenetur, eo quod alter sua malitia sit in isto periculo. *Laym. ibid.*

VII. Non licet occidere, si iniuria iam est cōtracta, vel aggressor iam fugit: quia id non esset, se defendere, sed vindicare, vt docet *Tol. Rodr.* Sed *Henr. & Nau.c.15.nu.5. Fernand.p.1.c.9.* §.1. dicunt si læsus magnam faceret iacturam honoris, nisi fugientē mox persequeretur, eum persequi, & percutere, quàntum esset satis ad defensionem honoris. Quod *Lay. Bon. Leß. Fill. C. Lugo, &c.* putant practicè vix posse fieri, sius vindicta; etsi speculatiuè videatur esse probabile. *v. Dia.p.2.t.misc.Res.15.* Concedit tamen *C. Lugo, Mol. Leß. &c.* cum *v. Dia.p.8.t.7.R.47.* licere furem fugientem v.g. cum equo tuo, conficere telo, vel sagita; quia inuasio adhuc durat. Etsi verò id non liceat, postquam in tutum se recipit, si tamen per Iudicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locum vbi illam detinetur, eamque tibi vendicare, & si aliter vi impediat vim vi repellere, *Tan. Leß. Mald. Hurt. Dia.p.5.t.4.R.37. & p 8 t.7. & 47.*

VIII. Ad defensionem vitæ, & integritatis membrorum, licet etiam filio, religioso, & subdito se tueri, si opus sit, cum occasione contra ipsum parentē, Abbatem, Principem; nisi fortè pro-

propter mortem huius secutura essent nimis magna incommoda, vt bella, &c. *Sylu. Bon. p.* 8.

IX. Licet quoque occidere eum, de quo certò constat, quòd de facto paret insidias ad mortem; vt si vxor v.gr. sciat se noctu occidendam à marito; si non potest effugere, licet ei præuenire. *Nau. Less. n.* 45. *Fil. n.* 39.

X. Hinc etiam dicunt alij, vt *Sanch.* 2. *mor. c.* 29. *& alij* licere occidere eum, quid apud Iudicem falsa accusatione, aut testimonio, &c. id agit, vndè certò tibi constat, quod sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alij difficiliùs concedunt) amissurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est inuasio, sed iusta defensio, posito quod de alterius iniuria tibi constet, nec sit alios euadendi modus, *Less.* tamen *Fill. & Laym.* non audent id defendere propter periculum magnorum abusum, *vide Escob. Ex.* 7. *c.* 8. *Hurt. Lugo d.* 10. *sef.* 9. *Dian. p.* 7. *t.* 7. *R.* 52.

XI. Quandocunque quis iuxta supradicta habet ius alium occidendi, id post etiam alius pro eo præstare, cùm id suadet charitas. *Fill. Tan. tom.* 3. *d.* 4. *q.* 8. *Mol. d.* 18. Añ autem, & ad hoc teneatur; 3. *Less. l.* 2. *c.* 9. *d.* 13. *Dian. p.* 5. *t.* 4. *R.* 6. 14. 20.

DVBIVM IV.
An aliquando liceat occidere innocentem?

Resp. Directa intentione, & scienter, nunquam licet: nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat, indirectè autem, & per accidens aliquando licet, vtendo nimirum suo iure, & dando operam rei licitæ & necessaria, ac tan-

ti momenti, vt vitæ æquiualeat. *S. Th. & Doct. commun.* Vnde resolues.

I. Si Tyrannus minetur excidium, nisi innocens occidatur, id non licet directè. Neque valet, sicut membrum licet abscindere, pro salute corporis, ita & ciuem pro Reipub. quia homo est tantum pars moralis Reipub. à qua non accepit esse, & viuere, sicut membrum corporis à corpore *Mol. t. 4. c. 3. d. 16. Less. Filliuc. &c.*

II. Potest tamen Resp. eo casu talem cogere, vt Tyrannum adeat, & si nolit, tradere; cùm ex charitate & iustitia legali teneatur, vitam exponere pro Repub. Vnde si id renuat, fit nocens. Neque huc erit cooperari eius morti, sed tantùm permittere, cùm traditio de se indifferens, & mors tantùm sequatur indirectè, & præter intentionem Reip. *Mol. l. 2. c. 9. d. 7. Fill. t. 29. num. 11. Lay. &c.* Limitat autem *C. Lugo d. 10. de iust.* si innocens sit subditus, vel peregrinus teneatur mori pro Reipubl. aliena.

III. Si fugere non possis mortem, persequente hoste, nisi per viam angustam, qua quispiam istic sedens esset obterendus, licet nihilominus dummodò tamen, si infans est, sit baptizatus, vt monet *C. Lugo, & Escob. Ex. 7. c. 8.* fugere cum eius periculo, & interitu, præter tuam intentionem *Less. n. 59. Fill. n. 36.*

IV. Similiter ad expugnandam vrbem, & victoriam reportandam, si necessarium sit, licet tormenta in eum locum dirigere, vbi multi sunt innocentes: quia horum mors præter intentionem sequetur. *Less. l. c.*

V. Non licet occidere obsides, etsi qui eos miserunt, non seruent fidem: quia sunt innocentes. *Bon. t. 2. d. 2. q. vlt. f. 3. p. 7. Dian.*

part.

part. 5. *tom.* 4. *R.* 35. contra *Azor &c.*

Quares. An aliquando liceat procurare abortum?

Resp. Quicunque malitiosè in se, vel altero curat abortum, peccat grauiter, siue fœtus sit animatus, quia est verum homicidium siue non quia tendit ad occisionem hominis, & est contra naturam generationis. *Les. d.* 10. *n.* 61. Si tamen ad vitam matris conseruandam, omnino sit necessariam, sequentes Regulæ tenentur. 1. Si fœtus morte matri allaturus, probabiliter necdum sit animatus anima rationali; (animari autem communiter aiunt, marem die quadragesimo, fæmellas verò octogesimo, quæ res valde incerta est) quidam permittunt, etiam directa intentione expelli, vt *Sanch. l.* 9. *de matr. d.* 20. *n.* 9. *&* 10. *Henriq. &c.* contra *Les. l.* 2. *c.* 9 *d.* 16. & alios, quorum sententia in praxi suadenda: quorsum enim directa expelles, cùm indirectè liceat & sufficiant? 2. Si verò fœtus sit animatus, materque iudicetur moritura cum prole, nisi medicinam sumat, licet eam sumere, & secundùm quosdam, tenetur, intendendo directè suam tantum sanitatem, etsi indirectè, ac consequenter destruatur fœtus: quia in pari necessitate mater potest magis prospicere sibi, quam proli. 3. Si verò cum morte matris spes vitæ & baptismi prolis affulgeat; tenetur mater secundùm plerosque, sub mortali, abstinere ab omni remedio destructiuo prolis: quia tenetur vitam corporalem exponere, pro extrema necessitate spirituali infantis. Contrarium tamen docet *Lud. Lop* quod *Sà V. Charitas* dicit esse probabile. *v. Less. l. c. Sanch. Fill. c.* 29. *t.* 6. *q.* 1. *Bonac. t.* 8. *n.* 3.

DVBIVM V.
De Duello, & Bello.

ARTICVLVS I.
Quid sit, & an liceat duellum?

Resp. Duellum est duorum (vel subinde etiã plurium) certamen, quod ex condicto, vno indicente, & altero acceptante, suscipitur; itaut, id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod etsi communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est iusta causa, quæ semper est attendenda. *vid. Trid.s.25.c.9. de ref. Sanc.2.mor.c.39.* Idem de Pœna duellantium, *v.infra de ext.& Sanc.l.c.* Vnde resolues.

I. Duellum non est licitum, ad indagandam veritatem, vel iustitiam, vel purgationẽ obiecti criminis, aut litem terminandam quia est fallax, imò superstitiosum medium ad eum finem, cum innocens homicidium & facere, & pati possit. *Trul.l.5.c.2.d.13.n.12.*

II. Nec ob inimicitias, aut ad iniuriam vindicandam, neque ob solam ostentationem virium, aut delectationem.

III. Nec item ad euitandam ignominiam: quia apud bonos, & prudentes honorem non perdit; imò nec apud alios, si prouocanti dicat, se eum non æstimare dignum, cum quo congrediatur, contra leges diuinas, & humanas. Interim iturum se in dies liberè suas vias, paratumque semper fore, & nunc esse, contra quemuis inuasorem se tueri. *Trul.l.c.n.4.*

IV. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conseruandam æstimationem exercitus apud hostem, eosque debilitandos, vel ad terminandum bellum cum minore damno, *v.Sanch.l.c.*

V.Ac-

V. Acceptare item licet, si quis alias te occisurus, concedat tamen arma; vt sic fortunam experiaris; quia est tantùm defensio, positoque quod aliter non possis euadere. Similiter si, Iudex duos ad mortem damnatos velles duello congredi: quia alter alterius esset constitutus minister iustitiæ. *Trul l.c.*

VI. Denique si vir nobilis in aula regia, vel militari in castris, prouocatus sisteret se, meræ defensionis gratia, cum spe præualendi, priuandus alioqui, ob suspicionem ignauiæ, dignitate, officio, vel fauore Principis, non audet eum damnare. *Laym. l. 3. t. 3. par. 3. c. 3.* eundem excusat *Hurt. 2. 2. d. 170. s. 8. §. 76. Less. c. 9. d. 8. q. 6. & Nan. c. 15.*

ARTICVLVS III.

An, & quousque liceat bellum?

Resp. Bellum defensiuum, quo scilicet vis iniusta repellitur, licet etiam priuata authoritate, offensiuum verò, quo uis infertur, vt liceat, tres conditiones requirit; vt geratur authoritate Principis, vel Magistratus nullum agnoscentis superiorem; qualis est Imperator Reges, quædam Reip. v. g. Venetorum, Genuensium, &c. vt adsit iusta causa, eaque grauis v. g. necessitas boni communis, & quietis conseruandæ, recuperatio iniustè ablatorum, coercitio rebellium, defensio innocentum, &c. *v Lay hic, & Mol. t. 1. d* 104. *Dian. p. 6. t. 4. R. 3.* vt fiat ex recta intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore boni communis, quanquam si hæc vltima sola desit, non sit obligatio restitutionis. *Ita communiter* cum *D. Th. q. 41. Lay. l. 2. t. 3. c. 12.* Vnde resolues.

I. Si quis iustum bellum gerat, non potest

alter licitè se defendere: quia circa eandem rem non possunt duo habere contraria iura. Fieri tamen potest, vt neutra pars peccet, ob ignorantiam inuincibilem. *Fill n* 185.

II. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, vt certus sit de eius iustitia, & graui causa. Ad quod sequentia concedunt. 1. vt curet habere non tantum peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Vt attendat, an etiam à suis impediantur, vel interuentantur litteræ, aut instructiones ad ipsum. 3. Si non tantum à suis Consiliarijs, sed etiam à diuersis Theologis curet iustitiam belli, secundum leges Euangelicas examinari, & liberè edici. 4. Si auditis omnibus, ipse quoque coram Deo illam examinet, statuatque id, quod in puncto mortis se fecisse vellet. Denique licet sufficiat opinio probabilis de iustitia belli, si tamen iustitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bellum indicere, cum melior sit conditio possidentis. *Fill. t.*29. *c* 9.*q.*4. *Trul.l* 5.*c.*1.*d.*3. vbi cum *Diana p.* 4. *t.* 4. *R.*72. docet licere etiam Principi concedere repressalia, seruatis tamen conditionibus certis, quas v. apud *Palaum t.* 1. 2.6.*d* 5 *p.*4. & hic infra *Ar. seq.*

III. Perspecta iustitia belli, debet ea proponi parti aduersæ, quæ si offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari imò vt probabilius est, etsi cæptum sit, debet, si non ex rigore iustitiæ saltem plerumque ex charitate mox finiri. *vid. Mol. suprà d.* 103. *Trul.l.*5.*c.*2.*d* 3.

IV. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablaturum, & expensarum; item aliquid in pœnam illatæ iniuriæ. *Dunal.*

Hinc

Hinc potest victos priuare bonis, etiam innocentes tributa eis imperare, extruere arces, &c. quæ ad securitatem sunt necessaria. *Con. Di an. p. 6. d. 4. R. 22.*

V. Principes tenētur stipendia soluere militibus: alioqui tenentur compensare damna, tum ipsis militibus, tum alijs, qui ab ijs damnum acceperunt. *Kon. Palaus, Dian p 6 t. R. 29.*

VI. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici à bello, alioqui per se iusto, abstinere, si indè oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ. *Palaum, Dian p. 6. t. 4. R. 7.*

VII. Etsi per se loquendo, in bello iusto liceat aduocare infideles in auxilium; per accidens tamen subinde, imò plerumque non licet, ratione scandali, vel periculi in fide, *v. g.* ne subditi peruertantur, sacra profanentur, &c. *Regin. tom. 2. lib. 21. num. 100. Fill. num. 181.*

VIII. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello iusto auxilium ferre, nisi tamen sit periculum scandali; incrementi hæreseos, & damni veræ fidei. *v. apud Kon. tr. de Charitate, d. de bello.*

IX. Duces, Tribuni, Centuriones, alijque officiales peccant, tenenturque ad restitutionem. 1. Si pauciores habeant milites, quam in solutione stipendij exhibent. 2. Quando debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per regiones, accipiant pecunias à varijs pagis, nec isthic pernoctent, aut morentur. 4. Si vni militi dent plura syngrapha ad domos diuersas. *Mol. Bec. Dian. p. 6. t. 4. R. 27. & 28.* 5. Si stipendium militibus subtrahentes, permittant ex-

torquere ab innocentibus necessaria.

V. Miles, qui in bello, & iusto, & iniusto, paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat: & quidem similiter in bello iniusto, tenetur ad restitutionem damnorum; nisi inculpabilis ignorantia excuset: tum enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet, vel eorum, in quibus factus est ditior. *v. infrà*.

XI. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis, qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de iustitia, quamdiu nulla vehemens suspicio occurrit in contrarium, quæ positiuè tendat dubium: quia potest præsumere pro suo Principe: cui in dubio debet obedire, eiusque authoritas plerumque illi sufficiet, ad formandum etiam positiuè iudicium probabile, de iustitia causæ, ne cum dubia fide operetur. *v. C.Lugo d.18. de iust. s.1.n.21.* Si verò non sit subditus, tenetur prius inquirere, & postea saltem probabile formare iudicium bellum esse iustum. *Mol. d.113. Fill.n.181. Lay l.2.t.3 c.12 nu.9. Azor. Mald. Reg.* contra quosdam apud *Dia. t.2. t.5. mis. R.c.96.& t.3.c.3. Resp.7 C.Lugo l c. Escob. E.7 cap.8.*

XII. Miles intelligens bellum esse iniustum, in quo est, non potest absolui, nisi velit, quam primum potest curare dimissionem, interea abstinere ab actibus hostilitatis, v.grat. cæde, præda, &c. *v. Lay.l.2.t.3.c.12.* An autem talis possit occidere militem hostilem se inuadentem. *v. Escob. E.7.c.8.*

AR-

ARTICVLVS III.

Quid in bello iusto licet?

Resp. Etsi circa hostes in bello iusto liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria, v. g. occidere, spoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Religiosi, Clerici peregrini, mercatores, & rustici) directè vita spoliari non possunt; bonis tamen externis possunt; si sint pars Reipublicæ hostilis, aliterq; finis belli obtineri non possit. *Mol. Bec. p 2. c. 10. 11. & 12. Laym. Fill. n. 291. &c.* Ratio est, quia cùm sint pars Reip. possunt propter huius delicta puniri, in ijs bonis, quæ Reipub. dominio subsunt. *Vnde resolues.*

I. Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex ijs extrahere, in his spoliare & occidere, si v. g. Ecclesia velut castro ad repugnandum vtantur. *Sylu. V. bellum, n. 11. Sà, Bon p. vlt §. 3.*

II. Contra hostem licet vti insidijs, & stratagematis, dummodo sint mendacia: etsi etiam hæc, v. gr. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea verò, ad quæ cauenda nulla prudentia datur, & v. gr. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra iura belli, nec licent. *Mol d. 111.*

III. Fides hosti data seruanda est, nisi vel coactus dederis, vel graue detrimentum cederet Reip. aut Religionis, aut si hostes eam non seruent, aut deniq; conditiones ac circumstantiæ planè sint mutatæ. *Dual Palaus, Dia. l. c. R 10 v. etiam Lay. l. 2. t. 3 c. 12.*

IV. Capti in Bello, etiam ex parte capientium iusto, nisi obstet scandalum, aut specialis

lis præmisso, possūt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium iniusto, & fugere, & bona hostiū secum auferre possūt *Lay.l.2.t.3.c.12.n.* 16. An obsides liceat occidere, v.suprà *d.4.c.5.*

V. Potest quidem aliquando, (raro tamen, & non nisi ob causas grauissimas) dari vrbs in prædam milites tamen priuata authoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt quia sunt executores tantum & ministri. *v.Sà, bellum, Lay.hic l.2.t.3.c.12.Fill.nu.* 198. *Dia.p.6.t.4. toto*, dum autem vrbs spoliatur iniustè, gregarios milites tantum teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse docet *Dia.l.c.R 31.* ex *Syl. Nau. &c.* Item *p.3. t.5.R* 86. infrà *t.4.c.2.d.3.*

VI. Milites peccant cum onere restituendi, si à rusticis, alijsue apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant aut inuitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omninò libere fieri, si quidem donationes istæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ sunt) prter ea, quæ ex constitutione Principis ijs debent subministrare: nisi tamen sint in extrema, vel saltem graui necessitate. *Mol.Kon. Palaus, Rec.&c. Dia p.6.t.4 R 26.*

VII. Repressalia licita sub his conditionibus, 1. Vt manifestè constet ciues alterius Reipub. fecisse iniuriam. 2. Vt superiores illorum rogati recusent administrare Iustitiam. 3. Vt constet eos culpabiliter id recusare. 4. Vt Princeps supremus causa cognita id concedat. 5. Vt non inferatur plus damni, quā iusta satisfactio requiritur. 6. Vt non concedantur in Personas Ecclesiasticas. *Mol.Di.p.4.t.4.R.72.ex 18.alijs.*

Quæres. Ad quem pertineant bona hostibus recepta?

Resp.

Resp. I. Immortalia cedant Principi, aut Reipublicæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, vt pars cedat Principi, & communitati. II. Iure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata iusto bello, qui ea iniustè possidebant, fiunt capientium postquam ea in sua præsidia deportarunt. *Valent. t. 3. d. 4. qu. 18. p. 3. Mol. d. 18. & Hurt. t. 2. d. 169.* vbi requirit, vt vna saltem nocte possederint. *vid. etiam Syl. Bon. l. c.* de peccatis in bello committi solitis. *Trul. l. 2. d. 10. & seq. Dian. p. 5. t. 4. R. 23.* vbi contra *Durand.* docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

CAPVT II.

De VI. Præcepto, & IX.
Non Mœchaberis, &c. Non concupisces, &c.

COniungo hæc duo Præcepta, quia vtroque idem explicitè, vel implicitè prohibetur; scilicet peccata impudicitiæ, & Luxuriæ. Est autem Luxuria inordinatus appetitus, vel vsus delectationis, seu sensus venerei, qui fit cum commotione spirituum generationi seruientium, circa partes corporis venereas: ita vt appetitus vel delectationes aliæ, etsi etiam sensitiuæ, aut sensitiuorum, si tamen non sint venereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non spectent ad Luxuriam. Porrò actus, seu peccata luxuriæ, distinguuntur in imperfectos, in quibus non interuenit vltimus terminus venereorum, quæ est decisio seminis, vt sunt actus interni desideriorum, & obligationum morosarum, qui speciem sumunt ab obiectis: & perfectos, ac consummatos, qui terminum iam dictum habeat adiunctum. Qui rursus sint dupli-

ces.

ces. Alij enim ſunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec ſpecie differunt in ratione luxuriæ (etſi per deformitatem ſuperadditam aliquando ſpecie differant (v. g. adulterium, inceſtus, &c. Alij innaturales ſunt, ſeu contra naturam, in quibus conditiones à natura inſtitutæ, v. g. identitas ſpeciei, vas debitum, &c. non ſeruantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt ſpecie, quæ in illis variatur secūdum modos, quib. omittuntur naturæ repugnantes.

DVBIVM I.

An, & quanta peccata ſint, oſcula, amplexus, tactus, verba obſcœna, & ſimilia, extra matrimonium?

Reſp. Ad id dignoſcendum, diſtinguenda eſt imprimis intentio & delectatio venerea, & venereorum ab intentione, & delectatione ſenſitiua, & ſenſitiuorum aliorum, quæ conſiſtit in quadam proportione, & conformitate rei tactæ cum organo tactus. Deinde ſciendum, intentionem, & ſenſum venereorum eſſe mortalem & excludere à regno Cœlorum, ſecundum Apoſtolum ad *Gal.* 5. Vnde reſolues.

I. Oſcula, amplexus, aſpectus, & tactus, & ſimilia, ſi extra matrimonium fiant, ex intentione actus luxurioſi, vel ob delectationem veneream, etiamſi non illam perfectam, quæ eſt in ſeminatione, ſunt tamen ſemper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium, ſunt impudica, & natura ſua talis delectatio tendit ad perfectam. *Fill. t. 30. c. 9. n. 174. Leſ. l. 4. c. 3. d. 8. Sanc. l. 9. d. 46.*

II. Tales actus ſunt eiuſdem naturæ cum perfectis, ſiue conſummatis, ideoque in confeſſione explicandum, utrū ſint habiti cum ſimili

ſexu,

sexu, an diuerso, cũ libera, an coniugata, cognata, persona sacra, &c. *Less.d.15.Sanch.l.1.c.2.*

III. Oscula, amplexus, compressiones manuũ, & similia non obscena, si fiant tantum officij, aut moris patrij, aut amoris honesti vel beneuolentiæ augendæ causa, etiamsi delectatio venerea suboriatur, (modò in eam non consentiatur) non sunt peccata, *Less.Fil.l.c.n.171.*

IV. Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, loco, curiositate, leuitate, petulantia, imò etiam sensualitate, siue affectu sensuali, ac naturali, (dummodò non cum delectatione venerea, nec eius causa; & si præter intentionem suboriatur, ea repulsa, ac tunc abstinendo) venialem culpam non excedunt, vt *v. Fill. hic. Less.Sanc.l.c. Dian.par.4.t.4. R.136.* Contrarium tamen est tutius, vt *v.Trul. l.6. c.1.d.12.n.8.*

V. Idem dicendum de tactu, & aspectu inhonestarum partium corporis proprij, aut commixtionis animalium, nõ cum animo venereo, sed ex curiositate tantum, aut leuitate, secluso tamen scandalo & periculo consensus venerei. Imò si tactus talis, aut aspectus proprij corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, vt verb.gr. si fricatione extinguere velis pruritum non venereum: dummodò tamen absit periculum pollutionis, aut consensus in eam, si improuiso, præter intentionem fortè obueniret. *Less.num.63. Fill. nu.21. Sanch.l.9.d.41.*

VI. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximè diuersi sexus, aut concubitus humani ex curiositate (nam de necessitate aliud est) etiam secluso affectu venereo videntur non posse excusari à mor-

mortali, propter grauem indecentiam, & periculum proximum actus venerei : nisi tamen aspectus fiat ex loco tam remoto, & ita, obiter vt hęc absint *Sanc.n.23.& 29 Fil.n.218.Lay.&c.*

VII. Aspectus verò, & subinde etiam (rarius tamen, propter periculum adiunctum) tactus ex petulantia vel curiositate partium inhonestarum alterius corporis, eiusdem tamen sexus, citra affectum, & periculum consensus venerei excusari posse à mortali vt v.g. quando simul aliqui natant, vel lauant *Laym.l.3./.4 Sanch. l.2.nu.12 13.& n.28 Trul.d 13.num.12,*

VIII. Verba turpia, lectio obscœnorum spectatio comædiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, litteræ, & dona amatoria, si tantum fiant ex curiositate, vel vano solatio non sunt mortalia ; secus tamen si fiant ; vel animo inhonesto, siue venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis sui, vel aliorum *Sanch.d.46.q 3. Fill.t.30 c.10.q.3.*

IX. Choreæ nisi malo fine fiant, aut cum periculo aliquos, aut se ipsum incitandi ad libidinē, vel cum alia circūstantia mala secundum se non sunt malæ, nec actus libidinis, sed lætitiæ. Quando verò Sancti Patres eas interdum valde reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abusu. *v.Caiet V.Chorea, Fill.n.223.*

X Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem peccant mortaliter : quia sunt ruina proximi ; cum mortaliter certum sit multos inde ad peccatum incitandos *Fill. n.211.* Similiter Magistratus, qui permittunt exhiberi turpes comædias, peccare mortaliter docet *Hur.* & concedit *Bald.* si authoritatem alijs præstent ; probent, vel foueant, addit tamen posse aliquando excusari,

ſari, ſi ad maius malum impediendum non puniant, & tantũ tolerent. *v. Dia. p. 5. t. 13. R. 82.*

XI. Perſona ſoluta permittens ſe tangi ab alia tactu, qui vulgo cenſetur pudicus, vt prehenſio, contrectatio manus, amplexus, & oſcula iuxta morem patriæ, non peccat, niſi ei conſtet fieri prauo affectu; huic enim cooperari non licet. Docet tamen *Fill.* etiam tunc admitti poſſe, ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos, (vt mamillarum, & oſcenarum partium) vel oſcula furtiua, moroſa, vel indecentia, peccat, quia præſumitur effectus malus. *v. Fill. l. 30. n. 196.* & infra *l. 5. c. 1. d. 2.*

Quæres. An; & quatenus liceant tractus, aſpectus, &c. inter coniuges, vel ſponſos?

Reſp. I. Coniugibus licent, ſi referantur ad copulam ad hanc enim licitè ſe excitant. Alio autem fine, v.g. voluptatis cauſa ſi fiant, ſunt peccata venialia; quia matrimonium eos cohoneſtat; ac defectus debiti finis non eſt mortalis; niſi tamen habeantur cum periculo pollutionis, quæ cum ijs ſit illicita, eo caſu erunt mortalia, regulariter ſaltem *Sanch. l. 9. d. 46. n. 7. Fill. n. 357. & alij.*

Reſp. II. Sponſis tactus impudici non licent: pudici verò in partibus honeſtis licent, ſi ex ijs tantum intendant delectationem ſenſitiuam: ſecus, ſi veneream. *Sanch. l. c. n. 50. & c. Bon. p. 9. n. 6. & c.*

DVBIVM II.

Quæ ſint ſpecies luxuriæ conſummatæ naturales?

Reſp. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, qua natura inſtituit; v.g. quando ſeruatur ſexus diuerſus ſpecies eadem, vas, & modus

dus naturalis,&c. *vt vide in principio huius cap.* Vnde resolu∣itur tales esse has sequentes, quæ ideo in confessione sunt exprimendæ.

I. Est fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta,(hoc est quæ sit libera à voto matrimonio, religione)ex mutuo cõsensu. Adhuc reducitur, 1.Concubinatus,qui est fornicatio cõtinuata,vnde concubinarius (sicut & meretrix) ordinariè non debet absolui, nisi dimissa, cõcubina, aut muliere suspecta, cuius retentio scandalum daret, licet cum ea non peccaret. *Sanc.1. mor.c.8.Nau.c.3.Fil.tr.30.c* 2.56.2.Cõgressus cũ alterius spõsa,quæ est fornicatio intra eandẽ speciẽ grauior,& in confessione aperienda saltẽ respectu spõsæ,vt docet *Rodr.t.1.c.199. San.de mat.to.1.l.1.d.2.n.6. Fag t.2.l.4.c.3. Fill.t.2. tr.30.c.2.n.53.* cõtra *Cou.Viuald.Led Az.*quorum sententiã, (etiam respectu sponsæ) probabilẽ,& in praxi tutam,censet *Dia.p.1.tr.7.R 5.*

II. Stuprum,hoc est defloratio virginis, ipsa inuita: quia si consentiat,erit tantũ fornicatio simplex, nec circumstantia in confessione aperienda,vt probat *Les.Sanc.l.7.d.12.* cõtra *Nau.*

III. Raptus, cum .s. persona aliqua, siue masculus, siue (fœmina; siue nupta,siue innupta) libidinis causa abducitur, illata vi, siue abductæ, siue ijs, quorum potestatis subest. Si quæ tamen spontè discedat cũ Amasio, inscijs parentib. nõ erit propriè raptus sed fuga nõ addens malitiã specie distinctam fornicationi. *Lug 16 n.137. Fil.n.110. v.Bon.*Idẽ dicit *Dia p.1.t.7.R.37.*

IV. Adulterium,cum scilicet vterq;vel alteruter coeuntium est coniunctus matrimonio, etiamsi adulterantis coniux sit contentus: esto enim tunc illi non fiat iniuria, fit tamen ipsi statui; Sacramẽto,& huic præcepto. Quod si fæ-

mina

mina adulterans sit coniugata, grauius habetur quam si vir: propter incommoda grauiora, v.g. damnum veri hæredis, prolis incertitudinem, &c. Si verò vterque sit coniugatus, adhuc grauius est: quia sunt duæ iniuriæ in vtriusq; coniugẽ, in cõfessione exprimẽdę *Fi.t.26.c.4.n.85.*

V. Incestus, hoc est congressus cum cõsanguinea, vel affine, vsq; ad quartum gradum; eo grauius peccatũ, quo gradus est propinquior: quem proinde in confessione exprimere, saltem securius est, vt habet *Nau.c.6.C.Lug.d.16.nu.312.* Sicut etiam multo grauior est incestus cum cõsanguinea; quã cum affine in eodem gradu v.g. cum matre, quam cum nouerca; cum sorore propria, quam cum sorore vxoris. Et rursus grauior est cum affine, quam cum cognato spirituali vel legali. Addi verò debet, si in primo gradu fuerit; verum cum matre, an cum filia, an sorore *C. Lug.l.c.& Esc.de act.hum.E.2.c.6.* vbi ex *Hur. d.9.de pœn diff.4.* probabile dicit, incestum in eodem gradu & linea, & eiusdem esse speciei eo tamen grauiorẽ, quo gradus est vicinius stipiti) & satis esse dicere, habui rem cum consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem reuocetur tanquam analoga, fornicatio cum filia confessionis, & si propriè non sit cognatio spiritualis, quam tamen circũstantiam in cõfessione exprimendã esse probat *Sanc.7.de m.55.Kon.d.32. Fag.&c. prob.* contra *Sà V.Conf.& Dian.v.C.Lug.n.355.*

VI. Sacrilegium, hoc est violatio rei sacrę per actum venereum. Res autem sacræ, quæ sic violantur, sunt locus, & persona. Vnde sacrilegium est 1. omnis actus luxuriosus exterior, qualis etiam est v. gratia pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici, vt *v.C.Lugo num.464.*) in loco sacro, hoc est templo, vel cæmiterio,

nisi

nisi tamen fiat à coniugibus, ex necessitate, v. g. ad vitandam incontinentiam. 2. Omnis actus luxuriosus tam interior quam exterior, in persona, vel cum persona, voto castitatis consecrata: circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, vtrum fuerit votum solemne, an simplex. Sicuti, neque, si duplici titulo sit sacrata, v. gr. quia est Sacerdos & Religiosus, quia moraliter est vna numero malitia. *Sanch. de matr. l. 7. d. 27. nu. 27. Henr. & caeteri*, quos citat *Dian.* & sequitur *p. 1. t. 7. R. 3. v. C. Lugo d. 17. de poen. s. 4. Bonac. quaest. 3. p 17. Escob. E. 8.*

DVBIVM III.

Quae sint species luxuriae consumatae contra naturam.

Resp. Cum contra natura esse dicatur ea, in quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturae, ita vt iuxta tales modos species varientur, hinc resoluitur tales species esse sequentes.

I. Congressus inordinatus, hoc est, innaturalis, siue indebitus concumbendi modus, cum scilicet seruatur quidem identitas speciei, diuersitas sexus, & debita naturae organa, sed inordinato tantum modo acceditur; v. g. cum vir succumbit, vel auersè accedit more pecoram, vel à latere, vel stando, aut sedendo, aliave ratione, insolita, quod est contra naturam mortale, quando inde periculum est impediendae generationis, vt effundendi seminis: alias si hoc periculum caueatur, aut non sit, eo quod matrix foeminae satis trahat semen, & retineat, vt fit plerumque, non contra, sed praeter naturam erit: & veniale graue, imo nullum, si grauis causa

sa adsit, v.grat. quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio, siue vtriusque, siue alterutrius coniugis aliter fieri non patitur. *Fil. tr. 30. c. 8 q. 8. num 157.*

II. Mollities siu pollutio, & est, cum absque congressu, seu copula, voluntariè procuratur fluxus seminis, siue id foras effundatur, vt in maribus, siue intus diffluat in matricem, vt in fœminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, sæpè aliam habet adiunctam, vt v.g. fornicationis, adulterij, & incestus, &c. cùm quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressum alicuius personæ liberę, coniugatæ, &c. quod proinde si fiat, in confessione aperiendum est. Plura de mollitie, *v. seq. dub.*

III. Sodomia imperfecta, & est congressus cum debito quidem sexu, maris nempe cum fœmina, sed extra vas naturale: Potest etiam simul habere alias malitias, v.gr. adulterij, si fiat cum coniugata; incestus si cum consanguinea. *Bonac. q. 4. de matr. p. 1. num. 1. Fillius. l. c. num. 158*

IV. Sodomia perfecta, & est congressus duorum eiusdem sexus vt maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina. Et potest etiam habere malitias adiunctas, v. gr. incestus; quò casu cognationis gradum non necessario explicari docet *Escob. de act. hum. E. 2. cap. 6.* sed satis esse dicere, coiui cum consanguineo, vel affine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciem. Ita ille. Explicandum tamen esse, fuerisne agens, an patiens, dicit, *C. Lugo d. 16. num. 423.* contra *Dian. tom. 2. t. 4. de sac. R. 159. & p. 6. R. 36.*

V. Bestialitas, quod est grauissimum inter

omnes,

loris & viscositatis similitudinem gerit) sine ingenti ille delectatione, non est vera pollutio, & si proueniat sine omni commotione sensus venerei, vt quandoque fit, de ea non magis laborandum, quam de sudore, dicit *Caiet.* Si verò fiat cum sensu carnis, & commotione spirituum generationi seruientium, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est vel est peccatum: idque veniale, vel mortale, ad eundem modum quo de pollutione dicetur *Sanch. l. 9 d. 45. num. 32. Laym. l. 3. c. 4. num. 18.*

II. Si semen iudicio medicorum transiuit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, etsi præter intentionem sequatur aliqua veri seminis emissio. *Sanch. l. 9. de m. d. 17. nu. 16. Fill. t. 30. c. 8. n. 150. Trul. l. 6. c. 1. d. 7. §. 1.*

III. Non tenetur quis (modo tamen absit periculum consensus in voluptatem, nec voluntariè promoueat) impedire pollutionem sponte sua euenientem aut iam cæptam, v. g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causa sinere, vt natura se exoneret: quia id non est procurare, sed pati vt effluat, quod alias corruptum sanitatem læderet. Vnde idem admittit *Sanc.* etiamsi orta esset prius ex culpa: modo de ea doleat, & consensum vlteriorem abstrahat, additque, plerumque expedire munire se cruce, & sine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem. *Sanch. d. 15. num. 17. Trul. l. 7. c. 1. d. 10.*

IV. Licitum est ob finem honestum v. grat. minuendæ tentationis sanitatis, tranquillitatis animi, optare simplici affectu spontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modò

K de-

desiderium illud non sit causa efficax pol
nis. Similiter licet etiam de ea gauder
naturali, & sine peccato facta: quia obi
istius desiderij & gaudij non est malum,
quam eiusmodi desideria simplicia inut
se, nec periculo carere, quidam bene obs
Less. d. 14. num. 15. Laym. n. 17.

V. Si quis facturus rem aliquam necess
vel licitam, & honestam, præuidet inde
raliter secuturam pollutionem) idque
magis valet de distillatione) quam tam
nullo modo velit, nec intendat, tunc, mo
sit periculum consensus in delectationen
tenetur abstinere à tali actione; quia
quenti suum ius, non imputatur effectus
cidens, & præter intentionem secutus.
non obstante periculo pollutionis, licet
confessiones mulierum, studere casibus co
tiæ; tangere se ex necessitate, fœminas c
cum necessitate alioqui, osculari, amplec
ta morem patriæ, si alioquin inciuilis
dus esset. Quod si tamen periculum esse
sentiendi in delectationem, quod coll
inde, si sæpius ex simili occasione mor
sit lapsus à causâ illa quantumuis licita,
nendum esset; proindeque confessarius ta
tenetur relinquere officium *Fill. Sanch.*
45. Nau. cap 16. Lay. nu. 16. Monet aute
eum qui in actionibus honestis, & vtili
lem miseriam experitur, facilius libera
temnendo, quam æstimando; quia imagi
ne & timore augetur.

VI. Si pollutio secutura præuideatu
illicita, otiosa, vel minùs necessaria,
sit causa propinqua, ac natura sua ad
gem ordinata, vt sunt actus luxuriosi, t

aspectus, lectio auditio, locutio turpis, mortale est ab illa non abstinere; quia in eam consentiens, mortaliter in effectum consentire censetur. Quòd si verò res illa sit causa tantum remota, per accidens tantum ad pollutionem concurrens, qualis est v.g. esus, aut potus calidorum, equitatio; confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis (modo pollutionem non intendas, & absit periculum venerei consensus) secuta pollutio non est mortale: quia in talem rem consentiens, non ideo velle censetur effectum *Fill. t. 20. cap. 8. q. 6. nu. 152. Sà loc. c. Less. 4. c. 3. d. 14. Dia. p. 5. t. 13. R. 4.* Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa; vt si causa sit peccatum mortale, etiam ipsum fore mortalem; si sit veniale, venialem, si verò causa nullum sit peccatum, nec ipsam fere, (secluso semper periculo consensus) hinc venialem v.g. esse illam, quæ prouenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali. *Trul. l. 6. c. 1. d 9. ex Lop. Henr. Vasq. Con. de m. p. 10. v. Dia. p. 1. t. 2. mis. R. 56.*

VII. Pollutio in somno facta est mortalis, 1. Si ante directè, vel formaliter est procurata, & causa non est retractata, 2. quando post somnum placuit, & approbata est propter delectationem veneream aliàs non *Fill. q. 5. num. 148 Trul. l. c. n 9.*

Quæres. An mutua pollutio inter mares, & fœminas procurata, sit mollities tantum, an Sodomia?

Resp. Si fiat ex solo affectu ad veneream libidinem, absque concubitu esse tantum mollitiem: si vero fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexus (præsertim si absit aliqua

coniunctio, & commixtio corporum) est
malitiam Sodomia. *Fil.t.*40.*c.*8. Plura d
hac materia v.infrà, *l.*5.*c.*1.*d.*1.*a.*2.*de p*
in genere, & Authores cc.

TRACTATVS QVINT

De Septimo Praecepto.

Non furtum facies.

CVM hoc prohibeatur omnis iniusta
nificatio in bonis proximi, quæ fit
furtum, & rapinam, 2. per omissionem
rationis damni illati, 3. per iniquitatem
tractuum, de his tribus hìc agendum.

CAPVT PRIMVM.
De Furto.

DVBIVM I.

Quid sit furtum, & quale peccatum

RESpond. Est occulta & iniusta rei
ablatio inuito rationabiliter dom
Quod si res sit sacra, dicitur Sacrilegium
quo supra. Si apertè cum vi fiat, est Ra
à furto specie distincta. Licet autem f
cæteris paribus, quam rapina leuius sit,
genere suo minimum inter ea, quæ circ
ximum committuntur, est tamen morta
quantitas sit notabilis. *Ita comm. omnes*
*d.*2.*q.*8. Vnde resolues.

I. Qui alienum accipit per iocum,
bonum aut commodum illius, à quo ac

non furatur; v.g. si vxor auferat marito pecunias ne ludis aut commessationibus prodigat, aut vinum, ne inebrietur, aut librum hæreticum, ne legat, aut famulus det eleemosynam non nimis magnam valde indigenti si dominus rationabiliter non sit inuitus, à quo tamen ob verecundiam, vel aliam causam non ausit petere. *v.Less.l.2.c.12.*

II. Qui pro se, vel alio in extrema necessitate constituto, alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumptum, si quidem re & spe indigens fuit, Idem docent *Less.l.c.d.12.Mald.* & *Dia.&c.* de necessitate graui. Verùm id probabilius alij negant, cum *Lay.l.3.t.3 p.1.c.1.n.7.* ex *S.Tho.2 2.qu.66 a.7.Angl.v.Dian.tra.1.part.2.tom.misc.Les.10.C.Lugo d.16.s 7.*

III. Nec item furatur, qui accipit in compensationem iustam si aliter sibi debitum accipere nequeat; v.gr. si famulus iustum stipendium non possit aliter obtinere: vel iniquè inductus sit, ad seruiendum quo pretio. *v.Lay.l.c.* & *Tol.l.5.c.14.*

DVBIVM II.
Quid sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

Variæ ea de re sunt sententiæ. *Nauar.* nimis scrupulosè statuit medium regalem; alij nimis laxè 10. aureos, moderatius *Tol.Med.Less.* duos regales; etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematicè, sed moraliter metienda est, non tantùm ex valore rei ablatæ, sed etiam ex circumstantijs personæ cui

infertur, si nimirum ei graue damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana grauiter lædatur, quomodo respectu valde diuitis, imò etiam Regis, vnus vel alter aureus notabile quid videtur, respectu vero mediocriter diuitum, quatuor circiter regales, siue medius imperialis; respectu mechanicorum duo, respectu pauperis, vnus. *Ita nunc plerique* cum *Bon.* Vnde resolues.

I. Graue peccatum est auferre rem paruam domino valde proficuam, v.g. sartori acum, quam vnicam habet, nec habere aliam potest, qua se alat *Less. l. 2. c. 12. d. 8.*

II. Grauem item est (etsi non in specie furti) si fore sciat ex iactura rei paruæ domino secuturam valde magnam molestiam, v.g. quia valde ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest: nisi tamen res sit nullius prorsus momenti. *v. Bon. d. 2. q. 8. p. 1.*

III. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ vltro proueniunt, & sunt valdè expositæ, v.g. fructus ad viam publicam. *v. Less. l. c.*

IV. Plus item, si quis à diuersis, vel ab vno interpellatim, parua, & plura furetur. *v. Less. l. c. num. 46.*

DVBIVM III.

Quam grauiter peccet, qui multa minuta furta committit?

RESP. Hic quoque quantitatis læsionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quã fur intendit, est mensura quantitatis peccati, *v. Less. l. c. Sanc. l. 7. c. 21.* Vnde resolues.

I. Si quis ex occasione tantùm furatur, siue vni, siue pluribus, modicum, non intendens no-

notabile aliquid acquirere, nec proximo grauiter nocere? singulis furtis non peccat grauiter, neque ea simul sumpta vnum mortale constituunt; postquam tamen ad quantitatem notabilem peruenit, eam detinendo mortaliter peccare potest. *Less. d. 7. Sanc. l. 7. c. 21. Bon. q 8 p. 2.* Verum & hoc mortale euitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulò post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit. *Gran. v. Dian. p. 3. t. 6. R. 25.*

II. Si autem per plura parua furta vni vel pluribus facta, habeat intentionem paulatim ditescendi, vel inferendi graue damnum, peccat grauiter eà intentione: ac licet executio singulorum sit tantùm venialis ex se, vt tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis. *Less. l. 2. ca. 12. d. 7. Sanch. l. c.* quia nocent grauiter Reipub. & praxis illa valde perniciosa est societati humanæ: v.g. si sartor particulas panni à diuersis surripiat, si mercatores vtantur breuioribus vinis, &c. Interim hi excusantur subinde à graui peccato. 1. Si ex eo quod dictum est casu primo. 2. Si id faciant, vt se seruent indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non inueniret emptores *Ros. V. emptio.* 3. Si alias non habeant vnde se vel suos alant.

III. Si plures simul, vel successiuè, plura facta parua alicui faciant quæ simul sumpta grauiter illi noceant, tunc si alter de altero non sciat, nullus peccat grauiter, v.g. si viatores ex vinea vna alteraue vuam rapiant & comedant: etsi hoc licere dicat *Con. Val. & Rip.* contra *Dia p. 3 t. 6. R. 20.* si autem singuli conspirent, singuli grauiter peccant. Si denique de suo mutuo sciant nullus tamen alteri sit

causa furti probabilius est non esse mortale, vt docet *Less. Tan. &c.* contra *Suar. Vasq. v. Bon. l. c.*

DVBIVM IV.
Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum?

Resp. Licet verè furtum sit, si vxor, liberi, amici, serui, patre familia inuito quid auferant, plerumque tamen maior quantitas requiritur, vt sit mortale, cum plerumque hic dominus, aut non rationabiliter inuitus, aut saltem minus inuitus sit, vt ab his, quam ab alijs auferatur. Vel etsi valde inuitus sit, sæpè tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quam modo accipiendi clam, aut ratione finis, ob quem accipitur v. gr. ad ludendum, potandum, &c. *v. Caiet. V. Furt. Less. c. 12. nu. 76.* Vnde resolues.

I. Vxor grauiter peccat, si notabilem summam accipiat inuito marito, etiam ex dote, vel bonis communibus: quia licet media pars ad eam spectet, maritus tamen habet vsumfructum illius partis, ideoque tenetur ad restitutionem *Trul. l. 7. c. 6. d. 8. num. 7. &c.*

II. Similiter peccat grauiter maritus contra iustitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile vxori surripiat absque eius consensu, ex bonis ipsius paraphernalibus vel alijs proprijs, si quidem libera eorum administratio ipsimet vxori competat: quia par est ratio mariti, & vxoris, quoad bona propria: *v. Villalob. tom. 2. t. 13. Trul. l. 6. cap. 1. d. 9.*

III. Vxor potest dare eleemosynam & munera, secundum consuetudinem aliarum mulierum istius loci, & conditiones, etiamsi maritus

ritus eleemosynas omnes illi prohibeat: quia consuetudo hoc ius ei tribuit, quo maritus eam priuare non potest. *Ibid. n.13. Dian. p. 1. t. 3. n. 23. & par. 4. t. 8. R. 34.* vbi cum *Mol. & 10. alijs* docet, posse eam inscio marito dare vigesimam partem annui census, vel lucri; eo quod hoc pertineat ad decentiam status, & maritus irrationabiliter sit inuitus. Hinc etiam potest cum Abigail moderatas eleemosynas dare, vt mariti conuersionem impetret vel ne Deus illum puniat. *Vasqu. Bon. Reg. & alij 10.* contra *Kon &c v Dia. p. 2. t. 16. R. 23. & p. 5. t. 8 R. 34.*

IV. Vxor potest bona expendere, marito absente vel fatuo: quia tunc ad illam spectat administratio domus. Item quæ acquirit sua industria, item paraphernalia, hoc est, bona, quæ præter dotem marito allatam, sibi reseruauit. *Trul. c. & cæteri communiter.*

V. Non peccat vxor, subducendo aliqua, vel compensationis causa: si vir sit prodigus; quia is tunc facit vxori iniuriam, partem ipsius profundendo: vel pro victu, vestibus; cæterisque sibi, vel familiæ necessarijs, quæ mariti sæpè non intelligunt, & frustra ab illis peterentur. *Bon. Trul l. c.*

VI. Vxor, si eius pater, mater, vel proles ex alio matrimonio sit pauper, ita vt miserè secundum statum suum viuat, & maritus eis nolit succurrere, potest ex bonis suis proprijs, vel etiam ex communibus (dummodò post mortem viri omnia computet in sua parte) eis subuenire, quia iure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id consentire *Nau. Palaus, Less l. 2 c. 12. d. 14. Dia. p. 5. t. 8. R. 34.* vbi illam potestatem extendit ad fratres & sorores, quod etiam *Les. l. c. & Tru. l. 6. c. 1. d. 9.* iudicant probabile.

tem patris afferre in diuisionem hæreditatis (si quantitas rei ablatæ sit valdè magna, nec pater restitutionem tacitè vel expressè dimiserit) Famuli verò; si sine magna difficultate restituere non possint, iubeantur compensare officijs, & obsequijs extraordinarijs, quantum possunt. *Laym. l. 3. tr. 3. p. 1. c. 1.*

CAPVT II.
De Restitutione.

DVBIVM I.

Quid sit Restitutio, & qui teneantur ad eam?

RESP. I. Restitutio est actus iustitiæ ad salutem necessarius, necessitate præcepti, quo reparatur damnum, proximo illatum per iniuriam, ita vt restitutionis non sit quæuis læsio proximo, v. g. contra charitatem, &c. in quibus non habet ius quod violetur, sed ea tantum, quæ est contra iustitiam, in qua propriè iniuria infertur, hoc est læditur aliquod ius proximi, quod is habet in re, vel rem, in qua damnum patitur. Quod varijs modis fieri potest, v. g. furando, defraudando, destruendo, rem alterius negligenter, custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem conuitiendo, & similibus.

Resp. II. Ex data responsione patet, teneri ad restitutionem eos, qui intulerunt iniuriam damnosam; Hæc autem est, duplex, scilicet materialis, vt v. g. cùm quis rem alienam destruit, accipit bona fide, vel retinet, id est probabiliter iudicans id sibi licere, vel esse suam: & formalis, qua quis rem alienam destruit, accipit, vel retinet mala fide, id est, cum

sciat, vel scire possit, ac debeat, id sibi non ... cere; & rem non esse suam. *v. Lay l 3. t.2. c.* ... *Les.l c.7. du.6. Bon d 3 q 1.p.6.* Vnde resolu...

I. Qui iniuriam intulit, ex qua alteri nu... lum est damnum secutum, vt, si adulteriu... commisit, sine damnificatione alterius, n... tenetur in conscientia ad restitutionem, cù... hæc sit reparatio damni: potest tamen à iu... ce cogi ad satisfaciendum pro iniuria.

II. Quisquis intulit iniuriam damnosam etiam materialem tantùm, tenetur restituer... sed non nisi id, quod ex alterius re adhuc h... bet, vel quo ex ea factus est ditior.

III. Qui intulit iniuriam formalem, si... rem adhuc habeat, siue non tenetur restitu... re, & quidem tantum, quantum est damnu... secutum. An verò sufficiat culpa venialis controuertunt Authores, & sententia vtr... que probabilis videtur, ac in praxi tuta; s... tem quando non commodè potest restituere *vid. Author cit & Lay.l.3. tract.2. Les.l. 2.c dub.6.n.27.C Lugo,d. 8.sess 5.n.56.*

DVBIVM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem?

Resp. Tenentur omnes illi, qui quoquom... do sunt causa influens, & efficax damni secut... ac qui ex officio, & obligatione iustitiæ oblig... ri cauere damnum, non cauerunt. Ita comm... niter. Vnde concludunt, teneri ad restituti... nem comprehensos, sequentibus Verbis.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursu... Participans, mutus, non obstans, non manifesta...
Patet ex sequentibus Casibus,

I. Te-

I. Tenetur ad restitutionem mandans, siue expressè mandat, siue tacitè, dicto nimirum, vel facto, ex quo v.g. famulus colligat hero gratum fore, si faciat; non autem tenetur, qui ratum tantum habet opus suo nomine factum: vti nec mandas., si ante executionem mandatum retractus, idque mandatario innotescat, quia tunc non est vera causa. *Mol Less.l.2.c.3.dub.3. Fill.t 32 n.64.*

II. Tenetur item consulens, aut precibus ac promissionibus ad damnificationem inducens. Quod si tamen ante executionem consilium suum retractet, & quantum potest contrarium suadet, etsi non persuadeat, probabile est excusari à restitutione, maximè si eum, cui damnum paratur, moneat vt caueat, *vid. Bon. & Tan. 2.2. d 4. qu.6. d.14. Sà. V.cons. & D.tr.2. m r 18. & t.5.res.83.*

III. Tenetur item, qui suo consensu, calculo; vel suffragio, est causa efficax damni. *Less. d.3.n.23. Fill.t 32.c.3.*

IV. Item palpo, vt qui laude, adulatione, vel exprobitione ignauiæ aliter vel alium ad damnum inferendum excitat, animat. *Less. Fill. l.c.*

V. Item qui inferenti damnum præbet recursum, illum receptat, illius furta aut instrumenta occultat, vel ea emendo rapinas fouet, &c. *Ibid.* Hi enim omnes, & vti & is cui res furtiuæ traditæ sunt in custodiam, tenentur (non manifestato fure) restituere domino. Et sic peccare eos, qui à sartoribus emunt si fragmenta panni, seu vestium, docet *Villalo.* apud *Dian.p.4.t 4.R.174* licet *ib.Sanc.*excuset eos, qui ista emunt à sartoribus magistris, eo quod his plerumque detrahatur plus à iusta mercede, quam mercantur ista fragmenta, ideo-

ideoque licitè ea retineant. Neque hic à pec-
cato excusari caupones, quia filijs familias ac-
ceptant pecunias, aliasue res parentibus surre-
ptas notat *Lay. l. 3. t. 2. c. 5. Bon. &c.* Qui uer
post delictum, ipsum reum iuuat ad fugiendum
(non concurrendo ad delictum) non tenetur re-
stituere, modo non det illi spem refugij in po-
sterum. Tum quia non est causa damni, tum
quia reo licet fugere, ut infra dicitur, *l. 4. d. 7.*

VI. Item participans de præda, aut quoquo
modo cooperans, ut agens excubias, applicans
scalas, parans instrumenta, conficiens litteras,
&c. in bello iniquo tormenta aduehens, &c.
Excusantur tamen (modo actio per se non s
mala) qui ea non sponte, sed iusto metu coac
faciant; ut u. g. cum rustici furto à solis milit
bus facto, coguntur eorum prædas auehere, ue
pecora abigere, *Less. dub. 5. n. 19.*

VII. Item tenentur causæ, quæ priuatiuè a
damnum alterius concurrunt; nimirum mutus
siue, non clamans, cum potest, aut non obstan
non manifestans, sed tunc tantum quando tal
ex aliquo pacto, uel officio, uel stipendio, &c
tenentur ex iustitia damnum cauere. *S. Tho.*
2. q. 63. ar. 7. Sic Princeps, Magistratus: be
Dux, tenentur ad restitutionem damnorum
quæ à feris, latronibus, militibus, ob ipsoru
culpabilem negligentiam dantur. Item Con
liarij, Canonici, tacentes absentantes se; ne
impedientes iniquam constitutionem, uel el
ctionem. Item tutores, administratores bon
rum, &c. non impedientes damna pupillis, M
noribus, Ecclesijs, prouenientia. Item custod
montium, uinearum, syluarum, agrorum, pis
narum, qui damna non impediunt, uel fa
non manifestant. *Mol. d. 116. Fil. t. 32. c. 3. q.*

supra

supra l. 3 t. 3. c. 2. Itē Principes & domini Territorum si sciant vias publicas infestari prædonibus, & cum possint, non impediant tenentur mercatoribus & cæteris viatoribus damna, quæ ab ictis accipiunt cōpensare. *Dia. p. 8 t. 7. R. 38.*

VIII. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni; vt v. grat. si fur, homicida, non fuerit efficaciter motus mandato, consilio alterius, sed nihilominus absolutè facturus. Item, si v. gr. in Capitulo alij ante te dederint suffragium, ita vt videas te nihil impetraturum, etsi neges tunc enim non teneris restituere: licet pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, consulendo, &c. *Bon l. c.*

IX. Probabile est, non teneri supradictos, si non sit moraliter certum, eorum mandatum, consilium efficaciter influxisse, quia in dubio melior est conditio possidētis; præsertim circa materiam iustitiæ. *Less. c. 13. d. 4. Bon. quæst. 2. p. 4. Dia. t. 5. misc. R. 84. Tan. 2. 2. qu. 6. d. 14.*

X. Nec tenetur, si efficaciter tantum concurrunt ad circumstantias, & modum actus damnosi, v. g. si quis tantum impellat alium, vt citius, vel animosius, hoc vel loco, vel modo noceat *v. Lay. l. 2. s. 5. t. 2. c. 5.*

XI. Nec tenetur, qui deliberatè volenti inferre magnum damnum, suadet, vt minus eidem inferat: quia tunc vtiliter alterius negotium gerit. Dico eidem, quia non licet impedire damnum vnius, cum iniuria alterius.

XII. Non tenetur itē (contra *Nau. Ang &c.*) Confessarius, etsi ex officio confessiones audiat, vt Parochus, &c. si ex negligentia, pœnitentem non moneat, aut obliget ad restitutionem: quia etsi ex officio teneatur bene instruere pœniten-

tentem, ideoque peccet grauiter omittendo, quando est necessarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex iustitia debeat eius damnum cauere, aut procurare, vt hoc ei compensetur. Secus tamen dicendum videtur, si positiuè restitutionem impediat ex malitia, imò etiam ex ignorantia crassa, vel culpa lata: quia tunc consilio suo est, causa efficax damni, *v. Less & Bon. d. 1. q. 2. p. 11. Laym. l. 3 t. 4. c. 7.* & infra *l. 6. c. 2. d. 5.*

DVBIVM III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine.

Resp. Cùm plures damnificantes, vel seorsim singuli rem suam agere possint, vel coniunctum atque alij alijs plus minusue in damnum influere, hinc ex tali ordine & mensura influxus ordo & mensura restitutionis, desumenda est. *Ita commun. Doct.* Vnde resolues.

I. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu concurrant ad damnum, singuli non plus tenentur restituere, quam quod quisque per se damni intulit *Lay. tr. 2. c. 6.*

II. Si plures cum consensu, & inuicem iuuãtes, id fecerunt, singuli, in solidum tenentur restituere totum damnum: quia singuli sunt causa totius damni, cùm vnus iuuet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Vnde si vnus eorum restitutionem fecit, potest à reliquis, nimirum à principali totum, aut si is nolit, à reliquis, pro rata singulorum, repetere. *Bon. de restitut. d. 1. q. 2. p. 11.* ex *Vasq. Mol. Fill &c.*

III. Quod si actio damnificans fuit lucratiua, & apud aliquem ex cooperatoribus res

ab-

ablata adhuc existat, aut is eam mala fide absumpsit, tenetur is primo loco restituere ipsam vel æquiualens: & si ille non faciat, reliqui. *Less. l. 2. c. 13.*

IV. Si actio damnificans non fuit lucratiua, vt quia res perijt, & destructa est, vt fit, v. gr. in combustione, mutilatione, detractione, tunc ante alios primo tenetur restituere, qui mandauit, vel qui causa fuit primaria, vel executor primarius; vt in bello Princeps, & Dux: & si is non sit facturus, vt quia non vult, vel quia non potest: tenentur reliqui, v. g. cæteri milites. Quod etsi de militibus speculatiuè verum sit, practicè tamen, ij excusantur per accidens: tum quia non possunt eorum restituere: tum quia dominorum voluntas non est, nec expectatio, vt plus restituant, quam partem suam; ideoque si hanc possunt, ad id tenētur: vti & si quid adhuc reliquum habent ex iniquo. *Laym. l. 3. tr. 2. c 6. n. 5.* ex *Caiet. Mol. &c.* Imò *Bon. de rest. d. 7. q 10. num* 13. ex *c. 17. Vasq. & Less. d. 4. num.* 37. dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati à toto exercitu, sed tantum pro sua parte. v. supra *t. 4. c. 1. d. 5. a. 3.*

V. Si damnum passus condonet restitutionē principali damnificanti; etiam minus principales liberantur: non autem vice versa; quia ruente principali, ruit accessorium; non contra *v. Lay. l supra c it.*

DVBIVM IV.

An teneatur restituere, qui alium impediuit à consecutione alicuius boni.

Respon. Attendendum, an lædatur ius alicuius, quod à natura, lege, vel aliter habeat; & an

& an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impedierit; num verò aliter. Inde enim apud *Lay. l.c. & Bon. q.2. p.12.* resoluuntur sequentes casus.

I. Qui alterum impediuit à consecutione rei debitæ ex iustitia, tenetur ad restitutionem. *Less. c.12. dub.18. Fil. t.32. c.3. q.12. n.72.*

II. Si res non erat debita ex iustitia, sed conferenda ex libera voluntate, tunc qui sine vi fraude, & calumnia collatorem inducit, v.g. officium, vel legatum, beneficium Ecclesiasticum, & similia dona gratuita non conferat, cui apud se constituerat, qui aut petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minus digno; etsi sæpè is possit grauiter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat, non tamen tenetur ad restitutionem, *Azor. 3. l.4. c.9. Va. qu. Sà Bon. p.12.*

III. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam, collatorem induceret, ne ei daret; aut eum à petitione (cum quiuis habeat ius petendi) aut à consecutione talis rei, per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium, impediret, (cum etiam quiuis ius habeat ne iniquè impediatur) is teneretur ad compensationem damni arbitrio viri prudentis, iuxta certitudinem vel probabilitatem, qua alter bonum alioquin assecuturus fuisse existimaretur; dummodo tamen eo sit dignus; nam si indignus est non tenetur ad restitutionem, nisi famæ si eam fortè læserit *Less. l.2. c.12. d.18. Mol. to.1. d.135. Sà V. Restitutio, n.21. v. Bon. l.c.*

DVBIVM V.
Cui, vel quibus restituendum.

Resp. Aduertendum ad naturam iustitiæ & quis damnum patiatur, quidve ratio, & leges ferant communiter. *v. Less. & Lay. hic c.9.* Vnde resolues.

I. Quando bona restituenda, siue debita quæcumque, sunt incerta, hoc est, cum cui debeantur ignorans, aut adire non potes, aut illis restituere, tunc si ea habeas sine delicto, vt si inuenisti, vel à mercatore, v. gr. per errorem accepisti duas vlnas panni pro vna, & iam is discessit, nec scis quò abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi; post quam si spes non sit sciendi dominum; probabile est quod non tenearis ea dare pauperibus, (licet ita plerique cum D. Thom. sentiant, & sit magis pium, ac practicè suadendum) sed possis tibi retinere, vt docet *Petr. Nauar.* quem sequitur *Laym. hic, & Less. l.2. c.14. dub.7. nu.*48. idque *Dian. p.2. t.3. m. R.5.* dicit esse tutum in praxi. Si vero ea habeat ex delicto, vt furto, vsura, &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo quo potest, vt saltem, cum corpori domini non prosit eius animæ, dum in pauperes extenditur. *Ita comm. Doct.* vt verb. apud *Lay. hic*.

II. Qui multis minutis furtis, v.g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit multis ciuibus, eum teneri restituere, non pauperibus, sed ipsis ciuibus, (minoris deinceps vendendo, aut maiore, mensura, donec veniatur ad æqualitatem) dicit *Mol.* At *Vasq. & Escob.* dicunt esse probabile,

bile, quod possit dare pauperibus, praesertim ciuitatis eiusdem.

III. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui debent possessori iusto, à quo accepta sunt, vel cui damnum illatũ; etsi is non sit immediatus, dominus: Vnde quod acceptũ est à depositario, cõmodatario, cõductore, custode, administratore, debet, nõ domino, sed ipsi restitui; quia alioquin ipsis fieret iniuria, si iure possessionis, detẽtionis, custodiæ, aut vtilitatis spoliarẽtur; & damnũ atq; lucrum cessãs cõpensari deberet.

IV. Excipitur tamen hinc 1. Si eorum nihil interesset, vt si sine illorum damno, infamia, domino restitueretur. 2. si probabiliter ipsi putarentur eam absumpturi, vel ablaturi cum iniuria domini; quo modo bona Ecclesiæ nõ Prælato dissipatori, sed potius Capitulo restituenda sunt. Item accepta à filio familias, pupillo, furioso, vxore, religioso, si sint ex ijs bonis, quorum administratio ipsis non cõpetit, plerumq; restituenda sunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam si bona alicuius publicata; & fisco addicta sint: tunc enim depositum, & similia debita fisco debent reddi.

V. Cùm quis ignorato domino cui restituẽdum erat, non præmissa aliqua diligentia, pauperibus distribuit, non satisfecit domino postea comparenti; secus si diligentia sit præmissa, vt v. *Less. l. 2. c. 14. dub 3.*

VI. Cùm dominus quidẽ scitur, sed ei mitti non potest sine sumptu, tunc si res malè accepta est, tenetur restituens aliqua expensa ex se facere; si autem benè accepit, non nisi expensis domini. Quãdo nullo modo potest mitti, expectandum est ad tempus, & si adhuc non sit spes, reputatur debitum incertum. *Tol. l. 5. c. 23.*

VII.

VII. Cùm quis accepit rem alienam à possessore bonæ fidei, putante rem esse suam cum non sit, cum si quidem interuenerit aliquod iustum pactum, vt depositi, commodati, pignoris, &c. illi restituendum est, & non domino. Qui tamen ex charitate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius grauiore incommodo, infamia, &c. *Vasq. Azor. p. 3. l. 4. c. 3. q. 1.* Si autem aliter accepta est, tunc verò suo dominio restitui debet, si eum nouisti, & absq; incommodo fieri possit.

VIII. Quando à fure, vel alio venditore quis emit siue mala, siue bona fide rem furtiuam, tenetur restituere domino, non furi. *Ita comm. Mol. Reg. to. 1. l. 10. c. 5. n. 40. Toletus*, tamen *l. 5. c. 17. Sylu. Ant. Mald. in 2. 2. t. 4. cap. 3. dub. 2.* probabiliter sentiunt, posse reddi furi, vt ab eo pretium suum reciperet: quia non constituit rem peiore loco, quã ante fuerat; & consequenter ipse non infert domino damnum. Quòd *Nau. Trul. l. 7. c. 11. d. 4.* admittunt cum hac limitatione; si mox, & non post longum tempus contractum rescindat: vel si certo sciat furem redditum rem domino: vel si dominus rei sit mortuus, aut absit, ita vt conueniri non possit. Quod si autem pretium suum recuperare non possit à venditore, tenetur reddere domino, & sibi damnũ ascribere. Quod si porro sciens rem esse furtiuam, emat eo fine vt inuento; vero domino restituat, tunc si emit paruo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cum vtiliter eis negotium gesserit, secus autem, si pretium esset fere æquale rei: tunc enim sufficit refundere ad arbitrium viri prudentis, tantum, quantum videtur meritus rem domini vtiliter redimendo. *v. Les. l. c. ç. 14. d. 3. Dia. p. 2. t. 3. R. 5.*

IX.

IX. Si bona fide rem alienam, v.gr. equum emisti ab altero, v.g. Petro, & vendidisti tertio v.g. Paulo, & postea cognoscatur esse Ioannis, eoque repetente à Paulo, Paulus repetat pretium à te, existimat quidē probabile *Nau. & Di a.p.1.t.8. R.68* non teneri Paulo id reddere, (si in nullo factus sis ditior) sed sufficere, si tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas. Verùm *Sot. Sal. Less. Sayr. Bon. de rest. q.4. p.2.* rectius docent, teneri te exigente Paulo, contractum rescindere, & pretium restituere, tum quia vendisti rem vitiosam, tum quia teneris de euictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotij. Quod si tamen Paulus cum possit, tibi non restituat equum, sed Ioanni, & hoc ipso impediat, quo minus pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipso acceptum restituere. *Bon. Less. &c. v. Trul. c.11. d.3.*

Quares I. Cui restituendi, siue dandi sint thesauri, & alia inuenta, quæ habentur pro derelictis.

Resp. Quando nullius domini sunt, iure naturali, & gentium fiunt primò occupantis. Potest tamen per consuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod seruandum est. De quo *v. Less. l.2. c.5. d.10. Lay. l.3. t.1. c.5.*

Quares II. An & cui restituenda, quæ capiuntur veneratione iustè prohibita.

Resp. Id æstimandum partim ex iure naturæ, partim ex consuetudine, & legibus, ac iuribus particularibus, vt *v. apud Lay. l.c. l.3. t.1. c.5. nu.14. & Less. c.8. d.9. Sà V. Venat.* Ex quibus resoluitur hic Casus.

Venator iniquus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus fructibusque infert.

DV-

DVBIVM VI.
De rebus quæ debent restitui?

ARTICVLVS I.

Quid debeat restitui ab inferente iniuriam materialem tantum, siue à possessore bonæ fidei?

Respond. Qui bona fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea melius cognoscit tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alienum, id tantum, & non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest, vna cum eius fructibus, si extent, vel quatenus inde factus est ditior; præterquam si dominum sibi comparauit per legitimam præscriptionem, *ita comm. Doct. Mol. Sanch. Less. l. 2. c. 6. Bon. d. 1. p. 1. q. 1. Laym. lib. 3 t. 2. c. 3.* Vnde resolues.

I. Si vestem, v.g. bona fide donatam à fure aut alio, portasti, & ferè attribuisti, ac postea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, & insuper persoluere quãtum attrita est, si alias vestẽ æqualis valoris attriuisses; si autem eam amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris *Bon. l. c. Laym. n. 1. v. Trul. l. 7. c. 11. d. 1.* Si autem res, quem à fure bona fide accepisti (siue donatione, siue emptione) sit vsu consumptibilis, eamque cum tuis miscuisti, ita vt discerni nequeat, etsi deinde deprehendas furtiuam fuisse, non teneris restituere. *Nau. Syl. Sayr. Less. Bon. d. 1. q. 3. p. 1.* quia per istam cõmixtionem bona fide factam, est in te translatum dominium, vt colligitur ex *L. Si alieni n. ff. de sol.* Neque est ratio, cur hæc potiùs, quàm

illa

illa pars censeatur aliena, atque adeò perijt obligatio realis, & tantum manet personalis in venditore. *v.Dian.p.4.t.4.R.66.Trul.l.7.c.11.d.4.Les.l.2.c.20.d.18.* vbi addit esse valdè probabile, iuriq; naturæ conforme, quod verus dominus rei illius ablatæ, & permixtæ) quamdiu totus cumulus extat) retineat ius in re, vt ex isto cumulo sibi satisfecit antè alios: imò possit ex eo occultè accipere.

II. Milites bona fide militantes, intellecta postea belli iustitia id tantum restituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores. *Bon.l.c.*

III. Qui bona fide per inculpatam ignorantiam celebrauit contractum, quem postea vsurarium esse cognoscit, non plus tenetur quam factus est ditior, *v.Lay.l.3.t.2.c.3.*

IV. Possessorem bonæ fidei, si adhibita diligentia inclinet in eam partem, quod res non sit sua, teneri aliquid restituere iuxta inclinationem, docet *Kon.d.34.d.10.n.93.* At *Palaus t.1.d.3.p.2.num.vlt.* putat ad nihil teneri: quia possessio contrarijs rationibus nō conuincentibus præponderat. Idem docet *Vasq.* apud *Escob.t.3.c.3.n.145. Dian p.4.t.3.R.24.& 26.* Si neglexit inuestigare veritatem, & deinde sciri nō potest, dicit *Palaus l.c.* ad nihil teneri.

V. Si bona fide rem vendidisti dono tibi datam, teneris restituere pretium; quia factus es locupletior; & satis debet esse tibi, non habere minus, quam ante. Quod si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur. *Ib.& Vasq.c.9.§.2. Mol.Les.l.1.c.14.d.1.*

VI. Si bona fide rem ipsam emisti, & vendidisti absque lucro, nihil teneris restituere, sed solus is, apud quem res est. *Mol.l.c.Les.l.2.c.14.*

cap. 14.*dub.* 1. contra *Vasquez, &c.*

VII. Si rem alienam bona fide donasti, non daturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris, quia non factus ditior, secus si aliam donatus fuisses, (quia tunc parcendo tuæ factus es ditior) vel si aliquid accepisti in remunerationem. *Bon.Trul.7.c.11.d.1.*

VIII. Si aliena re lucratus es tanquam instrumento: v.g. frumentum alienũ aliò deportatum vendidisti, vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ; tales enim fructus dicuntur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantum concurrit vt instrumentum operatus, *Lay.l.c.n.3.ex S.Thom.&c.*

IX. Fructus omnes rei, siue ij sint merè naturales, hoc est, qui vix vllo hominum labore egent, vt fœtus animalium, arborum, herbæ, & gramina: siue sint simul industriales, siue mixti, hoc ad quos æquè, aut magis hominum labor, cum natura concurrit, vt v. g. segetes, & quæ serendo gignuntur; item vinum, oleum, lana, &c. quo etiam referuntur pretia locationis domorum, iumentorum, &c. qui fructus ciuiles appellantur; hi inquam fructus rei, si percepti, & extantes sint, domino restitui debent: deductis tamen expensis proprijs, & æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino restitui, licet is rem, si penes se habuisset, non fuisset locaturus, *v. Laym. loc.cit.* Si tamen fructus isti reales bona fide possessi fuerint tempore à lege præscripto ad vsu capiendum illos, (quod, si adsit titulus, est biennium inter præsentes, inter absentes qua-

driennium: si autem non adsit titulus, an 30. cum bona fide) non sunt restituendi; qu vsu capio transfert dominium. *Sal. Trul. l. c. 11. d. 3.*

X. Si à fure accepisti (siue bona, siue ma fide) rem vsu consumptibilem v. gr. vinum oleum, triticum, &c. cum proprijs ipsius fu rebus permixtum, ita vt discerni non possi non teneris restituere, si fur ad restituendu sit potens: quia fur per commixtionem isti rei cum propria, acquisiuit eius dominium atque adeo illud tanquam verus eius domin potuit transferre. *Nauar. Sanc. Less. Bona Trull. l. 7. c. 11, Dian. p. 2. t. 5. m. R. 440.*

ARTICVLVS II.

Quid debeat restitui ab inferente iniuriam formalem, seu mala fidei damnifi-catore seu possessore?

Resp. Id iuxta supradicta æstimandum e quantitate tum iuris, quod alter habet, tu damni, quod iniustè infertur cui æquale red debet, nisi aliud de dãnificati mente & conse su rationabiliter præsumatur. Vnde resolues

I. Si damnificatus habeat ius in re, in q damnum est passus, restitutio ei facienda est solidum; si autem tantum habeat ius ad rem restitutio facienda est pro quantitate iuri consideratis circumstantijs: quia nos debet solidus valor rei, quæ expectabatur, cum ta tum sit in spe, & multi modi, possit impedir

II. Qui in loco publico suæ ciuitatis, co tra iustam prohibitionem pascit, vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi co

mu-

municati grauiter nocuerit, v.gr. stirpes incidendo, arbores ædificijs idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reipub. non esse, suis membris vsum publicorum locorum rigidius prohibere, quam sub mulcta soluenda, casu quo deprehendantur.

III. Grauius tamen peccaret, & tenetur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicuius priuati; etsi etiam hic præsumi aliquādo possit de consensu domini, qui sæpè non intendit vt fiat restitutio sed vt deprehensus pœnam luat.

IV. Qui venantur, vel piscantur in lucis alteri locatis, vel alias prohibitis (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt, non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet *Dian, ex Less. Dicast. &c. p. 9. R. 39.* contra *Bonac. &c.*

V. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis: non omnino tamen improbabiliter id alij quidam negant; eo quod consuetudo interpretetur, non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quam vt deprehensi mulctentur *vid. Nauar. cap. 23. Sà v. Gabella, Bonac. q 9. p. 1 num. 5. ex Nauar. Fill t. 2. num. 114. Less. Molin. d. 9. Dian. tr. de leg Res. 19. Laym. l. 3. t. 1. p. 1. cap. 3. nu. 4. & 5. v.* etiam *Dia. p. 1. t. 11. R. 38. & p. 2. to. 17. R. 18.* vbi ex *Caietan, Med. Sot. &c.* docet, non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudauit gabellas, seu vectigalia imposita rebus ijs, quæ emuntur non ad negotiationem sed ad vsus proprios, vel familiæ necessaria, v.g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

VI. Cæterum ordinariè iniustus, seu malæ fidei damnificator, aut possessor, tenetur non tantum restituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industria) sed etiam sarcire damnum emergens, & lucrum cessans; cùm verè sit iniusta causa talium. Vnde si dominus re sua retenta, per culturam vel negotiationem perceptus fuisset ex agro suo, aut pecunia centum florenos, & alter paruin vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamuis communiter soleant domini plurimum remittere, si res componatur. *Laym. l. 3. t. 2. c. 4. n. 7.*

VII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, crescat; aut pretium eius augeatur, domino crescit; ac proinde id ei præstari debet. *Laym. hic l. 3. t. 2. c. 4. n. 7.*

VIII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, pereat aut deterior fiat idque casu, vel iniusta hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil noui detrimenti domino apud furem v. g. accidit, quod non apud ipsum. Si verò non fuisset peritura apud dominum, vei saltem nonnisi per iniuriam, tunc iniustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem licèt sine sua culpa res perierit, *Laym. t. 2. c. 4. n. 2.*

IX. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipsius culpa, aut quia is absumpsit, alteri donauit, destruxit, &c. tunc etiam si domino relicta fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, vt est communis apud *Laym. hic. Less. &c.*

X. Qui fingens se pauperem vel alium, quam est, extorsit eleemosynam, non tenetur re-

restituere, si parua fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur: secus si fuit magna; tunc enim quia subintelligitur conditio hæc, (si pauperes) tenetur restituere secundum *Molin.* danti, secundum *Pal.* vel danti, vel alijs pauperibus *v. Escob. t 3. E. 2. c. 6. n.* 109.

XI. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ, cùm ea nec in se, nec in pretio extet: nec ratione acceptionis, dum iure eam consumpserit: nec ratione contractus cum hic non obliget, nisi repereunt tua culpa. *Less. Hurt. Tur. Dian. par. 5. t. 8. R.* 19. Imò probabiliter ne quidem id, quod ante illam necessitatem eras furatus & in ea consumpsisti, quia furtum tibi non ademit ius, quod ad rem tali casu habeas. *Kon. Pal. Hurt. Dian. l. c. R. 8.* contra *Less. & Vasq.* sicut neque si in ipsa necessitate accepisses, & consumpsisses *Dian. loc. cit. R. 6.* ex *Azor. & 6. alijs.* contra *Less.*

ARTICVLVS III.

An, & quid debeat restitui pro iniuria illata corpori, v. gr. per mutilationem, occisionem? &c.

Resp. Iniustus occisor, mutilator, in conscientia tenetur tantum restituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occisione, vulnere, &c. directè ab eo causata sunt, iuxta prudentis arbitrium; præcisè autem pro vita, membro, vel cicatrice, nihil tenetur restituere secundum rigorem, cum sint bona altioris ordinis, quæ pecunia æstimari non pos

driennium: si autem non adsit titulus, anni 30. cum bona fide) non sunt restituendi; quia vsu capio transfert dominium. *Sal. Trul. l.7. c.11. d.3.*

X. Si à fure accepisti (siue bona, siue mala fide) rem vsu consumptibilem v. gr. vinum, oleum, triticum, &c. cum proprijs ipsius furis rebus permixtum, ita vt discerni non possit: non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens: quia fur per commixtionem istius rei cum propria, acquisiuit eius dominium, atque adeo illud tanquam verus eius dominus potuit transferre. *Nauar. Sanc. Less. Bonac. Trull. l.7. c.11. Dian. p.2. t.5. m. R.440.*

ARTICVLVS II.

Quid debeat restitui ab inferente iniuriam formalem, seu malæ fidei damnificatore seu possessore?

Resp. Id iuxta supradicta æstimandum ex quantitate tum iuris, quod alter habet, tum damni, quod iniustè infertur cui æquale reddi debet, nisi aliud de dãnificati mente & consensu rationabiliter præsumatur. Vnde resolues.

I. Si damnificatus habeat ius in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda est in solidum; si autem tantum habeat ius ad rem, restitutio facienda est pro quantitate iuris, consideratis circumstantijs: quia non debetur solidus valor rei, quæ expectabatur, cum tantum sit in spe, & multi modi, possit impediri.

II. Qui in loco publico suæ ciuitatis, contra iustam prohibitionem pascit, vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi commu-

municati grauiter nocuerit, v.gr. stirpes incidendo, arbores ædificijs idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reipub. non esse, suis membris vsum publicorum locorum rigidius prohibere, quam submulcta soluenda, casu quo deprehendantur.

III. Grauius tamen peccaret, & tenetur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicuius priuati; etsi etiam hic præsumi aliquãdo possit de consensu domini, qui sæpè non intendit vt fiat restitutio sed vt deprehensus pœnam luat.

IV. Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel alias prohibitis (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt, non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet *Dian, ex Less. Dicast. &c. p. 9. R. 39.* contra *Bonac. &c.*

V. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis: non omnino tamen improbabiliter id alij quidam negant; eo quod consuetudo interpretetur, non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quam vt deprehensi mulctentur *vid. Nauar. cap. 23. Sà v. Gabella, Bonac. q. 9. p. 1. num. 5. ex Nauar. Fill. t. 2. num. 114. Less. Molin. d. 9. Dian. tr. de leg Ref. 19. Laym. l. 3. t. 1. p. 1. cap. 3. nu. 4. & 5.* v. etiam *Dia. p. 1. t. 11. R. 38. & p. 2. to. 17. R. 28.* vbi ex *Caietan, Med. Sot. &c.* docet, non esse negandam absolutionem pœnitenti; qui defraudauit gabellas, seu vectigalia imposita rebus ijs, quæ emuntur non ad negotiationem sed ad vsus proprios, vel familiæ necessaria, v. g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

VI. Cæterum ordinariè iniustus, seu malæ fidei damnificator, aut possessor, tenetur non tantum restituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industria) sed etiam sarcire damnum emergens, & lucrum cessans; cùm verè sit iniusta causa talium. Vnde si dominus re sua retenta, per culturam vel negotiationem perceptus fuisset ex agro suo, aut pecunia centum florenos, & alter parum vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamuis communiter soleant domini plurimum remittere, si res componatur. *Laym. l. 3. t. 2. c. 4. n. 7.*

VII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, crescat; aut pretium eius augeatur, domino crescit; ac proinde id ei præstari debet. *Laym. hic l. 3. t. 2. c. 4. n. 7.*

VIII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, pereat aut deterior fiat idque casu, vel iniusta hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil noui detrimenti domino apud furem v. g. accidit, quod non apud ipsum. Si verò non fuisset peritura apud dominum, rei saltem nonnisi per iniuriam, tunc iniustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem licèt sine sua culpa res perierit, *Laym. t. 2. c. 4. n. 2.*

IX. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipsius culpa, aut quia is absumpsit, alteri donauit, destruxit, &c. tunc etiam si domino relicta fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, vt est communis apud *Laym. l. c. Less. &c.*

X. Qui fingens se pauperem vel alium, quam est, extorsit eleemosynam, non tenetur re-

restituere, si parua fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur: secus si fuit magna; tunc enim quia subintelligitur conditio hæc, (si pauperes) tenetur restituere secundum *Molin.* danti, secundum *Pal.* vel danti, vel alijs pauperibus *v. Escob. t. 3. E. 2. c. 6. n.* 109.

XI. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ, cùm ea nec in se, nec in pretio extet: nec ratione acceptionis, dum iure eam consumpserit: nec ratione contractus cum hic non obliget, nisi repereunt tua culpa. *Less. Hurt. Tur. Dian. par. 5. t. 8. R. 19.* Imò probabiliter ne quidem id, quod ante illam necessitatem eras furatus & in ea consumpsisti, quia furtum tibi non ademit ius, quod ad rem tali casu habeas. *Kon. Pal. Hurt. Dian. l. c. R. 8.* contra *Less. & Vasq.* sicut neque si in ipsa necessitate accepisses, & consumpsisses *Dian. loc. cit. R. 6.* ex *Azor. & 6. alijs.* contra *Less.*

ARTICVLVS III.

An, & quid debeat restitui pro iniuria illata corpori, v. gr. per mutilationem, occisionem? &c.

Resp. Iniustus occisor, mutilator, in conscientia tenetur tantum restituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occisione, vulnere, &c. directè ab eo causata sunt, iuxta prudentis arbitrium; præcisè autem pro vita, membro, vel cicatrice, nihil tenetur restituere secundum rigorem, cum sint bona altioris ordinis, quæ pecunia æstimari non pos

sunt. Ita contra *Sot. Sylu* probat *Less l.c.9.d.24. v. Lay.l.3.t.3.* Vnde resolues.

I. Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit culpabilis, & voluntaria, vel licet fuerit talis, si tamen homicidium vel non præuidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cauendum, non tenetur ad restitutionem; tenetur autem si præuidit, & non cauit. *Bon. d. 2. qu. vlt. s. 2. p. 2. ex commun.*

II. Qui occidit Caium putans esse Titium tenetur ad restitutionem quia actio ista est Caio iniuriosa. *Bon. l. c.*

III. Si læsus ante mortem omnia remisit, ad nihil tenetur occisor: quia filijs non fit iniuria in bonis, nisi quatenus læduntur in patre contra eius voluntatem (volenti enim non fit iniuria) ergo sicut per eum ius acquirunt, sic etiam amittunt; etsi non rectè faciat parens, si filij valdè egeant. *Less. l. 2. c. 9. d. 27.*

IV. Etsi præcisè pro vita, membro, occisione, nō sit obligatio restituēdi: per sententiā tamen iudicis cogitur iniurias satisfacere pro iniuria.

V. Consilium est, vt Confessarius pro his iniungat eleemosynas, Missas, pro salute occisi.

VI. Si occisus, vel mutilatus fuerit seruus, vel animal, tunc etiam pro vita, & membris facienda est restitutio: quia horum vita pretio æstimatur; ac proinde tantùm debet restitui, quanti potuisset vendi; & pro mutilatione vel cicatrice, quanto pluris venderetur.

VII. Pro expensis funeris nihil restituitur; quia illæ aliquando faciendæ tamen fuissent. Nisi forte occasione illatæ necis, v.g. extra patriam, maiores fieri opportuerit.

VIII. Restitui debent impensæ factæ in curationem, & medicamenta vulnerati,

vel

vel occisi. *Fill.t.32.cap.8 num.202.*

IX. Item lucra, quæ ex mutilatione, vel vulneratione cessarunt: non quidem iam in solidum, ac si de facto essent acquisitæ, sed pro maiore aut minore spe, quam læsus habuit illa acquirendi. *2.Trul.l.7.c.8.d.3.*

X. Si homicida à Magistratu plectatur, verius est adhuc teneri ad damna sarcienda, cùm morte sua tantùm satisfaciat iustitiæ publicæ, non hæredibus occisi. Qui tamen, cum plerumque aliud non exigant, videntur esse contenti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri. *Fil.l.c.n.214.*

XI. Debet autem restitutio fieri tantùm parentibus interfecti, filijs, & vxori: quia hi soli directè læduntur; cùm moraliter censeantur vna persona cum occiso. Nisi tamen occiderit animo etiam nocendi alijs; nam tunc etiam his restituere teneri dicit. *C. Lugo de iust.d.11.n.8.*ex *Less.v.Trul.l.c.d.4.*

XII. Etsi probabile sit, haberi etiam restitutionem creditoribus occisi; quod damnum illis ex ea cæde obuenit: contrarium tamen etiam probabile (saltem secundùm limitationẽ casus præcedentis) est; cùm occisio illa non sit directè causatiua illius damni. *v.Lay.l.c.n.4.*

XIII. Non tenetur occisor aliquid eis restituere: quos occisus alebat ex liberalitate: quia damnum illorum per accidens sequitur. *v.Less. l.2.c.9.d.26. Trul.l.c.*

XIV. Nec tenetur ad damna, quæ v.g. prouenia t ex morte alicuius innocentis, qui per errorem putaretur homicidiũ fecisse, & sic captu plecteretur: quia huius mors non directè caussaretur ab ipso, sed per accidens, & ex errore v malitia accusaturum. *v.Bon.d.2.q.vlt.f.2.p.* el

ARTICVLVS IV.
Quid debeat restitui pro illato stupro?

Resp. Qui virginem per iniuriã deflorauit, tenetur tantùm rependere damnum, quod ei ex tali iniuria est secutum; idque vel matrimonio, vel damni æstimatione, ad arbitrium prudentis, vt talem nimirum inueniat, qualem manens virgo inuenisset. *vid. Sanc. l. 7. d. 14. Fill. t. 32. c. 8. n.* 209. Vnde resolues.

I. Præcisè pro sola virginitate non obligat restitutio. Vnde si stuprum mansit clam, aut non impediuit quin æquè lautè nuberet, ad nihil tenetur stuprator *Less. Bon. q. 4. de matr. p. 7.*

II. Item ad nihil tenetur, si deflorauit consentientem, absque vi & fraude, vel promissione matrimonij: quia non est facta iniuria: *Ibid. & Trul. d. 2.*

III. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere quia adhuc consensit liberè. Nisi fortè preces tales fuerint, vt cum vi, & coactione æquiparentur vt si coniunctæ fuerint cum minis, vel metu reuerentiali, v.g. si fuit illius dominus, vel vir magnæ authoritatis. *Trul. c. 9. d. 3.*

IV. Si per promissionem veram, vel fictam matrimonij eam flexit, tunc tenetur ducere eam, quia in omni contractu, vbi alter ex parte sua acceptauit & impleuit, tenetur & alter implere, etiamsi fictè contraxerit: quia tenebatur ex iustitia verè contrahere; cum alioquin omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum est, etiamsi stuprator religionem vouisset. *Less. l. c. 10. d. 3. & 4. Trul. d. 3.*

V. Non

V. Non tamen tenetur fictus promissor eam ducere, casu quo. 1. Is puellam valdè notabiliter conditione excederet, vel verbis vsus esset fictionem facilè indicantibus. 2. Si ipsa conscia esset prædicti voti: quia tunc ipsa contraxisset mala fide. 3. Si ipse putauit esse virginem, cùm tamen non esset. 4. Si ex matrimonio graue damnum, aut scandalum timeretur. 5. Si ipse iam sacris initiatus est, aut alteri matrimonio copulatus: tunc enim hîs casibus solùm teneretur curare vt æquè commodè nubat, modo antè dicto, dando scilicet dotem, vel aliter. *v. Sanc. 1. de matr. d. 10. l. 1. Trul. l. 7. c. 9. d. 3.*

ARTICVLVS V.

Quid debeat restitui pro adulterio?

Resp. Cùm ex adulterio damnificari possint coniux alter, & proles legitimæ, circa sustentationem, hæreditatem, &c. patet quod vterque adulteras, nata eis prole, debeant, cùm id damnum causent, eatenus restituere, quatenus possunt sine detrimento altioris bonis, & causatione maioris mali. *Est communis. v. Lay l. 3. t. 3 p. 1. c. 4.* Vnde resolues.

I. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quòd proles eius spuria sit; nam & viro suo tristitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet, ac famā suam prodigeret, quibus damna fortunæ meritò cedunt. Accedit, quòd proles matri non teneatur credere se illegitimam. *Fil. t. 32. q. 222.*

II. Debet tamen si potest, alijs industrijs damnum compensare, v.g. 1. diligentius administrando rem familiarem. 2. de cultu corporis

detrahendo. 3. si habet bona propria, plus legitimis, quàm spurio relinquendo. 4. cum inducendo, vt relicta hæreditate vel eius parte, amplectatur statum Ecclesiasticum vel Religiosum, si idoneus sit, &c. *Trul l.c.d.4.*

III. Quod attinet ad ipsum adulterum spurij patrem, etiam ipse sæpè excusatur, vel in toto, vel ex parte; siue quia damnum ab adultera compensatum fuit, vel compensandum creditur, siue quia restitutio non potest fieri sine periculo vitæ, dispendio famæ, turbatione & discordia familiarum; siue quia non est certus filium esse suum. *v. Less. l.2.c.10. d.6. Bon. de matr. q 4 p.15. Trul. l.7.c.7.d.7.*

ARTICVLVS VI.

Quid debeat restitui pro fama & bonis spiritualibus, vt inductione ad peccatum, auocatione à Religione?

Resp. I. Iuxta dicta, si restitui non possunt bona ablata ex bonis eiusdem ordinis, non est obligatio faciendi ex bonis diuersi ordinis. *Vnde resoluens.*

I. Pro fama, restituenda est fama, cùm id non potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, nisi per sententiam à iudice cogatis sic satisfacere. Eadem est ratio de reliquis. Quod si tamen lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum esset, constat ex supra dictis quid faciendum sit. Porrò de læsione famæ, &c. *v. infrà.*

II. Si quis alterum induxit ad peccatum suasione vel exemplo suo, tenetur quidem ex charitate quoad potest, eum reuocare ad meliorem statum, sed non ex iustitia. *Less. l. 2. c. 8. d. 2. n. 20. Lay. c. 8. n. 1.*

III. Si

III. Si quis induxit fraude, dolo, iniusto metu, &c. tenetur ad id ex iniustitia; quia quisque habet ius, ne iniustè lædatur in bonis spiritualibus. Vnde lædatur, debet in spirituale restitui si potest *Ibid.*

IV. Si quis aliquem (etiam Nouitium) abduxit ab ingressu religionis, tamen sine vi & fraude, etsi grauiter peccarit id irrationabiliter faciendo; ac proinde teneatur ei rursus suadere ingressum ex charitate, non tamen ex iustitia vel illi, vel religioni tenetur quæ nullum adhuc in eum ius acquisiuit. *v. Lay. l. 3. t. 2 c. 8.*

V. Si quis religiosum ad apostasiam induxerit suasione, aliaue cooperatione, obligatur ex iustitia religioni ad restitutionem, non quidem vt ipse (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur; sed vt suadet alter quoad potest reditum, & compenset monasterio commoda quæ ex hæreditate, bonis, vel industria alterius expectabantur.

VI. Si quis veneno, phyltro, alioue modo alicui destruxit memoriæ rationem, &c. tenetur eodem modo quo mutilator aut vulnerans, de quo *suprà* ad restitutionem lucri cessantis, & damni inde secuti in bonis fortunæ.

DVBIVM VII.

De circumstantijs restitutioni.

ARTICVLVS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat restitui?

Resp. Debet quamprimum, & eo modo ac loco restitui, quo ius & interesse damnificant requirit, & commodè ac moraliter fieri potest sine graui incommodo, quod quis paterentur

in re sua propria, vltra debitum. *v Lay. hic l. 3. tr. 2. c.* 10. *Fill. t. 33 c. 4. q.* 11. Vnde resolues.

I. Qui non potest commodè restituere apertè, faciat clam, & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam, v. gr. Confessarium.

II. Possessor malæ fidei v. gr. fur debet suis sumptibus ad eum locum rem deferre, vbi alter habiturus fuisset, si non fuisset ablata destructa, vel iniquè detenta; deductis tamen expensis, quas alter eam seruando debuisset. Excipe, nisi transferendo deberet plus impendere, quàm res valet: tunc enim plerumque ex præsumpta mente domini posset restituere pauperibus, vel in vsus pios. *Bon q. 6. p.* 1.

III. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, vbi rem possidet.

IV. Debita ex contractu, eo loco, & tempore solui debent, de quo inter partes conuentum fuit expresse, vel tacitè, *v. Less. & Bon. l. c.*

V. Si quis possit quamprimum restituere, totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur vlterius damnum, aut non notabile non facilè arguendus esset graui peccati, is qui cum proposito satisfaciendi differret, aut paulatim per partes solueret. *v. Bon. de contract. d.* 1. *q.* 6. *p.* 1.

VI. Qui scit se teneri ad restitutionem, & cum possit in vita, non vult restituere nisi in articulo mortis, vel post mortem per hæredes, absolui non debet, nec potest: quia semper est in actuali peccato, & impœnitens. *Sylu, Sayr. Bon, Trul. t,* 14. *d,* 11.

AR-

ARTICVLVS II.

Quod ordine restitui debeat.

Resp. Certum est, non necessariò ordinem seruari, quando debitor omnibus soluere potest: quando verò tantum non habet, aut hæredibus reliquit, sequentes Regulæ seruandæ.

I. Si debitor rem alterius apud se habet, quocunque titulo habeat, siue ex furto, siue ex deposito, siue intentione, &c. debet prius restitui domino suo, vel eo deficiente, pauperibus. Similiter si res empta ad creditum, pretio non soluto, adhuc extet. *Nauar. Sylu. Bon. q. 8. p. 2.* Hoc tamen *Less. c. 15. d. 2.* contra *Bon. &c.* limitat nisi venditor ab emptore fideiussorem, vel pignus accepit.

II. Si restitutio facienda ratione iniustæ actionis, prius restitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quàm incerta. *Bon. Less. d. 1.* quia illa iure naturæ debentur suis dominis: hæc autem iure solo positiuo pauperibus.

III. Priùs facienda est restitutio debitorum licitè contractorum, quàm vsurarum: cum in his dominus non fuerit simpliciter inuitus.

IV. Debita ex titulo oneroso priùs soluenda sunt; quàm quæ debentur gratuitò, v. g. ex professione, quia hæc includunt tacitam conditionem, nisi quid obstet. Hinc debita defuncti soluenda sunt ante omnia legata, etiam pia. *Nau. Syl. Bon. q. 8. p. 2.*

V. In reliquis debiti seruandum est ius particulare loci, si tale sit, & non repugnet iuri naturæ. Si nullum sit, sequendum est ius commune, standum quod. 1. Soluenda sunt debita, ad quæ bona debitorum, expresse fuerunt

runt obligata. 2. Dos extrahenda est.

3. Debita, ad quæ ad bona debitorum su[n]t tacitè hypothecata. 4. Deposita perdita in p[o]testate debitorū. 5. Debita priuilegiatorum. 6. Aliorum creditorum; post quos omnes sunt h[i], à quibus vsuræ acceptæ sunt, & adhuc post hos restituenda sunt bona incerta. Quod autem multi vnius rationis creditores inueniuntur, temporis antiquitas inter eos seruanda est. *v. Lay. lib. 1. tract. 2 c. 11.* addidit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, imprimis soluendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inuentarij, apertionem testamenti; item Medicos & Pharmacopolas pertinent, *v. Fill. c. 4. q 13.*

Quaeres. Vtrum prius exigenti non liceat prius soluere?

Resp. I. Soluens scienter posteriori, præterita qui habet hypothecam priorem, vel priuilegiatam, peccat teneturque priori de damno, qui etiam potest recuperare solutum. *Less. d. 5.* ex *l. Scimus. §. Etsi praeterea c. de iure delib.*

II. Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat (siue in iudicio, siue extra) tenetur ei integrum soluere, quia diligentia fecit eum potiorem. *Nau. Syl. Bona. l. c.* ex *L. Pupillus ff quae in fraud.*

III. Debitor sciens statum suum labentem, non potest non petenti integrè satisfacere, sed debet omnibus personalibus soluere pro rata (si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere, controuertitur. *v. Bon. Less. l. c. Tral. l. 7. c. 14. d. 12.*) nec potest vni soluere, omissis alijs; nisi secundum ordinem supradictum.

AR-

ARTICVLVS III.

Quæ à restitutione excusent?

Resp. I. Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciunt, vt creditor rationabiliter debeat esse contentus; etsi de facto non sit contentus. Ita cõmuniter *DD. Vnde resoluuntur Casus seq. 3.*

I. Excusaris in foro conscientię iuxta sententiam probabilem) à compensatione damni, si illud datum sit sine tua culpa Theologica graui, hoc est, mortali peccato; nisi aliud cum altero factus sis, vel inde sis factus ditior. Vnde excusaris, si v.g. aliquem occidisti ex subita ira, vt fueris motus tantum primo primus, vel secundo primus; vel si ex obliuione non extinxeris candelam; & hinc ortum sit incendium, &c. Quod si autem aduertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam præcauendi, quam homines eiusdem conditionis communiter præstare solent, grauiter peccas, & teneris restituere damna secuta. Porrò in foro externo proceditur secundum culpam iuridicam, quæ sæpè non est peccatum, & diuiditur in latam, leuem & leuissimam.

II. Excusaris à restitutione incertorum, si fecisti compositionem cum Episcopo, vel Papa. *v. Less. c. 26. d. 11. Bon. q. vl p. 2.*

III. Item si in casu quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi reuera indigenti eã des: & tunc quidem postea factus ditior, adhuc non teneris restituere. *v. Laym. l. 3. t. 2. cap. 12.*

IV. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter grauiore damno, tibi vel tuis, vel Reipublicæ inferendo, quam æstimari debeat commodum

dum ex restitutione creditori obuentorum: tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia. *Lay.l.c.* ex *Sylu. Nau &c.* Idque verum est, etsi debitum sit ex delicto, vti & in sequentibus casibus.

V. Si ad restituendum sis impotens: vt si viuere non possis secundum decentiam tui status, iustè à te acquisiti. Vnde si nobilis v.g. non potest statim soluere, nisi se priuet famulis, equis, armis, &c. vel ciuis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam: vel mechanicus nisi vendat instrumenta sua, quibus viuit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine iactura sui status. *Lay.l. Bon.*

VI. Quod si tamen tua culpa in illas angustias delapsus sis, v.gr. luxuria, ludis, superfluis expensis vestium, tibi imputare debes, quod iam sine status tui amissione non possis satisfacere. *ibid.*

VII. Quod si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potius, quam is, sustinere debes: cùm eius cōditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua quoad vsum, sunt omnia communia. *ibid.*

VIII. Quod si item damnum, quod timetur ex restitutione, non esset propriorum bonorū, sed in hoc præcisè tantum, quod spoliet se rebus debitis, non potest ideò differre restitutionem: quia hoc non est pati in suis rebus, neque suum amittere; sed est dimittere alienum & reuerti ad statum proprium. *Sayr. Bon.*

IX. Item excusaris à restitutione, si fieri nequit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum: vt v.gr. si non possis absque peccato; vt si sit periculum; ne vxor, aut filiæ se prostituant, ne filij se dent latrocinijs, ne ipse per im-

impatientiam incidant in desperationem. *Bon. Less. Molin. Fill.*

X. Item, si non possis restituere absque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ: cum alias plus damni sustineres, quam intulisti. *Bon. q. 1. q. vlt. p. 1.*

XI. Item, si cedas bonis, quia leges concesserunt, vt qui contraxit multa debita, nec habet vnde soluat, possit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum: & tunc maneat liber, ita, vt etiam in conscientia sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ ad sustentationem sunt necessaria. Quod si tamen postea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc restituere, ex *L. Cum & filij fam. qui bon. Nauar. Bonac. Leß.* Ex quo *Trul l 7 cap. 15 d. 5.* sic imitat: si acquirat plus quam ad decentiam status est necessarium, ex dicta L. *Qui Bon.* Nisi tamen debita prouenianr ex dilecto verbi gratia furto; ex enim casu tantum posse retinere, quæ simpliciter necessaria sunt ad victum, docet *Nauar. Salon. Less. l. c.* etsi hinc concedat ea quæ post cessionem iustè acquiruntur, licitè retineri, ad statum sint necessaria. *vid. Tol. Laym. l 3 t. 2 c. 12. Less. c. 16. d. 3. Bona. Trul. l. c.* Porro etsi cessionem dictam non habere locum, in boni ex delicto prouenientibus, communiter teneant DD. cum *Laym. l. c.* contrarium tamen ex *Les. Dian. &c.* docet *Trul. l. c.* Denique etsi debitor principalis cesserit, non ideo liberantur fideiussores *C. Lugo, Dian. p. 7. t. 8. R. 18. & alij 8.*

Respon. II. Ex parte creditoris excusat. 1. Si is cui debet restitui, semel remiserit, expressè vel tacitè: v. grat. si lacerauit tuum chirographum, vel tibi reddidit. Remissio autem hæc debet esse libera, non metu, fraude,

vel mendacio extorta, *Fill. tr. 32. cap. 5. quaest. 9. Les. l. 2. c. 16. d. 2.* 2 Excusat in foro conscientiæ si soluisti ei: cui debebat tuus creditor. *Les. d. 5. Bon. par. 3.* 3. Si compensatio facta est creditori per commodum æquiualens, v.gra. per procurationẽ officij nõ gratis factam. 4. Omitti, aut saltem differri potest restitutio, imo aliquando debet, si perditor sit abusurus, v.gr. si quis pecunias tibi mutuo datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccandum contra iustitiam, siue inferendum damnum iniustum tertiæ personæ, nisi tamen ex negatione restitutionis timeretur maius malum.

CAPVT III.
De Contractibus.

DVBIVM I.

Quid in genere sit Contractus.

RESP. Est pactum siue consensus duorum, quo scienter, liberè, & legitimè, vterque se vicissim, vel minimum saltem vna pars, se alteri acceptanti; obligat, quocunque signo externo id fiat: vt v.g. in contractu mutui, ex vna parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus ex altera parte mutuatarius se obligat tunc illud reddere; & sic de alijs. In promissione autem, vbi donatione absoluta, vna pars tantum obligatur post alterius acceptationem. *Vnde resoluuntur casus seq.*

I. Si alteri promisisti, aut donasti interius tãtum; aut si externo signo, quidem, alter autẽ nõ acceptauit, non fuit contractus, nec obligaris.

II. In-

II. Inualidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si ius positiuum resistat, *v. Les. l. 2. c. 27. d. 8.*

III. Item si materia contractus sit illicita, vt si sit peccatum: vel illegitima, vt si sui vendat rem alienam.

IV. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel errore versante circa rei substantiam: v.g. acetum pro vino, vitrum pro gemma vendidisti.

V. Non est inualidus contractus (etsi aliquando ob iniuriam possit rescindi) si error vel dolus interueniat circa qualitatem, aut circumstantiam accidentalem; v.gr. emisti vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum, nisi fortè intentio contrahentis fuerit conditionata, non obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut circumstantia. Qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circumstantiam valdè immutantem obiectum, & nimis excedentem eius existimationem, vt notat *Lay. l. 3. t. 4. c. 6.*

VI. Nec est inualidus contractus, siue onerosus, siue gratuitus, ex metu licet graui, iniustè incusso, cum adhuc simpliciter sit liber & voluntarius, licet possit à iudice rescindi, pro arbitrio metum passi. Ita communiter apud *Sanc. d. 8. n. 4. C. Lugo d. 22. Lay. l. c. c. 5.* Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti (saltem ex iure positiuo) si ex graui fiant: talis est. 1. Contractus matrimonij etiamsi iuramentum accesserit, *ex cap. Cum loco, &c. Veniens* 2. Professio religiosa, *ex c. 1. De his.* 3. In alijs quibuscumque votis. 4. Contractus dotis promissæ, vel solutæ qui in hoc sequitur naturam matrimonij, cui accessorius est. *L. Si mulier, §. Si dos ff Quod metus causa.* 5. Promissio,

sio, vel traditio, in rebus Ecclesiæ, *c. 15. qu. 6.* Authoritas tutoris per metum extorta *Leg. 1. §. vl. ff de auth. tut.* His addunt alij plures, vt promissionem, & donationem gratuitam, renunciationem beneficij, iurisdictionem per metum extortam. Verum hi controuertuntur. *v. C. Lugo de iust. d. 23. n. 115. & seqq.*

VII. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent, quales ferè sunt prodigi, furiosi, filijfamilias, vxores, religiosi, pupilli, Minores, exceptis quibusdam casibus, de quibus, *v. Less. l. 2. c. 17. d. 4.* & infra hic 4. *d.* 1.

DVBIVM II.

Quid in specie de Promissione, & Donatione?

Resp. Quæ huc spectant, facile colliguntur ex dictis *supra de Voto, l. 3. tr. 2. cap. 3.* Ex quibus & doctrina præcedentis dubij, resoluitur.

I Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundum se spectata, non conuenit inter Doctores. *Caietan.* negat, quem sequitur *Marant. to. 2. de iust. d. 19. sect. 10.* Alij forte probabilius, affirmant cum *Vasq. 1. p. d. 85. c. 9. nu. 4. Fill. Mald. &c.* Dixi, *secundum se*, quia certum est quod per accidens possit obligare sub mortali, v. gr. ratione grauis damni, quod alias promissarius pateretur vt si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus, aliunde sibi non prospexisset. *v. Less. l. 2. c. 18. d. 5.*

II. Tota hæc obligatio cõmuniter dependet ab intentione promittentis. Circa quod notat *Sà*, vix quenquam promittentium intendere se obligare aut alteri dare ius exigendi, nisi addat iuramentum; aut faciat instrumentum; sed ple-

plerumque tantum intendere declarare suum propositum. *v. Escob. t. 3. cap. 6. & Molin.* Hinc vt in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, vt exprimatur causa propter quam promittitur, alioquin præsumitur errore, vel ioco facta. *Trull. l. 7. c. 16. d. 6. ex Conar. & Vllal.*

III. Donare non possunt 1. carentes vsu rationis. 2. muti, & surdi nati: secus si tantum sit surdi, vel muti; vel licet vtrumque, si norint scribere. 3. senes deliri, siue bis pueri: secus si sint iudicio veget. 4. pupilli, vel īpuberes, (nisi ad pias causas) donationes tamen eorum in foro conscietiæ sunt validè. *v. infra c. 4. d. 1. 5.* Damnatus criminis capitulis, *v. Dian. p. 8. t. 6. R. 3.*

IV. Qui præsunt ciuitatibus, vniuersitatibus, Rebus pub. &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleemosynas *Sanch. Dian. p. 8. t. 8. R. 16.* Imo si Reges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præiudicium regni, vel status, (præsertim debitis grauatis, ijs satisfacere non possint, vel subditi nimium grauentur exactionibus) possunt eæ reuocari à successore. *Bart. Lugo &c.* cum *Dian. par. 8 tom. 7 R. 18 & 123.*

V. Donatio patris filio facta studiorum causa, est valida, neque filius tenetur computare in legitimam: tum quia fuit loco alimentorum: tum quia si detrahatur, iam non fuit donatio contra hypothesin. *Vuading. & 6 alij* cum *Dian. p. 8. t. 6 R. 23. & 92.* Sed *Trul.* limitat, nisi constet contrariam intentionem patris fuisse. Quod si tamen de ea non constet, præsumendum esse de pietate patris, ideoque tales expensas ordinariè post mortem patris non venire in collationē bonorum, nec debere con-

conferri in cõmune, nisi Pater protestatus fuerit se velle in legitimam computari. Ita etiam *Ytuading.* ex *L. Si pater 2. ff. familiæ ercisc.*

VI. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in diuisione cum fratribus, nõ autem si illud gratis à Principe obtinuit; vti nec quæ filio intuitu meritorũ patris sunt donata, quia sunt quasi castrensia. *Mol. Fagund. Dian. p. 8. to. 6. R. 127. & 128.*

VII. Donatio ante acceptationem, non parit obligationem, ne quidem naturalem, potestque reuocari, etiamsi voluerit se absolutè obligare; præsenti autèm & tacenti facta, censetur ab eo acceptata: quia in fauorabilibus habetur pro consensu. *Molin. & alij* 18. *Dian. p. 8. t. 6. R. 88. 89. &* 108. pro altero verò nemo potest acceptare sine speciali commissione (nisi donatio fiat Ecclesiæ, vel causæ piæ) nam hanc sine acceptatione valere, & irreuocabilem esse, est probabile. *Layman. Dian. l. c. R.* 106. *& p. 3. t. 5. R.* 107. Multis tamen casibus, dummodo verba dirigantur in præsentem, potest pater vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore, filius familias pro Patre, seruus pro Domino, monachus pro monasterio: imo etiam secundum multos, quicumque alterius curam gerit, vt Prælatus pro Religioso, maritus pro vxore, dominus pro seruo, &c. stipulati. Denique idem iura permittunt Iudicibus & Notarijs publicis. *Sanc. Mol. Trul. &c. Dian. p. 8. t. 6. R. 97.*

VIII. Etsi acceptas donationem verbalem, qua tibi Caius v. g. dat equum absentem, non acquiris ius in re, & dominiũ equi ãte traditionem. Vnde si interea Caius det, aut vendat eum alteri, eique tradat, is dominium acquirit: tu au-

iutem habes actionem in Caium pro iniuria ratione iuris quod habebas ad rem. Ac sic donatio purè verbalis ante realem, hoc est, rei traditionem, vix differt à promissione, vt *Less. l. c. dub. 2.*

IX. Donatio, vti & remissio debitorũ liquidorum, vna vice, & vno animi motu, vni aut pluribus facta, vltra summam 500. solidorum, (quæ summa hodie ad 500. vel secundum quosdam ad 800. aureos Italicos excurrit, vt ex *Claro &c.* notat *Lay. l. 3 t. 4. c. 12. n. 15.*) non tenet quoad hunc excessum: sed lege ita statuente, ob cõmune bonum potest à donatore pro arbitrio repeti. Excipe, nisi Iudici donatio ea insinuata sit aut iuramento firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionem captiuorum, aut ad reparationẽ ædium incendio, vel ruina destructarum, aut sit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in renunciationem iurium, saltem speratorum, vel denique fiat militibus à belli duce, ex bonis proprijs mobilibus, vel hostium spolijs. *vid. Less. l. c. l. 2. c. 18. nu. 102. Lay. l. c. t. 4. c. 12. n. 15. Tann. d. 6 de iust. qu. 2 du. 2 n. 15.* ex *Mol. Claro, Rebello, &c.* Quare si tũc repetatur, quod absque ijs conditionibus, vel vltra dictam summam datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut hæredibus repetentibus; si non repetatur, potest retinere. *v. Auth. cit.*

X. Si donationi apponatur modus, tacitè vel expresse, non quidem obligando, sed tantum desiderando, sperando, &c. aliquid alterum facturum, vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etsi finis non sequatur: vt v. gr. dat aliquis puellæ ad eius consensum eliciendum; si postea non consentiat, non tenetur datum reddere: nam etsi non dedisset; si sciuisset eam sibi

non

non consensuram, tamen dedit absolutè, si
obligatione alia, vt ponitur. Secùs esset, si ve
intendisset eam obligare, & hac conditione d
disset. *Les.c.18.d.16.& 17.*

XI. In similibus donationibus allectiuis, p
test aliquis, v.gr. prędicta puella, acceptare, e
non intendat præstare, quod donator spera
cùm donatio sit absoluta, animo alliciend
non obligandi. Vnde si spe frustratus repeta
dicens se non dedisse, nisi sub tali obligation
non tenetur puella credere; quia eo ipso qu
donator non expressit conditionem, præsum
tur sine ea dedisse, & repetere, vel animo vi
dictæ, vel vt consensum extorqueat. *Less.l.*
Dia p.1.t.2.m.R.40.

XII. Non tenet donatio ob causam præte
tam, vel præsentem, quæ verè non est: vt v.gr
dem tibi aliquid, quia apud Principem mea
causam transegisti, vel quia pauperes: & reue
non ista est, teneris restituere, cum sit error
formali causa & principali. Vnde qui mentiu
tur se pauperes, cum non sint, debent alijs pa
peribus eleemosynas restituere. Aliud est, si e
ror sit tantùm in causa secundaria; vt v.g. si v
rè sint pauperes, & simulent insuper sanctit
tem, ad hominum misericordiam prouoca
dam: quia tunc primaria intentio dantium e
dare pauperi. *Bon.Less.v.Dian.p.8.t.6.R.89.*

DVBIVM III.
Quibus casibus donatio possit reuocari?

Resp. I. Donatio inter viuos, hoc est, qu
quis vult se viuo rem absolutè alterius esse, p
test reuocari (etsi res iam tradita sit) tribus c
sibus, nisi tamen donatio fuerit renunciatori
aut

aut facta sit Ecclesiæ, vel monasterio. Sunt autem hi Casus.

1. Si donatarius enormiter ingratus sit: vt si donanti atroces iniurias inferat, si inopia pressum non alat, &c. Quod notandum pro filijs quibus parentes omnia donarunt, & eos postea negligunt. *Sylu. Less. Bon. Trul. c. 17. d. 12.* Neque volet pactum vt Donatio non possit ob ingratitudinem reuocari *Bartol. & alij* 8. *C. Lugo. Dian. par.* 8. *t.* 6. *R.* 57. Debet tamen ingratitudo coram Iudice probari, ante cuius sententiam donatarius non tenetur restituere. *Mol. Lugo, & alij* 4. *Dian. loc. cit.* 58. post eam verò etiam fructus percepto pòst litem contestatam. *Molin. Dicast. Dian. R.* 58. Ab hæredibus autem non potest reuocari ob eas causas quas donatori ipse sciuit, & tacuit: secus si ignorauit: *Gomez, Hurt. Vuading. Lugo, Dian. l. c. R.* 54.

II. Et quidem hæc reuocatio etiam habet locum in legato respectu legatarij, si defunctum testatorem graui iniuria afficiat, v. gr. vxorem eius carnaliter cognoscat. *Mol. Dicast. Dian l. c. R.* 58.

III. Non habet autem locum. 1. in donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus vel Clerus fuerit ingratus: quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus esse non potest. *Les. Lugo, Hurtad. Hun. Vuading. Dian. l. c. R.* 56. 2. In donatione remuneratoria (v.g. pro beneficijs aliàs non debitis, & aliquo modo æquiualentibus) quia potiùs est remuneratio, quam donatio. Remuneratoria autem censetur. 1. si donator in ipsa donatione expressè meminerit meritorum, vel 2. si de meritis constet. 3. In dubio *Dian. l. c. R.* 115. 116. 17. 19. 20. ex *Barb. &c.*

M IV. Si

IV. Si quis prole carens magnam partem bonorum donauerit, & postea nascatur proles; quia ex iuris dispositione inest donationi hæc tacita conditio; nisi nascantur mihi liberi. Et quidem si facta sit extraneo, reuocari potest tota; si alicui ascendentium, vt patri, vel auo, vel si Ecclesiæ, aut causis pijs, tantum reuocari potest, quantum necessarium est, vt filij habeant legitimam. Quanquam rectè notat *Less.* ad ædificationem expedire, vt quod Ecclesiæ vel monasterio datum est, Prælatus totum restituat. Porrò etsi iurauerit se non reuocaturum donationem, adhuc potest liberis natis reuocare: quia hoc iuramentum non excludit tacitam conditionem dictam. Excipe, nisi expressè etiam hanc conditionem excluserit; tunc enim ipse reuocare non posset; possent tamen eius liberi, post mortem patris. *Bon. Less. c. 18. d. 14.* An autem hæc reuocatio locum habeat, si filij nascantur illegitimi, qui postea legitimentur. *v. Dian. l.c. R. 63. 64.* Item an in donatione remuneratoria. *R. 65.* vbi cum *Molin. & alijs 6.* negat, nisi excedat causam.

V. Si donatio fuit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis, vt si pater tantum donet, vt filij priuentur sua portione legitima: tunc enim post mortem patris possunt filij reuocare. *Nau. c. 26. Less. l. c.* licet donatio fuerit iuramento confirmata, *Megal. & alij 5. Dian. p. 8. t. 6. R. 66.* Imò etiam viuente patre: licèt enim ante mortem patris non debeatur legitima, vt tradenda, debetur tamen vt conseruanda. Hinc si pater bona dissipet à filio per iudicem cogi, vt seruet legitimam, ne is post mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter *Dian. l. c. ex alijs 6.* contra *Less. &c.* An

aut

aut & quando donatio rescindenda in totum. *v. Dian. l. c.*

VI. Per superuenientiam liberorum, ut probabiliùs affirmat *Dian. p. 8. t. 7. R. 78. ex alijs* 4. contra quosdam. Si tamen pater non reuocauerit, non potest à filijs postea natis reuocari, nisi pro ratione Falcidiæ, siue ex testamento, siue ab intestato successerit. *Ibid.*

DVBIVM IV.

Quid sit donatio mortis causa, & an possit reuocari, quomodo, & quibus competat.

Resp. I. Donatio mortis causa, qua quis sic donat, ut uelit rem esse alterius primùm post suam mortem, ut si dicas, do tibi hoc post mortem meam, uel cùm moriar, uel quia timeo me nunc moriturum, reuocari potest etiam tribus casibus his.

I. Si donatorem pœniteat, siue expressè, siue implicitè; ut si rem illam donet alteri, *Less. l. c.*

II. Si dedit intuitu alicuius instantis periculi, ex quo metuit mortem; hoc ipso periculum euasit, censetur tacitè reuocata donatio; ut si quis det in graui morbo, uel instante prælio. *Bon. d. 3. q. 15. d. ult. n.* 20.

III. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso iure reuocata est: ut etiam accidit in testamentis & legatis. Secus est in promissione & donatione inter uiuos, quæ transit ad hæredes. Quod si autem donator promiserit se non reuocaturum, transit in donationem inter uiuos. *v. Less. c. 18. d. 14. n. 116. Mol. d. 286. & d. 288. Azor. l. 11. c. 11. q. 4 Bon. l. c.*

Resp. II. Hæc donatio fieri debet in præ-

M 2 sent

ſentem *Dian.l.c.R.66.& alij 5.* nec valet in abſentem ſine nuncio ad hoc deſtinato, vel epiſtolas licet valeat vt fideicommiſſum, ſi fuerint adhibiti teſtes *Dian. &c l.c.* Valet autem probabiliter, etſi donatarius præſens tacuerit.

Reſp.III. Donare mortis cauſa poſſunt omnes & ſoli qui poſſunt teſtari, excepto filio familias, qui licet teſtamentũ condere nullo modo poſſit, cùm hoc ſit iuris publici: donare tamen mortis cauſa, cùm id ſit iuris priuati, poteſt, ſi adſit patris conſenſus expreſſus: imò ſine hoc donare eum poſſe, non tantùm de caſtrenſibus, ſed etiam aduentitijs, probabile cenſet. *Dian.loc.c.R.68.& 69.* Hinc donare ſic poſſunt minores 25. annis, etiam ſine conſenſu ſui curatoris, *Dian.l.c.R.71.*ex *Molin.& alijs 9.* Non autem vſurarius: niſi prius vſuris ſatisfecerit, vel cautionem præſtiterit, (poteſt tamen ad cauſas pias *Ibid. R.73.* ex *Fagund. & alijs 6.*) Nec ſurdus & mutus à natura, ſecus ſi à caſu ſuperueniente: vel ſi ſurdus ſit: aut mutus tantùm, licet donare inter viuos poſſit ſecundùm quoſdam *Azor.Dian.p.5.t.6.R.12.*

DVBIVM V.

Quid ſit commodatum, precarium, & Depoſitum?

Reſp. Commodatum eſt contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad ſolum vſum gratuito conceditur, idque ad aliquod certũ tempus explicitè, vel implicitè determinatum; explicitè, vt ſi dicas; commodo tibi hunc librum, vel domum ad vnum menſem; implicitè, vt ſi dicas, commodo tibi librum, vt eum deſcribas, quia tunc implicitè

tan-

tantum temporis determinatur quantum necessarium est ad commodè describendum.

Precarium est, quo conceditur petenti res vtenda, non ac certum tempus (in quo differt à Commodato,) sed donec concedent, repetat, siue expressè, siue tacitè, vt si det alteri aut vendat. *Lay. l. 3. t. 4. c. 14.*

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, vt integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se mouens, vt vestis equus, &c. *Vnde circa hæc resoluuntur.*

I. Commodator non potest repetere absque iniustitia, ante definitum tempus. *Laym. l. 3. tr. 4. c. 14.*

II. Quod si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licet simile damnum impenderet commodatario, ex rei ante tempus repetitione, vt habet *Less. cap. 27. d. 5.* quia vt ait *Nau.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, nisi interea contigerit rem esse necessariam commodanti. *Lay. l. c.*

III. Si depositarius bona fide existimet, depositori non displiciturum, si re deposita vtatur, licebit vti aliàs non *Less. l. c. d. 2.*

IV. Si depositũ sit res vsu consumptibilis, vt triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo absumitur, eaque tradita sit certo numero, pondere, & mensura, non videtur depositarius peccare saltem grauiter ijs vtens, si certum sit, sed tantundem eiusdem bonitatis habiturũ quando repetetur. *Less. l. c.* Secùs si pecunia tradita fuerit sacculo, vel arce inclusa, vel munita sigillo. *Syl. Azor. Less. Bon. vid. Trul. c. 25. d. 1.* Verùm si is, cui res commodata, locata, deposita, & pignorata est, negligẽter custodiat, ita vt pereat, negligentia autẽ non sit Theologica culpa mortalis,

ralis, probabile est, quod dixi ex *Soto, Sà*, non teneri ad restitutionem in conscientia. Alij tamen aliter sentiunt, nimirum teneri restituere, qui iuridicam culpam in custodiendo contraxerit, si ea fuerit lata, & subinde si leuis tantùm, imò, & aliquando si leuissima, (nimirum quando deposito facta est in commodum vtriusque & si pretium pro custodia accipiat) *v. apud Less. c. 7. d. 8. Lay. l. 3. tr. 4. cap.* 25. vbi docet depositarium tantum teneri de dolo, vel culpa crassa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur tamen iuridica culpa lata seu crassa, cùm quis facit, aut omittit, quod vt plurimum non facerent, vel omitterent in ea re homines suæ professionis: v.g. si quis rem apud se depositam reliquit in loco publico, etsi inaduertenter. Leuis autē dicitur, cum quis facit vel omittit, quid non facerent, vel omitterent homines suæ professionis diligentes: vt si quis depositū relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium claudere. Leuissima dicitur, cum facit vel omittit, quod non facerent homines diligentissimi; vt si quis ostium quidem obserarit, sed neglexit tentare manu, an esset benè clausum.

V. Sartores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda, item nautæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponentur, tenetur ex leui culpa: quia depositio fit etiam in commodum ipsorum, imò *Sylu. V. Nauta*, vult eos teneri ex leuissima ex *lib. 1. ff. depositi*, idque cautum esse ad vitandas eorum fraudes, quod etiam *Les. & Trul. cap. 25. dub. 1.* putant esse probabile in vtroque foro, si quis eis rem expressè tradiderit custodiendam: si autem ipsis tantum videntibus deposuerit v. g. in diuersorio, naui, &c. ne quidem ex lata teneri.

neri. *vid. Bonac. Trul. Dian. p. 1. t. 8. R. 74.*

VI. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum sua culpa perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem. *Sanch. de matr. l. 2. d. 42. n. 18.* quæ in dubio non præsumitur delictum, ex *L. Merito ff. pro socio, v. Dian. p. 2. t. 9. R. 49.* In foro tamen externo, si res depositarij manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet depositum casu perijsse, & non potuisse simul cum rebus suis, (imminente v. g. incendio) seruari: tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret. *v. Pal. t. 1. de consc. d. 3. p. 4. Trul. c. 25. d. 1.*

VII. Si domino repetenti depositum remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, domino perijsse dicit *Mol.* citatus ab *Escob. v. Trul. l. c.*

VIII. Deponens rem vsu non consumptibilem, potest à depositario pro eius vsu aliquid accipere; quia is est pretio æstimabilis: (licet eo casu non depositi, sed locati & conducti contractus sit dicendus.) Secus si sit vsu consumptibilis: tunc enim depositum, eo ipso quod depositarius incipit eo vti, induit naturam mutui, ex quo (seclusa ratione lucri cessantis, &c.) nihil licet accipere, vt *vid. dub. seq. & Bon. d. 3. q. 13. p. 3. Trul. l. c.*

DVBIVM VI.
Quid sit Mutuum.

Resp. Est contractus, quo rei alicuius numero, pondere, vel mensura costantis, dominum à mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione restituendi eandem, vel si-

milem, ſpecie, & bonitate, propriè autem mutuum ferè eſt in rebus vſu conſumptibilibus, inter quas etiam eſt pecunia: quæ licet nõ abſumatur, nec pereat in ſe, perit tamen exponẽti. Diſtinguitur à permutatione, quòd in ea reddatur res alterius ſpeciei. Item à pignore, hypotheca, depoſito, commodato, & locato, quòd dominium in ijs non transferatur, ſed vſus tantum *Bon. d. 3. qu. 3. p. 1.* Vnde reſolues.

I. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioquin ad damnum tenetur in conſcientia.

II. Item non repetere rem ante tempus, niſi ipſe ſit in pari neceſſitate.

III. Item præſtare caſum fortuitum mutuatarius tenetur, cum penes hunc rei dominium ſit; & rem eandem quantitatem & qualitate reddere ſuo tempore.

IV. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet; quia eſt vſura: quo dubio ſequenti.

DVBIVM VII.
Quid ſit vſura?

Reſp. Eſt lucrum immediatè proueniens ex mutuo, ita vt mutuans ſupra ſortem, id eſt, ſummam capitalem, lucretur aliquid, quod ſit pecunia æſtimabile, ita vt lucrum tale præciſè intendatur ratione mutui. Quod planè iniquum eſt, & graue peccatum contra ius humanum, & diuinum, cum mutuans acquirat lucrum ex re iam non amplius ſua; quia res mutuata iam tranſijt in dominium mutuarij, vt patet ex definitione. Et Regula generalis eſt, *Omne pactum, vel grauamen, ſiue onus additum mutuo, præter id quod ei proprium & intrin-*

trinsecum est, reddit contractum usurarium. Bon. d.3.q 3 part 3.C.Lugo &c. Vnde resolues.

I. Peccat grauiter ex genere suo exercens talem usuram, etsi sit mentalis tantum absq; externo pacto. Dicitur enim usura mentalis, cum quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem, etsi exterius pacto id non exprimat, sicut realis seu exterior usura dicitur, cum quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quòd aliquando tantum implicitè fit in aliquo contractu, & uocatur usura palliata; cum uidelicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen reuera usurarium quid interuenit. Vide exempla apud *Tol.l 5 cap.31.*

II. Non est usura, si mutuans nihil intendat ut pretium, sed tantùm speret aliquid ex gratitudine, & ea intentione, illi aliquid donetur, licèt illud ut finem principalem intendat. *Mol.to.2 d.305.n.6.C Lugo d 25.*

III. Quod si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis, ut putabat, sed ut debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior euasisset, ut habet *Sà v.usura, C.Lugo d 25./3.*

IV. Nec est usura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causa; atque ulterius inde sperare officium: quia amicitia non æstimatur pretio. *C.Lugo l.c.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (uel eius opera) officio aliquo, illicitum est, & usurarium. Ita comm. *Molin d.310. Less. Sal. C. Lugo* contra *Nauar.* etsi *Salas de usura d.9.n.4.* eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, ut statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine. *v.Trul.l.7.c.19.d.7.*

VI. Pactum, vt à mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum est vsura (& simonia) quia cogitur is subire nouum onus.

VII. Non est vsura, cùm quis non potest sua recuperare, mutuat vt sibi reddantur sua, vel ne sibi iniquè noceatur: quia hæc iure iam ante debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit nouam obligationem. *Bon q. 3. p. 3. nu.* 15 ex *Azor. Regin. &c.*

VIII Nec est vsura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt vel metuuntur in recuperanda sorte: quia pretio æstimari potest, quod quis se in tale periculum & difficultatem conijciat. *Kon. d. 3. qu. 3. p 5.* Necesse tamen esse, vt periculum istud, &c. deducatur in pactum expresse vel tacitè, docet *Laym lib. 3. t. 4. c. 16. nu. 9* ex *Medin. Val. Mol. Less &c.* Item dicit *C. Lugo num.* 80. Et sic liciti sunt Montes pietatis vt vocant hoc est, thesauri quidam, qui refugium pauperum à Reipub. vel Principe reponuntur, vt inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen vt parum retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministris, & conseruatione talium montium. *v Tol. l. 5. c. 18. Les. l. 2. c. 20 d. 13 Bon. l c. p. 13.*

IX Nec est vsura, si timens difficultatem aut fraudem mutuatarij in reddendo, tempore constituto, paciscaris, vt si tunc non soluat, aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licitè exigetur, dummodò non fiat alia intentione, quam vt mutuatarius sic quasi constringatur, ne sua culpa fallat. Vnde si mutuatarius absque sua culpa non possit soluere, non licebit pœnam excutere, vt habet *Tol. suprà c. 32.* Qui ait manifestum esse argumentum prauæ inten-

tio-

tionis, si optes non solui tibi præfixo tempore, vt pœnam recipias ac simpliciter vsuram fore, si certò sciens alterum non valiturum soluere; adhuc tali pœna oneres, *v. Bon. d 3. q. 3. p.7. Mol.t.2.d.317.Leß.l.2.c.20.d.15.*

V. Nec est vsura, pacisci & accipere aliquid ratione damni emergentis (siquidem mutuum verè illius causa sit) aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodò de hoc præmoneatur mutuatarius. Vt si volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, priuando autem te tua pecunia in dando mutuo corruit domus, & postea carius emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras, & volebas negotiando, ita vt mutuatario sit verè causa lucri cessantis. Vbi notat *Tol.* supponendum in hoc titulo lucri cessantis. 1. Quod verè voluerit cum ea pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quod malis negotiando aliterve lucrari, quam sic mutuando, ita vt mutues tantùm in gratiam mutuatarij. 3. Vt minus exigas, quam lucrari poteras, & deductis expensis: quia lucrum cessans non est actus, sed impotentia, & varijs adhuc euentibus obnoxium. Vnde ad arbitrium viri prudentis, pro maiore vel minore eius certitudine: æstimare id poteris, & sic cum mutuatario de eo pacisci. *S.Th. a.1. ad 2. Mol. d.314. Salas dub. 18. &c. C.Lug. d. 25. f.6. Bonac. q 3. p.4.* Hinc qui non habuit animum negotiandi, vel si non erant, nec breui sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere, vltra sortem: quia mutuario ista verè non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa vsura est, si mercatores credito vendentes, aliquid vltra pretium rigorosum accipiant titulo

lucri cessantis, v. g. rem tantum valentem 100. vendant pro 105. numerandis post annum, quia vendendo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habet emptores, pluresq; res vendunt, & sic compensatur lucrum cessans, atque adeò illud non cessat ratione huius venditionis. *Dian p 2.t 34.Trul.c.19.d.9 vid.seqq.*

XI. Mutuare frumentum vetus cum obligatione vt restituatur nouum (præsertim certo tempore) est vsura, si mutuans sciat nouum fore melius, & maioris pretij, *Sy. Na. Tru.d.15.n.11.*

XII. Est vsura ex communi sententia, si des mutuum, vt postea mutuarius ex debito ciuili obligetur tibi rursus mutuari, aut vendere, vel apud te in tua officina emere, merces, aut operas suas locare; quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, cum priuet mutuatarium potestate alibi emendi, & locandi operas *Less. l.1.c.20.d.8. C.Lugo d.25.n.46.v. Lay.l 3.t 4.c.16 n.3. Bon l.c p.3.*

XIII. Vsura est, mutuare Principi, vel Reipub. co pacto, vt interim, dum non soluitur, sis liber à tributis, vel oneribus iustis soluendis *Salas, C.Lugo n.64.* ex communi.

XIV. Item mutuare ea lege, vt mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facilè extorquebit. Quod addo quia si sponte onus illud suscipiat, eo quod facilè possit obtinere, nō erit vsura *Ib. & Bon.l.c.*

XV. Item si frumentum quod alibi habes, des mutuum obligando, vt tibi reddatur hic vel alibi (cum maioribus sumptibus, vel laboribus) vbi plus valet. *ibid.*

XVI. Vsura etiam est, obligare mutuatarium, vt partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget *ibid.*

XVI In

XVI. In mutuo pecuniario, nisi aliter conuentum sit, si quis det mutuos v. g. 100. florenos, non potest exigere plus, quam eorum pretium & valor tunc fuerit. Vnde si eorum valor tunc augeatur, non potest repetere 100. quia reciperet aliquid supra sortem. Quod si valor decrescat, debet mutuatarius reddere plus quam 100. quia aliàs non restitueret ad æqualitatem. *v. Less. l. 2. c. 22. d. 8. Lay. l. 3. t. 4. c. 16. n. 15. Bon. l. c. p. 3.*

XVIII. In mutuo tamen aliarum rerum, vt vini, tritici, &c. aliter se res habet; quia si quis v. gr. mutuet alteri 10. modios tritici, siue pretium crescat, siue non potest repetere 10. Ratio disparitatis est, quia in pecunia non spectatur ordinariè (nisi aliter conuentum sit ob certas, & licitas causas) nisi valor, siue pretium. Vnde non debet restitui, nisi pretium æquale. At verò in frumentis, &c. spectatur ipsa materia: quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus, & substantiam, ergo etsi crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuo. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta: *vid. Lay. loc. cit. n. 14. & Bon. l. c.*

Quæres. Quæ obligatio, & pœna sit vsurariorum, & cooperantium?

Resp. I. Vsurarius etiam non manifestus, ac hæredes tenentur restituere, imò etiam omnes ij, qui ex parte vsurarij cooperantur efficaciter, v. gr. iudices, domini temporales, notarij, famuli, aduocati, qui quouis modo iuuant, vel cogunt mutuarios ad solutionem vsurarum. Dixi (*positiuè, seu efficaciter*) quia habendo se negatiuè, possunt per-

mit-

mittere vsurarios, ob iustam causam, & necessitate pauperum. Præterea in praxi, ex præsumpta voluntate mutuatariorum, ferè excusantur minùs principales famuli. II. Vsurarius publicus, siue notorius non debet admitti ad communionem altaris, nec absolui, donec restituat vsuras, nec sepeliri in loco sacro: & qui scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus. III. Addit *Laym. l. c. nu.* 21. eius testamentum ipso iure irritum esse, nisi ante mortem restituerit. *v. Less. Bon. Trul. c. 29. d. 22.*

DVBIVM VIII.
De Emptione, & Venditione.

ARTICVLVS I.

Quid sit Emptio, & Venditio?

Resp. Est contractus, quo pretium pro merce soluitur; completurque mercis traditione. Venditio contra. Iustitia eius in hoc consistit, vt pretium sit iustum, siue exæquet valorem; & contra alias si absque legitimo titulo secus fiat, committetur iniustitia grauis, vel leuis, pro grauitate excessus, qui proinde ad restitutionem in conscientia obligabit; etsi in foro externo ad restitutionem ferè non cogatur, nisi vltra dimidium defraudauerit. *v. Laym. cap.* 27. *Bonac. d. 3. q. 2. p.* 1. *&* 4. Vnde resolues.

I. Quod spectat ad emptorem, is potest emere vilius quàm res valeat, si ei non sit commoda, uel emat in gratiam uenditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant uiliorem. Nec obstat quod uenditor necessitate ductus uendat uilius: quia uenditio manet uoluntaria, inquit *Caietan. v. Bonac.*

l. c.

*l.c.num.*21.& 23. Poteſt nihilominus grauiter peccari contra charitatem, ſi quando pauperculi extrema inopia res ſuas vendere coguntur, nimis uiliter ab eis emas *Laym.l.c.num.*10.

II. Emptor poteſt emere minoris, ex eo quod multa ſimul emat quia tunc uenditorem liberat multis curis, & expeditum facit ad alia noua comparanda, unde merito pretium decreſcit. *Bon.l.c.p.*4.*n.*13.ex *Leſſ.Reg.*

III. Quoad uenditorem, is communiter debet uendere ſecundum pretium taxatum à lege, uel magiſtratu: quod ſi nullum eſt, id cenſebitur iuſtum, quod morali hominum æſtimatione imponitur. Quod non conſiſtit in indiuiſibili, ut anxie ſcrupulari oporteat, ſed diuiditur in infimum, medium & ſummum, ſiue ut alij uocant, pium, moderatum, & rigoroſum, ita ut intra latitudinem huius pretij uendere, & emere liceat, tunc ſummo, nunc infimo.

IV. Si quid emptori ualdè utile ſit, non licet hoc ſolo nomine rem uendere ultra pretium iuſtum; quia utilitas emptoris tota eſt ipſius, non uenditoris. *Bonac.loc.cit. num.*27. ex *Leſſ. l.*22.*c.*7.*d.*4. *Fill.tr.*35 *n.*77.

V. Licèt autem uendere carius quam ualet, pretio currente, ſi alij boni tituli adſint, ſimul de hoc emptorem moneas; quia tunc illi non fit iniuria. Tales ſunt u. gr. lucrum ceſſans, aut damnum emergens, aut incommodum, uel moleſtia tibi obuentura ex rei uenditione, aut incommodum, uel moleſtia tibi obuentura ex rei uenditione, aut affectus in eam ſingularis; ut ſi acceperis à maioribus, à Principe. Item ſi res ſint nouæ, raræ, & ſingulares, u.gr. peregrini flores, aues, feræ, monumen-

menta antiqua, picturæ, numismata. *Laym.l.3. t.4.c.17 §.1.num.10.Bon.l.c.nu.15.*ex *Leß.Regin.&c.*

VI. Qui res minutim & in parua quantitate uendunt, possunt aliquanto carius uendere, quam qui in magna quantitate: quia debent maiores labores, expensas, &c. impendere ad ea conseruanda: & sic quidam excusant caupones, & stabularios, qui auenam, fœnum, paleas, &c. carius uendunt, quam alij, dummodo pretium ijs non sit taxatum. *Sal.Trul.d.15. num.11.*

VII. Non licet carius uendere præcisè ob dilatam solutionem, aut uilius emere, ob præcisè anticipatam solutionem, quia in uenditione quæ fit credito, uel in anticipata solutione est uirtuale mutuum ideoque usura, si quid supra sortem exigatur. Quod intellige, nisi interueniat alius titulus ex supra enumeratis de usura; uel nisi aliundè crescat pretium, u.g. ex frequentia emptorum, &c. *Bon.loc.c.*ex *Leß.Regin.Fill.&c. v.superiore dub.*

VIII. Licitum est uendere cum pacto de retrouendendo id est, ut emptor teneatur tibi statuto tempore, cum uolueris, eam reuendere modo uera, & non ficta emptio fiat, nec palliata usura intercedat. *Mol.d.375. Leß.d.14.&c.* Qui addunt, iuxta æstimationem illius operis ac pacti, pretium esse imminuendum, *v.C.Lugo d.26. n.189.*

IX. Monopolia; id est, cum unus, uel plures id efficiunt, ut ipsi soli aliquid uendant, uel cum mercatores conspirant, non minoris uendere, non sunt contra iustitiam; modo non conspirent extra iuxtum pretium uendere. Ita contra *Reb.Nau &c.* docent *Mol.Leß.&c.* Qui

ta-

tamen concedunt esse contra charitatem, *v.C. Lugo d.26.ſ.13.* Porro Principum vel Magistratus est, cum vni vel paucis tale priuilegium cōceditur, vt soli aliquid vendant, ijs etiam pretium taxare, & sic præuidere ne subditi grauentur. *v.Leſſ.cap.21.d.20. C.Lugo l.c. & Trul.c. 20.d.18.* vbi rectè notat ex *Nau. &c.* etsi alia monopolia ex iusta causa authoritate Principis vel Reipublicæ concessa, taxato pretio sint licita; v.g. bibliopolis, vt nemo alius talem librum vendat, vel vt tantum sit vnus, aut duo tabernarij in aliquo modo nihilominus quando vnus vel pauci propria authoritate ea constituunt v.g. emendo merces certi generis vt frumentum, vinū, oleum, &c. vt ipsi deinde arbitratu suo vendant carius, peccare semper etiam contra iustitiam cum obligatione restituendi.

X. Venditor debet emptorem præmonere de notabili uitio rei, quo ei obesse potest uerbi grat. si equus sit furiosus, domus ruinosa, oues morbidæ, pannus adustus, &c. alioquin tenetur de fraude, & damno secuto saltem si defectus fuerit in substantia, uel quantitate, uerbi gratia si deficiat in pondere uel mensura, aut uendiderit rem unam pro alia: & sic peccat mortaliter cum obligatione restituendi, 1. qui frumentum uenditurus ponit prius loco humido, ut intumescat. 2. qui uino Rhenano miscet Francicum. 3. qui carnes bubulas uendit pro ueruecinis, &c. *v.Leſs. Bon. Dian.p.2.t.8.R.51. Trul.d.11.* Quando autem uenditor possit iustè tacere uitia qualitatis rei, quæ uenditur, sine obligatione restituendi pretium uel rescindendi contractum, *v. C.Lug.d.26.ſ.8.n.128. & Trul.c.20.d.11.* vbi notat venditionem factam ab ignorante uitium rei, esse ualidam, rescinden-

dendam tamen, vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor contra hoc exceperit.

XI. Si scias occultè debitorẽ tuum nõ esse soluendum, iniustũ videtur ijs, qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario: tum quia est dolus, tum quia vitiũ intrinsecũ crediti nõ reuelatur. *Bon. l. c. p.* 10. *Less. c.* 22. *d.* 10. *Fil. &c.*

XII. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori (seclusò tamen dolo, fraudibus, & mendacijs, quibus emptorem allicere ad emendum ei nõ licet) quia pretium currens simpliciter adhuc est iustum *Bon. q.* 2. *p.* 5. *n.* 12. *Az. Fil. Les. &c.*

XIII. Si cui datum est aliquid vendendum pretio v.g. infimo, vel moderato, & is vẽdat rigoroso, probabile est, vt habet *Ang. vid. Empt.* non teneri restituere, sed posse retinere excessum: cum sua industria acquisiuerit. Aliud tamen est de famulis mercatorum, quibus in determinato pretio traditur meliori modo vendendum, quo possunt in vtilitatem domini, *v. Less. d.* 18. *G. Lug. d.* 26. *se.* 9.

XIV. Quando sartoribus ementibus pannum pro ijs quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quam alijs, eo quod sint Parochiani mercatorum, vel sæpè ab ijs emant, possunt partem pretij remissam sibi retinere: dummodo alia fideliter agant: quia nulli sit iniuria: & cum mercatorum plurimum intersit, vt tales ad ipsorum potius, quam aliorum officinas veniant, censetur in ipsorum gratiam remittere, isque donare eam partem. *Fil. Dia p.* 1. *t.* 8. *R.* 26. Negat tamen *Salas*, eo quod mercatores falsò dicant se remittere, vt alliciant.

XV. Cùm res duobus in solidum est vendita,

is

is dominium acquirit, cui tradita est, dūmodo is pretium solueret. Si neutri sit, debetur ei, qui prius tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel alijs pijs locis, acquiritur dominiū ante traditionem *v. Les. l. c. & c. d. 26. sect. 8.*

XVI. Si res pereat ante traditionem, & sit certa ac determinata, v. gr. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori; nisi aliter expressè conuentum sit, aut venditoris culpa pereat. Si autem res sit indeterminata (vt si quis emerit 10. modios tritici, ex granario, aues ex grege,) vt si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (vt aceruum totum tritici vno floreno in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem; aut mensurationem, periculum spectat ad venditorem *Les. d. 12. l. c. C. Lugo d. 26. s. 2. 16 Laym 3 1. t. 4. c. 17. §. 2. Bon. q. 2. p. 8.*

XVII. Si res vendita pereat, aut deterior fit post traditionem, perit emptori, licet pretium nondum persoluerit; quia res domino perit. *Lay. Bon. ll cc.*

Quæres I. An & quomodo liceat emere chyrographa, seu credita alterius.

Resp. Si credita in posterum exigenda (siue ius quod habet alter vt ipsi in futurum aliquid soluatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipata; est vsura, secluso tamen lucro cessāte, vel damno emergente, *Bon. d. 3. q. 3 p. 10. ex Mol. Less. Tol. Fil.* Quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo: nam mutuat implicita minorem pecuniam pro exigenda maiore. 2. Dixi *certa*, quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda, licitè is qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis

nis minor est, vel maior, quia cum tali periculo & difficultate minus valent. *Bon. l. c. Trul. l. 8. c. 20. d. 8.* Vnde resolues.

I. Vsuram committunt. 1. Ministri Regum & Principum, &c. qui vt anticipatam faciant solutionem, aliquid recipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus concessa dilatione ad soluendum: quia accipiunt aliquid vltra sortem pro mutuo virtuali. *Bon. l. c. Nau. Mol. Salas, &c.*

II. Minoris emi possunt regulariter credita & stipendia, siue salaria debita militibus, aut famulis Nobilium, quia habent adiuncta incommoda, pericula & molestias in exigendo; quam ob causam idem licet, etiam si credita illa tempore præsenti, vel etiam præterito fuerint soluenda. *Bon. l. c. Reg Mol. &c.*

III. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra iustitiam emendo minoris & tenetur ad restitutionem: tum quia ipse est causa damni, cum ipsius culpa creditum valeat minus: tum quia alioquin præmium ex delicto suo reportaret. *Mol. d. 313. Fil. Bon. l. c.* Hinc Quæstores Principum ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causæ difficilis, & malignæ solutionis, non possunt chirographa, vel credita emere minoris, vt docent *Auth. cit.* Additque *Salas, & Mol. l. c.* non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incumbit soluere magnatum debita, vni potiùs soluere, quam alteri (nisi quis fortè ius, præ alijs habeat: vt *v. supra de ordine restit.*) sed teneri omnibus soluere pro rata *Bon. l. c. v. Trul. l. 1. d. 10.*

AR-

ARTICVLVS II.
Quid sit negotiatio, & quibus illicita?

Resp. Ea est, cùm quis rem sibi comparat eo animo, vt integram, & non mutatam, cariùs vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, & valde distractiuum, ac indecens statui Clericali, sic lucris inhiare seuerè prohibitum est Clericis cõstitutis in sacris, & religiosis omnibus, ita vt mortaliter peccant, si multam negotiationi dent operam, vt ait *Less.* quem *vid. d.* 1. *& Lay. l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. *Bon. de contr. a.* 3. *q.* 1. *p.* 5. *C. Lugo d.* 26. *s.* 3. *n.* 19. Vnde resolues.

I. Si Clericus semel iterumque tantum negotietur, in materia non graui, v.g. libros, cruces, &c. emat, vt occultè iterum vendat carius non est mortale. *Less. Mald. Fil. Dia. C. Lugo l. c.*

Non est negotiatio Ecclesiasticis, vel Religiosis prohibita, si emant pecora: quæ pascuis suis saginata vendant: vel si vendunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum. *Molin. Less. C. Lugo s.* 3. *n.* 26. vti nec, si greges alant, vt fœtus, lac, lanam vendunt *C. Lugo l. c.* vbi tamen negat, licere ijs conducere agros, vt fructus vendant eo quod (licet non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in *Conc. Carthag. v. l. c.*

III. Non peccat Clericus. 1. Si emat agrum cum fructibus iam maturis, illosque vendat: quia vendit fructus agri sui. *C. de Lugo l. c.* ex *Mol. Fill. &c.* 2. Si id, quod ad proprios vsus emerat, postea vel quia non indiget, vel mutato consilio, cariùs vendat. *ibid.*

An vero, & quomodo Clericis liceat negotiari

tiari per alios non famulos præsertim in necessitate vt ait *v.C.Lugo d.25.s.4.nu.36.Trul.l.c.d.19. Barb.de iur.vn.l.1.c.40.n.1.*

DVBIVM IX.

Quid sit contractus census, & an licitus?

Resp. Is est, cum certa summa pecuniæ v.gr. 100. florenis, emo à te ius percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua vtili, siue fructifera, certam aliquem pensionem seu censum, v.g. florenos 5. annuos, vel 6. prout consuetudine, vel lege taxatum erit. Ita vt hic non sit mutuum, & vsura, si alias prauam intentionem non habeas, sed vera emptio, & venditio, qua emitur, non præcisè ipsa pensio, sed ius eam percipiendi; quod longè minus valet, ideoque minoris emitur; licet post multos annos pretiũ longè superet *Mol. Les. Lay.l.3.c.1.t.4.c.18.& c.comm.* Rectius tamen *C.Lugo d.27.s.2.n.20* probat, ad excusandum censum ab vsura, dicendum esse, non emi pensiones, neque ius ad illas, neque fructus, sed potius partem vsus fructus talis prætij, super quo census constituitur ita vt; dominium totum directum prædij maneat apud venditorem, dominium verò vtile, seu vsusfructus, ex parte vendantur. *Vnde resoluuntur seq. Casus*, qui etiam ex natura emptionis, & venditionis solui possunt.

I. Hic contractus est iniustus, si non seruetur pretium iustum à lege, vel consuetudine probatum, quomodo pro Germania constituit Carolus V. vt ius ad 5. tantum pro 100. ematur.

II. Non solum licitus est census realis, id est constitutus super re aliqua, vt supra dictum, ex

cuius

cuius vtilitate pensio extrahitur, ita vt ad quēcunque res transeat cum illa in obligatione & onere, sed etiam (ex natura rei & seclusa prohibitione legis positiuè) personalis, & constitutus Imediatè super persona, quæ sua opera & industria vtilis sit, & fructus aliquē pariat, vel bona in spe, vel re habeat, ūde pēsio duci possit: alioquin enī ius quod venderet, nō esset pretio ęstimabile, & sic cōtractus fictiuus. Ita probabiliter *Com. Les. Sal. d. 3. n. 2. & c.* cōtra *Na. Mol. C. Lug. d. 37. s. 2. n. 25.* vbi censū merè personalē illicitū esse docet esse probabilius, & prolixè probat.

III. Iniqui sunt venditores seu censuarij, qui emptoribus, siue censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot quot pensio exigat; aut reddentem quidem, sed iam alijs cēsibus venditos, *Bon d. 3. q. 4. p. 1. n. 9. 13.*

IV. Sicut cum in emptione res perit damno emptoris, sic etiam in censu reali, si res super quam impositus est census, pereat, vel fructus eius absque culpa venditoris, tunc enim perit census, ita vt emptor siue censualista, non possit amplius percipere fructus, siue censum: quia qui emit, suo periculo emit. *Bon. l. c. Fill. t. 35. p. 2. n. 255.* Vnde ad hoc incommodum cauendum inuentus est sequens modus.

V. Licitū est, vt probat *Tol. l. 5. c. 46. & Les. c. 22. d. 11.* contractui census adiungere aliud pactum assecurationis, vt si res super qua fundatus est census, pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus sit, vel super alijs bonis suis eum statuere, vel restituta sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari, augendo pretiū census, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designando. *Bon. l. c. n. 30.*

VI.

VI. Ex natura rei licitus est non tantu[m] census irredimibilis, sed etiã redimibilis, c[um] ex vna parte, tum vtriusque, vt patet ex ter[mi]norum explicatione; quia irredimibilis cen[sus] dicitur, cum venditor non potest illum pro [suo] arbitrio redimere; redimibilis autem, cum [po]test, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emen[do] quod ante vendiderat. Vtrimque redimib[ilis] dicitur, cum ita conuentum est, vt tam empt[or] quam venditor possit emptionem factam res[ol]uere, & summam, quam dedit repetere. *Less. 10. Dian. p. 2. t. 5. m. R. 76.* Vide dicta *de pa[cto] retrouend. in empt. suprà.*

VII. Nihilominus, quia contractus census [re]dimibilis, ex parte emptori est res periculo[sa,] suaderi non facilè debet: nam in *Constit. M[ar]tini V. & Callixti III. PP.* vti *Caroli V. Imp.* vsurarius contractus iudicatur. Verum id [in]telligi debet secundùm præsumptionem f[ori] externi: præterquam quod illæ Constitutio[nes] multis locis eatenus non sint receptę, quaten[us] prohibent ea, quæ iuri naturali non aduers[an]tur, vt notat *Layl. l. 3. t. 4. c. 18.*

VIII. Census vitalitius, quia est virtua[lis] sponsio, & nititus euento fortuito, licitus [est.] *Fill. Dia. p. 7. t. 9. R. 70.*

DVBIVM X.
Quid sit Cambium?

Resp. Cambium, quod permutationem sig[ni]ficat, hic accipitur per sola permutatione [pe]cuniæ. Et est contractus, quo campsor aliq[ui] Campsario volenti cambit pecunias, cum luc[ro] aliquo præter sortem. Quod si sine intentio[ne]

vsu-

vsuraria fiat, ob titulos iustos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Vnde cum quatuor sint cambiorum genera, nimirum. 1. Cambium minutum seu manuale. 2. Cambium per litteras. 3. Cambium reale. I. Cambium siccum seu fictum, circa ea resoluuntur.

I. Licitum est Cambium minutum, in quo dantur pecuniæ maiores pro minoribus, vel cōtra, quia hic sunt iusti tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campsoris in numeranda pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, vt Campsarij quibusuis sit paratus, item puritas materiæ, & commoditas, vt cum autem vel alia moneta cōmoda, datur pro minuta, & incommoda. *Lay. l. 3. to. 4. c. 10. n. 4.*

II. Licitum est item Cambium per litteras, cum scilicet Campsor hic v.g. Monasterij prior accipit pecunias, quas postea litteris datis alibi, v.gr. Francofurti refundit per suos factores; quia hic etiam sunt iusti tituli, scilicet virtualis traiectio pecuniæ, & eius assecuratio, tantundem enim facit; ac si Campsario pecuniam eius Francofurtum transferat sine periculo. Minus tamen Campsor exigere debet, quam si realiter transtulisset. *Laym. l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1. Nau. Less. &c.*

III. Item licitum est Cambium reale, cum Campsor hic Monasterij prior dat pecunias, vt per suos alibi eas recipiat à Campsario qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hic. Titulus huius Cambij est item translationis & assecurationis; tantundem enim facit Campsor; ac si pecunias Campsarij absentes sisteret hic præsentes, vel vt alij aiunt, ac si præsenti pecunia emeret absentem, quæ vtique minus valet *Laym. l. c. n. 6. & 7. Bon. l. c.*

IV. Illicitum est Cambium fictum seu
cum, quod nihil aliud est quam titulus
crandi; vt v.g. Titius indigens pecunijs p
à Campsore sibi dari 100. Campsor autem
aliter dat nisi Francofurt, v.g. vel alio loco
stante soluendos, petitque ab eo pretium, q
solet dari pro locis similibus. Titius ergo a
pit, & tamen verè non cogitat reddere in
locis, imo forsan nec habet istic correspond
tem, idque constat Campsori; contractus
est Cambium fictum, ac reuera mutuum id
que palliata vsura. Excusabitur tamen Ca
psor, si lucrum illud exigat titulo lucri cess
tis. Plura vide apud *Tol. l. 5. cap. 52. Bonac*
3. q. 1. p. 1.

V. Quod attinet Cambium Francofurt
se, in quo mercatores dantes cambium ad p
ximas nundinas, quo magis ex distant eò p
exigunt, si ideo præcisè plus exigatur, q
solutio diutius differtur; vsura est, si aut
ratione alterius tituli iusti v.g. lucri cessant
cùm pecunia mercatorum sit instrumentum
crandi, quo si diutius carent, lucro, & e
longius est tempus, & plures Cambium petu
ideoque crescit valor pecuniæ, tunc lucrum
iustum *Laym. l. c. n. 9. ex Mol. Less. &c.*

VI. Qui cambiendo (vel aliter) pecunia
adulterinam accepit, siue ex ignorantia, â
inaduertentia, non potest illam expender
quia res vitiosa non potest tradi alteri, vit
non detecto *v. suprà de vend.* Neque ex
quod ipse deceptus est, potest decipere al
cum actio quia deceptus fuit, nullum ad h
ius tribuat. *Bon. d. 3. q. 5. p. 1. ex Az. Sanc. &c.*

DV-

DVBIVM XI.
Quid Locatio, & Conductio.

Resp. Est contractus, quo quis personam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus vtendam, vel fruendam concedit certo pretio, aut mercede, seu pensione constituta. Vtenda conceduntur v.g. elocata domus, equus, seruus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomariũ, &c. Vnde considerata huius contractus natura, & iuris dispositione *resoluuntur sequentes Casus*.

I. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissoluitur, & conductor liberatur.

II. Si absque culpa conductoris, vsus vel fructus rei cesset, v.g. quia domus ruinam minatur, infestatur spectris, vel ob periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria) aut belli, tutam habitationem non præstat, liberatur conductor à soluenda pensione pro tempore, quo non potest inhabitare, vel alia re conducta vti frui, vt *vid. apud Lay. l. 3. tr. 4. c. 22. Less. l. 2. c. 24. dub. 1. &c.*

III. Seruo aut laboratori conducto non debetur stipendium temporis notabilis, quo æger decubuit, nec ægro, nisi expensæ modicæ; nisi tamen aliter sit conuentum, aut consuetudo ferat. *v. Sà V. Conductio.*

IV. Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil remittitur colono de pensione: secus si magna sit clades. Quod si tamen antecedentium vel sequentium annorum fertilitate damnum compensetur, non remittitur. *Lay. n. 7. Less. l. 2. c. 24. d. 4.*

V. Si pluribus annis ob cœli clementiam (secus si ob industriam colentis) vberiores

fructus ex fundo elocato proueniant, pote
lono pensio augeri. *Laym.n.8.*

VI. Expensis in rem conductam, qu
raturæ sunt, v.g. conseruare sarta tecta, t
ta, & onera publica præstare, ad locat
seu dominum spectat: nisi aliter conuentu
aut consuetudo ferat. *Laym.l c.n.4.*

VII. Si conductor in rem conductam
sarias, siue vtiles expensas fecerit, pote
de pensione detrahere, vel repetere à loca
& dum non soluuntur, retinere rem co
ctam *Laym.l.c. Mol.d.496.*

VIII. Etsi incendium plerumq; accida
pa inhabitantium, & sic in dubio contra
præsumptio fit; quia tamen sæpè id fit
famulorum, quam paterfamilias præstare
cogitur, hinc conductor absoluendus est,
locator ostendat culpam. *v. Lay. supra n.6*
p.9.t.6.R.16. vbi ex *Hum. & Berl.* docet
stet accidisse culpa certi & determinati
ius de familia, isque circa officiũ suũ deli
v.g. stabularij, qui lumen male custodie
stabulo, teneri patrem familias (nisi fa
iste pro fideli, ac diligenti fuerit habitus)
damno; secus si culpa alterius: vel si no
stet vtrum casu an culpa cuiusquam accide

IX. Si conductor domus v. gr. ante te
velit emigrare, id quidem licet, potestq
alteri locare: cætero qui autem de pe
nihil ei remittitur.

X. Locator non potest ante tempus
nitum conductorem inuitum priuare re
ducta, nisi in his casibus. 1. Si pensione
soluat, expectare tamen debet biennium
tra biennium res sit conducta. 2. Si cas
prouisus accidat, ob quem domus v.g. i

mino necessaria sit. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante, 4. Si conductor in re conducta malè versetur, v.g. destruat, vel abutatur, vt alendo ibi meretrices. *Laym.n.9.v.*

XI. Successor vniuersalis, siue hæres, non potest ante completum tempus conductorem expellere: partialis autem successor, vt emptor donatarius, legatarius, &c. non tenetur stare contractu locationis, vti neque conductor, nisi tamē aliter pactum sit, v.g. ne res locata durāte tempore locationis alienetur. *v. Less.l.2.c.24. & Lay.l.3.t.4.c.22.*

DVBIVM XII.

De Contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli?

Resp.I. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non breuius saltem, quam ad decennium: ita vt dominium eius directum, & possessio ciuilis maneat apud dominum, qui tendat in Emphyteusim, dominium autem vtile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, vt quotannis certum Canonem, vt vocant, seu pensionem domino soluat, quam si totam soluere negligat 26. annis continuis in Emphyteusi Ecclesiastica (cum scilicet res est Ecclesiæ, vel pij loci) vel in seculari 36. annis, incidit ipso iure in pœnam commissi, vt dominus eum expellere possit, etsi de solutione interpellatus non fuerit, licet enim *Barb. & alij quidam* apud *Dian.p.8.t.7.R.36.* dicant: si per 30. vel 40. annos non soluit, eum præscribere immunitatem in futurum, id tamen *VVesemb. & alij 5.* negant *v.l.c.*

N 3 Por-

Porrò quid iuris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conuentione contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, vt valeat. *v. Laym. l. 3. t. 4. c. 23. Less. l. 2 c. 24. d. 8.*

Resp. II. Feudum est contractus similis Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominij vtilis, proprietate retenta, sub onere non quidem aliquid soluendi, sed exhibēdi fidelitatem, & obsequium personale directo domino. Quod si item non faciat Vassalus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid persolui debet, in recognitionem dominij directi: sed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteusin. Porrò quid iuris sit circa feuda, pendet item à locorum consuetudine, quæ iuris communis sunt. *v. l. c.*

Resp. III. Contractus libellaticus, siue datio ad libellum dicitur cum Emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel Emphyteusim, accipit, simili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domini consensus) ita vt sit quasi sub feudum, & sub emphyteusis. *Ita Less.*

DVBIVM XIII.
Quid sit Sponsio, & Ludus.

Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate, aut euentu alicuius rei certantes, sibi inuicem aliquid spondent, vt id eius sit, qui veritatem assecutus fuerit, v. grat. certo tecum 10. imperialibus, hanc vel istam ciuitatem obsessam captam, &c. Vt licitè fiat requiritur 1. vt fiat super re dubia 2. vt sit æqualitas

litas in re, quæ ſpondetur, cum æquali in certitudine, 3. dubius euentus in vtroque, 4. vt vterque eodem ſenſu accipiat id, de quo certatur. *Mol.Leſſ.C.Lugo d.36.ſ 6.*

Ludus vero eſt contractus, quo ludentes inter ſe paciſcuntur, vt victori cedat, quod vterque depoſuit. Hi contractus iure naturæ liciti ſunt, modo debitæ conditiones adſint, & aliunde non interueniat ſcandalum, aut iuſta prohibitio, aut iniquitas ſe miſceat, nec peccati ſit occaſio. Quia ſicut quiuis ſuæ rei dominus poteſt alteri eam donare abſolute, ſic etiam ſub aliqua conditione, ſiue ea fortuita ſit ſiue ex induſtria pendeat. *Leſſ. cap.26. dub. 1. Bon.d.2 q.3.p.1.* Vnde reſolues.

I. Qui rei dominus non eſt, aut alienare eam non poteſt, non poteſt etiam de ea ludere, aut deponere; & ſic deberet reſtituere, qui lucratus eſſet à religioſo, & filio familias, non poteſt alienare *Laym.l.3.t.5.n.5.*

II. Si tamen filius familias (& idem de religioſo ait *Nau.*apud *Leſ.l.c.d.1.*) alatur in diſtanti loco à parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid inſumere in honeſtũ luſum, v.g.5.ex 100. quia talis cõmuniter præſumitur voluntas parentum, vt habet *Sotus,Leſſ.l.c.Lay. &c.* Ao præterea poteſt etiam filius deponere, quicquid lucratus fuerit, cum eſt hoc etiam parens cenſeatur tacitam facultatem dare. *Laym. l.c.Bon.de reſt.d 1.quæſt.3 p.2.n.10.& ſeq.*

III. Tenetur reſtituere, qui vicit faciendo contra conditionem ludi & decipiendo, aut fraude, ac per iniuriam alterum pertraxit ad ludendum, v.gr. ſi ſimularet ſe planè ignarum ludi, & ſic alterum multò imperitiorem prouocaret, qui alioquin ludere noluiſſet; aut ſi

N 4 con-

se victum esse. Contrarium tamen, nempè, non teneri, dummodò dolus absfuerit, tenet *Tol. & Sà. V. Contractus*, quia non tenetur quis ex iustitia suam peritiam vel scientiam aduersario declarare; sed is suæ temeritati imputet, quod ausus fuerit, cum eo deponere, cuius scientiam non norat. *v. Bon. l. c. n. 4. Dian. p. 7. t. 9. R. 69.*

IX. Non tenetur restituere, qui vtitur astutijs illis, quas regulæ læsùs & consuetudo recepta paritur; cùm vterque sciat, tales astutias esse solitas, & sic tacitè in illas liberè consentiat. *Azor. Fill. Less. Bonac. l. c p. 2. num 2.* v. g. 1. Si potiores chartas habens, & securus de victoria, augeat sponsionem, vt simulet metum, vt aduersarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere, simulet, augeatque sponsionem, vt sic relinquatur sibi quod erat appositum. *Lugo, Sanch. Sal. Dian par. 7. t. 9. R. 43.* Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia, & absque fraude, secus si ita se collocet, vt possit videre: vel si alium constituat à quo admoneatur. 4. Si charta à tergo discat nosse inter ludendum quas antè non signata, nec nouerat. *Trul. Sanch. Lugo, Dian. p. 4 t. 9. R. 50. & 52.*

X. Qui verò vtitur fraudibus non adhiberi solitis, vel colludenti ignotis; v. gr. suffuratur chartas, vel signis è tergo notat, vel vtitur notatis, aut ijs quas antè nouit, ignorante socio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur restituere non tantum lucrum, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi imò etiam colludenti. *Regin. Amic. Trul. Dian. l. c. R. 48. v. etiã p. 4. t. 3. R. 75. & Bon de rest. d. 2. q. 3 p. 2.*

XI. Si ludens habet animum non soluendi, vel si perdeat, repetendi, non potest lucrari,

N 5 atque

atque adeò ne retinere, quod est lucratus: quia fraudulenter decipit: nec alter vellet cum eo ludere, si id sciret *Less. l. c d. 5. n. 31 Regin. n. 388. Bon. l. c.*

XII Peccant grauiter, & communiter mortaliter, qui totos se lusibus tradunt, cum sciant in grauia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad soluenda debita, vel alendos liberos, & vxorem, &c. *Sanch Trul. c 27 d. 1.*

VIII. Peccat item ludens, si lusus lege positiua sit prohibitus, vt lusus alearum, & similes, qui magis in fortuna & casu, quàm industria fundantur. At Laicis ratione circumstantiarum sub veniali, Clericis sub mortali prohibentur, *Less. l. 2. c. 26 nu* 6. Intellige, si Clericus crebrò, perque longum tempus luserit, non autem si per breue tempus, & causa recreationis & absit scandalum: quia Canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali, vt habet *Less. dub* 1 *Lay. l. 3. t 4. c. 21. n. 1.* Notat autem *Dian. p. 7. t. 9 R. 2. & 3.* ex *Lugo, Dicast. Amico, Trul. &c.* prædictis legibus per contrariam consuetudinem ita derogatum esse, vt non tantùm Laicus, sed etiam Clericus non peccet; si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis, in Religiosis tamen (apud quos disciplina regularis viget, vti & Episcopis, à peccato graui excusari vix posse *ibid. R. 4.* ex *Molin. Dicast. Lugo, &c.* etsi *Sanch.* conetur excusare, si vrgeat necessitas, v. g. excitandi aut recreandi infirmum; vel si parum ludat ob solam recreationem.

XIV. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, iuxta sententiam probabiliorem non tenetur ad restitutionem ante iudicis sententiam:

tiam: quia iura non annullant contractum, nec impediuit acquisitionem dominij, sed tantum concedunt, vt possit repeti. An verò qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc soluere, alij negant, vt *Less. hic dub. 5. Molin. Regin Fill. &c.* alij affirmant, vt *Azor. Rebel. Val. &c.* apud *Bon. l. c. p. 3. n. 2. v. Dian. p. 2. t. 17. R. 8. & p 7. t. 9. R 21.*

XV. Ludere pro psalmo, vel oratione Dominica recitanda, non est peccatum, nec irreuerentia. *Nau. Rebel. Sanc Dian. p. 7. t. 9. R. 1.*

DVBIVM XIV.
Quid sit contractus Societatis.

Resp. Is est, cùm aliqui inter se conueniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, siue fructiferis, vt pecunia, animalibus, industria, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt; quod vti & damnum, pro ratione, & rata cuiusque diuidunt inter se, *v. Less. Laym. c. 20. Bon. q. 6 p. 1.* Vnde spectando id, quod ratio & iustitia naturæ hic requirit, *resoluuntur hi Casus.*

I. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam & operam suam, quàm qui vel pecuniam, vel operam solam.

II. Capitale seù sors, quam quis contribuit, si pereat casu, vel culpa sociorum leuissima, contribuenti perit. Vbi discrimen est inter hunc contractum, & mutuum quia in mutuo sors data alienatur & dominium eius transfertur in mutuatarium, cuius proinde solum periculum ac damnum est, si casu pereat; in societate autem, qui sortem confert, eam non omninò alienat à se: & sicuti commodum ac lucrum ad eum spectat, sic etiam

periculum, & damnum. *Bonac. loc. cit.*

III. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, vt quis iustè seruet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adiungantur duo alij, assecurationis, & venditionis, cuius tale exemplum ponit *Laym.* In is societatem cum mercatore, & contribuit ei 1000. florenos v.g. spes est, quod is quotannis lucraturus sit 300. cuius lucri dimidium v. gr. iure societatis tibi debetur vna cum sorte; sed quia ad te quoque pertinere deberet eiusdem sortis periculum, vt ipse id periculum in se suscipiat, & tibi sortem assecuret, in huius oneris compensationem, relinquis ei maiorem partem lucri sperati, vt scilicet duas partes lucri sperati, vt scilicet duas partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes lucri huius incerta est, ideò adhuc partem hanc lucri sperati, nempè 100. florenos in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60 v. g. annuis, certis, & in re, & sic eandem in lucrum facis, & sortem seruas indemnem. *v. Laym. & Bon ll. cc.*

IV. Societas etiam in pecoribus validè, & licitè instituitur. Et interdum quidem ita, vt tam pecora ipsa, quæ alteri pascenda & nutrienda traduntur, quam emolumenta & fructus, ipsaque detrimenta, & damna danti, & accipienti communia sint; interdum verò ita, vt pecorum dominium, ideoque etiam periculum, siue casus fortuitus spectet ad solum dantem; emolumenta autem fructuum, nempè fœtus, lanæ, lactis, ad vtrumque, *vide Less. hic, & Laym. l 3. tom. 4. cap. 20.*

DV-

DVBIVM XV.

Quid ſit Aſſecuratio, & Fideiuſſio?

Reſp. I. Contractus Aſſecurationis eſt, quo quis alienæ rei periculum in ſe ſuſcipit, obligando ſe vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compenſandam, ſi perierit. Quod ſi gratis fiat, eſt gratuita promiſſio: ſi pretio, eſt quaſi emptio, qua aſſecurans, vendit ſuam obligationem, præſtandi alteri rem eius indemnem. Ad eius iuſtitiam requiritur, vt euentus rei ſit incertus vtrique, ſaltem quoad notitiam, quam de eo habent; quia alioquin non ſeruaretur æqualitas. *Leſſ. Bon. d. 3 q. 9. p. 3. Leſſ. lib. 2. cap. 28. dub. 4. num.* 24. Vnde reſolues.

I. Si aſſecurans certus ſit rem eſſe in tuto, iniquè pretium petit, & tenetur reſtituere, *ibid Bon d. 3. q. 9. p. 3.*

II. Si res nondum eſt in tuto, etſi priuata ſcientia ſciat non fore periculum licere nihilominus pretium ordinarium aſſecurationis accipere dicit *Leſſ. l. c. n.* 27. Quia illa obligatio, ob pericula ordinaria magni æſtimatur: & cauſæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æſtimationem. Verum id *Bon. d. 3. q. 9 p. 3. n. 3. & C. Lugo d. 31. ſ. 7.* rectius negant.

III. Si cupiens rem ſuam aſſecurari, certo ſciat eam iam periiſſe, non poteſt paciſci de eius aſſecuratione. *v Leſſ l. c n* 35.

Reſp. II. Fideiuſſio eſt tractus, quo quis alienam obligationem ſuſcipit impendam, ſi debitor principalis non ſoluerit. Ita communiter Doct. *Vnde reſolues.*

I. Pro fideiuſſione licet accipere pretium

eſti

etsi nullum periculum timeatur: quia ex se pretio est æstimabilis. *Nau. Azor. p. 3. l. 1 c.22.d.5.Fill.n.158.*

II. Mulieres ex fideiussione (saltem si iuramentum absit, & instrumentum publicum) non tenentur, vti nec Clerici, nisi quatenus soluere possunt, vt non egeat. *v. Lay. Bon. q p.2. Less.l 2.c.28.*

III. Fideiussor non obligatur plus, quà principalis, & huius obligatio si sit inualid. erit etiam fideiussoris. *C.Lugo, &c. commun.*

IV. Fideiussor regulariter non potest conueniri, nisi facta excussione principalis debitoris constet ipsum non esse soluendo. *Azor.l. Fill.nu.153.*

V. Debitor tenetur de omni damno sua culpa accidente fideiussori; &c. *v. Azor. d. 1 Bon.*

VI. Ex fideiussione Religiosi propria authoritate facta, monasterium non obligatur nisi quatenus in eius vtilitatem versus est. *v.Less.c.28.& Laym.c.29.n.8.*

VII. Qui fideiussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, si hic aufugit, non est eius loco plectendus, quia non præsumitur sic obligare, imò nec potest cum non sit dominus vitæ. *Syl.Bon.Less.d.7.n.41.*

VIII. Si debitor sua culpa non soluit, tenetur fideiussori, qui pro ipso soluit, non tantum ipsum debitum, sed etiam damna, & expensas omnes compensare. Si verò sine sua culpa v.gr. ob impotentiam non soluit, ad solum debitum videtur teneri. *Azor. Sylu. Sà, Bon.Tru. c.26,d.2.*

DV-

DVBIVM XVI.

Quid sit Pignus, & Hypotheca?

Resp. Pignus est contractus, quod debitor dat creditori rem aliquam mobilem, vel immobilem, vt sit pro debito obligata, ex eaq; solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus propriè sit rei mobilis, illa immobilis. *Mol. Fil. Bon. q. 10 p. 1.* Vnde resol.

I. Pignore non licet vti contra voluntatem domini: quia est res aliena, ad securitatem tantum, & non ad vsum tradita. *Bo. l. c.* ex *Mol. Reg.* Si tamen vtatur v. g. equo, vel agro, debet valorem vsus (vti & fructus omnes si sit res ex fructifera) computare in sortem, deductis expensis; quia alioquin committet vsuram, cum res domino suo fructificet. *Nau. Bon. Trul. c. 26. d. 2.*

II. Non possunt oppignorari, quæ non possunt vendi, v. g. Ecclesiæ *Mol. d. 500. Less. l. 2. c. 28 d. 3. Bon. l. c.*

III. Immobilia, vti & mobilia pretiosa cultui diuino dicata, v. g. calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate; quia tunc etiam vendi possunt, vt Ecclesiæ, & indigentius subueniatur, *v. Nau. c. 17 Less. Bon. l. c.*

IV. Creditor qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro maiore quantitate. Neque potest vendere debitore non soluente, nisi post breuium, & eo prius monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem. *v. Laym. l. 3. t. 4. c. 30. Bon. l. c. n. 9.*

V. Eandem rem non licet oppignorare, seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens

ad

ad soluendum omnibus, vel posteriores
priore hypotheca admoneantur. *Azor.*
Bon d 3.q.10.p.1.Trul.c.16.d.4.

Quares. Quid sit contractus Antichres
germanicè *ein Pfan, teschafft?*

Resp. Is est, cum in contractu pignoris co
nitur, vt creditor vtatur pignore, v. g. a
ac fructus inde tam diu lucretur, donec d
tum ipsi restituatur. Vnde circa hunc ex su
dictis resolues.

I. Contractus hic videtur iuxta *Caiet. So*
&c. (contra quosdam Iuristas) esse vsurar
quia creditor vltra sortem aliquid lucrat
causa solius mutui, quæ est vsura, *v. Lay.*
t.4 c.16.n 17.

II. Possunt tamen interuenire tituli
lucrandi fructus ex pignore, sine diminuti
sortis; vt v. g. fructus ex hypotheca perce
non superent quantitatem pensionis, quæ
census supra eadem constituti exigi potest,
pacto redimendi, vt supra dictum est de ce
bus; aut si alioquin lucrum cesset, aut damn
emergat dum debitum differtur. Vnde non
cilè damnandi illi, qui à Principibus in lo
debitorum, agros, pascua, officia; &c. in a
chresin habent. *v Lay.l.c. & Binsfeld.de vs*
Mol.Less.&c.

CAPVT VI.

De Tutela, & Testamentis:

DVBIVM I.

Quid sit Tutela, & Curatela?

Resp. Sunt quasi contractus, quibus Tuto
Curator ad procuranda bona & commoda

no

norum cuiuscunq; sexus, qui vel parente carent, vel sub eius potestate constituti non sunt obligatur ex iustitia; perinde ac si contractu exobligatio suscepta fuisset: supplente nimirum lege, vel magistratu vim contractus: Differunt Tutor & Curator, quod Tutor solum datur impuberibus, etiam inuitis: & principaliter datur personis, vt curet earum educationem & institutionem: secundario verò datur etiā bonis illis respectu omnium negotiorum. Curator verò datur Minoribus, post annos expletos pubertatis, vsq; ad annum 25. completum: nec cōmuni iure datur inuitis, nisi in certis casibus & datur principaliter rebus Minorum, secundario personis. Vnde pro directione in foro conscientiæ ex iure tum naturali, tum positiuo communi resolues ex *Lay. & Tan. t. 3. d. 1. q. 7. d. 10. Bon. d. 3. q. 19.*

I. Tutores siue sint testamentarij, hoc est relicti ex testamēto, aut codicillo patris; siue sint datiui, hoc est constituti à Iudice aut Magistratu; siue sint legitimo, hoc est præscripti à lege, (qualis præ cæteris est mater, si velit, & promittat se non trāsituram ad alias nuptias, quin prius tutelam abdicet, & rationem reddat, deinde auia, & consanguinei proximiores idonei) tenentur, vti & curatores iurare, se fideliter officium suum facturos, ac fideiussorem dare, rem Minoris saluam & integram restituendam; & vniuersim tacitè omnia eorum bona sunt hypothecata Minori; ita ut ad quemcumque peruenerint, possit illa Minor sibi uendicare, ut sibi satisfiat, si quid illorum culpa est passus. *v. Tann. l. c. Lay. l. 3. t. 4. c. 9. Bon. l. c.*

II. Bona Minorum tenetur tutor, uel curator administrare ea cura quam diligens paterfamilias proprijs suis rebus adhiberet, tam

im-

impediendo & præcauendo damna, quam
curando commoda, & lucra Minoris: alio
damnum & defectus congrui lucri ipsi im
bitur, & tenebitur etiam in conscientia a
stitutionem. *v. supra l. 2. t. 3. c. 2. d. 3. R. 6.*

III. Bona immobilia Minorum, aut
pretiosa, quæ possunt seruari, non possunt
nari, saltem sine Iudicis decreto.

IV. Tutori aut Curatori, & personis ei
iectis, nihil licet emere, siue per se, siue
alium ex vlli bonis Minoris, quamdiu illi
sunt nisi cum authoritate Iudicis, aut cum
decreto bona pupillorum, publicè, per iura
venditorem omnibus venalia exponuntur

V. Sine decreto Iudicis non potest M
remittere vel renunciare hæreditati, leg.
fidei commissis, alijsque iuribus sibi acquisi
Si tamen religionem ingressus sit, potest l
alienare, quia moritur quasi.

VI. Pupillus dum infans est, hoc est, mi
septennio, vel infantiæ proximus (ita
masculus est, non expleuerit annum decim
cum dimidio; si fœmina, nonum cum dimi
nihil per se efficere potest, quo vllo modo
alteri obligetur, vel alium sibi oblig t; a
bertati, proximus, obligare quidem sibi po
alium, sed non se alteri, saltem ciuiliter. *S.
d. 38. Less. l. 2. c. 17 n. 61. Lay. c. 9. n. 7.*

VII. Eadem est ratio Minoris; si curato
habeat: quem si semel susceperit, tenetur
subesse iure communi vsque ad annum 25.
pletum; & si litem habeat, tenetur ad eam
mere curatorem, exceptis tamen causis sp
tualibus. Quod si curatore careat, valent
per illos, tamen vt si læsi sint, restituantu
integrum, *v. Auth. cit. & Bon. d. 3. q. 5. p. vlt.*

VIII

VIII. Etsi minores sine Curatorum authoritate donare non possint, nisi quæ eius conditionis adolescentes donare solent (in ijs enim præsumitur tacitus consensus Curatoris) qui tamen dona ab ijs accepit, non teneris restituere, nisi repetantur legitimè; quia probabile est valere naturaliter, tametsi non ciuiliter. *Mol. Lugo, Trul. Dia. p. 8. t. 6. R. 4. & 7.*

IX. Teneatur Curatores, & Tutores singulis anni administrationis rationem reddere: vbi si quis deses aut noxius reperiatur amouendus est imposita satisfactione, aliusque subrogandus.

X. Si Tutor vel Curator, post rationes officij redditas, fidelis deprehensus fuerit, debetur ei præmium: quod quibusdam locis est vicesima pars redituum bonorum omnium Minoris, in alijs autem decima pars.

XI. Porrò qui non possunt esse Tutores & Curatores, & qui à tutela & curatela excusentur, ne ijs imponi possint, v. g. habentes quinque filios superstites, pauperes, &c. v. g. apud *Tann. l. c. & Sà V. Minor*, vbi sic habet: *Tutor non potest esse iunior 25. annis, nisi fortè mater; nec religiosus, nec fœmina, nisi mater aut auia, (& vxor casu ante dicto) nec Clericus in sacris, & si non velit nec Episcopus, nisi miserabilium personarum. Horum vero tutelam suscipere tenentur & Episcopi, & Clerici, & Religiosi; quod ego* inquit, *de religiosis vniuersim non admitto vide Laym. loc. cit.*

XII. Si Tutor & Curator, cum tenerentur negotiari, omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. *Sà V. Curator,* v. etiam *Nau. c. 25.* Plura vide suprà *lib. 3. tract. 3. cap. 1. dub. 3.*

DVBIVM II.
Quid & quotuplex sit Testamentum.

Resp. I. Testamentum est voluntatis iusta sententia, de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum directa hæredis institutione. Quod additur, vt distinguatur à reliquis vltimis voluntatibus nam differt à legato, seu fidei commisso partiali, quod hoc sit donatio quædam à defuncto relicta, & ab hærede præstanda: à codicillo vero differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, & non fit ad instituendum hæredem, nisi ex priuilegio, v.g. in malitia, sed ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda. *v. Lay. lib. 3. t. 7. cap. 2. & seq. Tann. to. 3. d. 6. q 8. Less. l. 2. c. 29. Bon. d. 3. q 17 p. 1.*

Resp. II. Testamentum est duplex. I. in scriptis, seu clausum: quod testamentum, testator, siue sua, siue alterius manus scriptum, septem testibus idoneis, non defectuosis, non cæcis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, religiosis, cognatis, qui in Testatoris potestate sunt; (quibus adde ipsum hæredem, & qui in eius sunt potestate;) sed masculis, liberis, ad id rogatis, & vocatis, coram offert, profitendo id esse suum testamentum; tum, si possit, manu sua subscribit, alioqui octauus pro eo testis; dein omnes & singuli septem testes eodem tempore subscribunt, si possint, per seipsos, proprioq; vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant. *Lay. l. c. Bon. d. 3. q. 17. p. 1.* II. Nuncupatiuum, quo minorem solemnitatem requirit, scilicet tantum, vt septem testes idonei supra dicti cõuo-

uocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scripto, vel voce articulata prolatam. Etsi vero talis nuncupatio coram testibus, à Notario in scriptum communiter redigi soleat, id fit, non ad actus substantiam seruandam, sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes descendant vel idonei reddantur. Si autem testamentum careat solemnitate debita, dubiteturque? vtrū testator voluerit conficere clausum an apertum, valet vt nuncupatiuū, hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omnino corruat *Sanc. lib. 4. cons. Lugo to. 2. de iust. dub. 24. Bard. dub. 6. tom* §. 1.

Porro præter has solemnitates iure communi requisitas aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis norunt periti Notarij, qui proinde ne, impingatur, vtiliter adhibentur.

Quæres. An Testamentum sit validum cui desunt solemnitates in re ciuili requisitæ.

Resp. Si testamentum factum sit ad causas pias, etiam in foro externo eas non requiri, sed sufficere eas, quæ sunt iuris gentium scilicet duo testes: in foro autem conscientiæ supposita potestatis disponentis, sufficere scripturam, nutum, vel aliud signum testatoris, absque vllo teste. Quod si tamen manus testatoris non extet, requiruntur duo testes in foro externo, inter, quos etiam fæmina esse potest. *Couar. & alij* 12. *Dian. p. 8. t. 6. R.* 16. Item Confessarius vel Parochus esse potest, licet legata sint pro sua Ecclesia idque ad hoc tantum, vt voluntas testatoris probari possit, & iudex pro ex sententiam ferat *vid. Less. & C. Lugo l. 2. d. 22. sect. 9*. vbi etiam probat, in tali testaméto ad pias causas, non esse necessariam hæredis institutionem. Ac licet morte interueniente,

non

non fuerit absolutum, valet tamē quoad legata pia in eo iam expressa. *Mald. Lay. Dia p.5.t.3. R.12.6.* An autem tale testamentum ad causas pias principaliter factum, si solēnitates desint, valeat quoad legata profana, cōtrouertitur. Negat *Ben. & Lugo.* Affirmat *Cou. Sà, Les. Vill. Sanc. Barb. Trul. c.8.d.4. Dian. p.7.t.8.R.4.* Denique testamentū ad ipsas causas, nō solemne, reuocat aliud solemne; & huius mentionem non faciat *Mol. &c. Dian p.7.t.5.R.25.26.* idque etiamsi prius etiam fuerint ad causas pias *Mol. & alij 6.* licet hoc posterius quidā neget. *v.l.c.R.26.27.*

Resp. II. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant: nec subscriptione opus erit, si literati nō sint. *Lay. l.c.2.n.16. Bon.l.c p 5.n.4.*

Resp. III. Tempore pestis, non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti subscriptionē, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, vt quando testis, vel Notarius haberi non possunt, vltimæ voluntates validæ pronuntietur, si de volūtate defuncti liquido constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum peste valde grassante, conditum coram duobus vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc vera sunt secundum ius commune Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis. Nam Venetijs v.g. & Viennæ, duo testes ad testamentū sufficiunt. *v. Lay. l.c.c.2.* Imo absolutè loquendo tempore pestis sufficere solemnitates iuris gentium, atque adeò tres vel duo testes, docet *Dia.p.7.t.5.R.34.* ex *Sà, Lay. &c.* atque inter eos esse posse fœminam, & Notarium ipsum, (tametsi non sit immatriculatus) modo

non

non sit consanguineus, vel affinis defuncti. *R.* 36. ex *Menoch. &c.* nec opus esse vt sint rogati, vel audiant vocem testantis (etsi hoc quidam requirant) modo eum videant. *R.* 37. *&* 38. neque inualidati licet ægrotus conualeat *R.* 39. ex *alijs* 8. Denique si parochus scribat coram vnico teste habere vim testamenti saltem nuncupatiui, dicit *Molin. & March.* cum *Dian. l. c. R.* 34. *&* 41. v. etiam *p.* 5. *t.* 3. *R.* 123.

Resp. IV. Etsi probabilis, & secuta sententia sit *Com. Bon. d* 2. *q.* 1. *p.* 4. *& aliorum* testamentum factum ad causas non pias, sine solénitatibus iure requisitis, inualidum esse in foro conscientiæ præterquam quoad legata pia *Mol. Lugo, Vasq. Sanc. Dian. p.* 7. *t.* 6. *R.* 3. contra *Barbos.* ita vt hæres per illud institutus, & legatarius, teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato; contrarium tamen verius est, ideoque licitè retinetur, quod tali testamento possidetur; Ratio, quia illæ solemnitates tantum requiruntur ad cauendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam. *v. Less. l.* 2. *c.* 19. *d.* 3. *C. Lugo d.* 22. *s.* 9. Vnde secundum hanc posteriorem sententiam *resolues sequentia.*

I. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditaté, & soluere legatarijs, quibus testamento minus solén̄i, aut ex voluntate eius debentur. *Mol. Les. Bon. l. c.*

II. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere, pro ratione dubij; quia cum nec ipse nec alij cœperint adhuc possidere bona fide, in dubio per est eorum conditio. *v. Bon. l. c.*

III. Si hæres ab intestato retinet hæreditatem, & legata possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictum vti occulta com-

compensatione, quia reuera res illæ erant ipsorum. *v. Bon. l. c.*

IV. Si hæres ab intestato fateatur, mentem Testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solueret; aut si oblato iuramento iurare noluerit cogendus, est etiam in foro externo; hæreditatem tradere, & soluere legatum.

V. Ob eandem causam idem dicendum est si fateatur voluntatẽ testatoris fuisse, vt hæreditas, non perueniret ad alium: quia nõ est recurrendum ad fidem testium, vel ad iuris subtilitatem, quando is, cuius interest, ipse confitetur testatoris voluntatem. *v. Less. & C. Lugo l. c.*

Resp. V. Etsi probabile sit Clericorum & Nouitiorum testamenta facta ad causas non pias sine solemnitatibus iuris non valere, *Mol. & alij* 3. cum tamen contrarium etiam sit probabile, *Suar. &c.* potest hæres ex tali testamento hæreditatem adire pro foro conscientiæ. *Dian. p. 9. t. 9. R. 16.*

Resp. VI. Milites huius temporis gaudent ijsdem priuilegijs testandi, quibus olim dummodo in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur *Dian. p. 7. t. 6. R. 42. & seq.* ex *alijs* 25. contra *Bald. &c.* atque adeo sufficiuntur ijs duo testes (licet probabiliter nec hi requirantur. *R. 45.*) etiam non rogari. *R. 46. & alij* 4. contra *Mol. Lugo, &c.* etiam alias in idonei modo non sint impuberes nec cæci, vel serui *R. 4. Lugo, Vasqu. &c.* Neque opus est eorum subscriptionem, vel signorum appositione, vel vt sint in conspectu Testatoris. *Ibid.* Imo miles iure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu *R. 29.* Potest etiã plura simul testamenta valida facere, vel pro

par-

parte testatus, pro parte intestatus decedere. R. 53. & 56. Valetque eius testamentum etiam post missionem honestam, sed non vltra annum *Mol. Lugo &c. R. 61.* Denique possunt milites supradicto modo testari tametsi sint surdi, & muti (saltem si in castris auditum, & vocem amiserint) *Dian. R. 48. 49. & 50. ex alijs.*

DVBIVM III.
De Renunciatione hæreditatum.

Resp. I. Renuntiatio, futuræ hæreditatis, nisi iuramento firmetur, nullius roboris est. Ratio, quia ita, iure cautum est, propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renunciet iuri successionis, vel postest testamentum conditum, in quo præfertus est, præteritionem sui approbet. 2. Nisi hæres necessarius, post debitam sibi portionem integram à parte acceptam, reliquæ hæreditati renunciet: qui tamen, si bona patris postea, augeantur, legitimam eorum portionem potest exigere, *ita Laym. c. 7.*

Resp. II. Renũciatio hæreditatis cum odiosa sit, & contra ius commune, strictæ interpretationis esse debet. *Vnde res. Cas. seq.*

I. Non obstat renũciatio hæreditatis, etiam iurata, à filio facta, quo minus ab eodem patre, mutata iturum voluntate, possit institui hæres. *Mol. Sanch. l. 8. c. 7.*

II. Si filius renunciauit in fauorem fratris, eo mortuo ante patrem, is qui renunciauit, in prima hæreditate succedere potest: imò etiam institui debet quia causa renuntiationis cessauit *Mol. d. 579. n. 19.*

III. Filius post iuratam renuntiationem, nihilominus succedere potest in ijs bonis, quæ

patet ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Ratio est, quia in his filius nō succedat iure sanguinis, cui renunciauit; sed propter Ciuiles Constitutiones, & fauores. *Mol. num.* 31.

IV. Etsi filia accipiens dotem à patre, dicat se ea contentam, & renunciare paternæ hæreditati, pactum tamen illud est inualidum eoque non obstante, potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ. *Ex L. pactum dotale C. de collat. L. si quando C. de pactis, & cap. Quamuis pactum de pactis 6. Mol. Sanch. l.6. cons. Lugo, Resp. mor. l.6. d.*24.

V. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude seu dolo, ad renunciandum legitimæ, non sunt in conscientia tuti, sed tenentur illi restituere libertatem. *Sanc. l. 4. de mat. d.9. Lugo loc. c.* Ac licet filia si renuntiationem iuramento firmauerit eam seruare teneatur, si tamen dolus vel metus interuenerit, licebit relaxationem iuramenti iniustè extorti petere; eaque obtenta non tenebitur pacto quod ex iniusta coactione processit, *vid. Sanc. l.3. mor. c.12. Lugo tom.2. de iust. d.22. s.8. & res. mor. l.6. d.*24.

Resp. III. Omne pactum, vel donatio, de alterius viuentis hæreditate, ipso iure irrita est: v.g. irritum est pactum, quod Titius hæreditatem, quam speratam Sempronio, promittit aut obligat Caio. Ratio, quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis ob insidias, quæ parantur eius vitæ, super cuius bonis fit pactio. *Lay. c.7. n.*3.

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cuius hæreditate agitur, & in eo consensu vsque ad mor-

mortem perseueret. 2. Nisi renunciatio fiat in fauorem communitatis, seu collegij: hic enim cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis de omnibus bonis, & iuribus acquisitis, & acquirendis, disponere debeat, idque in fauorem communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis. *Sanch.c.2.n.14.Lay.l.c.n.34.* Nisi fiat pactũ circa hæreditatem personæ incertæ; v.g. si quæ mihi hęreditas obuenerit dum vixero, tua esto; cessat enim periculum, *Mol.Sanc.l.7.c.2.*

Quæres. Quousque se extendant constitutio, *Trid.s.25.c.16. de regularibus*, irritans donationes, & renuntiationes, etiam iuratas: quæ fiunt ab ingredientibus religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi siue Vicarij, intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur?

Resp. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causa: quia huius constitutionis ratio est, ne per renunciationem hæreditatis, nouitijs imponatur necessitas profitendi; hæc enim ratio cessat, in his vltimis voluntatibus; quippe quæ vsque ad professionem reuocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à nouitio conditum, neque rumpitur secuta professione, etsi monasterium in eo præteritum fuerit. *Sanch.l.7.c.5.* Qui autem licitè Religione redidit, recuperat omnia bona cuicunque ante donata intuitu ingressus in Religionem.

Resp. II. Ea constitutione non prohiberi donationem modicam quia cessat ratio. *Sanch. num.23.*

Resp. III. Ea comprehendi renunciationem

O 2 Re-

Beneficij Ecclesiastici. Ratio, quia est amissio magni iuris, ob quam libertas egrediendi è Religione impediunt. *Sanch.n.37.*

Resp.IV. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causa impulsiua ingrediendi: qualis intentio in dubio præsumitur, si non multo ante ingressum factæ sint. Ratio, tum quia Concilium absolutè loquitur, tum quia alias non sufficienter cõsuluisset libertati nouitiorum. *Nauar.Less.l.2.c.41.n.40.* contra *Sanch.* cuius tamen sententia est probabilis. Vnde sic donatum tutò retineri potest, donec per sententiam Iudicis rescindatur.

Resp.V. Irritam etiam esse donationem, seu renunciationem bonorum, sub conditione professionis edendæ factam, ita vt ea non secuta corruat *Nauar, Sanch.num.17. Mol.&c.* Ratio, quia donantes, seu renuntiantes, ægrè contristant donatarios, vt eas de possessione semel capta deijciant: & monasteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, vt tales ad professionem inducantur. *Lay.c.7.n.8.*

Resp.VI. Non obstante hac constitutione, validas esse renuntiationes, aut donationes ante, vel post ingressum Societatis IESV factas, iuxta eius constitutiones. Ratio, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi *iuxta constitutiones*, quia in ijs donationibus, quæ contra constitutiones fiunt, non videtur habere locum; quia Tridentinum id voluit in fauorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum *Molin. Sanch, Lay.l.c.*

DV-

DVBIVM IV.
Qui possint, & debeant esse executores Testamenti?

Resp. I. Ij à testatore nominari possunt vnus, vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus; nec tantum masculas, sed etiam fæmina; *Sanch. Vuading. Dian p. 8. t. 5. R. 4.* non tantum Laicus, sed etiam Clericus, & religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia; & quidem Generalis, si sit Societatis IESV. Fratres de Obseruantia, nullo modo. Quod si tamen religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti sit, acta eius valent. *Ita Lay. c. 11.* Et ratio est, quia spectato iure naturali, sufficit voluntas testatoris executoris: nec Canones executionem religiosi infirmant sed prohibent tantum. *v. Bonac. de cont. d. 3. q. 18. Dian. p. 8. t. 5. R. 9. 10.* Et licet impubes executor esse non possit potest tamen minor, si expleuit annum 17. *Sanc. Lugo, Vuading. Dian. p. 8. t. 5. R. 6.* Nullus autem cogi potest vt sit executor *Dian. l. c. R. 27.* detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod ad præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc alijs executoribus *Mol. Lug. Dian p. 8. t. 6. R. 27.* contra *Vuad.*

Resp. II. Si nullus à testatore nominatus est executor, executio pertinet ad hæredem, etiam, quoad legata pia; quo tamen casu Episcopus iure communi ad se pertrahere potest. *Lay. l. c.*

Resp. III Executor non potest officio fungi per alium, nisi Testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti iam declarati. *Sanc. Lug. Dia p. 8. t. 5 R. 26.*

Quæres I. An religiosus executor, legatum in pias causas monasterio suo applicare possit?

Resp. Posse. Ratio, quia si quid obstaret, esset ex eo, quod executor etiam indigens eleemosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiã eius ignouerit, aut ea postmodum superuenerit, cum si eam cognouisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa monasterii distincta est à causa, seu persona professi, sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Vnde etiam quiuis iussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filijs suis, quia euidens est distinctio inter donantem, & accipientem *Syl. Sanch. l. 6. c. 11. n. 59. v. Dian. p. 8. t. 5. R. 46.* Porrò ad pias causas legata dicuntur quę intuitu pietatis relicti sunt nimirum. 1. Loco, vel personę sacræ 2 Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4 Pupillis & Orphenis. 5. Quod causa alimentorũ ijs, qui indigent. 6. Quod causa studij saltẽ Theologici. 7. Ad constructionẽ monumẽti. 8. Ad vtilitatẽ publicam, v.g. pro munienda vrbe in necessitate, vel vijs reficiendis. *Dian p. 8. tom. 6. Res. 29. & 30 ex Baldel. & c. multis.*

Quæres II. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda?

Resp. I. Si incertitudo sit ex parte legatarij, iure ciuili corruit legatum: v.g. qui sunt duo eiusdem nominis, & amicitiæ erga testatorem, iure ciuili corruit legatum in foro conscientię tamen tenetur executor inter eos diuidere æqualiter, si in id consentiant *Molin. & c. Dia. p. 3. t. 5. R. 56. Trul. d. 12.* 2. Legata ad causas pias, ob Incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca; sed plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt.

III. Si

III. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndum an terminos à natura habeat, vt v. g. bos, & equus, vel ab arte & industria vt domus, vestis, &c. Si à natura habeat, danda est vna ex mediocribus: si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfacit. Idem dicendum est de legatis, in numero pondere, & mensura consistentibus. *v. Laym. l. c. n. 7. 8. 9.*

Resp. II. Si acceperint summam pecuniæ distribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperibus, possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesijs (quæ ornamentis, vt fabrica indigent) Monasterijs, vel ijs qui secundùm suum statum nō possunt viuere, siue ij siue opifices, siue altioris conditionis, etiam Nobiles. *Vasq. Molin. alij* 8. dummodò tamen nō constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendēda est *Dian. p. 2. t. 15. R* 8. Si verò designauerint semel certos pauperes, non posse eos variare docet *VVading.* sed affirmat *Lugo v. Dian p. 8. t. 5. R* 40 *p. 2. t. 15. R. 19.* Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, præsertim si testator id ignorauerit, eam applicare. *VVading. Dicastil. Dian. p. 8. t. 5. R. 46. & 47.*

Quæres III. An legata ad certas pias causas, possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium vsum.

Resp. I. Si voluntas testatoris impleri potest iustè & honestè, non licet eam commutare in opus quantumcumque melius; nisi ex dispensatione Pontificis, & iusta de causa. *Mol. VVading. Dian. par. 1 t. 16. R. 28. & part. 8. t. 5. R. 63. &c. communiter* contra *Vasq. & aliquos*, qui docent, Episcopum posse commutare in

æquale vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, hæredes & executores pertinet; secundum epikeiam interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat; v. g. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices cōparandos, & Ecclesia non egeat calicibus sed casulis *Molin. Laym. loc. c. nu.* 10. *Vasq. opusc. de test. cap.* 8. §. 5. *dub.* 3. *nu.* 104. *Trul. c.* 28. *d.* 12. *Barb. de off. & potest. Episc.*

Resp. 2. Si ad vsum à testatore destinatum applicari nequeunt, non ideo fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi, & executoris ad aliam piam causam applicanda sunt: ita tamen, vt quoad fieri potest, defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit ea in faluté animæ suæ, ad Dei honorem relinquere, *Mol. d.* 294. *Bon. d.* 2. *de cont. q. vlt. Barb. de off. Episc.* Ex dictis *resoluuntur sequentes Casus.*

I. Si Testator pauperi determinato aliquid legauit, hic autem ante solutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare: quia præsumitur legatum pium factum in beneficium animæ testatoris, adeoque designatio pauperis demonstratiuè, non taxatiuè facta fuisse, nisi tamen aliud constet, vel circumstantijs colligatur de testatoris intentione; de qua si maneat dubium, manet data resolutio. *Mol. Sanch. Barb. d.* 6. *c.* 10. §. 7.

II. Si legata pia inueniantur inducta, & non constet de testatoris intentione, tenetur hæres ea soluere: quia præsumitur in fortuito, ac casualiter; non ex testatoris voluntate accidisse. *Bard. d.* 6. *c.* 10. §. 17.

III. Si Testator legauerit summam pecuniæ pro certo numero sacrorum; hæres autem eam summam Sacerdoti cui piam bonò tradi-
de-

derit, ac posteà ob mortem dicti Sacerdotis, aliamue ob causam dubitet prudenter, an sacrificia illa sint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda. Quia satisfecit testatoris voluntati. *Bald d.6.q.10.§.22.*

Quares IV. Intra quod tempus, quo ordine & modo, hæredes & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere possit?

Resp. I. Teneri statim potest aditam hæreditatem, confectumque inuentarium, etiam intra annum, nisi iusto impedimento excusentur. Imò in legatis pijs intra sex menses. *Molin. Vasq. Dian. par.8.t 5. R.53.* Idq; etiamsi hæreditas non sit adita, eò quod hæres vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit. *Couar. & alij tres, Dian. p.7 t 6. R.25.* Vnde si differant notabiliter (præsertim solutionem piorum legatorum) ante negligeant exequi, grauiter peccant; teneturque damnum, quod alij ipsorum culpa acceperunt, compensare. *Bon. d.3 q.18.p.4. Nau. c.25. Lugo, Dian p 8. t.5.§.52.*

Resp. II. Ab vtroque iudice Ecclesiastico, & sæculari, compelli possunt (tamen si laici sunt.) Quòd si post annum à monitione iudicis vel Episcopi exequi negligant, omni commodo (excepta tota legitima, si hæredes necessarij sunt) ex testamento ipsis proueniente priuãtur: *v.Lay.l.c.c 11. C.de Lug d 26.de iust. Dian p 3. t.3. R.59. Valerum, Trul.d.11.* imò si intra annum negligant exequi, ius executionis deuoluitur ad Episcopum. *Mol & alij Dia. p.8.t.5. R.40.* nec admittitur purgatio moræ. *Sanc. Dian. l. c. R. 33 & 34.* Sed tenetur Episcopus exequi remonendo illos ab executione, & emolumentis spoliando, atque in defectum

non fuerit absolutum, valet tamē quoad legata pia in eo iam expressa. *Mald. Lay. Dia p. 5. t. 3. R. 12. 6.* An autem tale testamentum ad causas pias principaliter factum, si solēnitates desint, valeat quoad legata profana, cōtrouertitur. Negat *Bon. & Lugo.* Affirmat *Cou. Sà, Les. Vill. Sanc. Barb. Trul. c. 8. d. 4. Dian. p. 7. t. 8. R. 4.* Denique testamentū ad ipsas causas, nō solemne, reuocat aliud solemne; & huius mentionem non faciat *Mol. &c. Dian. p. 7. t. 5. R. 25. 26.* idque etiamsi prius etiam fuerint ad causas pias *Mol. & alij 6.* licet hoc posterius quidā negēt. *v. l. c. R. 26. 27.*

Resp. II. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant: nec subscriptione opus erit, si literati nō sint. *Lay. l. c. 2. n. 16. Bon. l. c p. 5. n. 4.*

Resp. III. Tempore pestis, non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti subscriptionē, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, vt quando testis, vel Notarius haberi non possunt, vltimæ voluntates validæ pronuntietur, si de volūtate defuncti liquido constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum peste valde grassante, conditum coram duobus vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc vera sunt secundum ius commune Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis. Nam Venetijs v. g. & Viennæ, duo testes ad testamentū sufficiunt. *v. Lay. l. c. c. 2.* Imo absolutè loquendo tempore pestis sufficere solemnitates iuris gentium, atque adeò tres vel duo testes, docet *Dia. p. 7. t. 5. R. 34.* ex *Sà, Lay. &c.* atque inter eos esse posse fœminam, & Notarium ipsum, (tametsi non sit immatriculatus) modo

non sit consanguineus, vel affinis defuncti. *R.* 36. ex *Menoch. &c.* nec opus esse vt sint rogati, vel audiant vocem testantis (etsi hoc quidam requirant) modo eum videant. *R. 37. & 38.* neque inualidati licet ægrotus conualeat *R. 39.* ex *alijs* 8. Denique si parochus scribat coram vnico teste habere vim testamenti saltem nuncupatiui, dicit *Molin. & Marcb.* cum *Dian. l. c. R.* 34. & 41. v. etiam *p. 5. t. 3. R. 123.*

Resp. IV. Etsi probabilis, & secuta sententia sit *Con. Bon. d. 2. q. 1. p. 4. & aliorum* testamentum factum ad causas non pias, sine solénitatibus iure requisitis, inualidum esse in foro conscientiæ præterquam quoad legata pia *Mol. Lugo, Vasq. Sanc. Dian. p. 7. t. 6. R. 3.* contra *Barbos.* ita vt hæres per illud institutus, & legatarius, teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato; contrarium tamen verius est, ideoque licitè retinetur, quod tali testamento possidetur; Ratio, quia illæ solemnitates tantum requiruntur ad cauendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam. *v. Less. l. 2. c. 19. d. 3. C. Lugo d. 22. f. 9.* Vnde secundum hanc posteriorem sententiam *resolues sequentia.*

I. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditaté, & soluere legatarijs, quibus testamento minus soléni, aut ex voluntate eius debentur. *Mol. Les. Bon. l. c.*

II. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere, pro ratione dubij; quia cum nec ipse nec alij cæperint adhuc possidere bona fide, in dubio per est eorum conditio. *v. Bon. l. c.*

III. Si hæres ab intestato retinet hæreditatem, & legata possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictum vti occulta com-

compenſatione, quia reuera res illæ erant ipſorum. *v. Bon. l.c.*

IV. Si hæres ab inteſtato fateatur, mentem Teſtatoris fuiſſe, vt hæreditatem nomine fideicommiſſi alteri traderet, vel legatum aliquod ſolueret; aut ſi oblato iuramento iurare noluerit cogendus, eſt etiam in foro externo; hæreditatem tradere, & ſoluere legatum.

V. Ob eandem cauſam idem dicendum eſt ſi fateatur voluntatē teſtatoris fuiſſe, vt hæreditas, non perueniret ad alium: quia nō eſt recurrendum ad fidem teſtium, vel ad iuris ſubtilitatem, quando is, cuius intereſt, ipſe confitetur teſtatoris voluntatem. *v. Leſſ. & C. Lugo l.c.*

Reſp. V. Etſi probabile ſit Clericorum & Nouitiorum teſtamenta facta ad cauſas non pias ſine ſolemnitatibus iuris non valere, *Mol. & alij 3.* cum tamen contrarium etiam ſit probabile, *Suar. &c.* poteſt hæres ex tali teſtamento hæreditatem adire pro foro conſcientiæ. *Dian. p. 9. t. 9. R. 16.*

Reſp. VI. Milites huius temporis gaudent iiſdem priuilegijs teſtandi, quibus olim dummodo in caſtris (vel in propinquo ex cauſa legitima) verſentur *Dian. p. 7. t. 6. R. 42. & ſeq.* ex *alijs 25.* contra *Bald. &c.* atque adeo ſufficiuntur ijs duo teſtes (licet probabiliter nec hi requirantur. *R. 45.*) etiam non rogari. *R. 46. & alij 4.* contra *Mol. Lugo, &c.* etiam alias in idonei modo non ſint impuberes nec cæci, vel ſerui *R. 4. Lugo, Vaſqu. &c.* Neque opus eſt eorum ſubſcriptionem, vel ſignorum appoſitione, vel vt ſint in conſpectu Teſtatoris. *Ibid.* Imo miles iure militari (quo præſumitur eſſe teſtatus in dubio) poteſt teſtari ſolo nutu *R. 29.* Poteſt etiā plura ſimul teſtamenta valida facere, vel pro

par-

parte testatus, pro parte intestatus decedere. *R. 53. & 56.* Valetque eius testamentum etiam post missionem honestam, sed non vltra annum *Mol. Lugo &c. R. 61.* Denique possunt milites supradicto modo testari tametsi sint surdi, & muti (saltem si in castris auditum, & vocem amiserint) *Dian. R. 48. 49. & 50. ex alijs.*

DVBIVM III.
De Renunciatione hæreditatum.

Resp. I. Renuntiatio, futuræ hæreditatis, nisi iuramento firmetur, nullius roboris est. Ratio, quia ita, iure cautum est, propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renunciet iuri successionis, vel post testamentum conditum, in quo præfertus est, præteritionem sui approbet. 2. Nisi hæres necessarius, post debitam sibi portionem integram à parte acceptam, reliquæ hæreditati renunciet: qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimam eorum portionem potest exigere, *ita Laym. c. 7.*

Resp. II. Renũciatio hæreditatis cum odiosa sit, & contra ius commune, strictæ interpretationis esse debet. *Vnde res. Cas. seq.*

I. Non obstat renũciatio hæreditatis, etiam iurata, à filio facta, quo minus ab eodem patre, mutata iterum voluntate, possit institui hæres. *Mol. Sanch. l. 8. c. 7.*

II. Si filius renunciauit in fauorem fratris, eo mortuo ante patrem, is qui renunciauit, in prima hæreditate succedere potest: imò etiam institui debet quia causa renuntiationis cessauit *Mol. d. 579. n. 19.*

III. Filius post iuratam renuntiationem, nihilominus succedere potest in ijs bonis, quæ

patet ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Ratio est, quia in his filius nō succedat iure sanguinis, cui renunciauit; sed propter Ciuiles Constitutiones, & fauores. *Mol. num.* 31.

IV. Etsi filia accipiens dotem à patre, dicat se ea contentam, & renunciare paternæ hæreditati, pactum tamen illud est inualidum eoque non obstante, potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ. Ex *L. pactum dotale C. de collat. L. si quando C. de pactis, & cap. Quamuis pactum de pactis 6. Mol. Sanch. l. 6. cons. Lugo, Resp. mor. l. 6. d. 24.*

V. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude seu dolo, ad renunciandum legitimæ, non sunt in conscientia tuti, sed tenentur illi restituere libertatem. *Sanc. l. 4. de mat. d. 9. Lugo loc. c.* Ac licet filia si renuntiationem iuramento firmauerit eam seruare teneatur; si tamen dolus vel metus interuenerit, licebit relaxationem iuramenti iniustè extorti petere; eaque obtenta non tenebitur pacto quod ex iniusta coactione processit, *vid. Sanc. l. 3. mor. c. 12. Lugo tom. 2. de iust. d. 22. s. 8. & res. mor. l. 6. d. 24.*

Resp. III. Omne pactum, vel donatio, de alterius viuentis hæreditate, ipso iure irrita est: v.g. irritum est pactum, quod Titius hæreditatem, quam speratam Sempronio, promittit aut obligat Caio. Ratio, quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis ob insidias, quæ parantur eius vitæ, super cuius bonis fit pactio. *Lay. c. 7. n. 3.*

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cuius hæreditate agitur, & in eo consensu vsque ad

mor-

mortem perseueret. 2. Nisi renunciatio fiat in fauorem communitatis, seu collegij: hic enim cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis de omnibus bonis, & iuribus acquisitis, & acquirendis, disponere debeat, idque in fauorem communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis. *Sanch. c. 2. n. 14. Lay. l. c. n. 34.* Nisi fiat pactũ circa hæreditatem personæ incertæ; v. g. si quæ mihi hæreditas obuenerit dum vixero, tua esto; cessat enim periculum. *Mol. Sanc. l. 7. c. 2.*

Quares. Quousque se extendant constitutio, *Trid. s. 25. c. 16. de regularibus*, irritans donationes, & renuntiationes, etiam iuratas: quæ fiunt ab ingredientibus religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi siue Vicarij, intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur?

Resp. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causa: quia huius constitutionis ratio est, ne per renunciationem hæreditatis, nouitijs imponatur necessitas profitendi; hæc enim ratio cessat, in his vltimis voluntatibus; quippe quæ vsque ad professionem reuocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à nouitio conditum, neque rumpitur secuta professione, etsi monasterium in eo præteritum fuerit. *Sanch. l. 7. c. 5.* Qui autem licitè Religione redidit, recuperat omnia bona cuicunque ante donata intuitu ingressus in Religionem.

Resp. II. Ea constitutione non prohiberi donationem modicam quia cessat ratio. *Sanch. num. 23.*

Resp. III. Ea comprehendi renunciationem

Beneficij Ecclesiastici. Ratio, quia est amissio magni iuris, ob quam libertas egrediendi è Religione impediunt. *Sanch.n.37.*

Resp.IV. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causa impulsiua ingrediendi: qualis intentio in dubio præsumitur, si non multo ante ingressum factæ sint. Ratio, tum quia Concilium absolutè loquitur, tum quia alias non sufficienter cõsuluisset libertati nouitiorum. *Nauar.Less.l.2.c.41.n.40.* contra *Sanch.* cuius tamen sententia est probabilis. Vnde sic donatum tutò retineri potest, donec per sententiam Iudicis rescindatur.

Resp.V. Irritam etiam esse donationem, seu renunciationem bonorum, sub conditione professionis edendæ factam, ita vt ea non secuta corruat *Nauar, Sanch.num.17. Mol.&c.* Ratio, quia donantes, seu renuntiantes, ægrè contristant donatarios, vt eas de possessione semel capta deijciant: & monasteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, vt tales ad professionem inducantur. *Lay.c.7.n.8.*

Resp.VI. Non obstante hac constitutione, validas esse renuntiationes, aut donationes ante, vel post ingressum Societatis IESV factas, iuxta eius constitutiones. Ratio, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi *iuxta constitutiones*, quia in ijs donationibus, quæ contra constitutiones fiunt, non videtur habere locum; quia Tridentinum id voluit in fauorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum *Molin. Sanch, Lay.l.c.*

DV-

DVBIVM IV.
Qui possint, & debeant esse executores Testamenti?

Resp. I. Ij à testatore nominari possunt vnus, vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus; nec tantum masculas, sed etiam fæmina; *Sanch.Vuading. Dian p.8. t.5.R.4.* non tantum Laicus, sed etiam Clericus, & religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia; & quidem Generalis, si sit Societatis IESV. Fratres de Obseruantia, nullo modo. Quod si tamen religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti sit, acta eius valent. *Ita Lay.c.11.* Et ratio est, quia spectato iure naturali, sufficit voluntas testatoris executoris: nec Canones executionem religiosi infirmant sed prohibent tantum. *v.Bonac. de cont. d.3. q.18. Dian.p.8. t.5. R.9.10.* Et licet impubes executor esse non possit potest tamen minor, si expleuit annum 17. *Sanc.Lugo,Vuading.Dian.p.8.t 5.R.6.* Nullus autem cogi potest vt sit executor *Dian. l.c. R.27.* detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod ad præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc alijs executoribus *Mol.Lug.Dian p.8.t.6.R.27.*contra *Vuad.*

Resp. II. Si nullus à testatore nominatus est executor, executio pertinet ad hæredem, etiam, quoad legata pia; quo tamen casu Episcopus iure communi ad se pertrahere potest. *Lay.l.c.*

Resp.III. Executor non potest officio fungi per alium, nisi Testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti iam declarati. *Sanc.Lug.Dia p.8.t.5 R.26.*

Quæres I. An religiosus executor, legatum in pias causas monasterio suo applicare possit?

Resp. Posse. Ratio, quia si quid obstaret, esset ex eo, quod executor etiam indigens eleemosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiã eius ignouerit, aut ea postmodum superuenerit, cum si eam cognouisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa monasteri distincta est à causa, seu persona professi, sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Vnde etiam quiuis iussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filijs suis, quia euidens est distinctio inter donantem, & accipientem *Syl. Sanch l. 6. c. 11. n. 59. v. Dian. p. 8. t. 5. R. 46.* Porrò ad pias causas legata dicuntur quę intuitu pietatis relicta sunt nimirum. 1. Loco, vel personę sacræ 2 Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4 Pupillis & Orphenis. 5. Quod causa alimentorũ ijs, qui indigent. 6. Quod causa studij saltẽ Theologici. 7. Ad constructionẽ monumẽti. 8. Ad vtilitatẽ publicam, v.g. pro munienda vrbe in necessitate, vel vijs reficiendis. *Dian p. 8. tom. 6. Res. 29. & 30 ex Baldel. &c. multis.*

Quæres II. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda?

Resp. I. Si incertitudo sit ex parte legatarij, iure ciuili corruit legatum: v.g. qui sunt duo eiusdem nominis, & amicitiæ erga testatorem, iure ciuili corruit legatum in foro conscientię tamen tenetur executor inter eos diuidere æqualiter, si in id consentiant *Molin. &c. Dia. p. 3. t. 5. R. 56. Trul. d. 12. 2.* Legata ad causas pias, ob Incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca; sed plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt.

III. Si

III. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndum an terminos à natura habeat, vt v. g. bos, & equus, vel ab arte & industria vt domus, vestis, &c. Si à natura habeat, danda est vna ex mediocribus: si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfacit. Idem dicendum est de legatis, in numero pondere, & mensura consistentibus. *v. Laym. l. c. n. 7. 8. 9.*

Resp. II. Si acceperint summam pecuniæ distribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperibus, possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesijs (quæ ornamentis, vt fabrica indigent) Monasterijs, vel ijs qui secundùm suum statum nō possunt viuere, siue ij siue opifices, siue altioris conditionis, etiam Nobiles. *Vasq. Molin. alij* 8. dummodò tamen nō constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris; quæ semper attendēda est *Dia. p. 2. l. 15. R 8.* Si verò designauerint semel certos pauperes, non posse eos variare docet *VVading.* sed affirmat *Lugo v. Dian p. 8. t. 5. R 40 p. 2. t. 15. R. 19.* Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, præsertim si testator id ignorauerit, eam applicare. *VVading. Dicastil. Dian. p. 8. t. 5. R. 46. & 47.*

Quæres III. An legata ad certas pias causas, possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium vsum.

Resp. I. Si voluntas testatoris impleri potest iustè & honestè, non licet eam commutare in opus quantumcumque melius; nisi ex dispensatione Pontificis, & iusta de causa. *Mol. VVading. Dian. par. 1 t. 16. R. 28. & part. 8. t. 5. R. 63. &c. communiter* contra *Vasq. & aliquos*, qui docent, Episcopum posse commutare in

æquale vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, hæredes & executores pertinet, secundum epikeiam interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat; v.g. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices cõparandos, & Ecclesia non egeat calicibus sed casulis *Molin. Laym.loc.c. nu.10. Vasq.opusc.de test. cap.8.§.5.dub.3.nu.104. Trul.c.28.d.12. Barb.de off.& potest. Episc.*

Resp.2. Si ad vsum à testatore destinatum applicari nequeunt, non ideo fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi, & executoris ad aliam piam causam applicanda sunt: ita tamen, vt quoad fieri potest, defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit ea in salutẽ animæ suæ, ad Dei honorem relinquere, *Mol. d.294. Bon.d.2.de cont.q.vlt. Barb.de off.Episc.*

Ex dictis *resoluuntur sequentes Casus.*

I. Si Testator pauperi determinato aliquid legauit, hic autem ante solutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare: quia præsumitur legatum pium factum in beneficium animæ testatoris, adeoque designatio pauperis demonstratiuè, non taxatiuè facta fuisse, nisi tamen aliud constet, vel circumstantijs colligatur de testatoris intentione; de qua si maneat dubium, manet data resolutio. *Mol.Sanch.Barb.d.6.c.10.§.7.*

II. Si legata pia inueniantur inducta, & non constet de testatoris intentione, tenetur hæres ea soluere: quia præsumitur in fortuito, ac casualiter; non ex testatoris voluntate accidisse. *Bard.d.6.c.10.§.17.*

III. Si Tessator legauerit summam pecuniæ pro certo numero sacrorum; hæres autem eam summam Sacerdoti cui piam bonò tradide-

derit, ac posteà ob mortem dicti Sacerdotis, aliamue ob causam dubitet prudenter, an sacrificia illa sint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda. Quia satisfecit testatoris voluntati. *Bald d.6.q.10.§.22.*

Quares IV. Intra quod tempus, quo ordine & modo, hæredes & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere possit?

Resp. I. Teneri statim potest aditam hæreditatem, confectumque inuentarium, etiam intra annum, nisi iusto impedimento excusentur. Imò in legatis pijs intra sex menses. *Molin. Vasq. Dian. par.8.t 5. R.53.* Idq; etiamsi hæreditas non sit adita, eò quod hæres vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit. *Couar. & alij tres, Dian. p. 7 t 6. R.25.* Vnde si differant notabiliter (præsertim solutionem piorum legatorum) ante negligeant exequi, grauiter peccant; teneturque damnum, quod alij ipsorum culpa acceperunt, compensare. *Bon.d.3 q.18.p.4. Nau.c.25. Lugo, Dian p 8. t.5.§.52.*

Resp. II. Ab vtroque iudice Ecclesiastico, & sæculari, compelli possunt (tamen si laici sunt.) Quòd si post annum à monitione iudicis vel Episcopi exequi negligant, omni commodo (excepta tota legitima, si hæredes necessarij sunt) ex testamento ipsis proueniente priuãtur: *v.Lay.l.c.c 11. C.de Lug d 26.de iust. Dian p 3. t.3. R.59. Valerum, Trul.d.11.* imò si intra annum negligant exequi, ius executionis deuoluitur ad Episcopum. *Mol & alij Dia. p. 8. t.5. R.40.* nec admittitur purgatio moræ. *Sanc. Dian. l. c. R. 33. & 34.* Sed tenetur Episcopus exequi remonendo illos ab executione, & emolumentis spoliando, atque in defectum

O 5 Epi-

Episcopi, idem potest Metropolitanus. *Mol. Merol. Dian. R. 57.*

Resp. III. Executor tenetur omnia exequi secundùm mentem testatoris: ad hoc tamen Executor particularis non potest vendere bona defuncti, nisi hic ita statuerit; vniuersalis autem potest *Lug. d. 24 s. 16. Dian. p. 8. t. 5. R. 52.* Neque potest vnquam inuito hærede rem legatam dare legatario; quia non nisi per iudicem spoliare hæredem sua possessione; licet teneatur monere Episcopum, vt hæredem cogat. *Sanch. Lugo, Dian. par. 8. t. 5. R. 38.* Quod si bona non sufficiant ad legata omnia soluenda, distribuenda sunt omnibus æqualiter pro rata (etiam si sint pia, & licet vni res certa, & in indiuiduo sit legata) nec licet vni præ alijs gratificari; quia par omnium est ratio, & ius. *Sylu. Sanch. Bon. Dian. Trul. l. 7. c. 18. d. 12.*

Resp. IV. Tenetur Executor reddere rationem executionis (idque probabiliter, etiamsi testator eos hoc onere liberasset) exceptis ijs, quæ testator iussi erogari secreto. *Dia. p. 8. t. 5. R. 34. & alij 35.* Possuntque ad hoc cogi ab Episcopo, vel capitulo Sede vacante. *R. 36. 37. & 62.* nisi sint Regulares plenè exemptis quos cogi posse alij negant affirmant alij, vt *vid. l. c.* Denique non debetur ijs salarium, cùm sit officium voluntarium amicitiæ; si tamen damnum ex eo patiantur, vel sint etiam administratores bonorum, debet assignari à Iudice. *Lugo d. 25. sess. 16. n. 335. Dian. R. 39.* plura de executione piarum, & vltimarum voluntatem. *vid. Trul. & Dian. ll. cc. & Barbos. de iure vniu. c. 27.*

DV-

DVBIVM V.

De ijs, qui testari, & hæredes institui possunt.

Resp. I. Omnes homines liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi naturali, aut positiuo iure prohibeantur. Naturali autem iure testari vetantur infantes, furiosi, amentes; nisi tamen lucida interualla habeant, vel in vna materia delirent, & in alijs non, vt *Nauar. Sanc. l. 1. de matr. d. 8.* Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquandiu delirat, *v. C. Lugo d. 24. lib. 4.* Positiuo autem, surdus simul & mutus à natura, prodigus, seruus, vsurarius publicus, filius familias de bonis aduentitijs (si quidem ante Clericatum aduenerint, vt *v. Card. de Lugo de iust. d. 24. n. 67.*) impubes, captiuus apud hostem, damnatus ad mortem, si bona eius confiscentur. *Card. de Lug. l. c. n. 72.* professus religionem.

Dico, *professus*, quia nouitius cum adhuc sui iuris sit, absque superioris licentia validè testari potest, etiam non seruata iuris solemnitate, vt habet *Trul. c. 18. d. 5.* ex *Sà, & Bon.* & si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter religiosus Societatis, post emissa voce simplicia, etsi non licitè, validè tamen potest testari: quia dominium bonorum suorum retinet impeditum quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia superioris; non tamen vlla constitutione Canonica dispositio irritatur. *Ita Mol. Sanc. Laym.* Qui addit, potestatem testandi, seu iure, seu consuetudine, etiam religiosis ordinum militarium concessam, frequenterque à Pontifice concedi ijs solere, qui ex-

tra claustrum Beneficium, vel Episcopatum habent.

Resp. II. Omnes homines, etiam amentes, surdi, muti, serui, imò & communitas, hæredes institui possunt; nisi specialiter prohibeatur. *Ita Bonacin. de contr. d. vlt.* Quia ad hoc tantum requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem secundùm iura sunt. 1. Apostatæ, & Hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores: licet probabile sit, eos ante sententiam iudicis ad restitutionem non teneri, eò quod hoc ius in eo rigore non sit receptum. *Less l. 2 c. 10 dub 5. Sanch. l. 1. cap. 14. nu. 31.* 2. Ciuitas hostium, & communitas Iudæorum. 3. Damnatus ad metalla; persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen actiuè intestabiles sunt. *Less. loc. cit.* Adde casus in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti; vt 1. Hæredes (vti & legatarius) qui testatorem occidit. *Leg. vlt. §. vltim. ff. de bonis damnatorum.* 2. Idem, si testatori prohibuit testari, aut testamentum reuocare; aut si à vxore testatoris accidat. 3. Si dum testator mente captus, fuit hæres illius curam non habuit, aut si captiuum redimere neglexit. *v Mol. d 178. & 212. Card. de Lug. d. 24. nu. 75.* Vnde resolues.

I. Hæredes institui possunt professio ordinum, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorumque nomine Monasterium succedit. Tales autem sunt omnes ferè religiones, excepto Ordine Minorum de Obseruantia, & Capuccinorum. Ratio, quia illi sunt incapacs, secundùm *Trident. sess 25. c. 3.* vti & professi Societatis IESV. *v. Sanch. l. 6. cap. 16. Bon. loc. c. Laym. l. 3. t. 5. cap. 15.* licet con-

contrariũ probabilius esse patet. *Vuading.tract. de cont.d.4.dub.5.§ 4. v.Dian part.9.t.9.R.61.*

II. Collegia Societatis IESV, & domus, etiam professæ, hæreditates accipere possunt: modo bona immobilia, quæ communi vsui & habitationi non deseruiunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hæreditatis*; quia sicut Minores & Capuccini, legata & alia donata admittere possunt; ita etiam Societas IESV, etsi intuitu alicuius professi tantum ea deferantur, *v.Lay.l c.*

III. Testator potest quemuis extraneum instituere hæredem, nulla facta mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodo absit scandalum, & grauis necessitas illorum: quia nullo iure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit liberè. *Bon & alij 5. Dian.p.1.t.8. R.83. & 85.* Item *p.5.t.3.R.114.*

Quæres I. Quæ sit diuisio hæredem?

Resp Hæres alius est ex testamento; alius ab intestato Hæres ex testamento, vel est vniuersalis, siue ex asse; vel partialis, seu ex parte tantum, v.g. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Vterque horum vel est hæres necessarius, qui necessariò institui debet, vt sunt omnes in recta linea descendentes, & post hos ascendentes nisi sit causa iusta exhæredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, & non tamen cogitur. *Lay.c.5.n.9.*

Quæres II. Quantum hæredibus necessarijs debeatur.

Resp. Iure bono legitimam portionem descendentium, esse trientem hæreditatis, si non sint plures quam quatuor liberi, si plures,

semissem: Similiter ascendentium portio, etsi vnus tantum sit, est triens hæreditatis, idque absque vllo grauamine modo, & conditione: alioqui pro non appositis habentur. Quod si autem alicui ascendentium, vel descendentium, portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, vt ipso iure nullum: maximè, si causa idonea exhæredationis non sit inserta, & probata. *Lay. c. 8. n. 10.*

His adde 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem. 2. Peccare parentes, si absque iusta causa, ex inordinato affectu erga liberos, successionis inæqualitatem inter eos instituant. Iustæ autem causæ huius inæqualitatis erunt, merita & obsequia maiora; si pupilli magno sumptu in studijs ali debeant: si qui plus egere videantur. *Dian. par. 1. t. 8. L. R. 83.* si quis in studijs sustentatus sit Doctor, possitq; lucrari, & alij secus; imò patet id quod habet supra partes legitimas filijs debitas, potest de rigore relinquere extraneo. *Trul. cap. 18. d. 10. Bonacin. Dian. par. 1. t. 8. R. 83.* 3. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse hæredes necessarios, respectu tamen matris, esse; idque æquali iure cum legitimis. Quod si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere hæredes: modo parentes superstites legitima portione non priuetur. 4. Fratrem & sororem tunc tantum posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit. *Laym. l. c. n. 12. 13. v. Bon. d. 3. de cont. q. vlt p. 3.* 5. Patrem non posse expensas profactas pro filio in studijs litterum repetere, si quidem eas liberaliter fecit, vel donauit, secus si habuit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quod si pa-

ter

eet non repetijt, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in diuisionem conferre in commune: quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliundè constet contrariũ: *Azor. Villal. Trul. t.1. lib.4. cap.1. d.3.* v. *suprà cap.3. dub.2. de donatione.*

Quæres III. Qui hæredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito?

Resp. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, patrem & matrem defuncti, & in eorum locum, auos & auias. 3. His quoque deficientibus, fratres, & sorores ex vtraq; parte coniũcti; idq; æquis portionibus, exclusis ijs, qui ex solo patre, vel matre coniuncti sunt. 4. Si ex fratribus, vel sororibus vtrimque coniunctis, vnus mortuus liberos reliquerit succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres & sorores vtrimque coniuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis, patruis ex vna tantum partem coniunctis, non in stirpe sed capita, adeoque æquis portionibus succedunt: quia duorum fratrum filij, non suorum parentum loco, sed iure propriæ coniunctionis succedunt. Cum ergò æqualiter iuncti sint, æquales etiam in portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus, & sororibus vtrimque coniunctis, eorumque liberis succedunt fratres & sorores, ex vna tantum parte coniuncti: hoc tamen discrimine, vt qui ex patre sunt iuncti, succedant in bona à patre prouenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres, & sorores, eorumque filij deficiant, succedunt propinquiores collaterales, vsque ad decimum gradum; & fit talis successio in capita,

pita,

pita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex vtraque sint coniuncti. 7. In horum defectu succedit vxor: & denique in illius morte, fiscus secularis, in bonis omnibus laici ab intestato defuncti: fiscus autem Ecclesiasticus, in bonis Clerici *Lay. c. 6. n. 1. 2. 3. & 4.*

His adde 1. Quod si vxor, susceptis ex priore marito liberis, ad secundas nuptias transijt, quicquid à priore marito, donatione, aut testamento acquisiuit, eiusdem matrimonij liberis cedere. Similiter, si maritus alteram vxorem ducat.

Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantum, & iura, sed etiam debita & onera realia defuncti in se transferre. Interim non obligetur 2. Quod deductis expensis funeris, & solutis debitis, quartam partem hæreditas obtinere debeat hæres, vel hæredes & si eam non habent, legatis, non tamen pijs, vt notat *Trul. l. 7. cap* 18. *d.* 12. ex *authen.* similiter *C. ad legem falcid.* detrahere possunt, beneficio legis Falcid. *Lay l. 3. tr. 5. c 6. num. 7. Sanc. l. 4. cap.* 15. Vt autem hoc beneficio frui possit hæres conficere tenetur inuentarium, tametsi hanc obligationem testator possit remittere, respectu legatariorum, & fidei commissariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit: non tamen respectu creditorum, quibus præiudicare non potest. Vniuersim enim ab onere inuentarij, & à rationibus reddendis, res quibus potest relinquere bona: sine onere dandi partem alijs, potest liberare, ijsque concedere, vt eorum dictis, vel iuramento stetur. *Mol. Card. de Lugo d. 24. s. 8. n. 236.*

TRACTATVS SEXTVS.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ.

CAPVT I.
De Præcepto VIII.

PRohibetur hic omnes iniusta læsio famæ, & honoris proximi; ac præcipuè omnis falsitas, & mendacium, ac læsio verbalis, quæ fit, tum in iudicio falsò accusando, vel verum celando, de quo supra tum etiam extra perniciosè mentiendo, secreta reuelando; de quo *vid. Bon. de rest. d. 2. qu. 2. p vlt. Lay. l. 3. tr. 3. p. 2. t.* 5. ac denique detrahendo.

DVBIVM I.
Quid sit suspicio, iudicium temerarium, & dubitatio, ac quale peccatum.

Suppono hæc tria differre inter se, quod iudicium sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus; Suspicio, assensus inchoatus quo quis inclinat in vnam partem, iudicans probabiliter, latere aliquod fundamentũ opinandi. Dubitatio autem non est assensus (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic, non de suspicione & iudicio prudenti, quod sufficiẽtibus indicijs nititur, sed de imprudenti, & temerario, quod ijs destituitur. Maiora autem iudicia requiruntur ad iudicium, quam ad suspicionem, & ad hanc, quam ad dubitationem.

Resp. I. Iudicium temerarium, cum plena aduertentia, de graui malo proximi: communi-

niter est mortale, contra iustitiam *Ita Filliuc. Less. c. 29. l. 2. Lay. l. 3. c. 2.* Ratio, quia proximo fit grauis iniuria, dum sine causa improbus habetur, cum habeat ius ad bonum nomen, & famam, præterquam quod ex his iudicijs plerumque grauia mala sequantur. In confessione tamen non opus est explicare speciem mali iudicati, cum omnia vni iustitiæ commutatiuè in specie infima aduersentur. *Escob. E. 10. c. 4. n. 36.*

Dixi, *communiter*: quia si iudicium habet magnam probabilitatem, etsi non omninò sufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia mortalis certitudo; & magna probabilitas non adeò distant, vt censeatur graui iniuria, iudicare certum, quod est valdè probabile; v.gr. si iudices iuuenem solum cum puella inuentum in cubiculo, illicita tractasse. Ex quibus resoluitur peccari tantùm venialiter remotè iudicando sequentibus casibus *v. Tan. 2. d. 4. q. 3. d. 2.*

I. Si non sit graue malum, quod proximo temerè impingis & sic eum, qui iudicat alium esse spurium, vel filium Iudæi; à mortali excusat *Nau. Azor. & Less.* contra *alios* apud *Dia. p. 5. t 5. & R. 69.*

II. Si sit graue quidē, sed nō perfectè aduertas.

III. Si aduertas quidem te malè iudicare, non tamen aduertis signa esse insufficientia, nec de ijs dubitas.

IV. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

V. Mortale etiam non est, (per se loquendo) si de indeterminato tantum iudices: quia nulli fit grauis iniuria, *Escob. l. c. ex Pag.*

Resp. II. Suspicio & Dubitatio temeraria, ex genere suo videntur esse peccata tantum venialia, maximè, si procedant ex errore intellectus,

quo

quo iudicia vt sufficientia apprehenduntur. *Ita Laym ex S. Thom. Nau. Mol. Fill. tr. 4. cap. 1. quæst. 5. Les. l. 2. ca. 29. d. 3. &c.* contra multos qui putant esse mortale. Ratio est, quia communiter suspicio tantum est concitatio quædam ad assensum, manet enim in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo non fit illis grauis iniuria, cum non totaliter deturbatur de possessione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi, *maxime si ex errore*: quia talis cum non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationē: si verò ex maleuolentia in suspicione graui persistas, erit mortale, vt docet *Less. Fil. &c.* ob iniuriæ grauitatem. Atque est idem est de dubitatione positiua, orta ex maleuolentia absque causa: procedit enim ex contemptu alterius, proindeque grauis iniuria reputatur.

Quæres: Quomodo discerni possit suspicio à iudicio firmo, quando formido de opposito expressè non est coniuncta?

Resp. Caietanus censet cum iudicare, qui rogatus an habeat rem pro certo, respondet sibi certam, aut ferè certam videri: eum vero suspicari, qui respondet se non esse moraliter certū sed facilè potest falli. *v. Bo. de rest. d. 2. q. 7. p. 1.*

DVBIVM II.

Quid sit, & quam graue peccatum Detractio.

Resp. Detractio ex alienæ famæ iniusta violatio, vel denigratio. Differt à Contumelia, quæ est iniusta honoris diminutio, 1. Obiecto; quia contumelia honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio

de

de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt, modo: quia contumelia instar rapinæ fit apertè, contra præsentē: detractio vt plurimum instar furti occultè, & contra absentem. Vnde licet contumelia detractione grauior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo; etsi ex paruitate materiæ aut indeliberatione, fieri possit veniale. Ratio, quia est grauius furto, quod est mortale, cum lædat proximi famam, quæ est maius bonum, quam opes.

Detractio alia est directa & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantum, quæ fit ex leuitate, & loquacitate aliqua. Ex dictis *resolues*.

I. Regulariter non est mortale, (etsi per accidens, ratione damni sequentis, tale esse possit) reuelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium; quia tales non sunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quod quis v.g. sit stupidus, spurius, luscus, *Bo. t. 2. q. 4. p. 2.*

II. Plerumque etiam leuis detractio habetur si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v.g. esse iracundū, superbum &c. etsi aliquando grauis esse possit, quia audientes plerumque interpretantur de naturali propensione, & defectu inuolūtario: nec oritur graue damnum famæ. *S. Ant. 2. p. t. 8. c. 4. Syl. Les. dub. 3. nu. 18. Lay. l. 3 p. 2. c. 9. n. 3.*

III. Similiter non erit mortale cōmuniter, referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ, non notabiliter famam lædant; v.g. si dicas militem habere concubinam, pugnasse in duello, cogitare vindictam, adolescentem esse prodigum, deditum amoribus, &c. *Lay. l. 3. t. 3. p. 2. c. 3.*

IV. Fie-

IV. Fieri tamen potest; quod narrando defectus etiam naturales, spectata conditione & statu illius grauiter noceas, & sic grauiter pecces; vt si grauem, & optimi nominis Prælatum, aut religiosum, mendacijs assuetum esse virum grauem ac consularem illegitimè natum, Iudæum &c. Idem est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantum in genere dicas, v.g. te scire aliquid de illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturum *C. Lugo d.14.nu.41.*

V. Crimen aut defectum alicuius, modo verum, sæpè licet prodere ob iustas causas: verbi gratia 1. cum expedit superiorem scire suorum defectus, vt emendetur; de quo *v. sup. de Cor. frat.* & sic eos qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionem, (cauendo tamen ne ex reuelatione maius damnum sequatur) significant, communiter excusari docet *Trul.l.7.c.10.d.11.* ex *Bon. &c.* vti & vxorem loquentem cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. Causa consilij, vel auxilij capiendi; in quo tamen videndum, vt cum minimo damno tertij fiat. 3. Causa cauendi alterius damni; vt si alicuius æstimatio falso concepta de eius doctrina, probitate est alijs perniciosa. Vnde cum agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de suscipienda religione, assumẽdo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifestare (imo aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatẽ, crimina, vnde notabile aliquod incõmodum meritò timeretur: dummodo nulla alia sit ratio commodior impediendi; & damnum quod proximo timetur, sit maius, aut saltem æquale dãno, quod ex manifestatione defectus,

aut

aut criminis alterius, ei obuenerit. *Less. lib. 2. cap. 11. d. 12.*

VI. Hinc quoque, si quis iniuste lędit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare *alia via*, quam imminuendo quoque famam illius, id licet: dummodo falsa non dicas, in tantum quantum ad tuam famam conseruandam necesse est, nec magis lædas, quam lædaris, collata tua & alterius persona. *v. Car. de Lugo n. 50.*

VII. Si quis solatij tantum causa, & non intentione detrahendi alicui amico narret iniuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proueniat authori: ea enim ipsi imputanda est. Cauendum tamen, ne dicatur pluribus vel apertius nominetur persona, quam necesse sit ad consilium, vel solatium *Less. Laym. Tann. 2. 2. qu. 8. d. 7. d. 4 C. Lugo d. 14.* & sic excusari, posse famulos (saltem à mortale) qui iniurias sibi ab heris suis, vxores, quæ à maritis, filios qui à patre, Religiosos qui à Prelato illatas, doloris tantum mitigandi causa, referunt docet *Trul. lib. 7. ca. 10. d. 11. ex Less. Lay. Tan. Nau. Dia. p. 2. R. 33.* Idem putat *Caietan.* dicendum, si crimen occultum reueles vni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde sit ac si nulli diceretur; eo quod damnũ illud censeatur leue, & sic *Trul. l. 7. c. 10 d. 11.* cum *Dia. p. 1. t. 3. m. R. 22. & p. 2. t. 5. m. R. 33.* Excusat pęnitentem, qui in confessione manifestat complicem, dicuntque cum *Tann. Bon. Dia. Escob. E. 9* eam sententiam esse probabilẽ. Verum hæc vniuersim non videtur satis tutum, quia læsio famæ, apud vnam etiam personam, censetur grauis: vt patet in iudicio temerario. Imo sæpè quidam ægrius ferunt, se lædi apud vnam personam grauem quam tres vel quatuor alios,

alios. Vnde *Suar. Fil. Les. Azor. & Lay.* putant communiter esse mortale *v. C. Lugo l. c.*

VIII. Crimen simpliciter publicum, siue sit notorium iure, siue facto manifestare ijs, qui nesciunt, non est peccatum mortale iniustitiæ: quia hoc ipso auctor amisit ius ad famam; cum ratio iusti iudicis, & euidētia facti faciat, ne de iniuria iustè queri possit. Quod confirmat consuetudo, mandans historiæ publica crimina.

Dixi, non est mortale iniustitia, quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel non nisi post longum tempus, vel aliter cum graui mœrore eius qui commisit, sæpè potest esse mortale contra charitatem, vt *Less. Valent. Tol. l. 5. ca. 65.* contra *Nau & Caiet. vid. Card. Lugo d. 14. n. 59. Fagund. p. 2. l. 4. c. 3.*

IX. Similiter non est peccatum contra iustitiam saltem mortale, quærere causam captiuitatis alicuius, vel de ea loqui; sicut enim captiuitas est publica *Sayr. Bon. Trul. l. 7. c. 10. d. 11.* Vbi eodem modo excusat eum, qui refert delictum alicuius publicum, referendo simul pœnitentiam, & emendationem; secus si taceatur pœnitentia quam fecit, & sic ait peccare historiographos, describendo peccata mortuorum publica, & non referendo pœnitentiam vel emendationem, si resipuerint.

X. Similiter manifestare crimen, quod nondum est publicum, moraliter tamen certum est, breui fore publicum, (siue per facti euidentiam, siue per sententiam Iudicis) non est mortale; quia parum nocet. Nisi tamen ex ista anticipatione sequerentur grauia damna, v.g. in officio: &c. *Card. Lugo l. c. n. 92.*

XI. Infamem in vno crimine, de altero valde affini infamare, est tantum veniale: v.g. si de adul-

cò esse multos improbos; in tali Collegio vnum Canonicum commisisse graue crimen, v. gr. simoniam, docet *Escob. E.* 10. *c.* 4. ex *Fagund.* quod *Trul. l.* 7. *c.* 10. *l.* 4. ex *Bonac. Azor, &c.* limitat; si non sit tale, quod in alios redundet.

XV. Grauissimè autem peccat, qui ordini, seu statui alicui Religiosorum in communi, vel Monasterio detrahunt, dicendo v. gr. quod in eo malè viuatur, non seruatur obseruantia regularis, &c. (nisi id sit planè notorium) quia grauissimè nocent, tenenturque sub mortali ad restitutionem toti communitati, a qua superioris remissio non excusat. *Sot. Nau. Trul. c.* 10. *d.* 14. Talem autem sufficienter confiteri si dicas: detraxi cuidam Religioni, ordini, vel monasterio, &c. siue sit communitas numerosa, siue non, docet *Lugo, & Tamb. de exped. conf. l.* 2. *c.* 1.

XVI. Similiter mortale est tacita persona nominare Monasterium, vel ordinem religiosorum ex quo aliquis graue peccatum occultũ, v. g. adulterij, vel fornicationis commiserit. *Nau. Trul. c.* 10. *d.* 14.

XVII. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter; an verò apud vnum tantum alicui detraxeris. Ita probabiliter *Bon. de sacr. d.* 5. *c.* 2. *§.* 3. *dif.* 3. *n.* 16. *&* 21. ex *Sanch. Sylu. Adr. n.* 135. Sed *C. Lug. d.* 16. *nu.* 135. ex 140. *&* 163. ex *Nau. Sal. Kon. &c.* negat dicitque contrarium esse probabilius. Nec omittendum, si quem infamaueris libello famoso; cum id sit genus ditrahendi grauissimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen necessariò dicendum, in quo genere moris, *C. Lugo d.* 16. *n.* 265.

XVIII. Peccat mortaliter contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem, ratione cooperationis, is, qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter: qui verò lætatur tantum detractione audita, aut licet non lætatur, qui non impedit, cum commodè possit. Peccat pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra charitatem; non tamen tenetur ad restitutionem, nisi sit superior, pater, vel dominus, is enim ex officio tenetur impedire subditum, ne alteri iniustè noceat.

Dixi *si commodè possit*: quia non peccat, qui putat monitionem suam nihil profuturam; vel eo magnum incommodum metuit; vel qui rationabili verecundia prohibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc discedere; si commode potest: faciem tristiorem ostendere, vel alio sermonem auuertere. *Less.& Bon.l.c.* Hinc æqualis raro, (inferior rarissimè) tenetur corrigere detractorem. Quia audiens plerumque nescit, an quod dicitur, sit notorium, tametsi ipse ignorauerit; in dubio non est, cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, existimantes, simul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id sibi mox resistandum. 2. Quia cœpta detractione, sæpè melius consulitur proximo, si sinuatur absolui, quam si abrumpatur, nam si distincte explicetur, sæpe non tam grauiter apprehenditur, quam initio conceptum erat. 3. Quia sæpè sine graui offensione non potes corrigere. 4. Quia sæpè alter habet iustam causam manifestando, præsertim vni soli, *C.Lugo l.c.n.128. v.Dia.t.3.m.24.& t.5.R.35.*

Quæres I. An liceat alium infamare, ad tormenta grauia vitanda?

Re-

Resp. I. Licet, si crimen sit verum: quia nullam alteri facit iniuriam, cum habet ius ad illud in necessitate reuelandi.

Resp. II. Si crimen sit falsum, non licet: quia esset mendacium perniciosum *Syl.* tamen & *Nau.* putant, veniale tantum esse, si sola infamia sequatur, & post torturam reuocetur, eò quod non fit infamia efficax. *v. infrà l.4. cap.3.d.7.*

Quæres II. An liceat seipsum infamare?

Resp. Id non esse saltem mortale regulariter. *Ita Less. Fill. & Lay. l.3.t.3.p.2.c.3.nu.14.* quia non est contra iustitiam, cum sit famæ suæ dominus: nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conseruanda, nisi in quantum id exigit salus propria, vel proximi.

Dixi, *regulariter*, quia per accidens potest esse mortale, vt v.g. si tua fama sit necessaria muneri; vel si tibi damnum vitæ, vel alijs infamiæ, ex eadem sequeretur. *Vnde resolues.*

Non est mortale, ad vitanda grauia tormenta, falsum crimen sibi imponere, ex quo etiam mors sequatur, quia non tenetur homo cum tantis cruciatibus vitam suam tueri; nec talis dicetur se interficere, sed tantum ex iusta causa vitam morti exponere. *Less. & Fill. v. infrà l.4.c.3.d.7.*

DVBIVM III.

An, & quomodo Fama restituenda?

Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex natura iustitiæ, & ex dictis *de rest* famam iniustè ablatam restitui habere. Et quidem, si verùm crimen quis narrauit, debet opinionem conceptam, quantùm potest, apud audien-

tes abolere, dicendo, v.g. se malè dixisse, iniuriam intulisse, decretum esse, &c. Vel si hac ratione parum proficiatur, cum laudando in alijs rebus, crimen extenuando, honorem eius in re alia procurando &c. sic enim sensim tantundem fama eius illustrabitur ex vna parte, quantum ex altera obscurata fuit. Quod si autem crimen falsum impegisti, teneris id apertè retractare (adhibere etiam, si opus est, iuramento) apud eos, quibus dixisti, & (*per se loquendo*) ad quos infamia peruenit, siue apud auditores mediatos: vt contra *Leß. & Tan.2.2.d.4. q.6.d.6.n.146.* docet *C.Lugo*, quia totum damnum famæ, cuius causa es, teneris reparare.

Licèt aliquando sufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter se habere malè te informatum fuisse. *v. Laym. l.3.t.3.p.2.c.7. Leß. c.11. d.30.*

Dixi, *per se* plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excusatur, respectu auditorum mediatorum: tum ob moralem potentiam: tum quia eo ipso, quòd apud immediatos retractauit, implicitè illis commisit, vt hanc retractationem ipsi indicent alijs si quibus fortè reuelauerint: Idque confirmat praxis Confessariorum, qui tantùm obligant, vt retractent apud eos, quibus ipsi reuelarunt, *v. C.Lugo l.c.* Vnde resolues.

I. Confessarij est, vti & Concionatorum, benè instruere suos, & monere de restitutione, ac fuga vitij tum communis.

II. Is qui bona fide, vel probabili errore ductus, sine formali mendacio falsum de alio dixit, tenetur (intellecta postea materiali iniustitia) ad restitutionem, licèt non tam strictè, quam qui infamauit per iniuriam forma-

malem: hic enim tenetur restituere, cum detrimento famæ suæ, etiam equali; alter non item, sed tantùm, quatenus sine suo notabili incommodo potest. *Mol.Less.C.Lugo d.*15.*n*.2. Similiter qui crimen narrauit de vno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licet non ex iustitia (si quidem non eius actio, sed error audientium causa fuit damni iniusti) tamen ex charitate tenetur ad restitutionem, cùm possit graue damnum proximi sine suo detrimento præcauere. *Bon.d.*44.

III. Quid detraxit alteri libello famoso, tenetur, vt efficax sit restitutio, eam facere contrarijs scriptis, vel publica reuocatione. *Sayr. Bon.d.*2.*de rest.q*.4.*p*.9.

IV. Si ex læsione famæ ortum, etiam est alteri damnum fortunarum vt si priuatus est officio excidit spes diuitis matrimonij, amisit dotem &c. tunc, & fama debet restitui, & damnum illud compensari ad arbitrium; Et quidem obligatio restitutionis famæ, cum sit purè personalis, non transit ad hæredes, obligatio autem compensationis dicti damni, cùm habeat respectum ad bona infamatoris; transit ad hæredes. *Laym.l.c.c*.7.*n*.4.

Quares I. Quæ excusent à restitutione famæ.

Resp. Patere ex dictis *de restitut.l*.3.*t*.9.*c*.2. Vnde resolues.

I. Excusatus es à famæ restitutione, si planè sis impotens.

II. Si Crimen occultum, quod dixisti, vel simile, alia ratione fiat publicum. *C.Lugo d.* 15.*s*.3.*n*.37.

III. Si fama alijs modis iam recuperata sit; vt infamati purgatione, vitæ probitate, testimonio prudentum. *Less.l*.2.*cap*.11. *d*.24. etsi

tunc pro damno, quod secutum est, debeat satisfieri. *C. Lugo d.* 15. *s.* 3.

IV. Si prudenter iudicetur, iamdudum rem obliuione deletam. Quo casu maximè prudentia opus est: nam aliquando periculosius est retractare, renouando memoriam. *v. C. Lugo d.* 15. *s.* 3. *n.* 35.

V. Si is cui detraxisti, tibi similiter detraxit, nec velit restituere: quia tunc potest iure compensationis, seu retentionis vti, dummodò infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter *Tol. Les. Syl. Mald. Dian. t.* 2. *tr.* 5. *R.* 30. *Mol.* contra *Caiet. Tan. C. Lugo,* & *Nauar.*

VI. Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris valoris, quàm fama detractoris. Sic v.g. Prælatus non tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quàm cum amissione famæ multò maioris momenti: sed sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecunia compenset *vid. C. Lugo l. c.*

VII. Si infamatus sponte remiserit, (modò tamen eius infamia non redundet in alios, vt familiam, statum) siue expressa, siue tacita sit condonatio: tametsi nihilominus ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque graui incommodo. *C. Lugo d.* 15. *s.* 3. *n.* 38. Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, siue interpretatiua voluntas eius, qui potest condonare; si nimirum ille sit ita affectus, vt si rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non est inuitus, saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur *v. C. Lugo l. c.*

Quæres II. An restitutio famæ licitè condonetur.

Resp.

Resp. Licitè fit in ijs casibus, in quibus seipsum licet infamare: in quibus autem, & quàm peccat se infamando, in ijsdem & tam grauiter peccat condonando. *Nau.Trul.lib.7. cap.10.dub.82.* Vnde resolues.

I. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter. 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valde vtilis Reipub. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem. *Sot. Less. Trullenc. loco citat.* qui tamen notat, condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios; secùs quando redundat. Vnde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios; neque filij quando in parentes *Vide Aut.cit.*

II. Ex eo verò præcisè, quod infamatus (vel contumelia affectus) conuersans cum infamatore, videatur remittere, iniuriam, non censetur condonare restitutionem famæ, vel honoris; sicut nec alia debita per familiaritatem. *Nauar.cap.18. Trul.dub.29.*

CAPVT II.

Quid de Præcepto nono, & decimo?

RESP. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis secundæ tabulæ præsertim Sexto, & Septimo vetantur. Qua de re vide *suprà*; & patebit ex dicendis de peccatis, *infrà l.5.*

CAPVT III.

Quid de Praceptis Ecclesia.

RESp. Etsi ea sint plurima; præcipuè tam toti Christiano populo communia qui que numerantur. Ex quibus hic agendum rest de tertio, quia de 1. & 2. actum est in *pracep 3. Decalogi: de 4. & 5. infrà lib. 6. de Sacram.*

DVBIVM I.

Quid requiratur ad Ieiunium Ecclesiasticum & quanta eius obligatio?

Resp. Ieiunium ex præcepto Ecclesiæ, obl gante sub mortali, requirit tres conditione *Lay. l. 3. t. 8. c. 1. n. 13.*

I. Est vnica tantùm comestio de die, in o dine ad nutritionem. Quæ ita necessaria e conditio, vt secunda comestione pecces mo taliter, reliquis autem supra secundam, a summũ venialiter tantùm. *Lay. c. 1. n. 12. & 23*

II. Est abstinentia ab esu carnium, t.m que ouorum, & lacticiniorum: eo quod e carne originem trahant, multumque nu triant. Vnde intra quadragesimam iure com muni prohibentur; extra eam permittuntur Imò intra eam, quibusdam locis consuetu do permittit, quæ vbique notanda est *Bonac d. vlt. q. 1. p. 4.* ex *Syl. Nauar. Less. Az. Lay. loc. c Fil. Fagund. p. 4. l. 1. c. 2.* Adde dispensatum quoad carnes, etiam lacticinijs, & ouis vesc posse, non tamen vice versa; & cui est permis sus esus carniũ, etiam secunda refectio permis sa videtur, vt contra *Regin. Less. Nau. &c.* pro

ba

babiliter docet *Azor l.7. c.10.q.3. Fil.t.27.c.3. q 4. Tol.&c.* Confirmatq; *Bon.l.c.* si esus carniũ sit permissus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantùm *Less. Fill. Azor. &c.* Ratio, quia de essentia ieiunij est abstinentia à carnibus.

III. Conditio est, certa hora refectionis, quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, sed moraliter. Dictam autem horam notabiliter, sine iusta causa præuenire, mortale putat *Nau.* & quidam alij; sed probabiliùs docent esse veniale *Tol. & Fill.* eò quòd non violetur substantia, sed tantum circumstantia, *Tol Less.d.2. n.13.v.Lay c.1.n.10.& seq.*

Dixi, *notabiliter*, & *sine causa*; quia præuenire ex iusta causa, ver. grat. si iter faciendum, si hospites dimittendi, &c. & absque ea, per mediam horam tantùm, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam & licita est, & laudabilis, si nihil ante sumas.

Ex dictis resolues.

I. Non soluitur ieiunium per diuisionem prandij, ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamue causam rationabilem, vti apud religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ; quia non nisi vnicam refectionem intendunt. Et hinc *Sanch to.2. opusc.l.5.c.1.dub.24. Escob. c.5. E.7. cap.3.nu.29.* excusant famulos, mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex reliquijs gulosè sumant, cùm vt melius seruiant, cum vt famem subleuent (intellige, si cum illorum refectione licita moraliter vniatur.) Nec soluitur per sumptionem electuariorum, vel crebriorem haustum, ante quem

modicum ſumere, ne potus noceat, permitt *Azor. Eſcob. t. 1. E. 7. c. 3. n.28.* Et quidem t ties, quoties biberit, dummodò non in fra dem ieiunij, v. gr. vel 6. amygdalas, vel qu ſimile *Reg. &c.* cum *Dian. p. 1. t. 9. R.24.* qu ordinantur potius ad alterationem corporis vel digeſtionem ciborum, quam nutritionem.

Excipe tamen 1. Si quis ſumeret, lac, iu culum, & ſimilia, quæ ſiue ſorbeantur, ſi comedantur, non habent rationem potus ſed cibi: ac principaliter referuntur ad nu triendum. 2. Si quis poma, pira, vel etiam vu in magna quantitate ſumeret; quia habent ra tionem cibi. *Dicaſt. & alij 6.* cum *Dia p.9. t.6 R.14.* 3. Niſi quis in magna quantitate electua ria, in fraudem ieiunij ſumeret. Qui verò i potu valdè excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra ieiunium, peccare ſaltem mortaliter. *Laym.loc.cit.num.7.*

II. Ieiunium non ſoluitur per collatiuncu lam veſpertinam, etſi hæc non ad ſomnum ſed nutritionem ordinetur, quia conſuetud permittit. Addo, *veſpertinam*: quia ſine cauſa non licet illam ſumere mane, vel meri die: ex iuſta tamen cauſa licet vtrumque; v ſi fiat ratione debilitatis, negotiorum, ſtu diorum: ſine ea erit veniale tantum, cùm no violetur ſubſtantia ieiunij.

Quoad eius quantitatem; communiter deſi gnatur quarta, vel quinta pars integræ cœna contra *Dian. 1.p. tom.4. R.127. Tur.&c.* doce *Reg. cap. l.6. nu.185. Laym.cap.1. num.9. Fili tom.2. t.27. p.2. c.2. q.7. num 33.* dices, ita de ciſum eſſe in celebri academia Theologorum qui omnes in quartam partem conſenſerint Idem probat *Eſcob. t.1. E. 13. c.3. num. 61.*

qui-

quidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat: quia tali in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tantò quis magis minusue peccat, quantò magis, vel minus transgreditur. Adde quibusdam locis ex consuetudine plus permitti secularibus, quam religiosis, nobilibus, quam plebeis; & in frigidis regionibus, quam in alijs, vt notat *Laym. l. 4. t. 8. c. 1. & Bon. l. c.* Plus item quibusdam locis in vigilia Natiuitatis Domini (& alibi in Cœna Domini) permitti ex consuetudine, dicit *Medin. Caiet. num. 34. & Sanch. in opusc. Escob. t. 1. E. 7. c. 3.* Quod *Bon.* non improbat, vbi ea consuetudo est recepta.

Quoad æqualitatem, in ea prohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem leuiores, vt fructus aliaue ex saccharo, & melle confecta: & pro more regionis parum butyri, & casei, vt in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam. *Laym. l. c. n. 9.*

III In confessione non sufficit dicere, non seruaui, aut fregi ieiunium; sed addendum, vtrum refectione multiplici, an esu carnium. Et si hoc, vtrum semel, an sæpiùs quantitatem notabilem sumpserit: quia probabile satis est, etiam in hac materia, paruitatem à mortali excusare, vt docet *Bon. t. 2. d. vlt. q. 1. p. 2. & Tan. t. 3. d. 3. q. 3. dub. 5.* v. gr. si coquus, aut ægroti minister, parum carnis prægustent; *Escob. l. c. n. 54. Sanch. in opus. t. 2. l. 5. c. 1. dub. 12. n. 10.* vel ex alijs cibis quartam tantùm partem collationis serotinæ, siue vnam vel duas vncias sumat hanc enim esse materiam paruam, cum *Turr. & Leon.* docet *Dian. p. 5. t. 5. R. 11. & p. 8. t. 7. R. 54.* esse probabile. Si

autem sæpiùs eodem die parum sumeret, peccaret grauiter; quia materiæ illæ coalescerent in vnam magnam, vt contra *Salas* docet *Dian.p 3.t.6.R 43.* Denique si sit in *quadragesima*, vtrum fregeris esu ouorum, aut lacticiniorum. Tametsi enim *Dian. t.9. R.45. & to 6. misc. R. 80.* citans multos doctores, dicat certum esse, quod sit mortale, si non ex iure positiuo, saltem ex consuetudine, in omnibus ferè mundi partibus recepta, vesci ouis, & lacticinijs in Quadragesima: probabile tamen est tutum (saltem in his Germaniæ partibus) esse tantùm veniale. *Laym c. 1 n.3. Fagund. l. 1. c. 2. &c.* Tum quia, licet consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali, obligat. *vid. Fil. t. 27. c. 3. Bon. n. 2.* Tum quia Ecclesia non tam grauiter ad hoc obligat, vt patet tum ex verbis ipsis; cum ex faciliore dispensatione in his, quàm in carnibus. Ob quam causam etiam laridi & adipis sunt, facilius concedi posse pauperibus, docet *Lay. l. 4. t. 7. c. 1, n.5* Imò ait, nec diuitem propter eum vsum, continuò damnandum esse peccati mortalis: præsertim cum *Sylu V. Ieiunium*, & alij dicant, eum, cui ouorum & lacticiniorum vsus permissus est, etiam laridi, & saginis præmissum videri; idque non improbet *Azor. l 7. c. 10. q vlt. v Lay. hic Fagund.p.4 l.1.c.2 n.20.* vbi dicit, pinguedinem inter carnes non computari. *Vid Dian p. 1. tom 9. R 21.* Verùm in his videndum vbique, quid recepta piorum consuetudo ferat, à qua non temerè recedendum. *Azor.lib 7.cap.10 quæst.vltim.*

Dixi, *si sit in quadragesima*, quia extra eam licitè vescitur ouis, qui debet ieiunare,

v. g. ob Iubilæum; *Henr. &c.* vel ex pœnitentia sacramentali, *Fagund.* vel ex voto, aut in Vigilia. *vide Dian. p. 1. t. 9. R. 5. & 6.*

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent à Ieiunio?

Resp. Hæ sequentes. 1 Superioris dispensatio; qua tamen non est opus, si necessitas sit euidens; sed in dubio tantum, idque siue ad esum carnium, siue ad secundam refectionem. Talis autem superior, est Episcopus, & Parochus, etiam præsente Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet. Imò *Sylu. & Sanch de matr lib. 8. d. 9. num 27 & in opusc. tom 2. lib. 5. c. 1. dub. 5. num.* 18 absolutè affirmat, posse dispensare præsente Episcopo; quia inquit, ad Episcopum non recurritur in minimis, vt vsus habet; quod Episcopi sciunt, & non contradicunt. Verum id totum pendet ab vsu & consuetudine, sine qua non licebit. *vid. Tral lib. 3. c. 2. dub 7.* Item Prælatus (& in eius absentia Vicarius illius, vt habet *Sanch, loc. cit.*) respectu suorum religiosorum; non tamen Confessarius, licet priuilegiatus, si non sit Parochus; quia non habet iurisdictionem in foro externo. *Sanch. loc cit.* contra *Pal.* Vnde tantum potest iudicare de iustitia causæ. Causa autem valida ad dispensandum erit vel vera, vel quæ talis putatus; sufficit enim credulitas inculpata. Item, cum quis bona fide putat se à ieiunio excusari, etsi causa insufficiens sit, tantum venialiter peccare, docet *Caiet.* At si verè bona fide putet, se planè excusari, nullo modo peccare videtur.

II. Causa est impotentia, qua excusantur qui

qui sine notabili damno non possunt ieiunare vt sunt iuniores, vsque ad annum 21. completum: quibus post 8. annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, conualescentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio, quia hi omnes egent alimento multiplicato; vti & senes communiter sexagenarij, nisi euidenter constet posse ieiunare sine damno. In dubio autem a. possint, non tenentur cum periculo tentare fortunam; quia cum de ætate constet, & robur sit dubium, non est expectandum, donec, deficiant; tunc enim irrecuperabilis est defectus. *Gran. 1. 2. d 6. tract. 3. p. 1. dub. 6. s. 5. num. 39 Escob. Laym. l. 3. tr. 8. cap. 3. Tann. 2. 2. d 3 q 3 dub. 5 Fill. tom. 2. tract. 17. part. 1. cap. 6. & cæteri com.* contra *Nauar. Sà, Sanchez de matrim. tom. 2. lib 7. d. 32. num. 7. & p. 2. Consil. lib. cap. 1. d. 4. num. 7.* item *Dian. p. 1. tom. 9. R. 2 &c.* qui absolutè, sine omni restitutione sexagenarios omnes à ieiunio liberant. Quam sententiam *Trul.* tanquam communiorem, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, vt ait, sequitur (cum *Molfes. Ortiz, &c.*) *l. 4 cap. 2. d. 7. nu 3.* præsertim cum scrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus vouerunt ieiunium, adduntque esse probabile quod sufficiat, si annus 60 sit inchoatus, eo quod is in fauorabilibus habeatur pro completo. *Dian. p. 5. tom. 14. R. 83.* ex *Nal do, & Sanch.* Item *part. 9. tom. 7. R. 73.* ex *Trul & alijs 6.* Eademque ætate (vti & ante annum 21.) Regulares non teneri ad ieiunia sui ordinis probabile affirmat, *parte 9. tom. 7. R. 73* ex *aliis 4.* qui etiam probabile censet excusari fœminas quinquagenarias, *parte 9. tomo 7 9. R. 73.*

9. R. 73. ex *alijs* 4. Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum; vel non sufficientem pro vnica refectione, *vid. Sanchez in opusc.* vbi ex *Nau. Gabr. Ang.* excusat eos, qui laborant tertiana, vel quartana; item qui ex vacuitate stomachi, notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte calefieri, aut dormire non possunt. Neque hos teneri manè sumere collatiunculam, & vesperi cœnam, notat *Dian. part.* 1. *tom.* 9 *R.* 51. ex *Fill. & alijs* 3. quia nemo tenetur peruertere ordinem refectionum.

III. Causa est labor, vel officium, cum quo ieiunium non possit consistere; qualis est agricolarum, & multorum opificum, vt fabrorum, pistorum, sutorum, &c. (etsi de sutoribus neget *Angles* cuius sententiam *Sanchez* dicit esse veram, si non suant, sed tantum scindant corium, & materiam præparent;) non tamen pictorum, sartorum, quorum labor est. Excusat etiam *Laym. l.* 4. *t.* 8. *c.* 3. figulos argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 138. & *Gord. t.* 2. *l.* 6. *q.* 18. *c.* 6. versantes prælum typographicum, non tamen typorum, compositores, fossores autem, ferrarios, & similes, etiam die vno, vel altero, quo non laborant, excusat. *Azor. &c.* cum *Dian. p* 1. *t.* 9. *R.* 9. Similiter excusatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, vt ait *Sanch. in opusc. l. c. vid. Fill. num.* 119. Ratio horum omnium est, quia communiter horum vires non sufficiunt ad huiusmodi labores cum ieiunio.

Dixi, *pedibus*; quia multi non excusant equites, longa tamen equitatio ad plures dies,

vt

tunc pro damno, quod secutum est, debeat satisfieri. *C. Lugo d.15.s.3.*

IV. Si prudenter iudicetur, iamdudum rem obliuione deletam. Quo casu maximè prudentia opus est: nam aliquando periculosius est retractare, renouando memoriam. *v. C. Lugo d.15.s.3.n.35.*

V. Si is cui detraxisti, tibi similiter detraxit, nec velit restituere: quia tunc potest iure compensationis, seu retentionis vti, dummodò infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter *Tol. Les. Syl. Mald. Dian. t.2. tr.5. R.30. Mol.* contra *Caiet. Tan. C. Lugo, & Nauar.*

VI. Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris valoris, quàm fama detractoris. Sic v.g. Prælatus non tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quàm cum amissione famæ multò maioris momenti: sed sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecunia compenset *vid. C. Lugo l.c.*

VII. Si infamatus sponte remiserit, (modò tamen eius infamia non redundet in alios, vt familiam, statum) siue expressa, siue tacita sit condonatio: tametsi nihilominus ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque graui incommodo. *C. Lugo d.15.s.3.n.38.* Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, siue interpretatiua voluntas eius, qui potest condonare; si nimirum ille sit ita affectus, vt si rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non est inuitus, saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur *v. C. Lugo l.c.*

Quæres II. An restitutio famæ licitè condonetur.

Resp.

Resp. Licitè fit in ijs casibus, in quibus seipsum licet infamare: in quibus autem, & quàm peccat se infamando, in ijsdem & tam grauiter peccat condonando. *Nau.Trul.lib.7. cap.10.dub.82.* Vnde resolues.

I. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter. 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valde vtilis Reipub. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem. *Sot. Less. Trullenc. loco citat.* qui tamen notat, condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios; secùs quando redundat. Vnde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios; neque filij quando in parentes *Vide Aut.cit.*

II. Ex eo verò præcisè, quod infamatus (vel contumelia affectus) conuersans cum infamatore, videatur remittere, iniuriam, non censetur condonare restitutionem famæ, vel honoris; sicut nec alia debita per familiaritatem. *Nauar.cap.18. Trul.dub.29.*

CAPVT II.

Quid de Præcepto nono, & decimo?

RESP. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis secundæ tabulæ præsertim Sexto, & Septimo vetantur. Qua de re vide *suprà*; & patebit ex dicendis de peccatis, *infrà l.5.*

CAPVT III.

Quid de Praeceptis Ecclesiæ.

RESp. Etsi ea sint plurima; præcipuè tamen toti Christiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agendum restat de tertio, quia de 1. & 2. actum est in *praecepto 3. Decalogi: de 4. & 5. infrà lib. 6. de Sacram.*

DVBIVM I.
Quid requiratur ad Ieiunium Ecclesiasticum, & quanta eius obligatio?

Resp. Ieiunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante sub mortali, requirit tres conditiones. *Lay. l. 3. t. 8. c. 1. n. 13.*

I. Est vnica tantùm comestio de die, in ordine ad nutritionem. Quæ ita necessaria est conditio, vt secunda comestione pecces mortaliter, reliquis autem supra secundam, ad summũ venialiter tantùm. *Lay. c. 1. n. 12. & 23.*

II. Est abstinentia ab esu carnium, tamque ouorum, & lacticiniorum: eo quod ex carne originem trahant, multumque nutriant. Vnde intra quadragesimam iure communi prohibentur; extra eam permittuntur. Imò intra eam, quibusdam locis consuetudo permittit, quæ vbique notanda est *Bonac. d. vlt. q. 1 p. 4.* ex *Syl. Nauar. Less. Az. Lay. loc. c. Fil. Fagund. p. 4. l. 1. c. 2.* Adde dispensatum quoad carnes, etiam lacticinijs, & ouis vesci posse, non tamen vice versa; & cui est permissus esus carniũ, etiam secunda refectio permissa videtur, vt contra *Regin. Less. Nau. &c.* proba

abiliter docet *Azor l.7. c.10.q.3. Fil.t.27.c.3. n.4. Tol.&c.* Confirmatq; *Bon.l.c.* si esus carniũ sit permissus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantùm *Less. Fill. Azor. &c.* Ratio, quia de essentia ieiunij est abstinentia à carnibus.

III. Conditio est, certa hora refectionis, quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, sed moraliter. Dictam autem horam notabiliter, sine iusta causa præuenire, mortale putat *Nau.* & quidam alij; sed probabiliùs docent esse veniale *Tol. & Fill.* eò quòd non violetur substantia, sed tantum circumstantia, *Tol. Less.d.2. n.13.v.Lay c.1.n.10.& seq.*

Dixi, *notabiliter*, & *sine causa*; quia præuenire ex iusta causa, ver. grat. si iter faciendum, si hospites dimittendi, &c. & absque ea, per mediam horam tantùm, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam & licita est, & laudabilis, si nihil ante sumas. *Ex dictis resolues.*

I. Non soluitur ieiunium per diuisionem prandij, ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamue causam rationabilem, vti apud religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ; quia non nisi vnicam refectionem intendunt. Et hinc *Sanch to.2. opusc.l.5.c.1.dub.24. Escob.c.5. E.7. cap.3.nu.29.* excusant famulos, mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex reliquijs gulosè sumant, cùm vt melius seruiant, cum vt famem subleuent (intellige, si cum illorum refectione licita moraliter vniatur.) Nec soluitur per sumptionem electuariorum, vel crebriorem haustum, ante quem

P 5 mo-

modicum sumere, ne potus noceat, permittit *Azor. Escob. t. 1. E. 7. c. 3. n.28.* Et quidem toties, quoties biberit, dummodò non in fraudem ieiunij, v. gr. vel 6. amygdalas, vel quid simile *Reg. &c.* cum *Dian. p. 1. t. 9. R. 24.* quia ordinantur potius ad alterationem corporis, vel digestionem ciborum, quam nutritionem.

Excipe tamen 1. Si quis sumeret, lac, iusculum, & similia, quæ siue sorbeantur, siue comedantur, non habent rationem potus; sed cibi: ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, pira, vel etiam vuas in magna quantitate sumeret; quia habent rationem cibi. *Dicast. & alij 6.* cum *Dia p. 9. t 6. R. 14.* 3. Nisi quis in magna quantitate electuaria, in fraudem ieiunij sumeret. Qui verò in potu valdè excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra ieiunium, peccaret, saltem mortaliter. *Laym. loc. cit. num. 7.*

II. Ieiunium non soluitur per collatiunculam vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed nutritionem ordinetur, quia consuetudo permittit. Addo, *vespertinam*: quia sine causa non licet illam sumere mane, vel meridie: ex iusta tamen causa licet vtrumque; vt si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum: sine ea erit veniale tantum, cùm non violetur substantia ieiunij.

Quoad eius quantitatem; communiter designatur quarta, vel quinta pars integræ cœnæ contra *Dian. 1. p. tom. 4. R. 127. Tur. &c.* docet *Reg. cap. l. 6. nu. 185. Laym. cap. 1. num. 9. Fill. tom. 2. t. 27. p. 2. c. 2. q. 7. num 33.* dices, ita decisum esse in celebri academia Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserint. Idem probat *Escob. t. 1. E. 13. c. 3. num. 61.* si qui-

quidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat: quia tali in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tantò quis magis minusue peccat, quantò magis, vel minus transgreditur. Adde quibusdam locis ex consuetudine plus permitti secularibus, quàm religiosis, nobilibus, quam plebeis; & in frigidis regionibus, quam in alijs, vt notat *Laym. l.4. t.8. c.1. & Bon. l.c.* Plus item quibusdam locis in vigilia Natiuitatis Domini (& alibi in Cœna Domini) permitti ex consuetudine, dicit *Medin. Caiet. num.34. & Sanch. in opusc. Escob. t.1. E.7. c.3.* Quod *Bon.* non improbat, vbi ea consuetudo est recepta.

Quoad æqualitatem, in ea prohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem leuiores, vt fructus aliaue ex saccharo, & melle confecta: & pro more regionis parum butyri, & casei, vt in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam. *Laym. l.c. n.9.*

III In confessione non sufficit dicere, non seruaui, aut fregi ieiunium; sed addendum, vtrum refectione multiplici, an esu carnium. Et si hoc, vtrum semel, an sæpiùs quantitatem notabilem sumpserit: quia probabile satis est, etiam in hac materia, paruitatem à mortali excusare, vt docet *Bon. t.2. d. vlt. q.1. p.2. & Tan. t.3. d.3. q.3. dub.5.* v. gr. si coquus, aut ægroti minister, parum carnis prægustent; *Escob. l.c. n.54. Sanch. in opusc. t.2. l.5. c.1. dub.12. n.10.* vel ex alijs cibis quartam tantùm partem collationis serotinæ, siue vnam vel duas vncias sumat hanc enim esse materiam paruam, cum *Turr. & Leon.* docet *Dian. p.5. t.5. R.11. & p.8. t.9. R.54.* esse probabile. Si

autem sæpiùs eodem die parum sumeret, peccaret grauiter; quia materiæ illæ coalescerent in vnam magnam, vt contra *Salas* docet *Dian.p 3.t.6. R 43*. Denique si sit in *quadragesima*, vtrum fregeris esu ouorum, aut lacticiniorum. Tametsi enim *Dian. t.9. R.45. & to. 6. mis. R. 80.* citans multos doctores, dicat, certum esse, quod sit mortale, si non ex iure positiuo, saltem ex consuetudine, in omnibus ferè mundi partibus recepta, vesci ouis, & lacticinijs in Quadragesima: probabile tamen est tutum (saltem in his Germaniæ partibus) esse tantùm veniale. *Laym. c. 1 n.3. Fagund. l. 1. c. 2. &c.* Tum quia, licet consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali, obligat. *vid. Fil. t. 27. c. 3. Bon. n. 2.* Tum quia Ecclesia non tam grauiter ad hoc obligat, vt patet tum ex verbis ipsis; cum ex faciliore dispensatione in his, quàm in carnibus. Ob quam causam etiam, laridi & adipis sunt, facilius concedi posse, pauperibus, docet *Lay. l. 4. t. 7. c. 1. n.5* Imò ait, nec diuitem propter eum vsum, continuò damnandum esse peccati mortalis: præsertim cum *Sylu V. Ieiunium*, & alij dicant, eum, cui ouorum & lacticiniorum vsus permissus est, etiam laridi, & saginis præmissum videri; idque non improbet *Azor. l 7. c. 10. q vlt. v Lay. hic Fagund. p. 4 l. 1. c. 2 n. 20.* vbi dicit, pinguedinem inter carnes non computari. *Vid. Dian p. 1. tom 9. R 21.* Verùm in his videndum vbique, quid recepta piorum consuetudo ferat, à qua non temerè recedendum. *Azor. lib 7. cap. 10 quæst. vltim.*

Dixi, *si sit in quadragesima*, quia extra eam licitè vescitur ouis, qui debet ieiunare, v.grat.

v. g. ob Iubilæum; *Henr. &c.* vel ex pœnitentia sacramentali, *Fagund.* vel ex voto, aut in Vigilia. *vide Dian. p. 1. t. 9. R. 5. & 6.*

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent à Ieiunio?

Resp. Hæ sequentes. 1. Superioris dispensatio; qua tamen non est opus, si necessitas sit euidens; sed in dubio tantum, idque siue ad esum carnium, siue ad secundam refectionem. Talis autem superior, est Episcopus, & Parochus, etiam præsente Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet. Imò *Sylu. & Sanch de matr lib. 8. d. 9. num 27 & in opusc. tom 2. lib. 5. c. 1. dub. 5. num. 18* absolutè affirmat, posse dispensare præsente Episcopo; quia inquit, ad Episcopum non recurritur in minimis, vt vsus habet; quod Episcopi sciunt, & non contradicunt. Verum id totum pendet ab vsu & consuetudine, sine qua non licebit. *vid. Tral lib. 3. c. 2. dub 7.* Item Prælatus (& in eius absentia Vicarius illius, vt habet *Sanch. loc. cit.*) respectu suorum religiosorum; non tamen Confessarius, licet priuilegiatus, si non sit Parochus; quia non habet iurisdictionem in foro externo. *Sanch. loc cit.* contra *Pal.* Vnde tantum potest iudicare de iustitia causæ. Causa autem valida ad dispensandum erit vel vera, vel quæ talis putatus; sufficit enim credulitas inculpata. Item, cum quis bona fide putat se à ieiunio excusari, etsi causa insufficiens sit, tantum venialiter peccare, docet *Caiet.* At si verè bona fide putet, se planè excusari, nullo modo peccare videtur.

II. Causa est impotentia, qua excusantur qui

qui sine notabili damno non possunt ieiunare; vt sunt iuniores, vsque ad annum 21. completum: quibus post 8. annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, conualescentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio, quia hi omnes egent alimento multiplicato; vti & senes communiter sexagenarij, nisi euidenter constet posse ieiunare sine damno. In dubio autem an possint, non tenentur cum periculo tentare fortunam; quia cum de ætate constet, & robur sit dubium, non est expectandum, donec, deficiant; tunc enim irrecuperabilis est defectus. *Gran. 1. 2. d. 6. tract. 3. p. 1. dub. 6. ∫. 5. num. 39. Escob. Laym. l. 3. tr. 8. cap. 3. Tann. 2. 2. d. 3. q. 3. dub. 5 Fill. tom. 2. tract. 27. part. 1. cap. 6. & cæteri com.* contra *Nauar. Sà, Sanchez de matrim. tom. 2. lib 7. d. 32. num. 7. & p. 2. Consil. lib. 5. cap. 1. d. 4. num. 7.* item *Dian. p. 1. tom. 9. R. 20. &c.* qui absolutè, sine omni restitutione sexagenarios omnes à ieiunio liberant. Quam sententiam *Trul.* tanquam communiorem, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, vt ait, sequitur (cum *Molfes. Ortiz, &c.*) *l. 4. cap. 2. d. 7. nu 3.* præsertim cum scrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus vouerunt ieiunium, adduntque esse probabile quod sufficiat, si annus 60 sit inchoatus, eo quod is in fauorabilibus habeatur pro completo. *Dian. p. 5. tom. 14. R. 83.* ex *Naldo, & Sanch.* Item *part. 9. tom. 7. R. 73.* ex *Trul. & alijs 6.* Eademque ætate (vti & ante annum 21.) Regulares non teneri ad ieiunia sui ordinis probabile affirmat, *parte 9. tom. 7. R. 73.* ex *alijs* 4. qui etiam probabile censet excusari fœminas quinquagenarias, *partt 9. tomo 7.* 9. R. 73.

9. R. 73. ex *alijs* 4. Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum; vel non sufficientem pro vnica refectione, *vid. Sanchez in opusc.* vbi ex *Nau. Gabr. Ang.* excusat eos, qui laborant tertiana, vel quartana; item qui ex vacuitate stomachi, notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte calefieri, aut dormire non possunt. Neque hos teneri manè sumere collatiunculam, & vesperi cœnam, notat *Dian. part. 1. tom. 9 R. 51.* ex *Fill. & alijs* 3. quia nemo tenetur peruertere ordinem refectionum.

III. Causa est labor, vel officium, cum quo ieiunium non possit consistere; qualis est agricolarum, & multorum opificum, vt fabrorum, pistorum, sutorum, &c. (etsi de sutoribus neget *Angles* cuius sententiam *Sanchez* dicit esse veram, si non suant, sed tantum scindant corium, & materiam præparent;) non tamen pictorum, sartorum, quorum labor est. Excusat etiam *Laym. l. 4. t. 8. c. 3.* figulos argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores. *Dian. p. 3. t. 4. R. 138. & Gord. t. 2. l. 6. q. 18. c. 6.* versantes prælum typographicum, non tamen typorum, compositores, fossores autem, ferrarios, & similes, etiam die vno, vel altero, quo non laborant, excusat. *Azor. &c.* cum *Dian. p 1. t. 9. R. 9.* Similiter excusatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, vt ait *Sanch. in opusc. l. c. vid. Fill. num.* 119. Ratio horum omnium est, quia communiter horum vires non sufficiunt ad huiusmodi labores cum ieiunio.

Dixi, *pedibus*; quia multi non excusant equites, longa tamen equitatio ad plures dices,

vt

vt docet *Fill. t. 37 c. 6.* meritò excusat. Vbi etiã concedit, ob labores præcedentes, & subsequentes, posse aliquem excusari, si probabiliter debilitatus vel debilitandus putetur, ita vt officio ritè fungi nequeat *vid. Bon. d. vlt. q. 4. n. 11.* ex eodem capite Doct. excusãt coniugẽ, si debitum reddere non possit, quando ieiunat, vti, & vxorem, quæ ob maciem, non possit cum ieiunio se viro gratam præstare. *Bon. l. c.* Atq; vniuersim loquendo, nemo tenetur opus ad quod obligatur, omittere ob præceptum ieiunij, ait *Caiet.* Quod intelligo, nisi ista obligatio sit valdè leuis, & rationabiliter postponenda obligationi ieiunij.

IV. Est pietas, vel maius bonum. Vnde excusantur, qui cum ieiunio non possunt vacare operibus melioribus, v. gr. Concionatores, Præceptores ordinari, Confessarij, Cantores, & quotquot operà charitatis, & misericordiæ, tam corporalià, quam spiritualia exercent, etiam ob mercedem, si ea cum ieiunio peragere non possunt. *Fill. to 2. t. 27. p. 2. c. 6. n. 24. Azor. p. 1. l. 7. cap. 28. Ferm. Nau. Syl. Fagund. &c.* Atq; hi quidem omnes intelligunt, & fere addunt, quando eorum labores cum ieiunio non possunt consistere. *Dian.* autem, absolutè loquendo *p. 1. t. 9. R. 9.* Prædicatores, qui diebus quadragesimalibus (intelligo omnibus) concionantur, putat à ieiunio excusando, quia, inquit, summoperè laborant; non item eos, qui Dominicis tantùm concionatur, nisi sint debiles. *Sanch.* tamen *in consil. 2 p l. 5. c. 1. d. 13 n. 6. 7. & 8. & Trul. l. 3. c. 2. d. 7* putat à ieiunio quaquagesimæ communiter, & regulariter excusari eos; qui ter vel quater in hebdomada concionantur, cum feruore. De Lectoribus verò *Dian.*

loc.

loc. cit. cum *Fagund. p. 4. l. 1. c. 8. nu. 19.* censet, non omnes excusandos, sed eos tantum, quorum labor est improbus, vel qui ita sunt debiles, vt satisfacere non possit. Idem ferè sentit *Sanch.* licet *l. c.* putet, Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt, (vt in Societate faciunt præceptores grammaticæ) satisfacere, si media quadragesima, siue ter in hebdomada ieiunent: eo quod sit magnus labor; & paucis annis sic fatigantur, vt progredi non possint. Sic ille. Verùm præstat, vt superiores, ad tollendum scrupulum; cum talibus dispensent, (vt monet idem *Sanch. l. c.*) nam in omnibus istis, regula certa & vniuersalis statui nō potest alia, quàm quod lex Ecclesiæ non obliget, cum magna difficultate, vt notat *Lay. c. 3. n. 3.*

V. Charitas, vel etiam vrbanitas secundùm quosdam excusat etiam à veniali eum, qui die ieiunij rogatus ab amico, modicum cibi sumit. *Med. Fagund. Fill. Dian. p. 1. t. 9. R. 29.* vel qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum, etiam carnis. *Nauar. Sanch. Dian. p. 5. t. 5. R. 32.*

LIBER

LIBER QVARTVS DE PRÆCEPTIS PARTICVLARIBVS.

Certo hominum statui proprijs.

VM omnes fideles sicut præcepti Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum, & officium vniuscuiusque, teneatur scire sub peccato mortali; ita vt ipsa eorum ignorantia vincibilis (*licet non sequatur transgressio*) sit peccatum mortale *Syl. Sayr. Sanch. Baldel. tom. 2. l. 1 d. 9. n. 8. & 9.* hinc post præcepta omnibus communia agendum de præceptis proprijs certorum statuum in particulari.

CAPVT I.

De Statu Religioso.

DVBIVM I.

Quæ sit natura Status Religiosi?

REsp. status Religionis est fidelium, ad diuinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ, stabilis in communi viuendi modus ab Ecclesia approbatus.

Dico: *ab Ecclesia*: quia etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant, postea tamen in Concilio Lateranensi, sub Innocentio III.

sta-

ſtatutum eſt, ne noua religio inducatur, niſi approbata à Papa. Ratio eſt; quia cùm religio ſit communitas Sacra, in qua debet eſſe ſpiritualis iuriſdictio, hęc autem à Papa proueniat, decens eſt, vt talis communitas ab eodem approbetur. *Laym. l. 4. t. 5. c. 1.* Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. Ad eſſentiam religionis non requiruntur vota ſolemnia: Ratio, quia qui in Societate IESV vota ſimplicia edunt, ſunt veri, religioſi, vt definiuit Gregorius XIII. in bulla *Aſcendente Domino*. *Lay. l. c. n. 4.*

II. Non ſunt religioſi, ij ordines militantes, qui coniugalem caſtitatem tantùm vouent. Sunt tamen verè Religioſi, milites S. Ioãnis, & Teutonici, eorumq; ſimiles, cùm tria vota ſubſtantialia habeant. Similiter ex fratribus, & ſororibus tertiarijs, ſiue Ordinis S. Franciſci, ſiue aliorũ, tãtùm ſunt Religioſi, qui in Religione approbata, ſecundùm certam regulam, tria vota ſubſtantialia emittunt. Contra autem ij non ſunt qui licet tria iſta emittant, & cõmuniter vel ſeorſim habitant; regulã tamen à Sede Apoſtolica approbata non profitentur. *Lay. l. c.*

III. Religioſi non ſunt, qui edito voto perpetuæ paupertatis, & caſtitatis obedientiam vouent Confeſſario, aut Epiſcopo. Ratio quia tali voto non ſubijciuntur iuriſdictioni ſpirituali, quæ à Deo, medio eius Vicario, prouenire debet. *Ibid. n. 7.*

IV. Etſi Papa in votis ſolemnibus Religionis diſpenſare poſſit, vt quis deſinat eſſe Religioſus; non poteſt diſpenſare tamen, vt quis manens Religioſus, ſubſtantialibus votis non teneatur: quia ad eſſentiam Religionis illa ſpectant. *Laym. l. c. n. 8. ex Nau. &c.*

V. Re-

V. Religiosus promotus ad Cardinalatũ, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ Religionis; etsi quoad aliquos effectus paupertatis & obedientię, exemptus censeatur. Deinde, etsi iugo regulæ absolutus sit, quoad culpã & pœnam tamen ex obligatione moralis honestatis, ex ea seruare debet, quę eum decent, & cum eius munere consistent. Hinc quoad habitum, sui ordinis colorem deferre debeat; etsi quoad figuram, Episcopis sęcularibus se conformare possit, vt ClemẽsVIII. cõcessit apud *Sanc. 6. mor. c. 6.* Imo si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degradatione; tamen non tenetur ad regularem obseruantiã redire; quia retinet; eminentiam Episcopalem; ob quã obedientia regulari exẽptus fuit. *ibid.* ex *S. Tho. Rodriq. Sanc. &c.* Secus est in Cardinali religioso, qui non est Episcopus; hic enim relicto Cardinalatus, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia, ideoq; si Papa eius renunciationẽ acceptat is tenetur redire ad obedientiam regularem sui ordinis. *Paulus de Lugo, Resp. mor. l. 5. d. 12.*

VI. Religiosus ad Parochiam promotus, cum votis astrictus manet, tenetur deferre habitum religionis, regulamque obseruare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantum secundum moralem honestatem; sed sub obligatione grauis culpæ, si ad eam regula obliget. *Ita Lay. l. 4. t. 5. c. 1. n. 11. & 12.* Vbi addit, quod etsi Parochus religiosus in ijs, quæ ad regulam spectant, subiectus maneat superiori; Iam tamen consuetudine multis locis obseruari, vt non tantum in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisque alijs ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subijciatur. *v. Syl. Sal. 6. m. c. 6. n. 36.*

DV-

DVBIVM II.
Quæ requiruntur ad valorem professionis religiosæ.

Resp. Ad valorem eius, tres requiritur conditiones I. Est æqualitas, seu aptitudo vouētis, scilicet, vt iuxta *Trid. ses. 25. c. 15. de Regularibus*, decimum sextum ætatis annum expleuerit annumque integrum, cum religioso habitu, steterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod per statuta à Pontifice confirmata in isto ordine, substantiale esse conseatur *Azor. to. 1. l. 12. c. 2. q. 6. & 7. Rodriq. to. 2. c. 6.*

II. Conditio, Consēsus & acceptatio expressa, vel tacita Prælati ordinis; per hanc enim religioni incorporari debet. Idque ordinariè, non tantum cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certè maioris, aut principalioris partis, secundum cuiuscumque ordinis statuta. *Nau. Less. c. 41. d. 7.*

III. Vt professio spontè facta sit, non cogente graui metu, qualis esset incarceratio, alimentarum subtractio, eo quod in professionem consentire noluerit. Idemque metus reuerentialis, non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum, & imperij, sæpius repetita importunitate, aut graui offensione, aut diu continuata indignatione cōsanguineorum; adiunctis etiam minis de subsidijs negandis, si ex religione egrediatur hæc enim vel singula, vel certè simul iuncta, considerata conditione hominis rudis, timidi, &c. metu iustum incurrere possunt, & professionem irritare, vt docet *Lay. cum alijs lib. 4. tract. 5. c. 5. Less. l. 2. c. 43. dub. 7.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

IV. Is,

IV. Is, qui professionem irritam edidit, ex defectu alicuius, conditionis ex iam dictis, nisi eam post modum tacitè, vel expresse ratificauerit, egredi religione, & vxorem ducere potest: licet ob euitationem scandali, causam egressus dicere debeat: & si ad forum externum causa deueniat, defectum professionis probare; idque intra quinquennium à die professionis, post illud enim non auditus iuxta *Trid. cap. 19. ses. eadem*. Quia præsumitur eam interea ratificasse.

V. Quod si tamen sciret, illam iuris præsumptionem falsam esse, eo quod vel ignorans impedimentum, vel metu graui aliave iusta causa, impeditus, reclamare intra quinquennium non potuerit; vel impedimentū sit essentiale, ac perpetuum, aut saltem vltra quinquēnium durat, eo lapso potest reclamare, debetque audiri in iudicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui, vt contra *Bonac. de clau∫. d. 4. qu. 2. p. 16. Nauar. sanc. d. 37. nu. 22. Less. lib. 2. cap. 41 d. 7. Azor. lib. 12. cap. 4. quæst. vlt. Dian. par. 3. t. 2. R. 53. Barbosa, Trident. sess. 25. cap. 19. nu.* 8. vbi plures alios citat; & nisi aliud quid impediat, fugere potest, vt docet *Laym.* Qui addit, quod si fuga sine graui scandalo vel incommodo tentari non posset, monendum à Confessario, vt professionem tacitè ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat, actusque ijs proprios exerceat, cum intentione, quod professus talis ordinis esse velit, *vid. Aut. cit. & Dia. p 71. 7. R. 51.* vbi ex *Trident. sess 25. cap. 19.* probat, Episcopum de nullitate professionis, sine interuentione, superioris regularis sententiam ferre non posse, & si faciat, fore nullam.

DV.

DVBIVM III.
Ad quid teneatur Religiosus vi sua professionis.

Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi professionis tenetur velle seruare suum statum, qui est perfectionis, siue tendentium ad perfectionem; (licet secundum se non sit præcepti, sed cõsilij hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem *S. Tho. 2.2.q.186.a.1.& 2.&q.184.a.5. Laym.l.4.t.5. cap.1. nu.1. Suar. de relig. tom.4.li.1.c.4. Bard. de consc.d.7.c.6.§.5.* Vnde resolues.

I. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantùm studere perfectioni. *Bard. l.c.*

II. Tenetur tendere ad perfectionem, 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea *Lay. l.c.c.6.nu. 13.* 4. Tenetur aliquibus medijs vti, & si omnia media abijciat, non est in statu salutis, *Suar. Lay. l.c.* dicens; si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita & regulas negligat, eo quòd sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, siue specialiter non præcepta, nec promissa: quia alia, moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis. *Suar.*

III. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis (non per alia) hoc est seruando suas regulas, *Sanc. l.6.c.5.n.1.& 2.* Hinc peccat 1. per contemptum regulæ, hoc est si nolit subijci, *Ib. n.6.* 2. si tantùm velit seruare quę sub mortali obligant, quia, contemnis perfe-

ctio-

ctionem. *ibid.n.7.* 3. Per actum directè contrarium, hoc est, nolendo perfectionem; quod esse mortale docet *Sanch. num.*10. *Pellizar. & Bardi loc.cit.*

IV. Si quis non tantum intendat non esse sollicitis in obseruatione regulæ, sed etiam nũquam seruare; etiamsi facile possit, est mortale vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemptu formali, *Suar. l.c.n.*24.

V. Si ex remissione animi, & sine vllo iusto titulo, per directam intentionem, velit aliquã regulam non seruare, erit saltem leuis contemptus, & peccatum veniale. *Suar. l.c.*

VI. Frequenter, & ex consuetudine violare regulam esse mortale, dicit *Sanch. l.6.mor.c.4. n.*18. & 20. Tum quia perturbat religiosam disciplinam: tum quia secundùm quosdam est contemptus interpretatiuus, vel saltem probabilissimum eius periculum, tenetur autem sub mortali ita viuere, vt non sit grauiter perniciosus Religioni, inducẽdo alios malo exemplo ad regulæ laxitatem. *Sanch. Lay. l.4.t.5.c.9.* tum quia constituit se in eo statu, vt tanquam incorrigibilis sit expellendus, tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni addixit, ita se gerere, vt sit tolerabilis, & non mereatur expelli: at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, regulas sine discrimine transgreditur, reddit se intolerabilem, vt debeat expelli, aut, si tolleretur, plurimùm nocet ergò per accidens, & indirectè agit contra professionem, peccatque mortaliter. *Sanc. c.4. nu.* 18. *v. Auth. cit.*

VII. Religiosus Societatis IESV peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cauendis defectibus, ob quos se dimittendum vel eijciendum

dum præuidet: & licet ita dimissus sit liber in conscientia, si tamen sit dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, vtpotè obtenta per dolum dantem ipsi causam; (sicut in matrimonio, & cæteris contractibus) vnde subiaceat pœnis apostatarum. *Bonac. de claus. quæst. 2. p. 12. §. 1.*

VIII. Scholasticus Societatis IESV, qui prauis moribus, de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetrauit non est liber à votis. *Les. l. 2. c. 40. d. 15. Sanc. l. 6. c. 9. n. 99. Lay. l. 5. t. 5. c. 9. n. 13.*

DVBIVM IV.

Ad quid Religiosus obligetur vi Votorum?

Resp. I. Religiosus ex voto paupertatis obligatur, vt nihil habeat proprium. Nomine autem proprij intelligũtur bona temporalia prætio æstimabilia, quorum dominium, vel certè facultatem disponendi liberam, & independentem, in perpētuum abdicauit. Constat *ex capite, non dicatis 12. q. 1. c. Monachi.*

Dicitur I. *Bona temporalia*: quia retinet religiosus dominium bonorum spiritualem, honoris, famæ, & similium. Item ius eligendi, præsentandi, conferendi regulare beneficium, & *S. Thom. 2. 2. q. 18. ar. 7. Sanc. l. 7. c. 18. Less. l. 3. c. 4. d. 4. Laym. l. 4. t. 5. tr. 7.*

Dicitur II. *Dominium vel facultatem disponendi*, propter religiosos Societatis IESV, qui post emissa vota, retinent, & acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent ius actuale, de ijs pro suo arbitrio disponendi, vel vtendi; in cuius abdicatione, essentia religiosę paupertatis consistit, *Sanc. Lay. l. c. n. 3.*

Dicitur III. *Independenter*: quia religio-

sus, etiam professus, potest habere peculium dependens, & reuocabile ad nutum superioris, quod nomine proprij non cōprehenditur: *Lay. l.7.n.12.* Vnde sequentes Casus resoluuntur.

I. Non repugnat voto paupertatis, quod Religiosi habent bona in comuni, etiam immobilia. Imò, sine consensu Papæ, non possunt se obligare communitati, quod ea nunquam sint acquisituri, quia præiudicarent immunitati Ecclesiasticæ *Lug. Resp. mor. l.2. d.8.* Neque possunt fructus seu reditus à donatore destinatos ad ea emenda, applicare ad vsus alios, v.g. soluenda debita, &c. *Ibid. d.10.*

II. Non repugnat paupertati, si religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine monasterij, idque in monasterij commodum. Imò nec repugnat, si detur commodum, vel incommodum ipsiusmet religiosi, aliquod Ecclesiasticum beneficium. Quo casu competit ei administratio redituum, quos ad sui sustentationem, piasque causas applicare potest, iuxta Canonum concessionem: quod reliquum est pertinet ad Ecclesiam, vel beneficium cui seruit: ac consequenter donationes de redditibus beneficij factæ ab eo in vsus non pios, inualidæ sunt, & contra iustitiam, neque accipientes possunt tuta conscientia retinere. *Suar. tom.4. de rel. l.5. Mol 276. &c. communiter.* Ratio quia non habent dominium dictorum redituum. *Lugo de iust. tom.1. d.4. s.1.* Nihilominus *Vuading.* apud *Dian. p.8. t.6. R.133.* probabile censet, quod etsi illicitæ, validæ tamē sint istæ donationes, idemque multò magis de donationibus Episcoporum regularium censet cum eodem. *Dian. loc. cit. R.132. &c.* contra *Sanch. Suar. &c.* Ad

mona-

monasterium verò omnia alia, quæ aliunde, quàm ex Beneficio acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ. *Nauar. Azor. tom. 1. l. 12. cap. 10. qu. 6. & 7. Mol. Lay. l. c. v. Trid. sess. 25. c. 2 de Regul.*

III. Non tātùm iure antiquo, sed etiam post Tridentinum, probabile est, religioso in monasterio, vel iuxta illud manenti, annuatim assignari posse reditum, vt ex eo viuat suo cōmodo & incōmodo, reuocabiliter tamen ad nutum Prælati. Similiter monialibus victum præberi posse, ita vt ipsæ sibi labore manuum vestes cōparent. Ita cōtra *Azor. Less. & Mol.* docet *Sanc. l. 7. mor. c. 22. Tan. La. l. 4. c. 7.* Qui addit, talem consuetudinem, vbi viget, non damnandā: probat tamen tolli debere si commodè possit, monetq; sine vrgentissima causa introducendam.

IV. Peccat contra paupertatem religiosus si quid, seu domi, seu foris, etiam ex ijs, quæ ad victum & vestitum pertinent, sine superioris consensu expresso, tacito, vel præsumpto, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, vel accommodet, Ita *Less. l. 2. c. 41. d. 8. & d. 9. n. 79. Sanch. 7. mor c. 19. nu. 53. & cap. 21. n. 32. Suar. tom. 3. de relig. l. 8. cap. 11. Lay. l. 4. t. 5. c. 7. Az. tom. 1. l. 2. c. 12.*

Dixi *sine consensu tacito*: quia si Prælatus sciat, subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet cùm facile possit, tacitè consentire, & probare videtur. Vnde *Sanch. 6. mor. c. 19.* ait, si in aliqua religione consuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi, sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat. Etsi Prælatus subdito donet, vel donari permittat ima-

gines, rosaria, &c. sciens non indigere ijs omnibus ad proprium vsum, tacitè facultatem concedere censetur, donandi alijs, vt notat *Lay.* Monet tamen *Less.* tale consensus non præsumendū, nisi in rebus paruis, & crebrò concurrentibus.

Dixi II. *vel præsumpto*: hic enim locum habet, cùm res vrget, superiorque non est præsens. Ad hunc autem, vt vult *Sanch.* & *Bon.* non sufficit, quod superior libenter concederet, si peteres (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti solitę, licerent sine venia; quod caderet in euersionem disciplinæ regularis) sed requirit, vt ipse censeatur concedere, quamuis non petas, nolit in ijs circumstantijs te petere. Addit tamen *Sua.* & *Les.* excusari à mortali, si præsumatur affectus superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. Ratio, quia tunc censetur rem habere ex voluntate superioris, saltem virtuali, quod illo affectu latet; ideoque si superior tantùm sit inuitus, quoad modum, venialiter quidem peccari, non tamen contra paupertatem, docent *Suar. Sanc. Lay. l. 5. t. 5. c. 7.*

V. Contra votum paupertatis peccas, si quid ex rebus in vsum tuum concessis, in alium vsum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas lata culpa. Ratio, quia in ijs tantùm habes vsum facti, idque precariò, quamdiu superiori videbitur, estque actus dominij, posse rem arbitratu suo destruere. *Sanch. n. 19. Lay. n. 6. Less. n. 79.*

VI. Item peccas, si quid abscondas, vt illud liberæ dispositioni superioris subducas. Nec Procuratores, Oeconomi, Administratores, Prælati inferiores, quicquam possunt expendere, contra quam regula ordinis, voluntas superiorum, vel consuetudo postulat.

Ra-

Ratio, quia non sunt domini bonorum communium, sed tantùm administratores. *Lay.n.9.* ex *S.Thom.&c.*

VII. Si Prælatus permittat subdito, vt bona ex quacunque causa, aut titulo prouenientia, in vsus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa, & statum suum dedecentia, penes se habeat, peccat & prælatus, & subditus contra votum paupertatis: estque talis donatio seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia *Nau. Sylu. Valentia, Mol, t.2.d.276. Az. Les.d.9. Sanc. Lay.* Quia Prelatus non potest dare veniam maiorem, quam ipse habet; ipse autem cùm non sit dominus, non potest bona suo arbitratu, & inutiliter expendere, sed tantùm in Religionis necessitatem, & vtilitatem. *v.C. Lugo de iust. d.3. sect.7.n.131.*

Resp. II. Religiosus voto Castitatis obligatur, vt abstineat se ab omni voluntaria delectatione venerea, interna, & externa, proindeque si quis contra castitatẽ peccet, duo peccata admittit luxuriæ, & sacrilegij *Les.& Lay.cap.8.*

Resp. III. Religiosus ex voto obedientiæ, obligatur ad omnia, quæ superior præcipit, secundùm regulas, & constitutiones ordinis, siue directè, & expressè, siue indirectè, & implicitè. Et quidem si præcipiat in virtute S. Obedientiæ, in nomine Domini nostri IESV Christi, vel simili forma, tenetur obedire sub mortali, quia intendit obligare quantum potest: sub veniali autem, si alia forma vtatur, vel sub nullo: quod consuetudo in Societate IESV approbat *v.S Th.2.2 q.104. Syl. Sanch.l.6 mor.c.1. Less.l.3.c.41.dub.9. Lay.c.9.*

Porrò quæ indirectè pertinent ad regulam, *Sylu.* & quidam alij ampliant, ad illa, quæ fa-

ciunt ad pleniorem eius obseruationem *Sanch.* tamen arctat ad res valde necessarias, sine quibus regula commodè seruari nequit, alioqui enim superior quia suis corporis macerationis præscribere posset; ordinantur enim ad pleniorem obseruationem regulæ. *Laym. l. 4. t. 5. c. 9. Les. l. 2. c. 4 d. 9.* Vnde resolues.

I. Non tenetur subditus obedíre in ijs: quæ sunt vel contra regulam (nisi superior in ea possit dispensare, & legitima causa dispensandi subsit) vel supra regulam, vt essent magnæ macerationes (nisi in pœnam, vel ad obligationem votorum necessariæ,) vel vt acceptet Episcopatum. *Dia p. 6. t. 8. R. 33. & alij sex*, vel infra regulam, scilicet vana (nisi præcipiat ex causa, quæ sit secundum regulam, v.g. vt obedientia exerceatur) Nec refert, quod regulæ iubeant in omnibus obedire; id enim non de obligatione voti, sed obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Suar. Sanc. 6. mo. c. 2. & Lay.*

II. Si regula ordinis sub peccato obliget, eius transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio, quia talis regula non est minùs præceptiua, quam vox superioris; & subditus promittens obseruationem regulæ, eo modo, quo ipsa intendit, se obligare censetur: proindeque Chartusianus v.g. carnes edens, vel Franciscanus feria sexta non ieiunans, & contra obedientiã, & contra temperantiam peccat. *S. Tho. in 2. d. 44. q. 2. a. 3. Valent. Sanc. 6. mor. cap. 1. & 4. Vas. Rodriq. Lay. l. c. n. 6. Escob. &c.*

III. Si regula sub peccato non obligat; transgressor, illius non peccat contra votum obediẽtiæ. Ratio quia talis regula non continet propriè præceptum, sed tantùm est ordinatio, seu monitum, obligans tantùm ad pœnam, si impona-

ponatur. *S. Th. Lay. l. c &c.* Hinc nec trāsgressio illius ex rationabili causa, & bono fine, seu ex motiuo virtutis facta v. gr. si extra tempora loquatur cum socio, vt mœstum consoletur, est peccatum: erit tamen veniale, si ex negligentia, tempore animi, alioue inordinato affectu fiat *Lay. l. c.* Quem vt plurimū concurrere, adeoque rarò omni culpa vacare, putat *Valent. Sanch. & Suar.* Qui addunt quod si quis frequenter, & quasi per consuetudinē, regulā transgrediatur, religiosam disciplinā grauiter perturbet, eaque ex causa in periculo expulsionis se constituat peccet mortaliter *Lay. l. 7. t. 5. c. 9. Sanc. n. 18.*

IV. Etsi Capitulares nouum statutum condere possint, quo ipsi, alijque postmodum professionem edituri, obligentur, antè tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, si ad regulam, ordinis non directè, nec indirectè spectet *Laym. loc. cit. nu. 10.* Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem prouinciali (iuxta cuiusque ordinis institutum) concurrente maiore parte suffragiorum, & non sit regulæ difforme. *vid. Escob. de leg. E. 1. c. 2. nu. 15.* Ratio, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari iuxta *reg. 39. in 6.* Addit *Laym. & Sanc.* ex *Sylu. Azor. tom. 1. lib. 13. c. 11. q. 10. Les. l. 2. cap. 41. n. 22.* nec Pontificem posse religiosos cogere ad arctiorem viuendi rationem, quam instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, prouenit ex voto, quod factum fuit secundùm proprium regulæ institutum. Si tamen regulæ reformatio necessarium medium esset ad ordinis conseruationem, ad eam Prælatus cum Capitulo, multoque magis Pontifex, illos cogere potest,

 quan-

quando ad hoc se implicitè quisque obligasse censetur *Sylu. Less. Sanch. Laym. ll. cc.*

V. Etsi consuetum non sit, nec consultum, vt Prælati sub peccato præcipiant actus internos, probabile tamen est fieri posse, vt docet *Lay. Suar. &c.* Ratio, quia verisimile, est, quod alioqui religiosi ad id se obligare intendant, cùm se quasi holocaustum Deo tradant.

Quares. An subditus teneatur obedire, si dubitet, vtrum fit licita quam *Prælatus iubet*, vel iusta causa imperandi?

Resp. I. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi: in dubio autem nemo spoliandus est iure, quod habet. Nec dicas, subditum etiam esse in possessione libertatis; cùm habeat debitum parendi.

Resp. II. Non teneri, si graue damnum obediendo timeat. Ratio, quia in dubio fauendum est reo, eique de cuius damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione iuris, quo potest se à periculosis rebus conseruare. *Less. Sanch. 6. mor. c. 4. alijque.*

DVBIVM V.
Qui possint, vel teneatur ingredi religionem?

Resp. I. Omnes illi, & soli possunt ingredi religionem, qui sunt sui iuris, nec alijs obstricti, qui verò alijs obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu, *Less. l. 2. cap. 41. d. 3.*

Vnde 1. Non possunt ingredi religionem impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem 2. Nec filijs, si parentes sine illis se alere nequeant. *Laym. l.*

q. 1. 3. c. 3. n. 1. 3. Nec serui sine consensu dominorum. 4. Nec qui decipit virginem, sub promissione matrimonij. 5. Nec is, qui non est soluendo creditoribus, modò in seculo manendo, possit intra paucos annos soluere. *D. Thom.* contra *Sylu. Fumus. V. Religio, & alij*, putant, illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui iuramento se obstrinxit, præterquam quòd sit obstrictus suæ Ecclesiæ: sicut maritus vxoris. 7. Nec coniuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consumasset, ante expletos 2. menses, qui eis à iure conceduntur, aut nisi alter coniugum cōmisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. II. Qui vouit religionem, tenetur ingredi secundùm sequentes regulas.

I. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum persuasionis. *Laym. l. 4. t. 5. c. 6. num. 5.*

II. Qui vouit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem, non tamen contra: quia, minus præstaret quam promisit. Quòd si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur à voto strictiorem ingrediendi. Ratio, quia votum solemne, quo fit personæ traditio, & religionis ius in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale ius religioni strictiori erat acquisitum. *Laym. l. c.* ex *S. Thom. &c.*

III. Is qui vouit experiri religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseuerandi in laxiore. Ratio, qui a hoc melius est. *Laym. loc. c. ex Sanchez &c.*

IV. Professo licentiam transeundi ad ordinem laxiorem Episcopus vel Prælatus ordinis exemptus, cum consensu Capituli, dispensatiuè ex iusta causa dare potest. *Laym. l. c. Less. l. 2. c. 41 num 103. Sanch. 6 mor. c. 7.*

V. Professus, ad ordinem strictiorem, petita, licet non concessa Prælati sui licentia, ex iusta causa transire potest. Quod addo, quia huiusmodi transitu, sine causa temerè fieri non debet. Quod si autem fiat, spectanda est austeritas circa silentium, & solitudinem: idque non tantùm secundùm institutum regulæ, sed etiam secundùm obseruationem præsentem. Probatur *ex c. Licet, de regularibus v. Laym. Less. Sanch. ll. cc.* Ex dictis resoluuntur hi Casus.

I Canonici regulares ad Monachos transire possunt, non contra: cùm religio Monachorum austerior sit. *Lay l. c.*

II. Professus regulam strictiorem, si ea non seruetur in suo monasterio, alioue eiusdem ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad laxiorem, in quo regula seruetur: ita vt considerato præsenti statu, ducat vitam strictiorem. *Lay. l. 4. t. 5. c. 6. n. 10.* ex *Sanc. Rodriq. &c.*

DVBIVM VI.

Ad quid teneantur religiosi eiecti, & fugitiui?

Suppono, Religiosum iustas ob causas religione expelli posse. 1. Si in graui vel pernicioso crimine existens, notoriè incorrigibilis appareat; in quo tamen casu, moniales perpetuo eius carceri mancipandas, quam eijciendas, putat *Sanchez lib. 6. mor. cap. 9.* 2. Si ob criminis in-

infamiam, sine graui ordinis damno, tollerari nequeat. 3. Si in admissione retinuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltem ad modum graue, v.g. lepram, &c. vt docet *Nauar. Sà. V. Religio num. 34. Sanch. 6. mor. c. 4. num. 56.* Ratio, quia in re admodum graui decepit: ita vt fraus dederit causam admissioni. *v Dian. p. 9. t. 9. R. 57.* vbi docet, quòd licet hactenus ex communi sententia. *Sanch. Suar. Azor. Rodriq &c.* Religiosi propter delictum aliquod graue, etiam semel perpetratum potuerit expelli, iam tamen propter declarationem *Vrbani VIII.* editam anno 1624. per nulla priuilegia possint expelli è Religione (excepta Societate IESV) nisi sint incorrigibiles, tales autem non censeantur, nisi vnius anni ieiunio, & pœnitentia in carcere sint probati.

Hoc supposito, Resp. I. Professus è religione ob culpam eiectus, manet religiosus votisque astrictus. *Lay. l. 4. t. 5. c. 13.* ex *communi*: Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Eiectus, rerum, quas acquirit, vsum & administrationem tantum sibi vendicare potest, non autem dominium: neque illud acquiritur monasterio, cuius non est membrum amplius, sed Ecclesiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, si Beneficium non habet, & exemptus est. Quòd si autem non sit exemptus Episcopo loci. *Lay. l. c.* ex *Mol. & Less.*

Dixi, *eiectus*; quia fugitiuos & apostatas, ijs exceptis, quæ ex Beneficio Ecclesiastico accepta sunt, monasterio acquirere verius est, si illud dominij in communi capax sit: sin minus, Sedi Apostolicæ. Ratio, quia monasterium, instar seruorum, eos vendicare & reducere poterat. *Lay. l. c.* ex *Azor. & Sylu. &c.*

II. Eiectus per culpam, non omninò solutus est voto obedientiæ, etsi eius executio magna ex parte cesset: quia caret superiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud seruare in præparatione animi, si recipiatur. *Lay. l. c.* ex *Na & L.*

III. Idem à reliquis monasticis obseruantijs, & regulis, vt à ieiunijs, vigilijs, delectu ciborum, & similibus liber est, *Laym l. 4. t. 5 cap. 13. S. à num. 40. Nauar & alij* contra *Less. Sanch. &c* Ratio est, quia talium obseruatio non comitatur simpliciter professionem votorum substantialium, sed statum regularem, à quo ille est expulsus.

IV. Etsi non sit improbabile, quod docent *Nauar. & Azor.* probatque *Rodriquez*, eiectum tutò manere extra suum ordinem, nec teneri receptionem petere, eo quod iustè sententiæ suæ eiectionis se conformare possit; contrarium tamen communius est, & probabilius. Ratio, quia cum sit obligatus votis, tenetur se qualificare, vt vota sua conuenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si ordo ipsum reuocet. *Laym. l. c. num. 6.* ex *Sylu. Sanch. & Less.*

V. Eiectus potest tutò in seculo manere, si in monasterio non recipiatur, nisi religionem laxiorem inire malit; quia aliam non vouit; neque per ipsum (vt suppono) iam stat, quo minus in sua recipiatur. Ita *Rodr. Laym &c. l. c.* Vbi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione eijcere, vt vel aliam religionem intret, vel ad suam reuertatur: imò etiam Ordinarij locorū eiectos ad hoc cogere possunt. Ratio est, quia tales non sine periculo, & scandalo aliorum in seculo viuant. *v. Laym l. c. num. 8 & 9.*

Resp. II. Prælati ordinum fugitiuos, & apo-

apostatas requirere tenentur, si absque graui ordinis damno possint, & non omninò incorrigibiles videantur. Ita S. l. c. Ratio prioris partis est, quia iure diuino, & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia si ob iustam causam possint eijci, ob eandem etiam, postquam militiosè exiuerunt, poterunt non recipi. *Lay. l. c. n. 7.* ex *Sanch. &c.*

Dixi *fugitiuos, & apostatas*: quia per sententiam iustam eiectos etsi se correxerint, necessariò recipiendos, negant *Sanch. l. c. & Az. l. 12. c. 17* affirmant *Nau. Mol. t. 1. d. 140. Less. l. 2 c. 41 d 15.* Vtrique probabiliter.

Quæres, An professus in vno monasterio possit cogi, vt se transferat ad aliud?

Resp. Posse, si plura monasteria faciant vnum corpus sub vno capite; secus, si singula subsint suis superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio, quia non vouit obedientiam; nisi in hoc conuentu. *Laym. l. c. num.* 10. Vide etiam *Sanc. l. c. mor. c. 32.*

CAPVT II.

De Statu Clericorum.

CLerici generaliter dicuntur illi, qui sacris ordinibus, vel prima saltem tonsura, sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de Beneficijs Ecclesiasticis, Horis canonicis, & alijs paucis.

DV-

DVBIVM I.

De Beneficijs Ecclesiasticis.

ARTICVLVS I.

Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. I. Beneficium Ecclesiasticum est ius perpetuum, percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter officium aliquod spirituale, auctoritate Ecclesiæ constitutum. *Laym. l. 4. t. 2. Less. l. 2. c. 35. d. 1.*

Dicitur I. *Ius perpetuum*; ad escludendam Vicariam, & Commendam temporalem; quæ non sunt Beneficia: de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II. *Propter officium*: qui in Beneficio duo iura à se mutuo separabilia distinguuntur. 1. Est ius seu potestas exercendi muneris spiritualis: estque simpliciter spirituale: Alterum est ius percipiendi reditus Ecclesiasticos: quod etsi secundum se sit temporale: quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eique annexum est: spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur III. *Auctoritate Ecclesiæ, &c.* quia solius Prælati est, officia in Ecclesia instituere, eisque prouentus Ecclesiasticos annectere, ipsiusque est inspicere, quot & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. II. Beneficium diuiditur I. in Seculare, quod pro secularibus, & Regulare, quod regularibus est institutum. Vnde sine dispensatione: nec seculare regulari, nec contra conferri potest. Porrò omne Beneficium præsu-

sumitur esse seculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40 annorum: per eam enim ex seculari fit regulare, & contra.

II. Beneficium aliud est Duplex, aliud Simplex. Duplex dicitur quod est cum administratione: vt Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quæ habent præeminentiam cum iurisdictione in foro externo: vt Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, siue secularis, siue regularis, Prioratus claustralis. Item personatus, qui est eminentia in Ecclesia, sine iurisdictione: v.g. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragijs ferendis, vt Cantoria, & similes. Item beneficia quæ dicuntur officia, habentque administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine iurisdictione; vt Custos, Thesaurarius, Primicerius; Archipresbyter. Denique Duplicia dicuntur, Beneficia curata: hæc enim omnia duplici onere, & cura constricta censentur; cum præter recitationem precum omnibus communem, habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantum sunt instituta ad officia diuina obeunda, neque administrationem, vel eminentiam singularem habent; vt Canonicatus, siue seculares, siue regulares, Capellaniæ *v. Laym. l. c. Less l. 2. c. 34 d. 2.*

ARTICVLVS I.

Quomodo acquirantur, & conferantur Beneficia?

Resp. I. Beneficia Ecclesiastica vno ex tribus modis, communiter acquiruntur 1. Per ele-

electionem, v. g. Canonicatum; vel etiam postulationem (quæ est electio eius, qui non erat de Capitulo, vel de iure non erat capax) & confirmationem superioris, si electum vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per præsentationem Patroni præuiam, & institutionem subsequam, à Prælato Ecclesiæ factam, si præsentatus sit idoneus. Etsi verò Patronus præsentato ius ad rem conferat, ita vt Beneficium alteri conferri nequeat, ius tamen in re, & collatio beneficij per institutionem datur. 3. Per collationem liberam, quando beneficium solo iure Prælati datur, Patronatus iuri subest. Vnde etiam Beneficia, ex modo conferendi, diuiduntur in Electiua, Patronata, & Libera.

Resp. II. In qualibet diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorum, nisi ex legitima præscriptione hoc eius alteri competat supremus autem & vniuersalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum, est Papa. *Less. l. 2. c. 35. d. 10.* Ratio prioris est, quia Episcopus in sua diœcesi est moderator sacrorum; ergò ipsius est officia sacra conferre. Ratio posterioris, quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum, & Ordinarius Ordinariorum. Potest autem Papa tribus modis Beneficia conferre. 1. Iure præuentionis. 2. Iure concursus. 3. Iure deuolutionis, de quibus *v. Less. l. c.* vbi notat, iure præuentionis & concursus, ad vitandas lites, rarius Papam vti: imò per concordata Germaniæ inter sedem Apostolicam, & Fridericum Imperatorem, per constitutionem Nicolai V. quæ incipit: *Ad sacra &c.* alterni tantum menses Papæ collationi seruantur scilicet Ianuarius Martius, &c. reliqui verò ordinarijs collatoribus

ribus relinquuntur. Imò si per tres menses, a die notæ vacationis, in loco Beneficij nulla dispositio vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre potest. Similiter mortuo Papa, quamdiu Sedes vacat. *Less. l. c. Lay. c.* 20. Quod si autem Pontifex & Ordinarius eodem die idem beneficium diuersis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, preferendus est, qui inuenitur in possessione; quia pro eo ius præsumit. Si neuter est in possessione, præfertur prouisus à Pontifice, ob dignitatem prouisoris *Barbos. & Bardi. d.* 6. *c.* 6 §. 10. ex *c. Si sede*. Denique si vltima nocte mensis Episcopalis beneficium ceperit vacare, in dubio vtrum ante, an post mediam noctem, quà incipit mensis Papalis, si nemo sit in possessione, nec vlla prouisio, præsumptio iuris est pro ordinario. *Gonzal. Barb. Bardi. d.* 6. *c.* 6. §. 11.

Quares I. Quid, & quotuplex sit ius Patronatus? *Resp. I.* Esse potestatem præsentandi ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. *Resp. II.* Esse duplex, scilicet ius patronatus Ecclesiastici; quod alicui competit, quia ex bonis Ecclesiasticis; & ius patronatus laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Ecclesiam fundauit, vel dotauit, vel erexit *Laym. l.* 4. *tr.* 2. *c.* 13. *n.* 2. & 4.

Quares II. Quando patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante? *Resp.* Si patronatus sit laicus, teneri intra 4. menses. Si Ecclesiasticus, intra 6. intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium sit liberum, eiusque dispositio pro ea vice deuoluitur ad eum, cuius est instituere præsentatum.

Quares III. Quid faciendum, si multi præsententur, *Resp. I.* Si patronus, qui antea præsen-

sentauit Petrum, præsentet postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus instituere vtrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam, nec contrà. Si tamen patronatus sit Ecclesiasticus prior tempore erit potior iure, ex *cap. Cum authenticè de iure patronatus. Resp. II.* Si ex duobus patronis alter Petrum, alter Ioannem præsentet, potest collator cōferre vtri maluerit. Imò iuxta *Sylu.* Episcopus tunc tertio conferre potest, eò quòd patroni non conueniant. *Resp. III.* Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conueniunt, *v. Less. l. c. d. 8. Lay. l. c.*

ARTICVLVS III.

Quæ intentio, & qualitates requiruntur ad Beneficium accipiendum?

Resp. I. Vt Beneficium aliquod validè & obtineatur, requiritur vt sit persona capax & habilis, hoc est, vt sit Clericus, non illegitimus; (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad ordines minores, & Beneficium simplex, cui ordo maior non est annexus) non (regularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinorosus, vt habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum, & ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos 14.) sufficere tamen 14. inchoatum, docet *Dian p. 3. t. 6. R. 64. Azor. & alijs* 7. pro eo quod Subdiaconatum requirit, vigesimum primum, pro eo quod Diaconatum 22. pro eo quod Sacerdotium, vigesimum quartum inchoatum. Colligitur ex *Trid. sess. 22. 23. &c.* In his tamen & similibus casibus multi excusan-

cusantur, vel quia illud ius vbique non est receptum; vel quia bonâ fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti vsucapionem & dominium petit. Ita *Less. dub.* 20.

Resp. II. Qui recipit beneficium quodcunque, habens annexum ordinem sacrum, tenetur habere voluntatem, saltem conditionatam clericandi, & sacrum ordinem accipiendi, intra tempus à iure requisitum: *Laym. c.* 14. *Less. l.* 2. *c.* 34. *d.* 26. Ratio quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa omni modo se habilitare tenetur. Imò si curatum seu parochiale est, habetque intentionem sacerdotium intra annum non suscipiendi, sed parochiam dimittendi, non tantùm mortaliter peccat, sed etiã ipso iure est priuatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, vt patet ex *Commiss.* 1. § 7. *de electio. in* 6. Quod si tamen mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest: imo & Episcopus dispensare potest, vt vicario substituto, studijs per septenium vacet.

Dixi I. *Habens annexum ordinem sacrum*; quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licet illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde vxorem ducendi, non nisi venialiter peccat; si alias officio satisfaciat, vt docet *Laym. c.* 17. *Sanch.* 7. *de mat. d.* 45. *Vasq.* Ratio, quia illa pensio ordinis non videtur grauis, nec vllo iure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutionem tenetur. Vnde *Garsias p.* 3. *c.* 4. *num.* 42. talem ob omni culpa excusat.

Dixi II. *Voluntatem saltem conditionatam* quia si ex iusta causa postmodum status Clericalis minus illi conuenire uideatur, potest animum mutare, etiamsi Beneficium sit curatum;

ratum; ver. grat. si primogenitus familiæ, aut frater vnicus sine liberis decidat, si optimum matrimonium ad conseruationem familiæ nobilis: vel ad lites graues sopiendas necessarium, offerantur: ratio, quia non est mens Ecclesiasticum statum obligare, vt hæc, & similia bona, impediantur. *Lay. L. ess. l. c.*

ARTICVLVS VI.

An liceat habere plura Beneficia?

Resp. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omnino indifferens, sed speciem mali præseferens; imò ordinariè illicita, & naturali iuri repugnans (si talia sint, quorum vnum ad honestam sustentationem sufficiat) nisi iusta causa ex circumstantia cohonestetur. Ita fere *Laym. l. 4. t. 2. c. 8. num. 2. ex D. Thom. Leß. Azor. &c. com.* Quia vt docet *Trid. sess. 24.* pluralitas huiusmodi magnam inordinationẽ inuoluerit, dum minuitur cultus diuinus, Ecclesia operarijs, fundator pia intẽtione, pauperes vtiliores Ecclesiæ futuri sustentatione priuantur. Hinc Beneficia distinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus adepta pacifica professione secundi, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia curata: item plures dignitates, personatus, duo Beneficia vniformia sub eodem tecto: & in Incompatibilia secundi generis, quæ etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat, qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v.g. canonicatus duo diuersarum Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio *Trid. s. 24. c. 12. de refor.* vt non liceat, vltra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Vnde

Lay.

Lay.c.8.n.6. docet, Canonicatus in Cathedralibus Ecclesijs Germaniæ, quæ ex immemorabili consuetudine requirunt tantum residentiam medij anni, vel 3. mensium, inter compatibilia Beneficia numeranda.

Dixi, *nisi iusta causa cohonestetur*, quia qui per dispensationem plura Beneficia obtinuit, nisi iusta causa subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, vt docet *Less.n.* 124.

Porrò iusta causa dispensandi erit, euidens necessitas, & vtilitas Ecclesiæ; & quandoque etiam prærogatiuæ, & merita personæ, v.g. insignis nobilitas, dignitas, scientia, auctoritas, virtus, &c. modo caueatur, ne Beneficiorum coaceruatio, facta etiam ob prærogatiuam personæ, ad priuatum tantum, & non ad commune bonum referatur. Imò sine dispensatione plura Beneficia, sequentibus casibus haberi possunt.

I. Si vtrumque adeò sit tenue, vt neutrum sufficiat ad sustentationem: modo vtrumque sit simplex, nec residentiam requirat.

II. Quãdo parochia est annexa Canonicatui, eique accessoria: tunc enim vtrumque per modum vnius possidetur, ita tamen teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

III. Quando Beneficia legitimè sunt vnita.

IV. Quando alius idoneus, & dignus non reperitur.

V. Quando vnum Beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo prouideatur. Ita *Regin.* ex *Sylu.*

Quæres. An & quomodo Clerici teneantur ad residentiam.

Resp. I.

Resp. I. Episcopos, Parochos, eosque, qui curatum Beneficium habent iure diuino teneri. Nec sufficit, si per ali s administrent, nisi maius bonum vrgeat, quia contra rationem, est, vt hic officium & fructus, alter onus habeat. *Bonac. t. 1. d. 5. de oblig. ben. part. 1.*

Resp. II. Ita teneri ad residentiam, vt si Episcopi intra annum vltra res, & Parochi vltra duos menses, absque legitima causa, per Episcopum cognita & approbata absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. *Trid. sess. 23. de refor. c. 1. v. Bon. l. c.* Notat autem *Dian p. 9. t. 7. R. 53.* ex *Bordon.* supradicta etiam habere locum in Superioribus, siue Prælatis regularibus, ideoque eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo, suis assistere.

Resp. III. Qui in Ecclesijs Cathedralibus, vel Collegiatis, obtinent dignitates; Canonicatus, præbendas, vel portiones, si intra annum vltra 3. menses, absint, primo anno media parte fructuum, secundò vero anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt priuandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ, vt constat ex *Trid. sess. 24. c. 10.*

Resp. IV. Causas à residentia excusantes esse 1. Doctionem Theologiæ, vel Iuris Canonici: neque ad hoc licentiam Prælati aut Episcopi requiri, requiri autem ad doctiones litterarum humanarum, & Philosophiæ, nisi contrarium habeat consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Iuris Canonici; id enim per 5. annos etiam excusat. 3. Obsequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ vtilitatem. 4. Licentiam legitimam ex quauis alia iusta causa. 5. Honestam consuetudinem, vbi dispositio Concilij non est recepta. *v. Bon. l. c.*

Resp.

Resp.V. Qui absque iusta causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionẽ fructuum, si officio satisfecerit, nisi ad eum condemnetur, vel nisi id aliquo iure sit expressum.

Resp.VI. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones, iuxta *Trid.* nisi tamen absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex cõmissione Capituli, vel omnino inuoluntariè, ob morbum, captiuitatem, iniustum, excommunicationem, &c. *v. Less. l. 2. c. 34. dub. 29.*

ARTICVLVS I.
Quibus modis Beneficia amittantur.

Resp.I. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione iuris, idque vel propter alterius Beneficij incompossibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonij, vel per commissionem criminis, (v. gr. hæresis, schismatis, sodomiæ sæpius exercitæ) cui amissio Beneficij ipso facto est annexa, vt *v. apud Less. l. 2. c. 34. d. 34.* Per sententiam iudicis, 4. Per liberam resignationem; de qua.

Resp.II. Resignatio est spontanea proprij Beneficij demissio, facta coram legitimo superiore id acceptante. Estque duplex, scilicet Tacita, quæ fit ex iuris dispositione, vt dum quis religionem profitetur: & Expressa, quæ rursus est duplex: scilicet Plura, quæ fit sine conditione & pacto apposito, coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri (conferre potest, & Conditionata, seu in fauorem: eaque vel est Simplex in fauorem vt quando fit absq; reseruatione, vel est Qualificata, quando scilicet fit reseruato sibi iure regressus, vel pensione,

ne, vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam iuris humani, non nisi in Pontificis manibus fieri potest. Et quamuis verius sit, etiã resignationem simplicem in Pontificis manus faciendam, cum alioqui periculum sit, ne Beneficiorũ resignationes speciem quandam hæreditariæ successionis acquirant, quo iura Canonica detestantur; probabile tamen est in manus Ordinarij fieri posse, eo quod permutatio in eius manibus fieri possit. Idque à fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio: quamuis addita deprecatione, vt personæ certæ conferatur. Idque obseruari potest, vbi non est recepta Bulla *Pij V.* quamlibet personæ successuræ designationem prohibens, quam citat *Lay. hic c.* 17.

Porro vt resignatio conditionata valida sit, requiritur 1. Vt Beneficium sit resignantis, cum resignatio sit iuris sui dimissio. 2. Vt fiat liberè. 3. Vt fiat in manibus eius, qui potest admittere, & scilicet Pontificis, Ordinarij Collatoris, vel institutoris, iuxta dicta. 4. Vt acceptetur à Prælato, in cuius manibus fit, quia sine acceptatione ius suum resignans non perdidit. 5. Vt conferatur illi, in cuius fauorem cum clausula consueta, (*non aliter nec aliàs*) est resignatum. 6. Vt is, cui confertur, acceptet; aliàs enim resignans non perdit Beneficium, propter clausulam, *non aliter*. 7. Requiritur consensus Patroni; vel electorum, prout Beneficium est patronatum, vel electiuum. 8. Si resignans sit infirmus, vt à resignatione superuiuat 10. dies: aliàs enim per obitum vacare censebitur. 9. Vt si resignatio fiat in Curia Romana, intra 6. menses à supplicatione oblata computandos, in loco Beneficij publicetur: sin autem extra curiam, intra men-

mensem; alioqui si contingat resignantem mori: antequam resignatarius cepit possessionem, Beneficium per obitum vacare censebitur, *Less. & Lay. c.17.*

Resp.III. Permutatio Beneficiorum, quæ est quædam species cōditionalis resignationis, fit, cum duo beneficiati, vnum vel plura sua Beneficia, Pontifici non reseruata, in manus Ordinarij, alteriusue Episcopali auctoritate prędíti resignant, cum conditione, vt is postea vicissim alterius Beneficium conferat. Quod quandoque Episcopus instituere potest, si necessitas ita exigat: vocalis tamen ijs, quorum interest, scilicet Patrono & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in fauorem. *vid. Less. ca.31.d.35. & 6. Laym. cap. 27. Bonac. de simon. d.1.q.4.§.12.*

Quæres I. An licitæ sint permutationes corā Ordinarijs, in mensibus reseruatis per cōcordata Germaniæ? *Resp.* Affirmatiuè quia per obseruationē concordatorum, non censetur Pontifex voluisse cōditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quam Episcoporum extra Germaniam, coram quibus simpliciter licet.

Quæres II. An licitum sit permutare Beneficia compensata fructuum æqualitate.

Resp.I. Non licere, si Beneficium copiosius non separatis prouentibus à titulo, permutetur cum tenui. Ratio, quia excessus ille eo ipsoque manet annexus titulo, est debitus titulo, ideoque pro eo nihil exigi potest, quin etiam exigatur pro titulo.

Resp.II. Posse peti compensationem, ob huiusmodi permutationem, à Pontifice, pro incommodo temporali, & quod alter subit, spoliando se prouentibus sui Beneficij: ideo-

que talis compensatio non est pretium Beneficij, aut prouentuum annexorum, sed conditio, vt se indemnem seruet, sine qua conditione nollet se spoliare.

Resp. III. Iure prouentuum posse separari à titulis, & primo nudos titulos, deinde alio contractu iura prouentuum, vt potè temporalia, permutari compensato excessu opulentioris, idque auctoritate solius Papæ. *Less. loc. c. Bon. l. c. § 12 n. 11.*

Quæres III. An licitè permutetur Beneficiũ hac lege, vt expensæ litis, vel bullarum, refundantur per recipientem? *Resp.* Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiua permutationis, sine qua actus non fuerit futurus. Idem de simili resignatione affirmarem, *v. Less. l. c. Bon. l. c. n. 9.*

ARTICVLVS VI.

Quid & quotuplex sit pensio.

Resp. Pensio est ius percipiendi fructus ex alieno Beneficio. Estque triplex 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium temporale, v. grat. Cantori, æditui, patrono, & defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo merè spirituali, vt quæ datur Concionatori, Coadiutori, Episcopo, Parocho &c. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, vtque datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustẽtationem, vel quæ datur causà resignationis, & litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia laicis tantum datur.

Porrò circa pensiones *Lay. c. 18. & Les.* docet hæc

hæc 1. Etsi eam designare proprium sit Papæ; id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessarij, v.g. propter paupertatem & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquando fructus, in permutatione Beneficiorum. 2. Debere esse moderatam, Ita vt beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio, talis autem plerumque censetur tertia pars fructuum. 3. Ad pensionem non requiri consensum patroni, vt quidam volunt, quia id nullo iure statutum est Neque vllum fit præiudicium per impositionem pensionis, cum is fructus nō percipiat ex Beneficio, sed tantum habeat ius instituendi, & præsentandi, quod ei non admittitur. 4. Pensionarius post constitutum *Pij V.* vbi ea est recepta, tenetur recitare Officium B.V. nec facit fructus suos, si omittat. 5. Pensionem extingui morte pensionarij, sicut vsus fructus morte vsufructuarij. Posset tamen Papa facere perpetuam ex plenitudine potestatis. De venditione & redemptione pensionis, *v. Lay. cap. 18. & Less. l. 2. c. 25. d. 22. Bon l. c.* § 13.

DVBIVM II.

De Horis Canonicis.

ARTICVLVS I.

Qui obligentur ad Horas?

Resp. I. Clerici maiorum ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur, tum iure Ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi, *maiorum ordinum*: quia minorum, non tantum non ad Horas, sed neque ad psalmum

R 2 Mi-

Miserere tenentur, quem, vel simile quid, cum Episcopus primam tonsuram conferens iniungit, non videtur obligare, nisi vt tantum fiat aliquoties, vel per modum consilij *Less. lib. 2. cap. 37. d. 9*. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ duxit vxorem: nisi in hoc ipso sit dispensatum quia dispensatio, vtpotè odiosa, strictè est explicanda; & characterem retinet *Bon. & Azor. l. c. e. 5.* contra alios.

II. Clericus incipit obligari à puncto subdiaconatus suscepti: & quidem ad Horas respődentes horæ, qua ordinatur. *Bon. tr. de Horis, q. 1. punct. 5. ex communi*.

Resp. II. Omnes religiosi professi, ad chorum destinati, vtriusque sexus, obligantur ad Horas idque ex antiqua & recepta consuetudine: quam tamen quidam, vt *Aragonius*, putant non obligare tam strictè, vt peccent mortaliter, si bis ter vel amittant: & de Monialibus dubitat *Caiet. Medin. Armil. Dian. tr. 12. R. 27.* imo eas (atque adeo omnes Religiosos sacris nő initiatos) non teneri sub onere peccati, absolutè, sed nimis laxè, docet *Petrus Marth.* apud *Dia. p. 9. t. 6. R. 7.* contra aliorum communem, & veram sententiam, quæ docet, teneri secundum suas regulas, & consuetudines. *Bon. q. 2. p. 2. n. 5.* ex *Azor. Less. Maldero &c.* Vnde resolues.

I. Non tenentur ad Horas 1. Nouitij 2. Conuersi 3. Religiosi Societatis IESV, militares, hospitalarij, & cæteri Choro non destinati. *Trul. l. 1. c. 7. d. 12. §. 1. n. 1.*

II. Is qui ex vna religione trãsit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur, quia consuetudo non obligat, vbi non est recepta. Ita *Suar. & Lay.* Idem dic de religioso electo,

vel

vel qui dispensationem obtinuit perpetuo viuendi extra monasterium: quia etsi manet religiosus, non tamen regularis. Ita probabiliter *Sotus, Sanc. Bon. d.* 1. *qu.* 2. *p.* 3. *nu.* 4. *&c.* contra *Suar.*

Resp. III. Beneficiati, quotquot habent ius in re, & plenum dominium Beneficij, si fructus percipiant, vel præcepturi sint, tenetur ad Horas. *Less. & Lay. l.* 4. *t.* 2. *c.* 4. ex communi & *Concil. Lateranensi* sub Leone X. Ratio, quia Beneficium datur propter officium. *Vnde resolues.*

I. Non tenentur ante acceptam possessionem nec, si sine sua culpa fructus nullos percipiant, nec pręcepturi sint *Lay. l.* 4. *t.* 2. *c.* 5. *n.* 3. quia nō habent Beneficiū secundum omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum *Trul. loc. c.*

II. Tenetur is qui etsi (siue sine, siue cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ sufficit ad sustentationem. *Bon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 3.

III. Tenentur ij, qui pro primo, aut etiam secundo anno, non præcipiunt fructus, eo quod assignetur fabricæ, vel prædecessori mortuo: quia etiam ipsi mortui fruentur eodem priuilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricę. *Bon. p.* 4. *nu.* 22. *Lay. c.* 5. *Suar. Regin. &c.* Contraria tamen sententia non est improbabilis, & negat *Less.* cum *Caiet.* se talem damnaturum: ex quod vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ *Lay. l. c. Bal. Trul.* 13. *§.* 3.

IV. Tenentur & ij, qui habent Beneficium tenue, octo v.g. vel decem aureorum: quia iura omnibus indistinctè obligationem Horarum imponunt, sicut ijs qui sunt in maioribus ordinibus. Ita probabiliter *Sylu. Azor. Suar.*

Palaus, Bonac. d. 1. quæst. 2. num. 17. & commun. contra *Sotum, Less. Rodriq. & Dian. R. 9. Mald.* qui dicunt, si habet Beneficium tam tenue, vt tertiam partem mediocris sustentationis alicuius Clerici non adæquent, non teneri. *vid. Dian. loc. c. Escob. tr. 5. E. 6. c. 13.* quorum sententiam non damno. *v. Trul. l. c. c. 7. d. 12. §. 3.* vbi notat eum qui habet plura Beneficia tenuia, quibus competentia habet, teneri ad Horas.

V. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eo quod fructus expendat in substitutum; quia Horarum onus Beneficio est annexum, & personale, cum quo sponte acceptatur. *Bon. l. c.* ex *Axor. Vasq. & Fill. &c.*

VI. Si filius à patre coactus ad statū Ecclesiasticum, percipiat ipse fructus, tenetur ad Horas: secus, si percipiat pater: hic verò ad restitutionē obligatur. *Lay. c. 5. n. 2.* ex *Less. l. 7. c. 34. d. 3.*

VII. Probabile est, eum qui non residet ex legitima licentia vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad horas quia obligatio hæc est propter sustentationem datam *Trul. l. 1. c. 7. d. 13. §. 3. Sanc. &c.*

VIII. Non tenētur qui habent præstimonia quæ solent dari adolescentibus, in subsidium studiorum) eo quod non sint propriè dicta, Beneficia. Ita *Medin. Garsias, & Less.* contra *Nauar. Sotum & Rodriq.* Rectè tamen monet *Lay. c. 5. n. 6.* considerandam rationem præstimoniorum. Quod si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per laicum expediri nequit, esse Beneficia Ecclesiastica, proindeque obligare ad Horas: secus, si consistant in solo temporali obsequio. Similiter non tenentur pensionarii, cum pensiones non sint pro-

priè

priè dicta Beneficia, vt *dubio praced.* videri potest. Quod limitat *Escob.t.5.E.6.c.3.* ex *Palao*, si fruantur pēsione, ob secularia obsequia; secus si titulo Clericali. Denique, neque tenetur Coadiutor, si non administrat, quia obligatio tenet proprietariū. *Pal. Esc.l.c. v.Lay.c.5.n.9.*

IX. Etsi habens plura beneficia satisfaciat vnica recitatione horarum tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt beneficia, seu patroni beneficiorum, quia par est omniūm ratio. *Bon.Trul.l.c.n.27.*

ARTICVLVS II.
Quanta sit hac obligatio?

Resp. I. Est tanta, vt peccet mortaliter, quisquis habens hoc onus Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita *communiter omnes* contra *Angelum V.Hora, & Richardum*, qui dicunt non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi: quam sententiam *Les.* non aut dicere probabilem, quod sit contra torrentem Doctorum. Ratio, quia violat præceptum in re graui pertinente ad virtutem religionis. Ex dictis *resoluuntur hi Casus*.

I. Non est mortale, omittere vnum psalmum, lectionem vel quid simile, vt habet communis contra *Nau.* nec tertiam partem paruæ Horæ, contra *Azor.& Mald.* quia non censetur pars notabilis. Talem aut dicit *Pal. lib.1.p.5.* esse in Matutino quod est æquale vni paruæ Horæ. *Sanc.in sum.tom.1.l.1.c.18.n.18.* dicit tres lectiones cum responsorijs, in feriali officio, esse materiam paruam; In paruis Horis, dicit *Fern. Fill. & Laym* dimidium, esse notabilem quātitatem *v. Escob.l.c. c.13.n.107.*

R 4 vbi

vbi docet, vnam paruam Horam, non esse parte notabilem, respectu totius officij, quod per modum vnius est præceptum. Verùm hoc merito reijcitur ab alijs.

II. Est mortale, si omittas vel vnam integram ex Horis (quarum sunt septem, Matutinum, cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ & Completoriũ) vel dimidiam etiã ex breuioribus (vt docet *Fernand. Reg. Fil. Suar. Lay.* contra *Bon. & Les.*) vel ex Matutino 9. lectiones cũ responsorijs, vt *v. Sanc. 1. mor. c. 18.* aut partem æquiualẽtem Horæ vni minimæ, vt *Suar. de rel. t. 2. l. 4. c. 15. & Gau.* vel vt alij, vnũ Nocturnũ, *v. Bon. d. 1. q. 5. p. 1. Dia p. 2. t. 22. R. 26. & 41.*

III. Siue omissio Horarum (abstrahendo à multiplicatione actuum voluntatis) sit vnum numero peccatum, vt vult *Bonac.* siue sint plura formaliter, vt docet *Less.* siue vnũ multiplex, vt *Suar.* siue vnum pluribus æquiualens, vt *Fill.* loquitur, probabile tamen est, in confessione explicandum, quot Horæ sint omissæ, eò quòd sit circumstantia tenens se ex parte obiecti, & constituens actum in ratione sua indiuiduali *Bonac. l. c. n. 9. Less. Suar. Filliuc.*

Resp. II. Tanta est obligatio; vt inducat ei onus restitutionis fructuum, pro rata omissionis officij, qui titulo Beneficij ad Horas tenetur, si elapsis 6. mẽsibus post adeptam possessionem, (ijs enim etsi grauiter peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter officium non recitauerit. Patet ex *Conc. Lateranensi sub Leone X.* Sed quia dubium fuit, vtrum hoc Concilium esse receptum, *Pius V.* Bullam edidit, quæ est apud *Nauar. cap. 25.* quia hoc decretum confirmat, ac declarat sic, vt qui vno die totum officium omiserit, teneatur restitue-

re

re omnes fructus illi diei respondentes, v.grat. qui accipit annuè 365. florenos, teneatur pro vno die restituere vnum florenum: qui autem omiserit Matutinum tantùm, mediam partem fructuum vnius diei: qui reliquas Horas, etiam mediam partem: qui verò vnam ex illis, sextam partem. Eaque restitutio facienda est, vel fabricæ, vel pauperibus *Laym. Fill. Bon. d. 1. q. 5. par. 2 &c.* cõtra *de la Cruz & Lopez* apud *Dia. part. 2. t. 12. R. 34.* qui dicunt, si Beneficiatus intra annum, per 8. vel 10. dies tantùm omittat, non teneri ad restitutionem, eo quòd sit seruus liberalissimi domini, qui multò minus quã domini tẽporales, ad pauca attẽdat. *Vnde resolues.*

I. Clerici maiorum ordinum, qui solo titulo ordinis, & quotquot alio titulo, quam Beneficij, ad Horas tenentur, non obligantur ad dictã restitutionem: quia nullos percipiunt fructus, propter onus recitandi officiũ. *Bon. l. c. p. 2. n. 3.*

II. Nec is obligantur, qui ex naturali obliuione, iusto impedimento, bona fide, inuincibili ignorantia, aut aliter absque culpa omiserunt. Ratio, quia in conscientia non debetur pœna, vbi non est culpa. *Les. Su. Bon n. 4.*

III. Valdè probabile est, quòd qui alia onera habent, quam precum, v.g. Pastores, Episcopi, &c. omittens Horas, possint retinere maiorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum: sufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum; eo quod tantum obligetur restitutionem fructuum, respondentium oneri diuini officij. *Nau. Fill. Bon p. 3. Dian. p. 2. t. 12. R. 8.* citans alios multos.

IV. Si talis Pastor habeat tenues reditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus: cum ob alia onera illi debeatur sus-

tentatio. *Lay. l.4. tr.2.c.5.* Imò *Dian p 2. t.12. R.9. Mald tr.10.c.2.dub.3.* dicunt, eum qui habet Beneficium valdè tenue, v. g. cuius reditus tertiam partem mediocris ſuſtentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas, ad reſtitutionem.

V. Reſtitutio hæc fieri poteſt, vel pauperibus amicis; vel alijs, vel ipſi etiam beneficiato, ſi pauper eſt. Item impendi poteſt in fabricam domus, vel meliorandos agros Beneficij: quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur, apud *Suar. & Bonac.* Denique aliquo compenſari poteſt, offerendo ſuffragia pro defunctis alijſque precibus, vt *vide Bonacin. loc. c. p. 4.* & ſic etiam per alium, ſeu per officium aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & à te defunctis applicatas ſatisfieri poſſe, docet *Quintanad. t.8. ſ.5.* Nec continuo damnandum, qui ordinariè recitare ſolitus, ſemel v. g. vel bis in anno omiſit, etſi nihil reſtituat, docet *Sotus, Med. Fill. c.10 nu.316 317.*

VI. Qui pecuniam, quam ob neglectas horas tenetur reſtituere, ſiue erogare in vſus pios, impendit in alios, quam vel pauperes vel fabricam beneficij, non ſatisfecit (ſecundum ius commune, vbi Concilium Lateranēſe, vel Bulla Pij V. eſt recepta) obligationi ſuæ, niſi aliud ferat conſuetudo, vel ſtatum alicubi receptum: quia diſertè præcipitur reſtitui pauperibus, vel fabricæ beneficij. *v. Bonac. quaſt. 2. p. 2. & 4.*

VII. Poſſe aliquando beneficiatum excuſari reſtitutione (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ expenſæ (intellige poſt omiſſionem Horarum) etſi non iſto intuitu, in pauperes, vel alios vſus pios, cenſet *Dian p.3. R.57.* ex *Lay. l.3. ſ.5. t.c.12. n.9.* eſſe probabile: tum quia quod qui-

dam

dam Auctores ita sentiant: tum quod videtur esse virtualis intentio omnium dantium eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt; tum quod leges Ecclesiæ benignè debeant explicari; Addit *Ioannes de Salas, de leg. d.* 15. *sect.* 2. *n.* 27. *Vasqu.* Si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatus, verè & absolutè lucretur prius, quam omittat officium, non teneri ad restitutionem, propter omissionem sequentem: eo quod pœna non sit, vt fructus iam suos factos restituat, sed vt fructus non sciat suos: Sic ille apud *Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* 8. *v. infrà art.* 4. *§.* 6. *in fine*.

VIII. Vbi Bulla Pij V. non est recepta potest videri probabile, beneficiarium ad dictam restitutionem non obligari, vt habet *Sylu. V. Clericus*.

ARTICVLVS III.

Quæ excusent à recitatione Horarum.

Resp. Hæc sequentia. 1. Infirmitas grauis, v. g. dolor notabilis capitis ita vt sine incommodo, vel incremento morbi legi non possunt. Dixi, *grauis*: quia leuis, verbi gratia dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana non excusat, cum toto die non affligat: Ita *Nauar. Fill. Laym. Bon. d.* 1. *q.* 9. *p.* 1. Porrò taliter excusatus non tenetur, vt quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, vt habet *Fill. & Sà V. Hora:* si tamen commodè potest, & solet legere cum socio, tenetur, vt habet *Less. & Bon. v. Dian. p* 2. *t.* 12. *f.* 33.

2. Iustum impedimentum, v. gr. metus proditionis, inter hæreticos, Item grauis vel re-

pentina occupatio, vel opera charitatis maioris momenti, quàm Horæ, quæ sine scandalo, vel graui incommodo tuo, vel alterius omitti non possint. Quo modo etsi Concionatores, vel Confessarij aliquando excusari possint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione, vt docet *Sylu. Suar. & Laym. &c.* tenentur tamen anticipare, si possint, v.g. si manè præuideas, te tota die confessionibus occupandum, quæ differri non possint. Ita ex *Suar. & Azor. Bon. l.c.p.2. n.1. & 2. &c. communiter.*

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui non teneri te repetere, quod neglexisti (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam præuidendo, vel alia in choro necessariò peragendo, occupatus fuisti. Quia chorus totus pro eo, qui in re, ad officij celebritatem pertinente, occupatur, videntur supplere; & non tantum suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine, recitare aut canere. Ita *Laym l.4.tr.1. c.5.nu 7. Henr. Sylu Azor. Sot. Molfesius, Nald. Arag. Reg. citati à Dian. p.2. t.12. R.13* Idem de eo, qui choro organis musicis, alternis versibus respondet, dicunt *Nauar. Sanch. Arag. & Rodriq.* apud *Lay. l.c.* scilicet eum non esse obligatum, vt etiam voce proferat: sed negat *Escob. t.5. E.6. v. Trul. d.16.*

3. Cæcitas, *Bon. p.2. n.4. &c. communiter.*

4. Carentia Breuiarij inculpatâ. Quod si tamen memoriter possis dicere, vel totum Officium, vel vnam Horam, teneris. Si verò tantum scias psalmos, vel lectiones, vel capitula, dicit *Fil. tom.2. tr.21. c.9 n.287.* citans *Nauar. & Suar.* Item *Escob. E.6. n.149.* probabile esse,

non

non teneri, quia psalmi vt sic, non sunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit *Gars. de benef. t. 1 par. 2. c. 3 num. 221. Mald. in 2. 2. t. 10. c. 2 d. 5. et Ioannes Sancinus in select. d. 15. nu. 1. citati à Dian.* eo quòd lectiones & Capitula sint pars (licet minor) maximè principalis, ita vt absque illis; non sit officium Canonicum. Idem concedit *Sanchez l. 1. c. 19.* in Matutino festi duplicis, vel semiduplicis, *vide Bonac. p. 2. num. 6. Dian. p. 2. t. 12. R 30. et 43.* Verum hæc probare non ausim, sed potius quod docet *Bon. d. 1. q. 6. p. 2.* impeditum ex aliqua dictarum causarum, si possit dicere partem notabilem, ad id teneri, alias ad nihil. Denique si quis careret Breuiario, quo vti solet, v.g. Romano, tenetur legere aliud, quod habere potest: quia per vtrumuis impletur substantia præcepti. *Creus. Escob. Dian p. 9. t. 9. R. 25.*

5. Dispensatio quam sine causa, solus Papa dat validè: cum causa Episcopi. Et sic Subdiaconum, qui ex dispensatione Pontificis ducit vxorem, hoc ipso liberari ab onere horarum, contra *Bon. & Azor.* docet *Sanc. de matr. l. 8. d. 8. Dian p. 8. t. 3. R. 34.*

ARTICVLVS IV.

Quomodo recitandæ sint Horæ?

Resp. In recitatione Horarum sequentes circumstantiæ sunt seruandæ. 1. Vt recitentur iuxta præscriptum Breuiarij Romani, iussu Pij V. editi, saltem publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breuiarium ordinis, & Ecclesias, quæ 200. annis ante institutionem Breuiarij per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Priuatim tamen omnibus, etiam regularibus, probabile est li-

cere, ex consuetudine, vti Romano, vt docet *Less. cap. 27. d. 12. Henr. & Sà. V. Hora. Bonac. d. 1. q. 3. p. 1.* (Adde, quod qui eo vtitur, ne quidem in choro obligetur ad psalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum, excepto die animarum) Officium tamen B. V. in choro recitari debet, vbi est consuetudo. Ita *Fill. & Bon.* ex Bulla Pij V. & Clementis VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tum quia sunt pars officij eo die: tum quia peculiaris de ea re est constitutio. Ita *Bon. l. c. ex Fill.* contrarium probabile esse dicat *Dian. part. 2. tra. 12. R. 42.* ex *Vasqu.* item *Escob. t. 5. Escob.* 6. Quòd si autem ex inaduertentia, vel necessitate, v. gr. quia lectiones de festo nullas habes officium mutes, ita vt dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licèt consultum sit repetere ea, quæ ad proprium officium pertinent; si verò studio idem mutes, aliud sentiendum videtur, cùm ratio non sit eadem: Quanquam quod eo casu venialiter tantum pecces, nec tenearis repetere, vel restituere, quidquam, eo quòd substantia præcepti sit impleta, probabile esse cẽseat *Escob. t. 5. E. 6. cap. 5. Dian. p. 3. t. 12. R. 3.* item *Caiet. Syl. Bins. Azor. Valent. Less. Fill. &c.* citati à *Bon. d. 1. qu. par. 1 num. 17. & Dian l. c.* contra alios multos, quos citat, & sequitur *Bar. Layman.* verò *lib. 4. t. 1. cap. 5. num. 4.* cum *Suar.* limitat, nisi per fraudem quasi multo longius in multo breuius, v. gr. paschale mutetur: (licet *Caram.* apud *Dian. p. 7. t. 11. R. 6.* contra communem sentiant, etiam si præceptum impleri, & venialiter tantum peccari) aut idem pro libito toto anno dicatur, quia est grauis inordinatio *vid.*

Trul.

Trul. d. 14. *num.* 11. vbi docet, eum qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v.g. colitur, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur; imò ita faciendum esse vult *Quintan. t.* 8. *sing.* 10. Verùm contrárium rectius tenet *Villalob.* eo quòd præstet semel, quam bis errare: idque multis benè confirmat *C. Lugo Respond. mor. lib.* 5. *d.* 8. Similiter eum, qui per errorem, vel obliuione de festo duplici, vel semiduplici non recitauit die proprio, posse de eo legere primo die non impedito 9. lectionum officio, docet idem *Quintan. t.* 8 *s.* 9. esse probabile. Verùm & hoc meritò reijcit *C. Lugo l. c.* & ipse *Quintan.* contrariam sententiam agnoscit probabiliorem. Denique qui in aliquibus horis errauit, (legendo v.g. de feria, quando erat de festo, vel contra) agnoscens errorem, non debet eum continuare, sed reliquas horas legere iuxta officium eo die currens, vt in ijs saltem conformet se toti Ecclesiæ, vel communitati, cuius est pars, & obseruet legem, quantum potest. *C. Lugo l. c.*

2. Pronunciatio vocalis exterior; ea enim est de substantia præcepti. Et si quidem cum socio legis (quod si rectè fit, & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum, etiamsi is ad eas non obligetur, nec interius attendat. *Bon. q.* 3 *p.* 2. *§.* 1.) ea pronunciatio adhibenda est, vt ab eo exaudiri possis, eumque audire vicissim, *Sà* tamen *V. Hora*, putat satisfieri, etsi quædam non percipias, quæ à socio dicuntur; neque ideo aliquid scrupulosè repetendum esse: si verò solus legas, ita legendas esse, vt audire te ipsum possis, docet *Regin. & Suar.* sed probabile est, id non requiri, cùm Ecclesia id non præcipiat,

vt

vt docet *Azor. part. 1. lib. 10. cap. 11. quaest. 1. Bonac. & Dian. resol. 11.* admittitque *Fill. tr. 23. cap. 3. num.* 107. pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officium simul, non debet vnus vnum, alter alterum, tertius tertium versum recitare, sed alternatim facto duplici tantum choro, siue plures sint ex vna parte, siue pauciores; quia sic habet vsus, & praxis Ecclesiæ: secus est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam, tertius tertiam recitat (imò alicubi consuetudo permittit vt omnes ab vno recitentur) alijs audientibus. *Bon. d. 1. q. 5. p. 2. §. 1.* ex *Suar. Azor & Laym.* addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel responsoria tantùm audit, & non recitat. *v. Bon. l. c. Trul. d. 16. n. 17.*

3 Pronunciatio integra, sine sincopa, & abbreuiatione verborum, & syllabarum, & absque præcipitantia. *Bonacin. d. 1. quaest. 3 par. 2. §. 1.* Ex hoc tamen defectu in publico facilius peccari potest mortaliter, ratione scandali, & seueriori præcepti Ecclesiæ, quàm in priuato. *Azor. & Fillius. t. 2. lib. 21. cap. 2. Escob. Dian. part. 2. t 12. R. 32.* vbi addit. 1 Eum, qui cum tali, qui vltimas syllabas abscindit, recitat officium, satisfacere suo officio, nec teneri repetere. 2. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem, & abscissionem syllabarum (vel alia de causa) qui audientem non possunt verba percipere, & attendere, ordinariè tantùm esse peccatum veniale, neque obligari ad iteratam recitationem officij; nisi adsit contemptus, vel graue scandalum, seu notabilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu *vid. Dian. loc. cit. Syluestrum & Trul. d. 14.* vbi ex *Nauar. Azor. Less. & Pal.*

Pal. negat ſatisfacere eos, qui cum ſocijs recitant ita feſtinanter, vt nondum expletis à ſocio verſiculis, ipſi incipiant; quia pars quæ anticipatur, non communicatur cum ſocio, qui eam audire nequit. Excuſat autem ex *Nauar. Sà, & Suar.* ſurdum, qui alios in choro canentes non intelligit, nec ſequi poteſt.

4. Pronunciatio continuata vnius Horæ: ſi autem interruptio notabili tempore, ſiue cauſa, fiat, erit tamen veniale tantum, vt ait *Fern. Laym. & Leſſ. d.* 10. quia ſinguli pſalmi, ſuam completam ſignificationem habent: ſi iuſta ex cauſa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priori. Quod verum eſt, etiam ſi animo repetendi interrupiſſes: conſilij tamen eſt, ſi interruptio longa eſſet, repetere ab initio pſalmi vel nocturni, imò probabile eſt, nocturnos ſingulos ſeparatim, ſaltem intra trium horarum ſpatium dici poſſe (quod certum videtur, ſi iuſta cauſa concurrat) quia ſecundùm quoſdam antiquitùs ita fiebat, vt docet *Fill. t.* 23. *cap.* 6. & *Bon. q.* 5. *p.* 3. *Eſcob. &c.* Addit *Quintanad t.* 8. *ſ.* 3. lectiones, ſiue tres ſint, nouem, poſſe abſque culpa graui, ſine cauſa, & cum hac, abſque vlla culpa diuidi à pſalmodia eiuſdem matutini. Diuiſio autem matutini à laudibus, non dicit interruptionem officij; vnde priuatim fieri poteſt ſine cauſa. *Dian p.* 5. *t.* 14. *R.* 48. ex *Bon. Fil. Sanch.* Item *Trul. l.* 1. *c.* 7. *d.* 11.

5. Ne inuertatur ordo Horarum abſque iuſta cauſa: quod ſi tamen fiat, erit tantum veniale; quia ordo iſte, ſaltem extra chorum, non eſt ſub præcepto niſi ſecundariò, & tanquam circumſtantia minoris momenti. Quod ſi autem per inaduertentiam, vel ex iuſta cauſa mutes, v. g. vt amico, vel ægro, qui tecum le-

legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum, vel si in choro dicantur posteriores Horæ: cum tu necdum dixeris priores; vel si inter orandum aduertas te aliquid omisisse, vel priorem Horam nondum dixisse; perges enim, & supplebis in fine. Similiterque, si causa, vel necessitas instet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo simili, quod ad manus non est. *vid. Bon. q. 3. p. 4.*

6. Vt, nisi iusta causa excuset; dicantur tempore præfixo à iure, vel consuetudine, quæ nunc obtinuit, vt Matutinum, & Laudes, absoluto Completorio in Ecclesia, hora circiter quarta, & secundum *Bonacin.* etiam tertia dicantur: & hyeme quidem, media hora ante solis occasum dici posse, & ait *Fill.* ex communi sententia, cùm etiam priuilegium quibusdam concedatur, vt hora ante occasum dicant. Quod tamen non est signum, id sine priuilegio fieri non posse; quia talia sæpè dantur ad tollendos scrupulos, & dubia, quæ sequuntur ex varietate opinionum. Iuxta eandem sententiam non peccabit, ait *Bonacin.* qui primam, tertiam, sextam, & nonam, duabus, vel tribus horis post ortum solis dicit: tum quia est moderata, & consueta postpositio; tum quia tempus à iure præscriptum magnam latitudinem teste consuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum, sine causa, ad vesperum differre, vel ante prandium, sine causa Vesperas, & Completorium dicere; quia hæc est inuersio. In Quadragesima autem Vesperæ legi possunt priuatim post prandium, cum rubrica Breuiarij Fer. IV. Cinerum non imponat præceptum. *Nau. Sanch. Trul. d. 18. n. 6.*

Dixi *sine causa*; quia si iter, aliaue causa vrgeat

vrgeat, secundum *Caiet.* & alios, omnes Horæ manè dici possunt, vsque ad Vesperas inclusiuè. Denique ad vitandum mortale, sufficit dici omnes à media nocte, vsque ad alteram mediam noctem, præterquam quod Matutinum pridie possit anticipari. Quod si intra dictum tempus quis Horas non dixerit, peccauit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere; quia sunt onus affixum diei: etsi supplendo possit, secundum quosdam, restitutionem subterfugere, eo quod rependat æquale. *Molfes. 3. tom. 2.* item *Maior. Palud Ledesma, &c.* apud *Henriq. l. 13. Bonac. d. 1. q. 5. p. 2. nu. 5.* vbi dicit, eam sententiam esse probabilem, citatque pro ea *Suar. & Fill.* sed malè, quia hi, vel loquuntur tantùm de primo medio anno; vel spectato solo naturæ, & secluso iure positiuo. Expresè autem, eam sequitur *Quintan. t. 6. s. 6.* vocatque veriorem contraria. Vide etiam *Dian. p. 2. t. 12. R. 24.*

7. Vt deuotè, & cum attentione interna, virtuali saltem, recitentur siue ea ad Deum, sit, siue ad sensum verborum, siue, vt ait *Caiet.* ad verba solum? Quam postremam sufficere, rectè notat *Less.* supposito tamen animo orandi, & vocandi Deo. Vnde attentionem confusam saltem ad Deum, & ad verba includi, cùm alioqui attentio præcisè ad sola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita commun. contra *Nauar. Sylu. & Kon.* qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantùm externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cum attentione interna, licet animo voluntariè inter ea distraharis. Quæ sententia, secundùm *Laym. & Less.* non est improbabilis;

& vti-

& vtilis, tum ſcrupuloſis, tum confeſſarijs, ne beneficiatis, ſine attentione Horas recitantibus, imperent reſtitutionem fructuum: partim ob Doctorum auctoritatem, partim quod hoc præcepto tantum materiales quædam præces, earumque externa pronunciatio, (per quam, ſicut per hymnos organos cantatos, à Deo aliquid Eccleſia poteſt impetrare præcipi videantur: deuotio verò tanquam finis præcepti extrinſecus ad eius ſubſtantiam non pertineat: Verùm noſtra ſententia eſt communior, & probabilior. Et probatur; ſine oratione enim interna, nulla eſt oratio; ergo hoc ipſo, quod ſub mortali ad orationem obligaris, ſub mortali item ad aliquam attentionē ex prædictis obligaberis. Nec refert, quod Eccleſia non poſſit per ſe actus internos præcipere, poteſt enim eos præcipere, vt ſunt neceſſarij ad actus externos debitè præſtandos, vt ſint actus virtutis. Quomodo cùm poſſit præcipere confeſſionē, poteſt etiam contritionem. Dixi, *cum attentione, interna, virtuali ſaltem*: etſi enim melior ſit actualis; ſufficit tamen virtualis: quam *Bon.* & alij communiter dicunt manere ex actuali, quamdiu non reuocatur expreſsè, vel tacitè per diſtractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompoſſibilem. Vnde, licet inuoluntariè diſtraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis officium dicere, modo conſueto, vel animo laudandi Deum, vel ſatisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confuſa aliqua apprehenſione, & propoſito, opus conſuetum faciendi recites. *v. Bonac. d.* 1 *q.* 3. *p.* 3. Ex dictis reſolues.

I. Is qui dubitat ob euagationem mentis, an aliquid omiſerit, ſi probabilem coniecturam

ram habeat, se dixisse, vel quia proposuit initio attendere, vel, quia se repetit in fine v.g. psalmi præsumere potest, se dixisse, si ex libro, vel memoria, cætero qui nō errare solita dixit; proindeque melius erit si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines, & scrupulos, & vt totum officium sine perturbatione decurratur. Ita *Binsfel. cap.* 11. *d.* 13. *cap.* 5. *Laym.*

II. Qui spontè distractus nullam harum attentionum habuit, grauiter peccauit, teneturque secundum sententiam communem Horas repetere, nec fructus facit suos: quia non fecit opus præceptum, quod erat, vt deuotè oraret. *Sotus, Nau. Regin. Fern. Bonac.* & *Trul. l.* 1. *c.* 7. *d.* 17. vbi ex *Nau.* addit non excusari à mortali eum, qui recitationem horarum; ita differt vel ita componit, vt aduertat se somno præoccupandum; v.g. si Completorium vesperi reseruet dicendum in lecto sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulo ante citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem; eo quod substantia operis sit impleta, absque circumstantia deuotionis. Multoque magis ac probabilius ijsdem negant obligationem restitutionis; eo quod ad illam tantùm teneantur, qui officium omiserunt, non qui distractè dixerunt. *v. Bon. l. c. Leß. Laym.* & *Dian. t. de Horis, R.* 1. & 2. *Escob. l.* 5. *E.* 6. *c. vlt. n.* 62.

III. Cum recitatione officij coniungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, (v. gr. induendi, abluendi) veniale est, si fiat sine causa; alias nullum. *Escob. l. c. cap.* 7. Qui verò aduertenter occupat se aliqua re incompossibili cum attentione interna, v. gr. scriptione, lectione, &c. grauiter peccat, &

præ-

præcepto non satisfacit; atque adeò tenetur repetere. *Nau. Suar. Bon. Trul l. c.*

DVBIVM III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum?

Resp. I. Clerici beneficiarij, quoad eam partem bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam status, ita fiunt domini, vt de ijs possint liberè disponere. Vbi rectè notat *Nauar.* hanc congruitatem & decentiam habere latitudinē, & suos gradus; proindeque, si infimum congruæ sustētationis pretium sint floreni 300. medium 400. summum 500. Clericus autem infimo viuat, de reliquo liberè posse disponere. Ita *communiter*: quia id acquisiuit vt stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti.

Resp. II. Probabilius etiam est, contra *Nauar. & multos Canonistas*, Beneficiarios non regulares (secus enim est de Regularibus, vt *v. Lugo t. 1. d. 4 s. 1. n 2.*) absolutè esse dominos omnium suorum prouentuum, ideoque etsi in profanos vsus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud *Binsf. Malderum & Bon d. 4. p 1.* ex *S. Th. Soto, Mol. &c* tum quia fructus faciunt suos, vt supponit *Trid. sess 24. c. 12.* tum quia alioqui non possent fructuum dominium in alios transferre (extra pios vsus) omnesque eorum donationes & contractus essent inualidi, & vt tales à iudice, & declarandi, & bona Ecclesiæ restituenda; quod cum numquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum *C. Lug. d 4. n. 1.* quo non obstante, teneri eos ad bona Ecclesiastica,

ſtica, congruæ ſuſtentationi ſuperflua, expendere in pios vſus, tam eſt communis ſententia, vt *Card. Lugo d.* 4. *num.* 10. dicat, nimis ſingularem eſſe ſententiam. *Petri Hurtad. & Dian.* dicentium, eos ſatisfacere, ſi (ſeclusis grauibus neceſſitatibus) errogent in communibus neceſſitatibus, quartam partem redituum Eccleſiaſticorum, vel certè dimidium eius, quod congruæ ſuſtentationi ſupereſt. *v. Card. Lug. l. c.* vbi plurimis pro ſe citatis Auth. oſtendit. *Tolet Mol. & Bon.* malè citari pro contraria ſententia; imò ipſummet *Hurtad. & Dian.* in ea non perſtitiſſe, atque nulla vel authoritate, vel ratione fulciri; ac denique ſuam multis probat, præſertim ex *Trid. ſeſſ.* 21. *cap.* 5. *de ref.* oſtenditque, iſtam obligationem naſci ex iure, non tantum humano, ſed etiam diuino naturali. Vide etiam *Bonac. l. c. p.* 2. Porrò congrua ſuſtentatio Clerici, cenſetur, quæ neceſſaria eſt, ad ſtatus, & familiæ ſuſtentationem, ſecundùm conditionem ſtatus, gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. *Bonac. l. c. Mol. Laym. C. Lugo &c.* Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. Congrua ſuſtentatio non eſt æqualis reſpectus omnium; quia plus requirit Epiſcopus, quàm Diaconus; Decanus, quam Canonicus; Canonicus in Eccleſia principali, quàm Parochus; debilis & tener, quàm robuſtus & valens: & quod ſufficit in vno loco, non ſufficit in alio. Quapropter attendi debet ad vſum aliorum, timoratæ conſcientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obſtat, quòd Beneficiarius emerſerit ex humili, quò maius poſſit ſtatui ſuo conuenientes ſumptus facere, vt ex *Molin.* docet *C. Lugo loc. cit. v. Bon. l. c. n.* 8.

II. No-

II. Nomine congruæ sustentationis, etiam intelligitur, debita hospitalitas, non tantùm in pauperes peregrinos (qui maximè commendantur Clericis à Trid.) sed etiam vrbanos. C. *Lugo n. 66.*

III. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam, potest soluere ex reditibus Ecclesiasticis: non item, quæ contraxit ante Beneficium obtentum, nisi sit pauper. *ibid. n. 67.*

IV. Potest Clericus ex bonis superfluis, *licitè* in studijs alere suos cõsanguineos, si aliunde nõ habent; eò quòd parentes vel nolint, vel non possint alere in studijs, *ibid. & Bon. p. 2. n. 13.*

V. Si habeat sorores pauperes, vel filios spurios, ex fructibus Beneficij dotare *licet*, si aliunde non potest: quia naturali iure debet illis alimenta, in quorum locum succedit *dos*. *Molin. Binsf. &c.* Cauendum tamen sub mortali, ne vel illa notabiliter supra statum extalet: vel hos legitimis æquet: etsi nobilis plus possit dare, quam alius infimæ sortis. *v. Laym. l. 4. tr. 2. c. 3. n. 4.*

VI. Si bona superflua expendat in vsus profanos, ver. gr. in venationes, carnes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatosque ditandos, &c. (quòd intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis quæ longe maior est, quàm in genere furti) grauiter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem; quia est dominus fructuum, & consequenter neque is qui accepit. Ita contra *Nauar. &c.* communiter Doct. alij ex *Trid. sess. 22. cap. 1. Azor. t. 2. l. 7. c. 8. q. 2. v. Lay. lib. 4. t. 2. cap. 3. num. 4. Bon. d. 4. p. 2. num. 9. & p. 4. num. 1. &c.*

Quæ-

Quares I. Quę teneantur in pios vſus expendere? *Reſp.* Ea omnia, quæ acceperunt ſiue ab Eccleſia ſiue ab alijs, tanquam procuratores cultus diuini, non autem illa, quæ vel in cultum diuinum oblata non ſunt, vel iam ab Eccleſia in cultum diuinum ſunt expenſa. *C. Lugo l. 4.* Ratio, quia priora habent annexem obligationem religionis, poſteriora non; vel ſi habuerunt, ea iam eſt extincta, per expenſionem in pios vſus. *Vnde reſoluuntur.*

I. In profanos vſus expendi poſſunt à Clericis bona patrimonialia, eaque, quæ hæreditate, induſtria, donatione, alioue modo, vt laici, acquirunt, viuendo interim ex Beneficijs. Item quaſi patrimonialia, hoc eſt, quæ acquirunt quidem vt Clerici, non tamen vt reditus Beneficij; ſed vt ſtipendia, alicuius officij Clericalis, vt ratione concionis, pro Miſſa, funere, officio defunctorum, adminiſtratione ſacramentorum, aniuerſarijs, & *Sanch. C. Lugo l. c. n. 23. Bon. p. 2. n. 19.*

II. Probabilius eſt; in profanos vſus poſſe expendi diſtributiones, præſentias (vt vocant) quæ beneficiarijs ob præſentiam in Choro diſtribuuntur. Ita *Sylu. Bonac. C. Lugo n. 24 Bon. 2. n. 17.* contra *Sanch. &c.*

III. Fructus, qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collatiuam, ſed ad nutum amouibilem, poſſunt expendi in vſus profanos: quia non ſunt fructus Beneficij, (hoc enim confertur per collationem Canonicam) ſed bona quaſi patrimonialia. *v. C. Lugo n. 28.*

IV. Probabiliter etiam Penſionarius licitè ſuam penſionem expendit in vſus profanos; quia eam Papa extrahit ex reditibus Beneficij, & dat alteri, qui id Beneficium non ha-

bet. *C. Lugo l. c.* contra *Bonac. &c.* Secus est d[e]
eo, qui Beneficium habet in commendam: *qui[a]*
substituitur loco beneficiarij. *ibid.*

V. Patrem, quam Clericus parcè viuendo, sib[i]
seruat ex congrua sustentatione; licitè expēdi[t]
in vsus profanos: quia expensa est iam ante in
vsus pios. *ib.* & *Bon. d. 4 p. 2. n. 14.* ex *Molin.*

Quares II. Quid intelligatur nomine vsus
pij? *Resp.* Qui vel ad cultum diuinum, vel misericordiam
spiritualem, aut corporalem ordinatur:
v.g. ad cultum templorum, necessitatem
pauperum, hoc est, eorum, qui non habent necessaria,
siue ad naturam, siue ad statum seruandum:
item in vsum religiosorum, in Capellanias,
Missas, suffragia pro defunctis, hospitalia,
&c. *Vnde resoluuntur sequentes Casus.*

I. Si Clericus superflua expenderit in vsus
profanos, v.g. emerit sibi bona immobilia,
non potest hæc rætinere; quia obligationi bonis
ijs annexæ non satisfecit, & adhuc potest
satisfacere, cùm bona empta pretio æquiualeant.
C. Lugo n. 43. vid. Bon. n. 20.

II. Qui in vsum profanum, à Clerico bona
accipit dono, ex superfluis, potest excusari a
peccato, si eum non induxit ad talem donationem
neque per eam Clericus redditur impotēs,
ad superflua expendenda in vsus pios. *v. C. Lug.
n. 40.* Quia Clericus ex patrimonialibus, vel
quasi patrimonialibus potest substituere.

III. Clerici quidem ex consuetudine multis
locis recepta, licitè possunt testari de redditibus
Beneficiorum, non tamen nisi ad causas
pias, etsi enim vbi consuetudo inualuit,
etiam in vsus profanos validè testentur, peccant
tamen mortaliter. *v. Leß. l. 2. cap. 19. d. 4.
Laym. l. c. Bon. d. 4. p. 3. n. 2. & 5. Trid. sess. 2. c. 1.*

de

le ref. & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerit cum facultate Papæ: quæ licet superueniat testamento iam conditio, facit tamen illud conualescere. *Sanch. Salas, Dian. p. 8. t. 3. R. 99. v. suprà l. 3. t. 5. c. 4.*

DVBIVM IV.

Quis sit habitus Clericorum, quæ artes, officia, & actiones ijs prohibeantur?

Resp. I. Clericos maioribus ordinibus initiatus, vel etiam minoribus si habeant Beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram, & vestem Clericalem, quæ non debet esse virgata, in qua diuersi coloris virgæ ducantur, nec partita seu dissecta.

Resp. II. Quoad artes, prohibetur macellariorum, tabernariorum, ioculatorum, quorum etiam ludis, vti & hastiludis, prohibentur interesse. Item medicorum aut chirurgorum, vbi opus incisione aut adustione, nisi vt habet *Nau.* erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Resp. III. Quoad officia, prohibetur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium Iudicis in causa sanguinis, Aduocatorum, Patronorum, Tabellionum, seu Notariorum, in placitis secularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent, v.g. aduocare pro Ecclesia, pro personis coniunctis, & miserabilibus. Ratio autem est, quia Clericus non debet se immiscere negotijs sæcularibus. *Sayr. l. 12. cap. 25. num. 6.* (qui tamen concedit instrumenta ab eo facta valere,) *Bon. in præcep. d. 10. q. 3. p. vlt. Laym. l. 2.*

t.1.c.8.n.4. & notat consuetudine inductum esse, vt officio Cancellarij, Consiliarij, imò etiam Iudicis fungi possint in causis ciuilibus.

Resp. IV. Quoad actiones, prohibentur arma portare, nisi in itinere tabernas intrare, venationi clamorosæ vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causa, permittitur) accipitres vel falcones alere pro venatione, aleis aut taxillis ludere, mercaturam, aut negotiationem lucri causa (non tamen necessitatis) exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certæ tali, qua cum nullum periculum, aut scandalum immineat. *Less.l.2.c.5.d.9.nu.40. Caiet.* tamen *V. Clericus*, contra *Angel. & Nau.* docet, horum & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contemptus, & scandalum. *v. Laym.l.5. tr.8.c.12. num.2. & 3.* Nec refert, ait, quo transgressor sit excommunicandus; quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post monitionem incurrit, quod tamen vniuersim *Nauar.* putat esse laxius, maximè cum Canones vtantur verbo, præcipio. Vnde ait esse mortale, si habitum vel tonsuram nō gestent. Quod restringit *Bon.disp.8.de sacram. q.1.p.vlt.n.8.* si sint initiati maioribus ordinibus, aut habeant Beneficium, & tonsuram, vel habitu longo tempore, absque iusta causa, non gestent, tunc enim peccare mortaliter; citatque pro se *Reg. Nauar. Henriq. Vasq.* Negat tamen *Sylu. & Laym. l.c.* si non sint notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari verò esse mortale concedit idem *Lay.lib.3. tr.4. c.17.* & alij commun. Sed de hoc *vide supra lib.3.c.3. dub.7. de emptione, & venditione*.

CA-

CAPVT III.

De statu, & officio personarum secularium quorundam præsertim iudicialium.

DVBIVM I.

Quæ requiruntur ad legitimum iudicium?

Resp. Hæc tria primum est Iurisditio, sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, vt ex *D.Th.2.2.q.60.* habet communis. Quare peccat Iudex secularis, si personas, aut causas mere Ecclesiasticas, ad se trahat: vti & Ecclesiasticus, si mere ciuiles. Nisi forte per accidens, ob defectum iustitiæ in foro seculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porrò quæ causæ dicantur mere ciuiles, quæ Ecclesiasticæ, & quæ mixtæ, nosse oportet Iudices, & iurisperitos, potestque videri apud *Laym.l.4. c.2. v.C.de Lugo d.37.s.3.*

Secundum. Rectus processus, v.gr. vt citetur Reus, & audiatur, &c. Nisi forte expediat aliquando, cum delicta sunt atrocia, in flagranti crimine deprehensos subdito plectere, vel in criminibus exceptis, communem procedendi modum mutare; nam Iudici supremo (dummodo crimen sit publicum) aliquando licere, sine citatione, defensione, & omni processu, Reum morti adiudicare, eo quod factum notorium, & publicum, sit loco accusatorum, & testium, neque Reo eius defendendi se in iudicio relinquat, docet *Nauar. c.25.n.10. Less. Filliuc. Bon.d.10.in prac.q.2.p. 2.n.5.* v.etiam *C.de Lugo d.37.s.5. Trul.lib.8.*

c. 1. d. 13. Vbi tamen benè notandum, quod etsi talia crimina excipiantur à communi dispositione legis positiuæ, & iuris communis; non tamen legis seu iuris naturæ; ideoque grauiter peccare Iudicem, qui in tali processu, v.g. contra sagas, quiduis licere putat *v. Cautionem criminalem, c. 16. 18. 37. & sequen.*

Tertium. Recta intentio, vt scilicet procedatur ex intẽtione iustitiæ. Vnde si iudex procedat ex odio aliove fine malo, v.g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra iustitiam, sed charitatem, aliamne virtutem, mortaliter, aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis erit. *Bon. d. 10. q. 2. p. 3.*

DVBIVM II.

De Potestate, & Officio Iudicis.

ARTICVLVS I.

Quid requiratur in Iudice?

Resp. I. Præter tria dicta superiore dubio, requiritur scientia, qua sciat suo munere rectè fungi. Ita commun. Doct. & *Bon. d. 10. q. 2. p. 3.* Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinet ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum, & officiũ exercere non potest. *Vnde resoluuntur sequentes Casus.*

I. Petens, aut suscipiens officium Iudicis, (idem est de Medico, & Chirurgo, vt *v. infrà dub. 7.*) quo indignus est, ita vt probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter. *Nau. c. 25. Anton. C. de Lugo d. 37. n. 1.*

II. Iu-

II. Iudex carens necessaria sciẽtia non debet absolui, nisi facta renunciatione officij, vel nisi firmum habeat propositum renunciandi. Ita *S.Thom.2.2.qu.76.art.2. Caiet.Clauis Regia l. 12.c.13.n.2.Reg.l.25.n.675.Na.c.25.Farinac. 3.p.q.3.art.16.* Ratio, quia nullus potest officium, cuius munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno, vel periculo proximi.

III. Si Iudex ex magna imperitia malè iudicet, tenetur ad interesse parti læsæ, & ad expensas litis: vti etiam, quotiescunque notabile damnum, siue in substantia litis, siue in superfluis expensis, propter eius culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. *Bon. C.de Lugo ll.cc.*

IV. Si Iudex agnoscat, errorem à se (etsi sine graui culpa) commissum, in præiudicium litigantis, tenetur, si potest citra infamiam impedire errorem; v.g. monendo occultè partem læsam, vt sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem. *C. de Lugo l.c.n.3.*

Resp. II. Iudex tenetur causas iudicare, & celeriter expedire, quia ex officio tenetur cuique tribuere suum. Quod non facit si sententiam sine iusta causa differt. *Vnde resoluuntur sequentes Casus.*

I. Iudex mortaliter peccat contra officium suum, differendo valde notabiliter causarum expeditionem, sine iusta causa. *Syl.V.iudex q. 12.Clauis reg.c.12.n.8.Nauar.c.26.n.14.&c.* cum *Bon.d.10.q.2.p.3.*

II. In casu dicto, idem Iudex tenetur parti læsæ damna, & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere: quia est earum iniusta causa. *ibid.Auct.ll.cc.*

III. Si Iudex in exequenda causa, & proferenda sententia negligens, aut iniquus sit, non tantum parti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur, vt v.g. si multam pecuniariam, quam ex consuetudine, vel lege communi debebat imponere Reo, sine causa intermisit. *S. Th. 2. 2. q. 67. a. 4. ad 3. Syl. V. pœna, q 28. Sal. Lay. l. 3. t. 2. c. 5. n. 6.* contra *Azor.*

ARTICVLVS II.

Quid Iudici seruandum circa inquisitionem?

Tribus modis procedi potest cōtra criminosos 1. Via accusationis, cum est aliquis actor qui spondet se obiecta probaturum. 2. Via denunciationis, cum deferens crimen, non vult suscipere onus probandi. 3. Via inquisitionis, quæ triplex est. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges seruentur. 2. Specialis, quando de certa persona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel sola persona, vel crimen solum esse speciale, vt si quæratur quis Caium occiderit.

Resp. I. Iudex sine vlla data occasione, ex solo officio suo potest instituere inquisitionem generalem, in qua tamen eius potestas non extendit se ad occulta eliciend a, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Resp. nec cuiquam fit iniuria. Ac licet quorundam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem, cui incommodo bonum commune præualet. Ratio posterioris est quia inde maxima sequerentur incommoda. *Farin. Less. lib. 2. c. 28. d. 13. Vnde resolues.*

I. In hac inquisitione, subditus etiam rogatus sub iuramento, non tenetur, imò nec po-

potest, prodere criminosum occultum. *Laym. l.3.t.6.c.2. Less. l.c.*

II. Si talem reuelet, peccat contra iustitiam (nisi fortè cederet non tam in pœnam, quam certam eius, qui deliquit, emendationem, vel ad grauem malum ab alijs auertendum) cum enim crimen, vt ponitur, probari non possit, proindeque ex eius reuelatione non possit aliud sequi quam infamia, nullum habet ius reuelandi. *Laym. ib. & t.3.p.2.c.4.*

III. Si in hac inquisitione, ex reuelatione duorum vel trium deprehendatur alicuius criminis auctor, potest per tales testes contra illum procedi, vt habet praxis communis. *Lay. l.3.tr.3.p.2.c.4.n.12.*

Resp. II. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Iudici quærere in genere, qui fecerit, non in particulari, v.g. an Petrus fecerit: nisi infamia aliqua aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi iudicium: tum ex incommodis contrarij. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. *vide Bon.d.10.in 8.præcep.q.2.p.5.*

Resp. III. Vt Iudex faciat inquisitionẽ specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod iustā det causam. Ratio est; tum quia alioqui diffamaret sine causa: tũ quia Iudex procedere debet ex scientia publica, quam nõ habet, nisi per accusationem, vel confessionem Rei, vel euidentiam facti, vel per infamiam; ad quam non sufficiunt duo testes, qui iurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum; sed requiritur, vt rumor sit sparsus per maiorem partem communitatis, idest ciuitatis vicinæ, vel monasterij, neque à maledicis sit exortus, etsi hac in

S 5 tu-

tutum sit, sequi praxim communem bonorum virorum, & Rerum pub. vt habet *Laym. l. c. &* *Less. d. 15. ar. 19.* ex alijs *Bon. l. c.* Vnde resolues Casus.

I. Antequam Iudex procedat ad inquisitionem specialem vi infamiæ, ipsa infamia priùs examinari debet, & probari per testes saltem duos, qui nominent personas, à quibus id publicè audiuerint. *Nau. Rub. de iud. Trul. lib 8. c. 1. d. 17.*

II. Iudex infamatum de vno crimine, v. g. adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, v. g. furto; quia esset inquisitio specialis sine præuia infamia. *Salon. Caiet. Trul. l. 8. c. 1. d. 18.* nisi tamen crimina sint connexa, vel vnum sit circumstantia alterius *ibid. & Sanch. 2 p. cons. l. 6. c. 3. d. 21.*

Dixi in Resp. *Regulariter*, quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia præuia in casibus certis, quos v. apud *Less. l. 2. c. 29. d. 15. Bonac. t. 2. d. 10. p. 5. Sanch. 2. p. cons. l. 6. c. 3. d. 19. Trul. l. c.*

ARTICVLVS III.
Quid liceat Iudici circa quæstiones, siue torturam?

Resp. I. Ad torquendum Reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicuius grauis criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est, reddant rem plus quam probabilem; qualia habentur, v. g. testis vnus omni exceptione maior, Rei confessio extra iudicium, item probabiliter etiam assertio duorum vel trium criminis sociorum, in criminibus exceptis, præterquam veneficij, in quo, an ex sola denunciatione complicum: & quo mo-

modo procedere liceat *v. Tan. t. 3. d. 4. de iust. d. 2 & 3. Laym. l. 3. t. 6. c. 5.* Item fama publica à viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius iudicij adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris) *Laym. l. 3. tract. 6. c. 5. n. 9* ex varijs. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quando argumenta, & indicia sunt valdè efficacia, vt sic plena probatio eliciatur: nam confessio Rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in ea vsque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam. *Leß. lib. 2. cap. 29. d. 17. Delrio l. 5. sect. 3. Laym. l. c.*

Dixi in Responsione *si tamen torqueri potest*: quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magna dignitate constituti officiales Principum, vrbium Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi; item impuberes, senes memoria vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ à partu. *Delrio s. 9. Binsf. c. 6. C. de Lugo d. 37. s. 14* Vnde resolues.

I. Peccat Iudex grauiter, si non prius omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quam ad torturam descendat.

II. A tortura simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis: quia ad hanc ordinatur tortura. *Nau. Leß. loc. cit.*

III. Insufficientia ad torturam indicia sunt, si cadauer occisi sanguinem ad præsentiam alicuius effudit, si sagæ non possint lachrymari. Item illicita est probatio per aquas, &c. de quibus *v. Delrio lib. 5. Leß. n. 176. Trul. l. 8. c. 1. d. 21.*

IV. Peccant Iudices, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ, Reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, iuramento adstringunt, ad dicendam veritatem, de omnibus pertinentibus ad casum, ob quem comprehensus est *Nauar. cap. 18. n. 41 & cap. 25. n. 36.* Additque, idem esse, si (etsi sine iuramento) minis terroribus, tormentorum ostensione, hominem turbent, & implicent vt sibi contradicens, circunstantiam aliquam reuelet, quia conuincatur & puniatur. *v. C. de Lugo d. 40. num. 1.*

V. Si Iudex extorserit confessionem per iniuriam, v. gr. si torserit exemptos, si sine sufficientibus iudicijs, si dolo malo, mendacijs, ficta impunitatis promissione induxit ad fatendum, vel aliter (siue quoad substantiam, siue quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi: imò tenetur Iudex ad compensationem damnorum, vt docet *Card. de Lugo d. 37. s. 14. n. 157. v. Less. c. 19. dub. 18. Lay. l. 3. t. 6. c. 5.* vbi etiam dolus bonos, quos *Delrio* suggerit Iudici, planè reijcit. *v. Tan. t. 3. d. 4. q. 2. d. 2. Trul. l. c.*

VI. Licet Reus confessionem iniustè extortam postridie ratificet, nihilominus Iudex non potest procedere ad punitionem Rei, vel complicis occulti; quia cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta ex *L. penult. ff. de quæst.* atque adeò etiam cognitio per illud medium parta est iniusta. *Nau. Salon. Less. Sayr. Trul. l. c. d. 10.*

Resp. II. Grauius torqueri potest, contra quem grauiora sunt indicia, non tamen ita, vt moraliter sit impossibile tormenta, sasti-

ſtinere habita ratione perſonarum. Vnde ſi hîc excedatur; confeſſio extorta erit inuoluntaria; & habenda pro nulla, etiamſi extrà tormenta coram Iudice ratificet, metu nouæ torturæ. *Laym.t.5.n.11.*

Reſp. III. Semel tortus,ſi nihil eſt faſſus,iterum torqueri non debet; niſi noua criminis iudicia ſuperueniant: quia per torturam priora eliſit. Si verò crimen in tortura faſſus, extra eam reuocet coram Iudice, repeti tortura, poteſt, tum quia indicia manent in ſuo vigore: tum ob inconſtantiam. Si verò tertio tortus ac confeſſus tertio retractet abſoluendus eſt: quia præſumendum eſt, vi tormentorum coactam fuiſſe confeſſionem, ideoque nullam. *Leſſ. c. 29. d.27.* Excipiunt quidam,ſi iudicia: ſint grauiſſima, quæ violentam præſumptionem pareant, crimen malitioſè à Reo negari. *Lay l c. v. C.de Lugo d. 37. n.* 156. *Dian. t.3. tr 6. R.16. & 23. Trul. l. c.* v. infrà *hic dub.*6. 7. An quando, & quomodo Iudex poſſit interrogare Reum de complicibus. *v.Trul.l.18.c.1.d.22.*

ARTICVLVS IV.

Quid ſeruandum Iudici circa ſententiam & pœnam.

Reſp. I. Iudex debet iudicare ſecundum leges. Vnde inferior Iudex ordinariè non poteſt pœnam relaxare, vel minuere, etiamſi actor conſentiat, niſi aliquando ad bonum Reipub. aliud neceſſarium eſſe dictaret Epikeia, vel niſi de priuata tantum iniuria actoris ageretur. *S.Th. 2.2. q.65. art.5. Regin.l.25. n.643. Bon. &c.Trul.l 8 c.1.d.12.*

Dixi *inferior*: quia ſupremus, ob iuſtam caſ-

causam id potest: sine causa tamen grauiter peccaret, secundum *Caiet. V. Iudex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Iudicem pro liberatione Rei, *v. Bon. l. c. & Trul. l. c.*

Resp. II. Si in aliqua causa fuit Aduocatus, in eadem iudex esse & sententiam ferre non potest, *L. eos in princ. C. de appell. & l. Prætor de iurisd.* quia iudicium eius habetur suspectum; propter affectum ad vnam partem, vt ex communi Doct docet *Sanc. l. c. Consil. c. vn. Dub. 26.* (additque *num. 3.* sententiam non fore validam quod tamen alij negant, si sit Iudex ordinarius) *C. de Lugo de iust. d. 31. s. 1. num. 4. vide etiam Dian. p. 3. t. 5. misc. R. 56.* vbi ex *Corduba* sentit talem Iudicem in conscientia non peccare, si sine affectu, secundum leges altera parte insoia iudicet.

Resp. III. Quem Iudex priuata scientia scit esse nocentem, si iuridicè sit probatum innocens, non potest condemnare: quia iudicat vt persona publica, ideoq; sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundum allegata & probata, præsertim in fauorem rei, *D. Th. 2. 2. q. 67. Nau. c. 25. Caiet. Fil. Les. Bo. d. 10. q. 2. p. 2.*

Resp. IV. Quem Iudex priuatim scit esse innocentem, si iuridicè probatus sit nocens, tenetur omni modo liberare, si potest, v. grat. impediendo accusationem, extrahendo iudicium, aperiendo carcerem (si sine maiorem malo potest) remittendo causam ad superiorem; & si sic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent, cum *S. Thom. loc. cit.* ob rationem paulo ante datam, quod possit condemnare: verius tamen videtur contrarium quod cum alijs docet *Less. l. 2. cap. 19. d. 10. Sà V. Iudex, Perus*

strus Nauar. Fillinc. Bonac d. 10 *q.* 2. *p.* 2. *num.* 2. *Tol. &c. v. C. de Lugo d.* 37. *sess.* 14. quia directè occidere innocentem, est intrinsecè malum ergo quomodocunque sciatur esse innocens, erit peccatum *Less. l.c.* In causis tamen ciuilibus & criminalibus minoribus, vbi tantum agitur de pœnis pecuniarijs, potest etiam Iudex, secundum hos auctores, simpliciter procedere secundum allegata & probata; tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum: tum quia Respub. habet potestatem in bona suorum ciuium: quando bonum publicum id requirit: vt in hoc casu, ne forma publicorum iudiciorum cum populi scandalo euertatur. *v. Laym. c.* 2. *num.* 8 *Less. d.* 10. *Bon. l.* 5 *n.* 4.

Queres I. Quid faciendum Iudici, cum vtrimque sunt sententiæ probabiles in quæstione iuris, v.g. an ex testamento minus solemni debeatur hæreditas?

Resp. Debet ferre sententiam secundum opinionem de iure probabiliorẽ, saltem nisi sit Iudex supremus. Neque tunc videtur tenendum; quod quidã docent, eum satisfacere consciẽtiæ, si causam adiudicet defẽdi se probabiliter, licet altera probabilius. Ratio, quia Iudex est constitutus, vt secundum merita causæ, & sententiam, quę ei maximè videtur rationi consona, causam dedicat; quia alioquin esset acceptor personarũ.

Dixi, *si supremus sit*: quia si sententia aliqua communiter sit recepta in tribunali superiore, Iudex inferior videtur secundum eam posse iudicare, licet minus probabilem: quia videt probabiliorem, cum honoris sui præiudicio, reuocandam in superiore tribunali. *Lay. l.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. § 3. *n.* 16. ex *Sylu. Vasq &c. v.* tamen *Card. de Lugo d* 37. *s.* 10.

Resp.

Reſp. II. Si opiniones oppoſitæ æquè probabiles videantur, non licebit vni eorum adiudicare totam pro ſuo arbitrio, cum vterque æquale ius habeat; ſed ſuadebit compoſitionem; imò etiam imperabit, in caſu nimis intricato; (alias enim non licet) ad vni dimidium, & alteri alterum dimidium iuris aut rei, de qualis eſt, adiudicabit; memor interim axiomatis: quod *ſi partium iura ſint obſcura potius fauendum ſit Reo, quam actori. Ibid. Bon. de peccatis, d. 2. q. 4. p. 9.*

Quæres II. Ad quid teneatur Iudex, qui ſententiam iniuſtam tulit?

Reſp. I. Si dolo, vel vt dixi *d.* 2. *a.* 1. magna imperitia id fecit, litem fecit ſuam, ideſt, damnum partis læſæ in ſe tranſtulit, cui tenetur reſtituere. *Bon. d.* 10. *q.* 2 *p.* 4. ex *S Th. &c. v. ſuprà d.* 10 *a.* 1.

Reſp. II. Si alioqui dignus ſuo munere (tametſi id petens impetrauerit, alijs dignioribus neglectis (per obliuionem, ex humana fragilitate errauerit, non obligatur in conſcientia ad reſtitutionem ex proprijs, cum iniuriam formalem non intulerit; neque aliquid commodi ex tali ſententia acceperit, vel potius (ſecundum alios) cum culpam Theologicam non commiſerit; debet tamen reuocare ſententiam, ſi poteſt ſine graui incommodo. *Laym. l* 1. *t.* 6 *c.* 2. *n.* 11.

Quæres III. An ſententia Iudicis iniuſta obliget in foro conſcientiæ.

Reſp. Sententia iniuſta ex natura rei, aut ex omiſſione ordinis iuris ſimpliciter neceſſarij, ſiue feratur per falsò allegata, & probata, ſiue ex iudicis iniquitate, nullam habet robur in foro conſcientiæ, manetque parti læſæ, tametſi non appellat ius ſuum, licebitque

que ſcandalo poſſit, recuperare bona. *S. Thom. Sayr. Bonac. d. 10. q. 2. p. 4. Trul. l. 8. cap. 1. d. 7.* Ratio, Quia ſententia eatenus obligat in conſcientia, quatenus habet rationem iudicij; hoc eſt, vt eſt determinatio iuris, & definitio iuſti.

Dixi, *in foro conſcientiæ*, quia in foro externo, vbi non tam veritas facti, quam probatio iuridica ſpectatur, ſententia prolata ſeruanda eſt ad euitanda ſcandala, & incommoda; neque elapſo termino (intra quem appellare licebat) actio ei concepitur, lege ſic ſtatuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ob bonum publicum, vt litium ſit finis. *Trul. l. 8. c. 4. d. 7.* ex *Sayr. &c.* Vnde reſolues.

I. Is cuius bona per ſententiam manifeſtam iniuſtum adiudicata ſunt alteri, poteſt (niſi alter iuſtè pręſcripſerit) per occultam compenſatione ea recipere; quia recuperat ius ſuum. *ibid.*

II. Qui ſciens per iniuſtam ſententiam mala fide accepit bona, tenetur ea ſemper reſtituere nec vnquam præſcribere poteſt. Quia ſunt aliena, & poſſeſſor malæ fidei nunquam præſcribet imo tenetur expenſas reſtituere & compenſare damna, etiamſi pars læſa non appellauerit, cum non renunciet ideo iuri ſuo.

III. Qui bona fide rem poſtulauit à Iudice, & bona fide accepit intelligitque ante tempus pręſcriptionis finitum, fuiſſe ſententiam iniuſtam, tenetur eam, non tamen expenſas, reſtituere. Si vero poſſedit rem bona fide, tempore ad præſcribendum neceſſario, non tenetur reſtituere, quia legitimè præſcripſit, *Salon. Sayr. Trul. l. c.*

Quæres IV. Quid liceat Iudici circa munera.

Reſp. I. Etſi à partibus munera liberalia accipiens, aliquando peccet, vel ob ſcandalum, vel

Resp. II. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur, non licebit vni eorum adiudicare totam pro suo arbitrio, cum vterque æquale ius habeat; sed suadebit compositionem; imò etiam imperabit, in casu nimis intricato; (alias enim non licet) ad vni dimidium, & alteri alterum dimidium iuris aut rei, de qualis est, adiudicabit; memor interim axiomatis: quod *si partium iura sint obscura potius fauendum sit Reo, quam actori. Ibid. Bon. de peccatis, d. 2. q. 4. p. 9.*

Quæres II. Ad quid teneatur Iudex, qui sententiam iniustam tulit?

Resp. I. Si dolo, vel vt dixi *d.* 2. *a.* 1. magna imperitia id fecit, litem fecit suam, idest, damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere. *Bon. d.* 10. *q.* 2 *p.* 4. ex *S. Th. &c. v. suprà d.* 10 *a.* 1.

Resp. II. Si alioqui dignus suo munere (tametsi id petens impetrauerit, alijs dignioribus neglectis (per obliuionem, ex humana fragilitate errauerit, non obligatur in conscientia ad restitutionem ex proprijs, cum iniuriam formalem non intulerit; neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potius (secundum alios) cum culpam Theologicam non commiserit; debet tamen reuocare sententiam, si potest sine graui incommodo. *Laym. l* 1. *t.* 6 *c.* 2. *n.* 11.

Quæres III. An sententia Iudicis iniusta obliget in foro conscientiæ.

Resp. Sententia iniusta ex natura rei, aut ex omissione ordinis iuris simpliciter necessarij, siue feratur per falsò allegata, & probata, siue ex iudicis iniquitate, nullam habet robor in foro conscientiæ, manetque parti læsæ, tametsi non appellat ius suum, licebitque

que scandalo possit, recuperare bona. *S. Thom. Sayr. Bonac. d. 10. q. 2. p. 4. Trul. l. 8. cap. 1. d. 7.* Ratio. Quia sententia eatenus obligat in conscientia, quatenus habet rationem iudicij; hoc est, vt est determinatio iuris, & definitio iusti.

Dixi, *in foro conscientiæ*, quia in foro externo, vbi non tam veritas facti, quam probatio iuridica spectatur, sententia prolata seruanda est ad euitanda scandala, & incommoda; neque elapso termino (intra quem appellare licebat) actio ei concepitur, lege sic statuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ob bonum publicum, vt litium sit finis. *Trul. l. 8. c. 4. d. 7.* ex *Sayr. &c.* Vnde resolues.

I. Is cuius bona per sententiam manifestam iniustum adiudicata sunt alteri, potest (nisi alter iustè præscripserit) per occultam compensationẽ ea recipere; quia recuperat ius suum. *ibid.*

II. Qui sciens per iniustam sententiam mala fide accepit bona, tenetur ea semper restituere nec vnquam præscribere potest. Quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribet imo tenetur expensas restituere & compensare damna, etiamsi pars læsa non appellauerit, cum non renunciet ideo iuri suo.

III. Qui bona fide rem postulauit à Iudice, & bona fide accepit intelligitque ante tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam iniustam, tenetur eam, non tamen expensas, restituere. Si vero possedit rem bona fide, tempore ad præscribendum necessario, non tenetur restituere, quia legitimè præscripsit, *Salon. Sayr. Trul. l. c.*

Quæres IV. Quid liceat Iudici circa munera.

Resp. I. Etsi à partibus munera liberalia accipiens, aliquando peccet, vel ob scandalum,

vel

vel ob periculum peruertendi iustitiam: acceptorum tamen dominium comparat, *spectato* iure naturæ.

Resp. II. Etsi lex positiua munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem, ante sententiam Iudicis, nisi lex exprimat, quod non illicita tantum, sed etiam inualida sit acceptio. *v. Bon. in 8. præcep. q. 2. p 8 Lay. l. 3. tr. 4. c. 4. n. 9. &* 10.

Resp III Si Iudex iniustè extorqueat munera, nolens facere quod iustum est, & debet, nisi ea dentur, tenetur restituere: vti etiam si quid datum sit ad redimendam vexam, v. g. ne iniustè faueat parti aduersæ, ne causam minis differat. Quanquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remittere obligationem restituendi. *Laym. l. c.* ex *Gab. & Rebell. &c.*

DVBIVM III.
Quod sit officium Aduocati.

Suppono secundum omnes, in Aduocato quatuor requiri, scilicet scientiam conuenientem, iustitiam causæ, fidelitatem, & pretium iustum: quod si taxatum est, non licet vltra hoc accipere: vbi non est taxatum, sufficit iustum naturale, vt *v. apud Bon.*

Resp. I. Non potest sub graui peccato suscipere causam, quam scit esse iniustam. Ex caussis autem ciuilibus, in vtramque partem probabilibus, & dubijs, potest vtramuis, etiam minus probabilem tueri; dummodo cliens de minore probabilitate moneatur. *Vasqu. Salas, Card. de Lugo, Dian. t 1. p. 2. R. 4.* Quia vtraque pars habet ius proferendi suas rationes in iudicio, ergo etiam Aduocatus patrocinandi;

ne-

neque ſemper eſt verius, quod videtur probabilius:& fortè aliud erit iudicium Iudicis. *Bon. de pec.d.2.q.4.p.9. & ſup.l.1. ca.2.d.2. & in praecepta d.10.q.3.p.4.*

Dixi, *Ciuilibus*: quia in cauſa criminali dubia non licet tueri partem actoris, qui in tali caſu grauiter peccat contra Reum ergo etiam Aduocatus *Fill.t.40.c.1.* Neque, quando actor contra poſſeſſorem agens, ſcit ſe nihil poſſe euincere, ſed rem manſuram ſemper dubiã: quia tunc iniuſtè vexatur poſſeſſor; pro quo tandem Iudex debebit iudicare, vt *vid.Card. de Lugo iuſt.d.41.num.7.Salas in 1.2.d.1.ſ.vlt.nu.208.*

Reſp.II. In cauſa criminali, poteſt Reũ etiã fontem defendere, vt mortem aliamue pœnam euadat; quia Reus non tenetur ad pœnam, niſi conuictus: ergo poteſt per ſe, vel alium, eã auertere, donec conuincatur. *Bon.d.10.q.3.p.4.n.7.*

Reſp.III. Aduocatus tenetur pauperibus in extrema, vel graui neceſſitate, gratis patrocinari, ſine notabili tamen ſuo incommodo. Ratio eſt, ſeu charitatis. *Nau.Caiet.Leſ.Fill.Bon. l.c.* Vnde reſolues.

I. Aduocatus, qui ſciens patrocinatur cauſæ iniuſtę, tenetur ad compenſationẽ omniũ damnorum inde conſequentiũ. Vnde parti contrariæ reſtituere debet ex peccato commiſſionis, quia fuit illi cauſa poſitiua damni (ſimiliterq; ſi cauſam dubiam tueatur, eamq; obtineat fraude; quia intercedit iniuſtitia, ratione partis aduerſæ) Cliẽti verò ſuo, tenetur reſtituere ex peccato omiſſionis, quia ex officio tenebatur monere ignorãtẽ cauſæ iniuſtitiã. Quod addo; quia ſi clienti conſtabat cauſæ iniuſtitia, nõ tenetur illi reſtituere. *Bo.d.10.qua.3.part.4.Leſ. l.2.c.3.d.5.Fil.Lay.Tan.quaſt.4.dub.6.n.127.*

II.Si-

II. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum iustum causæ iniustæ, vt sic Aduersarium vexet, impediat, differat, aut peruertat, docet *Trul. l. 8. c. 5. d. 3. ex Caiet. Sayr. &c.* Quia censetur defendere causam iniustam.

III. Quando causa nihil ferè habet probabilitatis, ita vt vix moraliter sit spes obtinēdi, eo quod apud Iudices semper reijciatur, regulariter non licet suscipere: tum quia talis communiter nō habetur probabilis. *Card. de Lugo de iust. d. 41.* Quando autem cliens habet bonum ius in causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat Aduocato eum defendere in causa possessoria, (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alij. *Fagu. in p. 8. c. 47. n. 13. Mol. tom. 1. tr. 2. d. 18. Card. de Lugo l. c. n. 10.*

IV. Aduocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare eius æquitatem & probabilitatem, eamque clienti indicare sincere: si enim falsa promissione, vel inani spe victoriæ sumptibus inuoluat, tenetur ad restitutionem. *Bon de pec. d. 2. q. 4. p. 9.* vti, & si qualitatem ac statum causæ, seu periculum eius perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque id vlla diligentia cognosci possit, non teneri Aduocatum ad damna resarcienda docet *Bardi. d. 4. c. 29.* quod melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

V. Si clientis causam minùs probabilem dicat esse omnino iustam tenetur de damno, si cliens cognito causæ dubio, non fuisset litigaturus. *Bon. l. c.*

VI. Si in progressu causæ iniquitatem videat,

deat, tenetur mox monere clientem suadere, vt desistat; alias ad restitutionem damnorum obligabitur: quia cùm stipendio sit conductus, tenetur ex iustitia mouere *Tan.l.c.* Neque potest vel ipse, vel Iudex suadere compositionem, cum damno partis: quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia. Si verò inducat ad transactionem, siue damno, deceptione, & vi & metu, non tenetur; quia nulli facit iniuriam. *Val.Azor.Less.Lay.Bon.l.c.*

VII. Non potest absolui, qui paratus est quasuis causas defendendas suscipere. *Sayr.l.12.c.23.n.18.*

VIII. Non licet cũ cliente conuenire de pretio, post inchoatam litem, sed vel ante cęptam, vel post finitã, ex *c.Infames,3.q.7.* quia postquã sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v.g. dimidia, tertia, vel quarta litis pro pretio, si victoria obtigerit, quia id grauiter prohibetur, *L.Sũptus,ff.de pactis L.itẽ c.de prac. Arceatur.3.q.7. L.si qui cod.de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas & nefas, procurãdi victoriã. Hoc tamen casu nõ obligatur ad restitutionẽ, si iustum pretium nõ excedat, & dolus ac fraus absit *v.Syl.V.Adu. Nau.c.15. Fill.Lay. Bo.San.l.5.Conf.c.7.d.9.l.37. & C.de Lugo l.c.*

IX. Peccat Aduocatus, 1. Si cum non sit idoneus officium Aduocati exerceat, & patrocinetur *L.Nemini ff. de Adu. S.Thom.2.2.quæst.71.* estque peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam iniustam secundum dicta. *cap.1.* 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationis testiũ, &c. notabiliter officiat parti aduersæ, habenti aliàs iustam causam, &c. *v.Nauar,cap.25. Fill.qu.3.* 4. Si vtrique parti

pa-

patrocinetur, quia repugnat, vt vtramque partem æque defendat. *Sylu. Sanch. conf. p. 2. lib. 6. c. 7. d. 7.* In diuersis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, & in qua est Iudex, vel Assessor, agat Aduocatum; quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet *Sylu. v. Aduoc. q. 2.* 6. Si (tametsi defendat causam iustam) producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta: non tamen peccat, si in causa manifestè iusta Aduersarium decipiat dummodò nulla vtatur falsitate, v.g. allegando falsa, &c. *S. Th. 2. 2. q. 71. a. 3. Syl. Sanc. conf. p. 2. l. 6. c. 7. d. 8. Trul. l. c.* 7. Si adducat leges falsas, abrogatas, vel doctrinam reprobatam, vel leges bonas in falsos sensus sciens prudens detorqueat. 8. Si in grauamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. *v. Fill. Trul. l. c.* 9. Si accipiat mercedem iniustam. Quando autem à lege pretium nullum taxatum est, censetur illud iustum, quod habetur tale iudicio prudentum, attenta qualitate negotij, dignitate, scientia, & peritia Aduocati, & labore quem impendit, ac demum consuetudine approbata *v. Trul. l. c. d. 5.* 10. Si contractum vsurarium, vel aliter iniquum suadet aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuetudines patriæ ignoret (vnde si graue damnum clienti obueniat, tenetur compensare) vel intelligere non studeat.

X. Peccat Aduocatus, contra iustitiam rationes & fundamenta clientis, quem iniustè defendit, vel secreta causæ detegat aduersario vt ex alijs probat *Fagund. in p. 8. c. 47. nu. 13. v.* etiam *C. de Lugo l. c. num. 6.* teneturque ad restitutionem, si eam ob causam cliens causam perdidit victurus alias, quia fecit contra officium, nec

adhi-

adhibuit diligentiam ad causam obtinendam, in fauorem clientis *Azor. Fill. & c. ll. cc.* Limitant tamẽ aliqui nisi periculum sit, ne pars aduersa graue damnũ iniquè patiatur: quia aiunt, quilibet potest sine suo damno, graue damnum alterius prohibere *v. Less. p. 2. c. 31. Azor. Regin. Fill. Laym. l. 1. t. 1. cap. 5. nu. 18.* Verum hanc limitationem, cùm *S. Thom.* alij non admittunt, nisi fortè Reus capite plectendus esset, & accusator iniustè procedere: tunc enim aiunt, Aduocatus accusatoris deberet falsitatem procedere: si tamen spes esset profuturum, accusatore prius monito, vt desistat. *v. C. de Lugo l. c.*

XI. Aduocatus si causarum expeditiones, cum præiudicio clientum differat: postponat, vel plures acceptet, quam expedire possit peccat ac tenetur ad restitutionem, vt & omnium damnorũ, quæ per eius imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens aut actor incurrit: non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed maiorem, vel minorem, pro causa qualitate *v. Fill. Bonac. in pr. 8. d. 10. quæst. 3. Less. l. 2. ca. 39. d. 9. Lay. l. 1. t. 1. cap. 5.*

DVBIVM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris?

Resp. Tenentur ij omnes iustè fideliterque exercere suum Officium, siue ex debito muneris tantùm, siue etiam ex iuramento. Item tenentur scire ea, quæ ad suum Officium spectant; debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos iustos petendo, & appellando, cum fuerit necessarium.

Bon.

Bon. Escob. & commun. Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Peccant si odio, vel amore, spe, vel timore, abutantur Officijs suis: si secreta seruanda non seruent, si partibus, vel earum solicitatoribus, alijsue, tradant nõ seruent; si partibus, vel scripturas originales: quas non debent: si accipiant stipendium maius iusto, vel vltra pretium taxatum, si lites iniquas suadeant, &c.

II. Referens peccat, 1. si defectu studij, vel per incuriam, malè referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. si sit partialis, conetur que vnius partis iustitiam magis, quàm alterius explicare. 3. si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam euulgetur vnde possint grauia incommoda sequi, v.g. Iudex recusari, &c. *v. Escob.*

III. Secretarius peccat, 1. Si iuramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4 Si processus, aut sententias non custodiat, vel partibus, sine præscripto Iudicis, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, siue exagerando, vel imminuendo, siue immutando, aut inuertendo, *Escob.*

IV. Tabellio, siue Notarius publicus peccat. 1. Si sine sufficienti peritia, (v.g. clausulas cõmunes, &c. ignorans) suscipiat officium. 2. Si iuramentum violet. 3 Si in depositione testium, aliquid addat vel detrahat, non leuis momenti. 4. Si ministro trãscriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat, cum damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, vt pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis vsu destituti. 8. Si testes falsos admittat.

tat. 9.Si solemnitates necessarijs,ex ignorantia culpabili, vel malitia, prætermittat. 10.Si testimonium aliquod necessarium, vnius rogatu, & alterius damno,non exhibeat:si conficiat instrumentum vsurarium, vel falsum, præsertim in damnum tertij; si faciat, vt processus, & causæ veniant ad alios Iudices,vel Referentes, &c. quàm ordo illius tribunalis postulat; quia multum interest habere hunc, vel illum Iudicem, *Escob. v.Laym.l.3.t.6.c.2. Bon.in prac.disp.vlt. p.vlt.* 11,Si secretũ violet,v.g.aperiendo parti aduersæ dicta testium, ante eorum publicationem; quod esse mortalem contra iustitiam docet *Trul.l.8.c.7.n.3.* ex *Nau.c.25.n.52.* 12.Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ cõtinent legata. *Nau.l.c.n.53. Sylu.v.Tabellio, Trul.l.c.* 13.Si acta occultet, vel parti petenti transumptum processus negat. 14.Peccat grauiter, si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile, confingat.

V. Procurator peccat, 1. Si litem procuret iniustam. 2. Si plures causas suscipiat, quàm possit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quàm iustum. 4.Si suadeat Reo, vel parti, vt iniustè veritatem neget. 5.Si sua iniuria,negligentia, aliave culpa, causa sit, vt lis perdatur. 6. Si nomine partis iuret, sine particulari eius informatione cum periculo periurandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu,&c.*v.Escob.Lay.l.c.Bon.q.3.p.4.* 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat causam vel peruertat Iudicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. 10.Si falsos testes inducat *v.Sayr.l.14.c.24.Fill.t.40.c.10.n.294.Trul.l.8.c.6.d.1.*

DVBIVM V.

Quod sit officium Accusatoris.

Resp. Vt in accusatione seruatur iustitia, cauenda sunt tria, Primum est calumnia, id est, impositio falsi criminis, vel eius, quod sufficiēter probari nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi vel pœnam talionis, vel aliam arbitrio Iudicis. Secundum est præuaricatio; id est, collusio cum Reo, & simulata tantum accusatio. Quæ in criminalibus, si Reipub. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est, tergiuersatio accusationis inchoatæ, absque iusta causa. Quod adde, quia cum causa, v.gr. ob imperium Principis, vel Iudicis, quod interfit Reipub. talem personam non puniri, vel infamari, vel quod in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imo tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse; si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare *Fill. t. 40. c. 7. n. 105.*

Quæres: An & quis teneatur alterū accusare?

Resp. I. Priuatum raro ad id teneri: tum ex praxi timoratorum: tum quia alias tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipublicæ.

Dixi I. *Priuatum* quia si quis à Repub. stipendium ob hoc accipit, v.g. fiscalis &c. tenetur ex iustitia, & consequenter ad damna, ex omissione accusationis secuta. *Fill. Bon. in 8. præc. d. 10. q. 2. p. 1.*

Dixi II. *Rarò*, quia si ita exigat bonum publicum, v.gr. si proditio imminens, vel graue dam-

damnum vitæ innocentis, aliter auerti non possit & crimen facile probari possit, tenetur, etiam priuatus accusare, vel saltem denunciare: idque tamen ex charitate tantum, quæ restitutionem non importat *Fill. Bon. l. c.*

Resp. II. Accusare prohibentur 1. Excommunicati, proditores, infamati idque in pœnam criminis. 2. Filij, serui, suos parentes vel dominos, ob reuerentiam. 3. Clerici, in causa sanguinis, ob innocentiam *Less. lib. 2. c. 3. d. 5. Bon. l. c.*

Resp. III. Non teneris, imo nec debes etiam, posito superioris pręcepto, denunciare crimen. 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum; nec periculum imminet alijs nec crimen est notorium: quia sine causà proximi infamia sequetur. *v. suprà l. 2. t. 3. c. 2. d. 4.* 2. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, aduocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel rempublicam iniustè vexaret: nec vellet desistere *Card. de Lugo de iust. d. 14. num. 142.* 3 Si inde immineat graue periculum honoris, & vitæ rerum tuarum. 4 Si etiam probare cogereris, nec posses. *vid. Card. de Lugo d. 38. s. 2.*

DVBIVM VI.

De Testibus.

Suppono, ad legitimam & plenam in iudicio probationem, requiri duos testes, eosque debere. 1. Externo sensu percipisse id de quo testantur. 2. De eodem facto & crimine, cum ijsdem circūstantijs deponere alioqui erunt testes tantum singulares, vt vocant; qui non faciunt ple-

Bon. Escob. & commun. Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Peccant si odio, vel amore, spe, vel timore, abutantur Officijs suis: si secreta seruanda non seruent, si partibus, vel earum solicitatoribus, alijsue, tradant nō seruent; si partibus, vel scripturas originales: quas non debent: si accipiant stipendium maius iusto, vel vltra pretium taxatum, si lites iniquas suadeant, &c.

II. Referens peccat, 1. si defectu studij, vel per incuriam, malè referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. si sit partialis, coneturque vnius partis iustitiam magis, quàm alterius explicare. 3. si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam euulgetur vnde possint grauia incommoda sequi, v.g. Iudex recusari, &c. *v. Escob.*

III. Secretarius peccat, 1. Si iuramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4 Si processus, aut sententias non custodiat, vel partibus, sine præscripto Iudicis, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, siue exagerando, vel imminuendo, siue immutando, aut inuertendo, *Escob.*

IV. Tabellio, siue Notarius publicus peccat. 1. Si sine sufficienti peritia, (v.g. clausulas cōmunes, &c. ignorans) suscipiat officium. 2. Si iuramentum violet. 3 Si in depositione testium, aliquid addat vel detrahat, non leuis momenti. 4. Si ministro trāscriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat, cum damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, vt pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis vsu destituti. 8. Si testes falsos admittat.

;at. 9.Si solemnitates necessarijs,ex ignorantia culpabili, vel malitia, prætermittat. 10.Si testimonium aliquod necessarium, vnius rogatu, & alterius damno,non exhibeat:si conficiat instrumentum vsurarium, vel falsum, præsertim in damnum tertij; si faciat, vt processus, & causæ veniant ad alios Iudices,vel Referentes, &c. quàm ordo illius tribunalis postulat; quia multum interest habere hunc, vel illum Iudicem, *Escob. v.Laym.l.3.t.6.c.2.Bon.in prac.disp.vlt. p.vlt.* 11.Si secretũ violet,v.g.aperiendo parti aduersæ dicta testium, ante eorum publicationem; quod esse mortalem contra iustitiam docet *Trul.l.8.c.7.n.3.* ex *Nau.c.25.n.52.* 12.Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ cõtinent legata. *Nau.l.c.n.53. Sylu.v.Tabellio, Trul.l.c.* 13 Si acta occultet, vel parti petenti transumptum processus negat. 14.Peccat grauiter, si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile, confingat.

V. Procurator peccat, 1. Si litem procuret iniustam. 2. Si plures causas suscipiat, quàm possit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quàm iustum. 4.Si suadeat Reo, vel parti, vt iniustè veritatem neget. 5.Si sua iniuria,negligentia, aliave culpa, causa sit, vt lis perdatur. 6. Si nomine partis iuret, sine particulari eius informatione cum periculo periurandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu,&c. *v.Escob.Lay.l.c.Bon.q.3 p.4.* 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat causam vel peruertat Iudicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. 10.Si falsos testes inducat *v.Sayr.l. 12.c.24.Fill.t.40.c.10.n.294.Trul.l.8.c.6.d.1.*

damnum vitæ innocentis, aliter auerti non possit & crimen facile probari possit, tenetur, etiam priuatus accusare, vel saltem denunciare; idque tamen ex charitate tantum, quæ restitutionem non importat *Fill. Bon. l. c.*

Resp. II. Accusare prohibentur 1. Excommunicati, proditores, infamati idque in pœnam criminis. 2. Filij, serui, suos parentes vel dominos, ob reuerentiam. 3. Clerici, in causa sanguinis, ob innocentiam *Less. lib. 2. c. 3. d. 5. Bon. l. c.*

Resp. III. Non teneris, imo nec debes etiam, posito superioris pręcepto, denunciare crimen. 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum; nec periculum imminet alijs nec crimen est notorium: quia sine causà proximi infamia sequetur. *v. suprà l. 2. t. 3. c. 2. d. 4.* 2. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, aduocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel rempublicam iniustè vexaret: nec vellet desistere *Card. de Lugo de iust. d. 14. num. 142.* 3. Si inde immineat graue periculum honoris, & vitæ rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris, nec posses. *vid. Card. de Lugo d. 38. s. 2.*

DVBIVM VI.

De Testibus.

Suppono, ad legitimam & plenam in iudicio probationem, requiri duos testes, eosque debere. 1. Externo sensu percipisse id de quo testantur. 2. De eodem facto & crimine, cum ijsdem circũstantijs deponere alioqui erunt testes tantum singulares, vt vocant; qui non faciunt ple-

nam probationem. 3. Esse omni exceptione maiores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quo minus testari possint, iuxta versum vulgarem.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna fides, in testibus illa requires.

Hinc à testando reijciuntur, 1. Serui, 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis in criminalibus; in ciuilibus autē impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine iuncti, & domestici exceptis, quibusdam casibus, apud *Less. l. 24. c. 3. n. 38.* 6. Infames. 7. Periuri. 8. Socij criminis. 9. Personę inopes & viles. 10. Deliri & semifatui: ex quibus tamen ij, qui solo iure positiuo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis. Quo supposito.

Quæritur I. An, & quando teneatur quis testari. II. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus.

Resp. I. Non tenetur quis testari, nisi vel ex charitate, cum ita necessarium, est ad auertendum grande malum proximi, aut reipub. vel ex præcepto, cum Iudex, seu superior habens potestatē, ita legitimè præcipit. In quo vltimo casu si fugiat, aut occultes te antequam ad testandū citeris, non peccabis contra iustitiam, ideoque nec teneberis restituere, vt contra multos docet *Val. & Less.* Ratio, quia tibi necdum est præceptum, si quod autem ius nascatur parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imo etsi sit cōmunis sententia, ad restitutionem teneri eum, qui a Iudice citatus fugit; vel testimoniū fraude declinauit, cum sit efficax, & moralis causa, vt Iudex sententiā ferat in alterius damnum non tamen est improbabile, quod docet *Molin. & Less.* non teneri. Ratio quia citatio intimata

non

non inducit obligationem iustitię sed tantum, obedientiæ, proindeque non comparens contumax tantum est, inobediens, non autem iniustus. *Less. l. 2. c. 17. & 20. Bon. Laym. ll. cc.*

Resp. II. Etiam legitimè & iuridicè interrogatus, non teneris testari sequentibus casibus, 1. Si scias rem ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, vt consiliarius, aduocatus, medicus, &c. modo tamen non sit necessarium, ad magnum Reipub. vel proximi malum auertendum tunc enim licet tale secretum detegere, etiamsi iurasses te nulli dicturum: quia tale iuramentum non obligat, cum iure naturæ tenearis ad contrarium. *n. Lay. c. 4. n. 9.* 3. Si ex testimonio, tibi vel tuis, immineat notabile dãnum, nisi tamen damnum publicum, vel priuatum alienum præualeat, vt notat *C. de Lugo de iust. d. 39. n. 10.* Vnde cõmuniter non teneri cõtra consanguineũ. 4. Si à viris nõ sat fide dignis accepisti, tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti periurium, v. g. aperiendo litteras, cogendo alium ad reuelationem, *Lay. li. 3. t. 6. c. 4. n. 6. Mol. d. 5. n. 5.* 6. alter probabiliter in facto nõ peccauerit vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo tanquam de fure inquiratur. Ratio, quia mens Iudicis est; inquirere de delicto, *vid. Azor. 3. p. 1. vl. cap. 27. Fill. Bon. d. 10. q. 3. p. 3. Lay. loc. c.*

Resp. III. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur reuocare cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si Reus de ea periclitetur, & putetur reuocando aliquid effecturus. Ita *communiter*.

Ratio, quia in damno æquali, potius habenda est ratio innocentis, *vid. seq. a.* 1.

Dixi I. *Sciens*: quia si ex ignorantia, inaduertentia, aut obliuione inculpabili, falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit, non tamen ad restitutionem, etiam si Reus damnetur. Ratio, quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi II. *Causa efficax*: quia si à parte rei falsum illud testimoniũ nihil effecisset, v.g. quia per falsa testimonia aliorum, iam tota causa damni erat data, ita vt Iudex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. *Less. l. 2. c. 30. & Laym. l. 3. t. 5. c. 8. & alij.*

Testis peccat. 1. Si affirmet quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4 Si iudici iustè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

DVBIVM VII.
De Reo.

ARTICVLVS I.
An, & quando Reus teneatur fateri veritatem?

Resp. I. Si non interrogetur legitimè, non tenetur fateri suum crimen, sed potest Iudicem eludere, vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione, & in bono sensu, vt mendacium absit. Ratio, quia tunc Iudex non habet ius interrogandi, aut obligationem imponendi Reo. Ita *Less. & Laym. t. 6. l. 3. c. 5. Bon d. 10. q. 3. p. 2.* Vnde resolues.

I. Reus non tenetur fateri crimen suum. 1. Si Iudex non sit legitimus. 2. Si à seipso litis pro-

processum inchoet, sine præuia accusatione, saltem virtuali. 3. Si non processit semiplena probatio, ne infamia, nec manifesta criminis indicia extent. Ratio, quia in his Iudex non interrogat legitimè. *Azor. Less. Fill. Laym. Bon. l. cc. Card. de Lugo d. 40. n. 1.*

II. Nec tenetur, si dubitet, an Iudex legitimè interroget: quia non tenetur patere, cum graui suo damno, nisi constet superiorem posse præcipere. Ita *Less. Fill. Lay. l. c. Sanc. l. 6. consil. cap. 3. d. 31. Salas, C. de Lugo, &c.* contra *Sylu. Bon. & alios.*

III. Iudex tenetur Reo manifestare statum causæ, & quæ sunt indicia, quo modo probetur delictum, &c. vt Reo constat, an legitimè interrogetur: quia non tenebitur respondere alioqui & se ipsum honore alijsue bonis quæ bona fide possidet spoliare *Caiet. Nau. c. 25. n. 43. Card. de Lugo d. 40. n. 1.*

IV. Si Reum iuridicè quidem interroget Iudex, sed non nisi ex falsa pręsumptione delicti, v. g. an exierit ex tali domo, stricto ense, potest Reus (idem est de teste) licet sciat semiplenè probatum esse, id negare si exijt quidem, non tamen de facto delicto, sed ob aliam causã: quia si Iudex veritatem sciret, non posset interrogare. Ita cum *S. Thom. q. 69. art. 1. Sot. Fagund. p. 8. c. 43. Dia. 3. p. t. 5. misc. R. 66. C. de Lug. d. 40. n. 4.*

Resp. II. Etsi communior, & verior sententia sit *S. Thom. 2. 2. q. 96.* si Reus legitimè interrogetur à Iudice, teneri conscientia apertè veritatem dicere, probabile tamen est etiam, quod ex *Sylu.* docet *Sà & Less.* non teneri, saltem sub mortali, in causis capitalibus, & grauioribus, si sit spes euadendi; & nullum graue damnum reipub. timeatur. *Tan. d. 4. q. 4. d. 5. C.*

*de Lugo d.*40. *nu.*15. vbi dicit, esse sententiam valde probabilem, & in praxi tutam. Ratio, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, v.g. mortis; tum quia inhumanum videtur, vt qui conuinci nō potest teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut grauem pœnam, v.g. perpetui carceris, subeat: tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi posse. *Bon.in* 8. *pra.* 10.*q.*3 *p.*2.*n.*17.

Dixi I. *In capitalibus*: quia alius est de caussis, in quibus agitur de pœna Ecclesiastica, quæ medicinalis.

Dixi II. *Si spes sit euadendi*: quia absque ea, cessat ratio celandi veritatem. *Vnde resolues*.

I. Non semper opus est (iuxta dicta *Resp.*2.) vt Confessarius Reum vrgeat ad crimen fatendum. *C.de Lugo d.*40.*n.*20.

II. Post sententiam latam, Reus non tenetur cōfiteri crimen, quod ante iniustè negauit: quia finito iudicio, finitur obligatio Rei, *Lay l.c.* Imò probabile est, nec ante sentētiam ad id teneri (etiamsi adhuc sit in potestate Iudicis) donec iterum interrogetur. *C.de Lugo d.*40 *n.*17.

Resp. III. Si quis ad euitanda tormenta grauia, mentitus, falsum sibi crimen imposuit; per quod sit morte plectendus, non videtur mortale, ita contra *Nauar. & alios* docet *Anglus, Syl. Less.l.*2.*c.*11,*d.*7. *Tan.de iust. d.*4. *qu.*4.*dub* 5. Ratio, quia non est mentitus perniciosè cum non teneatur tormentis vitam conseruare. *v.C. de Lugo l.c.* Vnde resolues.

I. Talis non tenetur postea crimen reuocare, quamuis antea periurio confirmasset, si prudenter metuit, ne ad tormenta reuocetur; quia etsi periuratione grauiter peccarit, hoc iam transijt, & non retractando nomini facit iniu-

riam,

tiam, ideoque sufficit, coram Deo pœnitere, *v. Less. Tan. l. c. & q. 5. d. 4.*

II. Si ex illa falsi criminis confessione, grauе damnum alijs sequeretur, v. g. bonum Reip. aut fama religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideò in hæresim lapsuri essent, quæuis potius tormenta perferenda essent. *Tan. l. c. & q. 5. d. 4.*

III. Si reus tormentis coactus denunciauit alium innocentem, tenetur sub mortali, ante suam condemnationem, & si tum non fecit, etiã post sententiam damnationis, reuocare: ad quod etiam à Confessario est obligandus. Ita ex communi *Tol. l. 5. c. 66. n. 7. Less. c. vlt. d. 15. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 103.* Vbi subiungit. 1. Si quis tamen sequatur, ipsaq; praxi seruati aduertat eam sententiam, quæ negat per reuocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denunciatione antè factam, vt docet *Delrio l. 5. s. 5. Valent. d. 6. q. 13. p. 4.* is consequenter existimare poterit, denunciantem in eo mortis articulo (saltem cum suo incommodo, & sub peccato mortali) obligatum non esse ad reuocationem: quia esset inutilis. Ita *Tann. l. c.* Licet ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minus esse probabile. 2. Monet idem *Tann. n. 105.* cauendum esse confessario, ne vel importunè sæpius Reo damnato inculcet retractionem denunciationis iniquè factæ, vel retractionem factam, imprudenter & cum scandalo euulget.

Quæres. An Reus teneatur reuelare cõplices?

Resp. I. Si omninò occulti sint, nec alij, indicijs aut testimonijs conuinci possint, non potest, nec tenetur: si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit. *Less. l. c. & Lay. l. 3. t. 5. c. 5.*

Resp. II. Si crimen ſit exceptum, tenetur etiam non rogatus ideoque ſi nolit, ſecundum *Nau.* non erit abſoluendus.

ARTICVLVS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœnæ?

Reſp. Quando ſententia eſt materialiter iniuſta: lata tamen ſecundum allegata, & probata, etſi in conſcientia non obliget, non poteſt Reus Iudici poſitiuè reſiſtere: tum ob ſcandalum: tum quia tali caſu Iudex habet ius ſententiam exequendi, & id tenetur. Ita communiter *Leſſ. Sanch.* contra *Vict. Bonac. Card. de Lugo d. 4. n. 38.*

Dixi, *poſitiuè;* quia Reo, etiamſi verè reus ſit licet ante, & poſt ſententiam (quod mortem, vel pœnam morti æquiualentem, v. g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio quia quilibet tam magnum ius habet ad vitæ ſuæ conſeruationem, vt nulla poteſtas humana obligare poſſit ad ea non conſeruandam, ſi ſpes commoda oſtenditur niſi tamen bonum publicum aliud poſtulet, *Leſſ l. 2. c. 31 d. 5.* Vnde reſolues.

I. Regulariter Reo licet fugere etiamſi cuſtos carceris graue damnum inde paſſurus ſit (ſaltem niſi iurauerit ſe manſurum) quia vtitur ſuo iure, & nulli fecit iniuriam. *Fill t. 40. c. 4 n 27 Azor. Leſſ. d 5. n 31.* niſi tamen charitas aliud ſuadeat, ob damnum cuſtodias præponderans. *v Bon. d. 10 q. 3. p. 2. n. 13. Leſſ. l. c.*

II. Multò magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à miniſtro apprehendente ſe excutere, non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *ib & Regin. l. 24 n. 4.*

III. Licet etiam, ſaltem in foro conſcientiæ, cu-

custodes (præcisa vi & iniuria) decipere tradendo v. g. cibum & potus vt sopiantur, vel procurando vt absint: item vincula & carceres affringere; quia cum finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licet alij captiui per effractum parietem simul elabantur, non tenebitur de damno: quia tantum est eius causa per accidens, cum iure suo vtatur. Nec refert, quod leges & magistratus quidam tales effractores grauiter puniat id enim fit, quod vel contrarium sententiam sequantur, vel ex præsumptione, quod vim intulerint custodibus: vel quod propter bonum reipub. ea pœna statuta sit. *Fill. loc. cit. Tann. d. 4. q. 4. dub. 5.* ex alijs multis. *v. Card. de Lugo d. 40 s. 4.*

IV. Illis, qui non sunt ministri iustitiæ, licet non solum consilio iuuare Reum, vt fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis, v. g. funibus, lima, &c. quia finem alteri licitum illi suadere & ad eundem media proponere licet. *Less. l. c. d. 6. n. 40. Tann. l. c. Syl Turr. Vasq.*

V. Non tamen licet iuuare in effractione carceris, vt habet communis, tum quia executio ipsa effractionis soli Reo licita est; propter ius vitæ conseruandæ; tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. *Less. loc. cit. v. Bon. d. 10. q. 3 p. 1.*

Quæres. An liceat appellare?

Resp. Si sciat sententiam esse iustam, & iustè processum esse, non licet (licet tamen supplicare) quia id esset Iudici calumniam imponere. Imò iniustè appellans tenetur de damno. Si verò putet sententiam iniquam esse; aut iniquè processum esse: aut si diuersæ sint opiniones, potest appellare, *v. Tann. l c. n. 100. C. Less. l. c. a. 14. Sanc.*

DVBIVM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum Reo?

Resp. Obseruanda sequentia. I. Instruat eum quod quæ secum in foro conscientiæ agit, cum Iudicibus non communicentur: ideoque siue sit nocens, siue innocens, id ei nec prodesse, nec obesse possit. Ratio, quia alias multi conantur se falsò probare innocentes, vt à confessario iuuentur; alij contra falsò se nocentes dicunt, quod timeant, ne Confessarius conferat cum iudicibus, ipsique reuocentur ad torturam. Vnde expedit. 1. Vt non temerè euulget Confessarius accepta extra confessionem. 2. Vt ad confessionem sacramentalem Reum non admittat, nisi postquam in foro profano rei sint liquidæ, vix enim adigi poterit vt omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Iudici: antè tamen de contritione agendum est *Delrio l. 6. cap. 1. s. 3. Tann. d. 4. q. 5. dub. 5.*

II. Ne cogat importunis modis Reos, vt se tales fateantur: tum quia verè quidam rei non sunt, & victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à confessario in extremis deserantur confitentur sacrilegè tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione, & vera ad Deum conuersione: de hac ergo laboret & sequetur bona confessio, non autem contra. *Tan. l. c.*

III. Caueat, ne coram Reo censeat modum procedendi iudicialem proindeque communiter non admittat querelas de iniuria facta, cum non sit confessarij ea iudicare, sed ad pœnitentiam disponere.

IV. Etsi quidam auctores permittant Iudici vti dolis bonis ad crimen eliciendum; non ta-

tamen id licet confessario, ne ministerium eius infametur.

V. Non licet (secundum *Concil. Antioch. Can.* 33. *& cap.* 34. *Non licet;*) palam interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. *v. Tann. d.* 4 *q. vlt. dub.* 5. *n.* 228.

VI. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehensas in iudicio; ipsūq; modum processus, vt & prudétiùs possit in suo foro agere, & Iudicem, sicubi opus, prudenter admonere.

VII. In confessione examinet. 1. An consortes criminis prodiderit (si secundum supra dicta tenebatur) & quidem si falsò alios infamarit, inducat ad reuocationem, etiam cum periculo torturæ. *v. Tann. d.* 4. *qu.* 5. *dub.* 4. *num.* 103. & dicta *dub. superiore*. 2. Si saga sit, quo tempore, qua occasione, in magiam sit lapsa: vt si postea neget, conuinci possit in eodem foro. 3. In qualitatem superstitionis, an ex animo Christianæ fidei rei renunciarit, dœmonem adorauerit, falsa de Deo & æternitate senserit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim coniunctis, vt marito, liberis & an alios seduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessa aperiat fraudes dœmonis instruatque quomodo ijs deinceps occurrendum, atque inter cætera suadeat fidei possessionem, & frequentem Symboli repetitionem.

VIII. Sæpè non expedit post supplicium Iudici significare, Reum in extremis denunciationes reuocasse; tum quia Iudices id praui faciunt (quam rectè, vide *Lay. & Tann. l. c.*) tum quia frangit sigillum sacramentale, si non petita licentia, innocentiam licentiari euulget, cùm eo ipse reuelet peccatum denunciantis. Quare si aliquando Iudicem monere expe-

expediat, rogandus est Reus, vt id extra confessionem, & coram testibus dicat, eo fine, vt Iudex moneatur.

IX. Si alicuius innocentiam ex confessione colligeret (quod etsi difficile, non tamen impossibile esse docet *Tann. d.4 q.5. dub.4.n.85.*) id Iudici aperire, ac pro Reo intercedere, periculosum est, tum quia post publicatam Rei confessionem, ei non credetur; tum quia si plures audiat, hoc ipso aliorum nocentiam, de illis, tacendo, videtur confirmare, cum fractione sigilli: tum quia si Rei cognoscant, eum pro innocentibus intercedere, occasionem accipiant, eum callidè sua facinora celandi. *v. Lay, l.3.t.6.c.7 Tann.d.5 q.5.dub.5.n.95.*

X. Etsi pro Reis, etiam iustè damnatis, intercedere aliquando possit, maximè apud magistratum supremum, iuxta scripturam, *Prouerb.24 Erue eos, &c.* valdè tamen prudenter, & moderatè id faciendum; quia relaxatio potest esse illicita, Iudexque (non tamen Confessarius, nisi ea præuiderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur: imò & ipsi imputabuntur, cum ex officio debuerit impedire. *v. Bon in 8 prae. d.19.q.2. & 3. Tan. de iust. d.4.q.5.dub.4.*

DVBIVM IX.

Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopæorum, & Chirurgorum.

Resp. Tenentur ij imprimis, quando tale officium petunt, vel suscipiunt, sub graui obligatione, sufficientem habere scientiam, siue peritiam. *Nau.c.25. Anton. C. de Lug d.27 n.1.* Deinde in curandis infirmis, seruare sequentes regulas. 1. Ordinariè debent sequi opiniones me-

medicorum securas, & tutas. Ratio est periculum, & damnum proximi. Ita *Bon Lay. Sanc 1. mor. c. 9.* 2. Quando certum aliquod est pharmacum, quod nimirum certò infirmis profuturum est, tenentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur: quia alias imprudentes proximum in periculo requirent. 3 Si non sint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, & tutiora; tum quia alioqui saltem proximi in discrimen adducerent; tum quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo, & damno. 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium, nisi dubium, de quo scilicet dubitatur, num profuturum, an nociturum sit, possunt, imò debent illud adhibere. Ratio, quia sic infirmi negotium vtiliter geritur, & si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cū aliàs spé vitæ non habeat. *La l. 1. t. 1. c. 5. Fil. n 152 Bon. de pec. d. 2. q. 4 p 9.* Vnde resolu.

I. Medicus peccat, 1. Si absque sufficienti peritia grauem morbum curare tenet. 2. Si occurrente graui, & insolito morbo, speciali studio operam nō impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quàm profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata, explorandi gratia adhibeat, præsertim, quando de ijs non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter vtilia. 5. Si non bene perspecta morbi natura, temerè adhibeat remedia obuia, vel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ, vel grauis læsionis. 6. Si agnito ægroti periculo, opportunè non adsit, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid suadeat Dei honori vel præcepto contrarium, v. g. incantationem, pollutionem, superstitionem, &c. 8. Si facilè, & sine necessi-

tate,

tate, à ieiunio absoluat, carnium esum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. *v. Bon loc. c. Nau. c. 5. Azor. 1. p. lib. 2. cap. 17. Escob. lib. 2. E. 3. cap. 9.*

II. Pharmacopola peccat. 1. Si rudis, & ignarus munus exerceat. 2. Si sine arte, vel diligentia, medicamenta conficiat. 3. Si melle in portionibus pro sacchato vtatur. 4. Si vnum medicamentum pro alio (nisi tamen esset æquè bonum, & non maioris pretij) contra medici præscriptum, cum grauis damni periculo porrigat: *v. Salas dub.* 34. 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fætum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. *v. Escob. l. c.*

III. Peccat Chirurgus. 1. Si sine scientia, & peritia sufficienti, vulnera curare tentet, cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quando grauitàs vulneris exigit, non consulat. 3. Si lucri amore, curationem protrahat. 4. Si mercedem iusto maiorem exigat. 5. Si abortus causa venam aperiat, aliudue remediũ adhibeat. *v. Escob. l. c.*

DVBIVM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum sæcularium?

Resp. Eæ patent ex dictis de septimo præcepto, ex quibus *resolues.*

I. Mercator peccat. 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspicione praui vsus. 2. Si paratus sit quodcumque pretium, etiam iniustum, ab emptore accipere. 3. Si res carius, quam supremo pretio, vendat ob dilatam solutionem. 4. Mercium defectum grauem occultum non aperiat, pondus, & mensuram imminuat. 5. Si in emptorum iniuriam,

mo-

monopolium iniustum instituat, merces omnes vnius generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non nouit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres, & inutiles nouis admisceat, & vendat eodem pretio vtrasque. 8. Si iusta tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cum possit, non soluit creditoribus, cum graui eorum damno. 10. Si mercibus soluat, quod pecunias debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publicè emat, vel vendat contra consuetudinem permissam. 12. Si iuret falsò, se tanto pretio merces comparasse. 13. Si contractum ineat quemcunque, dubitans de eius iustitia: 14. Si emat res furtiuas, &c. *v. Escob. l. 2. E. 3. c. 12.*

II. Sic Bibliopola peccat 1. Si vendat libros prohibitos, vel lasciuos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. *v. Escob. c. 13.*

III. Argentarius, siue Aurifaber peccat, 1. Si æs pro auro vel argento vendat. 2. Auro vel argento plus æris misceat, quàm ars requirit, & emptoribus mixtionem non significet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtiuis aliquid emat, mala fide. 4. Si communem lapillum pro pretioso vendat, vel pretiosum pro vili emat, &c.

IV. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant 1. Si iurent se tali die opus perfecturos, quod sciunt (vel dubitant) non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quàm ad opus sit necessarium; aut partes alicuius momenti, quæ supersunt, retineant, sine voluntate domini. 3. Si diem festum sine graui violent, per se, vel per suos famulos, &c. *v. Escob. c. 1. caput 13.*

LIBER QVINTVS DE RATIONE COGNOSCENDI, & discernendi peccata.

CAPVT PRIMVM.

De peccato in genere.

DVBIVM I.

Quid sit peccatum?

Respondeo; Est transgressio legis, siue, vt ait *Tol.* est voluntarius recessus à regula diuina, per quam regulam intelligitur præceptum, tam naturale, & humanum, quàm diuinum: per recessum, intelligitur actus (vel eius omissio) qui sit non tantùm voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali aduertentia malitiæ: quod addo, quia vt docet *Sanc. 1. mor. c. 16.* cum *Vasqu. Bonac. d. 2. q. 2. p. 3. n. 3. & 12. &c.* non sufficit ad actum peccaminosum, libertas, & aduertentia quæuis virtualis, vel interpretatiua, qua scilicet quis aduertere poterat, & debebat: nec quæcunque actualis, qua scilicet intellectus rationes commodi, & incommodi in obiecto attendat: sed requiritur, vt aduertat moralem malitiam obiecti, aut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat. Ratio est, tum quia sine ista aduertentia, non est voluntarium, cum non sit cognitum, tum quia, quamdiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non est sufficiens principium deliberandi de

de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa, & censetur illa inaduertentia, naturalis, & inuincibilis obliuio. Addit tamen *Tan. d. 4. de pec. d. 5. q. 5. dub. 5. nu. 106.* non esse necesse, vt consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat, sed satis esse, vt vel actu, vel virtute manet, ita vt cum ea, vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data, vt fit in ebrio, qui peccat, non vi sed præsentis, sed præteritæ deliberationis. *v. Baldel. lib. 1. d. 36.* Verùm recentiores communiter docent, talem, v.g. ebrium, non peccare formaliter, quando vsu rationis caret; sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse ante, dum præuidens malum, quod commissurus erat, eius causam dedit: aiuntque, dum quis actu peccat, semper esse, ac manere aduertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam, vt *v. apud Scholast.* nam in ordine ad praxin, parum refert, vtrolibet modo loquaris.

Resp. II. Ad peccatum requiruntur tres conditiones, vt patet ex prima responsione. 1. Vt sit voluntarium, id est: vt fiat à voluntate consentiente. 2. Vt sit liberum, id est, vt sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3. Vt aduertatur malitia. *Ex quibus resolues.*

I. Defectu primæ conditionis, nullus actus qui neque est in, neque à voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet; ideoque nec impedit communionem, siue is sit internus; vt cognitiones contra fidem, blasphemæ obscœnę; motus carnis, etiam vsque ad effusionem seminis; siue externus ac violentus, v.g. stuprum virgini per vim illatum.

II. Defectu secundæ conditionis subinde à peccato excusantur vehementissimi motus iræ,

aut

aut concupiscentiæ, quibus vsus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

III. Defectu tertiæ non peccat, qui die ieiunij, de præcepto nihil cogitans cœnat, vel carnes comedit, etsi aduertat eas sibi delectabiles. Item qui lapidem proijcit per fenestram, non aduertens periculum læsionis; vel qui contractus vsurarium celebrat, non aduertens esse talem. *Sanc.l.1.c.16.n.21.Reg.l.15.n.75.*

IV. Damna, & euentus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo præuisi inculpabiles sunt; quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt verò, culpabiles, si sint præuisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto prudentiæ sit adhibita, ne sequerentur: ea verò adhibita, etsi postea eueniant, culpa vacant. Vti etiam, quando iuxta loci & temporis circumstantias, non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela est adhibita. Ita *Vasq.1.2.d.124.c.2.* Quibus conformiter. *Less.l.4.cap.3.* docent, si negligentia, ebrietatem, aut euentus ex ea sequi solitos præcauendi, fuerit tantùm venialis etiam mala quæ præuideri poterant, tantùm venialia fore; quia cum non in se, sed tantùm in causa sint libera non possunt habere maiorem culpam, quàm ipsa causa.

DVBIVM II.

An, & quando desideria, & delectationes sint peccata?

Per desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositum efficax rei malæ; per delectationem verò, simplex amor, & complacen-

centia obiecti cogitati, fruendo eius dulcedine, absque desiderio executionis; soletque dici morosa, non à mora temporis, cum momento possit perfici sed quod voluntas post plenam aduertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICVLVS I.

Quale peccatum sit desiderium malum?

Resp. Desiderium absolutum, siue cogitatio cum voluntate conscientię absolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem speciem, ac malitia peccati mortalem, vel venialem, quam habet actus exterior, in quem fertur: Est communis, & constat ex *Matt. 5. Qui viderit, &c.* Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem, & malitiam ab actu externo, tanquam obiecto. Ita commun.

Resp. II. Desiderium cum consensu conditionali, quo quis aliquid concupiscit, sub tali conditione, quæ omnem malitiam obiecti auferat, non est peccatum saltem mortale: v.g. vellem prædari, si à Deo mihi permitteretur; si Iudex essem, malefactorem istum occiderem. *Valent. tom. 2. d. 6. q. 4. p. 4. Sayrus, Salas in 1. 2. tr. 13. d. 16. s. 27. Vasq. dub. 116. cap. 2.* Si verò conditio malitiam non auferat, est peccatum: vt v.g. si cogites, si non esset infernus, mœcharer; si non essem religiosus, fornicarer; si non haberem rationem mei status, vlciscerer, occiderem te. Item si id mihi fecisses in adolescentia, vel antequam religionem ingrederer, vindicassem (intellige, si dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ, sumen-

mendæ, si esset in tali statu: secùs enim est, si tantùm ostendat, quid facturus fuisset in alio statu) *Bon. de matr. q. 4. p. 8. n. 9.* Ratio responsionis est, quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura, ex parte obiecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, præcisa conditione non auferente malitiam, ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare absque conditione, *Caietan. Sanch. Lez. 1. mor. c. 2. Vasq. Lay. l. 1. tr. 3. c. 6. n. 10.* Ex quibus resoluuntur hi Casus.

I. In omnibus, solo iure positiuo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac, *si prohibitum non esset*, v.g. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio, quia conditio omnem malitiam, quæ à sola prohibitione est, aufert, *Azor. l. 4. c. 6 q. 10. Sanch. l. 1. c. 2. Vasq. d. 116. c. 2.*

II. Idem valet in prohibitis quidem iure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro conditione apponatur, v.g. occiderem Petrum, si Deus mandaret, suspenderem furem; si essem Iudex; ducerem vxorem, si liceret, si non essem Sacerdos, si essem liber à voto. Ratio, quia hæc sub illo statu sunt licita. Rectè tamen monet *Sà V. Peccatum*, huiusmodi desideria esse periculosa, & vitanda, atque, vt ait *Caiet. ibid.* esse fatuas, & diabolicas tentationes, *Ibid. Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 10.*

III. Etsi idem quidam, vt *Caiet. Sal. & Vasq.* vniuersum affirment de omnibus iure naturæ, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab obiecto; vt si dicas, si non esset peccatum, for-

fornicarer; eo quod tunc consensus non videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur quod docet *Azor. Sanch. & Laym.* esse peccatum; eo quod sit intrinsecè malum, nec malitia sua, (quæ in consensum circa tale obiectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur; quia si tantùm sit significatio propensionis naturalis in illud obiectum, non est peccatum. *Sanch. l. 1. c. 2. n. 25. Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 11. v. Card. de Lugo d. 16. n. 376.*

IV. Gaudere, & delectari de opere malo, sub conditione: *si liceret*. v. grat. in prædictis desiderij efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari à peccato, secundum quosdam DD., si fiat tantùm secundum appetitum rationalem, siue voluntatem (secluso omni alio periculo consensus illiciti, & turpis motus, qui tamen quia communiter, & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen, excusari, si sit delectatio voluntaria appetitus sensitiui, quæ propriè delectatio dicitur, sitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri in obiectum astractum à malitia, consequatur intellectum; cuius est abstrahere; appetitus verò, quia sequitur imaginationem, non fertur in obiectum sub aliqua certa conditione status, vel temporis apprehensum, sed vt est in se; ideoque talis delectatio est de obiecto absolutè malo. *v. Laym. & Bon. de matr. q. 4. p. 8.*

DV-

mendæ, si esset in tali statu: secùs enim est, si tantùm ostendat, quid facturus fuisset in alio statu) *Ben.de matr.q.4.p.8.n.9.* Ratio responsionis est, quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura, ex parte obiecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, præcisa conditione non auferente malitiam, ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare absque conditione, *Caietan.Sanch. Lez.1.mor. c.2. Vasq. Lay.l.1. tr.3. c.6.n.*10. Ex quibus resoluuntur hi Casus.

I. In omnibus, solo iure positiuo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac, *si prohibitum non esset*, v.g. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio, quia conditio omnem malitiam, quæ à sola prohibitione est, aufert, *Azor.l.4.c.6 q.10. Sanch.l. 1.c.2. Vasq.d.116.c.2.*

II. Idem valet in prohibitis quidem iure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro conditione apponatur, v.g. occiderem Petrum, si Deus mandaret, suspenderem furem; si essem Iudex; ducerem vxorem, si liceret, si non essem Sacerdos, si essem liber à voto. Ratio, quia hæc sub illo statu sunt licita. Rectè tamen monet *Sà V. Peccatum*, huiusmodi desideria esse periculosa, & vitanda, atque, vt ait *Caiet. ibid.* esse fatuas, & diabolicas tentationes, *Ibid.Laym. l.1.t.3 c.6.n.*10.

III. Etsi idem quidam, vt *Caiet. Sal. & Vasq.* vniuersum affirment de omnibus iure naturæ, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab obiecto; vt si dicas, si non esset peccatum,

for-

fornicarer; eo quod tunc consensus non videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur quod docet *Azor. Sanch. & Laym.* esse peccatum; eo quod sit intrinsecè malum, nec malitia sua, (quæ in consensum circa tale obiectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur; quia si tantùm sit significatio propensionis naturalis in illud obiectum, non est peccatum. *Sanch. l. 1. c. 2. n. 25. Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 11. v. Card. de Lugo d. 16. n. 376.*

IV. Gaudere, & delectari de opere malo, sub conditione: *si liceret*. v. grat. in prædictis desiderij efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari à peccato, secundum quosdam DD., si fiat tantùm secundum appetitum rationalem, siue voluntatem (secluso omni alio periculo consensus illiciti, & turpis motus, qui tamen quia communiter, & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen, excusari, si sit delectatio voluntaria appetitus sensitiui, quæ propriè delectatio dicitur, sitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri in obiectum astractum à malitia, consequatur intellectum; cuius est abstrahere; appetitus verò, quia sequitur imaginationem, non fertur in obiectum sub aliqua certa conditione status, vel temporis apprehensum, sed vt est in se; ideoque talis delectatio est de obiecto absolutè malo. *v. Laym. & Bon. de mat. q. 4. p. 8.*

DV-

ARTICVLVS II.
An delectatio morosa semper sit peccatum?

Resp. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundùm se, est peccatum mortale, vel veniale, prout ipsum opus mortale, vel veniale, est. Ita communit. ex *D.Th.* 1.2.*q*.78,*a*.8.

Dixi, *secundùm se*: quia si delectatio sit tantùm de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum, quia sicut cogitatio, v.g. de rebus obscœnis, in ordine ad doctionem, vel cõcionem, &c. bona est; cogitatio autem de ijsdem rebus ex curiositate, est mala venialiter: ita, consequenter, delectatio de tali cogitatione, tanquam obiecto, non est mala, sed quandoque bona, quandoque venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur circa modum malè operandi, non circa ipsum opus malū: quomodo sine peccato sępè nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, v.g. ex equo, &c. non secundùm se, sed modus furandi, rapiendi, artificiosus, & industrius, modus cadendi inopinatus. *Laym.l.*1.*t*.3.*c*.6.*n*.2. Ex quibus resolues

I. Licitum est gaudere, & delectari morosè de effectu bono, secuto ex opere malo: quia tunc delectatio non est de obiecto malo.

II. Si tales effectus secutus sit ex opere secundum se quidem malo; hic tamen, & nunc culpa vacante, vt v.g. quia factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundùm se; sed vt est causa talis boni effectus, docent *Less.l.*4.*c*.3. *n*.105. & 106. ex *Vasq*.1.2. *d*.105.*c*.2. v.gr. de

so-

solutione naturæ facta in somno. Ratio, quia obiectum delectationis istius non est malum. *v. Bon. de matr. d. 4. p. 8. n. 8. Sanch. l. 1. mor. c. 2. n. 18. Card. Lugo de pœn. d. 16. nu. 389.* Imò addunt, licere aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio) vt tale quid fiat sine culpa; v.g. vt in somno eueniat naturæ solutio ob finem bonum: dummodò desiderium nō sit tam intensum, vt tale quid probabiliter causet, neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, aiunt, quia obiectum huius desiderij, aut gaudij, non est malum *vid. Leß. & Bon. l. c.*

III. Non est peccatum, saltem mortale, si coniuges delectentur appetitu tantùm rationali, de actu coniugij præterito, futuro, vel possibili respectu cōpartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur, vel vidua de præterita. Ratio, quia hi actus habent obiectum licitum.

Dixi *appetitu rationali*: quia si sponsus, aut vidua, voluntariè consentiat in delectationem sensitiuam, & carnalem, (quæ recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ, naturaliter oritur) mortaliter peccat, vt docet *Leß. l. c. t. 3. c. 6. Bonac. Tan. Paulus v. Dian. t. 5. misc. R. 3.* contra *Med. &c.* Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem, sensitiua & carnalis, vt plurimum, imò etiam periculum consensus in fornicationem, consequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in vidua, & sponsis; inter coniuges tamen, modo periculum pollutionis absit, etiam sensitiuam, & veneream delectationem non esse mortale docet *Fill. Bonac. de matr. q. 4. Sanch. Leß. l. c. d. 1.*

& Dian. t. 3. misc. R. 36. Tum quia status matrimonij hæc excusat, vti etiam tactus impudicos solius voluptatis causa institutos: tum quia hæc tendunt per se ad opus coniugale, licet per accidens opus non exerceatur.

IV. Delectatio morosa, de rebus solo iure positiuo prohibitis, non est illicita; modo non fiat sub ratione prohibitionis; v. g. si Cartusianus, vel alius, die ieiunij se oblectet de cogitato esu carnium; quia non est de opere malo: cùm lex tantùm vetet comestionem externam, *Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 9. Less. lib. 4. c. 3. d. 14. n. 111. & n. 113.*

V. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debeat circumstantiam operis, de quo fuit delectatio: v. g. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; vno, an pluribus: in materia carnis, an de coniugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitat *Azor. Sà V. Luxuria, Salas to. 2. t. 13. d. 16. s. 6. n. 59. &c.* si delectatio feratur in obiectum apprehensum secundùm totam suam malitiam, non autem si tantùm secundùm partem, v. g. in fœminam, apprehensam, vt non suam, non tamen vt alteri nuptam, vel vt monialem: tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiam *Fill. Less. Bonac. Dian. Pal. v. C. de Lugo d. 16. n. 363.* Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in obiectum, secundùm totam suam malitiam, aut etiam de desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundùm se, & vt est à parte rei, ac proinde est eiusdem cùm illo speciei, ideoque eius circumstantiæ semper fatendæ sunt. *v. Auth. cit.*

Resp.

Resp. II. Si quis sine causa, & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit delectationem carnis naturaliter orituram, (v.g. ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine periculo consensus, peccat venialiter; si verò iustam causam habeat, nihil peccat. *v. supra in 6. prac. l. 3. t. 4. c. 2. d* 4.

Quares. An voluntas delectationem carnalem positiuè reprimere teneatur.

Resp. Si voluntas plenè eam aduertens, negatiuè, & permissiuè se habeat, ita vt nec approbet, nec repellat, dummodò id non permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec periculum sit vlterioris consensus, probabile est, quod docet *Caiet. Sanch. 1. mor. c. 12.* non peccare mortaliter: tum quia non consentit in delectationem: tum quia mortaliter est impossibile, omnes illos motus euitare: tum quia ex iusta causa illos licet permittere, etiam secundùm aduersarios?

Resp. III. In prax. tamen verius videtur, quod docet *Vasq. Azo Less. Bec. 1. 2. t. 2. c. 5. q. 4.* sine iusta causa eis non resistere, esse mortale; quia ferè semper voluntas est exposita periculo consensus, & contrarium credere, est nimia sui confidentia, & præsumptio. Moderatè *Lay.* vtramque sententiam probabilem fatetur, & ait, delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias: etsi efficaciter animum ad alia diuertere negligas, cùm facilè possis, & speres te tali modo posse depellere. *vid. Lay. l. 1. t. 3. cap. 6.*

DVBIVM III.

De distintione Peccatorum.

ARTICVLVS I.

Quæ peccata distinguantur specie?

Resp. Peccata, quoad materiale, siue entitatem positiuam, specie distinguuntur ex obiectis formalibus, & circumstantijs speciem variantibus, quatenus eæ obiecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè distinguuntur ab oppositis formis, siue rectitudine virtutis, qua priuant; remotè autem & fundamentaliter, ex obiectis. Ita *Tan. d. 4. de pec. d. 1. q. 2.* Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex obiectis: peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundę partis, quia priuationes proximè distinguuntur specie à formis, quibus priuant; sed peccata formaliter sunt priuationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis specificatur proximè ex obiecto; ergo priuatio rectitudinis ex eodem remotè. *Ex quibus resolues.*

Peccata specie differunt, non tantùm quæ diuersis virtutibus, sed etiam quæ idem opponũtur extremè, vt prodigalitas, & auaritia, vel ratione diuersæ difformitatis, id est, quæ adeò diuersa ratione, & malitia eiusdem virtutis materiam attingunt, vt quantum est ex natura eiusdem peccati, non sit eadem facilitas moraliter loquendo, neque propensio vtrumque peccatum committendi: qualia sunt homicidium, furtum, adulterium, detractio.

AR-

ARTICVLVS II.
Quæ peccata distinguuntur numero?

Resp. Numero distinguuntur duobus modis. 1. Ex diuersis obiectis numero totalibus, non materialiter & physicè tantùm, sed etiam formaliter & moraliter distinctis. 2. Per interruptionem actionum moralem. *Fill. t. 21. c. 8.*

Dico *moralem*: quia etsi ad distinctionem numericā physicè sufficiat quæuis interruptio in ordine ad confessionem, non multiplicatur, nisi moraliter multi sint: quia sicut in confessione actus moralis, ita etiam multiplicatio, & distinctio moralis attendi debet.

Porrò actus moraliter interrumpũtur, ita vt nec virtualiter, nec interpretatiuè manere censeantur, 1. Per contrariam voluntatem, & propositum. 2. Per cessationem ab actu, voluntariam, & liberam. 3. Per cessationem inuoluntariam, & naturalem, siue ea fiat per somnum, siue per distractionē ad alia. Per somnum quidem, quia cùm in illo esset vsus rationis, non continuatur actio libera, & moralis; per distractionē verò, quia per illam prior cogitatio fit inuoluntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita *Vasq. &c.* Quę sententia etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundùm *Fill. tr. 21. c. 8. n. 317.* Ratio quia, etsi per hanc interruptionem, physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter; quia hoc ipso, quod animus inuoluntariè distrahitur, remanet interpretatione prior voluntas, cùm non sit retractata, aut aliter interrupta. *vid. etiam Baldell. d. 21. n. 3.* Ex dictis resolues.

Resp.II. Mortale peccatum duplex est: ali
est mortale ex genere suo: aliud ex accident
Mortale ex genere suo est, quod per se læd
charitatem Dei, vel proximi, quoad persona
res aut iura; vel nos ipsos corrumpit grauite
Ita *Azor.l.4.c.9.Sanch.1.mor.c.3.* Vnde res
ues.

I. Peccata contra bonum proprium comm
sa, vt plurimum sunt venialia ex genere,
v. gr. inutilis, & vana concupiscentia, va
oblectatio, prodigalitas, curiositas, sup
fluitas cultus, & vestitus, nugæ, otium, e
cessus in cibo, potu, somno, risu, vsu coniug
timore, tristitia, appetitu pecuniæ, la
dis, &c.

II. Peccata contra virtutes Theologica
sunt mortalia ex genere suo: quia nocent b
no alicui interno Dei, v.g. veracitati, mise
cordiæ, charitati. Item ferè omnia quæ fiu
contra Decalogum: quia quæ committun
contra tria præcepta, nocent similiter Dei
ti, scientiæ, omnipotentiæ diuinæ, eiusc
honori externo, vel interno; quæ verò con
reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, b
no, iuri proximi.

III. Peccata illa septem, quæ dicun
capitalia, non omnia sunt mortalia ex ge
re suo: quia non omnia grauiter Deum,
proximum lædunt, vel nos ipsos corru
punt.

Resp.III. Mortale ex accidente dicitur, c
actus aliquid venialis, aut indifferens, fit
accidens mortalis, de quo *infrà*.

AR-

ARTICVLVS II.
Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale, fiat per accidens veniale.

Resp. I. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si vnum desit, fit veniale, quod aliàs ex se est mortale. 1. Ex parte intellectus plena aduertentia, & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis, perfectus consensus. 3. Grauitas materiæ, saltem vt plurimum. Ratio primæ, & secundæ partis est, quia spectata fragilitate humana, non videtur decere diuinam bonitatem, æternis supplicijs punire hominem, absque plena consideratione, & consensu. Ratio tertiæ partis, quia vbi materia parui est momenti, vbi moraliter modica offensio esse reputatur vt plurimum.

Resp. II. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, vt patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectus, non sit perfecta aduertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt. 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens, apprehendisti esse malum. 2. Si post, vbi melius consideras, indicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissima passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita vt ferè nesciueris quid ageres.

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus. Signa autem imperfecti consensus sunt. 1. Si ita dispositus fueris, vt licet facilè potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet num consenserit, præsertim, si sit vir ti-

I. Vnum numero peccatum committit, qui vno actu odij, vel detractionis, fertur in 10. homines; qui vno ictu duos occidit: qui vno actu vult omittere officium horarium per mensem, ieiunium per quadragesimam. Quia etsi hæc obiecta physicè sint plura, sunt tamen vnum moraliter, & formaliter, quatenus in vno actu hic & nunc coniunguntur. Ita *Nau. Fill. Bon. d.2.q 4.p.1.* contra *Azor. Vasqu. &c.* qui satis, probabiliter dicunt esse peccata distincta. Verùm siue 10. peccata dicas odisse, v. g. 10. homines siue vnum, parum refert cum vnum hoc illis decem æquiualet, proindeque obiecti grauitas in confessione exprimenda sit: quippe quæ actum in suo esse indiuiduali constituit, vt notat *Fill. Bon. Sua de pœn. d.22.55.*

II. Actus voluntatis internus sæpius interruptus, & repetitus licet physicè fit multiplex, moraliter tamen est vnum numero peccatum in ordine ad confessionem, si consummetur in opere aliquo externo, per eum intento, & causato, aut etiam in pluribus actibus externis, sibi inuicem subordinatis ad eundem finem: hinc v. gr. qui furatur bibliotecam per totam noctem, etsi sæpius voluntatem furandi renouet, vnum furtum; & qui ad occidendum alium pergens, sæpè voluntatem renouat, vnum homicidium committit. Ratio, quia est vna actio externa, ab internis intenta, & causata in qua internæ omnes complentur, & moraliter vniuntur. *v. Baldell. d.21.n.4.*

III. Actiones externæ, licet numero distinctæ, ad eundem tamen finem, & actum principalem relatæ, modò non habeat distinctam ab illo malitiam, non distinguuntur ab ipso fine, & actu principali moraliter loquendo

& in

& in ordine ad confessionem: hinc oscula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imò etiam comitantia, & subsequentia, tanquam complementa, & appendices operis vnum numero peccatum sunt, vt docent *Nau. c.6. n.17. Azor. l.4. c.4. q.6. Fill. &c.* Ratio, quia, sunt vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis, eiusdem actus humani, & obiecti, in quo omnia prædicta moraliter vniuntur.

Dixi, *complementa*: quia in similes actus non sunt initia, vel partes copulæ subsecutæ, aut ex actu præterito ex natura rei non consequātur, distinguūtur numero; vt v.g. si quis de fornicatione glorietur: proindeque illi in confessione explicandi sunt separatim, non autem priores vt docet *Suar. tom.4. de pœn. d.11. sess.1.*

CAPVT II.

De peccatis in specie, mortali, & veniali.

DVBIVM I.

Quid sit peccatum mortale, & veniale?

Resp. I. Mortale est, quod ob sui grauitatem, gratiam, & amicitiam cum Deo soluit, pœnamque æternam meretur; Dicitur, *mortale* quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitualem tollit & mortē animæ affert; Veniale est, quod ob suam leuitatem gratiā & amicitiam nō tollit, etsi feruorem charitatis minuat, & temporalē pœnā mereatur. Dicitur, *veniale*, quia saluo vitæ spiritualis principio, scilicet gratia languorem animæ facilè curabilem infert, veniamque facilè consequitur.

Resp. II. Mortale peccatum duplex eſt: aliud eſt mortale ex genere ſuo: aliud ex accidente. Mortale ex genere ſuo eſt, quod per ſe lædit charitatem Dei, vel proximi, quoad perſonam, res aut iura; vel nos ipſos corrumpit grauiter. Ita *Azor. l. 4. c. 9. Sanch. 1. mor. c. 3.* Vnde reſolues.

I. Peccata contra bonum proprium commiſſa, vt plurimum ſunt venialia ex genere, vt v. gr. inutilis, & vana concupiſcentia, vana oblectatio, prodigalitas, curioſitas, ſuperfluitas cultus, & veſtitus, nugæ, otium, exceſſus in cibo, potu, ſomno, riſu, vſu coniugij, timore, triſtitia, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

II. Peccata contra virtutes Theologicas, ſunt mortalia ex genere ſuo: quia nocent bono alicui interno Dei, v. g. veracitati, miſericordiæ, charitati. Item ferè omnia quæ fiunt contra Decalogum: quia quæ committuntur contra tria præcepta, nocent ſimiliter Deitati, ſcientiæ, omnipotentiæ diuinæ, eiuſque honori externo, vel interno; quæ verò contra reliqua præcepta fiunt, nocent perſonæ, bono, iuri proximi.

III. Peccata illa ſeptem, quæ dicuntur capitalia, non omnia ſunt mortalia ex genere ſuo: quia non omnia grauiter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipſos corrumpunt.

Resp. III. Mortale ex accidente dicitur, cùm actus aliquid venialis, aut indifferens, fit per accidens mortalis, de quo *infrà*.

AR-

ARTICVLVS II.

Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale, fiat per accidens veniale.

Resp. I. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si vnum desit, fit veniale, quod aliàs ex se est mortale. 1. Ex parte intellectus plena aduertentia, & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis, perfectus consensus. 3. Grauitas materiæ, saltem vt plurimum. Ratio primæ, & secundæ partis est, quia spectata fragilitate humana, non videtur decere diuinam bonitatem, æternis supplicijs punire hominem, absque plena consideratione, & consensu. Ratio tertiæ partis, quia vbi materia parui est momenti, vbi moraliter modica offensio esse reputatur vt plurimum.

Resp. II. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, vt patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectus, non sit perfecta aduertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt. 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens, apprehendisti esse malum. 2. Si post, vbi melius consideras, indicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissima passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita vt ferè nesciueris quid ageres.

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus. Signa autem imperfecti consensus sunt. 1. Si ita dispositus fueris, vt licet facilè potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet num consenserit, præsertim, si sit vir ti-

moratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, vt malit mori, quàm expressè mortaliter peccare: quia talis non facilè consentit. 4. Si quis valdè timidè, & suspensè processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit, non plenè sui compos, &c. iudicetque se id non fuisse facturum, si plenè vigilasset. *v. Sanch. 1. moral. cap. 10. Baldell. lib. 10. d. 8.*

Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parui momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali iudicio prudentis, cui sequentes regulæ seruient. 1. Vt de materia iudicetur, non tantùm ipsa secundum se absolutè est consideranda, sed etiam respectiuè ad finem intentum: ad quem si parum facit: leuis est: grauis autem, si multum, vt docet *Vasq. 12. d. 158.* 2. Attendendæ sunt circumstantiæ, quia sæpè fit, vt res ex se leuis, attentis circumstantijs boni communis, vitandi scandali, &c. fiat grauis. 3. An pars aliqua rei præcepta sit grauis, ea spectanda est tum absolutè, & secundùm se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiæ paruæ, vel secundùm se, vel secundùm effectus se productos, moraliter coniungantur, fit materia grauis: quia tunc omnes moraliter reputantur pro vna. Contra verò non censetur materia grauis, si paruæ materiæ, nec secundùm se, nec secundùm effectus relictos, inter se vniantur. *Ex dictis resolues.*

1. Peccas mortaliter, ita vt fiat materia grauis, si sæpè modicum furaris, & non restituis, iuxta dicta *l. 5. t. 5. c. 1. d. 3. casu* 1. item si interruptim psalmos aliquot ex eodem officio omittas; si eodem die ieiunij sæpius parum come-

comedas, eodem festo sæpius parum labores.

II. Non peccas grauiter, si diuersis festis modicum labores: si quotidie in Quadragesima parum comedas. Quod verum est, etiamsi simul haberes propositum ita faciendi: quia cum ita moraliter inter se non vniantur, singula sunt parua. *v. Sanch. l. c.*

III. Non peccat mortaliter, qui diuersis diebus violat votum; quotidie, aut singulis diebus modicum quid orandi, vel paruam eleemosynam dandi, si sic onus affixum diei: quia cum quotidie cuiusque diei obligatio extinguatur materiæ illæ non continuantur. Quod verum est, etsi proponat semper omittere; quia illud propositum non fertur in rem grauem. Imò contra *Sanch.* id quidam verum putant, etsi quis 100. vota diuersæ speciei, in materijs valdè leuibus, vno die implenda haberet, quia materiæ illæ cùm sint independentes à se non vniuntur. Si tamen similia vota non sint onus affixum diei, sed tantum dies præfigatur vt terminus vltra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, postquam ad materiam notabilem peruentum fuerit.

IV. Probabile est, eum, qui ter vel quater 100. aureos in causas pias nouisset, non peccaturum moraliter, si tres non solueret: quia etsi talis pars, absolutè in se spectata, sit notabilis comparatione tamen totius, morali iudicio non valdè videtur æstimanda. *v. Lay l. 1. t. 3. c. 5.*

DVBIVM III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actus indifferens, transeat per accidens in mortale.

Quinque modis id fieri communiter docet *Sanch.&c.* 1. Ratione finis adiuncti. 2. Ratione finis vltimi. 3. Ratione contemptus. 4. Ratione scandali. 5. Ratione periculi. De singulis dicam breuiter.

Resp. I. Peccatum veniale transit in mortale, ratione finis adiuncti: vt si quis leuiter mentiatur, ad copulam carnalem extorquendam, quia cum finis mortalis ametur, mortale est. Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis, quia seclusa malitia, mortalis finis, manet veniale.

Resp. II. Transit item in mortale ratione nimij affectus in rem aliquam, ut si v. gr. ultimum finem in ea constituas. Ad quod non sufficit ualdè intensè, & uehementer ferri in obiectum, sed requiritur, ut appretiatiuè illud ita æstimet, saltem uirtualiter, ut paratus sit, eius causa transgredi præceptum obligans sub mortali; ut si quis ita inordinatè afficiatur ad fabulas, lusum, personam, ut malit festo omittere sacrum, &c. quam illis priuari. Notat autem *Bon.* hunc affectum, non tantum habitualem, sed actualem esse debere ut peccatum contrahātur; quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum, habitu tantum es paratus.

Resp. III. Peccatum ueniale fit mortale, ratione contemptùs absoluti & formalis.

Dico autem *contemptum absolutum & formalem*, quando nimirum ideo formaliter & absolu-

solutè præceptum uiolatur, quia ipsi, aut superiori subijci renuis, quod est peccatum superbiæ consummatæ, uel quando ideo non uis obedire præcepto, quod præceptum est, & est peccatum inobedientiæ formalis: quorum utrumque grauiter pugnat cum charitate debita superiori. *Ex quibus resolues.*

I. Non est mortale, si uelis quidem obedire, & subijci absolutè, nolis tamen hic & nunc in re modica aut si auctoritatem legis, uel præcipientis admittas, executionem tamen hic & nunc contemnas. Ratio, quia non est contemptus absolutus & simpliciter, sed tantum secundum quid.

II. Si præcisè ex indignatione, malitia, praua consuetudine, aliaue causa, præceptum uioletur, & non ex contemptu potestatis superioris non est mortale, quia non est contemptus formalis, sed tantum interpretatiuus.

III. Est mortale, facere uel omittere aliquid, est contemptus iustæ legis humanæ. Item ex contemptu Dei præcipientis, uel etiam consulentis (quod præterea tacitam blasphemiam continet, quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret) & denique facere aliquid ex contemptu Prælati ut sic, & ut à Deo auctoritatem habentis: non tamen ut talis homini indocti, imprudentis, imperfecti, quia hoc posterius, non est contemnere absolutè & simpliciter, sed tantum secundum quid. *v. Sanch. 1. m. c. 5. Bon. de pec. d. 2. q. 5. p. 5.*

Resp. IV. Peccatum, uel opus indifferens, habens mali speciem, transit per accidens in mortale: si ruina per illud proximo causanda, sit mortalis. Ratio, quia tali operi superadditur aliquid, grauiter, repugnans charitati.

v. dist.

v. dicta se scandalo, & Fill. t. 21. c. 6. q. 10 n. 212.

Resp. V. Veniale, vel opus indifferens, transit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale, quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter: quia talis salutem animæ contemnit, cum tam probabili eius periculo temerè se exponat. Vnde in confessione explicanda est species peccati, cuius periculo se subiecit: quia eodem genere peccati peccauit. Proximũ autem periculum censetur, quod frequenter homines similis conditionis in peccatũ mortale inducit.

CAPVT III.

De Peccatis capitalibus in specie.

DVBIVM I.

Quid sit superbia, & quale peccatum.

RESp. I. Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ; mortalis ex genere suo, si sit consummata, & perfecta, id est, si quis ita excellere appetat, vt Deo superioribus, eorumque legibus subijci nolit. Imperfecta tamen, qua quis subijci non renuens ijs, quibus debet, & in suo tantum effectu sese magnificat, est tantùm veniale, vt docet *Caiet. &c. V. superbia*, quia sine Dei, & aliorum despectu, plus iusto se efferre, non est grauis inordinatio: esset tamen grauis, si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abiectione.

Resp. II. Filiæ superbiæ sunt tres. 1. Est *Præsum-*

sumptio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra vires. Est communiter veniale tantùm: fit tamen mortale, si damnum Deo, aut proximo afferat, v. gr. si præsumas iurisdictionem Ecclesiasticam, potestatem ordinis sacri. Item officium Medici, Aduocati, Confessarij, &c. sine debita peritia. *Less. d. 3. cap. 2. d. 3. & supra l. 3. t. 3. d. 9.*

2. Est ambitio quæ est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito maioris; vt si ambias Beneficium, vel officium, quo es indignus: vel illicito modo, & medio v. g. per simoniam. Est per se peccatum veniale: fit autem mortale; vel ratione damni, quod proximo infertur. Denique si moderatè honor appetatur ob honestum finem erit actus magnanimitatis, vt docet *Lay.*

3. Est vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ: cuius finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, siue veræ, siue fictæ. Dicitur *vana*, quando quæritur ex re mala, falsa, aut ficta: aut quæ non est digna gloria, vel non tanta: vt ex opibus, nugis &c. aut apud eos, qui nō bene de re iudicant, aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale, mortale sæpè per accidens, vt dictum de ambitione. Imò vt contra *Anglum* rectè docet *Sylu. Nau. cap. 17. &c.* est tantum veniale res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam, v. gr. concionari. Porrò per vanam gloriam dupliciter peccatur, iuxta *D. Thom. 1. 2. quæst. 13.* 1. Directè, idque vel per verba, estque Iactantia: quæ est venialis per se, si de rebus bonis, v. grat. Ieiunio, Oratione, &c. etsi per accidens sæpè ratione damni, si sit falsa, fiat mortalis, vti etiam 1. si quid dicat contra gloriam Dei, vt Ezech. 28.

Deus

Deus ego sum . 2. si prorumpat in contumelias, u. g. Non sum sicuti cæteri hominum, adulter, &c. ut & hic. 3. ex fine malo. 4. si cum notabili damno proximi fiat. 5. si de re mortaliter mala; quia approbatio operis eandem cum illo speciem habet; (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltem quando cum iactantia de peccato coniuncta fuit cõplacentia eiusdem. Quod addo, quia si absque ea fuit. *Nau. Pal. & Dian. 2.2.tract.* 4. R. 116. docent contra *Lopez, Rodriq. &c.* non necessariò explicari *v. Card. de Lug. d.* 16. *n.* 267.) uel per facta, quæ si uera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur Inuentio nouitatum; hæc enim solet uulgus admirari, ut peregrinas uestes, opiniones, &c. mortale, si notabiliter corrumpat iuuentutem, uel mores. Si uerò facta falsa sint, est Hypocrisis u. g. si quis boni aliquid faciat, ut uideatur bonus, etsi non sit: quæ ex se uenialis est, nisi sit cum iniuria, uel contemptu Dei, & proximi. 2. Indirectè, in quantum quis altero non uult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum; & est Pertinacia, qua quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ, quæ est mortalis, si oppugnetur ueritas magni momenti: uel si sit coniuncta cum periculo tertij, u. g. si medicus cum periculo ægroti maneat in sententia. 2. Per uoluntatem, & est Discordia qua peccatur moraliter; quando est circa bonum Dei, uel proximi in quo deberent esse concordes. 3. Per uerba, & est Contentio, quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa ueritatem pertinentem ad fidem uel salutem animæ, aut corporis. 4. Per facta, dum quis non uult exequi quod debet: & est inobedientia. *v. Baldel.*

Resp. III. His tribus superbiæ filiabus, res-

pon-

pondet Pusillanimitas, qua quis nimium sibi diffidens, detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est: veniale est ex genere suo; fit mortale, si detrectes, ad quod teneris sub mortali. *V. Less. l. 3. c. 2. Lay. l. 3. s. 5.* Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Audiens laudem alterius, vel suam; de re mortaliter mala, peccat mortaliter si approbet, suscipiat, admiretur vt laude dignum. *Sanch. Baldel. d. 29. l. 3.*

II. Vituperans alium ob vindictā non sumptam, aliudue graue malum, vel peccatum omissum, v. g. fornicationē, peccat mortaliter: quia est species iactantiæ, & cum approbatione peccati, & occasio committendi. *Ibid.*

III. Inducens in ciuitatem nouos habitus, & præuidens, quod suo exemplo moralem necessitatem imponat alijs, vt sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere quos debent; vel creditoribus non satisfacere, peccat grauiter. *Baldel. loc. cit.*

IV. Exornare se nimium ex animi leuitate, vel vanitate, per se tantum est veniale. *Ibid.*

V. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit *Baldel. l. c.*

VI. Simulare improbitatem est peccatum, (quia est mendacium & quidem scandalosum potestque esse mortale) Neque id fecerunt sancti, nisi faciendo id, quod ex se est indifferens, & permittendo ab alijs accipi, vt signum improbitatis, cum tamen ex natura, nec eorum intentione esset tale.

DVBIVM II.

Quid sit Auaritia.

Resp. I. Est inordinatus appetitus temporalium. Vide ex hoc, & regula supra tradita, de peccato mortali, *resolues sequentes Casus.*

I. Est ipsa ex genere suo venialis.

II. Cum vero eo excrescit, vt eius causa diuinas leges præuaricari non dubites, fit mortalis.

III. Prodigalitas, quæ opponitur auaritię, & consistit in defectu conseruandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis: læuior quam auaritia, quia minus abit à virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis & uxori pauperiem crees, si impotentem te reddas ad soluenda debita, si profundas bona Ecclesiastica, pijs causis obnoxia: *v. Less. l. 2. c. 47. d.* 8.

Resp. II. Filiæ Auaritiæ sunt sequentes.

I. Obduratio cordis (contra misericordiam) egenis & pauperibus non compatiendo, eos obiurgando, debita durè nimis exigendo, quam creditor non est soluendo, &c. Hac aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynæ, vel charitatis vrget, & tamen ex tali duritia non subuenitur. *Nau. cap.* 27 *Tol. lib.* 8 *cap.* 26. *vid. dicta de charitate proximi.*

II. Inquietudo cordis, hoc est, vehemens, & inordinata applicatio mentis, ad acquirendas, vel conseruandas diuitias, cum inani, & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit à spiritualibus, uel alijs, ad quæ ex præcepto graui obligamur, (u. g. auditione Missæ) uel inducit superfluum ti-

mo-

morem, & hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed tempore vel loco indebito; v.g. de familia, messe, vindemia; quando quis est in templo, vel vacandum est Deo *S. Th. 2.2. q. 55. a. 6. Reg. l. 23. c. 1. q. 3. Escob.*

III. Violentia mortalis est quando est iniusta, & circa materiam grauem.

IV. Fallacia, siue dolus in verbis: potest esse mortalis, ratione finis, vel mediorum.

V. Fraus, siue dolus in facto. Est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (v.g. si ea vitium habet, vel non sit qualis existimatur) quam ratione pretij. *Nau. cap. 23. Tol. l. 8. c. 47. Escob.*

VI. Proditio, quæ est deceptio contra finem datam, aut debitam, in damnum illius: mortalis est ex genere suo. Contingit ferè tripliciter: 1. Circa personas: quomodo Iudas Christum, Dalida Sampsonem, prodidit. 2 Circa res, vel immobiles (vt si miles manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, vt si pecuniam, vestem, &c. cuiuspiam absconditam, prædoni ostendas. 3 Circa secretum; vel sibi commissum reuelando (quod est contra fidelitatem & iustitiam, si quidam promissum fuit; quia est pactum onerosum, vt docet *Card. de Lugo d. 14. n. 139.* & quidem mortale, si præuidere possis inde secuturum notabile aliorum damnum, vel discordiam: alias ueniale) uel alienas litteras aperiendo, & legendo. Quod postremum, si fiat ideo; ut sciat secreta alterius, est Curiositas; & si sit in re graui: per se est mortale, quod quia communiter ante apertionem nescitur, communiter esse mortale docet *Tol. l. 8. cap. 45. Bald. l. 3. d. 11. Nau. c. pen. d. 6. de pœn. Mol. Lay. l. 2. t. 3. p. 1. cap. 4.* (qui addit,

cum

eum qui dolosè alienas litteras, aperit, & legit, cum alterius iniuria vel damno, crimen falsi committere.) Dixi *per se esse mortale*; quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima auctoritate, iuxta ex causa fiat. *Vnde resoluuntur Casus seq.*

I. Litteras alienas aperire, & legere, sæpè non est peccatum si probabiliter scias, scriptas esse in tuum iniustum damnum, vel iniuriam tuam cedere, quam intendas auertere: quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire, litteras, non tantum hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli, ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse iudicant. *Nau. c.* 18. *Regin. l.* 24. *n.* 60. *Escob. Card. de Lugo d.* 13. *n.* 148.

II. Communiter etiam peccatum non est, si consensus habeatur eius, à quo, vel ad quem mittunt, (neque lex specialis vetet, *Card. de Lug. l. c.*) vel tacitus saltem; vt si facias sub ratihabitione, confidens rationabiliter habitum iri ratum. Ita *Escob. Nau. Regin. &c. l. c.*

III. Superior Religiosus, litteras suorum subditorum, dummodo non mittantur ad superiorem maiorem, vel talem, quem statuta eximant nec ab eo veniant) licitè aperit, & legit: siue ex Religionis statuto; aut consuetudine; siue ex suspicione probabili, quod mali aliquid contineant. *v. Escob. Peierinum de relig. tom.* 1. *qu.* 2. *c.* 1. *Dian p.* 3. *t.* 6. *R.* 55.

IV. Nec est peccatum, si necesse sit, vel expediat ad iniuriam alteri imminentem auertendam; dummodo non plus legatur, quam ad eum finem necesse est. *Card. de Lug. d.* 1. *n.* 2.

V. Qui aperit & legit, existimans non conti-

tineri res magni momenti venialiter tantum peccat. *Card. de Lugo l.c.*

VI. Si litteras ab alio dilaceratas, & in publicum à dominis abiectas recolligas, & iunctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est: nullum autem, (per se) si, vt ex illa notitia tibi prouideas: quia quod pro derelicto habetur, in vsum suum conuertere licet. *Baldel. ex S. Ant. & Rosel. Syl. V. emptio q. 17. Laym. l. 3. s. 5. p. 1. c. 4. n. 4. Dian. t. 2. t. 6. misc. R. 55.* Rectè tamen notat *Lay. l. c.* talem ex charitate teneri non manifestare secretum ijs contentum, si dãnum inde cuiuspiam prouenire possit, imò (addit) reuelans eiusmodi secretum (cuius notitiã etiam iustè acquisiuit) contra iustitiam peccabit, si intelligat, audientes ea notitia vsuros, ad damnum iniustè inferendum. *v. Laym. l. c.*

Dixi, I. *à Domino proiectas*: quia si vel ab alio proiectæ (domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licere legere.

Dixi, II. *In locum publicum* quia si ignem, vel fornacem v.g. proiectæ sint, vt; comburantur peccas, si extrahas, & legas. *v. C. de Lugo d. 15. n. 150.*

Dixi, III. *Per se*: quia fieri potest, vt ea contineantur, quorum lectio sit perniciosa.

VII. Qui furtiuè scripta alterius secreta, ipso inuito legit, peccat. Et 1. Quidem peccato curiositatis; etsi faciat animo discendi, & sine suspicione damni, 2. iniustitiæ: quia quisq; habet ius secreti in suis scriptis, quæ alijs non vult esse cõmunia. *Nau. c. 15. Mol. t. 5. d. 36. n. 2. Reg. l. 24. c. 6. n. 119.* poteſtque aliquãdo esse mortale, si nimirum fiat cum notabili damno, vel aliter valdè cupiat esse secreta, grauissimeque sit laturus *Baldel. d. 11. v. etiam, Card. de Lug. l. c.*

VIII.

VIII. Quicumque secretum violat absque iusta causa, cum alterius damno, vel qui literas alterius iniustè aperit, ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bonac. d.2. de rest. q.1 p.1. Trul. l.7 c.10. d.32.*

DVBIVM III.

Quid sit Luxuria.

Resp. Est appetitus inordinatus venereorum, quorum vsus cùm ex natura sua institutus sit ad conseruationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum & homines. Est mortali ex genere suo, *v. supra l.3. t.4. c.2. & l.5. c.1. d.2.*

Resp. II. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octo, quatuor ex parte intellectus; & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cęcitas mentis; cum quis adeo est addictus turpitudini, vt de cælestibus non cogitet.

2. Præcipitatio; qua quis ex eadem causa, sine consilio operatur.

3. Inconsideratio, quando in modo delinquit, Inconsideratè agens, quæ statum vel personam dedecent.

4. Inconstantia: quando quis ex eodem affectu voluptatum, à pijs propositis mox deficit.

5. Amor sui; talis enim homo ob voluptates, seipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei; lasciuus enim solet à rebus diuinis abhortere, imò ab ipso Deo tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi: amor enim vo-

lup-

luptatum carnalium, ita animum afficit, vt sub inde etiā beatitudini æternę paratus esse renū-ciare, si pręsentibus frui semper permitteretur.

8. Horror futuri sæculi; quando voluptatibus immersus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis medijs propagare studet, &c.

Priores quatuor sunt mortales quando finis vltimus in creatura ponitur. vel præceptū aliquod Dei, grauiter obligans prætermittitur. Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales; ex indeliberatione, vel aliàs actuum imperfectione, sæpè veniale, *v. Escob. & Baldel. ll. cc.*

DVBIVM IV.
Quid sit Inuidia.

Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud est diminutiuum propriæ excellentiæ; ita vt hæc directè si contra charitatem, hæc enim gaudet de bono proximi, quod inuidia destru-ctum optat, vel non destructum dolet. *Vnde resolues.*

I. Est ex genere suo mortalis; & grauissima quidem, atque in Spiritum S. si sit de ipsa gratia, vel auxilio Dei.

II. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæ. 1. Odium, de quo supra. 2. Detractio, de qua *in prac.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum alijs: quam proinde susurro restituere tenetur, & iterum reconciliare: non secus ac detractor famam *v. in pra. c.* 8.

III. Si tristitia sit de bono alterius, in quan-

tum

tum ex eo tibi, vel alijs times nocumentum (v.g. inimicus tuus est euectus ad officium, vt tibi facilius possit nocere) non est inuidia, sed timor, qui per se non est peccatum, nisi sit inordinatus *Lay.l.3.t.3.c.10.*

IV. Si tristitia sit ex eo, quòd nobis desit bonum, quod alter habet, ita tamen, vt illud alteri non discupiamus, non est inuidia: sed æmulato, seu zelus: qui si est circa bonum honestũ, est laudabilis: si autem circa temporalia, interdum est veniale; vt si bonum dolenti sit improportionatum, quale esset, si rusticus doleret se non esse Regem *Lay.l.3.t.3.c.10.n.2.*

V. Si tristitia est ex bono alterius, in quantũ ille est indignus, nõ est inuidia, sed indignato; quæ non est peccatum: erit tamen, & quidem mortale, si vel Dei prouidentiam arguat, (estque blasphemia) vel si ita afficiat, vt ducat homines ad malum imitandum. *Caiet.Laym.l.c.*

VI. Si doleas, quod alter tibi æqualis, vel non multum inæqualis, in excellentia crescat, ita vt te fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehẽdas vt tibi malum est propriè dicta inuidia, inuidus enim dicitur; quod non sit videns, quia bona alterius sine tristitia videre non potest *Bald.d.29.l.3.* & sic peccare solent. 1. Ambitiosi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam; quam cum in eo ponant, vt in illa re sint soli, ac singulares, dolent & tristantur, si alij accedant. 2. Pusillanimes quibus cum omnia videantur magna, quouis bono alterius putant minui suum; sic mulieres v.g. facilè apprehendunt, ac dolent, se superari bono alterius, v.g. formositate. 3. Senes respectu iuuenũ, & quicunque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alij facilè consequuntur *Bald.l.c.*

VII.

VII. Qui in aduersis suis, vel ob aliorũ prosperitatem, optat se non fuisse natum, vel se brutum animal factum fuisse, vel diem esse maledictum, quo natus est alterutrũ primò vidit, aut coniugem accepit; si tantùm intendat maledicere irrationali creaturæ, v.g. diei (siue sit natiuitatis, siue coniugij) qui tot mala culpæ, vel pœnæ protulit, videtur esse tantùm veniale (aliquando etiam nullum, vt Iobi) si autem deliberatè intendat optare malum homini, siue sibi, siue alteri, illo die natis, vel coniugatis, mortale est. *Escob. & Marcant. man. c. 3.*

DVBIVM V.

De Gula.

ARTICVLVS I.

Quid sit Gula.

Resp. Ea est inordinatus appetitus cibi, & potus: opponiturque abstinentiæ, & committitur 5. modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus iusto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata. *Laym. l. 3. s. 4. n. 5.* Vnde resolues.

I. Gula ex genere suo est peccatum tantùm veniale; quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi.

II. Hinc probabile est, quod docet *Nauar. Tol. &c.* & non repugnat *Lay.* secluso scandalo, & alijs, veniale tantùm esse, vsque ad vomitum se cibo, & potu implere; idque etiam, si quis vomat, vt iterato possit bibere: quod tamen *V. Comedero, Sà alijque multi* putant mor-

talem. *vid. Baldel. Escob. tom. 2. E. 2. cap. 5.*

III. Vix dubiũ est, licere esu aut potu, aliterue creare vomitum, si is salubris esse iudicetur.

V. Mortalis interim censetur crapula ex accidente & nimia inordinatione, his casibus 1. Si quis gulæ causa violent ieiunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valde grauiter valetudine noceat, id auertens; secus, si leuiter tantùm; vt v.gr. si febricitans haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes, & compotationes, ita vt venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infrà. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano: tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ; tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causa medicinæ, aliaue iusta causa, v.gr. extremæ famis in obsidione; in quà tamen sic vitam conseruare non teneberis. *Sanc. 1. mor. c. 18. Leff. Laym. l. 3. s. 4. Sà, Bon. Bald. l. 3. c. 29.* Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui vt officium suum melius administrent, haustu sanguinis humani se animare dicuntur; præsertim cum sanguinis, secundùm multos, animatus non fuderit. *v. Auth. cit.*

V. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur: nimirum ex parte animæ, 1. Hebetudo mentis, seu stupiditas nata ex crapula, v.g. vt non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo vel comedendo voluntariè, fit ineptus ad intelligenda vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria, vel ad quæ ex officio, aut alias sub graui peccato tenetur. *Baldel. d. 29. l. 3. n. 15.*

2. Ine-

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quæuis inordinata, quæ omne peccatum sequitur; sed quæ mouet ad cautiones obscænas, actus turpes, saltus, vel choreas, inhonestas, &c. fitque mortalis, quando est inductiua alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurrilitas, quæ ab innepta lætitia, & multiloquio differt, quod illa fit in appetitu, istud in verbis, hæc in verbis, & gestibus, dicitque semper aliquam inhonestatem, licet (per se, & secluso scandalo) venialem: v. grat. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex leuitate ad risum excitandum: mortale tamen esset, si fieret causa delectationis venereæ, *Bald. l. c. Escob. t. 2, E. 2. c. 4.*

Ex parte corporis, Immunditia, Vomitus, & Seminis effusio. Quæ vltima, si voluntaria sit, mortale est. *v. Laym. l. 3. s. 4. Less. lib. 3. c. 3. Baldel. lib. 3. c. 29.*

ARTICVLVS II.
Quid sit Ebrietas?

Resp. Malitia ebrietatis plenæ, & perfectæ in eo consistit, quod quis sine iusta, & graui causa, tantùm ob voluptatem, aut ingluuiem, sciens volens, priuet se vsu rationis; non simpliciter: id quod fit in somno, modo naturali instituto ab auctore naturæ, ad vitium, & imaginis Dei conseruationem; sed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturbando, in modum amentis bruti, ac simul insuper priuando se proxima potestate vtendi ratione, ad omnem

ſubitam neceſſitatem. Ita docent commun. Doct. *Vnde reſolues*.

I. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio planè ſopitur, eſt ex genere ſuo mortale: quia cenſetur Deo iniuriam, eius imaginem ſic deturpare. Eſt communis Doct.

II. Non eſt peccatum, inebriare ſe ex præſcripto medicorum, ſi aliter ſanitas recuperari non poſſit. *Sylu. Caiet. Lay.*

III. Nec item eſt peccatū, ſi quis cogatur intēto enſe, *v. Leſ. l. 4. c. 3. d. 4. n. 47. Az. Reg. Bald.*

IV. Mortale eſt alium, inebriare velle, vel prouocare ad æquales, hauſtus, cum intentione inebriandi: aut aduertentia ſecutura ebrietatis in ſe, alioſue. *Leß. l. c.*

V. Si iuſta cauſa eſt, vt v. gr. ſi grande malum non poſſit aliter impediri, niſi auctor inebrietur, licet eum ducere ad ebrietatem, quæ ſaltem ipſi non ſit voluntaria vt ſcilicet prętor intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v. grat. vinum fortiſſimum, aut medicatum propinando, cuius vi ignorata decipiatur. Vnde ſic poſſes inebriare eos, qui alioqui eſſent prodituri vrbem, vel te abducturi *Leſſ. loc. c. & Sanch. l. 2. de matrim. d.* 11. An verò hoc caſu liceat inducere ad ebrietatem ipſi voluntariam, dubium eſt *Leſſ. lib. 4. cap. 3. dub. 4. n.* 32. affirmat, quia, inquit, licet ſuadere, & inducere ad minus malum, vt impediatur malus. *Laym. lib. 3. num. 6.* rectius negat; quia nullo caſu licet inducere ad peccatum.

VI. Si quis non præuidit periculum ebrietatis, & ſic vino captus, aut in auram exiens, vento turbatus eſt, nec hoc præuidit, vacat culpa, Vnde multi excuſantur, qui prudenter ſæpè iudicāt, adhuc ſe hauſtulum facere poſſe ſine noxa.

noxa: desinent tamen prudenter id iudicare, si contrariam de se experientiam habeant.

VII. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum, & malum licet non nihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena est ebrietas, ideoque tantum peccatum veniale, quamuis ex grauioribus, si deliberatè sit commissum. *v. Lay l.c.*

VIII. Plena ebrietas notatur ex his signis, quæ dat *Less. dub. 2. n. 30. & Reg.* 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo vel quando domum deductus sit. 2. Si commisit ea quæ nunquam aliàs sana mente solet, v. grat. si præter morem turpia sit locutus, turbarit domum, vxorem verberauerit, &c.

IX. Mala in ebrietate commissa, si præuisa non sunt, aut si adhibita cautio, culpa vacant.

DVBIVM VI.
Quid sit Ira?

Resp. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, secundum *D. Tho.* dupliciter fieri potest. 1. Ex parte modi irascendi, vt v.g. si nimium interius exardescas, vel alterius per signa nimis patefacias. 2. Ex parte obiecti, vt si vindictam appetas planè iniustam ob caussam, vel si iusto maiorem, v. grat. optando inimico mortem, quam non est meritus: vel exequendam propria authoritate; vel denique licet vindicta iusta sit, non tamen eam appetas vt iustam, sed vt satiatiuam animi tui maleuoli. *Vnde resolues.*

I. Si ordinatè appetatur vindicta, non est

peccatum iræ; vt cum ſuperiores iraſcuntur culpis ſubditorum, eoſque puniunt, ſe vindicant.

II. Ita inordinata, primo modo ante dicto, eſt ex genere ſuo veniale: poteſt tamen fieri mortale ex accidente, vt ſi addatur blaſphemia, maledictio, ſcandalum.

III. Ita inordinata ſecundo modo, eſt ex genere ſuo mortale: quia eſt directè contra charitatem. *Bald.l.3.d.21.*

IV. De filiabus iræ, quæ partim ſunt ex corde, vt Indignatio, & Tumor mentis, partim in ore, vt Clamor, Blaſphemia, Contumelia, Maledictio: partim in opere, vt rixæ, pugnæ, ſeditiones, vulnera, diuerſimodè loquendum eſt ſecundùm regulam ſuprà datam. Nam 1. Indignatio, quæ eſt inordinatus affectus ex eo, quod quis reputet ſe indignè à tali tractari, cõmuniter eſt veniale: imò ſi ex iuſto rationis iudicio procedat, nullum eſt. Poſſet tamen eſſe mortale, ſi creſcat vſque ad deliberatũ, odium, & contemptum perſonæ grauem. 2 Tumor mentis, quo quis moroſè excogitat diuerſas vias vindictæ, iiſque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum ſit, iudicandum eſt ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur. *v.Tol. l.8.c.57.* 3. Clamor, cum iratus extollit vocem, multa inordinatè, & confuſè effundens, eſt veniale communiter, niſi aliud addatur. 4. Blaſphemia eſt mortale, de qua ſuprà *l.3. t.2. c* 1. 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod obijcit, cum inteatione illum inhonorandi, eſt ex genere ſuo mortale.

Dixi *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliaue ratione, poteſt ſuperior verbum aliquod aliàs contumelioſum obij-

obijcere: quomodo Christus vocauit Apostolos stultos; & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis exceditur, vel subditus grauius dehonoretur, quàm per delictum meruit. *v. Baldel. d.34 n.16.* Item vt docet *Caiet* potest contumelia esse venialis tantùm, si sit parua tantùm, vel si sit tantùm materialis, sine intentione dehonorandi; modò non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur, saltem à mortali, multi parentes, dum filios vocant asinos, &c. item mulieres, pueri, & infimæ sortis homines, conuicijs se onerantes: quia cum fides ijs non habeatur non læditur grauiter honor. *v. Bonac t.3. q.2. par.5.* Denique si ioci causa, & per conuenientem recreationem, leues defectus obijciantur, vrbanitas est, secundùm *D.Th* 2.2. *q.*72. *a.*2. dummodò alter non contristetur, nec ad istam moneatur.

Contumelia etiam fit facto tum indirectè, vt si imaginem, vel litteras alterius conculces, comburas; tum directè, vt si virum honestum fuste cedas, ad ianuam eius cornua, &c. apponas, vel repræsentes aliquid quod honorem alterius lædat. Huc spectat subsanatio, illusio, & derisio, quando fit signis, vt naso rugato, labijs extensis, &c. intendendo proximi confusionem; quæ si sit grauis, vel saltem proximus ex grauiter contristetur, mortalia sunt. *Bonac Mol. Baldel. lib* 2. *d.*3. *&c.* ex *San. Thom.* Circa quæ; nota: quod qui per contumeliam læsit alterius honorem, tenetur hunc restituere etiamsi fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, vel per honorificam, & amicam salutationem, vel inuitationem ad mensam, vel petitionem veniæ (etiam subinde flexis geni-

 bus.

bus, & coram testibus) prout læsio fuit g
v. C. de Lug. d. 15 n. 53. Adde quod contu
mortalis qualitatem in confessione exp
non sit necessarium, vt contra *Filliuc. &c*
Azor Sanc. Mol. C. de Lug. d. 16 de pœn. n.

VI. Maledictio, qua quis optat, vel
catur alteri malum, sub ratione mali,
genere suo mortale.

VII. Rixæ, si modum non excedant
leuiculæ pugnæ, veniales sunt: secus, si p
diantur ad seditiones, vulnera, cædes.
quæ hæc communiter peccata ex parte in
tis rixam; alter enim potest se defender
moderamine inculpatæ tutelæ.

DVBIVM VII.
Quid sit Accedia.

Resp. Accedia, siue animi tædium,
ex *D. Thom. 2. qu. 35. ar. 5.* dupliciter vsu
1, Generaliter, pro omni animi remissi
exercitio virtutum; eo quod labor aliq
adiunctus. 2. Particulariter, pro tristiti
tædio de diuina amicitia, eo quod per
tum exercitia laboriosa seruari debeat,
amicitiam illam non curet. *Vnde resoluun*

I. Accedia accepta primo modo, tu
mum est peccatum mortale cùm ideo co
titur opus uetitum sub mortali.

II. Accedia accepta secundo modo, ex
mortale, quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus Accediæ quoque fac
dicari potest, quæ sunt sequentes.

I. Malitia, qua quis odio habet bona
tualia, & uellet ea non esse aut quia ipsu
nitet bene fecisse, uel impleuisse, id qu

nebatur; aut qua contemnit Dei beneficiū, v.g. desiderando non fuisse natū aut agnouisse Christum, &c. Est autem ex genere suo mortale.

II. Pusillanimitas, & desperatio de salute quæ mortale quoque est.

III. Rancor, quo ij sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

IV. Torpor, cum bona fiunt, non cum debito feruore.

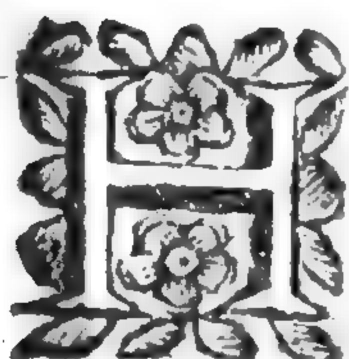
V. Euagatio mentis, qua quis in exercitio spiritualium euagatur circa illicita, siue per cogitationem, & dicitur curiositas; siue per locutionem, & dicitur verbositas; siue per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter sunt venialia. *v. D. Th. q 35. Lay. l. 2. t. 3. c. 9. Tol. l. 8.*

Culpabilis autem euagatio, mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali: v. g. in recitandis horis canonicis, celebranda, vel audienda Missa. *Regin. Palaus de char. t. 6. d. 1. p. 3. Trul. l 1. c. 6. l. 1.* cōtra *Tamb. de exped. sacrif. l. 2. c. 3.* vbi docet, distractum esse voluntariè, & per notabile tempus inter sacrificandum extra Canonem, esse tantum veniale, licet concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem esse mortale, propter grauem irreuerentiam, & periculum erroris.

Dixi, *ad implendum præceptum*; nam in oratione vel non præcepta, vel sub obligatione tantum veniali, est peccatum veniale tantùm. *S. Tho. Naua. Suar. Less. l. 2. c. 37. d. 11.* imò nullum, si non tam intendat orare, quam verba precum recitando, pio exercitio se occupare: quia non formaliter, sed materialiter tantùm orat; v. g. cum quis manibus laborans, psalmos can-

aliasue preces recitat, aut cantat, non animo orandi, sed cauendi cogitationes uanas, uel recreandi se. *Sanch cons. p. 2. l. 7. c. 2. d. 31. Trul. l. 1.* ut suprà *l. 4. c. 2. d. 2.*

LIBER SEXTVS DE SACRAMENTIS.

ABEBIT hic liber Tractatus sex. 1. agetur de Sacramentis in genere. 2. De Baptismo, & confirmatione. 3. De Eucharistia. 4 de Pœnitentia. 5. D Extrema Vnctione, & Ordine. 6. D Matrimonio.

TRACTATVS PRIMVS.

De Sacramentis in genere.

CAPVT PRIMVM.

De Sacramentis noua legis.

DVBIVM PRIMVM.

Quid sit Sacramentum.

RESp. Est res sensibilis, quæ ex stabili institutione Christi, uim habet sanctitatis, siue gratiæ iustificantis efficiendæ, & per consequens significandæ. *Vnde resolues*:

I. Ad essentia Sacramenti requiri tria: 1. Vt sit signum stabile. 2. Vt significet veram san-

sanctitatem. 3. Vt eandem efficiat ex opere operato, idest vsu suo & applicatione per propriam efficaciam, & non opere operantis, siue per actum aut dispositione ministrantis, vel suscipientis; quæ etsi ad effectum Sacramenti requiratur, non tamen vt causa, sed vt conditio sine qua non.

II. A definitione talis Sacramenti excludi. 1. Sacrificia tam nouæ, quam veteris legis: quia hæc non sunt instituta ad gratiam ex opere operato conferendam (etsi nihilominus sacrificium nouæ legis si eam impetret ei, pro quo offertur, non vt Sacramentum, vsu suo & applicatione, sed per modum impetrationis) sed ad cultum Deo præstandum, *Koninc. d. 60. art. 22.* 2. Figuras & sacramenta veteris legis, v. gr. circumcisionem, transitum maris rubri, agnum Paschalem, varias item purificationes, & consecrationes sacerdotum: tum quia à Christo non sunt instituta; tum quia veram sanctitatem non efficiebant. Ac licet circumcisio aliquando sustulerit peccatum originale per veram gratiam, id fecit, vel ex opere operantis in altis, vel non ex opere operato, simpliciter & rigorosè; tum quia non continuit gratiam, vt causa physica vel vt causa moralis, quid nondum erat exhibita passio Christi, & meritum, ex quo gratia pendebat; sed tantùm ex speciali priuilegio: tum quia non contulit gratiam formaliter quà Circumcisio, & ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei, neq; vi applicationis & vsus sui, alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem præter omne meritum cõtulisset, quod est falsum. *v. Fill. t. 1. c. 1. & 5. q. 8 & c. 8.* 3. Ea quæ dicuntur sacramẽtalia v. g. benedictio Abbatis, consecratio virginis: quia præcisè ex vsu

ſuo, & opere operato, gratiam non confe
vti nec actus virtutum, præterquam hi
biles non ſint. 4. Lotionem pedum Apo
corum, inſufflationem Chriſti in Apoſ
per quam Spiritum Sanctum illis dedit,
verba Chriſti ad Magdalenam, & Par
cum: *Remittuntur tibi peccata*, quia
fuerint ſigna inſtituta ſtabiliter ad grat
conferendam. 5. Martyrium, ob eandem
ſam: eſto enim ex opere operato gratian
ferat, non tamen eſt ſpecialiter ad hoc in
tum. *v. Scholaſt.*

DVBIVM II.

Quid circa materiam, & formam Sacr
torum ſeruandum.

Suppono, Sacramentum dupliciter ſum
Per modum compoſiti phyſici, in quo r
ſibus, & actio (v. g. in Baptiſmo, aqu
ablutio, in Vnctione oleum, & vnctio)
tur materia. Et quidem oleum, & aqua
teria remota, actio verò illa, materia
ma; verba autem; aut quod eorum loco
tur (vt in Matrimonio, ſignum conſenſu
cuntur forma. 2. Per modum compoſiti
cialis, & tunc dicta materia, & forma, i
res, & verba, ſimul habent ſe inſtar mat
ſignificatio verò eorum, inſtar formæ. Hi
ritur de materia, & forma priore ſenſu.

Reſp. I. Vt Sacramentum ſit validum
bet inter materiam, & formam, v. g. inte
ſionem aquæ, & pronunciationem, verbo
tanta eſt coniunctio, vt ſecundùm mora
hominum æſtimationem, ſpectata natu

iuscunque Sacramenti, vna alteram efficiat: hoc est, vt verba censeantur cadere in talem rem, & cum ea vnum totale signum constituere. *vid. Bon. d. 1. q. 2. p. 2. Suar. Kon. &c.* Vnde resolues.

I. In Baptismo, Con[fir]matione, Vnctione, & Ordine, requiritur ta[lis c]oniunctio, vt dum minister verba pronunciat, moraliter censeatur etiam lauare, &c.

II. In pœnitentia, absolutio satis diu potest differri; sicut in iudicijs sententia post examen causæ.

III. In Matrimonio, vnius consensus potest alterius consensum tandiu sequi, quandiu hic moraliter permanere censetur; sicut in alijs contractibus. *v. Koninc. a. 6.*

Resp. II. Vt valeat Sacramentum, non debet fieri substantialis, seu essentialis mutatio materiæ, vel formæ; accidentalis verò mutatio, etsi sæpè illicita sit, non tamen inualidum facit Sacramentum. Porro substantialis mutatio materiæ dicitur, quando secundùm communem vsum, & æstimationem hominum, differt nomine, & re, ab ea quam Christus præscripsit. Accidentalis dicitur, quando cum ea eundem retinet vsum, & nomen. Formæ mutatio essentialis est, quando non manet idem sensus: accidentalis, quando manet. *Lay. l. 5. t. 1. c. 4. ex com.* Vnde resolues.

I. Nullum est Sacramentum si materia cruda consecretur, siue hac differat specie substantiali à pane, siue non: quia communiter non censetur, aut dicitur panis. Item si aquæ artificiales adhibeantur in Baptismo; quia non habent communem vsum, & nomen aquæ elementaris; esto physicè specie non discrepent. *v. infrà de Baptismo.*

II. Vt

II. Valet Sacramentum, etsi aqua Bap
sit calida, &c. Item si panis Eucharistic
ater, fermentatus, &c.
III. Defectu formæ, Sacramentum es
lum 1 Si litteræ aliquæ mutentur, vari
sensum: quod facilè fit in initialibus, v.g. I
mine matris, filij, &c. Si magna fiat inte
tio verborum, ita vt moraliter non vide
cohærere. 4. Si forma diuersim pronuncie
g. vnus dicat, Ego te baptizo; alter: In no
Patris, &c. quia erunt duæ formæ imperf
& sensus. *Fill. l. 1. p. 4. quæst. 5. v. Bonac. q. 2*
IV. Forma valet, etsi non licet. 1. Si or
voces non essentiales, v. g. *Ego & Amen* i
ptismo: *Enim* in forma Eucharisticus *Bon*
q. 3. p. 1. n. 9. 10. ex *Suar. &c.* 2. Si quid a
v.g. In nomine Patris, qui te creauit, &c. S
stituas, synonyma, verbi gratia abluo, p
ptizo. 4. Si tantum transponas, vt, Hoc
est corpus; Te ego baptizo. 4. Si verba co
ob præcipitantiam, & balbutiem; v. g. I
corpus meus, vel, hic enim est calix meus
interruptio fiat parua, v. g. ego te bapti
interponat, ista aqua est nimis frigida, v
stos verte salium, in nomine Patris, &c. F
v. Bon. l. c.

CAPVT II.

De Ministro Sacramentorum.

DVBIVM I.

Quid requiratur, vt Minister det vali Sacramentum.

Resp. Ad valorem Sacramenti in Min

non fides vel probitas, sed præter potestatem (& iurisdictionem quibusdam) requiritur intentio, seu voluntas, saltem virtualis, & absoluta, vel huic æquiualens, faciendi non tantum externum illum actum, Sacramentum, vel saltem id quod facit Ecclesia, uel quod Christus instituit. Est communis ex *Trid. sess. 7. can.* 11. Ratio prioris partis est, quia Sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri, sed uirtute diuina, secundum institutionem & meritum Christi. Ratio posterioris, quia ad confessionem Sacramenti, requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad esse Sacramentale, tollatque indifferentiam uerborum & actionum: talis autem non est intentio solius actionis externæ, quæ ad alios fines, u. g. ad ludum potest referri.

Dixi I. *saltem virtualis* tum quia non sufficit interpretatiua, uel habitualis (qualis etiam potest esse in ebrio, & dormiente) cum actus ab ea procedens non sit humanus & deliberatus, seu liber in se: tum quia actualis, qua scilicet actu initentis, & uis hoc facere, etsi melior sit & consulta, non tamen requiritur, cum enim ea non sit in nostra potestate, & homo facilè distrahitur, nimis durum & plenũ scrupulis fuisset, si hãc Christus requisiuisset, Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta, durat in aliqua actione, ui illius inceptà & continuatà; ut si ex intentione baptizandi, uel celebrandi, uadas ad Ecclesiam, sacras uestes induas, altare uel baptisteriũ accedas, etsi interim omnia alia cogites. Ratio, quia hoc sufficit, ut actio illa sit humana, & mortalis. *Lay. l. 4. t. 1. c. 5.*

I. Si Sacerdos habens fortè ante se, panẽ, recitet factũ, & uerba Christi, non ideò consecrat.

II. Im-

II. Impotens rationis, ebrius, vel somnians non conficit Sacramentum, etiamsi ante ebrietatem, vel somnum id intenderit: quia non agit humano modo *Laym. l. c.*

III. S. Athanasius in lusu puerili verè baptizauit: quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Episcopo.

IV. Hæreticus validè baptizat, & contrahit matrimonium, etsi non credat hoc esse Sacramentum, rideat, & contemnat; imò etsi nolit facere, quod facit Ecclesia Romana, sed suam esse veram; etsi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio, quia intentio generalis, qua vult quod Christus instituit, præualet intentioni prouenienti ex errore priuato. *Bon. q. 3 p. 2 n. 9. Suar. Fill. &c.*

V. Non debet repetere sub conditione consecrationem, qui in ipsa fuit distractus; vel qui minores hostias ad altare detulit, de quibus maiorem consecrans, non explicitè cogitauit, nec detexit.

Dixi II. *Absoluta*: quia conditionata suspendit effectum quod præterquam in matrimonio, fieri non potest. *Vnde resolues.*

I. Validum est sacramentū, collatum sub cōditione præterita, aut præsenti necessaria, vel contingente, si conditio uerè sit impleta: u. g. absoluo te, si uis dimittere cōcubinā, si capax es baptizo te, si non es baptizatus *Bon. l. c. n. 18.*

II. Nullum est Sacramentum, datum sub conditione futura, siue sit hæc contingens, ut absoluo te, si dimiseris concubinam, &c. siue necessaria, adiecta animo suspendendi, Sacramentum ut absoluo, si cras sol orietur. *Bon. ib. Sua. Con. &c.*

III. Dubium est Sacramentum, collatum sub

ſub conditione occulta, humano modo incognoſcibili: u.gr. baptizo: ſi es prædeſtinatus, ſi Deus uidet te hoc anno moriturum.

IV. Grauiter peccat, qui adminiſtrat Sacramentum (excepto Matrimonio) ſub conditione, non ſolum futura, (quod ſemper eſt mortale) ſed etiam præſenti, aut præterita, ſiue in ſe ſit prorſus occulta, quod etiam eſt mortale; ſiue humano modo cognoſcibili quod tamen nullum eſt, ſi fiat ex cauſa rationabili: rarò ueniale, ſæpius mortale, ſi abſque ulla cauſa. Ratio, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut ualidum, ſed non ſine negatione in re graui. *v. Bon. l. c. Suar. Con. &c. Scolaſt.*

DVBIVM II.

Quid requiratur in Miniſtro, vt licitè miniſtret?

Reſp. I. Præter ea quæ ad ualorem requiruntur, requiritur probitas, ſiue ut ſit in gratia: tum quia Chriſto, cuius eſt Miniſter, debet ſe conformare: tum quia ſancta ſanctè ſunt tractanda: tum quia ad hoc quidam ſingulariter ordinantur, & gratia peculiari donantur, ac proinde hoc curare præ alijs ſunt obligati. Ita *Laym. l. c. & comm.* Vnde reſolues.

I. Peccat grauiter, qui conficit Sacramenta, non habens ſufficientem iuriſdictionem, uel de ea rationabiliter dubitans, uel qui cenſura eſt prohibitus.

II. Non licet Sacerdoti adminiſtrare Sacramenta cum attritione cognita: quia adhuc eſt extra ſtatum gratiæ, *Bon. q. 3. p. 2. §. 1.*

III. Non tamen neceſſario præmittit confeſſionem, (niſi uelit celebrare) etſi ſit conſultius:

tius: qui a de hoc nullum est præceptum; & ad dolendum de mortali sufficit contritio. *Vasq. d. 136 c. 1. C. de Lugo d. 8. s. 9.*

IV Minister Sacramenti ad id ordinatus, si conficiat, & ministret solemniter in mortali, v. g. si baptizet, vel celebret, peccat mortaliter toties quoties (quod etiam verum esse volunt *Sayr Led & Bon Gran. cont. 3 t. 5. d. 5* de Diacono, ex speciali commissione baptizante) nisi fortè periculum sit in mora, nec possit tam citò confiteri, aut conteri: eo enim casu baptizare, vel etiam absoluere moribundum in statu peccati, non esse irreuerentiam docet *C. de Lugo d. 8. s. 9. n. 151.*

Dixi I. *ad id ordinatus*: etsi enim Laicus in necessitate baptizet cum conscientia peccati mortalis, non peccare mortaliter, docet *Con. l. c. Fill. t. 2. c. 5. q. 10. ex Suar. &c.*

Dixi II. *solemniter*: nam si sine solemnitate baptizet, excusat à mortali *Suar. Kon. Fill. l. c.*

V. Alij qui conficiunt & ministrat, non peccant mortaliter, v. g. cum Laici in necessitate baptizant, vel ministrant, sibi inuicem Matrimonium in mortali. Ita cõtra *Syl. Vasq.* & alios docet *Sua.* cum alijs: qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiũt. Ita etiam *Fil. Fern. Sanc. Kon. q. 64. a. 6. d. 1.*

VI Qui ministrat, etsi non conficiat Eucharistiam, in mortali, peccat mortaliter, vt habet communis, *Suar. Fil. Lay. Bon.* & aliorum contra *Vasq.* cuius sententiam *Dia.* rectè notat esse probabilem, siue sit Sacerdos siue Diaconus vt *v. p. 3 t. 4. R. 195.* Idem docet *C. de Lugo d. 8. n. 155.* Et quidem aliqui putant tot mortalia cõmitti, quot communicantur: quod minus videtur probabile, cum moraliter nõ sit nisi vna distri-

butio,

bu stio,& vna indigna administratio. Ita *Tan.c.2.Henriq.Fil.n.87.&c.* contra *Kon.& Bon.*

VII. Etsi probabile sit, quod docet *Syl Caiet. Fill.to.1.c.6.n.87. Nau.& Sà.V.Ordo.* Diaconũ & Subdiaconum, si cum mortali in ordine suo ministret; item Sacerdotem & Episcopum, si Sacramentalia exerceat; nuptias, aquam benedicat; altaria, templa, vasa consecret; concionetur, Euchariſtiam de loco in locum transferat peccare mortaliter. Contrarium tamen videtur verius, vt docet *Suar. Vasq. Laym. Bon. q.64. a.6.du.1.C.de Lugo l.c.* Ratio, quia hæ actiones non tendunt proximè ad sanctificationem animæ, ex opere operato, sicut actiones Sacramentales.

VIII. Non videtur vera esse sententia, quæ docet esse mortale, tangere in mortali corporalia, calices, reliquias, &c. *Sayr. Suar. Bon. d.1. q.4. p.2.* Quòd si quis in mortali, (etiam laicus in necessitate) eleuet de terra Euchariſtiam, non videtur aliud agere, quàm si Christum in hac vita lapsum eleuasset: secus tamen: si quis id extra necessitatem temere præsumat, exemplo Ozæ *Bon.d.1.q 3 p.2 n 12.*

Resp. II. Requiritur præterea, vt exhibeat, ac curet, non tantùm quæ ad substantiam Sacramenti sunt necessaria, sed etiam quæ ad decorem, siue ex natura rei, siue ex præcepto Ecclesiæ, spectant. Ratio prioris, quia alioqui Sacramenta dehonestat, & tractat indignè. Ratio posterioris, quia Sacramenta sanctè sunt tractanda, & præcepta Ecclesiæ obligant in conscientia. *Vnde resolues.*

I, Peccat ministrans mortaliter: 1. si vtatur materia, vel forma falsa, vel (extra necessitatem) dubia, *Bon.d.1 q.2.p.1.n.32.* 2. si omittat

tat intentionem requisitam. Quod si uerò dubium oriatur, & non tantùm inanis scrupulus, (is enim reijci debet) an forma fuerit legitima, uel an legitimè, & integre prolata, tunc etsi speculatiuè probabile sit, formam esse legitimam; in praxi tamen iteranda erit sub conditione: quia tutius hic eligenda est.

II. Peccat quoque, (grauiter uel leuiter pro grauitate materię) 1. qui uerba formę corruptè, inarticulatè, indeuote pronunciat. 2. qui materiam, uel formā, uel cęremonias, contra Ecclesiæ morē, quamuis accidentaliter, sine causa mutat, uel omittit. Quod si fiat ex cōtemptu, est mortale, si ex negligentia, sæpe est mortale, quando ea magna est, & in re graui, *v. inf. c. 4. l. 5.*

III. Peccat grauiter, qui ministrat Sacramētum publico peccatori, uel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex confessione uel sit occulta indignitas & ex negatione sequeretur infamia, ut patet ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Iudæ Eucharistiam dedit. Grauius peccaret, qui ne daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecratam, etsi sic cum eo conuenisset; aut qui non audens indignè celebrare simularet Missam eleuans hostiam non consecratam: quia quantum est ex se, dat occasionem Idololatriæ, *vid. Bon. d. 1. q. 6. p. 4. Suar. Con. & c. Scolast.*

CAPVT III.
De suscipiente Sacramentum.

DVBIVM I.
Quæ dispositio requiratur ad valorem Sacramenti, in suscipiente?

Resp. Ad ualorem Sacramenti in Adultis ratio

tione vtentibus, intẽtio percipiendi Sacramẽtum interpretatiua saltem, requiritur, & sufficit: (excipe Pœnitentiam, & de qua infra) Ita commun. Theologi omnes cum *D. Th.* contra *Caiet.* qui putat in suscipiẽte nullam intentionem requiri, modo contrariam non habeat. Ratio responsionis est, quia sicut adultus non iustificatur sine proprio consensu, ita nec per Sacramentũ initiatur & consecratur Deo sine eodem consensu, si eius sit capax. *Bon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 2.

Dixi, *adultis*, *&c.* quia cum tantùm requirantur conditiones, iuxta subiecti capacitatem, paruuli autem, & perpetuo amẽtes non sint capaces propriȩ intẽtionis, sufficit illis intentio Christi, & Ecclesiæ. *Fil. l.* 1. *c.* 8. Vnde resolues.

I. Paruuli, vti & perpetuo amentes, validè baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinantur (quod vltimum nefas esset, priora autem olim permittebantur) *Bon. l. c.*

II. Ægris ratione iam priuatis, rectè datur Vnctio, non tantum si ante petierint, sed etiam si fuerint Catholici, neque constet esse in mortali: nam hoc ipso censentur interpretatiuam voluisse & petisse, quod alij Christiani, etiamsi de ea nunquam audierint. *C. de Lugo de Sacram. in genere d.* 9. *n.* 122. *commun.*

III. Inualidum est Sacramentum, 1. quod quis suscipit cum intentione naturali, habens se negatiuè, 2. quod suscipit fictè: id est simulatè, non tamen quod fictè, id est, indispositè. 3. quod per meram vim, animo omninò repugnantȩ, suscipitur. *Bon. l. c.*

IV. Validum est Sacramentum, 1. quod qui accipit, vult quod Christiani accipiunt; etsi nõ credat, aut non velit Sacramentum. 2. quod quis per metum coactus suscipit, cum metus nõ

tollat

tollat voluntarium Matrimonium tamen graui metu, v.g. iniustæ mortis, initum, censetur irritum vt docet *San. l. 4. de mat. d. 12. & 14. C. de Lug. d. 9. n. 132.* Et qui ordines graui metu coactus suscepit, etsi characterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam, potestque seclusо scandalo nubere, vt suo loco dicam.

DVBIVM II.
Quid requiratur, vt licitè & cum fructu suscipiatur.

Resp. Ad effectum Baptismi, & Pœnitentiæ, requiritur & sufficit, præter voluntatem sumendi Sacramentum, dispositio fidei, spei & attritionis; non autem requiritur charitas, siue vt gratiam habeat: quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum quod ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua verò Sacramenta, quæ dicuntur viuorum requiritur vt sit in gratia; quia illa non primam, sed secundam tantùm gratiam: idest, augmentum tantùm gratiæ conferunt. Etsi subinde per accidens dent primam, cum quis puta bonâ fide se carere mortali *Lay. d. 6. Bon. d. 1. q. 6. p. 2.* Vnde resolues.

I. Etsi æqualiter dispositi, æqualem; magis tamen dispositi, maiorem Sacramenti fructum, præter characterem, consequentur: tum quia congruum est Sacramenta ita instituta esse, vt vberior gratia detur pro dispositione subiecti, tum quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, vel pœnitentiam affert, omni fructus carere.

II. Qui sumit hostiam, quam nescit esse consecratam, cum instar alterius animalis, sine in-

intentione sumendi, Sacramentum sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentum, non tamen sacram n aliter & cum fructu. Idem docet *Bon.* de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis: quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti priuari, etsi sumpturus calicem, simul etiam leuare sitim intenderet *v. Bon. l. c. n. 3.*

CAPVT IV.

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant.

Resp. Cæremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgò dicuntur Sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodati. Tales autem, communiter vocantur, oratio Dominica, aqua benedicta, esus eulogiarum olim in vsu, confessio generalis, eleemosyna, Benedictio ab Episcopo, vel Abbate consecrato data: quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc versu.

Orans, tinctus, edens, confessus dans, benedicens.

ad quæ etiam reuocantur, tunsio pectoris, vnctio in Regem, & similes: item, multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipsæ sacræ, quæ in Ecclesia partim ab Apostolis traditæ, partim postea institutæ sunt vt Exorcismi, insufflationes, prima tonsura, benedictiones & consecrationes variarum rerum, & personarum, vt Ecclesiæ, calicum, &c. ipsæ etiam herbæ, lumina vinum S. Ioannis, cerei agni, lignum S. Crucis. Quæritur ergo quam vim habeat, non ex opere operantis, cum certum sit, sicuti, per alia pia opera, sic

sic etiam ijs nos mereri, sed ex opere operato.

Resp. II. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam aut remittendi peccata vi sua & per se sed tantũ, quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris est, tum quia nusquam promissio gratiæ, aut remissionis peccatorum, ijs facta reperitur; tum quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratiæ: quam conferendi ea nullam per se habent vim: Ratio posterioris, quia id accommodatum est Sacramentalium institutioni & consecrationi, quæ fit per preces Ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus precatur, *Kon. q. 75. a. 3.* Vnde resolues.

I. Gratiæ præuenientes, & pij motus, conferuntur per Sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omninò infallibilem effectum habent.

II. Peccat grauiter, qui Sacramentalibus falsam materiam supponit vt pro aqua lustrali facienda, vrinam.

III. Sacramentalia quandoque operantur beneficia corporalia (v.g. sanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Ecclesiæ. Imò quædam etiam vim habere) v.gr. fugandi Dæmonem, per modum operis operati, ex singulari priuilegio, docet *Henr. l. 1. c. 2. Sot.* & alij quia, inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec intercesserunt preces Ecclesiæ, nec meritum operantium, quandoque signo Crucis (quod quidam etiam putant de nomine IESV) à Dæmone liberati fuisse dicuntur: quod tamen alij eorum virtuti obiectiuæ, quasi naturali, ascribunt de quo plura apud Scholasticos *v. Marat. d. 10. s. 1.*

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS.

De Baptiſmo, & Confirmatione.

CAPVT I.

De Baptiſmo.

NOn agitur hic de Baptiſmo ſanguinis, id eſt, martirio; nec de flaminis, ſeu ſpiritus id eſt, contritione, cum voto Baptiſmi vel deſiderio, quia non ſunt Sacramenta: ſed de Baptiſmo fluminis, qui definitur, Ablutio corporis exterior, facta ſub præſcripta forma verborum.

DVBIVM I.

Quæ materia Baptiſmi?

Reſp. Materia remota licita, eſt aqua conſecrata, ſi haberi poteſt, valida eſt omnis, & ſola aqua elementaris, quæ mortali hominum æſtimatione ſit naturalis, & vſualis, qualis eſt putei, maris, paludis, pluuiæ, & item reſoluta ex niue, grandine, glacie, & ſi & accidentaliter quoad colorem, ſaporem, & odorem, alterata ſit, vt aqua ſulphurea, lixilium, iuſculum, aqua iter tenuiter carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita modice admixta, vt vſum communem, & æſtimationem aquæ retineat. Ratio reſponſioni eſt, *ex Ioannis 3. niſi quis renatus fuerit ex aqua*. Quam S. *Th.* confirmat triplici congruentia. 1. Eſt maxima commoditas aquæ, 2. eius facillimis vſus, 3. aptitudo ad ſignificandum effectum, qui eſt emundatio à peccato. *Vnde reſolues*.

I. Inepta materia Baptismi est, saliua, lotium, lacrymæ, sudor, cereuisia: item aqua sic præmixta, vt nō amplius sit apta ablutioni, nec vocetur apta, v.g. lutum, brodium, vinum lymphatum, item aquæ artificiales ex rosis herbis, succisque expressæ, denique nix, grando, glacies non resoluta. Ratio, quia morali hominum æstimatione non censentur aqua naturalis, & vsualis. *Lay.l.5.t.2.c.3. Bon.d.2 q.2.p.3.*

II. Quia de quibusdam ex dictis, tum alijs dubium est, v.g de iusculo & cereuisia valde tenui, lixiuio (& secundùm *Granad.in 3.p.c.4.t. 1.d.3. dub* 2. aqua rosacea,) hinc in necessitate licet illis vti, etsi postea Baptismus sub conditione sit repetendus. *v. Escob. Lay. Bon. ll.cc.*

III. Vti aqua impura, vel non cōsecrata, cùm alia haberi potest, est graue peccatum, ob Sacramenti irreuerentiam. *Bon.l.1.c 1.n.7. Dian.p. 9.t.6.R.32. & alij quinque*, licèt *Granad. Quintanad.* putent esse mortale vti non benedicta.

Resp.II. Proxima materia Baptismi est ablutio. Quæ validè fit tribus modis, scilicet immersione, aspersione, infusione, iuxta praxim diuersarum Ecclesiarum, quæ seruanda est, ita vt morali hominum iudicio censeatur esse lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum est, quod praxis Ecclesiæ habet. Ratio, quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio. Et quidem trinam mersionem non esse necessariam; constat ex *Concilio Toletano*. Vbi tamen trina vel immersio, vel infusio vsitata est, sine graui peccato, extra necessitatem, non potest prætermitti, vt docet *D.Th.* etsi alij, secluso scandalo & contemptu, dicant esse tantùm veniale. *Lay.l.c.n.4. Bon.l.c.* Vnde resolues.

I. Non verè baptizatur, cuius nulla pars immedia-

mediatè tangitur, v.g. infans in vtero, vel cista; vel adultus, cuius vestes tantùm sunt aspersæ. *Lay. Bon. ll. cc.*

II. Non requiritur ad valorem, vt qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen graue peccatum est, esto nihilominus moriturus esset baptizandus. *Lay. c. 3. n. 5.* vti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, aperire, vt infans baptizetur. *Lay. l. 5. t. 2. c. 3. n. 2.* vbi vnicum casum excipit, si nimirum mater sit morte digna, & si supplicium differatur, infans certo sit moriturus ante natiuitatem. Verùm rectè addit ex *Suar.* casum hunc, vix moralem & practicum esse. *vid. l. c.*

III. Inualidus est Baptismus, 1. si quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronunciet. 2. si formam pronuncians teneat puerum, & alter abluat, aut aquam effundat. 3. si aqua è fonte prosiliente, aut stillicidio decidente baptizandus ei se submittat, Ratio quia, in his non tu, sed alter abluit. *Bon. part. 3.*

IV. Ob probabilem vtriusque sententiam, dubius est Baptismus, Ideoque si in necessitate sit datus, repetendus sub conditione, 1. Si tantum vna vel altera gutta sit adhibita, v.gr. si more aquæ lustralis multitudo sit aspersa. Quod sine necessitate non licet, cum ad absolutionem non videtur sufficere quicumque aquæ contactus, sed requiri successiuus, cum aliquo motu *Bon. l. c. n. 13.* ex *Suar. Kon, &c.* In casu tamen necessitatis, sic baptizare concedit *Marat. t. 3. l. 1. sess. 3. Gran. in 3. p. c. 4 tr. 1. d. 4. n. 12.* 2. si tantum sit abluta pars minus principalis, v.g. digitus, manus, vel pes. Nam si pars principalis, v.g. scapulæ, vel pectus, nemo dubi-

tat. 3. Si tantùm crines sint tincti, licet *C. de Lug. Res. mor. l.1. d.1.* hunc validum esse contendat. 4. Si infans tinctus sit inuolutus ad huc secundinæ suæ, id est, pelliculæ corporis annatæ. In necessitate tamen, in prædictis casibus Baptismus debet conferri de sub conditione. *Hurt. de Bapt. d.1. diff. 12. v. Lay. l.c.*

V. Cum terna vsurpatur effusio, aut immersio, ad nomen Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, iuxta praxin Ecclesiæ, cauendum, ne ter, sed semel tantum pronuncietur forma. Quæ rectius ita profertur, vt ante tertiam ablutionem non finiatur; quia forma cum quacunque prima lotione, Baptismum constituit. *Reg. l.27. c.3. Lay. l.5. tr.1. c.3.*

DVBIVM II.
Quæ sit forma Baptismi.

Resp. Forma necessaria Baptismi est hæc; *Ego te baptizo; in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.* A qua non differt illa Græcorum substantialiter: *Baptizetur* (vel vt Archudius vult, *baptizatur*) *seruus Christi, in nomine Patris,* &c. Porro quinque sunt quæ significantur in prolatione formæ juxta quæ valor eius debent expendi. 1. Persona baptizanti, saltem implicitè? quod in forma Græcorum non negligitur, cum Tò baptizetur, idē valeat, ac baptizetur à me. 2. Actus baptizandi, quia alioqui forma non haberet connexionem cum materia, eamque non determinaret, cum ablutio, ad varios fines possit referri. 3. Persona baptizandi: quia vei ablutio ita, & forma circa certam personam versari debet. 4. Vnitas diuinæ naturæ: quod fit per voces, *in nomine.* 5. Tri-

Trinitas personarum: idque explicite & distinctè vulgaribus vocabulis. *Fill.c.3. Lay.c.4. Bon.p.4.* Vnde resolues.

I. Validè baptizat, & si venialiter peccet, qui pro Baptizo dicit Abluo, mergo, &c. vel pro Te, vtitur communi nomine, Græcorum more, vel proprio, vel baptizo Petrum, vel qui honoris, causa dicit, baptizo dominati onem vestram *Lay.c.4 n.6. Bon.p.4.n.9.& seq.*

II. Valet forma, etsi omittat, Ego, & Amen: quia omnia significata per formam saluantur: secus si omittas: Te: quia non significatur persona baptizandi. *Ibidem.*

III. Non valent hæ formę: baptizo te in nominibus Patris, & Filij, &c. quia multiplicatur natura, seu essētia diuina. 2 Baptizo te in Patre & Filio, &c. vel cum Patre, &c. vel per Patrem, vel in nomine Patris, per Filiū, in Spiritu sancto: vel, in fide virtute, maiestate Patris, &c. (quam tamen alij dubiam esse, volunt.) Ratio quia significatur diuersitas essentiæ, aut certè vnitas non satis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, vel Sanctiss. Trinitatis, vel in nomine Dei vnius & trini: vel in nomine trium Personarum: vel Patris, & Filij, omissa persona Spiritus S. Ratio quia non exprimuntur distinctè tres Personæ. 4. In nomine Domini nostri Iesu Christi: qua tamen forma olim Apostolos vsus, sed ex speciali priuilegio, multi docent, alij negant, dicuntq; eos baptizasse in nomine Christi, addendo illud nomini secūdæ personę, nō omissis nominibus aliarum personarū. Cum ergo Nicolaus Papa dixit, eam formā valere, vel intellexerit, si pro nomine Filij ponatur nomē Christi, vel in nomine Christi pro vice Christi intellexit: vel locutus est, vt doct. priuatus. *v. Aut. c.*

IV. Dubiæ sunt formæ ob sententiam vtrimque probabilem auctorum, 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filij, in nomine Spiritus sancti: vel Baptizo te in nomine Patris, baptizo te in nomine Filij &c. Ratio quia non exprimitur vnitas essentiæ. 2. Baptizo te in nomine genitoris, geniti, & spirati, vel in nomine omnipotentis, sapientis, & boni: vel in nomine ingeniti, geniti, & doni. Ratio, quia Trinitas personarum non explicatur vocibus, quibus à Fidelibus omnibus debet, & potest apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, & Mariæ Virginis; quia dubium est de intentione Ministri qui si eo sensu voluit docere Mariæ, quo Patris, Filij, & Spiritus Sancti, non valet: cum sit contra sensum essentialem à Christo intentum: si vero tantum voluit illam inuocare, vt coadiutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter, valet, cum tantùm sit mutatio accidentalis, *Fill. t. 2. c. 3. n. 50. v. etiam Lay. & Con. ll. cc.*

DVBIVM III.

De Ministro Baptismi.

ARTICVLVS I.

Quis sit Minister Baptismi.

Resp. Validè ministrat omnis homo ratione vtens, cuiuscunque fidei vel infidelitatis, status, aut sexus, Licitè tanquam minister ordinarius, ex officio, Sacerdos habens iurisdictionem, aut commissionem: vel ex eius commissione, Diaconus. In casu tamen extremæ necessitatis

tatis

tatis omnis qui potest valide, etiam facit licitè, teneturque, vt proximo succurrat Lay. l. 5. t. 2. c. 7. Vnde resolues.

I. Non tantùm Diaconus, sed nec Parochus, aut Episcopus, absque commissione extra suam Diœcesin, vel Parochiam (vel intra eam alienos) licitè baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui sine licentia sui Prælati, alieno deferunt prolem baptizandam, cum violent ius Paroch Lay. l. c.

II. Diaconus non tantum in extrema necessitate, sed etiam in alia notabili, baptizare potest. Et quidem cum solemnitate, ex commissione Episcopi, vel Parochi, vt si v g. ob multitudinem baptizandorum, aliudve impedimentum, id ipsi facere non possint. Lay. l. c.

III. Cùm in necessitate confertur baptismus, seruandus est ordo, ita vt si adsit, & non detrectet Sacerdos vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam Clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem: nisi fortè inferior melius nouerit modum, vt solent obstetrices, (quę proinde examinari, & approbari debent à Pastoribus) vel alia iusta causa sit vt quia virum ad parientem ingredi non decet. Quod si laicus baptizet præsente Sacerdote, & secundum quosdam, etiam præsente Diacono, censent esse mortale: quia id laico tantùm competit, ob defectum Sacerdotis, qui siue iniuria Ordinis & Sacramenti, talem licentiam dare non potest. In reliquis, peruersio illius ordinis est tantum veniale, præterquam si coram fideli hæreticus adhiberetur, quod volunt esse mortale, Lay. c. 7. n. 4. Con.

ARTICVLVS II.

An duo possint simul vnum baptizare?

Resp. Si alter applicet materiam, alter formam, nullus erit Baptismus: quia dicens se abluere, cum non abluat, formam habet falsam, etiamsi vsurpet Græcorum. *Baptizetur seruus Christi*, vel quæ putant illi æquiualere, *Baptizet te Christus*, subintelligitur enim, *per me*: alioqui si excludatur persona Ministri, vt sẽsus sit baptizet te Christus, & non Ego, siue non per me, forma nulla est. In casu tamen necessitatis, posse sub conditione ita Baptismum conferri, vt v.grat. mutus formam nasciens ablueret, cæcus autem formam pronunciaret, docet *Hurt.d.2. dis.6.* additque debere talem, elapso periculo, iterum sub conditione baptizari. *v.Escob.Fill.c.4.Dia.p.5.t.3.R.29.* ex *Chapheavill.Marsil.&c. Bon.d.2.q.2.p.4.n.23.Lay.c.7.*

Resp.II. Si plures Ministri singuli abluant, & formam pronuncient, grauiter peccant contra ritum Ecclesiæ. De valore sic solet distingui 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, vt causa particularis, inualidè baptizant; siue singuli dicant, Ego te baptizo, siue, Nos te baptizamus, quia forma, cuius sensus cẽsetur esse, absolutè & independenter baptizare, non cobaptizare, est falsa. 2. Si quisque per se intendat baptizare, indepẽdenter ab alio, validè baptizat: quia omnia requisita ponit. Vt patet à simili in missa ordinationis, qua Sacerdotes nouiter ordinati simul consecrant cum Episcopo, dummodo simul eodem instanti formam absoluant: si autem non simul absoluant, is tantum

tum consecrat, vel baptizat, qui prius absoluit. *v. Fill. t. 2. c. 4. n. 72. & Bon. l. c. n. 25. Lay c. 7.*

DVBIVM III.

Quis sit subiectum Baptismi?

Resp. I. Subiectum capax Baptismi, est solus homo viuus, ab Adamo descendens, nondum baptizatus.

Resp. II. Validè baptizantur infantes, item perpetuò amentes, qui nunquam vsi sunt ratione: quia censentur eiusdem conditionis cum infantibus. Si tamen aliquando sint vsi ratione, non valet Baptismus, nisi ante amentiam petiuerint. *vid. Bon. dub. 2. q. 2 p. 6. Laym. cap. 6.* Vnde resolues.

I. Si puer inter baptizandum, nondum finita forma, moriatur, Baptismus est nullus.

II. Non valet Baptismus iteratus, ideoque vterque, tum rebaptizans, tum rebaptizatus, peccant mortaliter, fiuntque irregulares, & in iure ciuili subiacent pœnæ mortis. Quas tamen pœnas non videtur incurrere is qui etsi sine iusta causa, rebaptizat sub conditione: quia intelliguntur de Baptismo absolutè dato, quando moraliter constat priorem Baptismum fuisse validum. *v. Lay. c. 5. Bon. p. 5.*

III. Nondum perfectè natus est baptizandus, si sit periculum, dummodò pars aliqua possit ablui: quia est homo viuus, nec certò constat esse incapacem.

IV. Si dubium sit, an infans viuat, baptizandus est sub conditione.

V. Validè baptizatur, quem Minister putat esse alium, aut licèt sit puella, quam putat esse puerum: quia intendit baptizare præsentem.

Aliud est in matrimonio, quia intendit contrahere cum illa, quam putat, *Bonac. part. 4. n. 26.*

VI. Validè, etsi extra necessitatem illicitè, plures simul baptizantur, hac forma. *Ego vos baptizo &c. Bon. p. 4.*

VII. Monstrum, quod capite & pectore formam hominis refert, est baptizandum; secùs si bestialem refert. Quod si verò caput tantùm sit ferinum, putat esse baptizandum. *Comitol. Nau.* tamen & alij volunt, differendum: donec certius cognoscatur, nisi periculum mortis immineret: tum sub conditione baptizandum esse. Quod si habeat membra hominis geminata, & dubitetur; num, sit vnus homo, an duo, duplex Baptismus conferendus est, vnus absolutè, alter sub conditione, in ea parte, qua membra apparent imperfectiora. *Laym. l. 5. t 2. c. 3. Bon p. 6. & Rituale Romanum, tit. de Baptismo.*

Resp. III. Extra mortis periculum, validè, non tamen licitè, baptizantur Ethnicorum infantes, inuitis parentibus. Ratio, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis iniuria, vel relinquuntur, & fit iniuria Sacramento, quod exponitur irreuerentiæ. Quòd si tamen possint Christianè educari (ad quod tunc obligaberis) licebit in his casibus. 1. Si parentes sint tua mancipia: tunc enim tui potius sunt, quam illorum. Si parentes aliquando fuerint baptizati, vel vterque, vel saltem alteruter; quia tunc Ecclesia ius in eos habet. 3. Si alter parentum petat: tunc enim iusta eius voluntas iniustitiæ alterius præferenda est, in fauorem prolis & fidei. 4. Si infans sit in periculo mortis. 5. Si rationis iam compos puer petat: quia in negatio religionis est sui iuris. In dubio autem de vsu rationis sufficit esse 7. Annorum: v. *Laym. l. c.*

Fill.

Fill. t.2. c.6. Bon. p.6. num.12.

Quares. An Baptiſmus aliquando repeti poſ-ſit, & qua forma?

Reſp. Cum temerè rebaptizare ſit mortale ex obiecto, qua eſt in genere ſacrilegij, dum conaris miniſtrare Sacramentum incapaci ; hinc ad hoc, vt non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de Baptiſmo, ſed ſufficit, ſi pro eo ſint coniecturæ: vt v. g. quòd quis natus & educatus ſit inter fideles, nec pro contraria parte rationes alicuius momenti occurrant: leue enim, vel metaphyſicum dubium non ſufficit, ſed requiritur graue & morale vel ſaltem rationabile. In quo inclinandum eſſe in fauorem baptizandi rectè monet *La. c.3. ex Suar. & alijs.* Vnde reſolues.

I. Sub conditione baptizandi ſunt. 1. qui cum materia & forma, aut intentione dubia (ſecundùm ſupradicta, ſunt baptizati. 2. infantes expoſiti, & reperti ſine ſcheda teſtante de Baptiſmo: ſecùs ſi cùm ea. Ita *communit. Quintan.* tamen *t.1.ſ.13 & 14.* contendit etiam hos eſſe rebaptizandos. 3. Baptizanti ab obſtetricibus veneficis: præſertim ſi faſſæ, vel cõuictæ fuerint, aliquando non rectè baptizaſſe. *Lay. c.5. n.3.*

II. Infantes ab obſtetricibus, vel parentibus vel cognatis, &c. ob neceſſitatem baptizatus, promiſcuè omnes ſub conditione rebaptizare, (quando obſtetrices bonæ, & benè inſtructæ cenſentur (non licet, quia de valore Baptiſmi prudenter, & rationabiliter dubitari non poteſt. *Suar Lay. l.5. t.2. c.5.* qui tamen contrariam conſuetudinem quorundam Parochorum damnare non audent, quòd experientia didicerint, obſtetrices non raro fuiſſe deceptas à diabolo, ideoque reuera periculum aliquod

fit animæ, ob quod reuerentia cesset: additque eam consuetudinem approbatam fuisse à Pastorali Romano edito Antuuerpiæ 1607. eamque sententiam tenet *Salu.* apud *Dian. p. 5. t. 13. R.* 86. & ipse *Dian. p. 8. t. 6. R.* 35. cum *alijs 2.* censet eam probabilem, habereque locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet sint adulti; quod *C. de Lugo R.mor.l.1.d.2.* rectè limitat ad illas circumstantias: in quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique etiam *Quinta. t. 1. section 6.* docet, infantes supradictos ferè omnes rebaptizari posse sub conditione.

III. Peccat grauiter Minister. 1. qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium iuris vel facti manet, num validè sit baptizatus: quia tenetur proximum liberare probabili periculo grauis mali, cum facilè potest. *Laym. l.c. Quinta. l.c. c.* 2. si non diligenter inquirat in talis Baptismi valorem, nisi de hoc aliundè constet. *Quint.t.1.s.6.&* 7.

IV. Non est rebaptizandus, de cuius Baptismo habetur testimonium vnius oculati testes, licet fœminæ: dummodò non sit suspecta, nec aliud obstet. *Laym.l.c.*

V. Qui verè, & rationabiliter dubitat de suo Baptismo, tenetur petere Baptismum, & Parochus ei conferre. *Quinta.l.c.s.13.&* 19. & interea abstinere ab vsu aliorum Sacramentorum.

Resp. II. Baptismus sua conditione, hac forma conferendus est. *Si baptizatus es, non te baptizo: si nondum es baptizatus, Ego te baptizo in nomine, &c.* Ac licet sufficiat, sola mente conditionem apponere, si ex omissione non timeatur scandalum; tutius tamen est; exprimere verba saltem ista: *Si non es Baptizatus, &c. v.Tol.l.2. c.9.*

c.9. Laym.loc.cit. Suar.d.31. Fill.t.2.c.4.qua.9. Patrinus autem in hoc Baptiſmo neceſſarius non eſt, nec adhibendus. *Quint.l.c.ſ.18.*

DVBIVM V.

De Caremonijs Baptiſmi.

ARTICVLVS I.

Quæ ſeruanda circa cæremonias baptizandi?

Reſp. Cæremoniæ Baptiſmi petendæ ſunt ex Agenda cuiuſque Eccleſiæ. Vniuerſim tamen circa eas ſeruanda ſequentia. 1. Baptiſmum extra neceſſitatem abſque peccato non poſſe conferri, niſi in aqua conſecrata. Quæ cum deeſt, habetur formula breuis in quibuſdam Agendis, ex tempore aliam conſecrandi, pro caſu neceſſitatis. Quod ſi etiam hac formula careas, adhiberi poteſt aqua communis benedicta. 2. Baptiſmum ſolemnem non conferendum, niſi in templo, & loco ad id deputato, niſi filijs Regum, & Principum: quibus adde filios Catholicorum, in locis hæreticis: interim quoad hoc, in magnatibus & notabilibus conniuetur in multis locis. *Lay.c.8.n.8.* 3. Infãtes ex conſuetudine deferendos ad Baptiſmum, circa diem octauum; niſi prius ſit neceſſe, niſi ſit grauis cauſa dilationis (v. gr. quia Patrini ſunt expectandi) in qua tamen non licet communiter, extra neceſſitatem, priuatim baptizare, & poſtea adhibere ſolemnitates, ſed præſtat expectare aliquandiu. *Lay.c.6.n.8.*

IV. Baptizanti non licet adhibere cæremonias aliquas, omiſſis alijs. Quia vel fiet in Baptiſmo ſolemni, quod prohibet *Trid. ſ.7. c.3.* vel

vel priuato: sed in hoc prohibet *Clementina vnica* illas adhibere, nisi sit filius Regis, aut Principis. De patrino tamen vsus habet, vt tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse. Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem spiritualem, nec verè patrinum effici, vt *Sanc. Rodr.* contra *Laym. & Suar.* quorum tamen sententia videtur probabilior.

V. Cum in necessitate, vel aliam ob caussam (nam ob grauem caussam, v. grat. iustum timorem infamiæ, aliquando licitè fit) Baptismus sine cæremonijs est collatus, ea cessante, illæ solemniter in templis sunt supplendæ. Quod tamen non est moris in hæreticis conuersis, ne plebs putet, nos eorum Baptismum improbare. *Lay.c 8..num.*10. Imò in alijs omittere, secluso contemptu, esse tantum veniale docet *Poss. de off. Cur. c. 6. nu.* 23. Qui autem tenet more Patrini infantem; dum cæremoniæ supplentur, non contrahere cum eo cognationem spiritualem. *Dian.p.3.t.4.R.*260.*ex Pontio* dicit esse probabile.

VI. Si Baptismus collatus deprehendatur fuisse inualidus, non ideò repetendæ sunt cæremoniæ.

ARTICVLVS II.

Qui Patrini, & quod eorum officium?

Resp. I. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam. Vnde eorum officium est, baptizatum de rebus fidei instruere, orationem Dominicam & Symbolum docere, ad quod obligantur, si id ab alijs non fiat. *Laym.l.5.sc.2.cap.9.*

Resp.

Resp. II. Vt quis validè sit Patrinus, non certa ætas, sed requiritur 1. Vsus rationis. 2. Vt ipse sit baptizatus (quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus.) Et quidem vt eius Baptismus fuerit ualidus; quia accessorium sequitur principale. 3. Vt à parentibus, uel Parocho, ad hoc designatus sit: ad quod uidetur sufficere, si etiam ultrò se ingerens sit admissus: designatos autem ritè à parentibus, Parochus nõ ualidè mutat. *Dian. p. 9. t. 7. R. 50.* 4. Vt in ipso Baptismo (quia non sufficit ut in solis cæremonijs) per se uel procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis suscipiat. 5. Vt id nõ materialiter tantum, sed animo susceptoris, siue cũ intentione id munus gerẽdi faciat. *Lay. c. 9. n. 2.*

Resp. III. Validè quidem, sed illicitè sunt Patrini, 1. Abbas, & Monachus. Quo nomine non ueniunt Mendicantes, etsi *Laym.* omnes claustrales comprehensos uelit: & quoad Abbates in multis locis consuetudo sit contraria. 2. Coniuges respectu coniugum, & parentes respectu filiorum, nisi sit necessitas. 3. Moribus infames. 4. Apostatæ, & hæretici, qui nullo casu uidentur aduocandi, quia ea aduocatio, esset protestatio, quasi falsæ religionis, cum non nisi de falsa fide sponsuri: etsi *Laym.* hic *cap. 9. nu. 7.* probabiliter dicat, posse subinde ob grauem causam admitti. Catholici uerò, ob rationabilem causam, infantem hæretici, baptizante Prædicante, suscipere possunt, saltem in Germania, *Lay. cap. 9. nu. 6.* 5. Plures quàm duo: quia *Trid.* non nisi unum, aut summum unum, & unam permittit, propter cognationem spiritualem inde oriri solitam. Ideoque mandat Parochis, sub pœna arbitrio Ordinarij infligenda, ut si plures se offerant, petant

tant ab ijs, ad quos spectat patrinos designare, vt vnum vel duos nominēt, eosque tantùm admittant, qui soli cognationem contrahant, eorumque nomina in librum referant, eosque de contracta spirituali cognatione instruant, scilicet quod ea impediat, dirimatque Matrimonium; non quidem inter se, sed inter ipsos, & baptizatum, eiusque patrem & matrem: sicut etiam inter baptizantem & baptizatum; baptizatique patrem & matrem. Excipiuntur tamen parentes quando propriā prolem suscipiunt in necessitate. *v. Lay. ll. infra citandis.* Vnde resol.

I. In primo Baptismo, ob necessitatem dato, pater non debet suscipere, aut tenere tanquam patrinus infantem: cum in hoc casu nulla sit patrini necessitas, ideoque si id vel tunc, vel etiam in Baptismo publico temerè faciat (idem est, si prolem suam ipse baptizet) grauiter peccat, & insuper contrahit in posteriore casu, cognationem cum coniuge, atque vt docet *Sanch. de matr. d. 36.* & alij communiter, priuatur iure petendi debitum: quod tamen negat *Con. & Dian. t. 4. de sacram. R. 3. v. Bonac. de matr. q. 2. p. 5. §. 2. Escob. tr. 7. E. 2.* vbi citat *Suar.* negantem.

II. Si inter multos patrinos nulli certi à parentibus, aut in eorum defectu, à Parocho designentur, qui alijs seclusis cognationem contrahant, & sic multi simul ex ignorantia, vel Parochi negligentia leuent; probabile est, omnes contrahere cognationem: (nisi tamen assistant tantum & non tangant) *v. Laym. l. 5. t. 10 p. 4. c. 8. & tr. 2. c. 9. n. 4. Dian.* tamen *p. 9. t. 7. R. 5.* ex *Suar. Megat. & Perez* dicit, eo casu nullum contrahere cognationem.

III. Parochus grauiter peccat. 1. Si ex negli-

gligentia frequenter omittat nomina Baptizatorum referre in librum, tum ob legem *Trid.* in re graui, & sub pęna graui; tum ob incommoda, & damna inde sequentia. *Quint. t. 2. f. 11. 2.* Si eius culpa Patrini plures adhibeãtur. *Quin. l. c.* Ac licet *Perez*, & *Serra* apud *Dia. p. 9. t. 7. R. 5.* dicant esse probabile, quod tantùm peccet venialiter: alij tamen mortalis eum damnant.

CAPVT II.

De Confirmatione.

DVBIVM I.
Quid sit, & quæ eius materia, & forma.

Resp. I. Confirmatio est vnctio chrismatis, sub præscripta forma verborum, in fronte baptizati, ab Episcopo, quam is ex Christi institutione, gratiæ augmentum, & rubor accipit.

Resp. II. Materia eius remota essentialis, est chrisma, confectum ex balsamo, & oleo oliuarum, benedictum ab Episcopo. Ita commun. Doct. *Vnde resolues.*

I. Non sufficit solum balsamũ, vt voluit *Can.* nec solum oleum vt voluit *Caiet. Sotus, Nauar.*

II. Etiam benedictio Episcopalis est de essentia, vt habet communis contra *Caiet.* ideoque nulla de legatione, siue Episcopi, siue Papæ, simplex Sacerdos potest conficere chrisma. *Con. d. 72. a. 3. dub. 1. c. 4.*

III. Perinde est ad substantiam Sacramenti, siue chrisma sit nouum, siue vetus; licet grauiter peccet, qui vtitur alio, quam nouo, idest illo anno consecrato. In quem finem, quotannis in die Cœnæ consecratur, veteri combusto.

Resp.

Resp.III. Materia proxima, est vnctio in fronte, per manum Episcopi, (vnde etiam hoc Sacramentum, manus impositio dicitur à S.Luca *Actor.8.*) in formam Crucis facta. Quæ omnia sunt de necessitate Sacramenti; vt habet communis. *Vnde resolues.*

I. Etsi ex necessitate præcepti, vnctio fieri debeat pollice manus dextræ; valida tamen esset, si fieret digito etiam sinistræ manus: quia verè fieret per impositionem manus Episcopalis. Ita *Prap.* & alij contra *Suar.* Peccabit tamen Episcopus grauiter contra vniuersalis Ecclesiæ morem *v. Lay. hic c.2.* & *Escob.t.7.E.3.* vbi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

II. Probabile est, requiri ad valorem Sacramenti, vt vnctio fiat ab Episcopo immediatè, nullo instrumento mediante. Ita *Filliuc.* & *Laym.* contra quosdam: quia debet fieri per impositionem manus. *Escob.t.7.E.3.*

Resp.IV. Forma uera, & necessaria, in Ecclesia Latina, est Signo (ut habet *Trid.*) uel, Consigno (ut habet *S.Thom.*) te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, &c. In qua utrum de essentia sit ut utraque actio, signandi, & ungendi, expresse significetur, disputant Scholastici, *Laym.* & *Fill. tom.3.d.10. Koninch. loc. cit. a.4. Dian. R.27.*

DVBIVM II.

Quis Minister, & quod subiectum?

Resp.I. Minister ordinarius ualidè Confirmationis, est solus & omnis Episcopus, etiam excommunicatus, uel hæreticus, ex commissione autem, uel delegatione Pontificis, etiam sim-

simplex Sacerdos. Est communis. *v. Fern. Lay. l.5.t.3.c.6. Bon.d.3 p.2.* Vnde resolues.

I. Etsi Episcopus grauiter peccet, si uel in aliena diœcesi, uel sibi non subditos confirmet, sine proprij Episcopi consensu saltem tacito, propter defectum iurisdictionis, ualida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate sacramenti, sed præcepti tantum.

II. Excusatur à peccato Episcopus, si ex alia diœcesi accurrentes, confirmet; quia præsumitur tacitus consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur, præsertim si consuetudine ita receptum sit, uel à proprio ægrè confirmari possint. Ita contra *Bonac.d.3. de sacram.* docet *Tann.in 3.p.d.3.qu.4.dub.3. Sà V. Confirmatio, & alij.*

III. Peccat grauiter Episcopus, si longo tempore non confirmet: quia subditos ingenti bono priuat.

Resp.II. Validè confirmantur omnes, & soli baptizati, nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo Act.2. *Repleuit totam domum:* tū ex usu, & traditione Ecclesię: tum qui omnes indigent eius effectu, & sunt capaces. Licitè uerò confirmantur ijdem, qui ualidè, dūmodo constet non ponere obicem, siue Sacramento, siue eius effectum. Ratio patet ex dictis. *Vnde resolues.*

I. Etiam infantes, & rationis impotes, ualidè hoc Sacramentum suscipiunt.

II. Etsi quoad infantes, consultius, sit differre usque ad rationis usum: tum ob irreuerentiam Sacramenti; tum ob periculum iterationis; tum ob Ecclesiæ usum: nihilominus ob rationabilem causam, etiam ante ijs licitè datur, u.g. si timeatur diuturna absentia Episcopi; uel hic ad ista loca ratio ueniat: item si infans

fans sit in periculo mortis, (in quo quidam dicunt debere dare) denique si sit filius Principis. *Laym.hic t.3. cap.6. Fill.tom.1.tr.3.cap.2.*

III. Etiam perpetuò amentes (præsertim si aliquando vsum rationis habuerint) licitè confirmantur: etsi per accidens nunquam sint spiritualiter pugnaturi. Ita *Suar. Fill. Laym. Lu. Con.q.72.a.8.n.83.*

DVBIVM III.

Quæ Confirmationis necessitas, & cæremonia?

Resp.I. Non est necessaria ad salutem, necessitate medij, neque per se præcepti. Est communis. *S.Thom.* & aliorum contra *Scot. & Syl.* Ratio, tum quia Ecclesia non vrget eius susceptionem vllis pœnis; tum quia nec ex scriptura, nec traditione, neque fine, aut institutione Sacramenti, tale præceptum colligitur. Et Canones qui in contrarium afferuntur, satis explicantur de necessitate ad melius esse.

Dixi; *per se*: quia per accidens aliquando potest esse necessaria ad salutem, ex præcepto charitatis sui, vel proximi, vel alio, v.g. ad cauendum scandalum, vel ratione conscientiæ, quia quis valde metuit, ne in tormentis deficiat sine hoc Sacramento. *Vnde resolues.*

I. Negligere hoc Sacramentum, secluso scandalo, & contemptu, non est mortale. *Suar. Lay. l.5.t.3.c.5. Bon.d.3. q.1.p.2.* vbi ex alijs multi docent, nullum esse pręceptũ illud suscipiendi.

II. Etsi omissio ex contemptu, v.g. si quis id nihil faciat, aut puerile, aut vile habeat, sit mortalis; talis tamen non censetur esse, cum quis eius oblatam occasionem, quam postea non facilè habiturus est, negligit. Ita commun.

con-

contra *Sylu. V. Confirm. & Tol. l. 2. cap. 4.*

III. Præceptum, quod habetur in *Trid. seſſ. 23. cap. 4. de refor.* non ligat omnes, cùm ſit hypotheticum: ſed tantùm ordinandos vel initiandos prima tonſura. Cuius omiſſionem non eſſe mortale, contra *Tann.* docet *Henriqu. Valen. Suarez d. 38. ſeſſ. & Nauar. cap. 2.* qui addit, ne quidem Epiſcopum peccare mortaliter, ordinando non confirmatum; aut ſi ipſe non confirmatus ordinet, *2. v. Regin. l. 28. c. 3.*

Reſp. II. Circa cæremonias Confirmationis, ſcienda ſunt ſequentia. 1. Etſi ſeruandi ſint ritus in Pontificali præſcripti peccetque grauiter Epiſcopus, ſi confirmet ſine pluuiali, mitra, vel pedo; vti, & ſi ordines ſacros conferat cum ſolis indumentis, Miſſæ. *Dian. part. 7. tom. 10. R. 31.* non tamen ſemper erit mortalis alicuius omiſſio, v. gr. alapæ, aut cerei. Poteſt autem conferri loco quouis decenti, etiam extra Eccleſiam, & à prandio non ieiunis, omni anni tempore. 2. ſub graui culpa; vt docet *Nau. 22.* ex communi, requiritur Patrinus: iſque vnus tantum (licet *Tol.* duos admittat) qui ſi confirmatus non ſit, peccat grauiter ſecundùm communem. *Eſcob.* tamen ex *Con.* docet non eſſe mortale, quod, probabile eſſe docet *Quint. t. 2. ſ. 7.* imò nullum, ſi fiat in neceſſitate, & non contrahit cognationem, vt docet *Sanch. Suar.* contra *Sylu. Sà*, & alios. Debetque eſſe diuerſus à Patrino Baptiſmi, ſaltem extra neceſſitatem, licet cum *Bonac. & Hurt.* id neget *Quint. 2. ſ. 7. & 34.* & ſecus facientem non peccare mortaliter, dicat *Dian. p. 3. t. 4. R. 21.* & non Monachus (niſi factus Epiſcopus.) Admittit tamen & illos, & moniales poſſe ſine culpa, docet idem *Quint. l. c. ſ. 18.* niſi in eorum Religione ſit prohibitum. Eo

autem

autem nomine non excludi mendicantes notat *Con.* & *alij quinque* cum *Dian. par.9. t.6. R.32.* Nec refert, seclusè consuetudinem, num vir sit aut fœmina. Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum, sed tantùm cognationem spiritualem cum eo, & eius parentibus; dummodò tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda est fascia linea, cruce notata, gestanda vno, tribus vel septem diebus, pro consuetudine: illota interim fronte, potest etiamsi, si ratio subsit, statim auferri, & frons ablui; ipsa autem comburi, vel honestè asseruari debet nec ad profanos vsus adhiberi; propter contactum chrismatis: neque soluens illam, contrahit cognationem, *v. Pr.n.3.p.q.2. art.12.* 4. Parochos teneri in librum referre nomina confirmatorum & patrinorum suæ Parochiæ, eamque etiam ad Episcopos eam pertinere, tum propter ordines suscipiendos, docet, *Quint. t.2. f.11.* ex *Barb. &c.* ac denique licere mutare nomen in Confirmatione. *Ibid. f.10.*

TRACTATVS TERTIVS.

De Eucharistia.

CAPVT PRIMVM.

De essentia Eucharistiæ,

DVBIVM PRIMVM.

Quid sit Eucharistia.

RESP. Est Sacramentum corporis, & sanguinis Christi, sub speciebus panis, & vini, ad

ad spiritualem animæ refectionem diuinitus, institutum. Ita commun. Schol. *Vnde resolues sequentia.*

I. Tam species consecratæ, quam corpus & sanguinis Christi, intrinsecè, & essentialiter constituunt hoc Sacramentum: adeoque falsum est, quod docuit *VValdensis*, Corpus & Sanguinem Christi esse totum Sacramentum. Ratio, tum quia *Trid.* docet, corpus, & sanguinem contineri hoc Sacramento; tum quia quatenus continetur, non est sensibile. Item falsum est, quod docet *Marsilius*, *&* *Sotus*, solas species constituere hoc Sacramentum, tum quia Eucharistia est cibus cœlestis; tum quia adorari debet latria vt docet *Trid.*

II. Vsus, siue sumptio Eucharistiæ, non est propriè ipsum Sacramentum, neque aliud Sacramentum ab eo distinctum, vt vult *Gabriel*; nec pars illius, siue essentialis, siue integralis, vt *Aureolus*; sed tantum applicatio, siue conditio, vt Sacramentum operetur.

III. Etsi quælibet species, imo quælibet pars speciei, sit integrum & essentialiter perfectum sacramentum, adeoque sacramentum Eucharistiæ, sub speciebus panis & vini, physicè, & materialiter specie differat; moraliter tamen, & in ratione Sacramenti, est vnum specie infima Sacramentum: tum quia est vnum signum rei sacræ; tum quia ordinatur ad vnum specie infima finem *v. S. Thom. q. 73. art. 2.*

IV. Etsi physicè loquendo, tot sint numero Sacramenta, quot numero species, vel etiam partes specierũ: moraliter tamen vnum numero Sacramentũ est, quod per modum vnius proponitur, & sumitur: quia id ad vnum finem, scilicet vnam refectionem spiritualem, refertur.

V. Ho-

V. Hostiæ in diuersis altaribus, rectè concipiuntur vt distincta sacramenta contra vera, si Sacerdos vnam hostiam in plures partes diuidat vel plures hostias simul sumat, (eadem est ratio plurium specierum diuersæ rationis) non ideo dicitur accepisse plura numero sacramenta.

DVBIVM II.
Quæ materia Eucharistiæ.

Nota. Sicut in alijs Sacramentis est duplex materia, proxima & remota; ita etiam hic, sed ordine inuerso: nam in alijs, materia remota est res permanens, proxima verò eius vsus, qui transit; hic verò, remota transit, & proxima manet, scilicet species panis & vini. Quæritur ergo tantum de remota, illa scilicet, quæ facta consecratione transit in corpus & sanguinem Christi.

Resp. Materia Eucharistiæ est tantum panis & vinum, Est de fide, & probatur ex institutione Christi *Matth.26. Luc.2.2.* Et quidem vtraque materia, panis & vinum, est ita necessaria ad hoc Sacramentum conficiendum, vt per se nunquam licitè possit vna consecrari absque alia: quod patet tum ex facto Christi 22.*Luc.* tum ex *Trid.s.22.* Vnde resolues.

I. Consecratio vtriusque speciei, est iuris diuini: quia ratio sacrificij, sine quo non fit, exigit vtramque.

II. Non licet alteram tantum speciem consecrare, in necessitate etiam graui, v.g. vt moribundo detur viaticum. *Suar. &c. comm.*

III. Nec Pontifex in eo potest dispensare vllo casu. Ita comm. *Suar. 3.p. d.55.s.4. &c.* contra quosdam.

Dixi

Dixi I. *Per se* quia per accidens, & præter intentionem quasi, aliquando vnam posse solam consecrari absque peccato, docet *Tan.d.6. qu.1.d.5.n.27.* dicitque esse communem, v.gr. in his casibus 1. Si quis aquam, vel alium liquorem pro vino consecrasset, neque defectum intelligeret, nisi diu post; aut postquam aduertisset, non posset haberi aliud vinum, vel quamuis haberet, non posset tamen illo vti, sine graui scandalo, vel vitæ periculo. 2. Si post consecratam hostiam, subitum mortis periculum ab hostibus, vel incendium immineat, secluso tamen scandalo, & contemptu fidei. *Regin,l.29. c.4.* 3. Si Sacerdos hostia consecrata moriatur, vel animo deficiens, loquelam perdat, vel in amentiam incidat, nec sit alius, qui possit sacrificium perficere *Suar. Vasq. &c.* Si autem alius supplere & Sacerdos infirmus communionem suscipere potest, debet hostia diuidi, eique pars dari. *Tamb.de exped.sacrif.l.1.c.8.*

Dixi II. *Licitè*: quia validè alterutram tantùm consecrari, est certum; vt patet tum ex facto Christi, qui panem antè consecrauit, tum ex praxi Ecclesiæ, quæ corpus ante sanguinem proponit adorandum.

DVBIVM III.
Qualis debeat esse panis in materia Eucharistia?

Resp.I. Solus panis triticeus, in conuiuijs communiter vsitatus, qualis morali hominum iudicio tantùm censetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, igne tostus, siue assus, atque in sua specie incorruptus est: quia hic solus simpliciter dicitur panis, alius

 verò

verò non nisi cum addito, v.gr. hordeacus
de resolues.

I. Falsum est, quod docuit *Caiet.* Euch
stiam posse consecrari ex quouis pane, cui
speciei, dummodò sit aptus ad vescendum.

II. Non est apta materia ad validam co
crationem, 1. Panis ex oriza, auena, milio
sis, fabis, amygdalis, alijsque leguminibu
arborum fructibus, vel etiam ex hordeo co
ctus: quia hæc omnia, communi vsu & opi
ne, censentur specie distingui attritico *L*
Bon. Card. de Lug. d.4.s.1. 2. Massa triticea
da, vel non cocta per modus panis, sed frix
elixa, vt sunt placenta, libum; siue diffe
specie, siue non. 3. Panis subactus aquis a
cialibus, vel oleo, butyro, lacte, vel ouis, sa
ro, alioue liquore, qui aqua naturalis non
mixtus quia non est panis vsualis. Ita *Lay*
5.tr.4.c.9. Caiet. tamen, & quidam recenti
contrarium docent: quare est saltem ma
dubia. Idque confirmat *Missale Roman.* t
defect. & *Card. de Lug. d.4 s.1 num.4.* Vnd
hostias emunt, certi sint, quòd aqua natu
& non rosacea, confectæ sint. 4. Similiter ho
rubræ, quibus sigillantur litteræ, non sunt
teria valida, vel minimum dubia: quia pe
mixtionem cinnabaris notabiliter altera
C. Lugo d.4. s.1. quod *Ant. Perez* apud *Di*
7. t.12. R. limitat, si multum cinnabar
mixtum: si autem sit valde parum, censet
babile, quod sit materia valida, illicita ta
5. Panis substantialiter corruptus. 6. Panis
actus aqua marina. *Fagund.* apud *Dian. p.9*
R. 58. vbi ipse contrarium docet, eo quod
sit naturalis aqua.

III. Panis ex farre, siue spelta, ite

siligine, est materia dubia: quia alij dicunt, solis accidentibus, propter loci sterilitatem: alij specie distingui à tritico; ideoque non licet saltem vti pro Sacramento, quia hoc exponeretur periculo. *v. Aut cit.*

IV. Valida, sed illicita est materia. 1. si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei, cum tritico & aqua misceantur, ita vt triticum tamen & aqua plurimum prædominetur: quia si maior pars non sit triticum & aqua, non erit materia valida. Quod monendi sunt illi, qui hostias coquunt *Bon. d. 4. q. 2. p. 4. n. 6. Lay. cap. 2.* 2. Panis mucidus, qui ad corruptionem disponitur. *Bon. p. 2. n. 5.*

V. Perinde est ad valorem sacramenti, siue panis sit azymus, siue fermentatus, vt definiuit *Trid.* quia vterque est vsualis, & propriè dictus panis. Interim in suis Ecclesijs Latini in azymo, & Græci in fermentato conficere tenentur, sub præcepto graui, & culpa mortali: à qua non excusat necessitas, v.g. dandi viaticum. *v. Bon. d. 4. qu. 2 par. 1. Fill. t. 4 c. 4. art. 8. de Lug. l. cit.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ, & panis consecrandus debet esse figura orbiculari (in Ecclesia Latina) & integra. Dixi, *Latina*: quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, vt habet *Arcudius*. Licere etiam in hostia minore, qualis datur Laicis, (quando alia haberi non potest, & scandalum abest) celebrare priuatim, imò si causa vrgeat, etiam publicè die festo, docet *Marchan. in candel. t. 4. c. 5. qu. 3. Dia. p. 5. t. 12. R. 80. & p. 6. t. 7. R. 17. & Tamb. exped. sacrif. l. 2. cap. 8. & Auers. qu. 11. f. 13.* eo quod nullum sit præceptum, neque constet de consuetudine obligante sub præcepto quo casu eleuare adorandam maio-

rem ab alio præconsecratam, licere vt vult idem *Tamb.l.c.* contra *Marchan.* & *Dian.ll.cc.* Non licet autem paruam sumere, & maiorem relinquere (v.gr. exponendam in hierotheca) nisi ipse eadem Missa etiã istam consecrauerit, quia debet communicare de suo sacrificio. *Tam. l.c.* Quare male facit Parochus, qui renouaturus Eucharistiam, hostiam ab alio consecratam ipse sumit, & à se consecratam reponit in sacrario, vel hierotheca. *Tamb.l.c. Lugo d.19.s.4.*

DVBIVM IV.
Quale vinum sit Materia Eucharistiæ.

Resp. I. Solum vinum vitis, vt docet fides, & definitum est in *Florentino*. Vnde resolues.

I. Non est materia apta ad validam consecrationem 1. Sicera, & quicunque liquor ex moris, melogranatis, &c. siue dicatur vinum, siue non. 2. Agresta, siue omphacium, id est, succus ex vuis immaturis expressus quia non est vinum, sed in via ad vinum; cuius naturam nondum induit, habetque se, sicut massa cruda respectu panis. *Layman, t.4.cap.2.nu. 5. & 6.* succum tamen ex vuis passis expressum consecrabilem esse putat *Franc. Amicus* apud *Dian. part.7. t.12. R.8.* eò quod verum sit vinum. 3. Acetum quia est vinum substantialiter corruptum *Ibid.* Quod si post sumptionem, (imò etiam antè, post consecrationem calicis) dubium incidat, fueritne acetum an vinum, esse præsumendum, quod fuerit vinum, docet *Tambur.lib.2. exped.sacrif.cap.8.* Vuæ, seu vinum intra vuas contentum, vel imbibitum in offa panis: tum quia non tam est potus, quàm cibus; tum quia succus ille non

non dicitur propriè vinum donec sit expressus; tum quia in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam. *Card. de Lugo d.4. num.* 11.*&* 12.*Laym.&c.* 5.Sapa, seu defrutum, id est, mustum ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum: quia non est, amplium vinum: nec potus, sed cibus. *Bonac. l.c.* 6.Lora id est, aqua expressis acinis superfusa. *Fill.t.4.cap.3. Card.de Lug.d.4.s.1.n.7.*

II. Valida quidem consecratio, sed illicita est. 1. in musto; quia non est vinum simpliciter, sed impurum, habens admixtas fęces, non consecrabiles: ideoque præceptum Ecclesiæ, obligans secundùm *Suar.* sub mortali, saltem extra necessitatem, qualis esset defectus vini veteris; & secundùm quosdam, etiam deuotio populi, quo modo multi excusant contra *Suar.* quod in quibusdam locis, primitiæ vuarum in calice exprimantur. *v. Bon. l.c.* 2.In vino liquoribus alijs, vel aromatibus ita modicè permixto, vt naturam vini retineat. Si verò permixtio sit immodica, erit materia dubia. 3.In vino acescente: quia adhuc est vinum, sicut panis mucidus est panis. 4.Probabilius etiam in vino congelato (etsi à quibusdam propter negantium authoritatem, dicatur esse materia dubia) tum quia adhuc retinet substantiam, & denominationem vini, estque natura sua potabile; tum quia Christus sub eo ante consecrato manet. *Card. de Lugo l. c.* Nec refert, 1. quod aqua congelata non sit materia Baptismi, quia hic essentialiter consistit in ablutione, Eucharistia verò non in sumptione. Nec refert, 2.quòd non sit proximè potabile: quia est per accidens, & facilè tolli potest: estque par ratio in pane indurato. Non est autem

idem in liquore nondum ex vuis expresso, quia cùm non sit vinum simpliciter, & per se, ac natura sua non sit potabilis, sed comestibilis, quod vino congelato non conuenit, alioqui enim ieiunium frangeret. *Bon. l. c. par. 2. n. 10.*

Peccat tamen, qui in congelato consecrat, ideoque si hyeme congelauit calix, calore manuum, aut alitus, alioue modo regelandus est. *Fill. t. 4. c. 3. l. 5. t. 4. n. 2.*

III. Valida & licita est consecratio in vino, siue albo, siue rubro; etsi etiam specie physica differant: cum vtrumque habeatur, & sit simpliciter vinum de vite. *Bonac. p. 2. num. 2. Card. de Lugo l. 4.*

Resp. II. Vino consecrando debet, non ex necessitate sacramenti, sed grauis praecepti, sub mortali obligantis, secundùm *Card. de Lugo de Euchar. d. 15. s. 2. num. 22.* misceri aqua. Idque cæremonialiter, & in ordine ad sacrificium. Est certum; vt constat ex *Trid. sess. 22. cap. 7. & 9.* An autem aqua ista immediatè conuertatur in sanguinem, nec ne, disputant Schol. *v. Kon.* vel *Prep. hic*, *Card. de Lug. d. 4. s. 3.* Vnde resolues.

I. Si mixtio hæc committatur, valida tamen est consecratio, etsi illicita mortaliter. *Ita omnes commun.*

II. Miscenda est aqua naturalis eamque modicissima, vt habet *Florent.* vna scilicet, vel altera gutta; ita tamen, ut sit sensibilis, & saltem non excedat tertiam partem vini; alioqui reddet materiam dubiam. *Bonac. par. 4. n. 4. ex S. Tho. Kon. &c.* Qui autem misceret rosaceam, uel aliam artificialem etsi in necessitate, licèt ualidè consecraret, peccaret tamen mortaliter. *D. Thom. Molant. Dian. part. 6. l. 7. R. 18.*

*R.*18. quia ageret contra præceptum, & consuetudinem Ecclesiæ in re graui. Quam ob causam etiam mortale censet *Fagund.par.2.l.2.cap.4. Persic.&c.* miscere calidam: quod tamen alijs quibusdam nimis durum videtur apud *Dian.l.c.* vbi addit ipse, si in frigidissima regione consuetudo id habeat, ne fortè vinum congelascet, posse sine vllo peccato fieri.

III. Mixtio illa facienda est, non in dolio, vel ampulla, alioue vase, sed in ipso calice; neque domi, sed in ipso sacro, vt fit communiter, vel ante offertorium, vel certè immediatè ante sacrum, vt fit apud quosdam. Idque vel ab ipso Sacerdote, vt in Missa priuata: vel à Subdiacono, vt in solemni: neque enim sufficit, si caupo illud diluerit. *Bon.l.c.*

IV. Si mixtio hæc sit omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est; secùs, si post. *Bonac.l c.n.5.*

V. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ fit post communionem, ad ablutionem oris & digitorum *v.* de his *Miss.Rom.* Item *Bon.d.4.q.2.par.4. Laym.l.5.tr.4.cap.2.*

DVBIVM V.

Quæ conditiones ad materiæ consecrationem requirantur?

Resp.I. Ad validam consecrationem requiruntur duæ conditiones 1. est, vt materia Sacerdoti consecranti, moraliter & sensibiliter sit præsens. Ita communiter; & est certum. Ratio petitur, tum ex institutione Christi, & verbis formæ. *Hoc* & *Hic*: quæ non verificarentur, cùm sint demonstratiua: tum ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquàm consecrantis, vel

etiam benedicentis res absentes: tum etiam ratione sacrificij, quod requirit hostiam præsentē. *v.Bon.d.4.q.2.p.6. Lay.c.2.* Vnde resolues.

I. Validè consecratur vinum in calice cooperto, vase vel cantharo clauso: panis in canistro: hostiæ in ciborio, vel in cumulo sub alijs latentes, aut aliter rectæ, v.g. sub corporali vel mappa, vel etiam in Missali, vt ex *Suar. Henriq. Kon.* docet *Bon.* contra *Lay.l.5.t.4.c.2.* (vnde hoc postremum dubiū videri potest; & saltem peccaret grauiter qui sic rectas, aut latentes consecraret.) Item validè consecrantur hostiæ præsentes, à cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium, quia ad præsentiam & sensibilitatem non requiritur, vt materia videatur, vel tangatur, vel feriatur, sono verborum, (vnde communiter non probatur praxis eorum, qui os proximè admouent, vt halitum in calicem & panem inspirent) dummodò videri possit, siue in se, siue in alio, v.g. in suo toto, vel continente, vel in se, ad illam continendam destinato. *v. Bon. d.4.q.2.p.5.*

II. Inualidè consecratur, 1. materia post parietem, aut post tergum posita, vel clausa in tabernaculo, vt docet *Fill. Bon.qu.2.p.6.* & alij. Ratio, quia moraliter censetur abesse, cum non possit demonstrari per Tò *hoc* vel *hic*: neque paries habeat se vt continens, aut tegens. 2. materia valdè procul, v.gr. 100. passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadem. Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex morali prudentum iudicio pendet. *Henriq. lib.8. cap.34.* docet, 20. aut 30. passuum: quod *Bon.l.c.* & alij, putant non esse certum. *v. Schol.* 3. Materia tam modica,

vt

vt sensu percipi nō possit: tum quia non potest demonstrari: tum quia Sacramentum debet esse signum sensibile. Ita *Suar. Vasq.* & alij contra *Sotum Henriq.* Quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud; quia in toto etiam minimæ eius particulæ consecrantur, vt constat ex *Trid. sess. 13. cap. 3. & 4. Bonac. loc. cit.*

Secunda conditio, vt materia sit certa, & à consecrantis intentione, & in indiuiduo determinata. Est communis, apud *Bon.* & alios; tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc* & *Hic*; tum quia actiones sunt circa singularia, quæ debent esse certa & determinata. *v. Bon. l. c. p. 5.* Vnde resolues.

I. Inualidè consecraret, qui vellet tantùm consecrare tertiam, vel media hostiæ partem, eam non determinando, vel ex multis, v. grat. viginti præsentibus, tantùm quatuor aut quinque, nullas designando: quia non est ratio, cur vna magis, quam altera consecreretur. Item, qua ex multis hostijs intenderet illas consecrare, vel illas partes hostiarum, aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius designarit; aut partes illas, quæ fractis speciebus sunt mansuræ in continuo, non quæ excident: quia non est materia definita. *Bon. l. c. p. 5.*

II. Non consecratur hostia, inscio Sacerdote posita, siue in corporali (seiuncta tamen à cumulo) siue infrà illud *Kon. 3 part. quast. 74. art. 2. d. 3.* & alij. Ratio, quia non est determinata in mente Sacerdotis, cuius voluntas non fertur in incognitum. Similiter non consecrantur guttæ, quæ exterius calici adhærent, quia non intenduntur. Imò vt probabilius docet *Suar. Reg. t. 2. lib. 29 & cap. 2. Lay. lib. 5. t. 4 cap. 2. Kon. qu. 74. art 2. dub. 3.* contra

Tann. & Bon. nec eæ guttæ, quæ interius adhærent: quia intentio Ecclesiæ esse videtur, ideoque & Sacerdotis esse debet, consecrare id, quod per modum vnius continui est in calice. Vnde ne opus sit de detergendis guttis sollicitum esse, benefaciet Sacerdos, si semel pro semper intendat eas non consecrare, vti nec micas hostijs adhærentes. *vid Dian part. 1. t. 3. misc. R. 16. & p. 3. tract. 4. R 32. Escob t. 7. E. 6.* vbi docet, Sacerdotem vi particulæ *Hic*, tantùm intendere id consecrare, quòd per modum vnius continui potabilis est in calice, ideoque guttulas illas non consecrari. Quæ sententia probabilis est ex *Reg. Suar & Laym l 5. t 4 c. 2. num. 15.*

III. Valida est consecratio 1. Si Sacerdos intendat consecrare ex pluribus hostijs præsentibus tantùm quinque, eas determinando; vel omnes, præter infimum & supremum cumuli; vel omnes pares, v. gr. secundam, quartam, sextam, si sint ordine collocatæ, & determinetur, vnde numerandi initium sumendum sit: quod tamen graue peccatum erit. Quod si autem hoc vel alio casu, non consecratæ misceantur consecratis, totus cumulus ad altare est deferendus, vt Sacerdos intendat consecratæ non consecratas, vel potius totum cumulum consecret sub conditione, si non sint consecratæ. *C. de Lugo d. 4 de Euchar. num 36.* 2. Etsi putet vnam, vel duas, vel sex hostias consecrandas adesse, cum sint plures, siue à se, siue alio positæ: quia error speculatiuus, & priuatus non obstat intentioni practicæ, & absolutæ consecrandi omnes præsentes. Quam tanquam Ecclesiæ consuetudini conformem, quisque censetur habere implicitè, vt docet *Sylu. Henriq. & Suar.* Vnde si Sacerdos aduertat post consecrationem, esse

esse duas simul iunctas, vtramque vt consecratam sumet, vt habet *Missale*. Si verò ante consecrationem, postquam obtulit, aduertat, alteram seponet, & post Missam, ipse, vel alius sumat tanquam panem benedictum. 3. Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo aduertit, ab alio adferri à se consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit, de consecrandis in altari iam positis. Ratio, omnes enim consecrantur, etsi dum consecrat, earum non ita expresse meminerit, aut etiam ad oblationem non detegat, modò sint præsentes in corporali, vel saltem in altari. Ita *Reg. l.29.n.19. Lay.l.5.t.4.c.2.B t.1.d.4.q 2.p.2.* & alij ab ipso citati. Estque sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens respectu illarum virtualiter perseuerat. 4. Si paruæ hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulò post factam oblationem (addit *Auersa q. 11. s. 12.* ante cœptam præfactionem) licitè eas consecrari, suppleta oblatione mentaliter, ex *Gauant. & Posseu.* docent *Dian. p. 2. t. 14. R.71. & Tamb. de exp. sacrif. l.2.c 5.*

Resp. II. Ad licitam materiæ consecrationē requiritur. 1. vt non sit maior quantitas, quàm tempore opportuno possit absumi: quia periculum esset, ne species computrescerent. *Bon. l.c.* 2. Vt ab vsu Ecclesiæ; præsertim in Missali præscripto, non recedat. 2. *Ex dictis resolues*.

Peccat 1. Qui vas, in quo hostiæ consecrandæ sunt, non aperuit. Qui consecrat materiam positam extra corporale. 3. Qui intendit consecrare guttas, calici adhærentes exterius, quod esset graue: de interius adhærentibus est dubium (quia non constat satis de mente Ecclesiæ) ad quod euitandum, *Gauant par. 2. t.7.*

iubet eas abstergi, quod consuetudo probat. Qui tamen id omittit, eum non peccare, docet *Tamb. l.2. t.1 §.3.* imò nec expedire, si eas aduertas, quando discooperto calice, iam es consecraturus, & eleuationem populus expectat. Post consecrationem autem nullo modo sunt abstergendæ. 4. Qui ante consecrationem ita statueret nolo consecrare hostias oppositas, nisi tempore consecrationis, vel saltem oblationis fuero memor. Ita *Prep. hic art.2. d.3. Laym. l.c.* etsi *Tamb. de exped. sacrif. c.1. §.3.* eo casu nullum peccatum agnoscat.

DVBIVM VI.

Quæ forma consecrationis Eucharistiæ.

Resp. Est duplex, vna panis, & est hæc. *Hoc est enim corpus meum.* Vbi omnia sunt de essentia, præter Tò *enim*, cuius omissio esset veniale. Altera vini, & est hæc: *Hic est enim calix sanguinis mei, noui, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis, effundetur in remissionem peccatorum.* Vbi etsi verior & communior sit sententia *v. Bon. Suar. Bell.* & aliorum contra *S. Th. & Thomist.* quod essentialia sint tantum hæc: *Hic est calix sanguinis mei* (vel *hic est sanguis meus*, aut eis æquiualentia) grauiter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis omitteret, vel mutaret. Debent autem formæ proferri in persona Christi, formaliter, & significatiuè, siue assertiuè, & non tantum recitatiuè, siue historicè, licet ea, quæ in Canone præcedunt, dicantur tantum recitatiuè, seu historicè. *v. Laym. c.3. Bon. q.3 p.2.*

C. de

C.de Lugo d.1.s.5. Vnde resolues.

I. Valida, sed illicita est consecratio, 1. Si consecrans dicat: Hic cibus, hic potus, hic calix vel hæc res, vel contentum sub his speciebus, est corpus meum, vel sanguis meus. Bon.l.c.p.1. 2. Si dicat; Hic calix est nouum testamentum in sanguine meo, vt habet S Luc.c.22. 3. Hoc est corpus meum, quod de Virgine sumpsi; hic meus est sãguis meus infiniti valoris. 4. Hoc est meum corpus; hic meus est sanguis; vel hoc est sanguis meus. Ratio horum, quia manet idem sensus, nec fit mutatio substantialis. Bon.l.c.

II. Inualida erit consecratio, si dicas. Hic aduerbialiter) est corpus meum. Si aut Tò. Hic ponatur masculinè, pro neutro valet, etsi non secundum grãmaticam. Escob.Granadus. 2. Hoc corpus est meum: hic Sanguis est meus. Fagun. p.3.q.78.c.2. 3. Ecce Corpus meum, Ecce Sanguis meus. 4. Hoc fit, vel hoc fit Corpus meum, vel hic panis conuertitur in Corpus meum: vel hic ponitur Corpus meum. 5. Illud est Corpus meum: ille est Sanguis meus. 6. Hoc est substantia mea, vel hoc est Corpus Christi. Bo.l.c.p.3.

III. Dubia erit consecratio, 1. Illud est corpus meum, iste est Sanguis meus. Hæc est caro mea, quam tamen Lay. contra Kon. putat valere, 3. Secundum quosdam, forma ex S.Luca primo casu allata. v. Bon.q.3.p.1. & 2. Reg.l.29. n.33.

DVBIVM VII.

Quandiu Christus maneat in Eucharistia.

Resp. Manet sub specialibus, etiam diuisis & sub quauis eorum minima parte, donec

tan-

tanta eorum fiat mutatio, vt consueta substantia panis & vini corrumperetur. Ita commun. cum *S. Th.* Et est certum. *Vnde resolues.*

I. Gratia datur in prima manducatione, etiam primæ partis: cum sit totum Sacramentum. Manducatio autem, dicitur traiectio vxore versus stomachum, etsi alij dicant gratiam tum primum dari, cum pars aliqua est in stomachum recepta. *Dia p.3.t.6.misf.R 96.ex Henriq. Syl & Fag.* Item *C.de Lug.d.12 f.2.*

II. Species non sunt retinendæ in ore tam diu, donec penitus pereant quia tunc non manducaretur Christus: nec gratia Sacramenti conferetur. Vti neque, si moriaris dum hostia adhuc est in ore. *Dia. l.c.* contra *Bec.c.22. v.Bon. d.4.q.5.p.2.n.2.*

II. Si quis partem vini, vel hostiæ, sumpsisset indispositus, & deinde se disponet, acciperet adhuc gratiam in sumptione alterius partis. Quod etiam aliqui, vt *Gab.Caiet.* & alij probabiliter dicunt futurum, si se disponat ante, quã species consumantur in stomacho. *Dian.l.c. R.96.* ex *Nugno v. C.de Lugo d.12. f.2.n.46. & 53.& 64.* vbi illud posterius negat. *v.Bon.l.cit.*

IV Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat esse Sacerdos vt possit communicare sub vtraque specie: quod putet plus gratiæ dari sub vtraque, quam vna quia id fieri non est improbabile, vt docet *Vasq. Marcan. C. de Lugo d. 12. f.3.* & alij. Vti nec earpenda deuotio illius qui multum materiæ sumit ad consecrationem, ea mente, ne tam citò in stomacho species consumantur; & sic diutiùs secum Christus maneat, & sæpius gratiam augeat: quod fieri non est improbabile, si dispositio subnecti fiat melior, vt docet *Suar. Kon,* item *Fagund. & Bec,* apud

apud *Dian. p. 3. t 6. mis. R. 97.*

V. Species per vomitum reiectæ, si tales sint, vt sub illis panis, vel uinum posset existere, uerè sunt adorandæ, & si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet *C. de Lugo l. c. n 53.*

VI. Etsi, modicum uini consecrati misceatur perfectè cum alio liquore, ita ut non maneret substantia uini, desinat, ibi esse Christus: non tamen desinit, si misceatur cum uino alio, saltem eiusdem speciei. *C. de Lugo d. 10. s. 3* Vnde si gutta consecrata lapsa sit in dolium uini eiusdem speciei, totum illud uinum adhibendum tantum est pro sacrificio: licet quidem dicant bibi posse à laicis.

VII. Si species consecratæ liquorem specie diuersum sibi permixtum cōuertant in uinum, similis substantiæ ei, in quo facta est consecratio, species priores manent consecratæ, non item posteriores adiunctæ.

CAPVT II.

De causis, & subiecto Eucharistiæ.

DVBIVM I.

De causis.

AGo hic tantùm de efficiente, id est Ministro: in quo quid requiratur ad confectionem ualidam, constat tum ex dictis de *Sacrament. in genere;* tum ex superioris capitis *d 5.* Quid ad licitam requiratur, patebit ex sequenti dubio, *de suscipiente Eucharistiam* qui omnes dispositiones, quæ ad dignè suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam

citam confectionem; cum conficiens necessario suscipere debeat. Hic ergo tantum quæritur: 1. Cuius sit dispensare Eucharistiam. 2. Quid ex parte Ministri requiratur ad licitam dispensationem.

ARTICVLVS I.

Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ.

Resp. Eucharistiam dispensare, ex officio potest solus Sacerdos, habens iurisdictionem ordinariam delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, uel priuilegium. Ratio, quia Pastorum proprium est pascere quod præcipuè fit per Sacramenta. *v. Bon. d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. *C. de Lugo d.* 18. *f.* 2. Vnde resolues.

I. Peccat mortaliter, qui sine omni iurisdictione Eucharistiam dispenset. *Bon. l. c. p.* 2. quia violat alterius iurisdictionem, in re graui. Inferior autem Sacerdote, incurret insuper irregularitatem ut docet *Con. hic* Religiosi etiam ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reseruatam, si (scilicet sine licentia Parochi, & quidem speciali) præsumant Clericis, aut laicis dare Extremã unctionem, uel Eucharistiam, uel Matrimonia solemnizare: nisi habent priuilegium; uel parochus absit; aut iniustè nolit in articulo mortis. A dicta tamen excommunicatione excusare ignorantiam, etiam crassam, ex *Præp. &* notat *Dia p.* 5. *t.* 3. *R.* 51. idque propter uerbum *præsumant*.

II. Licitè ministrat Eucharistiam, qui præsumit rationabiliter Pastorem factum suum approbaturum esse. *Regin, l.* 29. *num* 91. *Bon. l. c. n.* 7.

III. Si

III. Si infirmus sacro viatico muniendus sit, & proprius Pastor absit vel præsens non possit deferre Eucharistiam, quiuis alius Sacerdos vel regularis, vel secularis, & hoc deficiente, etiam Diaconus, ei conferre potest: quia tunc præsumitur voluntas Episcopi aut Papæ. Ita *Lay.l.5.t.4 c.7. Bon.l.c.n.*10. ex *Suar.*

Dixi Responsione, *ex officio*, quia extraordinariè, in statu necessitatis, id potest Diaconus, ex commissione Parochi (& secundum *Quint.* si absit, sine ea) verb. grat. in magno festo, quo Sacerdos confessionibus, concionibus, &c. est occupatus. *Dia.p.6.t.6.R.*19.ex *Prep.* In extrema verò necessitate, v.gr. articulo mortis, si non esset alius, etiam Diacono, imò laico licere (secluso scandalo) & alios & seipsum communicare, probabile est, vt contra *Henr.Vasq.& Sà* docet *Suar.Kon.Laym.Prep.hic d.2.nu.*11. confirmatque *Dian.p.8.t.1.R.*48.ex *Auersa.& Fran. Lugo* sed *Amicus* limitat ad casum, quo moriturus peccati mortalis conscius aliud Sacramentum suscipere non posset. *v.Dia p.9.t.6.R.39.* In praxi tamen id non facilè faciendum, ob contrariam consuetudinem, *C.de Lugo d.*18.*s.*2. *Bon.d.3 q.5.part.*1. Vnde resolues.

Probabile est, etiam extra mortis articulum ex graui causa, licere Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel à Diacono allatam, & sibi ipsi dari, v.grat. si in longo morbo diu non communicasset, vt contra *Suar.& Kon.* docet *Fagund.p.3.l.3.c.3. Prep. Esc.7.E.5. Bon.l.c.*

Dixi II. *Vel priuilegium*, quale habent religiosi Mendicantes, & nominatim Societatis IESV, ex Pauli III. Bulla, & aliorum, vt scilicet in suis templis, per se, vel per

alios

alios Sacerdote illic celebrantes communicare possint quoscunque Christi fideles ; præterquam in mortis articulo, (in quo tamen, si urgeat necessitas præsumitur ratihabitio Papæ etiam inuito Parocho, ut habet *Bon.* hic) & festo Paschatis *v. C. de Lug. l. c. s. 2. num. 38. & 39.* Porrò per festum Paschatis, Pontifices hic uidentur intelligere & prohibere communionem illam, quà satisfit præcepto annuæ communionis, ut docet *Sà*, *& Fill. & comm.* Per mortis articulum, intelligitur tempus, quo uel mors proxima instat, & moraliter certa & ineuitabilis est ; uel quo est mortis periculum, id est probabile dubium de uitæ conseruatione tali casu, quo ualdè frequenter mors solet accidere *Suar. t. 4. de rel. l. 2. c. 3. & 3 p. t. 26. s. 5.* & alij.

Ex dictis *resolues* ; quod regulares licitè dent Eucharistiam in articulo mortis, uti & de Paschate, sequentibus casibus.

I. Si extrema sit necessitas, ut si periclitetur in salute æterna.

II. Si sit grauis necessitas, *id est probabile* mortis periculum, & Parochus nolit, uel non possit dare. *C. de Lugo d. 18. s. 2. n. 53.*

III. Si à Pontifice, uel Episcopo, habeant priuilegium quale hoc tempore habent Religiosi aliqui, quibusdam locis ab Episcopis dandi communionem paschalem.

IV. Si quis in paschate non possit in sua parochia communicare, nec petere ueniam à Parocho.

V. Si ratione communionis paschalis Parochiæ suæ ante satisfecerint, aut postea satisfacturi putentur : quia tunc Parochis nihil decedit cum ipso die Paschæ abstinere à communione possint. Sic contra *Henriq. & Nau.* docet

Sà

Sà, Fil.& Laym. qui addit, nisi constaret Parochum esse inuitum, ac rationabiliter id prohibere, u. g. quod aliàs rationem communicantium habere in sua Parochia non possit: tunc enim ad Parochiam esse reijciendos. *C. de Lugo d.8.f.2.n.50. Bon.l.c.*

VI. Si ægrotus necdum peruenerit ad eum statum, ut ex præcepto teneatur ad communionem; etsi tunc maneat obligatus suscipere communionem ex manu Parochi, in articulo mortis.

VII. Si ægrotus satisfecerit præcepto de uiatico, cum intentione illud implendi: qui administratio Eucharistiæ tantum est uetita regularibus, quando præceptum communis obligat. Nunquam tamen sine licentia Episcopi, uel Parochi: licet religiosis publicè Eucharistiam deferre per plateas, cum id iuri Parochorum, consuetudine obtento, deroget; proinde eo casu, in ægroti oratorio, alioue honesto domus loco de licentia Ordinarij priuatim facto sacro, Eucharistia est danda. Ita *Sua.v.Dia.t.4. p.4.R.14. & p 9.t.9.R.63.*

VIII. Quibusdam, qui frequenter communicant apud religiosos, nec possunt adduci, ut communicet in Parochia, idque ex tacito & presumpto consensu, quem *Lay.l.5.t.4.c.7.n.4.* putat facilius præsumi in militibus præsidiarijs; item in aulicis, studiosis, alijsque Academijs, &c. qui frequenter communicantes extra suspicionem esse solent. *v.Lay.l.c.*

IX. Si in paschate sint uagi, peregrini & aduenæ, secundum sententiam probabilem multorum, ut *Sanc.de mat.l.3. d.37. Fagun.pra.1. Eccl.l.1.c.8. C.de Lugo l.c. Dian.p.2.t.2.R.12.*

X. Si sint famuli, uel domestici, uel familia-

miliares eorum, qui circa tales habent pr
gium, v Compend priuil. Societatis. V fami.
& Dia.p.2.t.2. de dubijs regularium R. 12

ARTICVLVS II.

Quid requiratur in Ministro, ad licitam nistrationem Eucharistiæ.

Resp. I. Vt Minister circa Eucharista stributionem non peccet præter gratiam, reuerentiam in eo, tum ratio, tum Canon quirunt: ita vt præstet hoc Sacramentum ti (cùm eius susceptio sæpè non sit nece ad salutem) quam admitti positiuam ir rentiam. *Vnde resolues*.

I. Eucharistia non est ferenda ad infirm nisi cum habitu decenti, id est, cum stola perpelliceo, ac præcedente lumine (secùs extrema vnctione cuius materia cùm nc Sacramentum, non requirit tantam vener nem.) Putant tamen quidam, si habitus h non possit, aut sit tempestas, *aut iter fa* dum, non fere irreuerentiam, si Sacerdos charistiam in pyxide, vel corporali inuolu in sinu suo clam deferat. Quod certius tur, licere in locis hæreticis, vbi etiam i cessitate, & clam, præciso scandalo, poterit rigere sine stola, & superpelliceo: etsi modo celebrandum sit sine vestibus sacris viaticum dandum. *Bon.d.4.q.5.p.2.*

II. Præstat ægrum incommunicatum quam Sacerdotem in habitu, cum Sacra tum per publicum currere (etsi festinare debet vt dicit *Quint.t.4.f.8* Secus est Bapt & pœnitentia; si probabiliter timeretur, grotus decederet in mortali: tum enim cu

d

dum esset vt habet *Bon.l.cit.* ex S.*Thom. Posseu.* & alijs.

III. Ad infirmum longe distantem licere Parocho Eucharistiam deferre in equo mansueto, ita vt non sit periculum lapsus, docet *Quin. t.4. f.8.* sed negat *Posseu.* & *Barbosa.* nisi loci consuetudo permittat adduntque non licere pyxidem dare portandum Laico, quantumuis Pastor sit fatigatus, sed potius ex collo suspendendam bursam.

IV. Eucharistia non est deferenda ad ægrum, venerationis tantũ causa, vt adoret, vel osculetur, si sumere non possit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, vt venerationis causa deferatur ad lectum, si in domo celebretur.

V. Non licet dare Eucharistiam alijs digitis, si indice & pollice, ob chiragram, dari non possit, vt docet *Bon.d.4.q.5.p.2. & Posseu.* contra *Tol.* cuius sententia tuta videtur, si aliàs æger sine viatico esset moriturus: præsertim si tunc detur duobus indicibus.

VI. Non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam in medio aliquo instrumento; multo minus deponere alicubi in scutella, vt ab ipsomet ægro sumatur, sed manu danda est, vt docet *Bon d.4.q.5 p.2.* ex *Suar.* & alijs. Quamuis *Posseu.c.8.* non improbabiliter dicat, posse præciso scandalo, & periculo lapsùs in terram, instrumento ad id ritè confecto dari. *v. Dian. p.4. t.4. R.114. Bon.l.c.p.2.* quod in praxi pro ægroto qui non potest traijcere hostiam, vt scilicet ei detur Eucharistia, imposita particula hostiæ cum vino in cochleari admittit *Prap. in 3.p.q.80. art.5. d.6. & Escob.cap.7. t.6. Dian. par.4. t.4. R.104.*

VII.

VII. Sacerdos podagra laborans, po
ferri ad altare, vt ibi Eucharistiam a
stret: seclusa tamen alias prohibitione
Posseu.c.5.n.50. Bon.l.c.

Resp.II. Requiritur præterea, vt e
penset ritu Ecclesiæ consuetu: deinde
neget, (per se loquendo) indispositis an
corpore: denique, si Pastor sit, vt mini
ouibus quoties rationabiliter petunt
q.5.p.1.n.15.

Dixi I. *Ritu Ecclesia*: quia legitim
siæ ordo sub peccato obligat. *Vnde resol*

Peccat 1. Qui Eucharistiam dat sub
specie, locis vel personis, quibus à
non est concessum. Item si morituro
linguæ ariditatem non potest hostian
re, det species vini licet talē à mortali
conetur *Amicus* apud *Dia.p.8.t.1.R.2*
t. Sanc. Possev. Barb. contra ipsum *Dia*
R.64.2. Qui dispensat sine veste sacra,
ne, aut prævia confessionis generalis f
Qui laico dat hostiam maiorem, in ne
tamen, vel in casu magnæ deuotionis
maiore particulam defractam dare vel
defectu minorum, plures maiores co
easque deinde in minores partes, (no
adeo paruas, vt honestè dari non possi
fas distribuere. *Sà V.Euchar.d.4.q.5.*

Dixi II. *Per se neget*: quia alias coo
peccato. Per accidens tamen sæpè da
v.gr. si sine scandalo, aut graui dam
pœnitentis, negare non possit *v.Bon.*
c.5.n.8. Vnde resolues.

I. Peccat 1. qui dat pueris, ante a
cretionis, (nisi in articulo mortis, v
n.3.) qui forte circa annum decimum

Qui dat amentibus: quando numquam sunt vsi ratione. Si vero vsi sint, potest, & debet illis dari in articulo mortis, si possit sine periculo irreuerentiæ, & non constet incidisse in amentiam in statu peccati mortalis *Lay. hic c.4.n.3.* Qui dat peccatori publico, v.gr. histrioni, turpes comœdias cum mortali repræsentanti; vsurario, meretrici, concubinario, de quibus *v. Fil. t.4 n.166 & seq.*

Dixi, *publico*: quia si occultè tantum scias esse indispositum, occultè quidem, non tamen publicè petenti, est neganda, nisi indispositio ex confessione sit nota: tunc enim extra eam ne quidē licet monere, vt docet *Sanc. Bon. Lay. l.5.t.4.c.6. C. de Lugo d.8. de sac. s.8.*

II. Peccat item, qui negat reis morte plectendis, (quibus etiam potest dari aliquot, imò vna hora ante mortem, vt habet *Sà*: danda verò est, si fieri potest, non in carcere, vel alio loco inhonesto) etiam ob crimen sagarum captis; dummodo pœnitentiam præseferant; etiamsi crimen negent, & violenta duret suspicio *Tan. t.3. q.5. d.4.*

III. Rectè facit, 1. qui ratio, v.gra. in Paschate, dat communionem semifatuis, & qui debilem habent rationis vsum, si saltem hunc cibum à profano distinguere norint: vt habent *Henriq. Possev.* Idem fere dicendum est de surdis & mutis à natiuitate. *v. Lay. hic* 2. Qui dat infensis à Dæmone, dummodò sine irreuerentia possint sumere. Ita *Sua. Bon. Reg.*

Dixi III. *Si pastor sit*. Vnde resolues.

I. Talis peccat grauiter contra iustitiam & charitatem, si subditis in periculo mortis, licet peste infectis: non det. Alius verò Sacerdos, qui tali casu, absente vel nolente Parocho, nollet dare,

dare, peccaret tantum contra charitat-
secundum *Capianillum* mortaliter. q.

II. Pastor, vt Eucharistiam oppor
tentibus possit ministrare, tenentur e
uare, cum lumine, in ecclesia, nec licet
quidem in Sacellis nobilium, vel chor
lium, aut intra septa monasterij earum
bet *Trid.s.15. de refor. c.10.* nisi cum
in solemni festo) in pyxide, quæ non
est consecrata licet si consecrata non;
interius vestri vitta linea, ex tela con
vt ex *S.Th.* docet *Vasq. Az. Regin.in Pr*
l.29.c.9.

III. Si ob grauiter culpabilem negl
Parochi, (vel eius, cui iusta cura comm
integro die, vel aliquot integris noct
men non ardeat ante venerabile S
tum, peccare eum mortaliter (*secus*
ram tantum) docet *Quint.t.2.s.1.*
Dia.p.9.t.6.R 34. licet *March.in resol.*
e.s. 4. obligationem & consuetudin
vniuersalem neget: vti & de lumine
do, quando defertur sacramentum for
ex causa id posse omitti, vt cum de
ægrum longè distantem, nec commoda
test cum lumine.

DVBIVM II.

De subiecto, seu suscipiente Euchari

ARTICVLVS I.

Qua requiratur in eo dispositio an

Resp. Qui est in mortali, tenetur
ali ante sumptionem Eucharistiæ

tis sit necessitas celebrandi, vel communicandi, & Confessarius desit. Ita *Trid.s.13.c.7. & can.11.* vbi contrarium docentes excommunicantur de facto; Fundatur autem in illo Corinth. *Probet autem se ipsum homo, &c.* Et parum fert ad praxim, vtrum tantum sit præceptum Ecclesiasticum, an tantum diuinum, quod est probabilius, vt docet *Suar. Fill.* & alij commun.

Dixi I. *In peccato mortali*: tum quia Eucharistia delet venialia, ex opere operato: tum quia venialia, (esto comitentur, imo reddãt venialiter malam ipsam sumptionem) non ponũt obicem gratiæ sanctificanti. Quod si tamen multa sint, & intra genus suum grauia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem deuotionem & fructum maiorem impediunt. *Suar, Lay.* & alij vnde resolues.

I. Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an mortale sit rite confessus, tenetur ante communionem confiteri. Ita *Bon.d.4.q.6.p.1.* ex *Sanch. Regin. Suar.* & alijs.

Dixi II. *nisi necessitas* (non quæcunque v.gr. festi celebritas, vel magna deuotio, vt quidam volunt) sed grauis, siue vrgeat, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissa tamen semper contritione: ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurrit, fueris antè contritus. *Præp. Card. de Lugo d.14.s.6.n.122.*

I. Periculum mortis, vel vt consecretur hostia pro morituro. *Suar. Con. Card. de Lug. d.4. s.5.n.107.*

II. Si sacrificium, vel communio non possit omitti, absque graui infamia, vel scandalo. *Ibidem Au.*

III. Si Parochus debeat celebrare ex offi-

cio, vt populus sacrum audiat. *Ibid.*
causam etiam altari, qui non est Par
licere putat *Dian.* cum *alijs* 11.*p.9.* *to*
contra *Palaum, Anersam, &c.*

IV. Si vrgeat præceptum de annu
nione, vt docet *Henr.* & probabile p
vel si Sacerdos non possit audire Mis
celebret, vt habet *Henr.* *& Sot.* *Dian*
64. nec improbat *Card. de Lugo l.c.* P
tamen videntur docere *Con. Sà*, *Su.*
cessante scandalo & infamia, præsta
crum, & communionem etiam Pasch
termittere, eò quòd hæc præcepta
gent, quando non possunt impleri c
ter iuri diuino.

V. Si Sacerdos post consecrationem
tat mortale, vel antè commissi recor
netur elicità contritione, sacrificium
Si verò id fiat ante consecrationem,
tim ante Canonem, debet confiteri
nota infamiæ potest, vel recedere, vt
Nauar. Dia. & alij contra *Sotum &*
negant teneri, ob honorem sacrificij,
practicè esse probabile. *Lay. & Bon*
vix sine omni nota, confessio decente
set: nisi fortè in Missa solemni, sub
concione: quo casu tenebitur confite
Syl. Quòd si verò nec contritionem
cere, secundùm communem sentent
confitendum, vel desistendum, licèt
t.to.3.d.27. & Hurt. de Euch.d.8. p
babile esse, saltem non peccaturum
quando non potest sine nota recedere
ge, conatus sit elicere, vel fecit quod
Dia.p.4.t.4.resol.98. *Card. de Lugo d.*
vbi idem docet. Notat autem *Dian*

satis esse, si quis bona fide putet esse contritum, licèt subdubitet.

VI. Si in scamno communicantium recordederis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri; nec sine nota, aut scandalo graui possis recedere, vt habet *Nauar. Fill. Regin Card. de Lugo l. c. n.* 112. & alij: porrigenti autem Eucharistiam confiteri non expedit, nec decet, quo casu etiamsi ne quidem possis elicere contritionem, excusat à peccato *Hurt. l. c.* Imo quidam DD. apud *Henriq.* excusant laicum ante confessum, etiam præcisa nota, & scandalo, non recedentem; eò quòd is dicatur iustificatus, & probatus per confessionem. Qua sententia probat *Tambur. in expedita com. c.* 1 §. 8. potestque seruire pro scrupulosis. *v. Regin. lib. 29. n. 105. Bon. d. 4. p. 10. Escob. t. 7. c. 6.*

Dixi III. *Et desit confessarius*: deesse autem censetur, non vt quidam volunt, si absit is, cui solet, & cuperet confiteri; vel cui deuotius, aut vtiliùs confiteretur: neque etsi Religiosus non possit nisi sęculari confiteri peccata grauia, cum aliqua infamia Religionis. *Amicus, Dian. p. 9. t. 3. R. 13.* sed in sequentibus casibus.

I. Si nullus sit præsens; ad absentem verò sine magna difficultate spectata tū debilitate, ætate & negotijs personę, tum alijs circumstantijs, vt aeris, breuitatis temporis) adire non possis *Bon. l. c. num. 30.* ex *Suar. Con. &c.*

II. Si non adsit nisi ignarus idiomatis, carens iurisdictione, vel excōmunicatus, vel non approbatus, vel cui non possis confiteri sine graui damno tuo, vel alieno si habeas peccatum tantùm reseruatum, nec pateat aditus ad superiorem; vel Superior semel iterumque per pium Confessarium rogatus negauerit potesta-

tem absoluendi. *Tambur.in exped.*
ex Fagund. Limitat autem *Dia.p.9*
absque graui nota pretermittere n
Syl.& alij. Requiritur tamen, in hi
bus, contritio & propositum confite
præcepto *Trid.* Sacerdos, qui in t
brauit, tenetur prima occasione con
præceptum extendendum non vi
cos vel Sacerdotes communicantes
contra *Nau.& Fagun.*docet *Syln.*
d.4.q.6.p.1.

ARTICVLVS II

Quæ requiratur dispositio corp

Resp.I. Nulla corporis macula
dit susceptionem Eucharistiæ, cu
ciat ad bonitatem, vel malitiam m
test tamen aliquando per acciden
propter effectus secutos. Ita *comm*
solues.

I. Non impedit pollutio inuolu
nec voluntaria per pœnitētiam exp
fectum malignum, v.g. turpem rec
ac delectationem, vel distractioner
bationem animi relinquat: eo enim
semper, post culpabilem, præstat,
sententiā cōmunem; sub veniali de
nisi aliud suadeat iusta aliqua causa
gnus fructus festiuitatis, regula or
à Dæmone excitata putetur, ad c
frequentiam impediendam. *Sanc.l.*
13. Bon.d.4.q.6 p.4. C. de Lugo d.1

II. Neque actus coniugalis impe
cens, & consilij sit, abstinuisse sa

proximè antecedente, si rarò communicet. Ita *Fill. & Sanc. l. c. Esc. t. 7. E. 6. n. 83.* intellige, si debitum petitum ex necessitate reddidit, nec vllam inde animi perturbationem, aut effectum ad res venereas patitur: si verò voluntatis causa fecisset eo die abstinendum esse, (præsertim si malignus effectus subsecutus fuisset) docet *Reg. l. 29. t. 117. Lay. l. 5. t. 4. c. 6. n. 10. & 15. Mart. Perez d. 4. s. 3. n. 7.* addens esse tantum veniale; imo indecentiam iusta causa posse resarciri.

III. Similiter etsi decens & cõsilij sit, sumpta communione abstinere eo die à copula; licita nihilominus ex bono fine, v. g. ex amore prolis, ad vitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. *Tamb. cap. 3. §. 6.* ex *Sanc. l. 9. dub. 13. & Marchin.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ tenetur communicaturus, sub mortali, regulariter esse ieiunus, ieiunio naturali, id est, vt à medio noctis nihilominus per modum cibi, potus, aut medicinæ sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Concilijs, quæ vide apud *Fill. Laym. Bon. C. de Lugo l. c.* Vnde resolues.

I. Etsi paruitas materiæ non excuset hic; non obstat tamen communioni. 1. Reliquias ciborum inter dentes hærentes traijcere casu (negat enim *Prap. Vasqu.* & alij, si fiat de industria, contra *Tann. Kon. quæst. 80. art. 8. num. 47. & Dian.* qui contrarium probabile affirmant) licet eas expuere omnino doceat. *Dian. tom. 4. de sacr. resol. 37. & p. 4. tom. 4. resol. 104. vid. Escob. tr. 7. E. 6. & Card. de Lugo num. 36.* Vbi notat, sententiam istam *Tann.* & *Diana* ad hoc seruire, vt studiosè dentes ante expugnare, ne quid fortè casu decidat, non tenearis. 2. Sanguinem, vel alium

humorem ex capite defluentem, vel gut[illegible] aquæ, aut vini, casu per ablutionē oris ve[illegible] tulam iusculi, dum sapor exploratur, pe[illegible] dum saliuæ, cui mixta est, vel culicem in[illegible] spirandum traijcere. Ratio, tum, quia ha[illegible] non sumuntur, scilicet ab extrinseco, au[illegible] per modum cibi aut potus *Vid. Fagund. p.* [illegible] *c.5. C. de Lugo l.c. num.23.* 3. Si aromata,[illegible] lium tabaci, ex causa ori imponas, mastice[illegible] quid aliud gustes, modò nihil trāsmittas. [illegible] *in 3.p.qu.80.art.8.d.1.n.39. C. Lugo R.mo* [illegible] *5.d.9.* Idem de fumo tabaci, docet *Gran.in* [illegible] *c.6.to.10.d.8.n.4.* (licèt indecens valdè [illegible] deatur, nisi iusta ex causa fiat, & *Escob.to.7* [illegible] vbi de eiusdem puluere per nares attracto [illegible] colligit, ex *Suar. & Fagun.* Idem tenet *Di*[illegible] *8.tom.7.R.3. & C. Lugo R.mor.t.1.d.9.*

II. Probabile est, non impedire comm[illegible] nem, si frustillum ligni, chartæ, vnguium [illegible] lapillum deglutias: quia non habet rati[illegible] cibi, vel pōtus. Ita *Dian. l.c. Resol.38 &* [illegible] *de celeb. R.52.* ex *Ledes. & Sanch.* contra [illegible] *Regin. Laym.* & alios quorum sententia t[illegible] est. *v. Card. de Lugo & Escob.*

III. Non licet communicare his casibus: Si saccarum, liquorem gycyrrhixæ ore[illegible] lutum cum saliua traijcias. Si verò dubi[illegible] sit numquid deglutiueris, vel an factum sit [illegible] duodecimam, probabiliter docet *Layman* [illegible] *tom.1.cap.1.* contra *Sanch. Fagund.* non i[illegible] dire communionem, vel sacrificium. *v.* [illegible] *l.c.resol.29.* suprà *l.1.tom.1.c.2.d.3.2.* Si v[illegible] ri incumbens aliquid ori contra rauced[illegible] imposueris: nisi certus sis, post mediu[illegible] ctis te nihil transmisisse. Ita *Suar. Fill.* [illegible] *de Lugo l.c. num.37.* & alij Licitum aute[illegible]

in

inter horologia dissonantia quoduis sequi, etiā vltimum, modò non constet errare: quia habet se vt auctor bonus, faciens opinionem probabilem, vt habet *Sanch. l. 2. d. 1. de mat. Fagund. Ioan. Sancius, Card. de Lugo num. 45. Dian. l. c. resol. 36.* 3. Si aliquid sumpseris, licet mox reieceris. 4. Si tabaci fumum in stomachum traieceris, vt docet *Prap.* etsi alij meritò dubitent. *Tan. tom. 4. d. 5. Gran.* autem *in 3. p. c. 6. tom. 10. d. 8.* negat. 5. Si Sacerdos nocte Natiuitatis, in prima Missa ablutionem, vel lambendo digitos, modicum aquæ aut vini sumpserit. *v. Bon. d. 4. q. 6 p. 2.*

IV. Non est peccatum, per se loquendo, cibum sumere (vel expuere *Tamb. c. 1. §. 1.*) statim à communione, vt ex *S. Th.* docet *Azor. Sanch. Bon. d. 4. q. 6. p. 1. n. 25.* vnde eum, qui paulò ante medium noctis cęnasset in Dominica pridie Natiuitatis Domini, posse, nihilominus statim post mediā noctem celebrare, docet *Dian. & alij 3. p. 3. t 4 R. 44.* etsi ob Sacramenti reuerentiam, consilij sit abstinere, donec species sint consumptæ; quod saltem intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri, certum videtur *C. de Lugo d. 12. s. 3. n. 54.* ex iudicio medicorum à se consultorum. *Tamb.* autem *c. 3. §. 4.* ex *Ioanne Sanch. d. 38.* notat citiùs à valido, quàm debili stomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi, refertque infirmum quendam post mediam horam species integras reiecisse.

Dixi in responsione, *regulariter*; quia non ieiunus licitè communicat, in sequentibus casibus, si quidem ieiunus non possit sine notabili incommodo, vt monet *Kon. & Bonac.* apud *Dian. p. 9. t. 6. R. 42.*

I. In periculo mortis, siue illud
vulnere, veneno: siue ex sententia i
quidem in eodem morbo, etsi non te
tes tamen post aliquot, v.g. sex, 7. ve
putat *Laym.* duos dies, (etsi quoad h
mum attendendum esse ad consuetud
neat *Card. de Lugo*) repetere viaticu
iunus, dummodo nequeas ieiunus s
periculum mortis recurrat, vt docet
vel etsi maneat, vt contra *Vasq. Pr*
docet *Nau. Tol. Regin. Suar. C. de Lug*
Imò etsi non liceat ægro, ex sola d
communicare fracto ieiunio; si tam
esset diuturnus, nec posset dari com
post medicinam; probabile esse id lic
Armil. Tol. Con. Regin. Henriq. Suar.
quorum aliqui exigunt longum int
v.g. 30. dierum, vt *Nauar. & Villal.*
10. dies, vt *Suar. Henriq. Fag.* alij 7
alij 6. vt *Arm Zambr. Poss. & Fill.* q
tur *Dian. de celebr. R.* 77. alij permi
ties, quoties sano posset dari ieiuno:
t. 7. E. 6. ex *Hurt.* Alij denique, posse
statim die, dari ob iustam causam, vt
consuetudinem, & desiderium, aut deu
difficulter abstineat, & mortaliter
instare periculum mortis. Sic *Lay. l.*
n. 20. Verùm ea in re loci consuetudo
da est, quæ tunc saltem videtur perm
quando morbus, & periculum diu pr
post 7. vel 8. dies, iterum detur comm
ieiuno. *v. C. Lug. d.* 15 *s.* 3. *de Euch.*

Denique licet probabile videtur *F*
t. 4. *num.* 242. *& Card. de Lugo*, id qu
May. in 4. *d.* 9 *c.* 3. *Fernand. de hered.*
verò *l.* 5. *t.* 4. *c.* 6. *num.* 21. limitat ad ca

ceßitatis, quo moriturus aliud Sacramentum suscipere non posset, & scandalum cessaret) posse non ieiunum celebrare ad dandum alteri viaticum, eo quòd hoc sit iuris diuini, ieiunium verò Ecclesiastici tantùm, ideoque non tantùm posse, sed etiam teneri, dicat *Gran. in 3. p. c. 6. t. 10. d. 8. n. 12.* Id tamen meritò communiter reijcitur: tum quia maior est habenda ratio Sacramenti quàm aliqualis necessitatis proximi; tum quia præceptum viatici non obligat, quando non potest ritè dari. Ita *Bon.* ex *Kon. Hurt. de Euch. d. 9 dis. 17. Suar. Vasq. &c. comm.* docetque *C. de Lugo* esse probabilius, *v. Dian. tom. 4. R. 33.* Sacerdos autem morti (siue naturali, siue violentæ) vicinus, celebrare sine dubio potest non ieiunus, ad dandum sibi viaticum, si illud alter haberi non potest: quia non plus est celebrare, quàm communicare sumpto cibo. *C. Lugo d. 15. s. 4. Laym. Dian p. 5. t. 3. R. 36.*

II. Si periculum sit, ne Eucharistia pereat, vel malè tractetur, potest sumi à non ieiuno, etiam laico, si alius desit: imò probabiliter potest etiam à præsente Sacerdote laicus accipere, vt docet *C. de Lugo n. 87. Suar. & Vasq. d. 221. n. 48.*

III. Si graue scandalum sit oriturum ex omissione sacrificij, vel communionis. Quod tamen quidam putant vix fieri posse, eo quod occurri possit scandalo, dicendo Sacerdotem casu aliquid sumpsisse, ideoque impediri.

Dixi, *scandalum*: quia turbationem, vel incommodum aliquod secuturum, v. g. si celebraturus primitias aliquid sumpsisset non sufficere notet *Prep.*

IV. Si perfectio sacrificij, vel communionis vrgeat. Quod fieri potest quinque modis.

1 Si pro speciebus vini sumpsit aquam (quam si aduertat dum habet in ore, non est exspuenda ob periculum eijciendi fragmentum hostiæ, & irreuerentiam, sed deglutienda: *Tamb. de exp. sacrif. l. 2. cap. 8. Lugo d. 15. / 4.*) tunc enim tenetur denuò consecrare; quod fieri etiam potest, consecrando, & offerendo statim, sine noua hostia. *v.* apud *Suar.* Quòd si id post Missam conclusam aduertas in sacristia, omittas. Si autem intra Missam post sumptionem, vel etiam ante eam, post consecrationem tamen, dubites an fuerit vinum, pro vino præsumendum esse peragendum, ait *Tamb.* 2. Si celebrans post consecrationem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiam non ieiunus, si ieiunus haberi nequeat, perficere. 3. Si post consecrationem etiam vnius speciei, recordetur se non esse ieiunum: tenetur enim pergere; imò etiam potest pergere, si ante consecrationem recordetur, & absque scandalo & nota non possit desistere; v. gr. in solemni sacro, vt docet *Suar. Kon. &c.* Si tamen priuatim celebret, & commodè possit abrumpere, tenetur, vt ex *S. Thom. quæst. 83. art. 6.* docetur communi. 4 Si post ablutionem sumptam, licet diu communionem distribuit, summendæ sunt reliquiæ, etiam grandiores; consecratæ eodem sacro (quod addo, quia non licet tunc sumere particulas alterius sacrificij, quæ sunt in ciborio, ad illud expurgandum, vt docet *Suar. C. de Lugo loc. cit.* cum *communi*: licet contrarium probabile dicat *Tamb. de expedita com. cap. 2. § 8.* ex *Marchin. t. 3. par. 3. cap. 3.* vti nec eiusdem sacrificij, si illud planè sit absolutum, & ab altari recesseris) sed debent seruari, donec sumantur à ieiunio *Escob. t. 7. E. 6. Fagund. &c.* quia communium iam finitum est. Nisi tamen aliud sua-

deat

deat periculum indecentiæ; v.g. si plures Missæ eodem die istic futuræ non essent, & Sacramentum asseruari non soleret: tunc enim minore irreuerentia sumeret, quàm asseruaret. Imò *C. de Lugo d 14. p. 4 nu 82 & Gran.* non damnant Sacerdotem, qui priùs quam sacras vestes excidet, particulam inuentam absumat; eò quòd non sit communio noua, sed complementum præcedentis: *v. Bon C. de Lug Escob. ll cc.* 5. Si pars hostię post ablutionem sumptam calici aut palato adhæreat (quæ decentius noua ablutione, quàm digito propellitur, vt docet *Bonac.* ex *Fill* & alijs; quamuis Missale etiam permittat, vt digito attrahatur ad labium calicis, & sumatur ante ablutionem) quomodo etiam ij excusantur, qui ex deuotione hostiam in ore diu retinentes, casu præmittunt aliquid ablutionis: sponte tamen id non licet, nisi bona fides & sancta simplicitas excuset. Ratio horum omnium est, quia talis sumptio, moraliter censetur completio vnius sacrificij. *Reg l. c. n. 123. Bon l. 1. d 4 qu 6 p 2.*

Vnus casus est, in metu mortis, ad quam euadendam, sicut sine altari, vel calice consecrato, aut vestibus sacris, ita etiam non ieiunum posse celebrare, docet *Dian.* cum *Sylu. &c p 3. t. 6. R. 48 & p. 5. t 3. R. 39.* dummodò celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel eius præceptorum.

ARTICVLVS III.

Qua & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam?

Resp I. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria, necessitate non medij, sed

1 Si pro speciebus vini sumpsit aquam (quam si aduertat dum habet in ore, non est exspuenda ob periculum eijciendi fragmentum hostiæ, & irreuerentiam, sed deglutienda: *Tamb. de exp. sacrif. l. 2. cap. 8. Lugo d. 15. ſ. 4.*) tunc enim tenetur denuò consecrare; quod fieri etiam potest, consecrando, & offerendo statim, sine noua hostia. v. apud *Suar.* Quòd si id post Missam conclusam aduertas in sacristia, omittas. Si autem intra Missam post sumptionem, vel etiam ante eam, post consecrationem tamen, dubites an fuerit vinum, pro vino præsumendum esse peragendum, ait *Tamb.* 2. Si celebrans post consecrationem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiam non ieiunus, si ieiunus haberi nequeat, perficere. 3. Si post consecrationem etiam vnius speciei, recordetur se non esse ieiunum: tenetur enim pergere; imò etiam potest pergere, si ante consecrationem recordetur, & absque scandalo & nota non possit desistere; v. gr. in solemni sacro, vt docet *Suar. Kon. &c.* Si tamen priuatim celebret, & commodè possit abrumpere, tenetur, vt ex *S. Thom. quæst. 83. art 6.* docetur communi. 4 Si post ablutionem sumptam, licet diu communionem distribuit, summendæ sunt reliquiæ, etiam grandiores; consecratæ eodem sacro (quod addo, quia non licet tunc sumere particulas alterius sacrificij, quæ sunt in ciborio, ad illud expurgandum, vt docet *Suar. C. de Lugo loc. cit.* cum *communi*: licet contrarium probabile dicat *Tamb. de expedita com. cap. 2. § 8.* ex *Marchin. t. 3. par. 3. cap. 3.* vti nec eiusdem sacrificij, si illud planè sit absolutum, & ab altari recesseris) sed debent seruari, donec sumantur à ieiunio *Escob. t. 7. E. 6. Fagund &c.* quia communium iam finitum est. Nisi tamen aliud sua-

dea

deat periculum indecentiæ; v.g. si plures Missæ eodem die istic futuræ non essent, & Sacramentum asseruari non soleret: tunc enim minore irreuerentia sumeret, quàm asseruaret. Imò C. *de Lugo d.* 14.*p.*4 *nu* 82 *& Gran.* non damnant Sacerdotem, qui priùs quam sacras vestes excidet, particulam inuentam absumat; eò quòd non sit communio noua, sed complementum præcedentis: *v. Bon C. de Lug Escob. ll cc.* 5. Si pars hostię post ablutionem sumptam calici aut palato adhæreat (quæ decentius noua ablutione, quàm digito propellitur, vt docet *Bonac.* ex *Fill* & alijs; quamuis Missale etiam permittat, vt digito astrahatur ad labium calicis, & sumatur ante ablutionem) quomodo etiam ij excusantur, qui ex deuotione hostiam in ore diu retinentes, casu præmittunt aliquid ablutionis: spontè tamen id non licet, nisi bona fides & sancta simplicitas excuset. Ratio horum omnium est, quia talis sumptio, moraliter censetur completio vnius sacrificij. *Reg l. c. n.* 123. *Bon l.* 1 *d* 4 *qu* 6 *p* 2.

Vnus casus est, in metu mortis, ad quam euadendam, sicut sine altari, vel calice consecrato, aut vestibus sacris, ita etiam non ieiunum posse celebrare, docet *Dian.* cum *Sylu. &c p* 3. *t.* 6. *R.* 48 *& p.* 5. *t* 3 *R.* 39 dummodò celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel eius præceptorum.

ARTICVLVS III.

Quæ & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam?

Resp I. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria, necessitate non medij, sed

præcepti diuini, obligantis tum in art
mortis, per modum Viatici, tum etiam sa
ân vita, vt docet *Suar. Vasq. Lay. Fagund.* &
commun. probantque tum ex scriptura, tu
Conc. Nicenno & Trid. sess 13. cap. 6, tum ex
xi Ecclesiæ: tum quia Eucharistia est inst
per modum cibi, cuius vsus sæpius est ne
rius. *Bon. d. 4. qu. 8. p. 1. n. 8.* Vnde resolues

I. Quisq; fidelis in periculo vitæ, quod
uidet, vel meritò timet, v.g. in graui morbo
te conflictū vel puerperium, præsertim pri
ante nauigationem, &c. tenetur sub mo
communicare. *Suar. Vasq d. 214.* Nisi tamen
cis, v.g. octo diebus antè communicasset: tal
nim communio censeretur habere rationē
tici, vt docet *Suar. Reg. Fill.* contra quosdam
Gasp. Hurt. d. 10. dif. 2. &c. apud *Esc.* qui d.
eum, qui manè communicauit, si à prandi
currat periculum vitæ, teneri iterum su
cōmunionem, tanquam viaticum: imò *Sà &*
V. Euch. Fumus, &c. & Caiet. V. Communi
tant, non esse saltem mortale, communio
omittere, dummodò in paschate sumpseris

II. Si ægro esset periculum vomitus, d
Sancius apud *Dian. p. 5. t. 3. R. 55.* posse ei p
particulam dari, quæ stomachum alteratur
putetur; aut si de hoc ipso dubium sit, secu
tis causa prius dari particulam non consecr
quàm si reijciat, nullo modo dandam cons
tā, secus si retineat. Si verò independenter
bo, perpetuò euomat, nullo modo dandam,
fortè per sex saltē horas liber à vomitu fuis

III. Pueris doli capacibus, qui sciunt di
guere Eucharistiam ab alio cibo, probabilit
in periculo mortis eam esse dandam pro v
co, vt contra *Vasq.* insinuat *Laym. t. 4. de E.*

c. 4. & expresè docet *Suar. d. 4. s. 1.* confirmatq; *C. de Lugo d. 19. s. 4. n. 38.* & addit (contra *Sanch.*) si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus dari, etsi non sit necesse.

IV. Qui post viaticum sumptum peccauit mortaliter, non tenetur denuò communicare. Ita *Reg. Fill. C. de Lugo & alij*.

V. Qui non communicauit in periculo mortis, non tenetur postea supplere. Ita *Bonac. d. 4 qu 7 p. 1. ex Henriq Reg. &c.*

VI. Iudex tenetur, per se loquendo, reis concedere tempus communicandi, vt docet *Suar. Bon. loc. c. & alij commun.* contra *Nauar.* quòd si reus voluerit, potest iudex procedere. *Fill. t. 4 c. 8. q. 11. n. 238.*

Resp. II. Etsi Christus tempus communionis, extra periculum mortis, non præceperit; Ecclesia tamen pro eo determinauit tempus Paschale, communiter numeratur à Dominica Palmarum, vsque ad Dominicam in Albis inclusiuè: alicubi tamen totam Quadragesimam comprehendit; alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto: potestque Confessarius, ex iusta causa, extendere, vt docet *Sà*, & alij, *vide Bon. d. 4. q. 7. p. 2.* Vnde resolues.

I. Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, vt habet communis, contra *Durand. & Sylu.* Et patet, quia Ecclesia tantùm præcipit actum externum: nec finis præcepti cadit sub præceptum. An verò qui non satisfecit, teneatur postea implere, vtrumq; probabiliter defenditur; etsi affirmatiua videatur probabilior. *Bon. l. c. Suar. Kon. C. de Lugo, &c.*

II. Non tenetur præuenire, qui præuidet tempore Paschali sese impediendum, vt contra *Vasq. Sylu. & Fagund.* probabiliter docet

Azor.

Azor. tom 1. *l.* 17. *c* 41. *Suar.* &c. Qui verò p
præuenisset, & postea tolleretur impedimen-
tum, teneretur rursus communicare secundu
Laym. l. 5. *t.* 4 *c* 5. *C. de Lug* ∫ 4 *nu* 78 quia no
satisfecit præcepto obliganti ad communio-
nem, & ad illud tempus. Negat tamen *Dia*
citans *Fernand.* & *Suar.*

Resp. III. Tenetur quis communionem pa-
chalem sumere in Parochia, à Pastore suo, ni
huius licentia, priuilegio, aut cõsuetudine ex-
matur. *Nau. Su d* 72 ∫. 2 &c. Vnde resolues.

I. Sacerdos vbiuis celebrando satisfacit. *Bon*
d. 4 *q* 7. *p.* 2.

II. Eximuntur peregrini, & vagi, qui Paro-
chiam non habent, aut ab ea absunt. *Bon l. c.*

III. Non eximuntur laici inseruientes reli-
giosis, vt habent *Sà, V. Euc.* nisi, vt dicit *Bon.* de-
gant in monasterijs, alijsque locis, à cura Paro-
chorum exemptis. *v. Sanc. de mat. d* 23 *n.* 12.

IV. Non satisfecit huic pręcepto, qui in Pa-
chate extra Parochiam, sine consensu Pastoris
communicat, vt habet *Nau. Azor.* & *alij comm*
nisi tamen cõmunicet in Cathedrali Ecclesia
hunc etiã satisfacere præcepto, censet *Bon. l.*
sed negat *C. de Lug l.* 1. *Res. mor.* nisi Episcopi
expressè, vel tacitè cõsẽtiat, *v supra c.* 2. *d* 1. *a*
3. & *c.* 7 8, 9. *Bon. l. c. v. sup. c* 2. *ar.* 1. *casu* 7 8, 9

Dixi, *sine consensu Pastoris*: quia cum con-
sensu summi Pontificis, vel Episcopi, siue Or-
dinarij, aut eius Vicarij generalis, vel Paroch
(hi enim omnes intelliguntur nomine Pasto-
ris) extra Parochiam communicando satisfiet
præcepto Doctores concedunt. Et quidem suffi-
cere consensum interpretatiuũ, siue præsump-
tum, notat *Tamb. de exped. com. cap* 4. §. 4 Im
Baumi in Theol. mor. par. 1. *t.* 5. *quæst.* 16. *Beia*

qui-

quidam alij apud *Tamb. loc. c.* & *Cardinalem de Lugo d. 18. s. 2 nu. 49.* Item *Dian. p. 1. t. 14 R. 73.* & *p. 6. t. 7. R. 68.* putant esse sat sfieri præcepto communionis Paschalis (præsertim extra diem Paschæ) apud mendicantes, ex priuilegio Nicolai V. Pij V. & Pauli IV. certis concesso, quod cæteri participent. Verum hoc alij communiter negant. *v. Auers. q. 10. s. 4.*

CAPVT III.

De Eucharistia, vt est sacrificium.

DVBIVM I.

Quid sit Missa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam.

RESp. Missa est sacrificium, consistens in consecratione panis & vini: estque actus latriæ, qui fit in recognitionem supremi dominij Dei, & signum nostræ seruitutis. Quod non obstat, quin secundario possit etiam ad alium finem partialem offerri, vt ad agendas gratias, vel impetrationem beneficij, ad remissionem peccatorum, ad sanctos honorandos, &c. Principalis fructus Missæ, ex opere operato, est independens à probitate Sacerdotis, à quo pro omnibus seu viuis seu defunctis, etiam accepto stipendio, applicabilis est: estque actu, tam intensiuè, quam extensiuè finitus: etsi enim hostia ipsa, & principalis offerens, id est, Christus, infinitè sit Deo gratus: atque ita Deus per hoc sacrificium infinito honore afficiatur; videtur tamen Christi esse voluntas, vt offeratur, & prosit tantum ad certum & finitum effectum. Quod

etiam

etiam patet ex vsu & sensu Ecclesiæ, cum Missæ pro eadem re repetuntur: quod signum est non habere infinitum effectum. *v. Bon. d. 4. q. vlt. p. 4.* Vnde resolues.

I. Sacerdotes ordinariè peccant grauiter, si non aliquoties in anno, saltem ter, vel quater, solemnioribus festis celebrent, nisi legitimè sint impediti. Ita *Sylu. Regin. Suar Con. & alij commun.* contra *Angles, Bonac. Dian. p. 2. t. 14. R. 19.* item *Car. de Lug. & Tamb. l. 1. exped. com. c. 6.* qui excusant saltem à mortali, dummodò communicet in paschate, absitque contemptus, & scandalo: imò vbi Tridentinum est receptum, tenentur ex mandato Episcopi, sub graui culpa, celebrare saltem Dominicis, & festis excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum extet.

II. Etsi in Ecclesijs Cathedralibus, Collegiatis, & Conuentualibus (vbi est competens Sacerdotum numerus) quotidie debeat vna saltem Missa priuata celebrari, & altera cantari; peccentque mortaliter dictarum Ecclesiarum Rectores, si in hoc deficiant. *Suar. Con. Laym. March. &c.* non esse tamen mortale (præscindendo à peculiari obligatione talis Ecclesiæ) semel vel bis in hebdomada omittere alterutram; docet *Tamb. l. c. 1. 6.* vti neque si in Ecclesijs Collegiatis die festo cadente in feriam priuilegiatam (v. g. Vigiliæ quatuor temporum, Quadragesimæ vel Rogationum, Missa solemnis de feria post Nonam canenda, semel omittatur. *Ibid. ex Abbat. March. &c.*

III. Peccat grauiter, qui tenetur pro alio offerre Missam, fructum tamen principalem applicat alijs, quia id alij est fraudi, in re graui.

IV. Grauiter peccat, 1. qui ad sacrum ex iusti-

stitia obligatus, illud diu differt: quia magno fructu alterum priuat. *Sylu Reg. lib. 23. nu. 236. Fernand. &c.* multoque magis si planè omittit, teneturque hoc casu ad stipendij restitutionē. *Tambur. de exped. sacrif. lib. 3. c. 1. §. 8.* 2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus non nisi post longum tempus possit satisfacere. Ratio eadem *Sylu. Regin. Fernand. par. 3. cap. 5.* 3. Qui sacrum animo se obligandi promisit, & non præstat: *Bonac. d. 4. quæst. vlt. p. 8.* etsi probabile sit, hoc non esse mortale, vt habet *Sanch. de mat. l. 1. d. 5. v. Dian. tr. 3. misc. R. 9.* item *p. 4. t. 4. R. 196. & p. 6 t. 6. R. 6. p. 5 t. 14. R. 81.* vbi citat *Caiet. Vasq. Hurt. &c.* affirmantes, quòd qui pluribus Missam gratis promisit, possit vnica satisfacere, quòd tamen alij communiter negant.

V. Si quis det iustum stipendium, id à consuetudine, vel lege taxatum esse debet, aut si non est; secundùm *Sotum, & Caiet.* est frugalis victus vnius diei; quod *Suar. Laym.* & alij reprobant, putantque sufficere mediam, vel tertiam partem substentationis, diei, vt pro so dicatur Missa non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus vna tantum Missa dici *C. de Lugo d. 19. num 159.* Secus, si ambo dimidium tantum iusti decent vti contra *Vasq. Reg.* & alios probabiliter docent *Sotus, Henriq. Fil. Con. C. de Lugo loc. cit.* quod tamen iam est prohibitum per Bullam *Vrbani VIII. v. Bon. Dian. tr. 14. R. 7.*

VI. Qui pecuniam ab alio accepit, vt pro illo celebret, aut fieri curet, per se loquendo, potest curare Missam per alium bonum Sacerdotem; minus dando, quàm accepit.

Dixi I. *Per se*: quia *Vrbanus VIII.* ob speciem turpis quæstus, id fieri vetuit.

Dixi

Dixi II. *Bonum*: quia si per malum curet, perditur fructus, qui est ex opere operantis *C. de Lugo l.c.*

VII. Beneficiati, etiam Curati, ad Missas obligati, possunt pro ijs accipere stipendium, & applicare cui volunt; quia non semper habent obligationem applicandi ad certam intentionẽ: nisi tamen contrarium constet, vt de Missa conuentuali docet *Bonac.* Ita *C. de Lugo d.*81. *s.*1. *num.*21 ex *Suar. Vasq. &c.* contra *Gauant. Barb. & Dian.* qui negant de Parocho: refertq; *Dian. p.*4. *t.*4. *R.*232. determinasse Congregationem *Card.* quod ei non liceat pro Missa accipere eleemosynam manualem, quando tenetur celebrare: de Missa tamen conuentuali, cõtra *Bonac &c.* ipse affirmat *p.*5. *t.*13. ex *alijs* 3.

VIII. Qui stipendium pro sacro accepit, tenetur dicere Missam pro defunctis, vel votiuam, vel in hoc aut isto altari, prout pecuniam offerens petiuit; (quantum tamen rubricę permittunt, quibus neglectis Ecclesiæ ordinem inuertere, ob alterius deuotionem, non conuenit) quia ob eius deuotionem, & speciales orationes, maior fructus prouenire solet. Si tamen aliter faciat, non erit graue, imò nullum si fiat iusta de causa, *v. Dian. de celebr. Miss. resol.* 31. *C. de Lugo l.c n.*53.

IX. Is, qui quoad locum, tempus, intentionem, qualitatem Missæ, non satisfacit, sine iusta causa, voluntati fundatoris, peccat; & quidem grauiter, si sæpe faciat; esto consentiant hæredes, cum ij in hoc voluntatis testatoris non possint derogare, vt docet *Sylu. Nau. Azor. &c.* Episcopus tamen potest in hoc dispensare ex causa, vt habet *Henriq. Sylu & Tann.* Quod si quis quoad locum impediatur, tenetur

tur in alio, vt habet *Azor. t. 1. l. 10. c. 14. & Sà V. Missa, Dian. l. c. ref. 29.* vbi docet ex *Nau. Rodriq. Fagund. & Azor.* esse mortale celebrare in alio templo, vel altari, quam quis tenetur, quod negat *C. de Lug.* si raro, & ex causa fiat, *v. n. 36.* Imò necesse veniale, si obligatus quotidie celebrare, raro, & ex rationabili causa celebret alibi. Similiter *Tamb. de exp. sacr. l. 3. c. 2.* excusat à mortali eum, qui vno alterove die singulis mensibus alibi celebrat, nisi tamen teneatur celebrare in altari priuilegiato: notatque posse Sacerdotem contra hoc onus Missarum, v. gr. certum earum numerum, præscribere annis 30. si adsit possessio, titulus, & bona fides.

X. Beneficiatus ex iustitia obligatur sub mortali, & pœnæ compensationis, ad eum numerum Missarum, per se, vel (prout meus fundatoris ex verbis colligenda permittit) saltem per alium, quem numerum litteræ fundationis requirunt: eum verò numerum ex iusta causa, vt v. gr. si reditus iam non sufficientes respondeant, potest minuere Episcopus in Synodo: quam potestatem *Bonac.* restringit ad Missas defunctorum, & quidem post *Trid.* impositas: *v. Bon. d. 3. qu. vlt. p. 8.*

XI. Qui ratione beneficij tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Missam pro fundatore (nisi de huius intentione contraria constet) applicare *Bonac. & alij* cum *Dian. p. 6. t. 6. R. 13.* qui tamen concedit posse cum pro se ipso quater, aut sexies in anno, & in die commemorationes omnium defunctorum pro particulari defuncto celebrare; item quauis hebdomada vnam Missam omittere deuotionis & reuerentiæ causa idque ex præsumpta intentione fundatori: quod *Tamb. l. 3. exped. sacrif. c. 3. § 1.* ex

Gau.

Gau p.3.t.12. limitat, nisi de contraria fu-
toris uoluntate constet, uel sit onus Eccl-
aut Monasterij; curare Missam quotidia-
v.Tamb l.c. Dian p.2.t.14. R.27.p.4.t.4.
& p.5.t 5.R 23.& t.13.R 51. 2.Idipsum
tat *Card. de Lugo R. mor. l 5. d.9* Si obli-
dirigatur ad ipsum Sacerdotem, v.g.si dic
(*Qui debet quotidie celebrare*,) quo casu
cedit: si uerò dirigatur ad celebrationem
tali loco u. gr. *volo vt in tali Ecclesia cele-*
quotidie Missa, teneri eum pro se alium s-
nere eo die, quo ipse non celebrat.

XII. Qui non potest fundationi satisf-
propter morbum, non tenetur, si brev-
v.gr. 15. dierum,vt docet *Bon.* aut etiam
alteriusue mensis, vt probabiliter docet
Lug. num 49.) substituere alium aut com-
sare, cùm tam strictè nec domini quiden-
nesti cum famulis agant: secùs tamen,
diuturnus morbus; nisi reditus sint nim-
nues, aut in morbum absumantur, vt c
Sylu. Azor. docet *Bonac.* ex *Rodriq.* Impe-
verò alijs negotijs, licet iustis (cùm hæc
debeant obesse fundatori) debet satisfa-
per alium, vel compensare postea, præs-
si fiat sæpius. Ita *Bon d.4.q.vlt.p.7.*

DVBIVM II.

Cuius sit applicare fructum sacrificij?

Resp. Solus Sacerdos offerens validè
cit, per suam intentionem quia est actus
status sacerdotalis. Ita commun. *Suar. Ca-*
Lugo d 14 s.10.n.211.&c. Vnde resolues.

I. Is validè applicat, etsi peccet sacri-
do, uel applicet cōtra uoluntatem superi-

Ita *Suar. Laym. Dian. C. de Lug. l. c.* contra *Nau. Ledes* & alios, quorum sententiam probabilem dicit *Dian. t. 1. resol. 72.*

II. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter vlli applicatū est, vel ante, vel in ipsa consecratione, saltem secundæ speciei non potest postea vlli applicari, saltem adæquate: quia producit effectum quando existit, neque is suspenditur: ideoque nec licet accipere stipendium pro Missa præterita. *v. Laym.*

Dixi, *vel ante*: quia non requiritur, vt applicatio fiat in ipso sacrificio, sufficitque si pridie facta sit, etsi ipso die de ea non cogitet 1, *Bon. q. 3. p. 2.* ex *Suar. & Dia. l. c. resol. 47.* contra *Vasqu.*

III. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in thesauro Ecclesiæ, vt docet *Suar.* vel cedit ipsi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre, quò ita implicitè censeatur intendisse. Ita *Laym. l. 5. t. 5. cap. 2. v. C. Lugo n. 315.*

IV. Applicatio sub conditione iam impleta, est valida, v. gr. ad intentionem quam habuit hodie superior; non autem sub conditione futura contingente; v. g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit: vel ei qui priùs morietur, vel qui primo stipendium offeret. Ita *Suar. in 3. p. t. 3. d. 79. s. 9. Lay. l. c. Dia. l. c. resol. 15. C. Lugo d. 19. n. 209.* contra *Bon. q. vlt. p. 7. §. 5.* qui tamen ipse in praxi dissuadet.

V. Non satisfecit, qui te mortuum putans, Missas, qua pro defuncto teneretur, celebrauit.

VI. Sacerdotes Societatis non satisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem; nisi tamen iam mortui sint, etsi postea promulgentur. *Laym. l. c.*

VII. Non

VII. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Miſſam pro omnibus defunctis. *Tambur. l. 3. exped. ſac. c. 3 §. 2.* contra *Fraxin. & Gauan p. 4 t, 15.*

VIII. Miſſa celebrata in altari priuilegiato pro defunctis, non ſuffragatur illis, nec ſatis fit indulto, niſi ſit de Requiem *Dian. p. 3. t. 4. R. 233.* ex *declar. Card. & p. 9. c. t. 2. R. 8.*

DVBIVM III.
Quando, & quoties licet celebrare?

Reſp. I. Ordinariè non licet celebrare poſt meridiem, ſed debet inchoari antè duodecimam: nec ante auroram; quam ante ſolis ortum *Regin.* quadrantem horæ *Henr. & Kon.* mediam horam, *Azor.* horam cum quadrantem, *Suar. Fernand. & Poſſeu* ſeſqui horam comprehendere dicunt, & conſequẽter, cum ſecundùm *Henr. Suar.* & alios, Miſſa poſſit inchoari tanto ante auroram, vt ſub eius initium finiatur licet duabus horis ante ſolis ortum incipere. Ita *Rodriq.* & alij. Vnde vlteriùs inferunt quidam, cùm *Suar.* Religioſis habentibus priuilegium celebrandi hora ante diem, licere tribus horis ante ortum Solis incipere, quòd *C. Lug. d. 20. ſ. 1. nu. 32.* non improbat, etſi *Laym.* tantùm permittat horis duabus cum dimidia, *Dian.* verò duabus horis poſt mediam noctem *C. Lugo l. c.* Quacunque autem hora licitè (ſiue ex, ſiue ſine priuilegio) celebrant, eadem etiam (atque adeò in Miſſa, quæ nocte Natiuitatis, cæteriſque quæ poſt illam celebrantur) licere ijs Euchariſtiam alijs miniſtrare, contra *Bordon.* docet *Dia. part. 9. tom. 7. R. 43.*

Dixi, *ordinariè*: quia anteuertere licet ſequen-

quentibus casibus; in quibus etiam paulò post meridiem, v.gr. vno, vel altero quadrante, inchoari potest, vti etiam secundùm *Sotum & Palud.* ex quauis rationabili causa, v.g. ob supplicationem, vel concionem publicam protractam vltra meridiem; ob funus Principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integra hora post, licere inchoare dicunt *v. Lay. l. c. Fernand. hic c. 3.*

1. In necessitate, v.g. vt morituro detur viaticum: quo casu licere media nocte celebrare ait *Dian p. 1. t. 14. R. 33.* ex *Laym. &c.*

2. Vbi est mors rationabilis, vt opifices & famuli summo manè possint audire sacrum. *Laym. l. 5. t. 5. c. 4 n. 3.* ex *Nau. &c.* (*v. Dia. p. 2. t. 14. R. 34.*) non tamen idcircò post meridiem licebit.

3. Ex priuilegio, de quo supra.

I. In nocte Natiuitatis, in qua omnes tres Missas ante auroram dici posse probabiliter docet *Suar. Kon. Lay. Dian. p. 4. t. 4. R. 236.* contra *Syl. Fernand. & alios.* Vnde resolues.

I.° Grauiter pecoat, qui sine aliqua harum, aut saltem justa causa, citius manè, vel seriùs post prandium celebrat, vbi *Azor.* tertiam horæ partem *Lay.* mediam horam, *Bon.* tres quadrantes, *Syln.* horam requirit, vt differendo peccet mortaliter. *v. Dian. t. 14. res. 34.* vbi notat religiosos ex suis priuilegijs, posse celebrare vsque ad tres horas post meridiem, post tertiam verò nullo modo *v. Bon. l. c.*

II. Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel etsi ob infirmitatem non possis Horas dicere: vel etiam ante Matutinum, si causa subsit, sine qua erit veniale, vt docet *Fill. Laym. &* alij, videturque sententia tuta,

con-

contra multos, dicentes esse mortale.

Respond.II. Per se loquendo, quotidie li
celebrare. Dico *Per se?* quia præcepto ol
gante sub mortali, prohibemur die Ven
Sancto (non tamen Eucharistiam sumere,
alijs præbere, vt habet *Hurt.de sacram.d.4.*
5. Quintan. ex *Suar.Vasqu.Tann.&c.* licet f
positis declarationibus *Cardin.* non licere
nistrare nisi solis infirmis, velit *Dian. par.*
t.4.R.237.part.6.t.6.R.19.& part.9.t.9.R.
Barbos. Gauant. &c.) In Cœna Domini ve
etsi ex consuetudine vno celebrante reli
communicare debeant; plures tamen ex c
sa licitè priuatim celebrant, non tamen p
finitam Missam solemnem, & sacrarium
conditum, vt vult *Palaus*; licet alij id
admittant apud *Dian.p.9.t.9.R.24.* De Sab
to Sancto alij negant licere, vt *Vasq.&c.*
probabilius affirmant, vt *Suar. Fagund. D*
Gasp. Hurt.d.4. dif.3. Palaus (qui non
fieri ante inchoatam Missam solemnem
C.Lugo s.1. num.18. qui addit, non esse
legendas prophetias, quia non sunt pars M
sæ, neque benedictionem cerei, imò nec
tanias, quia est ratio eadem. *v.loc.c.num*
& Bon. par.2. vbi notat, quòd vsus id vix
beat *vide* etiam *Dian. p.4. t.3. R.227.* vbi
Merceto, contra *alios* permittit eo die an
Missam solemnem celebrare de Sancto i
dente, vel votiuam.

Resp.III. Sæpiùs in die celebrare non l
ordinariè: quod addo, quia si sis ieiunus,
tum est sequentibus casibus, bis, vel etiam
requisito tamen, si facilè haberi possit, Epi
pi iudicio, præterquam in primo.

1. Nocte Natiuitatis, qua tamen non t
tu

tur, ne Parochus quidem celebrare tres Missas; sed potest aliquam pro arbitrio omittere. *Dian. p. 4. t. 4. R. 236.* Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare. *p. 8. t. 1. R. 87.*

2. Si Pastor habeat duas Parochias dissitas. *Fill. C. de Lugo d. 20. n. 51.*

3. Si concursus populi sit tantus, vt Ecclesia non capiat, vt habet *Laym. l. 5. t. 5. c. 3. in 6. & v. Card. de Lugo l. c.* etsi tunc potius expediat celebrare extrà.

4. Si ante ablutionem moneatur de cõmunicando infirmo, & suam iam hostiam sumpserit, nec sit alius Sacerdos. *Sylu. Nau.* Sed casum esse metaphysicum, dicit *Card. Lugo d. 20. n. 44.*

5. Si die festo aduenient personæ, quas non deceat sacrum omittere, v.g. Rex, aut Princeps, quantumuis hic vltimus dicatur non esse in vsu. *v. Bon. d. 4. q. vlt. p. 7. n. 9. C. Lugo l. c. & Laym. t. 5. cap. 4. Con. Dian. p. 2. t. 24. R. 56.* vbi rectè monet, in his omnibus attendendum ad loci consuetudinem, quæ ferè omnibus nunc sustulerit.

Quares. An aliquando liceat interrumpere Missam.

Resp. Etsi abrumpere essentialiter, siue vnam tantum speciem consecrare, nullo casu liceat, vt dictum suprà *c. 1. d. 2.* accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his casibus.

1. Ob concionem, post Euangelium, vel processionem excipiendam.

In gratiam superueniẽtis Principis: vel turbæ peregrinorum die festo, quò aliàs Missam audire non possent, vel simili iusta causa: ex qua, si non sit facta oblatio, posse incipere de

nouo, vt totum sacrum audiant, etsi non teneantur, docent varij auctores cum *Sà* apud *Bon.d.4. qu.vlt.p.7.n.9.* qui benè monet, consuetudinem locorum standum *Henr.* autem docere, id tantum licere finita Epistola, vel Euangelio *Tamb.*

3 Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicuius impedimenti v.gr. se non esse ieiunium, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum; vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, possit expelli.

4 Si vrgeat grauis necessitas, vel propria, v.gr. morbus, vel proximi, vt si moriturus sit baptizandus, vel absoluendus. *Trul. Dian. p.5.t.4.R.70.* In alijs tamen sacramentis non ita necessarijs, non decet inter consecrationem & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propinquo, nec opus esset vestes exuere, vel nisi pœnitentiæ sacramentum ob phrenesin suscipere non possit. *Laym. Tamb.l.2.exped.sacrif.c.7.* Reuertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit ante facta consecratio, incipit vbi desierat: vti & si facta non fuerit & parua mora intercesserit, v.gr. minor, quam vnius horæ, si autem longior, ordiatur ab initio. *Tamb.l.2.exp.sacr.c.8.§.7.*

DVBIVM IV.
Quo loco celebrandum sit?

Resp. Communiter non licet celebrare, nisi in Ecclesia, eaque consecrata, vel saltem benedicta, & non violata, vel exsecrata; nec interdicta. Patet ex *Trid.s.21.*

Dixi *communiter*: quia in decenti loco, & altari portatili (quod semper sub mortali requi-

quiritur) cum licentia Episcopi, si adsit, vel sine ea, si absit licet sequentibus casibus: extra quos si fiat, esse mortale, docet *Fill. Laym. & alij comm.* contra *Sotum, & Sà*.

Primò, si sit necessitas, qualis esse censetur: 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. Si populum in solemni festo templum non capit. 3. In castris pro exercitu, sed festis tantum diebus *Fagund. C. Lugo &c.* licèt *Pasq.* apud *Dian. p. 9. t. 1. R. 44.* etiam non festis censeat posse permitti Generalibus, & primatij ducibus in suis tentorijs. 4. In portu pro appulsu nauis; non tamen in flumine, vel mari propter periculum effusionis sanguinis, vt commun. docetur apud *Bon.* Contrarium tamen dicitur iam habere praxis Lusitanorum, euntium in Indiam, ex permissione *Clementis VIII.* & *Pauli V.* ex qua licitè nunc fieri docet *Fagund. Gran.* nec improbat *C. de Lugo l. c.* Limitat autem *Dian. p. 5. t. 3. R. 40.* cum *Hurt. Mercel. Trul. &c.* si magna sit tranquillitas sine vllo tempestatis indicio, adsitque præter celebrantem Sacerdos alius, qui post consecrationem firmiter teneat calicem. Cum qua cautione etiam Episcopum posse ad hoc concedere facultatem in necessitate (v. gr. ne magna multitudo non audiat sacrum, vel moribundus decedat sine viatico) docet *Gran.* apud *Dian. l. c.* contra *Kon. & Tur.* qui soli Papæ eam reseruatam volunt, v. etiam *Dian. p. 9. t. 1. R. 45.* vbi adducit declarationem Cardinaliũ, quà iubentur Episcopi id prohibere.

Secundò. Ex dispensatione Episcopi, ob rationabilem causam, etsi in *Trid. s. 22.* id permittere prohibeantur, nisi ex iusta causa, in oratorijs priuatis, diuino cultui destinatis, licèt non benedictis. Verùm etiam hanc pote-

ſtatem illis tunc eſſe ademptam, docet *Gau.l.c.* & *Dian.p.9.t.1.R.42.* eo tamen non obſtante poſſe eos in aliquo caſu particulari, ex iuſta cauſa permittere vt celebretur Eccleſiam in altari portatili, docet idem *Dian. l.c. R.43.* ex *Marchin.Carc.Hurt.Lugo, Auerſ.Perſic.&c.*

Tertiò. Ex priuilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum ijs participant: quod eſſe reuocatum à *Trid. ſ.22.c.8.* licet multi velint, negant tamen *Dian.p.5.t.2.R.80.* & *p.4.t.4.R.106. Ioannes de Salas: Rodriq.* &c. Idque ſecundum *C. Lugo d.20.ſ.2.n.51.* probabiliter & *Tamb. de exp. celeb.l.1.c.3.§.3.* probabilius *v. Barb. in Trid. l. c.* Item religioſi Societatis Greg.XIII. vt poſſint tum in miſſionibus cum facultate ſuperioris, in quouis loco decenti, tum in domibus ſuis, in loco honeſto, à Prouinciali deſignato Miſſas dicere; in quo idem licebit alijs.

Dixi II. *non violata*: quia in Eccleſia interius violata, niſi priùs reconcilietur, non licèt ſub graui peccato, *Laym.l.5.t.5.c.5.n.7.* ex *Nau.Suar.Kon.* &c. niſi in neceſſitate cũ venia Epiſcopi (ſi is adiri poſſit: alioqui ſine ea, vt *C. Lug.l.c.n.63.* celebrare, aut mortuos ſepelire.

Addo I. *Eccleſia*, quia Oratoria, etſi deputata ad cultum diuinum cum tamen benedicta non fuerint, niſi in ipſi extet altare ad facienda diuina, vt *Bon.de m.q.4.R.vlt.n.9.* non ſunt capacia violationum. Quod etiam conſequenter de hoſpitalibus docent *Nau. Sot.* &c. ſed probabilius contrarium docent alij, cum *C. Lugo loc.c.*

Addo II. *Interius*: quia quod fit in turri, ſacriſtia, ſupra tectum vel fornicem, in crypta, ſub pauimento (niſi ſit ſepultura), aut ſingulariter

riter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo III. *Nisi reconcilietur*; quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex Priuilegio Papæ, (quale Superiores Regularium pro suis templis habere, ex Auila notat *Dian. p. 4. t. 4. R. 91.*) si fuit consecrata, (quod præsumendum est, si celebretur festum Dedicationis) si verò tantùm fuerit benedicta, potest fieri reconciliatio à simplici Sacerdote, aspersione aquæ benedictæ, cum facultate Episcopi, vel sine ea secundum *Dian. p. 4. t. 4. resol. 91.* Censeri etiam reconciliatam, si sacrificium in ea peractum fuerit, docet *Tamb. l. c. §. 4.* ex *Henr. Sà*, & *Dian.* esse probabile: negat autem *C. Lugo de Euch. d. 20 s. 2.*

Porrò Ecclesia, vti & cæmeterium, violantur seu polluuntur sequentibus casibus, non tamen, nisi postquā res euulgata fuerit *Lay. l. 5. t. 5. c. 5.*

I. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, seu iniuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ, quale etiam est, quod alias iustum esset per sententiam Iudicis: nisi tamen reip. perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale, 1. quod fit casu, vel ab amente. 2. quod in sui defensionem. 3. cuius causa data est extra Ecclesiam: quia requiritur, vt vulnus, siue causa physica fiat intra Ecclesiam. *v. C. Lug. d. 20. s. 2.*

II. Per mortaliter malam effusionem proprij, vel alterius sanguinis, vel seminis caussatam, vel factam in templo, licet non in templum. Vnde non violat, 1. Si pauculæ guttæ effluant: quia non est effusio, 2. Si ex percussione, vel vulnere leui, v.g. narium, in rixa puerorum, etiamsi copiosus sanguinis effluat. 3. si fiat ex sectione venæ. 4. Actus coniugalis, quan-

pides Ecclesiæ dirutæ, vel altaris: ob respectum tamen ad rem sacram, cuius sunt reliquiæ, non possunt applicari ad vsus profanos, aut diuendi, sine licentia Papæ. Statuæ autem sacræ, & imagines templi destructi, debent in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux erigi. Lacera etiam paramenta, aut vetustate consumpta, debent igne absumi, & non adhiberi ad vsus profanos, vt habetur in *c. Altaris, de consec.d.1. v.Suar.& Sà, V.Missa, & Lay.loc.c. c.6. Tamb.* tamen *l.1. de exp. sacr. c.2. §.3.* ex *Palao* item *Dian. p.5. t.13. R.76.* docet probabile esse, quod non sit saltem mortale, si mutata forma ad profanos vsus applicentur, v.gr. calix confractibus, alba dissoluta, frustula corporalis &c. *v.sup.l.3.t.1.c.2.d.2.*

DVBIVM V.
Quæ sint requisita, ad Missam.

Resp. Hæc sequentia, 1. Et quidam sub graui sacrilegio, altare consecratum ab Episcopo vel Abbate, (hunc enim altaria, calices & campanas posse consecrare, etiam ad vsum alienarum Ecclesiarum, docet *Dia. p.3. t.2. R.15.* cum *Barbos. & alijs 4.* ex declaratione Cardin. & priuilegio Innocentij III.) vel Sacerdote priuilegiato, stabile vel portatile: vtrumque tamen ex integro lapide, quantum ad superiorem mensam, quæ consecratur; debetque esse tanta, vt possit capere calicem cum patena. Non sufficit autem hostias esse in ara consecrata, dum consecrantur, verum etiam debet (tam paruæ, quam magnæ) in eadem relinqui tempore sacrificij, & non alibi (licèt suprà aliud corporale) deponi, & propter

loci

loci angustias quia omnes sunt vnica victima, & per modum vnius offeruntur. Quapropter Rubricæ Missalis eas supra corporalem ante vel post calicem poni volunt. Hinc etiam minùs rectè faciunt, qui consecratione facta, mox hostias minores à se consecratas dant alteri Sacerdoti distribuendas populo; quia sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sumpserit: sic nec de alijs, cum sint vna victima, & hostia, omnesque orationes, oblationes, & benedictiones sequentes non minus spectent ad paruas hostias, quam ad magnam, neque ante sumptionem Sacerdotis perfectè & integrè sacrificata vt victima. *Card de Lugo q. 20. ſ. 2. n. 96.* Eum tamen, qui contrarium fecerit, à peccato saltem mortali, imò si necessitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excusat. *Tamb. l. 5. exp ſac c. 5.*

2. Mappa linea triplex etsi enim secundum quosdam, vna duplicata, imò secūdum *Sà, Ang. Az. c. 28 q 8. Lay, l. 5. t. 5. c. 6. n. 17.* vna simplex sufficiat in necessitate: Missale tamen Romanū, authoritate Clem. VIII. & Pij V. editū expressè tres requirit, *tit. de defect.* vti & *Gau. v. C. de Lugo.* Vt ea benedicta sit, non est omninò necessarium, vt habet *Syl.* Vnde in necessitate vulgaris adhiberi potest, & alijs vsibus reddi. *Lay. l. c.*

3. Sub graui sacrilegio vestes sacræ: (hoc est benedictæ ab Episcopo, vel Sacerdote habente priuilegium, vt habent mendicantium saltem Superiores, siue Prælati. *v. Tamb. l. 1. c. 3. § 2. exp. ſacr.*) quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis, notat *Homob.* apud *Dian. p. 2. t. 14. R. 57.* In graui autem necessitate etsi præstet, si sine scandalo fieri possit. Missam (cuius audiendi, vel faciendi

VII. Non omnes Sacerdotes tenentur animarum applicare Missam pro omnib fun̄ctis. Tambür. l. 3. exped. fac. c. 3 §. 2. c Fraxin. & Gauan p. 4 t, 15.

VIII. Missa celebrata in altari priuile pro defunctis, non suffragatur illis, nec fa indulto, nisi sit de Requiem Dian. p. 3. t. 233. ex declar. Card. & p. 9. c. t. 2. R. 8.

DVBIVM III.
Quando, & quoties licet celebrare?

Resp. I. Ordinariè non licet celebrare meridiem, sed debet inchoari antè duoc mam: nec ante auroram; quam ante soli tùm Regin. quadrantem horæ Henr. & mediam horam, Azor. horam cum quadrant Suar. Fernand. & Posseu sesqui horam com hendere dicunt, & consequêter, cum secun Henr. Suar. & alios, Missa possit inchoari t ante auroram, vt sub eius initium finiatur duabus horis ante solis ortum incipere. Ita driq. & alij. Vnde vlteriùs inferunt quid cùm Suar. Religiosis habentibus priuileg celebrandi hora ante diem, licere tribus h ante ortum Solis incipere, quòd C. Lug. d. 1. nu. 32. non improbat, etsi Laym. tantùm mittas horis duabus cum dimidia, Dian. duabus horis post mediam noctem C. Lugo Quacunque autem hora licitè (siue ex, siue priuilegio) celebrant, eadem etiam (atque a in Missa, quæ nocte Natiuitatis, cæterisque post illam celebrantur) licere ijs Eucharist. alijs ministrare, contra Bordon. docet Dia. p. 9. tom. 7. R. 43.

Dixi, ordinariè: quia anteuertere licet quen

quentibus casibus; in quibus etiam paulò post meridiem, v.gr. vno, vel altero quadrante, inchoari potest, vti etiam secundùm *Sotum & Palud.* ex quauis rationabili causa, v.g. ob supplicationem, vel concionem publicam protractam vltra meridiem; ob funus Principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integra hora post, licere inchoare dicunt *v. Lay. l. c. Fernand. hic c. 3.*

1. In necessitate, v.g. vt morituro detur viaticum: quo casu licere media nocte celebrare ait *Dian p. 1. t. 14. R. 33.* ex *Laym. &c.*

2. Vbi est mors rationabilis, vt opifices & famuli summo manè possint audire sacrum. *Laym. l. 5. t. 5. c. 4. n. 3.* ex *Nau. &c.* (*v. Dia. p. 2. t. 14. R. 34.*) non tamen idcircò post meridiem licebit.

3. Ex priuilegio, de quo supra.

I. In nocte Natiuitatis, in qua omnes tres Missas ante auroram dici posse probabiliter docet *Suar. Kon. Lay. Dian. p. 4. t. 4. R. 236.* contra *Syl. Fernand. & alios.* Vnde resolues.

I.° Grauiter peccat, qui sine aliqua harum, aut saltem iusta causa, citius manè, vel seriùs post prandium celebrat, vbi *Azor.* tertiam horæ partem *Lay.* mediam horam, *Bon.* tres quadrantes, *Syln.* horam requirit, vt differendo peccet mortaliter. *v. Dian. t. 14. res. 34.* vbi notat religiosos ex suis priuilegijs, posse celebrare vsque ad tres horas post meridiem, post tertiam verò nullo modo *v. Bon. l. c.*

II. Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel etsi ob infirmitatem non possis Horas dicere: vel etiam ante Matutinum, si causa subsit, sine qua erit veniale, vt docet *Fill. Laym.* & alij, videturque sententia tuta,

con-

contra multos, dicentes esse mortale.

Respond. II. Per se loquendo, quotidie licet celebrare. Dico *Per se*? quia præcepto obligante sub mortali, prohibemur die Veneris Sancto (non tamen Eucharistiam sumere, vel alijs præbere, vt habet *Hurt. de sacram. d.* 4. *dif.* 3. *Quintan.* ex *Suar. Vasqu. Tann. &c.* licet suppositis declarationibus *Cardin.* non licere ministrare nisi solis infirmis, velit *Dian. part.* 4. *t.* 4. *R.* 237. *part.* 6. *t.* 6. *R.* 19. *& part.* 9. *t.* 9. *R.* 24. *Barbos. Gauant. &c.*) In Cœna Domini verò, etsi ex consuetudine vno celebrante reliqui communicare debeant; plures tamen ex causa licitè priuatim celebrant, non tamen post finitam Missam solemnem, & sacrarium reconditum, vt vult *Palaus*; licet alij id non admittant apud *Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 24. De Sabbato Sancto alij negant licere, vt *Vasq. &c.* alij probabilius affirmant, vt *Suar. Fagund. Dian. Gasp. Hurt. d.* 4. *dif.* 3. *Palaus* (qui non vult fieri ante inchoatam Missam solemnem) & *C. Lugo f.* 1. *num.* 18. qui addit, non esse tunc legendas prophetias, quia non sunt pars Missæ, neque benedictionem cerei, imò nec Litanias, quia est ratio eadem. *v. loc. c. num.* 20. & *Bon. par.* 2. vbi notat, quòd vsus id vix habeat vid. etiam *Dian. p.* 4. *t.* 3. *R.* 227. vbi cum *Merceto*, contra *alios* permittit eo die ante Missam solemnem celebrare de Sancto incidente, vel votiuam.

Resp. III. Sæpiùs in die celebrare non licet ordinariè: quod addo, quia si sis ieiunus, licitum est sequentibus casibus, bis, vel etiam ter, requisito tamen, si facilè haberi possit, Episcopi iudicio, præterquam in primo.

1. Nocte Natiuitatis, qua tamen non tene-

tur,

tur, ne Parochus quidem celebrare tres Mis-ſas; ſed poteſt aliquam pro arbitrio omittere. *Dian. p.4. t.4. R.236.* Neque ter communicare, vel ſemel communicare, & bis celebrare. *p.8. t.1. R.87.*

2. Si Paſtor habeat duas Parochias diſſitas. *Vill. C. de Lugo d.20.n.51.*

3. Si concurſus populi ſit tantus, vt Eccleſia non capiat, vt habet *Laym. l.5.t.5.c.3.in 6. & v. Card. de Lugo l.c.* etſi tunc potius expediat celebrare extrà.

4. Si ante ablutionem moneatur de cõmunicando infirmo, & ſuam iam hoſtiam ſumpſerit, nec ſit alius Sacerdos. *Sylu. Nau.* Sed caſum eſſe metaphyſicum, dicit *Card. Lugo d.20.n.44.*

5. Si die feſto aduenіant perſonæ, quas non deceat ſacrum omittere, v.g. Rex, aut Princeps, quantumuis hic vltimus dicatur non eſſe in vſu. *v. Bon. d.4.q.vlt.p.7.n.9. C. Lugo l.c. & Laym. t.5. cap.4. Cen. Dian. p.2.t.24. R.56.* vbi rectè monet, in his omnibus attendendum ad loci conſuetudinem, quæ ferè omnibus nunc ſuſtulerit.

Quares. An aliquando liceat interrumpere Miſſam.

Reſp. Etſi abrumpere eſſentialiter, ſiue vnam tantum ſpeciem conſecrare, nullo caſu liceat, vt dictum ſuprà *c.1.d.2.* accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his caſibus.

1. Ob concionem, poſt Euangelium, vel proceſſionem excipiendam.

In gratiam ſuperueniẽtis Principis: vel turbæ peregrinorum die feſto, quò aliàs Miſſam audire non poſſent, vel ſimili iuſta cauſa: ex qua, ſi non ſit facta oblatio, poſſe incipere de

Bb nouo

nouo, vt totum sacrum audiant, etsi non teneantur, docent varij auctores cum *Sà* apud *Bon.d.4. qu.vlt.p.7.n.9.* qui benè monet, consuetudinem locorum standum *Henr.* autem docere, id tantum licere finita Epistola, vel Euangelio *Tamb.*

3 Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicuius impedimenti v.gr. se non esse ieiunium, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum; vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, possit expelli.

4 Si vrgeat grauis necessitas, vel propria, v.gr. morbus, vel proximi, vt si moriturus sit baptizandus, vel absoluendus. *Trul. Dian. p.5.t.4.R.70.* In alijs tamen sacramentis non ita necessarijs, non decet inter consecrationem & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propinquo, nec opus esset vestes exuere, vel nisi pœnitentiæ sacramentum ob phrenesin suscipere non possit. *Laym.Tamb.l.2.exped.sacrif.c.7.* Reuertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit ante facta consecratio, incipit vbi desierat: vti & si facta non fuerit & parua mora intercesserit, v.gr. minor, quam vnius horæ, si autem longior, ordiatur ab initio. *Tamb.l.2.exp.sacr.c.8.§.7.*

DVBIVM IV.
Quo loco celebrandum sit?

Resp. Communiter non licet celebrare, nisi in Ecclesia, eaque consecrata, vel saltem benedicta, & non violata, vel exsecrata; nec interdicta. Patet ex *Trid.s.21.*

Dixi *communiter*: quia in decenti loco, & altari portatili (quod semper sub mortali requi-

quiritur) cum licentia Episcopi, si adsit, vel sine ea, si absit licet sequentibus casibus: extra quos si fiat, esse mortale, docet *Fill. Laym. & alij comm.* contra *Sotum, & Sà*.

Primò, si sit necessitas, qualis esse censetur: 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. Si populum in solemni festo templum non capit. 3. In castris pro exercitu, sed festis tantum diebus *Fagund. C. Lugo &c.* licèt *Pasq.* apud *Dian. p. 9. t. 1. R. 44.* etiam non festis censeat posse permitti Generalibus, & primatij ducibus in suis tentorijs. 4. In portu pro appulsu nauis; non tamen in flumine, vel mari propter periculum effusionis sanguinis, vt commun. docetur apud *Bon.* Contrarium tamen dicitur iam habere praxis Lusitanorum, euntium in Indiam, ex permissione *Clementis VIII. & Pauli V.* ex qua licitè nunc fieri docet *Fagund. Gran.* nec improbat *C. de Lugo l. c.* Limitat autem *Dian. p. 5. t. 3. R. 40.* cum *Hurt. Mercel. Trul. &c.* si magna sit tranquillitas sine vllo tempestatis indicio, adsitque præter celebrantem Sacerdos alius, qui post consecrationem firmiter teneat calicem. Cum qua cautione etiam Episcopum posse ad hoc concedere facultatem in necessitate (v.gr. ne magna multitudo non audiat sacrum, vel moribundus decedat sine viatico) docet *Gran.* apud *Dian. l. c.* contra *Kon. & Tur.* qui soli Papæ eam reseruatam volunt, v. etiam *Dian. p. 9. t. 1. R. 45.* vbi adducit declarationem Cardinaliū, quà iubentur Episcopi id prohibere.

Secundò. Ex dispensatione Episcopi, ob rationabilem causam, etsi in *Trid. s. 12.* id permittere prohibeantur, nisi ex iusta causa, in oratorijs priuatis, diuino cultui destinatis, licèt non benedictis. Verùm etiam hanc pote-

ſtatem illis tunc eſſe ademptam, docet *Gau.l.c.* & *Dian.p.9. t.1. R.42.* eo tamen non obſtanto poſſe eos in aliquo caſu particulari, ex iuſta cauſa permittere vt celebretur Eccleſiam in altari portatili, docet idem *Dian. l.c. R.43.* ex *Marchin.Carc.Hurt.Lugo, Auerſ.Perſic.&c.*

Tertiò. Ex priuilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum ijs participant: quod eſſe reuocatum à *Trid. ſ.22.c.8.* licet multi velint, negant tamen *Dian.p.3. t.2. R.80. & p.4. t.4.R.106. Ioannes de Salas: Rodriq. &c.* Idque ſecundum *C. Lugo d.20.ſ.2.n.51.* probabiliter & *Tamb. de exp. celeb.l.1.c.3.§.3.* probabilius *v. Barb. in Trid. l. c.* Item religioſi Societatis Greg.XIII. vt poſſint tum in miſſionibus cum facultate ſuperioris, in quouis loco decenti, tum in domibus ſuis, in loco honeſto, à Prouinciali deſignato Miſſas dicere; in quo idem licebit alijs.

Dixi II. *non violata*: quia in Eccleſia interius violata, niſi priùs reconcilietur, non licèt ſub graui peccato, *Laym.l.5.t.5.c.5.n.7.* ex *Nau.Suar.Kon.&c.* niſi in neceſſitate cũ venia Epiſcopi (ſi is adiri poſſit: alioqui ſine ea, vt *C. Lug.l.c.n.63.* celebrare, aut mortuos ſepelire.

Addo I. *Eccleſia*, quia Oratoria, etſi deputata ad cultum diuinum cum tamen benedicta non fuerint, niſi in ipſi extet altare ad facienda diuina, vt *Bon.de m.q.4.R.vlt.n.9.* non ſunt capacia violationum. Quod etiam conſequenter de hoſpitalibus docent *Nau. Sot. &c.* ſed probabilius contrarium docent alij, cum *C. Lugo loc.c.*

Addo II. *Interius*: quia quod fit in turri, ſacriſtia, ſupra tectum vel fornicem, in crypta, ſub pauimento (niſi ſit ſepultura, aut ſingulariter

riter

riter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo III. *Nisi reconcilietur*; quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex Priuilegio Papæ, (quale Superiores Regularium pro suis templis habere, ex Auila notat *Dian. p. 4. t. 4. R. 91.*) si fuit consecrata, (quod præsumendum est, si celebretur festum Dedicationis) si verò tantùm fuerit benedicta, potest fieri reconciliatio à simplici Sacerdote, aspersione aquæ benedictæ, cum facultate Episcopi, vel sine ea secundum *Dian. p. 4. t. 4. resol. 91.* Censeri etiam reconciliatam, si sacrificium in ea peractum fuerit, docet *Tamb. l. c. §. 4.* ex *Henr. Sà*, & *Dian.* esse probabile: negat autem *C. Lugo de Euch. d. 20 s. 2.*

Porrò Ecclesia, vti & cæmeterium, violantur seu polluuntur sequentibus casibus, non tamen, nisi postquã res euulgata fuerit *Lay. l. 5. t. 5. c. 5.*

I. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, seu iniuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ, quale etiam est, quod alias iustum esset per sententiam Iudicis: nisi tamen reip. perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale, 1. quod fit casu, vel ab amente. 2. quod in sui defensionem. 3. cuius causa data est extra Ecclesiam: quia requiritur, vt vulnus, siue causa physica fiat intra Ecclesiam. *v. C. Lug. d. 20. s. 2.*

II. Per mortaliter malam effusionem proprij, vel alterius sanguinis, vel seminis causatam, vel factam in templo, licet non in templum. Vnde non violat, 1. Si pauculæ guttæ effluant: quia non est effusio, 2. Si ex percussione, vel vulnere leui, v.g. narium, in rixa puerorum, etiamsi copiosus sanguinis effluat. 3. si fiat ex sectione venæ. 4. Actus coniugalis, quan-

do excusatur à sacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata. *v. C. de Lugo d. 20. n. 54. & 55.*

III. Per sepulturam excommunicati, non tolerati, vel infidelis (quo nomine hic non comprehendi hæreticum, docet *C. Lugo l. c. n. 57.*) etiam infantis, vt ex *c. Ecclesiam, de consecratione* docet *Prap.* Quamuis, si pueri parentes sint fideles, neget *Sayr. v. Bon. de Euch.* & *m. d. 4. q. 3. p. vlt.*

IV. Per destructionem Ecclesiæ ex toto, vel maiore parte (quanquam eo casu dicatur potius exsecrari, quam pollui) non autem, si solũ tectum, vel si successiuè per partes modicas destruatur & reficiatur, neque etiam per desolationem, exercitium hæreticum, spurcitias hominum, vel animalium istic stabulatorum, &c. etsi deceat, & praxis habeat, vt per Episcopum, vel saltem Sacerdotem, cum aliqua cæremonia reconcilientur, & abluantur, quod in simili casu intellige de altari. *Lay. l. 5. t. 5. c. 5.*

Quæres. Quid sit, & quando fiat execratio, seu resecratio.

Resp. Exsecratio dicitur, cum res sacra perdit suam consecrationem. Ita vt de nouo consecrari debeat, quod fit, quando ita destruitur, vt formam & vsum suum perdat. *Vnde resolues.*

I. Polluta Ecclesia, polluta etiam sunt altaria eius fixa; non tamen exsecrata Ecclesia; exsecrantur altaria, nec contra.

II. Ecclesia exsecratur, si parietes secundum maiorem partem destruantur, vel omnes eorum crusta, aut maior saltem pars simul auferatur. Secus autem, si vna post alteram *v. C. Lugo d. 20. n. 63.* non autem, si tectum corruat, quia consecratio est in parietibus, *v. Lay. l. c.*

III. Al-

III. Altare exſecratur; 1. Si cum fixum eſt, lapis conſecratus remoueatur ab inferiore ſtructura. 2. Si ita frangatur, ſiue fixum, ſiue portatile ſit, vt in nulla eius integra parte, calix cum patena poſſit conſiſtere. 3. Si ſpolietur ſepulchrum; quod tamen quidam negant, vt *Lug. Tamb. l. 1. c. 5.*

VI. Calix exſecratur, ſi notabiliter frangatur, vel ita vt fiat inutilis ad vſum ſacrificij, v. g. ſi foramen ſit in fundo, licet minutiſſimum; vel ſi figura deſtruatur, non tamen ſi in tornatili pes ſeparetur à cupa: quia in tornatili conſecratur ſola cupa. *Bon. d. 4. q. vlt. p. 9. ex Suar.* &c. Neque execratur, ſi pereat inauratio. Vnde licet communiter calix & patena, poſt nouam inaurationem, quoad eam partem, qua Christi Corpus, vel Sanguinem contingunt, denuò conſecrentur; id tamen neceſſarium non eſſe, docet *Dur. Kon. & alij* contra *Suar. Bonac. & alios* & ſi deceat, vt abluatur aqua benedicta. Ita *Dian. t. n. miſ. R. 3. & Lay. hic.* Item *C. Lugo d. 20. ſ. 4. n. 94.*

V. Veſtes ſacræ exſecrantur, quando ita deſtruuntur, vt perdant ſuum vſum; vt ſi cinguli parte te non amplius cingere poſſis; vel ſi manica ab alba ſeparetur, etiamſi poſtea reparetur. Non perdunt autem, etſi attritis pars aliqua aſſuatur, vel cinguli parti, aptæ adhuc ad cingendum, altera annectatur: quia tunc acceſſorium ſequitur principale, *C. Lug. Tamb. de exp. ſacr. l. 1. c. 3. §. 2.* Similiter ſi ſtola, vel caſula duplicata, facili ſeparatione fiant duæ, quarum vtraque apta ſit ad ſacrificium, non perdant benedictionem. *Tamb. l. c.*

VI. Partes auulſæ à re conſecrata, deſtructa eius forma, deſinunt eſſe ſacræ, v. g. ligna & la-

pides Ecclesiæ dirutæ, vel altaris: ob respectum tamen ad rem sacram, cuius sunt reliquiæ, non possunt applicari ad vsus profanos, aut diuendi, sine licentiæ Papæ. Statuæ autem sacræ, & imagines templi destructi, debent in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux erigi. Lacera etiam paramenta, aut vetustate consumpta, debent igne absumi, & non adhiberi ad vsus profanos, vt habetur in *c. Alparis, de consec.d.1. v.Suar.& Sà, V.Missa, & Lay.loc.c. c.6. Tamb.* tamen *l.1. de exp. sacr. c.2. §.3.* ex *Palao* item *Dian. p.5. t.13. R.76.* docet probabile esse, quod non sit saltem mortale, si mutata forma ad profanos vsus applicentur, v.gr. calix confractibus, alba dissoluta, frustula corporalis &c. *v.sup.l.3.t.1.c.2.d.2.*

DVBIVM V.
Quæ sint requisita, ad Missam.

Resp. Hæc sequentia, 1. Et quidam sub graui sacrilegio, altare consecratum ab Episcopo vel Abbate, (hunc enim altaria, calices & campanas posse consecrare, etiam ad vsum alienarum Ecclesiarum, docet *Dia. p.3. t.2. R.15.* cum *Barbos. & alijs* 4. ex declaratione Cardin. & priuilegio Innocentij III.) vel Sacerdote priuilegiato, stabile vel portatile: vtrumque tamen ex integro lapide, quantum ad superiorem mensam, quæ consecratur; debetque esse tanta, vt possit capere calicem cum patena. Non sufficit autem hostias esse in ara consecrata, dum consecrantur, verum etiam debet (tam paruæ, quam magnæ) in eadem relinqui tempore sacrificij, & non alibi (licèt suprà aliud corporale) deponi, & propter

loci

loci angustias quia omnes sunt vnica victima, & per modum vnius offeruntur. Quapropter Rubricæ Missalis eas supra corporalem ante vel post calicem poni volunt. Hinc etiam minùs rectè faciunt, qui consecratione facta, mox hostias minores à se consecratas dant alteri Sacerdoti distribuendas populo; quia sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sumpserit: sic nec de alijs, cum sint vna victima, & hostia, omnesque orationes, oblationes, & benedictiones sequentes non minus spectent ad paruas hostias, quam ad magnam, neque ante sumptionem Sacerdotis perfectè & integrè sacrificata vt victima. *Card. de Lugo q. 20. s. 2. n. 96.* Eum tamen, qui contrarium fecerit, à peccato saltem mortali, imò si necessitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excusat. *Tamb. l. 5. exp. sac. c. 5.*

2. Mappa linea triplex etsi enim secundum quosdam, vna duplicata, imò secũdum *Sà, Ang. Az. c. 28 q. 8. Lay. l. 5. t. 5. c. 6. n. 17.* vna simplex sufficiat in necessitate: Missale tamen Romanũ, authoritate Clem. VIII. & Pij V. editũ expressè tres requirit, *tit. de defect.* vti & *Gau. v. C. de Lugo.* Vt ea benedicta sit, non est omninò necessarium, vt habet *Syl.* Vnde in necessitate vulgaris adhiberi potest, & alijs vsibus reddi. *Lay. l. c.*

3. Sub graui sacrilegio vestes sacræ: (hoc est benedictæ ab Episcopo, vel Sacerdote habente priuilegium, vt habent mendicantium saltem Superiores, siue Prælati. *v. Tamb. l. 1. c. 3. § 2. exp. sacr.*) quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis, notat *Homob.* apud *Dian. p. 2. t. 14. R. 57.* In graui autem necessitate etsi præstet, si sine scandalo fieri possit, Missam (cuius audiendi, vel faciendi

obligatio tunc cessat) omittere, licere celebrare sine stola vel manipulo, vel etiam vsi cingulo non benedicto; vel si fractum sit, rursus connectere, vel stola pro cingulo, & manipulo pro stola, docet *Lay. l. 4. t. 5. c. 6. Dian. p. 1. R. 57. &* 67. contra *Fil. t. 1. l. 5. c. 5.* qui tamen concedit in necessitate, sine vna vel altera ex minoribus, v. g. stola vel cingulo celebrare, non esse mortale. *Dia. p. 5. t. 5. R. 62.* vbi contra *Fill. Henr. alij sex* docet esse probabile, quod ex paruitate materiæ excusari possit à mortali, qui (*secluso* scandalo & contemptu) aliquam harum circa necessitatem omittit, v. g. qui celebrat cum cingulo non benedicto, vt eius loco vtitur alia re. Denique metu mortis aut grauissimi damni, licere aliquando celebrare sine sacris vestibus, & altari (dummodo nō fiat in cōtemptu Religionis) ex *Az. t. 1. l. 1. c. 11. q. 11.* docet *Escob. E. 2. c. 2. Nauar. Hurt. &c* Limitat autem *Tamb. de exped. sacrif. l. 1. c. 5. §. 1.* ita vt permittit sine aliqua etiam ex grauioribus, non tamen sine omnibus fieri ob scandalum, & irreuerentiam. *vide Dian. p. 3. tom. 6. R. 48. p. 5. t. 3. R. 39.* Porrò huiusmodi sacras vestes conficere ex profanis, v. g. planetam ex veste serica muliebri, non est prohibitum. *Suarez, Pala. Tamb. exped. sacrif. lib. 1. c. 2. §* 4. qui monet *l. c. §* 1. cauendum esse ne sint valdè attritæ, & ne reliqua suppellex sacra sit valdè immunda in quo grauiter peccari potest. *Suar. Lay. Tamb. l. c.*

4. Sub mortali requiritur calix & patena consecrata: si tamen in nondum consecratis aliquis bona, imò addit *Bordo & Tamb.* mala fide celebrasset (licet sic celebrando peccasset mortaliter) probabile esse, quod hoc ipso censeantur consecrata, liceatque in ijs celebrare, contra

Card.

Card. de Lugo & Laym. docet *Dian. p. 2. tom. 14. p. 5. t. 13. R. 60. & p. 9. t. 7. R. 18.* ex *alijs octo*. Idemque de sacris vestibus item de corporali, pyxide, &c. quæ immediatè tangunt species, censet *Tamb. de exped. sacr. l. 1 c. 3. §. 1.* Ac licet decens sit, vt etiam pyxis, siue ciborium, & luna, seu sphærula hierothecæ, & quodcunque vas continens & immediatè tangens Eucharistiam, vti etiam secundùm *Laym. l. 5. t. 5. c. 6.* vasculum chrisma continens benedicatur (benedicere autem præter ea, in quibus vnctio adhibetur potest idem qui cætera ornamenta) cum in Rituali Romano propria sit pyxidis benedictio; id tamen necesse esse negant *Suar. Hur. Lug. Tamb. l. 3. exped. sacr. c. 1. § 6.* nec esse necesse imponere pyxidi vas lineum benedictum benedictione corporalis Porrò calix & patena confecta esse debent ex auro, argento, vel stãno, saltem quoad cuppam (admittunt etiam aliqui ex plumbo) sed non ex ære, vt calix, de consecr. *dist. 1.* quamuis *Tamb. l. 1. exped. sacrif. c. 1.* cum *Hurt. Fagund. & Gauant.* admittant etiam ex gemma, quæ æquè pretiosa sit, ac aurum, vel argentum, modò species non imbibat, nec sit periculum ne effringatur. Ac licèt rubrica præscribat, vt saltem cuppa, & superior pars patenæ sit deaurata; eam non tamen non obligare sub mortali. *Gran.* imò nec sub veniali propter vsum contrarium, vult *Tamb. l. c.*

5. Corporale lineum, saltem quoad eam partem, qua hostiam vel calicem tangit. *cap. consulto, de consecr. dist. 1.* (nam in extremitatibus potest esse sericum, vel auro elaboratum) & benedictũ ab Episcopo, vel priuilegiato (*v. Compend. priuil. Societatis IESV, V. Bened.*) non tamen iterum benedicendum post lotionem, nec

nisi notabiliter rumpatur. *S.Th Sylu. B*
q.vlt. p 8. C. de Lugo d.20. f.2.n.76. & C
p.2. t.1. vbi addidit ex *Sà* (& dicit esse
nem) peccare mortaliter, qui vtitur
liter immundo.

6. Palla item linea, qua parte calice
(superiore enim parte potest auro const
serico) quæ cum habeat communem c
porali benedictionem, vtpote cuius pa
quitus fuit, pro eodem seruire posse,
idem *C. Lug. l.c.* si sit satis capax.

7. Purificatorium item lineum, non
necessariò benedictum, vt contra *Lay.*
Sua. Gauant. & C. Lugo; neque vlla re
in ritualibus eius benedictio.

8. Sub graui peccato Missale, Canonem
continens, vt habet *Bon.* & alij commun.
desm & Lay. doceant in graui necessitat
tum esse celebrare sine libro, ei, quo mo
sit certus se non erraturum; & sic *C. Lu*
cum *Dian. &c.* probabiliter excusat eum
propter visus debilitatem legere non pot

9. Minister (secundùm *Nau. Fag. Zer*
mortali) & quidem masculus in necessit
men graui v. gr. die festi, vel dandi via
posset quis sibi ipsi respondere, inquit *Sà*
& Dian. tom. 14. resol. 43. ex alijs, in qu
etiam fœminam adhiberi posse, docet *N*
a.6. d.1. & Sylu. (idque quibusdam Belg
tibus consuetudine inductum esse docet
chant. Ref. past. c.4. contra communem,
Laym. Fernand. & Dian. loc. c. Tambur.
Marchin. de ord, to.3. c.15. vbi vult id esse
tale Ministrante tamen circa altare viro
nesciat respondere, Moniales ex choro re
dere, non esse prohibitum notat *C. Lu*
Tam

Tamb. l. c. vbi etiam cum *Henr. & Hurt.* permittit celebranti Missam cœptam prosequi sine ministro, si hoc fortè abijt, & aliquantulum expectatus non reuertatur.

10. Crucifixus; (nisi sit expositum Venerabile Sacramentum) non tamen sub obligatione graui: Idem est de velo, *C. Lugo dub. 20. sess. 2. num. 79. Gauant.*

11. Candela accensa duplex, ex cera, & quidem secundum *Fagund. Reg. Vasq. & alios* sub mortali contra *Nuguum & Marchin.* In necessitate tamen, præciso scandalo, sufficit vna, etiam ex sebo vel lucerna, aut lampas ex oleo. *v. Dian. l. c. Lay. c. 16. num. 17. Azor. c. 28. q. 15.* Sine omni autem lumine celebrare nunquam licet. *C. Lugo d. 30. s. 2.* adeò vt si extinguetur ante consecrationem, & aliud haberi non posset, Missam esse relinquendam, etiam in necessitate consecrandi pro moribundo viaticum, dicat *Fagund. p. 22. c. 22. & Quint. l. 4. s. 1.*

12. Requiritur etiam antipendium, puluillus, candelabra, bursa, velum, manu tergium; sed non benedicta, & si quid ex his desit ex profanis congruenter mundis mutuo accipi; & deinde priori vsui reddi potest. *Tamb. l. 1. c. 3. §. 3.*

13. Operto capite celebrare non licet, etiam in infirmitate, sine licentia, vt docet *Fagund. Lay. Dian. R. 58.* Et quidem Summi Pontificis, vt ex Declaratione Cardinalium notat *Gauant. & Tamb. de exped. sacrif. l. 1.* licèt *Laym. & Scot.* Episcopis, & cum Regularibus eorum Prælatis permittant. Quod *Tamb. l. c.* rectè limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus. Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortali-

tur (secluso contemptu & scandalo) vult *Ledes. & Tamb. l. c.* Quod *Dian. p. 2. t. 14. R. 58.* censet probabile, si tempus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus, *v. apud Aut. cit. Gauant. Dia. Lay Bon. Card. de Lugo d. 20. s. 4. Escob. E. 11.* ubi notat, etsi grauis sit obligatio, seruandi ritum celebrandi præscriptum in rubricis Missalis, ideoque graue sit, omittere u. gr. oblationem hostiæ, uel calicis, uel infusionem modicæ aquæ; *Tamb. de exped. sacrif. l. 2. c. 5.* nihilominus leuitatem materiæ sæpè excusare à culpa mortali omissionem, etiam intra Canonem, monet *Escob. l. c.* Vnde ueniale tantum erit.

I. Omittere orationes dici solitas, dum Sacerdos se induit, ut contra *Nau. Syl. & Az.* docet *Lay. Fag. Dian. R. 21. &c.* Lotionem autem manuum ante uel post Missam (etsi facilè omitti non debeat) non uideri sufficientem materiam rigorosi præcepti, tenet *Sua. & Tamb. §. 6.*

II. Omittere Gloria uel Credo; uel in Canone nomen alicuius Sancti; uel ea quæ tempore Paschali interponuntur inter Communicantes aut intra actionem. *Dian. p. 2. t. 14. R. 49 & 89. Fil. Quint. &c.* In Missa autem quæ canitur, non legere Euangelium submissa uoce. *Dian. l. c. R. 4.* negat esse peccatum, ex *Sanch. & alij 10.* quod rubrica sit tantum directiua. Si quis autem in Missa aduertat aliquid à se omissum, regulariter non esse repetendum aiunt *Suar. & Tamb. exped. sacr. l. 2. c. 5.* Dicit *regulariter* quia 1. etsi sit de substantia, u. g. aliquid pertinens ad consecrationem, certum est debere repeti. 2. Si dum secretò orat, post pauca uerba certo aduertat, se aliquid notabile omisisse, u. g. die Paschæ, Communicantes

municantes) paululum regrediendum esse, & repetendum censet *Tamb. l. c.* Ita *Fill. Dian. R. 56. Escob.*

III. Ex deuotione leue aliquid in Missa (etiam dum secreto orat) addere; v.g. orationẽ Dominicam, vel Psalmum aliquem; vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci, *Tamb. l. 5. exped. sacr. c. 5.* Dixi *leue*: quia notabiliter addere, esse mortale uult idem *Tamb l c ex Bon d. 4 q vlt.*

IV. Celebrare ante dictum Matutinum, ut contra *Azor.* & *Reg.* docet *Syl. Val. Suar. Vasq. Ledes. Fag Lay. &c.* quorum plerique tamen cum *Palao* dicunt esse ueniale, si fiat sine causa; licet & hoc *Tamb. l. 1. art. 7. § 1. de exped. sacrif.* in dubium uocet.

V. Quæ alta uoce dicenda præscribuntur; adeo submissa dicere, ut astantes audire non possint *Tamb. de exped. sacrif l. 2. c. 9.* Quidquid dicat *Nau.* apud *Sà V. Missa.* Imò notat idem *Tamb.* ex *Lugo d. 22 s. 2.* a timoratis passim sine scrupulo uoce depressa legi.

IV. Mutare Missam, & die Dominico, uel festo duplici, uel ijs diebus quibus prohibetur fieri de festo duplici, u.g. infra octauas Epiphaniæ, Paschatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam maiorem. Vigilia Natiuitatis Domini, sine graui causa legere uotiuam, uel pro defunctis, uel de alio sancto in numerum SS. relato *Suar. Dian C. Lug l. c. Escob* contra *Quint.* qui *t 7 s. 40.* putat hebdomada sancta licere legere uotiuam; quod refutat *Gau. & Dia p 9. t. 8. R. 53.* ex *Declar. Card.*

Dixi, 1. *sine graui causa*: talis autem censetur, 1. quæ spectit ad bonum Reipub. uel Principis, u.g. necessitas pluuiæ, ingruentis

tis belli, vel pestis, vel similis mali vniuersalis: item solemnis gratiarum actio, solemnis expositio Eucharistiæ, v.g. diebus Antecineralibus in oratione 40. horarum. *Tamb. l. 2. c. 6.* 2. Quando cadauer præsens est in Ecclesia, vbi vsus obtinuit *Gauant. p. 1. t. 5. 3.* Si quis celebret in Ecclesia, in qua agitur dies festus loci proprius: hunc enim non tantum posse, sed debere ex congruitate conformare se loco notat *Gauant.* v. *Tamb. l. 2. c. 6.* qui §. 2. & 4. addit etiam si Sacerdos (accepto stipendio) homini promiserit votiuam, vel pro defunctis, etiam in altari priuilegiato, non solum posse, sed debere Missam currentem diebus quibus istæ prohibentur. Imò etsi Deo per votum tales Missas promiserit, non tamen ad eas obligari istis diebus, eò quòd votum non obliget, quando impedit bonum maius, quale esse dicit conformitatem officij cum Missa: secus diebus alijs.

Dixi 2. *in numerum Sanctorum relato*; quia si sit Beatificatus tantum, de quo certis Sacerdotibus, v. g. quorum Ordinis fuit, concessum sit Missam legere, docet *Gran. 2. 2. cont. 1. c. 7. d 4 s. 2. n. 2. & Escob.* contra *Palaum* non licere alijs Sacerdotibus etsi nullum aliud sit festum, de eo legere; de eo quod sic expresse determinauit Sacra rituum Congregatio, apud *Gau. vide Esc. n. 41. & Tamb. l. c. c. 6.* Vbi *Palaum* sequens dicit contrarium esse probabilius ea, magis piũ. Imò de Sanctis Societatis certum esse si celebrẽtur in templis eiusdem Societatis, ex concessione Pontificum. Idem tenet *Quint. t. 7. sing. l. c.*

VII. Si quis violet rubricam spectantem ad essentiam; vel quasi essentiam Missæ, vel si nullam planè seruet, peccat mortaliter. *Escob. exp. 1. l. 3. c. 21 n. 6.*

TRA-

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPVT PRIMVM.

De essentia huius Sacramenti.

DVBIVM I.

Quæ sit eius materia & forma.

Resp. materia remota, & necessaria, est omne peccatum mortale post baptismum commissum & non confessum. Materia sufficiens, etsi non necessaria, est omne veniale post Baptismum commissum, vel etiam mortale alias ritè confessum. Materia proxima sunt actus pœnitentis, contritio, confessio, & satisfactio: quarum ultima est integralis tantum, (ut patet infirmo, qui si ratione destituatur, solet absolui absque satisfactione) duæ priores sunt essentiales, ut communiter docetur contra *Scotum* qui totam essentiā ponit in absolutione. Porrò peccata sunt tantum materia circa quam; actus uerò pœnitentis, materia ex qua *Lay.l.5.t.6.c.4.* ex *commun.* Vnde resolues.

I. Etsi peccatum mortale remissum quomodocunque sit teneris tamen confiteri, si non fecisti. *Trid.ſ.14.c.5.*

II. Omitti possunt uenialia, uel omnia uel aliqua, item mortalia semel ritè confessa u. g. in confessione generali, ut docet *Dian.par.3. t.4.res.56. C.de Lugo d.16.p.4.n.56.* contra *Victor. Ledes.& alios.* In qua etiam non esse necessarium, addere peccato mortali, quòd post ultimam

timam confessionem si commissum, docet *Bur. d. 5. q. 5. s. 2. p. 2. Dian. t. 2. t. 4. R. 62. & to. 3. t. 1. R. 65. Card. de Lug. d. 16. s. 2. n. 47.* ex *Sanch.* & *Kon* quod est probabile, nisi circumstantia aliqua v. g. speciem mutans, vel reseruatio casus, vel proxima peccandi occasio, aliud requirat, & pænitentia, sufficiens imponatur. *Car. Lug. Tamb de exped. conf. l. 2. c. 1.* Tutius tamen est noua ab antiquis secernere.

III. Ponenda semper est materia certa: qualem esse negat *Sancius in sel. ar. 7. apud Dia. p. 3. t. 4. R. 52.* quod quid non responderit diuinis inspirationibus; non fecerit bonum quod potuit, & similes imperfectiones. In quibus tamen exponendis, non tenetur Confessarius impedire pœnitentem, vt docet *C. Lugo l. c. nu. 103.* contra *Sancium.* Quod si haberi certa non possit, pro ratione dubij danda est absolutio: vt sub dubio, si materia prorsus dubia sit: vel absoluta, si certe videatur. Ita *Suar. Lay. l. 5. t. 6. c. 3.* & alij commun.

Resp. II. Forma Sacramẽti Pœnitentiæ sunt verba absolutionis. EGO TE ABSOLVO à PECCATIS TVIS: (vbi licet de essentia tantum sit, ABSOLVO TE; debent tamen addi reliqua, præsertim in articulo mortis, secundum quosdam sub mortali, secundum alios sub veniali, vt *v. Gran.*) voce prolata in præsentẽ absentẽ enim *Clemens VIII.* absolui prohibuit, sub pœna excommunicationis. *Vnde resolues.*

I. Inualidum est absoluere nutu, signo aut scripto: item absoluere absentem; quod docuit *Alensis Medin.* & alij, sed vetitum nunc, vt modum dictum.

II. Valida est absolutio, si reuerentiæ causæ dicas: Absoluo dominationem excellentiam, vel

vel maiestatem vestram, &c. Quia non mutatur essentialiter, & sunt verba æquiualentia. *Auersa v. supra l 1 c.1.d.2.* Non valet autem, si dicas: Absoluat te Deus; vel Absoluat te Christus *Auersa q.12.s.2.*

III. Orationes præuiæ, & subsequentes formam, vt *Misereatur tui, &c. Passio Domini, &c.* quæ secundum *Trid.* laudabiliter adduntur, non sunt necessitatis, & ex causa rationabili omitti possunt, v.g. si breues sint confessione, vel multi confitentes, vt *v. Dian. p.3.t.4.R.97.* tunc enim sufficit dicere *Absoluo te à peccatis tuis in nomine, &c.* vel si timeatur censura *Absoluo te à vinculo excommunicationis; deinde à peccatis tuis, &c. v. Sà V. Absolutio.*

IV. Eleuatio manus, eiusque impositio in caput, item formatio Crucis est, libera, etsi debeat seruari consuetudo. Ita *Laym. c.5.* vbi idem dicit de apertione capitis. Forma autem *Clemens VIII.* vt tradit *Sà*, & *Rituale Romanum* est hæc qua omnes vtantur suadet *Paulus V.* ideoque omnibus tenenda memoriter: *Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam, Amen.* Deinde eleuata manu pergit *Indulgentiam absolutionem & remissionem peccatorum tuorum, tribuat tibi omnipotens & misericors Dominus, Amen, Dominus N. Iesus Christus te absoluat, & ego authoritate ipsius te absoluo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis,* (quæ vox circa laicos omittitur) *& interdicti: in quantum possum, & tu indiges. Deinde ego te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Amen. Passio Domini Nostri Iesu Christi merita B. V. & omnium SS. quicquid boni feceris, & malis sustinueris, sit tibi*

in

in remedium peccatorum, augmentum
& pramium vita aterna, Amen.

DVBIVM II.

Qualis contritio requiratur.

Suppono, quod contritio in com
dolor ac detestatio peccati commissi
proposito emendandi, vt habet *Tr*
Vbi eam diuidit in perfectam, quæ
sic dicitur, & in imperfectam, quæ
dicitur. Perfectam, quæ elicitur ex
charitatis, propter Deum summè di
& hæc se sola mox iustificat, etsi c
& ordine ad confessionem, quam dei
re teneris. Imperfecta est, quæ ex
motiuo, supernaturalis tamen concipi

Resp. Ad Sacramentum hoc suffici
quiritur saltem attritio formalis, s
ralis, efficax, & vniuersalis (respe
talium) concepta in ordine ad confe
vel saltem absolutionem. Est com
Bon. d.5. q.5. & Scol. ac colligitur ex
Vnde resolues.

I. Non requiratur contritio existi
voluit *Gabriel*.

II. Non sufficit. 1. Attritio exi
tantum, licet inculpabiliter: quia
tritio est pars essentialis. 2. Nec de
absolutionis, sine affectu ad peccat
que, etiamsi tantum confitearis veni
habet sententia communis, contra *A*
quosdam alios, quos sequitur *Tamb*
conf.t.3. v.Dian.p.9. R.31. Vnde pec
ter, qui etiam sola venialia, vel sola

alia confessa, sine omni formali dolore, confitetur: quia non ponit materiam Sacramenti, & saltem periculo sacrilegij se exponit. Ita C. *de Lugo d.14.s.8.& commun.v.Dian.p 3.cap. 4.R.116. Bonac.d.5.quæst.5.sect.1.p.3.* Non tamen est necesse, vt dolor se extendat ad omnia venialia, quorum sibi pœnitens est conscius *Suar.Laym.Lugo.* Imò notat *Tamb.l.c.* satis esse de vno veniali dolore formaliter, etsi plurimum sis conscius, de quibus nec dolorem, nec propositum emendandi habeas, siue ea confitearis siue non.

III. Non absoluitur, qui dolet, licet intensissimè tantum propter infamiam, damna, aliasuè pœnas temporales præcisè, etsi ex inculpabili ignorantia: quia non est dolor supernaturalis, nec ignorantia, aut bona fides potest supplere defectum essentialem, *Bonac.l. c.&c.* Limitat tamen *Reg.*cum *Tamb.de exped. conf.l.1.c.1.* nisi doleas propter istas vt à Deo inflictas, vel infligendas.

IV. Ad attritionem non requiritur vlla intentio, vel duratio temporis, vt vult *Durand.*

V. Etsi debeat esse de omnibus peccatis mortalibus, non requiruntur tamen singuli dolores de singulis vt vult *Angles*: sed sufficit vnus actus, de omnibus simul sumptis, etiam obligatis: ideoque peccat grauiter qui sciens prudens non atteritur vniuersaliter, de omnibus mortalibus nondum remissis. *Bonac.&c. ll.cc.*

VI. Non sufficit dolere quod non doleas, vt habet *Nau.& Sà*: nec velleitas non peccandi. Ratio vtriusque, quia non est dolor de peccatis commissis, cum quo affectus ad ea stare po-

re potest *Henriq.Vasq.Bonac.l.c.n.7.* V
notat, cum actu quo quis dolet se non c
peccatis, plerumque coniunctum esse
de peccatis, etsi pœnitens eum non dig

VII. Etsi dolor hic debeat esse sun
pretiatiuè, ità vt nihil magis detester
peccatum malisque omnia mala huiu
perpeti quam mortaliter contra Deum
non tamen opus est, imò nec expedit,
lares facere collationes; v.gr. mallem
illud malum subire, quàm mortaliter
re; quia periculosæ sunt.

VIII. Qui non vult occasiones pr
peccandi à se amoliri, vel non remittere
mo, vel non restituere, aut satisfacere
debet vel non habet formale (licet prob
cum *C.Lugo l.c.f.5. Lay. Dian.* aliquid
virtuale in contritione vniuersa inclus
ficere, saltem quando non occurrit cogi
peccatis vitandis) propositum, peccata
lia (quando talia confitetur) vitandi
id est, cum quo non possit consistere
actuali erga aliquod mortale non est su
ter attritus. Ratio, quia non est dolor
statio efficax, quippe cum quo possit s
luntas peccandi: nec is se ex toto corde
tit ad Deum, testans peccatum super on
testabile. *Sua.Fern.Lay.l.5.t.6.c.4.Dian*
4.ref.119.&c. commun. Et licet sola v
confitearis, tenetis tamen; sicut dolore
etiam propositum, saltem virtuale, ci
habere, *C.de Lugo d.14.f.8.& 9.* & alij.

IX. Redire sæpè cum eodem morta
est certum indicium deesse attritionem
sit magna præsumptio, præsertim in ij
coguntur confiteri à parentibus, magistr
i

item in ijs, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt quibus proinde absolutio differenda est, nisi id actu præstent. Quanquam possint esse alia signa veri doloris, v.g. si media præscripta sint adhibita occasione vitare, si numerus peccatorum imminitus, si pœnitens omninò asserat, cui plerumque credi debet, cum ipse sit sui accusator, defensor & testis. Quia in re opus est magna prudentia Confessarij, ne pœnitentem seueritate auertat neque etiam lenitate secudat, & peccet pereatque cum illo *Suar. in 3. p. d. 32. s. 2. Sanch. l. 2. in decla. c. 32. & l. 3. cap. 5. C. Lugo l. c. n. 166. & 169.* contra quorum, aliorumque communem sententiam, docent apud *Dian. Viuald. & Io: Sanc. d. 10. num. 16.* posse toties, quoties confitetur absolui etiamsi nullus appareat profectus, eo quod sine illo possit esse verum propositum: sicut est in ijs, qui venialia semper afferunt eadem. Verùm id probare non ausim, nec videtur esse par ratio *v. Kon. d. 2. d. 14. Dian. p. 1. t. 7. R. 55. & p. 2. t. 2. mis. R. 45. p. 3. t. 4.*

X. Absoluendi sunt ij, qui ex officio, domo, vel negotio, in quo propinquum peccati periculum imminet, discedere nolunt; eo quod sine maxima difficultate non possint, parati interim media præscribenda adhibere. Ratio quia occasio, etiam propinqua, non necessitat ad peccatum, ideoque stare potest cum proposito peccata vitandi. Nec refert, quod quis putet, vel timeat, se vnum, vel plura peccata non vitaturum, quia propositum est actus voluntatis; existimatio autem illa, est actus intellectus, qui ex illo proposito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non

neces-

necessario consequitur. Interim qui ce[...]
impossibile sibi esse, in tali occasione
vitare debet eam deserere, nisi velit
Lay. l. c. C. Lugo l. c. n. 152.

XI. Non requiritur dolor sensibilis,
enim intellectiuus: qui cum sit interi[...]
spiritualis, scrupulosi non facilè deben[...]
quasi sine dolore accedant ad Sacrame[...]
quod nullum sentiant.

XII. Is qui nihil cogitans de confe[...]
attritionem elicuit, non referens eam
cramentum, non potest sine nouo dol[...]
id accedere: quia pars debet referri ad
partem. Ita *Suar. d.* 20. *s.* 4. *Bonac. d.* 5. *q.*
Contrarium tamen videtur docere *C. L*[...]
14. *s.* 4. *n.* 37. quod non est improbabile
l. 1. *c.* 2.

XIII. Non sufficit ad Sacramentum [...]
qui sequitur absolutionem: imò secun[...]
sententiam tutiorem, quam docet *Lay.*
4. *Kon.* debet antecedere etiam confessio[...]
(etsi contrarium etiam probabiliter d[...]
Vasq. Fill. Fagund. C. Lugo de pœnit. d. 14.
Gasp. Hurt. d. 6. *dif.* 5. apud *Dian. & Esc*[...]
E. 6.) Vnde pœnitentes initio ad dolore[...]
citandi, aut si post peccatorum narrati[...]
fiat repetant verbo confessionem, dicen[...]
dolere de peccatis expositis *v. Lay. l. c.*

XIV. Probabile est, eum qui paulo [...]
confessus iterum confitetur, vel eadem [...]
cata, vel quæ exciderant, de quibus antè [...]
plicitè, & in particulari) non doluit non [...]
ri elicere nouum dolorem, *C. Lugo d.* 14
Dian. p. 9. *t.* 3. *R.* 50. & 51. & consequente[...]
test moribundus propter periculum inst[...]
mortis absolui, audito tantum vno alte[...]
pe[...]

eccato; & deinde si superstes maneat, audi-
is reliquis iteratò absolui in virtute doloris præcedentis *Tamb.*

DVBIVM III.

Qualis confessio requiratur?

ARTICVLVS I.

An debeat esse integra materialiter?

Respond. Ad confessionem, per se, & ordinariè requiritur integritas materialis, sita in eo, vt postquam diligentius te excusseris, & conscientiæ tuæ sinus & latebras (ita loquitur *Trident. sess.* 14. *cap.* 5.) exploraueris confitearis omnia mortalia memorię occurrentia, nondum confessa, eorumque numerum, & circumstantias, quæ speciem mutant. Patet ex *Trident. loc. cit.* & est certum. Ratio quia alias nec iudicium sacramentale rectè administrari, nec æquitas in pœnis statuendis seruari potest.

Dicitur I. *Per se, & ordinariè:* quia per accidens, & extraordinariè, sufficit integritas formalis, *v. dub. seq.*

Dicitur II. *numerum*: intellige certum, qui si non constet, dic probabilem, addendo, *plus minus*. Quod si deinde deprehendas te errasse, non teneris iterum confiteri, nisi notabiliter fuerit maior. *Fagund. Sanch. Hurt.* contra *Reg. Fill. & Sà*, qui dicunt verba, illa, *plus minus*, tantum extendi, ad vnum vel duo supra numerum iudicatum. Sed quamuis hoc sit verum in numero paruo, & denario v.g. non tamen in alijs, v. grat. cen-

tenario, millenario, &c. quia verba illa non habent sensum absolutum, sed respectiuum, ad numerum cui adduntur, qui quanto fuerit maior; tantò etiam maior verbis istis intelligetur, dummodò tamen sit paruus respectu alterius cui adiungitur, quod prudentis arbitrio æstimandum est. Ita *Dian. p. 2. tom. 3. Res. 199. ex Nauar. &c.* Item *Card. de Lugo dub. 16. n. 94.* Quod si autem nec probabilis haberi potest, dicenda est consuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, septimana, mense, vel anno *vid. Fil. tom. 7 cap. 4. Dia. par. 3. tom. 4. resol 94. Gasp. Hurt. dub 9. dif. 5. Card. de Lugo dub. 16. num. 79.*

Dicitur III. *Quæ speciem mutant*: quia etsi probabile sit quod docet *Suar. Koninc.* & alij, etiam eas, quæ notabiliter in eadem specie aggrauant, (hoc est, quæ iuxta cuiusque conscientiam excedunt ordinarium peccandi modum) esse explicandas, ob rationem allatam in responsione. Contraria tamen sententia, quam ex *D. Thom. Syluest. Nau.* docet *Vasq. Reg. Bon. C. Lugo d. 16. s. 3.* etiam probabilis est, & tuta, saltem si excipias 1. Gradus consanguinitatis, incestu. 2. Quantitate furti, iniuriæ, &c. quæ egent satisfactione. 3. Quando vno actu plures sunt occisi, vel infamati, vel apud plures. 4. Odium diuturnum: quia tunc solent plures actus fieri *vid. Reg. l. cit.* 5. Peccatum inter confessarium & pœnitentem. *vid. Fill. de imped. matr. cap. 5 quæst. 5.* 6. Si circumstantia inuehat censuram, vel reseruationem, vel ad necessariam pœnitentis directionem, à confessario prudenter interrogetur. *Vnde resolues.*

I. Ad integritatem confessionis prærequiritur diligens examen, pro capacitate pœniten-

entis, temporis mora, & cœteris circunstantijs. Ad id autem sufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens, in arduis negotijs adhibet, vel qualem, moraliter loquendo, docti & timorati adhibere solent, etiamsi quis putet, maiore diligentia plura se reperturum. *Bonac.tom.1.dub.5.quæst.5. Laym.lib.5.tom.6.cap.8.* Post mediocrem autem istam diligentiam non tenetur de ante acta vita vlterius cogitare: & si quid occurrat, quod videatur non esse in confessione explicatum, potest sibi persuadere, cum cæteris id memoratum fuisse. *Dian.part.3. tom.4. Res.107.* ex *Sancio*.

II. Examen hoc à confessario potest suppleri: quod tamen *Suar.* reprobat, in confessionibus longis diligentiorum, eo quod impossibile fere sit, vt quis repente rogitus omnia recordetur: & tantum admittit in rudibus: quos etiam monet *Sà V. Confessio*, bona fide confessos, non nimis rogandos de confessionibus præteritis, nisi intelligatur aliquid necessarium defuisset *vid. Fagund. Dian.part.3. tract.4.res.89.*

III. Non est necessarium peccata scribere, ne memoria excidant, vt contra *Bonac.* docet *Suar. Vasq.* & alij. Imò *Sotus* dicit, id non consulendum, ob periculum euulgationis. Melius tamen *Laym.* & *Konin.* alij asserunt, suadendum esse dummodò vitetur anxietas nimia, propter quam scrupulosis prohiberi potest.

IV. Inualida est confessio non integra, ex ignorantia vel negligentia mortaliter culpabili, vt verius docet *Suar.* & alij communiter contra *Sotum* & *Canum* quia *Trid.* requirit diligens examen.

V. Non officit integritati; per se l… si quis subinde grauiùs lapsus id alt… confiteatur, & deinde ordinario suc… tantum,(qui imprudenter id ægrè fer… bebit, aut reprehendet) nisi tamen e… ne, moneat in mortali occasione pecca… ideo circumeat, vel liberius peccet; t… grauiter peccabit, & ob defectum att… confessio erit nulla. Ita *Fill. Lay. l. 5. to… go dub. 16. n. 57.*

VI Ex circumstantijs minuentibus, … tùm explicandæ sunt, quæ vel omnin… malitiam, vel ex mortali faciunt veni… paruitas materiæ, indeliberatio, &c. v… si die Veneris ignorans comedisset car… alioqui notabiliter mutant iudicium … rij, saltem quoad speciem.

VII. Ad seruandum integritatem … nis, peccata mortalia dubia, vt dub… quendo de dubio propriè dicto,) … rienda: vt docet *Suar. in 3 p. to. 4. d. 22* … *7. Sanch. Dian. C. Lugo d. 16. n. 63. Bon… s. 2. p. 2. dis. 4.* & alij commun. contra … vio, tum quia peccata, quæ sunt in … tia; debent manifestari; at dubia sunt … in conscientia tum quia in negotio sa… medio ad hanc necessario, non tam … cum illud axioma: *Melior est conditi… tis*, quàm hoc; *In dubio tutior pars … est*. (Excipiuntur tamen scrupulos… quibus diu post patratum peccatum … tur aliquod dubium; si alias soliti … licitè confessionem instituere: quia ne… bium prudens) Quòd si post modum … notitiam certam, idem rursus esse … dum tanquam certum, docet *Tu…*

ianc. 1. mor. c. 10 n. 69 Dubitat tamen C. Lugo d. 16 s. 2. n. 79 & 92. suadetque id vt securius. v. Dian. p 3. t. 4. R. 60. & 107. Si verò peccatum confessus est vt certum, & post ea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri vt dubium. Lugo, Tamb. de exped. conf. l. 1. c. 1. qui idem censent, etsi postmodum certò comperiat se non fecisse. Monent autem Sua. & Tamb. l. c. si quis sola peccata dubia confiteatur, monendum vt addat aliquod certum ex aliis confessis. Quod si id haberi non possit, absoluendum sub conditione.

ARTICVLVS II.

Quando sufficiat confessio integra formaliter?

Resp. Etsi adhuc Sacramentum requiratur semper aliqua confessio, non tamen semper opus est, vt ea sit integra materialiter, modo fit talis formaliter, seu moraliter, id-est, quantum moraliter loquendo hic & nunc potest fieri, etsi postea debeas, si possis, supplere defectum, non statim, sed quando rursum confiteri obligaberis, aut voles. Porrò quando talis confessio sufficiat, sequentes regulæ docent.

Prima. Quandocumque quis ad materialiter integre confitendum physice est impotens, sufficit integritas formalis: quia præceptum diuinum non obligat ad impossibile. Vnde possunt in sequentibus casibus absolui: 1. Mutus, etsi vnum tantum vel alterum peccatum per nutus significauerit: nisi tamen scripto possit confessario exhibere: ad quod

tunc eum teneris probabilius eſt, vt com
ter docetur, contra *Caiet. Naua.* & alios.
dus, qui non poteſt omnia explicare. *Lay*
*tom.6.ca.*8. 3. Ignarus idiomatis, tempor
cepti, vel alterius neceſſitatis, etſi non i
intelligatur, ſi neque confeſſarius lingu
rus, neque interpres haberi poſſit; imò e
ſit interpres: non enim tenetur per eum
teri, vt docet *Suar. Vaſq. Dian.* niſi fortè
riculo mortis, in quo aliqua minora co
ſufficiet. *v. C. Lug. dub.* 15. *num.* 61. 4. Mo
dus, vſu linguæ ſubito deſtitutus, ſi petat
ui, ac det ſigna doloris, vel ante dederit
alijs; modo id fecerit in ordine ad Sacr
tum, quod de quouis in eo ſtatu præſume
videtur. Quo caſu, ſi (ſaltem coram ipſo
mo) ſiue ab vno, ſiue pluribus, mediati
immediatis teſtibus detur teſtimonium, S
dotem non tantum poſſe, ſed probab
etiam teneri abſoluere, (ſaltem ſub con
ne) docet *Dian. & C. de Lugo dub.* 18. *n.* 8
ex multis alijs. Item *Bon.* citant de la
nem Cardinalium pro ſe; & *Præp. qu* 4.
quod ſic & ægri neceſſitati, & reuerent
cramenti conſulatur. Dixi *ſaltem* quia
l. 2. *exp. conf.* citans *Kon. Præp.* & *Lugo*
poſſe & debere abſolui abſolutè, etſi
ſens, qui de ſigno coram ſe dato te
fuit. Denique ſi nullum ſignum dederi
lo modo abſoluendus eſt, cum actus iu
lis non exerceatur, niſi præceſſerit accu
licet enim recentiores quidam, vt *Ta*
exped. conf. l. 2. *c.* 10. citans *Homob. &*
item *Phil. Seruius in amico fideli par.*
Ant. de lir. Bart. de S. Fauſto, &c. ce
poſſe, imò debere abſolui ſub conditio
d

dummodo aliàs probè & christianè vicerit, eo quod præsumi possit interius elicuisse contritionem, idque *Dian.p.4.t.4.R.92. & p.9.t.6. R.20.* ex *alijs* 12. iudicet probabile; ab alijs tamen merito reijcitur, vt *Suar.Vasq.Kon.Mercer. Lugo d.17.s.3. Malder. &c.* ipsoque *Diana l.cit.& alijs* 12. apud *Auersam*: quia deest omnis externa confessio, quam esse partem essentialem huius Sacramenti constat ex *Trid.s.14. can.9.* & ex nullo signo rationabiliter præsumi potest vt suppono. *v.Lugo l.c. Auersam q.10. s.18.* vbi notat absolutionem, quæ ijs, qui inscripti sunt in Societatem Rosarij, solet in infirmitate impendi sine omni confessione, nō dari tanquam Sacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramētum, sed ad Indulgentiam, & remissionem pœnæ consequendam.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel confessario imminet periculum vitæ, quod nec *illum* integrè confiteri nec nunc audire patiatur, sufficit integritas formalis. Ratio, quia tunc materialis non est possibilis moraliter, quod valet sequentibus casibus.

1. Si pœnitens v.g. infirmus, vno alterove peccato dicto deficiat, vel sit graue periculum ne deficiat.

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur viaticum, deprehendatur multas confessiones fecisse inualidas, & grauitas morbi non patiatur dilationem absolutionis *Gra. Zam. Dia p.5.t.3.R.75.*

3. Si ipse Sacerdos in periculo constitutus, videatur ante moriturus quam pœnitens absoluatur.

4. Si tempore pestis prudentum iudicio moraliter certum periculum sit, ne confessarius

inficiatur; qui si tamen totam audir
nebitur ad eam pœnitens.

5 Si immineat conflictus, vel sit n
moribundorum, v.gr. in naufragio, n
omnes audiri. In quo casu possent etia
simul dicto vno peccato, quod minus
(vel etiam secundum quosdam, si a
non possit, dicendo in genere se esse p
absolui dicendo, *Ego vos absoluo, &c*
Absolutio, & Con. de sacr. d.7.d.9.

Tertia. Quando ex confessione ce
ti, vel circumstantiæ timetur merit
damnum proprium, vel alienum, siue
rij, siue alterius, corporale, vel spiritu
id reticeri. Ratio, quia præceptum di
integritate, non obligat cum tanto i
do, quod tantum esse posset, vt peccar
do, v.g. 1. Si Sacerdos certum peccatum
iturus (intellige cum *Kon. C. Lugo d.2*
quod pœnitens ipse non teneatur re
2. Si sciat v.gr. mulier, ex certi peccat
confessario fore periculum ruinæ. 3. Si
ti inde immineat graue damnum, v
lum, vitæ, vel famæ. In his tamen casi
tur requiri necessitas confitendi, v.gr
munionem annuam, vel si longo tem
qui esset differenda *vid. Fill. tom.27.c.*
l. c. Vbi monet, talia damna aut per
facilè fingenda esse, & quidem in Reli
posse locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccat
circumstantiam, non possit confiteri
latione sigilli, v. grat. si inualidè a
simoniacum, nec posse confiteri,
qui facilè inde posset conijcere, qui
esset.

Ex omnibus suprà dictis sequitur excusari etiam sequẽtes ab integritate materiali. 1. Qui habent casum reseruatum, de quo *infrà Lay l. 5. t. 6. c. 12.* 2. Scrupulosum, qui perpetuò angitur de oblitis. 3. Quem Sacerdos absoluit ante finem, nolens omnia audire, vt habet *Bon.* hic. 4. Quem fallit memoria, ita vt dicat, se scire in genere quod peccauit mortaliter, non occurrere autem speciem peccati: etsi tunc veniale aliquod addere sit consulum. Ita *Kon. & Laym. l. c.* contra *Sotum, & Medin.* 5. Eum qui extremè rudis, vel simplex, dicit se dolere de peccatis, nullum tamen in specie, ne veniale quidem sciat dicere; qui etsi speculatiuè loquendo posset absolui, practicè tamen non expedit, sed data benedictione permittatur communicare. Ità *Laym. l. c.* 6. Qui aliquod peccatum non potest confiteri, sine complicis infamatione; v. gr. si peccasses cum matre, vel sorore, quam confessarius nosset (tunc enim si alium confessarium non potes habere, quem alias adire teneris) sufficere imò deberet dici, quod animo cum ea, vel in genere, cum aliqua fornicationem, vel incœstum commisisses, reticendo gradum primum vel secundum, quoad licebit sine manifestatione complicis, cum proposito confitendi integrè Sacerdoti alteri, proxima occasione. Ita probabiliter *Nau. cap. 7. Bonac. Can. Valent. Prapos. hic dub. 6. Gamaz &c* Ratio est, quia quando duo præcepta diuina concurrunt, naturale & positiuum, quæ simul seruari non possunt, præferendum est naturale, quia strictius obligat. Etsi probabilius contrarium doceant *Fill. Suar. Vasq. Less. C. Lugo d. 16. nu. 394. Hurt. Kon.* & alijs communiter. Vnde talis saltem non tenebitur tacere id peccatum,

ne complicem infamet; nisi commodè possit; (quod *C. Lugo* extendit etiam ad non complicem; sine cuius manifestatione peccatum explicari non potest) ideoque confessario curandum, ne nominentur personæ, nisi ad pœnitentis directionem opus esset; tunc enim infamia ista non tanti æstimatur: eamque sibi imputet, qui peccauit. Conferendum tamen est commodum directionis cum infamia. Ratio supra dictorum omnium, quia in his casibus moraliter non potest fieri confessio materia licet integra. *Laym. c.8. Fag. p.1.t.3. v. Dian. p.3.t.4. R.64. & 131. & p.1.t.7.R.49. Les. l.2.c.11.d.11. Tãb. de exp. conf. l.2.c 9. § 2.* vbi docet probabile esse, quod talis pœnitens propter solam consolationem, quam sentit ab amico vel docto confessario, possit ei confiteri, etsi alium habere possit.

ARTICVLVS III.

Quæ sint reliquæ conditiones confessionis?

Resp. Præter integritatem sunt hæ tres.

Prima Vt sit vocalis, scilicet ordinariè idque propter vsum, & praxim Ecclesiæ grauiter obligantem; nisi subsit iusta causa, vt impotentia, siue physica, siue moralis; quæ si adsit, potest fieri nutu, scripto, aliove signo; v. gr. si quis ob anxietatem loqui non possit; aut puella supra modum verecunda, aliter se non possit explicare, quam scripto, quo à confessario lecto, addat voce, de his me accuso. *Suar. Vasq. C. Lugo, Lay. l 5. t.6. c.6. n.3.* Imò qui aliter non potest, tenetur iuxta communem sententiam confiteri per nutus aut scriptum tempore præcepti, etsi id, quoad scripturam, non admittant *Nau. Tol. Sotus,*

ns, Valent. Dia. extra articulum mortis. *v. Lug. d. 15. n.87.* Similiter suadendum esse surdis, vt confiteantur scripto (licet ad id non teneantur) ne ab alijs audiantur: Eandemque ob causam eos non interrogandos nisi de planè necessarijs, ex *Possev.* docet *Dian p.3. t 4. R.127. & p. 5. t 6. R.5.* Vnde resolues hunc casum.

Is qui extra necessitatem, totam confessionem facit nutu, vel scripto, mortaliter peccat, ac consequenter non absoluitur. *Dian. p.4. t.4. R. 127. ex Sylu. v. Fill. t 1. t.17. c.1. Kon. d.6. dub.1. Suar d.21. s. 3. n.5.*

Secunda Conditio, vt sit secreta, ideſt, vt fiat soli Sacerdoti, non quidem ex necessitate, sed vsu Ecclesiæ. Publica autem, qualis in naufragio, prælio, hospitali, vbi alij adiacent, vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu peccatorum occultorum) nisi ex charitate sui eum, qui in articulo mortis dubitat de contritione: ac tum adhuc sufficit ea confiteri quæ minorem pariunt infamiam. Ita *Suar. Fag. Dia. p. 3. t. 4 R 29. &c.* Vnde resolues.

Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publicè, vel per interpretem, quia peccatorum oblitorum confessio tantùm obligat ex præcepto positiuo diuino, quod in hoc casu cessat. *v. Lay. c.6. Dia. p. 3. t. 4. R 128 & 129.*

Tertia Conditio, vt sit vera. Quod requiritur essentialiter in materia substantiali & necessaria: quia alias in re graui decipietur iudex: neque esset confessio integra, ideoque irrita. Non tamen in materia libera, tum quia falsitas signi in occasione circa materiam accessoriam, non facit sententiam irritam,

tum quia talis tantum peccat venialiter, cum non sit grauiter iniurias Sacerdoti, nec Sacramento. Ità *Nau. Suar. &c.* Vnde resolues.

I. Non est mortale, nec irritat Sacramentum. 1. Si in confessione mentiaris leuiter, circa res non pertinentes, aut non necessarias ad Sacramentum, v. gr. si historiam falsam narres, vel si neges veniale vel mortale, quod non teneris confiteri. 2. Si falsò te accuses de veniali: quod tamen mortale erit, si id facias non dando aliam materiam cum sic formam reddas irritam, & sacramentum, nisi tamen facias ex scrupulo perturbatione. Ita *Suar. Fill. t.1.t.7. c.4. Laym. l.4.t.6.c.8. Dian. p.3.t.4.R.96.*

II. Sacrilegium est, & absolutio nulla. 1 Si mortale, quo confiteri teneris, & putas esse, neges aut tegas ne intelligatur. 2. Vt communiter docetur contra *Syl.* si mortale tibi falsò imponas; nisi tamen fiat ex simplicitate scrupulo, &c. 3. Si neges vel mentiaris circa peccata alias ritè absoluta, quando Confessarius vt iudex vel Medicus de ijs aliquid, vt necessarium ad præsentem confessionem interrogat. *Lugo d.14.s.10 Tamb.l.2.c.10.§ 2.* secus si ad præsentem confessionem non faciat. *Ibid.*

ARTICVLVS IV.

Quando confessio sit inualida, & quomodo iteranda?

Resp I. Id contingit ex duplici capite.

Primò ex parte confessarij, si iurisdictionem non habuit, vel certè impeditam per censuram: vel si formam substantialiter vitiauit: vel non intendit absoluere, vel peccatum nullum intellexit.

D.co,

Dico, *nullum*; quia si ob surditatem, somnum, vel distractionem, aliqua licet mortalia non intellexerit, sine culpa pœnitentis, probabilius est, valuisse absolutionem, ac postea tantum repetenda esse non audita, vt contra *Sylu. Nauar. & alios* docet *Henriq. Lay. l 5. t. 6. c. 9. Dian p. 4. t. 4. res.* 198. Addo *sine culpa*: quia si semidormienti mala fide confitearis, peccas & confessio est inualida, ideoque repetenda. *l. c. c* 10. *§.* 3. Denique addunt aliqui cum *Tol.* si confessarius indoctus non potuit discernere mortale & veniale inualidam esse. Verum id *Sua. Laym.* & alij passim reijciunt & quidem, etiamsi Confessarius putasset esse veniale, quod fuit mortale, ideoque confessionem bona fide tali factam, non esse opus repetere. Ita & *Henr. Sanc.* 1. *mor c.* 20. *n.* 69. *Dian. p.* 3. *t.* 4 *R.* 121. contra *Vasq* Dixi, *bona fide*, quia si mala fide, v. gr. quia quæsiui talem confessarium, qui tibi mederi non posset, debes repetere: cum enim actu peccaueris dum confitereris, non fuisti ritè dispositus, ideoque nec absolutus. *Tamb. l.* 2. *c.* 10. *§* 3. Denique si finita confessione intelligas Confessarium aliqua non percepisse (siue propter somnum, distractionem) nescias autem quæ sint illa, teneris repetere confessionem, si breuis fuerit: quia de singulis prudenter potes dubitare: si autem longa fuerit, ait *Tamb. l. c* non teneri, ob rationem contrariam, & satis esse confiteri, quod dubites an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit.

Secundò. Inualida est ex parte pœnitentis, si fuit excommunicatus, de quo infra: si mortale tacuit, vel de eo falsò accusauit; si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia, item si non fuit attritus (quod patere-

solet inde si sponte quæsierit confessa
dum, indoctum, cæcum, &c. *v. San*
si nolit tollere occasiones, &c. *vide D*
4. tom. 4. R.201.) quibus addi potest
mum, si peccatum carnale confessus
complici.

Resp. II. Si confessio apud eundem
rium iteretur, sufficit vno verbo in c
se accusare de peccatis ante illi cognitis
modò is eorum recordetur, saltem in c
aut status ac vitæ hominis in communi,
nitentiæ à se impositæ, vt docet *Vasq. T*
Sà, Dia par.3.t.4 res.123. Imò si nihil
sed tantum, quod sibi confessus fuerit, r
tur, valide, etsi illicitè, absoluturu
Laym & Dian l.c. Idem absolutè docet G
Mercerus in 3.p. q.9. n.1. cum quibus *Di*
t.14.R 51. se retractans, probabile censet
etiam licitè possit absoluere.

Resp. III. Raro obest defectus ex part
fessarij, si pœnitens eum inculpabilite
rat; quia in confessione sequenti abs
etiam ab ijs, à quibus se bona fide abs
putabat. *Vnde resolues.*

Is qui à puero peccatum aliquod graue
mollitiem, inculpabiliter omisit, vt qu
tauit leue esse vel nullum, non ideo tene
petere alia peccata (vel confessiones int
dias) sed hoc tantū, vt docet *Bon. Sanc. t.2*
Vasq. in 1 p.t.4 q.92. Sanch. hic, Laym. c.
dens, si simplex rusticus, qui tota vita ta
fecit confessiones generales, nihil confit
specie, nec aliter instructus sit, etsi is vali
absolutus, cum onere, vt cum melius cog
rit, omnia subijciat clauibus: si tamen v
quando ingens est copia pœnitentium, vt
disp

disponi non possit ad omnia repetenda, posse eum absolui, auditis tamen peccatis ab vltima confessione factis cum obligatione, vt melius faciat. Ita *Lay. l c c. 9 n. 4. v. Dian. p. 3 t 4. R.* 108. vbi addit ex *Nau. Syl. Beia. Vasq. Reg t. 1. l. 6. cap 5 § 3. num* 153. & *Io. Sanch* etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale v. g. mollitiei (vel numerum, aliamve circumstantiam necessariam) omissæ, is, non ideo teneri repetere confessiones intermedias, bona fide, & legitimè factas, in quibus ex naturali obliuione defectum illum non fuerit confessus, cùm validæ fuerint, & manent validæ.

DVBIVM I.

De Satisfactione.

ARTICVLVS I.

Quæ eius necessitas, & quantitas?

Resp. I. Satisfactio, seu Pœnitentia à confessario data, est necessaria necessitate, non sacramenti, sed præcepti; ideoque à confessario regulariter imponenda est (secundum *Suar* & *Reg. t 1. l. 7. n 2.* sub mortali *Car* tamen *de Lug.* concedit, ex paruitate materiæ posse venialiter peccari, vt *v. d. 25. nu. 47.* v. gr. si ob peccata venialia leuis pœnitentia esset iniungenda, eius enim voluntariam omissionem venialem tantum esse. Ita etiam *Dian. par. 6. t. 6. R* 44.) Et quidem proportionata, tum peccatis, tum facultati pœnitentis. Ratio prioris est, quia est pars Sacramenti, non essentialis sed integralis tantum, habens effectum ex opere operato, & maiorem vi Sacramenti, quam sine eo.

V. Non officit integritati; per se loquendo, si quis subinde grauiùs lapsus id alteri prius confiteatur, & deinde ordinario suo venialia tantum,(qui imprudenter id ægrè feret,prohibebit, aut reprehendet) nisi tamen ea occasione, moneat in mortali occasione peccandi; aut ideo circumeat, vel liberius peccet; tunc enim grauiter peccabit, & ob defectum attritionis, confessio erit nulla. Ita *Fill. Lay. l. 5. to. 6. C. Lugo dub. 16. n. 57.*

VI Ex circumstantijs minuentibus, illæ tantùm explicandæ sunt, quæ vel omninò tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem, vt paruitas materiæ, indeliberatio, &c. verb. grat. si die Veneris ignorans comedisset carnes: vel alioqui notabiliter mutant iudicium Confessarij, saltem quoad speciem.

VII. Ad seruandum integritatem confessionis, peccata mortalia dubia, vt dubia, (loquendo de dubio propriè dicto,) sint aperienda: vt docet *Suar. in 3 p. to. 4. d. 22. s 9 num. 7. Sanch. Dian. C. Lugo d. 16. n. 63. Bon. d. 3. q. 5. s. 2. p. 2. dis. 4.* & alij commun. contra *Kon.* Ratio, tum quia peccata, quæ sunt in conscientia; debent manifestari; at dubia sunt vt dubia in conscientia tum quia in negotio salutis, & medio ad hanc necessario, non tam habet locum illud axioma: *Melior est conditio possidentis*, quàm hoc; *In dubio tutior pars eligenda est*. (Excipiuntur tamen scrupulosi, & ij, quibus diu post patratum peccatum suboritur aliquod dubium; si alias soliti sint sollicitè confessionem instituere: quia non est dubium prudens) Quòd si post modum accipiat notitiam certam, idem rursus esse confitendum tanquam certum, docet *Turrian.* &

.7.R.5.& p.9.R.54.& alijs non immerito reijcitur, eò quod verba, vt pote merè deprecatoria non habeant vim eleuādi omnia opera bona ad efficaciam Sacramentalem, *Auers.q.15.s.7.*

III. Minor iusto licite datus ex causa, qualis, v.g. est magna contritio 2. Fragilitas animi vel corporis, ob quam timetur maiorem non impleturus 3. Tempus Iubilæi, vel indulgentię plenariæ. Ita *Suar. Henriq. Lay.*

IV. Non potest iniungi, 1. Ingressus religionis, vt docet *Sà, V. satisfactio;* quia id nimis durum videtur. 2. Pœnitentia publica, si sit periculum reuelandæ confessionis, alias interdum pro publico peccato, potest & expedit.

V. Etsi posit, & aliquando ob fragilitatem pœnitenti etiam expediat, iniungi opus alias debitum seu præceptum, v.g. Missæ auditionem die festo, &c. vt docet *Suar. Vasqu. Laym. lib.5.t.6.c.15.* & alij. Vnde si scrupulosus sæpius redeat ad Confessarium, intra breue tempus semper noua confitendo, non semper necesse est imponere pœnitentiam nouam, cum opus ante deditum posit iniungi. *Bonac. Henrique. Lugo, Dian p.6.t.7.R.6.* contra *Suar. Regi. & Baun.* Si tamen Confessarius non exprimat, censetur imperasse opus liberum, vt docet ijdem, & *Dian.p 3.t.4.R.84. v.Con.d.10.dub.8. Dian p.4 tract 4 R.241.*

VI. Etsi etiam posit iniungi opus internum, vti contra *Marat. & alios* docet *Conint. Hurt.& Dian.part.4.t.4.R.24.* communiter, tamen debet esse externum, & afflictiuum: v.g. oratio, ieiunium, eleemosyna. Nam auaris eleemosyna, luxuriosis afflictio corporis, conuenit. Vtrum vero licite imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari potest. *Vega t.2.*

cap.

cap.64. & Ioannes Sanch. d.16. n.1. Affirmant probabilius *Turr. de pœn. d.37. dub.4. G. Lug. d. 35. s.5. vid. Dian. t.4. p.3. R.54.*

VII. Potest etiam aliquando iniungi cessatio ab aliquo bono opere, (v.g. nimia corporis afflictione) vel abstinentia aliqua vice à communione, ad promouendum maius bonum pœnitentis, si prudens Confessarius ad eum finem expedire iudicet *Salas, Lug. &c.* cum *Auersa q.13. s.3. Ioannem Sancium.*

VIII. etsi possit immediate post absolutionem adhuc iniungi, debet tamen fieri ante, vt seruetur ordo iudicij *v. Dian. p.3. t.4. R.136.* & *p.5. t.13. R.36.* vbi ex *cap. Finali, Ochag.* docet etsi consuetudo habeat vt ita fiat, illam tamen non induxisse obligationem.

Resp. II. Pænitens communiter tenetur sub graui obligatione, pœnitentiam, si rationabilis sit, acceptare & implere, vt habet communis contra *Caiet. Sylu. Nau.* Quorũ sententia ad hoc saltẽ seruiet, vt neminẽ non absolutũ dimittas si vel leuissimã subire velit, vt notat *Sot. & Reg. l.7 c.2. v. Dia. p.3. t.4. R.51. & p.2. t.15. R.52.*

Dixi I. *communiter*: quia probabile est, quod docet *Laym. l.4. t.6. cap.15. Suar.* & *Dian. p.3. t.4. R.136.* contra *Kon. Henriq. & alios*, pœnitentiam sub veniali tantum obligare sequentibus casibus: 1. Si imposita sit pro solis venialibus. Ita citati contra *Henriqu. & Fagund.* 2. Si pro mortalibus aliàs confessis. 3. Omissionem partis non grauis in confessione: mortalium, vel etiam omissionem totius, si leuis sit v.g. vnum Miserere *Koninch. Reg. Fagund.* cum *Dian. p.3. t.4. R.102. & p.6. t.8. R.45.* 4. Si Cõfessarius noluit obligare sub mortali: quia cum possit imponere pœnitentiam liberè; & sine

ne omni obligatione, vt probat *Suar.* hic *d.* 38. *s.* 7. *Henriq. Fill. Fagund. Tann. Con. de Sacr.* *d.* 19. *dub.* 8. *n.* 65. contra *Turr. & Vasqu.* potest etiam sub leui tantum imponere *v. Dian. p.* 3. *t.* 4. *& p.* 4. *t.* 4. *R.* 82. 5. Eum qui lucratur indulgentiam plenariam, liberari ab onere pœnitentiæ, (nisi sit medicinalis) docet *Dian. p.* 5. *t* 12. *R.* 3. & *p.* 9. *t.* 6. *R.* 36. ex *Tann. Gran. Lug. &c.* contra *Valen. Marchan. & Auers.*

Dixi II. *Si rationabilis sit;* quia si iusto sit grauior, ac difficilior nec Confessarius eam moderari velit, non peccabit grauiter pœnitens, si sine absolutione discedens, alterius Sacerdotis iudicio peccata submittat, vt docet *Suar. Kon. Laym.* Imò ad eam non obligabitur, si omnino iniustam esse constet, aut si pœnitens eam non possit implere, vel illius sit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquam tenetur, etsi expediat, vt his, qui siue culpabiliter, siue sine culpa oblitus est, insequenti confessione similem sibi iniungi petat. Ita *Kon. Lay. Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 242. contra *Rich. & Sylu.* qui putant talem confessionem esse repetendam, quod præter citatos, negat etiam, *C. Lugo nu.* 87. ex *Vasq.* docens, talem satisfacere, si confiteatur illud peccatum obliuionis culpabilis. *Vnde resolues*:

1. Is qui pœnitentiam implet in statu peccati mortalis; probabiliter quidem satisfecit præcepto, cum impleat eius substantiam: peccat tamen sed venialiter vt docet *Suar. Lay. Dian. l. c.* quia Sacramenti partem suscipit indigne, & obicem ponit effectui, scilicet remissioni pœnæ (quem tamen, obice remoto, recuperari docet, *Nau. Tol. Caiet. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 85. *Fagund. Suar. &c.* vnde quam primum est implenda, potestque grauiter etiam peccari nimi-

nimirum differendo, quod ex varijs
stantijs iudicandum *v.Dia.p.2.t.15.*
t.13.r.38. Non esse autem graue, seu
si non differat vltra octiduum, docet
Dian. Imò posse differri per annum,
quamdiu non tenetur ad nouum Sacra
pœnitentiæ) vult ipse *Dian.p.9.t.7.*
Amico, Leand. &c. Nisi tamen pœnite
tet, an postea possit implere: eo enim
neri quam primum commodè potest. S
non esse mortale, si oblitus ieiunare
differat in diem sequentem: vel obliga
municare singulis mensibus, differat ad
dies affirmat *Dian.l.c. ex Palao*, præs
causa aliqua, tametsi leui.

II. Pœnitentiam (etiam medicinal
positam sub conditione hac, *si iterum l*
nec teneri acceptare, nec implere, eò qu
fessarius nec Iudex sit, nec Medicus pec
committendorum, docet *Dian.p.5.t.7.*
Palao, Trul. &c. Sed contrarium pro
cum *Suar.* tenet *Auersa quæst.13.s.4.*
imponit eam pro peccatis committen
commissis, sub conditione reincidenti

III. Qui non impleuit intra temp
scriptum, non ideo deobligatur.

IV. Potest satisfacere per alium, cui
sor id concedit, vel qui per se non potes
cet *Reg. Fil. Fagund. Dia.p.4.t.4.R.14*
men non tenetur, nisi Confessor id volu
verò satisfaciēs pro alio, simul pro se po
aiunt, alij probabilius negant, vt habe

V. Non necessario impletur ante
nionem.

Quæres. Quis pœnitentiam possit co
re, & quomodo.

Resp. I. Ex iusta c.uf. , quauis Sacerdos id potest, si de nouo ei confiteatur, vt habet cõmunis sententia contra *Sotum & Vasq.* saltem si peccata non sint reseruata , imò etiam probabiliter, etiamsi talia fuerint, vt habet *Fernand.*

Resp. II. Sine noua Sacramenti administratione , potest id solus Sacerdos , hic iniunxit , si adhuc recordetur statum pœnitentis, & hic ad eum recurrat tempore tam breui , vt moraliter idem iudicium censeri possit , v.gr. intra hebdomadam *Henriq.* & *alij* , imò etsi post longius interuallum. *Lugo, Auersa & Dia: p. 6. t. 6. R. 46.* & *p. 9. t. 6. R. 57.* contra *Palaum, &c.* Ratio , quia iudex incognita causa non potest ferre sententiam . Ita *Syl. Suar Kon Lay Fill. Reg. Fag. & C. Lugo* contra *Nau. Henr. Tol. Sà , Rodriq. Beiam. Valerum, Dian. p. 3. t. 4. R. 53. & p. 2. t. 1. mis. R. 53.* qui dicunt etiam alium posse , non repetitis peccatis . Quæ sententia , etsi non ex ratione, ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilis , (*Diana* enim *l. c.* pro ea adducit 14. Auctores , dicitque esse vsum, siue praxim Confessariorum) & Confessarijs posse seruare, quando pęnitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata , vel tempus id non fert p[ræ]s[e]rtim si ex confessione (nam in ea , & [n]on [e]xt[r]a debet , fieri) aliorum peccatorum , ex præsenti statu pœnitentis , ipsiusque testimonio , habeant aliquam confusam notitiam peccatorum præteritæ confessionis. Ita *Fag. p. 2. l. 9. c. 4. n. 22. C. Lugo d. 25 s. 6. n. 107. & 109.*

Resp. III. Ipse pœnitens non potest commutare pœnitentiam , etiam in euidenter meliorem, vt docent *Sanch. 4. Mor. Coninch. d. 10. d. 12. num. 13. Reg.* & alij , etsi contrarium probabile

babile dicat *Dian par. 3. t. 4. R. 53. t. 2.*
ex *Portel.* & *Villalob.* Sed hoc *Turri*, te
C. de Lugo communi Theologorum &
sensui repugnare dicit *d. 25 s. 6. n. 75.*

ARTICVLVS I

De satisfactione per Indulgentia

§. 1.

Quid sit Indulgentia, & quid ad requiratur?

Resp. I. Indulgentia est gratia, q
aliquo opere, quod concedens præscrib
stito debita Deo pœna temporalis (no
culpa) extra Sacramentum, sacrificium,
tyrium, per applicationem satisfacti
Christi, & Sanctorum, remittitur: idque
modum absolutionis, erga subditos Eccl
nudæ solutionis, erga non subditos v
ctos & cathecumenos, quibus proinde
dantur Indulgentiæ per modum suffrag
Kon. Fill. Sanctarel. Bon. d. 6. qu. 1 p. 1.

Resp. II. Ad valorem Indulgentiæ,
tur causa pia & rationabilis, eaque v
sententia communior *Suar. & aliorum*
portionata effectui, & quantitati Indulg
saltem secundum concedentis prudente
mationem, petendam non ex operis ta
difficultate, sed fine intento, & op
eam vtilitate. Ratio desumitur ex n
dispensationis bonorum, quæ sine causa
feriore facta non valet, & est dissipati
Auct. cit.

Re

Resp. III. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur hæ conditiones. 1. Vt sit baptizatus. 2. Vt sit subditus concedentis. 3. Vt non sit ligatus excommunicatione maiore, vt habet communis, quia hæc priuat communione bonorum spiritualium. 4. Vt sit in gratia saltem quando opus præscriptum completur: quia pœna non remittitur ante culpam. 5. Vt opus iniunctum, moraliter totum, & integrè impleatur. 6. Vt opus præscriptum sit honestum saltem ex obiecto; nam sufficit vitiatum ex fine inhonesto veniali, vel ex alia circumstantia praua, (vt docet *Suar.* & alij *communiter* contra *Kon.*) saltem si nihilominus conducit ad finem Pontifici propositum, vt limitat *Lay.* Ratio prioris est, quia illud opus plerumque complet causam Indulgentiæ, quæ debet esse pia. Ratio posterioris; quia ratio iniuncti operis, est assecutio finis intenti à Pontifice. *v. Laym. Bonac. d. 6. quæst. 1. par. 5.* Vnde resolues.

I. Indulgentijs etiam frui potest qui eas concessit.

II. Non expirant morte concedentis, cum sint gratiæ; nec vt habet *Sà*, ante notitiam reuocationis.

III. Etsi intelligendæ sint, vt sonant; cùm tamen sint gratiæ, largè sunt interpretandæ, (nisi sint de pœnitentiis iniunctis, vt ex *Henriq.* &c. notat *Amicus d. 20. n. 77.*) seruata tamen verborum proprietate. Vnde censendæ sunt perpetuæ, si datæ sunt sine temporis restrictione.

IV. Etsi data pro articulo mortis, secundum *Sà*, expiret quando semel est accepta: contrarium tamen est probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem

Con-

Confessarij, aut alterius ministerium *Qu*
append.t.6.d:3.Expediet tamen moribunc
inuocatione nominis IESV & MARIÆ f
excitare, simulq; in memoriam reuocare i
tionem lucrandi istas indulgentias. *Ibid*.4
babile enim est,si habeat plures imagines g
rosaria,&c. benedicta, posse (siue infruitu
dem cõcessionis,siue diuersarum(toties lu
quoties nomen IESV , reperierit, vel præ
rit opus requisitum. *Ibid* 6 . ex *Suar.Gran*
Sufficit autem ad eas lucrandas quoduis tẽ
in quo verificatur mortis articulus, etsi p
bus diebus ab ipsa morte absit . *Ibid.d.5*.

V. Possunt moribundi plures indulge
plenarias , ob plures titulos concessas simu
erari; v.g. quia habent plura rosaria, vel gr
cruces, imaginesue, quibus sunt applicatæ
titulo suæ religionis , Confraternitatis ,
dummodo non requirant certa opera pro
ciali necessitate applicanda *Quint. in app*
t.4. d.4. idque , etiam eas , vel earum ali
ignoret , aut non recordetur . *Ib.ex Lug. D*
& *alijs* 6. contra *Rodriq.Trull.&c.*

VI. Requiritur autem vt moribundus cr
granum , imaginem , &c. secum habeat in a
culo mortis , vt ratione illius lucretur ; &
dem vt tutius ac certius obtineat , eius hal
dominium seu possessionem, & apud se ten
Non tamẽ est necesse, vt collo appensa, brac
obuoluta, manu ve apprehensa sint ; etsi ali
horum modorũ habere si tutius) sed sufficit
se in lecto , vel iuxta moribundum : licet ip
nec videat, nec tangat,nec sciat,aut recorde
se habere(nisi aliud exprimatur.) Sufficiat
habere cõmodata , seu quoad vsum (præfer
si id in ipso indulto exprimatur , vt in Ca

Bosro

Borromæi; & quinque Sanctorum sit) Neque necesse est retinere, donec expiret, (etsi hoc sit tutius) sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen IESV, si hoc requiritur, inuocare. *Ibid. d. 6.*

VII. Concessæ viuis non possunt applicari defunctis, nisi id exprimatur: quia pendent à voluntate concedentis.

VIII. Probabile est, concessam pro certo tempore, posse sæpius obtineri, repetendo opera præscripta: v.g. eodem die, nisi addita sit restitutio quia fauores sunt ampliandi. Ita *Henr.* & *Rodriq.* Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatem concedentis contrariam rationabiliter presumptam. *v. C. de Lug. d. 27. s. 6.*

IX. Etsi consultum sit, vt opera omnia sint in gratia; id tamen non videtur simpliciter necessarium. Laborandum tamen est concionatoribus, & Confessarijs, vt cum Indulgentiæ promulgantur, populum ad seriam confessionem excitent.

X. Vt quis lucretur pro defunctis, probabiliter non requiritur, vt sit in gratia; quia tantum ponit opus tanquam conditionem, quo posito Pontifex applicat defuncto Indulgentiam, siue satisfactiones Christi, & Sanctorum. Ita *Escob. t. 7. E. 5. c. 7. nu. 45. Suar.* & *Prap. in 3. p. q. 14. d. 15. n. 83.* Contrarium tamen docet *C. de Lugo d. 27. n. 75.* requirens statum gratiæ, saltem in fine operis: quæ sententia tutior est.

XI. Opus præscriptum dum fit, debet esse vtile ad finem à concedente intentum, qualis est, v. grat. eleemosyna, præscripta pro redemptione captiuorum, etsi fiat cum, aut in peccato (modo aliud opus ei iniunctum, & præscriptum, in gratia fiat. *v. C. de Lugo d. 27. nu.*

84.) non autem oratio præſcripta a
dum Deum, ſi ipſamet ſit peccatum
circumſtantia, vti nec ieiunium, ſi te
item nec viſitatio Eccleſiarum, ſine v
tione. Ita *Laym. Bon. & alij*.

XII. Poſſunt vno & eodem opere
dulgentiæ, diuerſis vijs conceſſæ, luc
opus ſit æque vt vtile ad finem vtr
dulgentiæ, nec ſit iterabile intra iden
v.g. ieiunium: vel communio. Ita *Prap*

XIII. Non lucrantur Indulgentia
ex impotentia, vel ignorantia, ſiue to
præſcriptum, ſiue notabilem eius part
tunt; v.gr. ſi puer vel ſenex non ieiu
tamen ob grauem difficultatem hic
aliud eſt commutatum *Henriqu. Ca*
5.n.16. 2. Qui opera iniuncta, alio lo
pore, vel ordine, perficit, quàm pra
eſt; vel per alium, qui fuerit cauſa pri
vt ſi per alium ieiunarit, Eccleſias
Nauar. Reg.l.7. Bonac.loc.c. 3. Qui fa
didit eleemoſynam erogandam, qua
nuit, vt habet *Bon.* ex *multis* contra S
aliquid omittit, quòd ſecundùm ſe
probabilem, vel etiam probabiliorem
neceſſarium, ſi tamen ſit neceſſariun
quia communis error non ſupplet defe
Bon. ex *Suar. Sanch. & alijs*.

XIV. Non obſtat effectui Indulgent
ex opere requiſito modicum quid or
v.g. cæremonia in ſacro; vel ſi parum
in ieiunio: quia opus ponitur moral
grum. 2. Si opus requiſitum præſtes p
habentem ſe vt inſtrumentum, v.g. in
ſyna danda *Bonac. loc. cit.* Si eleemoſ
exiguam: niſi tamen in Bulla exprima

dam esse pro cuiusque facultate; tunc enim maior danda est à diuite, quam alio. Ita *Fill. Suar. Sà, & alij*. 4. Si Ecclesiam visitandam non possis ingredi, ob hominum multitudinem, dummodò oratio fiat ante fores, vel in cœmeterio. *Bon*. 5. Etsi in opere præstito non habueris intentionem consequendi Indulgentias, vt docet *Salas, Bon. & alij* contra *Suar*. Et videtur certum, saltem si habueris Interpretatiuam, vt habet *Laym*. 6. Etsi opere fuerint aliunde debita, v.g. ex præcepto Ecclesiæ. Ita *Laym*.

XV. Quando datur potestas commutandi opera præscripta in alia id non necessario fit in confessione, & à confessario, qui audit confitentem; sed potest fieri extra, & ab alio idoneo: ita enim declarat Gregor. XIII. (vbi & in Bulla Indulgentiæ nomine Confessarij, intelligi quemuis approbatum) apud *Henriq. l. 7. c. 10. nu. 8. & Prap. q 14. d. 10. n. 88*.

XVI. Probabilius est, eum, qui tantum partem operis præscripti facit, non lucrari partem Indulgentiæ, nisi tam parum desit, vt censeatur moraliter integrum. Ita *Bon. p. 5. ex Nauar. Suar. Kon. &c.*

XVII. Cum præscribitur, vt visitentur aliquot altaria sufficit ad illa se orando conuertere ex eodem loco, vt habet *Sà, Bonac. p. 1. Suar. Rodriq. Dian*. Limitat autem *C. de Lug*. si sit tali loco, & situ, vt moraliter censeri possit orare ad illa altaria, *d. 27. n. 98*.

XVIII. Cum confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur, venialium, probabilius est, non requiri vt conditionem sine qua non, sed vt dispositionem ad statum gratiæ, *Bonac. l. c.*

XIX. Nemo consequitur plenariam Indulgentiam peccatorum omnium, nisi omni cul-

pa, etiam veniali, liber fit: quando vltim
opus explet. Vnde consultum est, commu
sit vltimum. *v.Laym.*

§. II.

Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat à Iubilæo?

Resp.I. Indulgentia est totalis, siue ple
plenior, plenaria, plenissima, quæ non tant
pœnitentiam iniunctam per confessarium,
Canones, aut secundum hos iniungi debita
sed etiam omnem Purgatorij pœnam tollit.
differt à Iubilæo, nisi accidentaliter priuile
quibusdam, vt quod in Iubilæo licita sit di
satio in certis votis, absolutio à reseruatis
censuris, & quod Confessarius quiuis appr
tus possit elici *V.Sà. V.Indul.Bon,d.6.q.1.p.*

Indulgentia alia est Partialis, qualis
vnius, vel aliquot annorum: item septe
quadragenæ, carenæ: item tertiæ partis
catorum, per quas non significatur tolli tan
durationem Purgatorij; sed tantam pœ
remitti, quanta deleretur per ieiunium vn
aut aliquot annorum, aut quadraginta die
in pane, & aqua, secundùm Canones
imponi solitum. Porrò, quando indulge
plenarijs adduntur aliquot anni, vel rem
tertiæ partis peccatorum, id secundum di
sas sententias, vel ad diuersos concede
referendum est, vel facit ad cautelam,
fortè causa Indulgentiæ non fuerit suffici
saltem valeat ad illos annos lucrandos; v
adiuncta concedatur pro alio tempore, a
& loco; vel denique, vt ea per modum suff
poss

possit alijs applicari, *v. Bellarm. cap. 9*.

Resp. II. Circa Iubilæum notanda sequētia.

1. Anno Iubilæo in Vrbe durante, suspendi solent tantisper extra vrbem omnes Indulgentiæ plenariæ, quod viuos, etiam in carceribus, (non tamen in periculo mortis constitutos, vt contra *Laym. l. 5. t. 7. c. 8. n. 2.* docet *Bonac. d. 6. q. 1. nu. 2.* ex declaratione *Vrb. VIII.* facta Anno 1625. neque quoad defunctus) itemque aliæ facultates, v.g. absoluendi à casibus Bullæ Cœnæ, commutandi vota, dispensandi, &c. concessæ in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non suspenduntur autem Indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio, quā Papa concessæ, nec priuilegia Religiosorum, v. gr. absoluendi à reseruatis, &c. quia tantùm suspenduntur facultates concessæ in ordine ad indulgentias. Ita *Sanch. Henriq. &c.* apud *Dian. tom. 1. tract. bulla cruc. Fillinc. Bonac. l. c. Benzon.* & denique *Card. de Lugo d. 20. s. 8. n. 145.* ex declaratione Vrbani VIII. Anno 1625. Similiter neque suspenditur facultas cōcessa Episcopis per *Trid. s. 24. c. 6.* absoluendi & dispensandi cum suis subditis, in omnibus casibus Sedi Apostolicæ reseruatis, item nec dispensandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonij, aut petendi debitum, &c. quæ ex iure communi illis competunt, *Zerolla V. Annus S. §. 4. Quint. in append. t. 8. d. 16.*

2. Etsi probabile sit, quod docet *Nau.* sæpius lucri fieri posse Indulgentias intra Iubilæum, extensum ad duas septimanas: contrarium tamen verius est, quod *Congregatio Cardinalium* declarauit, vt habet *Bonac.* (ex *Suar. Sanch.*) *d. 6. q. 1. p. 5. num. 32.* qui tamen affirmat in anno sācto posse obtineri toties quoties

opera præscripta præstantur; idque ex c
tione Vrbani VIII.

3. Satisfacere tunc, 1. Qui Sabbatho
primam Dominicam confitetur, vt habet
& *Bon.* & praxis fidelium. Item qui con
& communicat vltima Dominica, clau
Iubilæum. Cætera tamen opera debere f
te, & quidem intra vnam hebdomadam
C.de Lug.d.27.n.105. cōtra *Bon.q.1.q.5*
ordinem inter opera præscripta non ser
3. Si quis intra illud tempus cœperit co
nem, quam materialiter imperfectam op
differri longius, potest tunc absolui à r
tis, & commutari vota: postea vero ext
pus Iubilæi absolui ab omnibus, etia
oblitus est; reseruatis, ac in oblitus eti
pensari: imò potest postea omnia facer
fessor finita confessione, quæ ante quia
causa manet potestas delegati, donec fin
Ita *Sà, Less.l.2.c.49.d.16.Bon.Laym.San*
c.54. Dian.t.2.mis.R.11.

4. Qui neglexit lucrari Iubilæum in
potest alibi, dum ibi durat, lucrari *Sanc*
Dian.p.3.t.4. R.151. Imò etiam in pat
tempore publicationis ex inuincibili ig
tia notitiam illius non habuit *Bott.Dian*

5. Quando duobus diebus immedia
currunt duo Iubilæa, quorum singula con
nem & communionem requirunt, non o
bis confiteri communicare, dummodo pe
res in gratia: alia tamen opera repetenda
Tur.p.2.d.32.d.64.v.Dia.p.4.t.4.R.166

C

CAPVT II.

De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quis sit Minister.

Respond. Est sacerdos approbatus ab Episcopo, (saltem respectu sæcularium) & habens iurisdictionem. Est certum. Ratio primæ partis sumitur ex *Ioannis* 1. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c.* Ratio secundæ sumitur ex *Trid. sess.* 23. *cap.* 15. *de reformat.* vbi decernit, nullum posse audire confessiones sæcularium, nisi habeat beneficium parochiale, vel approbationem ab Episcopo. Addidi *respectu sæcularium*: quia circa confessiones regularium, Concilium nihil videtur mutasse: vnde a ij cuius, etiam non approbato, quem Prælatus præfecerit, possunt confiteri: intellige, quantum est ex vi Concilij: quia *Gregorius XV.* statuit, vt Monialium Confessarius ab ordinario approbatur. Ratio tertiæ partis patet ex *Flor. & Trid. l. c.* quia absolutio est actus iudicialis, qui requirit subditos. *Vnde resolues*.

I. Nullo casu, vel dispensatione hoc Sacramentum validè administratur à non Sacerdote.

II. Vbi *Trid.* est receptum, (secus alibi) nullus Sacerdos, etiam Regularis, validè absoluit, nisi sit approbatus, vel Parochus; cui non solum intra, sed etiam extra diœcesim suam, validè delegatur iurisdictio, potestque eligi in Confessarium, ab omni habente po-

testatem eligendi, quamdiu tamen
rochiam. Ita *Fill.t.1.t.7. Fagund. S*
p.3.t.4.R.126.

DVBIVM II.
Quid sit approbatio, & à quo pet

Resp.I. Approbatio non est collat
ctionis, sed tantum publicum iudic
titudine personæ, ad audiendas co
essentialiter prærequisitum (supposit
dentini) ad iurisdictionem recipie
Sanc.l.6.de m.d.28.& alij. Vnde res

I. Etsi Doctores & Licentiati, ho
promouentur, censeantur, secundum
approbati à Papa, vt notat *Sà V.Con*
babilius tamen est, quod ipsi etiam
probatione licet non deceat, vt ipsi,
res in Theologia examinentur.

II. Etiam Parochus, qui reliquit b
parochiale, debet approbari, si ve
confessiones.

III. Non requiri hanc approbati
auditionem venialium docet *Dian.p.*
R.44.ex Valero. Et ratio esse videtur
probatio tantum requiratur in ordin
dictionem: hanc autem quiuis Sacerc
nialibus, (vti & mortalibus, à quibu
est absolutus) habeat, collatam ab I
ipsa ordinatione, ideoque ab ijs absc
sit, vt habeat *Bo.d.5.q.7.p.2. Vas.Su*
d.18.f.3.d.21.n.1. vbi docet, ab Eccl
non approbatum reddi incapacem iu
nis, tantū in ordine ad mortalia priu

IV. Parochi non possunt adsciscе
ratores, nisi Parochos, vel approb

habet *Fagund. p. 2. l. 7. num. 42. Sanc. &c.* ex de*claratione Cardinalium* contra *Led. & alios. v. Dian. par. 3. tom. 4. R. 147. & Bon. dub. 5. q. 7. p. 4. § 1.*

V. Qui habet potestatem eligendi confessarium, non potest eligere nisi approbatum, vel Parochum.

VI. Ad Approbationem non necessariò requiritur examen, modò adsit iudicium prudens de sufficientia. *Kon. Laym.*

VII. Non sufficit approbatio petita, & negata, vt docetur communiter contra *Nau. Henriq. & Dian. to. 1. §. 2. R. 24.* etsi probabiliter cum prædictis docuerit *Kon. Laym.* regulares Mendicantes, si ab Episcopo repellantur cum manifestè idonei sint, & à Prælatis suis præsententur, posse nihilominus pro confessionibus secularium exponi, vt habetur *Clementia, dudum, §. statuimus*. Illis tamen priuilegijs *Trid.* & *Vrbanum VIII* anno 1628. derogasse, notat *Card. de Lugo de pœn. d. 21. n. 29. & 51.*

Resp. II. Approbatio petenda est ab Episcopo, & quidem proprio scilicet Sacerdotis, vt intelligunt *Suar. Kon. Reg. Fill. & alij*: vel (vt probabiliter vult *Vas.*) pœnitentis. Ratio, quia est actus iurisdictionis vel saltem auctoritatiua declaratio; ergo debet fieri à superiore. Porrò nomine Episcopi, etiam intelliguntur Prælati, habentes iurisdictionem Episcopalem, vt quidam Abbates, & Capitulum Sede vacante, non autem Prouinciales, aut Generales ordinum. *Vnde resolues.*

I. Religiosi, etiam exempti, debent approbari ab Episcopo loci, in quo degunt: quia illius, quo ad hunc actum, sunt subditi.

II. Episcopus in sua Diœcesi non pot probare Sacerdotem alienum, nisi subdat saltem ad tempus.

III. Episcopus potest approbare per se Vicarium generalem, vel alios quoscunc putatos: quia non est actus ordinis, sed dictionis.

IV. Approbatio potest fieri, cum restri ad certum genus personarum, locum, te &c. *Nau. Suar. Vasq.* contra *Vegam*.

V Episcopus peccat, si Sacerdoti (præ Regulari) idoneo, sine causa sufficiente approbationem. *Bonac. Vasq. a.3.d.3.C.a d.21.f.3.n.54 Sanc &c.*

VI. Approbatio semel absolutè concess tantum non extinguitur morte conceden nec reuocari potest, sine iusta causa: ex ca men v.g. mutatione morum, iudicij, &c. vt docet *Suar. Fil.* & alij. Quod si fiat absq rationabili, *Kon. Suar.* & quidam alij, ce reuocationem esse nullam: alij illicitam t *Fill. t.7. c.9 q.12.* In dubio autem, an e causa reuocatio sit facta, præsumendum e Prælato, docet *Card. de Lugo num.67.*

VII. Ex iusta causa possunt, præsertim cessore Episcopo, ad examen reuocari; no tum sæculares, sed etiam regulares: Doce men quidam Mendicantes habere priuil vt non possint reuocari ab eodem, à qu sunt approbati: sed contrarium docet *Su de Lug. d.21. n.61. & 62.*

VIII. An approbatus ab vno Episcopo, in alia diœcesi, sine noua approbatione pere iurisdictionem, controuertunt DD cet vtraque sententia olim videri po probabilis, post decretum tamen *Vrb. VI*

no 1628. apud C. *Lugo disp 21.sec.2 n.29.* negatiua omninò tenenda est. *vid. Auersam quæst. 16. sect 8.*

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex Iurisdictio Confessarij, & vnde eam habeat.

Resp. Est auctoritas aliqua in alium vt subditum, in quem in foro interno, accipit potestatem, distinctam à potestate ordinis: hæc enim datur per Sacramentum Ordinis, & omni Sacerdoti, nec tolli potest; illa per externam concessionem Ecclesiæ, nec omnibus Sacerdotibus, postque ab ijs tolli: ac nisi adsit inualida est absolutio ex *Trid. s.* 14 c.7. Est autem duplex, Ordinaria, & Delegata. Ordinaria est, quam habent ij, qui ex vi proprij officij curam animarum habent, vt Papa, Episcopus, Parochus (huc reuocantur Archiepiscopi, erga, subditos suorum Episcoporum, tunc tantum quando actu visitant) Archipresbyteri, Archidiaconi, Prælati religionum, Vicarius perpetuus Episcopi, vel etiam Parochi. Delegata dicitur, quæ legitimè datur ab habente ordinariam, idque vel tacitè, vel expressè, vt à Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo pro diœcesi, à Parocho pro Parochia; hoc discrimine, quoad Papa possit dare inuitis Episcopis, & Parochis, non contra. Ac licet, exterior iurisdictio expiret morte delegantis, non tamen hæc interior, nisi successor reuocet, vt docet *Sanc. Suar. Kon* contra *Syl & Vasqu v.Lay c.10. num.* 22. Porro huiusmodi potestatem delegatam absoluendi quemcumque, à quibus-

cunque peccatis, in articulo seu pericu
tis (hæc enim pro eodem sumuntur in
v.Dian.p.3. tr.4. R.57 71. & 72.) habet
communi quiuis Sacerdos, etiam excon
catus & degradatus, si alius desit; quoc
quia præsente Parocho, vel proprio Sace
id non posse docet *Vasq. Bon. Kon. Reg*
commun. licet contrarium probabile put
p.1.t.5. R.5. & part.44. R.167. ex *Ange*
Comit. & Sà, confirmatque *Tamb. de exp*
lib.3. cap.7 Ex consuetudine, quiuis to
absoluere potest à venialibus & mo
alias confessis. Ex priuilegio, Religiosi
cantes quosuis fideles absoluere possunt
tenorem suorum priuilegiorum. Ex co
ne Ordinarij directa, quicunque Sace
probatus cui id ille committit. Deniqu
directè is, qui audit eum, qui habet pot
eligendi Confessarium quales sunt. 1. E
Episcopi, omnes, etsi sint tantum tit
item superiores Episcopis, vt Archiep
&c. item Prælati ijs inferiores exempti
bas exemptus (non tamen Abbatissa) G
Prouincialis, Prior (saluis tamen pri
ordinum) *v.Dian.part.4 tom.4.R.1. &*
consuetudine, Cardinales (qui etiam d
cis de confessore prouidere possunt) iten
res, imò multis locis, etiam cæteri Sac
sæculares, vt docet *Valen. Sà, Sua.d.27.*
ligiosi tamen tenentur eligere tales qua
permittunt statuta) item Reges & Pr
(quorum tamen priuilegium ad famili
extenditur) denique domestici Pontifi
Ab homine eam habent quibus siue Po
siue Episcopus, siue Parochus concessit
resolues.

I. Qui habet potestatem delegatam, non potest eam subdelegare alteri, cum diuersa sit potestas vtendi iurisdictione, & eam delegandi: Excipitur. 1. nisi hoc ipsum concessum sit. 2. nisi sit delegatus ad vniuersitatem causarum, vt v. gr. si cui communicetur officium Parochi absentis; vel minorennis, talis enim aliqua exercitia iurisdictionis, ex præsumpta voluntate Ordinarij subdelegare posset non tamen integrum officium. *v. Laym. hic l. 5. t. 6.*

II. Cum iurisdictio respiciat subditos; exerceri eos potest, tam à delegato, quàm ordinario, quocunque loco fuerit, vt docet *Sanc. Henr. Suar. in 3 p t. 4. d. 28. s. 1. & 7.*

III Probabile est, quod absolutus in articulo mortis, non teneatur se postea sistere superiori, vel alteri pro reseruatis (nisi hæc habeant annexam censuram) vt docet *Nau Suar. Merc. Fil. t. 7. c. 10 q. 6 n 288 Bon. d 5. q. 7. p. 1 n. 13.* quia directè absolutus fuit, contra *Hurt. v. Dia. p. 4. t. 4. R. 199.*

IV. Improbitas aut inscitia proprij Sacerdotis non dat iurisdictionem alteri, ideoque tali casu expectandum est, aut ad superiorem recurrendum. Si tamen ignorantia esset tanta, vt confessio illi facta foret inualida, aut illicita, neq; esset alius priuilegiatus, aut habens iurisdictionem, licet alteri confiteri, docet *Nau Vasq. in 3 p. t. 4. q. 93. a. 2. dub. 3. Hur. d. 10. dif. 15. v. Dia. p 4. tr. 4. R. 201. & p. 8. t. 1. R. 86. ex Cap. Placuit de Pœnit. d. 6.* Idem licere, quando quis proprio non potest confiteri sine graui periculo, docet *Tol. Syl. & Medin.* qui idem concedit, quando proprius non vult, aut non potest audire, vel iniuste negat facultatem confitendi alteri, v. gr. [illegible]

cit-

chus concubinæ. *Dia. p.3 t 4. R.79.* ex
alijs 4. Verùm ista communiter refuta
alijs.

V. Etsi grauiter peccare possit prop
neget suis facultatem adeundi alterum
præsumere possit eos iustè petere; si
iniustè neget, probabilius videtur, eos i
ab alieno absolui, vt docet *Sot. Suar. L*
non improbabiliter *Syl. Henr. May. Pal*
Tol. & Dian. p.4. t. 3. R.79. putent, quoc
præsertim si sine periculo salutis, fama
mili, non liceat suo proprio.

VI. Cùm iurisdictio acquiratur rat
micilij, vel quasi domicilij, vel etiam
habitationis, hinc ij qui duobus loci
domicilium, vel quasi, possunt vtrobiq
ui, vt scolares, milites, mercatores; item
peregrini possunt absolui à Parocho l
quo versantur. *v Laym. hic Vasq. &c.*

VII. Validè absoluit is, qui audit
siones, præsente vel sciente & non c
cente Ordinario, v. gr. Episcopo, v
cho, cui constet eum aliundè non hab
dictionem, quia tunc præsumitur ta
dare sufficit enim, vt rectè docet *Fil.*
prac. 2. l. 7. c. 2. facultas interpretatiua
sumpta: modò præsumptio fundetur
quæ indicent consensum præsentem,
casu posito (vti etiam v. gr. si Paroch
iam absens est aliàs significauerit id
tum esse) nam existimatio de futuro
su, vel ratihabitione, quod scilicet
resciuerit futurus sit contentus, non
quia consensus futurus non dat iurisdi
pro tempore præsente, quo datur ab
v. Dian. p.3. t.4. R.68. Sanch. de matr. l

Bec. Kon. qui addit, peccare, si de consensu dubitans incipiat audire.

VIII. Peccat, qui absoluit cum iurisdictione dubia, nisi necessitas vrgeat: qualis est v.gr. quia pœnitens diu non est confessus, vel debet communicare, nec alius adest: tunc enim licitè absoluit cum conditione hic, si possum, & cum onere (etsi *Salas in 2. tr. 8. d.* 1. hoc onus non agnoscat) alias iterum confitendi habêti iurisdictionem certam. Expedit autem tunc veniale aliquod adijcere, à quo directè, & à cæteris indirectè saltem absoluatur. Ita *Reg. Suar. Kon. d. 8 dub. 6 nu.* 43. Quod si tamen ex probabile ratione dubiam resoluat (nimirum habere se iurisdictionem) etsi cum formidine oppositi, absolutè absoluit licite, vt docet *Suar. & Prap. C de Lugo d. 19 num.* 49. tum quia tunc practicè & mortaliter est certus tum quia Papa eo casu dat facultatem, vti & in sequentibus casibus 1 Quando communi errore, v.g. ob titulum coloratum, putatur aliquis esse Pastor, seu habere iurisdictionem, qui non est, ob censuram, vel alium defectum *Bonac. d. 5. qu. 5. s. 2. p. 3. n. 11. Dia. p. 3. t. 4. R* 22. Quod etiam, si desit titulus collocatus, probabile esse docet *Dian. p. 3 t. 4. R. 122. ex Pontio. Molf. & Sanct.* Item *p. 2. t. 2. mis. R. 43.* si quis bona fide tali confiteatur; verum id communiter ab alijs negatur. 2. Cum quis ex consuetudine, præscriptione, aut bona fide, absoluit, aut nescit potestatem suam reuocatam, vt habet *Syl. Nau. Henr. Mald in 2. p qu. 19. a. 5 Sanc. 1. mor. l. 1. c 9 n. 35. Sal. Vasq. v. Dia. p. 1 t. 13. R. 3.* Quãdo secundum probabilem sententiam iudicatur quis habere iurisdictionem, & Sacerdos sequitur fauorabilem *Bon. l. c.* Quia quando

com-

communis est error, Ecclesia dat iuris
uem, propter publicam vtilitatem.
Dia.ll.cc C.de Lugo d.19.n.28.

IX. Nemo tenetur vnquam Paroch
teri, ne quidem in Paschate *Lugo d.*
n.28 &c. cum *Dian p.8. t.1. R.88* Qua
chi frustra nolunt, vt Parochiani co
tur Mendicantibus, etiam in Pasc
cum habeant priuilegium pro omnibu
sti fidelibus *Sua. Kon. Hen. Reg. Zerola c.*
& commun. apud *Bon.d.4.q.1.s.2.p.v*
vt qui docent, confessus Regularibus
in Paschate, teneri iterum eadem
suo Parocho, fiant suspecti de hæresi.
p.4.t.8 R.102. & alij. Vt tamen hu
uilegij, non possunt absoluere eos rel
aut religiosas, qui non habent facult
extra suum ordinem confitendi, vt
muni notat *Rodr. & Com.priuil.Societa*
Absolutio §.1. & ex his *Laym. hic.* Q
uilegio generali non censetur deroga
suetudini, vel statuto particulari,
exprimatur. Vsus tamen fert, vt r
peregrinantes, ex præsumpta volunta
riorum, si ordinis socium non habeant
uis alio, etiam sæculari absoluantur,
reseruatis, in quæ si religiosi Societat
domicilium incidant ordinationes Pr
neralium *c.n. Lay. hic.*

X. Quod si Superiores Regularium M
bus sibi subiectis (idem est de monial
iectis Episcopo) non concedant aliqu
anno alium confessarium, potest & te
lis eum dare Episcopus quod si nec is
ipse eligere possunt. *Quint. t.3.s.26.*
Card. apud *Barbos.*

DUBIUM IV.

Quid sit Reseruatio Casuum, & quis habeat potestatem reseruandi, & absoluendi ab ijs.

Resp.I. Reseruatio hæc, est negatio iurisdictionis circa aliquod peccatum. Ac certum est in Ecclesia potestatem esse, quædam peccata reseruandi, à quibus inferiores Confessarij non possint absoluere, vt sic subditi melius detingatur, & abstereantur à peccatis, quorum difficilem remissionem vident, quamquam nisi graues causæ sint, non debeant quiuis, neque qui potest, quiduis facile reseruare neque qui difficulter veniam dare absoluendi à reseruatis, ne alioqui cedat in destructionem, quod debeat in ædificationem. Porrò etsi quiuis ordinarius potestatem habet reseruandi, in Parochis tamen consuetudo eam abrogauit *v. Suar. d.30.s.5.C.de Lugo d.6.s.6.§.3.* Vnde resolues.

I. Cum non sit obligatio confitendi venialia, ea frustra reseruantur, (etsi fortasse possint, saltem à Papa) ideoque sola mortalia, eaque non nisi externa, grauiora, opere consummata prudenter reseruantur. Vnde *Clem.VIII.* statuit, vt Prælati religionum, si quidem velint, vndecim tantum casus reseruare possint, nec plures sine consensu capituli generalis pro tota religione, vel capituli prouincialis pro prouincia. Quod tamen de culpa tantum, & non censuris intelligendum est: potest enim Prælatus aliquid præcipere, sub excommunicatione sibi reseruata; casus autem *Clem.* sunt sequens.

I. Apo-

I. Apostasia à religione, etiam ret[...] bitu. 2. Nocturna ac furtiua è monaster[...] sio. 3. Veneficia, incantationes, & so[...] 4. Proprietas contra votum paupertati[...] peccatum mortale. 5. Furtum mortale[...] monasterij. 6. Lapsus carnis voluntari[...] consummatus. 7. Iuramentum falsum[...] cio legitimo. 8. Procuratio, consili[...] auxilium, ad abortum fœtus animati[...] effectu non secuto. 9. Occisio vel vu[...] seu grauis percussio cuiusque personæ. [...] sificatio manus, vel sigilli officialium [...] rij. 11. Malitiosum impedimentum, [...] tio, aut apertio litterarum à superio[...] inferiores, vel contra.

II. Is, qui confitetur reseruatum, m[...] est ad superiorem (suadebit tamen c[...] imò aliquando coget, vt ipse Conf[...] cita persona, & casu, à superiore venia[...] absoluendi.) Quod si superior adiri non[...] & sit causa vrgens v g. timor infamiæ, [...] dali, ex omissione confessionis vel con[...] nis, tunc potest inferior absoluere à re[...] cum onere, vt pœnitens se postea su[...] stat. Quod etiam verum est, quamuis c[...] suram annexam habeat. Porrò eo casu[...] non reseruata tãtum confiteri, sufficer[...] probabiliter *Sot. Cord. & Gab. Ant. Pal.* [...] *2.t.4 R.104. & Card. de Lug. d. 4. de Eu*[...] non improbat *D. Th.* tamen *Suar. & al*[...] docent omnia esse confitenda: quod tu[...]

III. Si Superior iniustè neget facu[...] absoluendi à reseruato, se ab alio Con[...] etiam directè absolui affirmat *Henr.* [...] *p.2.t.4. R.29.* esse probabile, sed recti[...] *Lay. l.3. t.6. Card. de Lugo d. 20. n. 188.*

IV

IV. Peccant superiores 1. si sine iusta causa difficiles se præbeant in concedendis licentijs pro absolutione reseruatorum, *Quint. t. 3. sin. 3. ex Fagund. Coninck. & alijs* 10. Et si ex negatiuè timeatur graue subditi detrimentum, peccant charitatem, & iustitiam, *Lugo, Dian. p. 6. t. 6. R. 56.*

V. Si Superior Confessario Regularium ad hoc deputato neget facultatem absoluendi: Confessarius autem iudicet deberi concedi potest is pro ista vice absoluere *Auers. q. 17. s. 5. C. de Lugo d. 20. s. 4.* referens sic declarasse *Clement. VIII.* haberique in quarto tomo Bullarij, Bulla 26. *Vrbani VIII. & Quint. t. 3. s. 11.* dicens non esse dubium ea de re: additque ex alijs 7. probabile esse, idem posse, si viro Religioso, pio, docto & prudenti (licet non ex designatis de facto) neget *Dia. p. 3. t. 2. R. 126 p. 6. t. 6. R. 56. & p. 9. t. 3. R. 15.* ex *Pelliz.* (qui vult idē esse, si pœnitens ipse petat) & alijs, Imò *Quint. l. c.* censet probabile, quod idem fieri possint, si Superiorem adiri nequeat, & vrgeat tempus celebrationis, vel communionis v. g. quia sine nota non potest abstinere, cum alij omnes communicent. *Ibid ex Trull. & alijs* 6. Denique *Dian. p. 3. t. 2. R. 126.* notat ex *Suar. de Relig. t. 4. l. 2. c. 19.* Regulares semel sine licentia suorum Superiorum posse absolui à reseruatis, puta eos, quia adhuc, & quatenus hoc priuilegium commune habent cum FF. Minoribus, quorum id esse testatur *Eman. Rodr. t. 1. qq Regular. q. 62. art. 6.*

VI. Nihilominus certum est, posse aliquando Superiorem iustis de causis negare facultatem, & cogere subditum, vt ad se veniat *C. Lugo l. c.* Nam si ex casu reseruato graue

ue scandalum vel damnum communita
meatur, potest Superior negare absolut
donec pœnitens per se, vel confessari
periori det sufficientem notitiam ad illu
tandum; alias non est satis tutus, nec
situs ad absolutionem, Quare si confessa
casu vrgeat absolutionem, debet is atte
vt pœnitens obligationi suæ satisfaciat
hibendo remedio communi malo, vel da
si sit eius periculum: quia nisi hoc faciat
potest absolui, non ex defectu iurisdicti
sed quia non est dispositus. Ad hoc tam
quiritur, vt & obligatio pœnitentis cer
& alia remedia adhiberi non possint *Sua
de rel.l.8.c.5 n.*10.

VII. Peregrinus quoad reseruationem
candus est iuxta diœcesim, in qua versat
qua quæ reseruata sint, discant. Paste
Agendis, aut consuetudine.

VIII. Superior auditis solis reseruatis
test ab ijs absoluere, & reliqua inferiori
mittere, ex causa vrgente: qualis tame
est multitudo negotiorum, vt docet *Sua
nand & Fill.* Sed alia grauior tum quia
occupatissimus potest dare facultatem a
di alterum, cum onere postea compa
tum quia integritas confessionis est de
diuino.

IX. Qui à superiore absolutus est à
uatis potest ab ijsdem postea absolui à q
quia non sunt amplius materia nece
confessionis.

X. Qui bona fide confitetur, nescien
casum esse reseruatum, vel Sacerdot
rere potestate circa illum, validè qu
absoluitur, cum onere tamen compa

rap. Similiter si confessarius probabiliter cre-
it non esse reseruatum (esto reuera sit) valet
bsolutio *Less. Dian. p. 9. t. 9. R. 29.*

VI. Qui confitens habenti potestatē ordina-
iā, delegatamve in reseruata, oblitus est incul-
abiliter reseruatum, potest illum postea confi-
eri etiam inferiori, & absolui. Quod etiā valet
saltem si prior habuerit potestatē ordinariam)
tiam prior absolutio ob indispositionem, vel
lium defectum pœnitentis, inualida fuisset. Ra-
io, quia is intendit absoluere quando potuit;
rgo saltem sustulit reseruationem, quod fieri
otuit absque Sacramento *v. Prep. in 3. p. q. 9. d.*
4. n. 24. Marat. t. 3 d 30 f. 3. Dia. p. 4. t. 4. R. 124.

Resp. II. A reseruatis absoluere potest, 1.
Ipse reseruans. 2. Eius in spirituali iurisdi-
ctione superior. 3. Cui ipse delegauit. 4. Sacer-
dos inferior, quando superior adiri non potest;
v.g. à reseruatis Papæ, absoluere potest Episco-
pus eos, qui Romam ire non possunt.

Resp. III. Extra periculum mortis, (de quo *v.*
dicta dubio superiore) nullus inferior per se, &
directè absoluere potest, nisi ex iure vel priui-
legio concedatur.

Dicitur I. *Per se*: qua de indirecto, & per
accidens colligitur ex dictis.

Dicitur II. *Nisi &c.* quia à casibus Papalibus
absoluere potest Episcopus, per se, vel Vica-
rium, quando sunt occulti, vt docet *Nau. c. 27.*
Vnde resolues.

Mendicantes ex vi iuris communis non pos-
sunt absoluere à reseruatis Episcopo: quia vt
sic non habent potestatem maiorem Parochis;
& priuilegium, quod circa hoc habuerunt
sublatum ex Decreto Vrbani Octaui Anno
1628. Excipit tamen *Auersa*, cum *Diana*
p. 8.

II. Episcopus in sua Diœcesi non potest approbare Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi saltem ad tempus.

III. Episcopus potest approbare per se, vel Vicarium generalem, vel alios quoscunque deputatos: quia non est actus ordinis, sed iurisdictionis.

IV. Approbatio potest fieri, cum restrictione ad certum genus personarum, locum, tempus, &c. *Nau. Suar. Vasq.* contra *Vegam*.

V Episcopus peccat, si Sacerdoti (præsertim Regulari) idoneo, sine causa sufficiente negat approbationem. *Bonac. Vasq. a. 3. d. 3. C. de Lug. d. 21. s. 3. n. 54 Sanc &c.*

VI. Approbatio semel absolutè concessa, non tantum non extinguitur morte concedentis sed nec reuocari potest, sine iusta causa: ex causa tamen v.g. mutatione morum, iudicij, &c. potest, vt docet *Suar. Fil.* & alij. Quod si fiat absq; causa [illegible] rationabili, *Kon. Suar.* & quidam alij, censent, reuocationem esse nullam: alij illicitam tantum. *Fill. t. 7. c. 9 q. 12.* In dubio autem, an ex iusta causa reuocatio sit facta, præsumendum esse pro Prælato, docet *Card. de Lugo num. 67.*

VII. Ex iusta causa possunt, præsertim è successore Episcopo, ad examen reuocari; non tantum sæculares, sed etiam regulares: Docent tamen quidam Mendicantes habere priuilegium vt non possint reuocari ab eodem, à quo ante sunt approbati: sed contrarium docet *Suar. C. de Lug. d. 21. n. 61. & 62.*

VIII. An approbatus ab vno Episcopo, possit in alia diœcesi, sine noua approbatione, recipere iurisdictionem, controuertunt DD. ac licet vtraque sententia olim videri potuerit probabilis, post decretum tamen *Vrb. VIII.* an-

riculum, vel damnum. *v. Dian. p. 1. t. 4. R. 35.*

II. Absoluendus est, qui adhæret sententiæ probabili quia est dispositus.

III. Moraliter ei constare debet de bona dispositione pœnitentis alias absoluendo peccabit mortaliter.

IV. Non licet absoluere. 1. Qui nullam præbet materiam, qualis tamen non est, qui post absolutionem mox confitetur, cuius erat oblitus, 2. Qui cum possit, non est paratus restituere, & proximas peccandi occasiones fugere *v. Nau. c. 15. Suar. d. 32. s. 23.* Ignorantem ea, quæ omnes scire tenentur, v. gr. decem præcepta, & quæ ad fructuosam confessionem, & communionem spectant; vnde talis communiter priùs est instruendus, vel aliò mittendus ad instructionem. *v. supra l. 2. t. 1. c. 1.*

V. Rudiores ordinariè iuuandi sunt, nisi sint incapaces instructionis; vel ob pœnitentium multitudinem fieri non possit nec videatur expedire, vt dimittantur, vel sint peregrini, qui mox communicare, & abire debeant, tunc enim, si alioqui bona fide agunt, & temporis angustia vel pœnitentium multitudo, longum examen, vel instructionem non permittat sufficere aliquando integritatem formalem, docet *Laym. c. 13. n. 10.* qua scilicet, auditis aliquibus peccatis absoluatur, cum onere redeundi ad confessionem pleniorem.

VI. Si Confessarius notet pœnitentem ignorare aliqua necessaria ad hoc Sacramentum, tenetur eum instruere, & admonere officij, quantum fieri potest; v.g. si nesciat illa, quæ necessitate medij sunt ad salutem necessaria, debet ea docere; item obligatos ad ponendum odium, ad restitutionem honoris famæ, aut bonorum,

aut

cunque peccatis, in articulo seu periculo mor-tis (hæc enim pro eodem sumuntur in iure v *v. Dian. p.3. tr.4. R.57 71. & 72.*) habet in iure communi quiuis Sacerdos, etiam excommuni-catus & degradatus, si alius desit; quod addo quia præsente Parocho, vel proprio Sacerdote id non posse docet *Vasq. Bon. Kon. Regin. & commun.* licet contrarium probabile putat *Dia p.1.t.5. R.5. & part.44. R.167.* ex *Angl. Hen Comit. & Sà*, confirmatque *Tamb. de exped. con lib.3. cap.7* Ex consuetudine, quiuis tolleratu absoluere potest à venialibus & mortalibu alias confessis. Ex priuilegio, Religiosi Mendi-cantes quosuis fideles absoluere possunt, iuxt tenorem suorum priuilegiorum. Ex concessio-ne Ordinarij directa, quicunque Sacerdos ap-probatus cui id ille committit. Denique ex in-directè is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium quales sunt. 1. Ex iure Episcopi, omnes, etsi sint tantum titulares item superiores Episcopis, vt Archiepiscopi &c. item Prælati ijs inferiores exempti, vt Ab-bas exemptus (non tamen Abbatissa) Generali Prouincialis, Prior (saluis tamen priuilegij ordinum) *v. Dian. part.4 tom.4. R.1. & 2.* 2. E consuetudine, Cardinales (qui etiam domesti-cis de confessore prouidere possunt) item pasto-res, imò multis locis, etiam cæteri Sacerdote sæculares, vt docet *Valen. Sà, Sua. d.27. f.3.* Re-ligiosi tamen tenentur eligere tales quales illi permittunt statuta) item Reges & Principe (quorum tamen priuilegium ad familiam non extenditur) denique domestici Pontificis. 3 Ab homine eam habent quibus siue Pontifex siue Episcopus, siue Parochus concessit. *Vnd resolues.*

I. Qui

rem, (quia tacere, esset errorem approbare, prudenter tamen non plus dicendo, quam rogatur, v.g. si roget Titius, an post votum simplex castitatis matrimonium contractum valeat, possitque ac teneatur reddere debitum, respondeas, quod sic, tacendo obligationem non petendi debiti *v. Laym. hic & C. de Lug. l.c.*

VIII. Quando confessarij Principum, Prælatorum, aliorumque Magnatum, sciunt ipsos non satisfacere officio, v.gr. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleemosynas ex bonis Ecclesiasticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confessarius monere pœnitentem de sua obligatione: alias si absoluit, suis humeris peccata illa imponit, & cœcus cœcum ducens ambo in foueam inferni cadunt. Ratio, quia in talibus rarò est ignorantia inuincibilis: rarò item contingit, vt illa secum non adferant scãdalum in subditis, æstimantibus illa licere vel certe non afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam esse inuincibilem, neque ex illa sequi scandalum, aut damnum commune; contra verò admonitionem fore in maius malum pœnitentis, aut allaturam scandala vel incommoda, potest secundum paulo ante dicta, dissimulare nisi interrogetur. Ita *C. de Lugo d.22.n.37.*

IX. Si etiam pœnitens teneretur (licet sub peccato mortali) ad aliquid adeò difficile, vt non crederetur tunc æquo accepturus, & alia vice melius suscepturus, posset prudens Confessor tunc illum relinquere in bona fide excusante à peccato, & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus à confessione abstineat, grauiusque detrimentum incurrat,

chus concubinæ. *Dia. p.3 t 4. R.79.* ex *Henr* *alijs* 4. Verùm ista communiter refutantur alijs.

V. Etsi grauiter peccare possit proprius, neget suis facultatem adeundi alterum, mo præsumere possit eos iustè petere; si tame iniustè neget, probabilius videtur, eos inuali ab alieno absolui, vt docet *Sot. Suar. Laym.* non improbabiliter *Syl. Henr. May. Palud. Ri* *Tol. & Dian. p.4. t.3, R.79.* putent, quod vali præsertim si sine periculo salutis, famæ, vel mili, non liceat suo proprio.

VI. Cùm iurisdictio acquiratur ratione d micilij, vel quasi domicilij, vel etiam actua habitationis, hinc ij qui duobus locis habe domicilium, vel quasi, possunt vtrobique abs ui, vt scolares, milites, mercatores; item vagi peregrini possunt absolui à Parocho loci, quo versantur. *v Laym. hic Vasq. &c.*

VII. Validè absoluit is, qui audit conf siones, præsente vel sciente & non contra cente Ordinario, v. gr. Episcopo, vel Pa cho, cui constet eum aliundè non habere iur dictionem, quia tunc præsumitur tacitè e dare sufficit enim, vt rectè docet *Fil. & F* *prac. 2. l.7. c 2.* facultas interpretatiua, & pr sumpta: modò præsumptio fundetur in sig quæ indicent consensum præsentem, vt fit casu posito (vti etiam v. gr. si Parochus, c iam absens est aliàs significauerit id sibi g tum esse) nam existimatio de futuro conse su, vel ratihabitione, quod scilicet quan rescuerit futurus sit contentus, non suffici quia consensus futurus non dat iurisdictione pro tempore præsente, quo datur absoluti *v. Dian. p.3. t.4. R.68, Sanch. de matr. l.3 d.*

Bec.

riter ad nihil tenetur, nisi ad pœnitentiã agendam, monere enim extra confessionẽ non debet, cum iudicium sit finitum. Si tamen redeat ad confessionẽ idem pęnitens, debet moneri de defectu cõmisso, quia alioqui hæc confessio nõ erit integra, cum quædam non sit debitè confessus.

Dixi, *si non interrogauit*: quia si positiuè dixit non teneri confiteri numerum, species &c. debet monere si sine graui scandalo, & detrimento potest; quia est causa, quod alter præceptum graue (scilicet confitendi illa peccata) violet *C. de Lugo d. 22. s. 3.*

Si neglexit monere de restitutione, moneat, si quidem commodè potest (vel in confessione, vel extra, obtenta prius ab ipso venia: ea verò negata ad nihil vltra teneri docet *Tambur. lib. 5. cap 8, ex Sanch.* contra *Suar.*) quia tenetur ex charitate: si non commodo potest, Deo commendet. *Laym. lib. 5. t. 6. cap 9. Henr. Suar. Sylu. Mercer. in 3. p. q. 9. art. 2. Dian. p. 4. R. 168. & p. 3. t. 4. R. 109.* Quod si tamen (ex graui seu mortali culpa, contra ius alterius) dixisset, eum non teneri ad restitutionem vel aliter (v. gr. opinionem falsam persuadendo) esset causa efficax, cur non restituat, vel aliunde detrimentum accipiat ipse, vel alius; tenetur ipsemet restituere, nisi moneat tempestiuè, priusquam pœnitens fiat impotens, quia actione sua fuit iniusta causa damni. Si verò sine graui culpa id fecit, tenetur nihilominus monere pœnitentem, si commodè potest; alioqui ipse obligabitur, sicut casu priore. Si non commodè potest, excusabitur *v. Suar Kon. d. 8. dub. 17. Bon. Dian. tom. 1. tract. misc. R. 1. Car. de Lugo d. 22. s 3 n. 61.* & supra *l. 3. tract. 5. cap 2. dub. 1. a. 2. casu 12.*

Quares. Quæ & quanta sit obligatio Confessarij audiendi pœnitens?

Resp. I. Quiuis Sacerdos (etiam simplex, quando non est alius paratus) tenetur in extrema necessitate, v.g. in periculo mortis audire & absoluere volentem confiteri. Ratio est lex charitatis.

Resp. II. Parochus, & quiuis Sacerdos curatus tenetur audire confessiones sui subditi non tantum in casu necessitatis, aut præcepto confessionis vrgente, sed etiam (saltem per se vel alium) quoties pœnitens id rationabiliter petit: v.g. si sit in aliqua difficultate spirituali, vel velit promereri Iubilæum, &c. Quia tenetur eius bonum spirituale promouere *Suar.* 1. *Vasq. Lugo &c.* Si tamen nimis frequenter, vel intempestiue peteret, excusaretur. *Auersa q.* 16. *f.* 11. Quod si etiam semel tantum, vel bis negaret, aut differret, non peccaturum grauiter, ob leuitatem materiæ, *Suar.* contra *Bonac.* admittitque *Auersa loc. c.* si non petat ex vrgente occasione v.gr. solemnis festis &c.

Resp. III Quotiescunque pœnitens ex mera deuotione vult confiteri, Parochum teneri illum audire contra *Sylu. Regin. &c.* docet *Azo. Suar. Kon. Bon. Molf. Lugo, &c.* Sed rectè limitat *Auersa l. c.* si non adsint alij Confessarij delegati, & Parochus non legitimè impediatur.

Resp. IV. Reliqui Sacerdotes, per se loquendo, non tenetur audire confessiones; si tamen audire cœperint, tenetur absoluere, nisi quid obstet, neque possunt remittere ad alium. Quia pœnitens eo ipso habet ius ad absolutionem, nec potest fructu, & gratia Sacramenti priuari. *Auersa l. c.*

D'V-

DVBIVM VI.

Qui scientia, & prudentia requiratur in Confessario?

Resp. I. Vt Sacerdos ritè absoluat, debet, quantum moraliter fieri potest, omnia peccata pœnitentis intelligere, quia alioqui is frustra tenetur recensere. *vnde resolues*.

I. Peccat, qui absoluit eum, cuius peccata per negligentiam non satis intellexit; quia fert sententiam inscia causa. Validam nihilominus esse absolutionem, siue propter somnum, &c. vt dictum supra *c. 1 d. 3. ar. 4.* siue propter cantum, vel linguam impeditam pœnitentis, (sine huius tamen culpa) aliqua non intellexerit, docet *Dian. p. 3. t. 4. R. 109 & p. 4. t. 4 R. 198.* Item *Laym. l. 5. t. 6. c. 9.* ex *Henr. Suar. Syl. Merc. in 3. p.* eo quod essentia & effectus Sacramenti consistere posit, absque integra, & specifica peccatorum explicatione si sine culpa pœnitentis omittantur. *v. Dian. ll. cc.*

II. Si tamen pœnitens post confessionem intelligat vnum vel plura mortalia non fuisse intellecta, debet ea repetere in sequenti confessione, siue apud eundem, siue alium Confessarium. *Laym. Dian. ll. cc.*

III. Confessarius absoluens ex ignorantia, quem absoluere non poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantia eorum, quæ ad officium suum spectant, & indebite absoluendo. *Tann. in 1. 2. d. 4. q. 7. dub. 1. num. 12. Card. Lugo d. 16. s. 4. n. 185.*

Resp. II. Vt Confessarius validè absoluat, requiritur & sufficit cognoscere peccata,

Quæres. Quæ & quanta sit obligatio Confessarij audiendi pœnitens?

Resp. I. Quiuis Sacerdos (etiam simplex, quando non est alius paratus) tenetur in extrema necessitate, v.g. in periculo mortis audire & absoluere volentem confiteri. Ratio est lex charitatis.

Resp. II. Parochus, & quiuis Sacerdos curatus tenetur audire confessiones sui subditi non tantum in casu necessitatis, aut præcepto confessionis vrgente, sed etiam (saltem per se vel alium) quoties pœnitens id rationabiliter petit: v.g. si sit in aliqua difficultate spirituali, vel velit promereri Iubilæum, &c. Quia tenetur eius bonum spirituale promouere *Suar. 1. Vasq. Lugo &c.* Si tamen nimis frequenter, vel intempestiue peteret, excusaretur. *Auersa q. 16. s. 11.* Quod si etiam semel tantum, vel bis negaret, aut differret, non peccaturum grauiter, ob leuitatem materiæ, *Suar.* contra *Bonac.* admittitque *Auersa loc. c.* si non petat ex vrgente occasione v.gr. solemnis festis &c.

Resp. III Quotiescunque pœnitens ex mera deuotione vult confiteri, Parochum teneri illum audire contra *Sylu. Regin. &c.* docet *Azo. Suar. Kon. Bon. Molf. Lugo, &c.* Sed rectè limitat *Auersa l. c.* si non adsint alij Confessarij delegati, & Parochus non legitimè impediatur.

Resp. IV. Reliqui Sacerdotes, per se loquendo, non tenetur audire confessiones; si tamen audire cœperint, tenetur absoluere, nisi quid obstet, neque possunt remittere ad alium. Quia pœnitens eo ipso habet ius ad absolutionem, nec potest fructu, & gratia Sacramenti priuari. *Auersa l. c.*

D'V-

DVBIVM VI.

Qui scientia, & prudentia requiratur in Confessario?

Resp. I. Vt Sacerdos ritè absoluat, debet, quantum moraliter fieri potest, omnia peccata pœnitentis intelligere, quia alioqui is frustra teneretur recensere. *vnde resolues.*

I. Peccat, qui absoluit eum, cuius peccata per negligentiam non satis intellexit; quia fert sententiam inscia causa. Validam nihilominus esse absolutionem, siue propter somnum, &c. vt ductum supra *c. 1 d. 3. ar. 4.* siue propter cantum, vel linguam impeditam pœnitentis, (sine huius tamen culpa) aliqua non intellexerit, docet *Dian. p. 3. t. 4. R. 109. & p. 4. t. 4 R. 198.* Item *Laym. l. 5. t. 6. c. 9.* ex *Henr. Suar. Syl. Merc. in 3. p.* eo quod essentia & effectus Sacramenti consistere posit, absque integra, & specifica peccatorum explicatione si sine culpa pœnitentis omittantur. *v. Dian. ll. cc.*

II. Si tamen pœnitens post confessionem intelligat vnum vel plura mortalia non fuisse intellecta, debet ea repetere in sequenti confessione, siue apud eundem, siue alium Confessarium. *Laym. Dian. ll. cc.*

III. Confessarius absoluens ex ignorantia, quem absoluere non poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantia eorum, quæ ad officium suum spectant, & indebite absoluendo. *Tann. in 1. 2. d. 4. q. 7. dub. 1. num. 12. Card. Lugo d. 16. s. 4. n. 185.*

Resp. II. Vt Confessarius validè absoluat, requiritur & sufficit cognoscere peccata,

saltem sub confusa ratione peccati. Vt verò licitè, requiritur ea scientia, vt possit ferre prudens iudicium, in hoc foro. Ideoque scire debet. 1. Quæ sint mortalia, quæ venialia saltem ex genere suo. 2. Species, & circumstantias necessario explicandas. 3. Spectantia ad restitutionem bonorum & famæ. 4. Casus reseruatos, & excommunicationes saltem communiores 5. Censuras & irregularitates communiores, pro Sacerdotibus. 6. Requisita in pœnitente ad bonam dispositionem. 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primò, sufficere, si ea sciat mediocriter, ita vt saltem norit prudenter de omnibus dubitare, & doctiores, vel libros consulere.

Secundò, maiorem minoremvè requiri ad sufficere scientiam, pro diuersitate locorum, & pœnitentium. *Bon. d. 5. q. 7 p. 4 §. 2.*

Tertiò grauiter peccare tum eum, qui sin sufficienti scientia huic muneri se ingerit; tum eum, qui talem sine necessitate constituit, aut cum possit corrigere, tolerat *Lay. lib. 5. cap. 1 Bonac. loc. cit. Card. de Lugo.* Vnde resolues.

I. Si pœnitens aduertat, Sacerdotem n percipere peccati grauitatem, tenetur illi monere se peccasse mortaliter.

II. Qui sciens prudens confitetur ei, qu scit suam conscientiam dijudicare non posse netur confessionem repetere apud peritiore quia grauiter peccauit sic confitendo.

Resp. III. Prudentia requiritur, tum i instructione, monitione curatione pœniten tum in interrogatione. Et quidem si prud ter iudicet integrè esse confessum, v. gr. q bene instructus potest, & solet adhibere d

gen

gentiam debitam, non tenetur quicquam interrogare; alias tenetur, vt habet communis. (*Dian.* tamen *par. 2. t. 15. R. 7.* ex *Nauar. & Valer.* negat esse mortale, non examinare aliquam circumstantiam ex obliuione: v. etiam *Card. de Lugo d. 22.*) quia tanquam Iudex debet curare integritatem iudicij, & tanquam medicus, vt morbi & vulnera perfectè detegantur; cauendo interim. 1. Ne examen sit curiosum, de non necessarijs vnde Confessarij existimatio, Sacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. 2. Ne sit indiscretum, vt v.g. de ijs quæ moraliter certum est à tali non solere committi: vel ex quibus discat peccare pœnitens, vel de inuerecundis inuerecundè vel de numero nimis anxiè si ex dictis probabiliter æstimari possit. 3. Ne sit intempestiuum & sinatur prius se explicare quantum potest, ne importunitate terreatur. Quòd verò quidam monet, expedire, vt pœnitens inter confitendum non interrumpatur, id *C. de Lugo d. 22. n. 15.* vniuersim non probat, præsertim, si confessio non sit breuis, quia facile aliqua excidunt memoria. *Vnde resolues.*

I. Si Sacerdos aduertat pœnitentem, etiam post sufficientem diligentiam, peccatum aliquod, aut circumstantia necessariam, omittere, probabilius ac verius est per se loquendo, teneri interrogare, etsi negat *Sà, V. Confessor, & Medin.* docens si diligenter examinata conscientia, vnius sit oblitus, non teneri Confessarium illud reuocare in memoriam, nisi cedat in damnum proximi: quod *Vasquez quæst. 93. dub. 7. num. 3.* videtur dicere esse probabile verum alij reijciunt *v. Card. de Lugo d. 22.*

II. Etsi Confessarius, cui euidenter constat peccatum pœnitentis quod tamen ipse negat, non debeat illum absoluere; quando verò ex aliorum relatione, vel suspicione id habet, standum sit pœnitentis confessione; cui in hoc foro, tam pro quàm contra fides habetur (*Suar. tom.4. d 32. s.3. Fagun.part.2.lib.6.c.4 nu.38.* citati à *Dian.p.4.t.3. R.105.* in vtroque tamen casu prudentis confessarij est, 1. Cautè & à longè, tum propriùs interrogare. 2 Si nihilominu neget, prudenter iudicare, an non potueri obliuisci, vel confessus esse alteri, vel putar non esse peccatum, vel simili de causa excus[a]ri, ita vt debeat absolui, *Dian.loc.cit.* ex *Sylu Nauar.Tol.&c.* Si peccatum illud norit ex con fessione complicis, non vti illa scientia, nisi i genere quærendo an non aliud conscientia[m] grauet, & excitando ad maiorem contriti[o]nem; ob periculum indirectæ reuelationis; a[t] etsi complex dederit veniam, ob periculu[m] scandali. *v.Laym.c.34.*

III. Interrogationes in materia castitat[is] debent esse paucæ, & caustæ, ne vel occa[sio]nem det inuestigandi, aut traducendi con[fes]sionem, aut ignorantem doceat, aut offend[at] aut se vel illum periculo exponat. Ac si [id] timeat, potiùs pati debet aliquid deesse i[nte]gritati materiali. Et quidem si in hac mat[eria] negantur cogitationes, non opus est prog[redi] ad opera: rudiores tamen cogitationes nega[nt] verba & opera rogati fatentur, quòd illas [non] æquè agnoscant; aut aduertant. *v.Laym.b. 13. Kon.d.7 dub 7. Fagund.Prap.l.4 t.4.ca Dian.p.3.t.4.R.99.*

CAPVT III.

De Adiunctis Pœnitentia.

DVBIVM I.

Quid sit sigillum confessionis, & qui ad illud teneantur.

RESP. I. Sigillum hoc, est obligatio iuris diuini strictissima in omni casu, etiam quo integri regni salus periclitaretur, ad tacendum etiam post mortem pœnitentis dicta in confessione (id est, in ordine ad absolutionem sacramentalem) omnia, quorum reuelatio, Sacramentum redderet onerosum, vel odiosum. *Vnde resolues.*

I. Violatio huius sigilli duplicem habet malitiam, Sacrilegij contra reuerentiam Sacramẽto debitum, & Iniustitiæ, ex pacto virtuali inter pœnitentem & Confessarium de secreto isto seruando omni casu. *Dian. p. 5. t. 11. R. 2.* ex *Fagund. Kellison, &c.* Neq; hic datur paruitas materiæ. *Dian. p. 5. t. 5. R. 8.* ex *Malder. Baldel. &c.*

II. Non inducitur hæc obligatio. 1. Per confessionem factam fictè, v. g. ad furandum, illudendum, vel Sacerdotem peruertendum, etsi hoc casu adhuc prudenter tacendum sit: *v. Dia. p. 5. t. 11. R. 26.* 2. Si quis extra confessionem accipiat; quia tantum est obligatio secreti naturalis, grauior aut leuior, pro rei existentia.

III. Non frangitur sigillum. 1. Si in genere dicas, Titium tibi confessum esse venialia, aut esse probum, innocentem; modo non dicas in ijs circumstantijs, ex quibus colligi pos-

sit, alios esse nocentes, vel confessos mortalia. 2. Si dicas N. tibi confessum, etsi incertis circumstantijs hoc quoque periculosum sit. *Lay. c.14.n.21.* Imò, si pœnitens verbo vel facto (v.g. clam accedendo) significauerit se nolle sciri quòd confessus, Confessarium reuelare sigillum volunt *Reg. Nau. & Mercer.* apud *Dia.p.5.t.11. R.47.* quia pœnitens confitendo Confessario extraordinario veniret in suspicionem grauioris criminis, quod *Tamb. in append. c.3.* dubiè confirmat, asserens, se vetari ne talis accedat ad fractionem sigilli. 3. Si peccata ita referas, & moraliter loquendo persona innotescere non possit neque communitas aliqua etiam parua infametur, vt quòd ibi talia vitia regnent. *v. Dia p.2 t.15. R 13.* id enim esset contra sigillum. Vnd *Turrian.* apud *Dian. p.5. t.12. R.45.* & *Tamb. i append. c.3.* reprehendunt Superiorem localem qui Prouinciali forte dicat, in sua domo sæp postulari licentiam absoluendi à reseruatis quia potest redundare in ignominiam, & dan num domus, etsi idem *Tamb. c.4. n.1.* dicat pr babile esse, quod non sit contra sigillum, si di licentiæ petitæ fuerint extra confessionem. 4. Si vtaris notitia extra confessionem aq sita, imò ipsum peccatum, quod aliundè t innotuit, aperias, modo nullam circunstanti ex sola confessione notam: nec certiùs refe quam ex sola confessione nosti; quo in casu o est magna cautela, & tutissimum est silere. *L man. c. 14 num. 16.*

IV. Quando plures v.g. studiosi vel auli &c. tenentur ferre testimonium confessio Confessarium teneri id dare, etiam ijs c non absoluit, docet *Koninc. di. 9. dub. 1. Fag & Dian. part. 5. lib. 11. R. 22.* tum ne id ne

do prodat aliquo modo sigillum, & pœnitentem: tum quia dando non mentitur, cum tantùm testetur, esse confessum. Verùm *Bon. d. 5. quæst. 6. ſ. 5. part. 4. & C. de Lugo d. 22. sect. 3.* docent tali schedam negare, non esse contra sigillum (idemque concedit *Auersa quæst. 18. ſ. 2.* si non constet pœnitentem accessisse hunc Confessarium) tum quia nihil dicit, sed tantum non approbet testimonio positiuo confessionem, ad quod non tenetur; nec quidquam facit ex quo possint cognosci delicta pœnitentis: tum quia alias via aperiretur fraudibus, & multi improbi Parochos in Paschate deciperent: tum quia potest esse consuetudo, vt scribatur absolutum esse, quod falsum erit si scribat, & si omittat, sigillum franget: tum quia scandalosum erit & iniquum, publicæ meretrici perseueranti (vti & oculos peccatori, sic pallianti suam iniquitatem) testimonium dare confessionis: neque Confessario imputandum erit, quòd eum positiuè non defendat.

V. Sub Sigillum cadunt. 1. Omnia peccata pœnitentis, tam futura, quam præterita: (siquidem hæc animo se accusandi sint manifestata: secus si per modum simplicis narrationis, vel vt Confessarium ad simile peccatum induceret. *Dian. par. 5. t. 11. R. 25. ex Suarez & alijs 8.*) ideoque peccat mortaliter, qui siue directè, siue indirectè aperit aliquod veniale in particulari, etiam leue Titij; quia materia sigilli paruitatem non habet, vt est omnium ferè sententia apud *Dian. part. 4. t. 5. R. 7. & Tambur. in append. capit. 8.* vel qui in genere dicit, eum sibi confessum esse aliquod mortale, vel casum reseruatum, vel excommunicationem, vel non esse absolutum ob in-

dispositionem. Imò Confessorem, qui dicat absolutè. Ego Petrum non absolui, frangere sigillum dicit *Dian. part. 5. t. 11. R. 42. ex Suar. & alijs 92.* Etiam peccata complicis, siue prudenter siue imprudenter detecti. *Suar. Vasq &c. commun.* apud *Dian. par. 3. t. 4. R 111.* An verò liceat interrogare de complice, ad eius correctionem faciendam, illamque ex licentia pœnitentis facere, affirmat *Suarez & Fagund.* contra *Bonac. Lorcam, Nugnum, & alios Thomistas, v. Dia part. 3. t. 3. Res. 113 Card. de Lugo d. 16 nu. 426* vbi docet, posse aliquando pœnitentem à Confessario obligari, & cogi ad manifestandum complicem extra confessionem. 3. Pœniteнti imposita si grauis sit, hoc est quæ consueuit injungi pro mortali (qualis nunc esset, ait *Dian par. 5. t. 11. R 31* Corona B.V. non verò Miserere) *Auersa quæst. 18. sess. 6.* 4. Peccatorum circumstantiæ, quas taceri pœnitentis interest, e si dictæ sint post absolutionem, v. gr. si spuri sacros Ordines susceperit; si nobilitatem iactauerit, &c. Bona verò pœnitentis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur nec odium Sacramento pariunt, v. gr. propositum religionis, vel matrimonij, sæpè quid (si nimirum pœnitens ea tecta velit) sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt. Excipit *Tann. & Konin* nisi pœnitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata, tunc enim sigillo sacramenti claudi tenent, cum *Dian. p. 5. t. 11. R. 5.* Id de virtutibus, & vitijs affirmat *Gran.* cor *Regin. & Mald.* apud *Dian. l. c. R. 30.* de defectibus naturalibus (v. gr. illegitimè natum e & de vitijs occultis corporis, *Koninck. Hurt. & Hellison.* contra *Gran. Mald. &c.* qui ea

si g

sigillum cadere absolutè aiunt apud *Dian. l. c. R. 29* Item de ijs quæ alios concernunt, & tamen peccata non sunt *Mald. & Dian. l. c. R. 38.* Denique de scrupulis (contra *Marchant.* qui absolutè negat) idem tenet *C. Lug.* nimirum si pœnitens scrupulositatem confiteatur, aut ad declaranda peccata vel conscientiam afferat, ait cadere sub sigillum; quia est in obliquo saltem materia confessionis. Secus, si non cognoscatur ex pœnitentis relatione, sed videatur, & percipiatur, v. gr. ex modo confitendi. Idem dicit de alijs defectibus naturalibus; v. g. quòd sit blæsus, rudis, hebetis ingenij, &c. Et sic excusat Confessarium, qui de pœnitente dixit, quod impertinentijs, & nænijs caput sibi frangat. *v. d. 23 s. 3. n. 60. Gran.* tamen id improbat *Kon. & Dia p. 5. t 11. R. 50.* ait esse periculosum, & posse facilè frangi sigillum indirectè. Denique *Tamb. in append. c. 3.* doctrinæ isti ne quidem vt probabili acquiescit, atque eam à *Dian. l. c.* immeritò vocari communem, cum *Gran. Hurt, Palaus, Buny, &c.* refrangentur, alterque limitans ipse ait: si isti defectus, v. g esse blæsum, rudem, scrupulosum, &c. sint passim noti, non cadere sub sigillum, secus, si sint ignoti: quia confessio immunis esse debet ab omni odio.

Resp. II. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos quomodocumque notitia sacramentalis confessionis peruenit; qualis est. 1. Confessarius qui si de auditis *in* confessione rogatur, potest negare, etiam si opus est, cum iuramento, subintelligendo, quòd possit dicere, vel potius (vt dicit *C. Lug. d. 23.*) quòd sciat scientia vtili, ad respondendum interroganti extra confessionẽ, excipit *Henriq & Granad.* cum *Dian. part. 5. t. 11. R. 43.* nisi ex illa negatione sequeretur

con-

confessionem non fuisse integram, v.gr. si de
blica meretrice rogaretur, an non esset con
fornicationem: tunc enim declinando dire
responsioné dicendum esse: illam confessan
peccata sua, & se functum officio suo.) I
peccatum suum saluo sigillo nō possit confi
debet omittere, quia sigillum strictius obl
quam integritas confessionis. 2. Superior
sistit absolutus à reseruato, vel à quo petit
centia absoluendi à reseruato *Suar. C. Lugo*
contra *Henr. Vasq. Kon. & Palaum*, qui se
tantum naturali teneri volunt. 3 Interpre
Qui furtiuè, vel casu aliquid audit, licet i
patè. 5. Omnes, quibus aliquid sacrileg
uelatum est, vnde de hoc nec inter se coll
possunt 6. Laicus, qui pro Sacerdote est hab
7. Doctor, vel alius, qui cum venia pœnit
consulitur, vt habet communior sententia,
tra *Vasq. v. Dian. p. 2 l. 15. R. 15.* 8. Qui alt
rudis confessionem scripsit. 9. Qui scriptu
uenit, ac legit, vt docet *Rodriq. Fagund. M*
&c. apud *Dian. p. 3. tr. 4. R. 112. & p. 5. t.*
27. contra *Suar. Bon. & Lay.* quorum sen
probabilis. Iuxta quā; etsi talis teneatur
naturali, peccetque mortaliter, si grauia
famātia vulget, secus tamen, si sciens leui
tum esse, ea legat ex curiositate. Vnde
quenter in casu grauissimæ necessitatis,
confessioné scriptam licere reuelare (exc
de Lug. nisi tamen per scripturam voluer
fiteri vt mutus, vel petere facultaté absol
à casu reseruato. *v. d. 23. n. 48.*) 10. Etiā se
aliquos ipse pœnitens. Verum probabili
eum tantum teneri secreto naturali,
materiæ, si ea id requirat, tacere audita
fessario. *v. Lay. Dia. p. 5. t. 11. R. 8.* vnde re
L.

I. Extra confessionem, cum licentia pœnitentis, potest agi de auditis in confessione, siue cum ipsomet, siue cum quocumque alio, etsi periculosum sit. *D. Thom. Suar. Prep. Tann. &c.* Circa quam licentiam requiritur. 1. Vt sit formalis & expressa, nam præsumpta, tacita, interpretatiua, virtualis (etiam in bonum ipsiusmet pęnitentis) non sufficit *Fagund. p. 2. l. 6. Tannar. Mald. & cæteri DD. communiter*. 2. Vt sit libera ac spontanea, non vi, iniuria, dolo vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reuerentialem ipsius Confessarij obtenta *Henriq. Fagund. l. c. Dian. par. 5. t. 11. R. 10. & 24.* 3. Non reuocata, nam pœnitentem pro libitu etiam sine causa, eam reuocare semper posse, docet *Fagund. & Dian. ll. cc.* 4. Non opus esset vt habeatur in scripto *Suar. Fagund. ll. cc.* Imò si dubium sit, an Confessor cum licẽtia locutus fuerit, Sacerdoti potius quam pœnitenti credendum, ex *Craff.* & *Henriq.* affirmat *Dian. l. c. R. 4.* vel etiam quam hæredibus: v. grat. si ex licentia defuncti reuelet restitutionem ab ijs faciendam, *Tannar. & Malder.* qui tamen monet, eo casu non esse dicendum, eam deberi ex delicto, sed solum, quod talibus tantum dari voluerit; satiusque suaderi moribundus, vt talia secreto codicillo hæredibus iniungant, *v. Dian. l. c. R. 325.* Perinde esse, siue ea licentia detur verbo, siue facto, quod quidem æquiualeat expressæ concessioni, v. g. si pęnitens extra confessionem incipiat loqui cum Confessario de dictis in confessione; tunc enim posse hunc prosequi, docet *Auers. quæst. 18. s. 7. Tamb. in append. c. 1. ex Bon.*

II. Frangitur sigillum, si cum pœnitente extra confessionem, sine eius venia, agas de audi-

auditis in confessione, aut ea te scire ost
Quod vtrumque putat *Sanch.* contra *S*
Laym. etiam si cum eo tractare velles de
tiali errore in ea commisso, quem illi sig
re, sine eius venia, non licere, docet *Reg.*
Bon. & *alij* contra *Fill. Turr.* &c. apud
p.3.t.4.R.87. Dixi *extra*, quia intra con
nem potest fieri mentio præcedentium,
tet ex praxi confessariorum qui ob recid
arguunt, & absolutionem aliquando nega
Henriq. Prap. Gran. Mald. &c. apud *Dia*
t.11.R.20. vbi ipse cum *Fagund.* negat id
sine expressa licentia pœnitentis, nisi de i
is iterum confitetur, vel saltem tangit. *v.*
l.c. & *p.2.t.1.misc.nu.12.* & *p.9.t.11.R.*

III. Frangit sigillum, qui dicit se i
monasterio audiuisse graue, peccatum, ta
non nominent personam. *Diana part.5.*
R.53. & *alij 3.* cum *Mald.* Additque gr
peccare eum, qui dicit in hoc vel isto
ne Religioso hoc vel istud peccatum f
admissum, quod ex sola confessione n
imò nec de ciuitate vel certo loco, qu
confessiones audiuit, licere, dicere, quo
uia fiant, vel talia, & talia peccata com
soleant (nisi id aliunde constet) docet
Kellis. & *Mald.* apud *Dia.l.c.R.35.* quia
redundare in grauamen, & infamiam
communitatis, & forte etiam ciuium i
ticulari, quando ciuitas non est ampla
nitentes suspecti atque adeo confessio fie
lis odiosa. *v. Dian. l.c.* & *R.36.* vbi cum
docet, Confessarium, qui paucos habet
tentes sibi subditos (v.g. Moniales vnius
sterij) scandalum dare, si coram illis conc
tur de vitijs auditis in confessione; qui

fe

fessæ facile suffunduntur pudore.

IV. Notitia in sola confessione accepta, nullo casu vti licet, si periculum sit reuelationis, saltem indirectæ. Verum si nullum sit periculum, vt vel pœnitens, vel vsus scientiæ innotescat; & probabile sit, licere vti ad alterius gubernationem, v.g. negando suffragium ei, quem ex sola confessione scit indignum esse, vel claudendo, ostium, per quod quis noctu ingreditur ad peccandum: item cognita proditione futura monendo de diligenti custodia, impediendo clam matrimonium, quando sciunt impedimētum, vt docet *Vasq. Henriq. Nau. &c.* Contrarium tamen verius videtur, quod docet *Fumus Sanch. Coninch. Laym Dian p. 3. t. 4. R. 76. p. 5. t. 11. R. 3.* & alij; quia hæc doctrina posset pœnitentem absterrere à Confessione. Et quidem superioribus religionum talis gubernandi modus prohibitus est, Anno 1594. cum in Societate IESV iam antè idem statutum esse prohibitumque contrariū docere *v. Dia. p. 4. t. 4. R. 202.* Contra verò ad sui ipsius gubernationem licere tali casu ea scientia vti, videri probabilius, v.g. abstinendo à calice, in quo scitur esse venenum, deflectendo à silua, in qua paratam sibi mortem sciat ex vnius latronis confessione, docet *Sylu. Henr. Coninch Lay. c. 15* contra *Suar. Dian p. 5. t. 11. R. 46.* Excipit *C. Lug.* nisi actio, vel omissio Confessarij inducat notitiam peccati, vel damnum afferat confitēdi, contra *Kon. d. 9. d. 4. &c.* qui putat licere etsi inde mors pœnitenti immineret à socijs inferenda *v. l. c. n. 108.*

V. Denique facere aliquot ex quo soli pœnitenti innotescere possit, id fieri ex notitia confessionis, esse contra sigillum, negat *D. Thom. Bon. Sot. Vasq. &c.* affirmat *Sylu. Valent.*

Kon.

Kon. Dian. p. 3. t. 4. R. 46. idque confirmat *Fagn. Gran. Lugo, Auers. q. 18. s. 8.* si tale sit, quod pœnitenti ruborem, vel molestiam afferat, v. gr. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel cum declinaret secus si ei sit gratũ, vel saltem confessionem odiosam, aut difficiliorem non reddat v. g. si audisset eum ad indignationem, aut odiũ prouocatum, vel in tentationem incidisse ex certo facto, vel dicto ipsius Confessarij, indeque ipse à talibus factis, vel dictis abstineat, &c.

DVBIVM II.

Quale sit praeceptum, & quæ obligatio Confessionis.

Resp. Præceptum confitendi, tum Diuinum tum Ecclesiasticum sub mortali obligat omnes ac solos baptizatos, qui habent mortale ill in articulo mortis; hoc verò postquam ad annos discretionis peruenerint; & simul vt confiteantur proprio Sacerdoti vel alteri cum eius venia, semel in anno computando ab vna confessione ad aliam, vt quidam docent vel ab initio Ianuarij, ad finem Decembris, vt habet communior, vel denique à paschate ad pascha vt consuetudo fere obtinuit, propter communionem. *Suar d. 35. s. 2. Vasqu. qu. 90. art. 2* (*Lug. d. 15. s. 3. 4. 5. 6. & 7. Kon. d. 5. dub 6.* V resolues.

I. Tenentur hoc præcepto, 1. Hæreti Apostatæ, pueri doli capaces, saltem post tennium, *v. Dia. p 4. tr 3. R. 52. C. de Lug. l. n. 144. & 149.* 2. Ingrediens periculosã nationem, vel conflictum. 3. Mulier tenera parituræ, vel quæ solet habere partus diff

4 Reus morti adiudicatus. 5. Qui signa habet mortis naturalis.

III. Improbabile est quod docet *Sà, V Confessio*, Ecclesiam non obligare ante pubertatem; cum anni discretionis citius attingatur & constet mortaliter peccari posse, sub annum, vel decimum, imo ante. Vnde sit talis puer, crasso saltem modo, uideatur cognoscere, Deum per hoc uel illud offendi, ostend atque dolorem, & propositum, ac præcipua fidei mysteria cognoscat, debet absolui secus tamen, si non notetur sufficiens usus rationis: si uerò dubium sit, potest (imò in articulo mortis debet) absolui sub conditione. *v Lay. l. 5. tr. 6. ca 5. Dian. p. 4. t. 4. & R. 53. C. de Lug. l. c. & d. 17 n 22.* ubi docet, etiam extra articulum mortis, & obligationem præcepti, talem esse sub conditionem absoluendum, ne gratia sacramentali priuetur.

III. Non obligatur qui tantum habet uenialia, etsi consuetudo habeat & cogi etiam quisque possit, ut in paschate saltem se sistat Pastori, ut eum reliquis eum ad communionem admittat; id quod Pastor tenetur si alter dicat, se mortalis culpæ non esse conscium, *Suar. d. 36. l. 2. &c. commun.*

IV. Probabile est, eum qui uno anno siue cum, siue sine culpa sua, non satisfecit præcepto, teneri adhuc quam primum potest, anno sequente; quia terminus non apponitur, ad finiendam, sed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occasionem negligit, docet *Bonac. d. 5 qu. 5. § 2. Suar. Vasq. C. de Lugo l. c. n. 177.* contra *Syluest. Valent. Lay. Dian &c.* qui dicunt perseuerare in uno eodemque peccato.

V. Sa-

V. Satisfaciunt ij, qui confitentur Me cantibus, etiam in Paschate: quia hi haber cultatem à sacerdote proprijssimo omniu delium, & Pastore Pastorum Ita *commu omnes* contra *Glossatorem*, *Auctorem Paro ni obedientes*, contra quos *vide in responsis* 1 *cisc. Fontani editis Viennæ Austriæ. Anno* allegatam auctoritatem duorum Concili Generalium Viennensis & Tridentini. 2 tificum, 50. Doctorum & præter totius consensum, multorum quoque Parochoru stantium, eos esse optimos Parochianos, qu gulares adunt, & ab ij instituuntur. *v. l.* 3. *t.* 3. *c.* 1. *d.* 3. Item *Nau. Azor Fagund. l.* 3. *c.* 4. *d.* 2. *n.* 6. *Dian. p.* 8. *t.* 1. *R.* 88.

VI. Non obligatur ante finem anni, q bens mortali, timet ne illud obliuiscatur *Henr. C. de Lug. d.* 14. *n.* 41. *& alij* contr *din. &c.* Si tamen preuideret, se non habit occasionem confitendi deinceps toto ho deberet præuenire, etiam in medio anni *Lug. d.* 15. *s.* 6. *n.* 182.

VII Probabilius est, non satisfieri pra Ecclesiæ, per confessionem inualidam, vt *Suar. d.* 36. *s* 7. *Fill. Lay. C. de Lugo d.* 1 *§.* 6. etsi probabile contrarium putet e *gund. v. Dia. p.* 3. *t* 4. *R.* 120. Item nec p fessionem venialium, vt docet *Dia. p. R.* 206. ex *Hurt. & Mercer.*

VIII. Excusantur ab hoc præcepto, physicè non possunt, v. g. quibus deest C rius. 2. qui mortaliter non possunt, v. gr prudenter timent reuelationem sigilli, non possunt sine rationabili incommod fortunarum, &c. *Kon. Tamb. c.* 4 *§.* 3.

T

TRACTATVS QVINTVS.

De Extrema Vnctione & Ordine.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Extrema Vnctio, & quæ circa eam obseruandam.

RESP. I. Est Sacramentum à Christo institutum, ad ægroto periclitanti de vita conferendam salutem animæ, vel etiam corporis, per vnctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. *S.Thom.in 4.d.23.quæst.1.a.1.* Vnde resolues.

I. Materia eius remota, est oleum benedictum, quod in pyxide chrismali signatur litera I (in cuius defectu non licet vti chrismate, si tamen vsus sit nihil repetendum esse docet *Lay.l.5.tr.8.c.2.n.3.* idque renouandum est quotannis in Cœna Domini, veteri exusto si tamen nouum haberi non possit, licet vti antiquo *Lay.loc.cit.* & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum, in minore tamen quantitate quam vnus est,) addere *Dian p.6.t 6.R.44.*ex *Less* & *aliÿ* 4. dicat contrarium habere praxim Ecclesiæ, vt scilicet paulatim & per vices (si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum) longè etiam maior quantitas addatur, quam ab Episcopo fuerit consecrata initio. *Bonac.d.7.qu.1.n.8.* ex *Possen.*

II. Materia proxima, est vnctio certarum partium corporis, ac saltem quinque sensuum,

dispositionem. Imò Confessorem, qui dicat absolutè. Ego Petrum non absolui, frangere sigillum dicit *Dian.part.5.t.11.R.42.* ex *Suar. & alijs 92.* Etiam peccata complicis, siue prudenter siue imprudenter detecti. *Suar. Vasq &c. commun.* apud *Dian. par.3.t.4. R 111.* An verò liceat interrogare de complice, ad eius correctionem faciendam, illamque ex licentia pœnitentis facere, affirmat *Suarez & Fagund.* contra *Bonac. Lorcam, Nugnum, & alios Thomistas, v. Dia. part.3.t.3. Res.113. Card. de Lugo d. 16 nu.426.* vbi docet, posse aliquando pœnitentem à Confessario obligari, & cogi ad manifestandum complicem extra confessionem. 3. Pœnitentia imposita si grauis sit, hoc est quæ consueuit iniungi pro mortali (qualis nunc esset, ait *Diana par.5. t.11. R 31* Corona B.V. non verò Miserere) *Auersa quæst.18. sess.6.* 4. Peccatorum circumstantiæ, quas taceri pœnitentis interest, etsi dictæ sint post absolutionem, v. gr. si spurius sacros Ordines susceperit; si nobilitatem iactauerit, &c. Bona verò pœnitentis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, v. gr. propositum religionis, vel matrimonij, sæpè quidem (si nimirum pœnitens ea tecta velit) sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt. Excipit *Tann. & Koninch.* nisi pœnitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata, tunc enim sigillo sacramentali claudi tenent, cum *Diana p. 5. t.11. R.9.* Idem de virtutibus, & vitijs affirmat *Gran.* contra *Regin. & Mald.* apud *Dian. l.c. R.30.* de defectibus naturalibus (v. gr. illegitimè natum esse) & de vitijs occultis corporis, *Koninch. Hurtad. & Hellison.* contra *Gran. Mald. &c.* qui ea sub sigil-

tur. *Palaus lib 4. tom. 26. Auersa f. 4. &c. commun.* Licet *Dian. par. 8. t. 7. Res. 56. ex Reg.* contrarium censeat probabile, ipso ad valorem sufficere, si inter vngendum omnes sensus dicat: Per istas sanctas vnctiones indulgeat tibi, &c. 2. Verbis illis. *Per hanc sanctam vnctionem*, etsi *Palaus loc. cit.* dicat valere si tantum omittas tot sanctam. 3. Valere deprecatiua: *Indulgeat tibi Deus*. Hinc formam imperatiuam v. g. *Per hanc*, &c. *remittatur tibi, quicquid*, &c. non valere dicit *Palaus l. cit. Dian. l. c.*

IV. Hoc Sacramentum tantum dandum est morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel senectute: quia hi soli sunt infirmi. Quod si morbo liberati rursus periclitentur, iterandum est; & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum nouum; neq; expectandum sub graui culpa; *Quintan. t. 5. s. 9.*) donec sensibus careant, vel omninò sint desperati. In dubio verò de vita, detur sub conditione *Lay. l. c. ex S. Thom. Sylu. Suar. d.* 40.

V. Si conferatur infirmo, communi morbo, siue non grauiter vel periculosè laboranti, non est ualidum *Suar. Palaus, Granad. Amic. &c. commu.* Ac licèt *Less. VVigers & Quint.* contrarium putent probabile concedunt tamen sic inunctum iterum inungendum esse (etiam in eodem morbo) quando periculosè laborare cœperit, ob mutatum statum infirmitatis additque *Quint.* moraliter peccatum fuisse, *v. Quin. t. 5. s. 7. Dian. p. 9. R.* 45.

VI. Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendum, in eo qui rationis est compos, & conscius peccati mortalis (si non confitetur) requiritur contritio saltem existimata; neque sufficit attritio *Bon. d. 7. qu. vn. p. 5. n.* 2. ex

Reg

Reg.l.28.c.vlt.art.73. Ordinariè autem
obstet causa rationabilis, (v g. si ob vom
communicare non possit) præmittenda es
fessio, & communio, ob Ecclesiæ consuetu
quæ vnctionem tanquam minus necessari
salutem, postponit. *v: Bon.l.n.13.* Licet
per se loquendo confessio non necessario
mittatur, cum per contritionem se disp
possit, per accidens tamen requiri potest,
post viaticũ peccasset mortaliter, & time
post vnctionem defuturum tempus confe
tunc enim prius audiendus, & absoluẽdus
quia sacramenta magis necessaria tali casu
sumenda sunt *Fill. Barbos. Dian.p.5.t.3.R*

VII. Pueris habentibus sufficientem ra
vsum ad peccandum, tametsi sacram E
ristiam non recipiant, non rectè negat
trema Vnctio, cùm inde nonnumq
salus ipsorum dependere possit. *Suar.3*
3.d.70.s.1.Graf. Angl. Zamb. apud *Layn*
8.c.4.n.2. qui Parochos, quorundam lo
excusat per consuetudinem toleratam
scopis, si nõ dent pueris ante annum 14.
excepto casu necessitatis quo puer quem
nis vsum consecutum esse constet, aliud
mentum ante mortem, suscipere non
v. Chapeauill. c.5. q 17. Ac licet Paroch
confessione cognouerit puerum numqu
liter peccasse debere tamen illum vngu
contra *Nug & Sanc.* docet *Suar. Reg. F*
&c. cum *Dia par.3.t.4.R.181.* Si vero
sit, an puer vsum rationis habeat, vnge
sub conditione. *Dian.part.5.t.3.R.85.*
ab. Zamb. & Lugo.

VIII. Minister, est solus Sacerdos pr
siue Pastor, siue cuius venia si extra ne

tem, alius det, validum quidem est, sed grauiter peccat *Sylu.Sot.Kon.d.9.n.28.* religiosus incurrit excommunicationem Papalem. *Sua Reg. l.18. nu.40.* posse tamen Regularem hoc Sacramentum (vti & viaticum) in articulo mortis suis familiaribus ministrare, docet *Dian.p.5.t.3 R.52.* ex *Mancin &c.* In necessitate verò, vt si Pastor absit, vel dare nolit, nec superior possit adiri pro petenda licentia licitè ministrat quiuis non excommunicatus, aut suspensus (etiam Regulares, vt contra *Gauan.* docet *Prap. Henr. Fern. Gran. Dian. p.5.t.3.R.82.*) censetur enim tunc Papa dare licentiam, *Laym. Reg. Suar. &c. l c Dian. R.176.*

VI. Sufficit Sacerdos sine ministro, in necessitate, nec in ea fæmina adhibenda est, quod si tamen fiat, veniale esse docet *Quint. tom.5.s.6.* In ea possit etiam vnus vnam alius aliam partē inungere, pronunciando tamen formam illi vnctioni respondentem. *Bon.l.c.&c. commun.* Non tamen potest vnus inungere aliquem sensum, & alius formam pronunciare; neque vnus vnum oculum, alter alterum. *vid. Dian p.9.t.7. R.65.* Quod si Sacerdos non possit progredi, supplenda erunt per alium quæ restant. *Tan. Prap. Merat.* qui apud *Dian.p.5.t.3.R.87.* notat, licere etiam alteri vnctiones ad initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.

VII. Etsi in administratione huius Sacramenti seruanda sint omnia præscripta in Rituali, Agenda, vel Manuali, mortale tamen non esse administrare in necessitate sine superpelliceo vel stola docet, *Quintanad.* & *Leand.* conceditque *Amicus.* Et *Dian part.8. tom.1. Resol.79.* id excuset ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & illa

dispositionem. Imò Confessorem, qui dicat absolutè. Ego Petrum non absolui, frangere sigillum dicit *Dian.part.5.t.11.R.42.* ex *Suar. & alijs 92.* Etiam peccata complicis, siue prudenter siue imprudenter detecti. *Suar. Vasq &c. commun.* apud *Dian. par.3.t.4. R 111.* An verò liceat interrogare de complice, ad eius correctionem faciendam, illamque ex licentia pœnitentis facere, affirmat *Suarez & Fagund.* contra *Bonac. Lorcam, Nugnum, & alios Thomistas, v. Dian. part.3.t.3. Res.113. Card. de Lugo d 16 nu.426.* vbi docet, posse aliquando pœnitentem à Confessario obligari, & cogi ad manifestandum complicem extra confessionem. 3. Pœnitentia imposita si grauis sit, hoc est quæ consueuit iniungi pro mortali (qualis nunc esset, ait *Diana par.5. t.11.R 31* Corona B.V. non verò Miserere) *Auersa quæst.18 sess.6.* 4. Peccatorum circumstantiæ, quas taceri pœnitentis interest, etsi dictæ sint post absolutionem, v. gr. si spurius sacros Ordines susceperit; si nobilitatem iactauerit, &c. Bona verò pœnitentis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, v. gr. propositum religionis, vel matrimonij, sæpè quidem (si nimirum pœnitens ea tecta velit) sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt. Excipit *Tann. & Koninch.* nisi pœnitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata, tunc enim sigillo sacramentali claudi tenent, cum *Dian. p. 5. t.11. R.5.* Idem de virtutibus, & vitijs affirmat *Gran.* contra *Regin. & Mald.* apud *Dian.l.c.R.30.* de defectibus naturalibus (v. gr. illegitimè natum esse) & de vitijs occultis corporis, *Koninch. Hurtad. & Hellison.* contra *Gran. Mald. &c.* qui ea sub sigil-

X. Parocho vesperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi sacrum oleum vt vocatus possit venire expeditius. Licet venialem culpam in eo tantùm agnoscat *Barb.de Par.capitul.*22.ex *Possev* item *Quintanad. t.* 5.*s.* 10. vbi tamen à mortali non audet excusare eum, qui semper domi retineret.

XI. Decens est, vt stuppa comburatur: quæ ad singulas vnctiones noua adhibenda est, nisi aliud habeatur in agenda. *Lay.l.c.Sà*.

Resp. II. Effectus eius principalis est, roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius est. 1. delere reliquias peccatorum, 2. tollere pęnas testantes, 3. aliquando etiam sanitatem corporis conferre, si expediat. *S.Tho Syl.Sua.d* 41.*s.*1. Vnde resolues.

Huius Sacramenti non sunt capaces, 1. Pueri, ante vsum rationis: & si sufficiat ea ætas, qua possunt peccare *Nau. Suar. loc. cit.* 2. Perpetuo amentes; alijs vero delirantibus, si ante petiuerint, aut petituri fuissent si cogitasset, aut ostēderint signum doloris, dari potest & debet *Syl. Henr Lay.* Etsi tales vnctioni resistant, ligandos esse, vel fortiter tenendos ait *Zamb.* apud *Dian. p.*5. *t.* 3. *R.* 84. qui eum *Barb de officio Parochi c* 23. dicit esse necessarium, quando phreneticus non potest aliud Sacramentum suscipere.

2. Muti, surdi, & cæci à natiuitate sunt capaces, atque adeò debent inungi prope organa sensuum quibus carent: etsi exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa respondent *Poss.Nald Prap.Dia.p.*5 *t* 6.*R* 11.

3. Non suscipere hoc Sacramentum, per se loquendo seclusoque scandalo, & contemptu, non est peccatum mortale *Sua. Lay. Tan. Esco.*

&c. (multo minus peccant mortaliter do
ci, si id non procurent) Veniale tamen e
cet *Kon.d.*19.*d.*10.contra *Neg.v.Dian.p.*
*R.*170.*p.*8.*t.*1.*R.*58. & *p.*5.*t.*3.*R.*97. vbi
ex *Tan.* non censeri, cõtemnere, qui scien
dens omitti tempore apto, & oblata com
tate. Contrarium tamen vult *Tol.* præs
probabiliter deinceps non sit futura cõmo

CAPVT II.

De Sacramento Ordinis.

DVBIVM I.

Quid sit Ordo, quotuplex, & quæ eius materia.

RESP.I. Ordo est Sacramentum, quo t
tur potestas circa Eucharistiam ritè
ministrandam. Ordines vniuersim sunt se
Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus,
lythitus, Subdiaconatus, Diaconatus, &
cerdotium. Quod rursus est duplex, Minu
Maius, siue Episcopatus. Vnde quidam
numerant. Prima vero tonsura non est O
nisi latè, sed tantum dispositio ad ordines
quam quis fit Clericus, & capax Benefici
clesiastici, ac priuilegiorum Clericalium.
ijs tres posteriores dicuntur Maiores, siue
ob annexum votum solemne castitatis, (
ordinatus per grauem metum, vel nimijs b
ditijs, & importunitate parentum probabil
eo non teneatur, nisi sponte ratificauerit *S*
*d.*29. *Azo.Fil.l.*10.*c.*4.*q.*3.*Kon.*150.*Bon.d*
*q.*3 *p.*9.) reliqui Minores quos cum *Vasq.* ali
cramentum esse negant, alij cum *Bellar.*
Fill. &c. communiùs affirmant. Et qui

ynu

vnum vel perfectione ac fine, vel vnitate attributionis. *v. Fill. to. 9 c. 1. Bon. d 8 q 1.*

Resp II. Materia remota Ordinum, est aliquod instrumentum traditum ordinandis in signum potestatis spiritualis: proxima est eiusdē traditio & acceptio: Cuius contactum Physicū, & immediatum, etsi non esse essentialem aliqui probabiliter doceant, cum *Sà, Henriq. Reg. Lay. Dian. tract. 4. de sacram. num.* 185. *& alijs*, quos citat: contrarium tamen communius, ac tutius, vt altera saltem manu tangatur; imò ex præcepto, ad scrupulum vitandum, vtraque manu; & quidem omnia, v. gr. calix cum patena, hæc cum hostia, vt docet *Fill.* idque simul cum prolatione uerborū Episcopi *Lay. l. 5. t. 9. c. 5. Bon. d. 8. q. 1. p. 3. v. Dia. p. 8. t. 1. R. 40. & 42.*

Resp. III. Ostiarius ordinatur traditione clauium Ecclesiæ, Lector libri lectionum exorcista libri exorcismorum; Acolytus ampullarum uacuarum, uel saltem unius, & candelabri cum cereo extincto, quia eius est præparare lumen uinum, & aquam ad Missam. Subdiaconus traditione calicis uacui, cum uacua patena superposita, quia illius est hæc ad Missam præparare, Diaconus impositione manus, & traditione libri Euangeliorum, quia eius est catechizare, cantare Euangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Eucharistiam dare *v. supra*: Sacerdos traditione calicis cum uino, & patenæ cum pane, addita forma qua datur potestas sacrificandi, deinde impositione manus, addita alia forma, qua datur potestas remittendi alijs peccata *v. Fill. t 9. c. 9. Reg. Bon. Dia. p. 3. t. 4. R. 186. 188. & p. 9. l. 8.* ex dictis resolues.

I. Potest Episcopus extra diœcesim suis sub-

ditis conferre primam tonsuram; quia nc
Ordo. *Bon.* & *alij* 4. cum *Dian.par.4.t.4.R.*
Sanc.Barb.&c.

II. Quando dubium occurrit, an Ordo si
rè collatus, v.g. quia materia fuit dubia, it
potest & debet sub conditione. Quando
sunt rationes vtrinq; probabiles pro nulli
& validitate, ait *Dian.p.5.t.3. R.* 47. ex C
posse iterari sub conditione, imò debere,
Episcopalis vel Sacerdotalis, v.g. si sacerdo
Episcopus nō tetigisset vasa sacra, aut illud
strumentum, in cuius porrectione imprim
character. Excipit tamen Sacerdotem; qui
mediate tetigit patenam, sed non hostiā. I
verò qui non tetigit calicem, & patenam,
forma proferebatur, sed paulò post, posse qu
ad maiorem animi sui quietem sub conditi
iterum ordinati, nō tamen esse nec necessar
docet *Car.Lug.Resp.mor.l.1.d* 33. Rectè aut
notat *Dia.l.c.* etiamsi quis timeat ne inual
ordinatus sit, aut non recordetur se tetigisse
era vasa, aut non tetigisse imaginetur, non i
co iterandum esse Ordinem; cum sola obli
vel timor non sufficiat ad prudens ac ratio
bile dubium, vel probabilitatem.

Resp. IV. Episcopus non potest ordinare n
subditos, vel ratione originis (si scilicet in ei
diœcesi sint nati,) vel ratione domicilij, ex v
luntate isthic perpetuo habitandi, vel ratio
beneficij in sua diœcesi existentis. *Dia.p.8.t.*
R 8. *Lay. Prap.&c.comm.* Quocunq; autem ho
modorum sint subditi, licite eos ordinat, vt h
betur *c. cum nullus, de temp.ord.in* 6. & ex co
muni *Henr.Les.l.2.c.34.d.*19. Vnde resolues

I. Qui in vna diœcesi est natus, in altera h
bet domicilium, in tertia beneficium, à quou
triũ

rium istorum Episcoporũ potest Ordines, vel imissorias accipere. *Prap. q. 1. d. 14. Lay. l. 5. t. 9. 9. Dia. p 6. t. 2 R. 7. & 9.* vbi cum *Auer. & alÿ* contra *Barb.* dicit, etsi ab vno eorũ acceperit Ordinẽ vnum, posse alterum ab alio accipere.

II. Potest quis ordinari vt originarius, vbi pse vel pater eius est natus *Barb. Zerol. Auers. & alÿ* 9. cũ *Dia. p. 8. t. 2. R* 12. Non tamen potest ordinari ab Episcopo, in cuius diœcesi natus est fortuito; v.g. quia mater ibi itineris vel negotiorum causa degebat: quia non contrahit ibi ciuilitatem originis, sed vbi parentes domiciliũ habent ibi enim natus esse censetur. *Sanch. & alÿ* 8. cum *Dia. p. 8. t. 2. R. 11.* contra *Hurt.*

III. Qui in diuersis Episcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter (etsi non mathematicè habitat, potest ab vtrius libet loci Episcopo ordinari, quia vtrique est subditus ratione domicilij. *Prap. l. c. Sanch. Auersa, &c.* cum *Dia. p. 8. t. 2. R. 14.* eius tamen filius ab illo tantum, in cuius diœcesi est natus. Quod si fortuito extra vtriusq; diœcesin sit natus, ab vtrouis potest ordinari quia vterque censetur eius Episcopus originis, cum non sit potior ratio de vno, quam alio *Prap. Dia. l. c.* Natus autem ex fornicatione, matris potius quam patris domicilium sequitur *Prap. Dia. l. c. R. 18.*

IV. Qui plura habet in diuersis diœcesibus beneficia potest à quolibet illorum Episcoporũ ordinari. *Car. Prap. l. c. &c. Dian. p. 8. t. 2 R. 25.*

V. Studiosi qui in vniuersitate habitant (etiam vltra decennium) animo redeundi in Patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeo ab eius loci Episcopo ordinari non possunt; Imò si istic ducant vxorem, nec filij eorum: sicut enim is non dicitur Episcopus

domicilij respectu patris, ita nec Episcopu gi nis respectu prolis, quæ nata finguntur i micilio patris. *Dian.p.8.t.2.R.15.& 17.*

DVBIVM II.

Quæ requirantur in ordinando?

Resp.I. Ad validam ordinationem req tur, & sufficit, vt sit mas baptizatus. *S.Tho p.q.39.a.2.Kon.d.20.dub.10.Vasq.Fill.t.9 q.2.* Vnde resolues.

I. Incapax ordinum est, & quidem iure c no. 1. Fœmina *Vasq.Reg.Fill.l.c.*2. Hermap ditus in quo sexus fœmineus præualet *Fill* Quod si autem in eo incipiat pręualere pos dinationem validam, non potest validè co crare, vel absoluere: licet characterem S mentalem retineat *C.Lugo Resp.mor.l.1.a* 3. Non baptizatus. *Ibid.*

II. Validè ordinantur, 1. Perpetuò amen cœci, muti, priuati manibus, etsi iure natu sint inhabiles. 2. Irregulares, etsi iure Eccl stico sint inhabiles, maneantque ab eorum suspensi. 3. Pueri in cunis, qui tamen ad cast tem non tenebuntur vi voti, nisi id ratific rint *Tol.Henriq.Azor.l.13.c.14.Bon.l.c.*

Resp.II. Vt Ordo licitè, secundùm iura clesię ritè sumatur, aut non incurratur cens requiritur in recipiente, præter statum grat 1. Vt nō sit Neophytus, vel infamis, vel Her phroditus, vel irregularis, suspensus, excōm catus. 2. Animus clericandi. *Trid.sess.23.ca* sine quo si primam tonsuram, vel Ordines nores accipiat videtur peccare saltē venial (nisi iusta causa excuset) quia fraus est leuis *supra l.4.c.2.ad 1.n.3.* Similiter venialis in stātia videtur, sine iusta causa statum Cleri

de

deſerere. 3. Vt ſit confirmatus *Trid. ſ. 23. c. 4.* & quidẽ ſecundũ *Bon. d. 8. p. 5. n. 10.* ſub mortali; *Secundum Sot. & Kon.* ſub veniali. 4 Litteræ dimiſſorię (etiã pro prima tonſura) Epiſcopi proprij, ſiue originis, ſiue beneficij, ſiue domicilij, *v. Dia. p. 3. t. 4. R 194.* 5. Examen coram Epiſcopo, de ſcientia neceſſaria ad vſum cuiuſque ordinis: nam *Trid. ſ. 23. c. 4.* pro prima tonſura requirit, vt ſciant fidei rudimenta: item legere, & ſcribere: & de quibus probabilis ſit coniectura quòd Clericatum elegerint, non ſecularis iudicij fugiendi fraude, ſed vt Deo fidelem cultum præſtent: Pro minoribus, vt linguã latinam intelligant; Pro Subdiaconatu & Diaconatu, cognitionem eorum quę ad iſtos Ordines ſpectãt: Pro Sacerdotio tantam ſcientiam, vt populum docere poſſit neceſſaria ad ſalutem, & adminiſtrare Sacramenta. 6. Titulus ſuſtentationis, vt beneficij, vel patrimonij, vel paupertatis, vt in regularibus: *Trid. ſ 21. c. 2. v. Bon.* 7. Ordo inter receptionem vnius & alterius: cuius inuerſio, v. g. ſuſcipere Diaconatum ante Subdiaconatũ, erit mortale: Epiſcopatus ante Sacerdotum; erit etiam inualidus. 8. Tempus, ſic minores conferuntur quauis Dominica vel feſto, & quidem tali, quod ex præcepto Eccleſiæ celebratur etiã in foro, vt *Syl. Az. Barb. & c. comm.* docent: Ac licet *Prepoſ. Fag Tann. Gau. & c* putent ſufficere quoduis feſtum duplex in Eccleſia, eamque ſententiam *Dian. R. 5. t 13. R 47.* vocet tutam in praxi: eam tamen ex decreto Vrbani VIII. reiectam eſſe monet *C. de Lugo l. 1. Reſp. mor. d 43.* Eoſdem autem poſſe ex recepta Epiſcoporum conſuetudine, etiam feria VI. veſperè ante Sabbatum, quo omnes Ordines iurè conferri poſſunt, notat *Dian, p. 2. t. 16. R. 28.* ex *Henriq.*

Reg.&c. maiores verò Sabbathis. Quatuor te-
porum, & Dominicæ Passionis, ac Hebdoma
Sanctæ. 9. Interstitia temporum. Sic maio
non nisi post annũ ab alterius susceptione co
ferri possunt ex *Trid.s.23.c.11.& 13 & 14.*
quo tamen Episcopus ob necessitatem, vel v
litatē Ecclesiæ, potest dispensare. Eodem tan
die, non nisi de licētia Papæ, duo Ordines r
iores possunt dari: Minores verò omnes disp
sante Episcopo; possunt dari eodem die, & si c
suetudo sit, simul cum Subdiaconatu. *Nau.c.*
Henr.l.30.c.11. Vasq.Sà, Ordo Lay l.5.t.9.ca
10. Locus, scilicet pro solemni collatione Ecc
sia; pro priuata, Sacellũ. 11. Ætas, in qua ord
nariè Episcopus nō potest dispensare, & sic p
prima tonsura & minoribus, requiritur salt
septennium completum, licet *Quint.t.6.s.*
contra *Sanch.&c.* putet sufficere inchoatũ. P
Acholyto annus 12. cōpletus *Fill.t.9.c.4.n.2*
pro Subdiaconatu vigesimus secundus, pro D
conatu vigesimus tertius, pro Sacerdotio vig
simus quintus, omnes incepti, pro Episcopa
trigesimus completus. *v.Bon.d.8.q.1.Fill tr*
c.4.Lay.l.5.tr.9.c.6.& 7. Dia.p.3.tr.4.R.19
Si autem dubium sit, an quis ętatem requisit
habet, v.g. pro Sacerdotio in annum 25. ingr
sus sit, ordinari non potest. *Sanch.Lay.Bard.*
6.c.11.p.6.§ 2. v. suprà l.1.t.1.c.2.d.3. Pec
autem tam ordinans, quàm ordinatus, si ord
netur qui non habet qualitates requisitas.

Quæres. Quæ sint officia ordinatorum?

Resp. I. Ostiarij, est claues templi seruar
aperire, & claudere eius ianuas, arcere eos, q
bus non licet interesse sacris; campanas pulsa
quæ intra Ecclesiam sunt custodire; ei qui pr
dicat, aperire librum. 2. Lectoris munus est,

gere

gere in Ecclesia lectiones veteris & noui testamenti, item docere cathecumenos rudimenta fidei Christianæ. 3. Exorcistæ munus est manus imponere supra vexatos à spiritibus immundis ad illos adiurandos & eijciendos; item ad exorcizandos catechumenos. 4. Acolythi munus est præparare ampullas vini & aquæ ad sacrificium Missæ, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idē sacrificium, & illi ministrare, vnde, & ceroferarius dicitur. 5. Subdiaconi munus est immediatè subordinari Diacono ad sacrificiū Missæ, calicem & patenam illi tradere vrceolum cum aqua præbere, aquam ad lauandas manus infundere. Epistolam ex officio & solemniter in Missa legere. 6. Diaconi munus est, cantare solemniter Euangelium in Missa, ministrare immediatè Sacerdoti in omnibus quæ pertinent ad Missæ sacrificiū, vestire altaria, crucem ferre, & deniq; ex commissione Sacerdotis prædicare, & baptizare. 7. Præsbyteri munus est offerre sacrificium Missæ, absoluere à peccatis, baptizare, benedictiones aquæ & similes facere, populum doctrina & exēplo pascere. *v. Escob. E. 8. t. 7. c. 1.*

TRACTATVS SEXTVS.

De Matrimonio.

CAPVT PRIMVM.

De Sponsalibus.

DVBIVM I.

Quid sit sponsalia.

Respondeo. Sunt promissa voluntaria, deliberata, & mutua, signo sensibili expressa, futuri matrimonij, inter personas iure habiles.

Dicitur I. *promiſſio* : quia propoſitum non ſufficit cum non inducat obligationem . Vnde qui dicere , *volo te accipere , habere , aut ducere in vxorem* , non contraheret ſponſalia , vt *Bon. q* 1. *p*. 1. docet ex alijs quia hæc verba non promiſſionem , ſed propoſitum promiſſionis tantum ſignificant : niſi tamen ex circumſtantijs aliud colligatur .

Dicitur II. *Voluntaria & deliberata* , ſcilicet deliberatione ſufficiente ad peccatum mortale cum ſponſalia ſub mortali obligent *Dia. p. 3. t. 4. R.* 173. ex *Sanc. Pontio &c* etſi *Bon q.* 1 *p* 4 *n* 4 plus requirat. Vnde regulariter non ſunt valida ante ſeptennium completum , vt docet *Kon. d.*21.*a.*5.*Sanc.l* 1.*d.*16. niſi malitia & prudentia ſuppleat ætatē *Dia.t.*4 *p.*3. *R.*274. *Pontius, &c.* (quod tamen quidam negant ſufficere, cum ius determinarit ætatem) imò nec poſt ſeptennium , ſi de vſu rationis ſufficienti non conſtet vti neque, ſi vi, dolo, errore, vel ignorantia circa ſubſtantiam, aut notabilem conditionē ſubſtantialem fiant *dicta de voto & contractibus* .

Dicitur III. *Mutua*. Vnde ſi Titius promittat nuptias Caiæ , & hæc acceptet ſine repromiſſione, neuter obligatur, quia cum contractus ſponſalium ſit oneroſus , & reciprocus, non poteſt claudicare , inuoluit enim conditionē, *ſi tu repromiſeris* . Quod ſi tamen Titij promiſſio fuiſſet abſoluta, ac gratuita, & accepta à Caia, ſolus Titius obligaretur, non vi ſponſalium, ſed ſimplicis promiſſionis. Ita *Sanch. l.* 3. *d.* 3. contra *Pontium*, apud *Diana p* 3 *tr.*4. *Reſ* 244.

Dicitur IV. *Signo expreſſa* : quia contractus inter homines non fit ſigno externo; Vnde non ſufficit ad ſponſalia taciturnitas Caiæ , etiam cum conſenſu interno in promiſſionem Matrimonij

monij quod Titius ei promittit. Si tamen pater, vel mater pro filio, aut filia, aut Curator, pro eo cuius curam habet, præsente, & non contradicente, dummodo metus adsit, contrahat, valida erunt; quia in hoc casu, ius accipit taciturnitatem pro expressione consensus. *Sanc. l.* 1. *d.*22. *Dian p.*3 *t.*4. *R* 270. imò etiamsi pro absente: saltem si is resciens id expressè vel tacitè signo aliquo sufficienti ratificet *Sanc. Pon. Dia p.*3 *t.*4.*R* 271. contra quos *Sot. & Henr.* ne hoc quidem requirunt, sed tantum vt resciens non contradicat. Quod *Kon.* admittit, si per ipsos Tutores vel parentes ijs proponantur, tunc enim si taceant censeri consentire.

Dicitur V. *inter habiles*: id est, quæ & ætatem à iure præscriptam habent, & nullo impedimento prohibentur: *Vnde resolues*.

I. Quando verba, vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentione contrahentium, si de illa constet: in externo autem, communi intelligentia, & sensu verborum, ita tamen, vt potius inclinetur in fauorem matrimonij. *v.Dia p.*3 *t.*4.*R* 205.*Bon.q.*1.*p.*1.

II. Verba de præsenti inter impuberes, apta ad Matrimonium (cum hoc ex iure positiuo sit nullum) habent vim sponsalium. Ratio est ex interpretatiua intentione contrahentium: quia actus; quando non valent eo pacto, quo fiunt, valent meliore modo quo possunt; sponsalia autem continentur in matrimonio. *Lay.l.c.n.*17.

III. Ad sponsalia non sufficit, 1. Si dicas, *non ducam aliam quam te*: quia sunt verba merè negatiua, & potes dicere nullam. *Bon. q* 1. *p.*7. *n.* 13. 2. Dicere, *contraham tecum si Papa dispensauerit. Barbos. & alij*, cum *Dian p.*3.*t.*4 *R* 290. contra *Sanch. Koninch & Pont.* ac proinde

inde licitum est vtrique contrahenti; ante & post impetratam à Pontifice dispensationem; altero inuito resilire. Si tamen impensę magnę factæ sint causa dispensationis, eas tenebitur refundere resiliēs. 3. Subarratio annuli, & missio munerum localium, nisi consuetudo patriæ aliud habet. Ratio; quia potest fieri ex alijs caussis. Quod si tamen verba præcesserint, tunc immissio annuli, & verbum *recipio*, operatur sponsalia, vel etiam matrimonium, pro ratione promissionis, vt docet *Fill.* quia recipiendo sic annulum, tacitè consentit: itemque si habito inter amicos tractatu de matrimonio sponsus misit arrhas, & munera localia, eaque sponsa acceptauit. *Lay. l. 5. t. 10. c. 2.* 4. Sponsalia metu graui contracta, licet iuramento firmata, sunt inualida, quia iuramentum metu extortum non firmat contractum, imò probabiliter, nec obligat, adeoque relaxatione non indiget. *Sanch. Barb. Dian. p. 3. t. 4. R. 178. v. sup. l. 3. t. 2. c. 2.*

DVBIVM II.

Qua & quanta obligatio sponsalium.

Resp. I. Obligat ad ineundum matrimonium, sub peccato mortali; si tamen terminus non sit præfixus, sufficiet, si promittens impleat, quando à promissario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus onerosi, in re graui. Ratio posterioris, est quia id est commune omni debito. *Sà d. 1. d. 28. Coninch. d. 22. dub. 1.* apud *Dia. p. 3. t. 4. R. 245.* Pontius tamen *ibi.* vult obligari statim post contractum. *Vnde resolues.*

I. Resiliens cogi potest ad matrimonium, etiam à iudice per censuras, quod tamen rarò expedit, ob periculum infelicis exitus.

II. Si

II. Si iudex secundum allegata & probata eogat ad matrimoniũ licet à parte rei reuera coactio sit iniusta, valet matrimoniũ. *Sanch.* & *M. Perez* contra *Texed.* apud *Dian. p. 9. t. 8. R* 26.

III. Fornicatio sponsæ, est circumstantia in confessionem exprimenda, quia mutat speciem & constituit iniustitiam, quæ in sponsa grauis, ideoque mortalis habetur, vt si quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat, quod tamen sponsis non censetur facere fornicando cum in viro fornicatio non tanti æstimetur, nisi aliud accedat. *Sanch. l. 1. d. 2. Coninch. Fag. Fill.* &c. probabiliter contra *Laym. Az.* &c. *v. Lugo d. 16. n. 176.*

IV. Qui simulato animo promisit, per se loquendo non obligatur ad nuptias, tamen si dãnum creatum debeat resarcire. Dixi *per se*; quia si facta promissione puellam induxit ad copulã tenetur illam ducere *Bon. l. c. p. 2.* Vbi excipit, si puella esset longe inferioris conditionis, (v. gr. quoad nobilitatem, vel diuitias) tunc enim non teneri ducere, (v. g. virum nobilem filiam agricolæ) præsertim si illa fuerit conscia disparis status, seu conditionis, eo quod tum decipi potius voluerit, quam decepta sit: vnde nec teneri eo casu illam dotare. Secus tamen, si ipsa inæqualitatem status ignorauit, aut si ipse non ficte, sed ex animo Matrimonium promiserit. Ita *Bon. q. 1. p. 3. n. 7.* & *seq. ex Vasq. Mol. d. 106. Sanch. l. 1. d. 10. v. Less. l. 2. c. 10. d. 3. Lay. c. 1. n. 10.* & *Mart. Perez d. 2. s. 2.*

V. Sponsalia posteriora contra priorem fidẽ inita, tametsi iurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt inualida *Sanch.* & *Vill.* contrarium tamen tenet *Con.* & *Pont.* cum *Dia p. 3. t. 6. R.* 210. Matrimonium tamen post sponsalia con-

tractum cum altera, est validum, licet iniustum. *Bon.p.5.& 7.Laym.c.1.n.2.*

VI Liberi, qui parentibus inscijs contraxerunt sponsalia, etiam cum ijs qui imparis sunt conditionis, v.g. ignobili cum nobili, licet peccarint, tamen obligantur, nec à parentibus possunt impediri, quo minus seruent fidem datam *Lay.l.c.n.12.* ex *S.Th. &c.* nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur. *Dian.p.9.t.7. R.71.* ex *Molin.Sanch.&c.*

VII. Resiliens culpabiliter à sponsalibus perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas, ac de restitutione, quanti eius intererat talem contractum impleri.

Resp. II. Vbi Tridẽtinum non est receptum, sponsalia iure antiquo transeunt in matrimonium per quæuis signa externa, maritali affectu exhibita, v.g. per copulam. Dico, *vbi, Trid. &c.* quia vbi hoc receptum est, hæc signa non teneant, si sint clandestina, ideoq; grauiter in ijs peccari potest. *Vnde sequens casus resoluitur.*

Sponsis non licent tactus impudici, cum proximè disponant ad copulam, & pollutionem; etsi liceant amplexus, & oscula, in signum amoris. *Sanch.l.9 d.47.v.Dia.p.2.t.17.R.6. & t.1.misc.R.31.& p 4.R.151.*

DVBIVM IV.

Quomodo dissoluatur sponsalia.

Resp. I. Dissoluuntur sequentibus causibus. 1. Per matrimonium validum cum alia initum. *Bon.p.7.*

II. Per mutuum consensum, sicut quiuis contractus. *Lay c.2.n 8.*

III. Si superueniat impedimentum dirimens ma-

matrimonium. *Bonac. part. 8. num. 5.*

IV. Per atrox crimen alteris, sponsi, soluuntur ex parte innocentis, quale censetur. 1. Fornicatio siue spiritualis, vt hæresis siue corporalis, tam sponsi, quam sponsæ, post sponsæ etiã ante illa, sed à sponso ignorata, licet per vim facta. *Bon. p. 8.* Imò si sponsa permittat se tangi impudicè ab alio per oscula, & amplexus, potest sponsus resilire à sponsalibus; sed non vice versa; quia etsi sponsus id faciat non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicuius mométi. *Reg. Sanc. Dian. p. 3. t. 4. 283.* Limitat autẽ *Kon. & Lay.* nisi talia oscula & tactus sint ita frequentes, vt inducent valdè propensum sponsi animum in alteram, vt merito timeri possit, ne sponsę non sit fidem seruaturus. Si autem vterque sponsus fornicetur post sponsalia, neutrum, poss- resilire docet *Palaus & Bon.* contra *Kon. Reg. Sanc. Lay. Pont.* qui soli viro id eo casu permittunt, eò quod delicta sint imparia, & longè grauius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis. *Dian. l. c. R. 284.* 2. Furtum graue, homicidium, &c. vel simile, quod graue damnum, vel infamiam pariat. *Bon p. 8. n. 12.*

V. Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ si à principio cognita fuisset, à sponsalibus deterruisset, qualis esset v.g. 1. Inimicitia, vel odium graue inter sponsos. Quo refertur morum asperitas, vel sæuitia, post sponsalia primùm cognita; Item iustus timor, ne ex matrimonio scandala, & grauia odia nascantur inter parentes, vel consanguineos. *Lay. c. 1. n. 78. Bo p. 8. n. 8. &c.* 2. Si alteruter incidat in leprã, paralysim, morbũ Gallicũ, &c. si grauiter mutiletur, vt amissione oculi, nasi, vel aliter grauiter deformetur, prȩsertim spõsa vel spõsus reda-

tractum cum altera, est validum, licet *iniustum*. *Bon.p.5.&7.Laym.c.1.n.2.*

VI Liberi, qui parentibus inscijs contraxerunt sponsalia, etiam cum ijs qui imparis sunt conditionis, v.g. ignobili cum nobili, licet peccarint, tamen obligantur, nec à parentibus possunt impediri, quo minus seruent fidem datam *Lay.l.c.n.12.* ex *S.Th. &c.* nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur. *Dian.p.9.t.7. R.71.* ex *Molin.Sanch.&c.*

VII. Resiliens culpabiliter à sponsalibus perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas, ac de restitutione, quanti eius intererat talem contractum impleri.

Resp. II. Vbi Tridẽtinum non est receptum, sponsalia iure antiquo transeunt in matrimonium per quæuis signa externa, maritali affectu exhibita, v.g. per copulam. Dico, *vbi, Trid. &c.* quia vbi hoc receptum est, hæc signa non teneant, si sint clandestina, ideoq; grauiter in *ijs* peccari potest. *Vnde sequens casus resoluitur.*

Sponsis non licent tactus impudici, cum proximè disponant ad copulam, & pollutionem, etsi liceant amplexus, & oscula, in signum amoris. *Sanch.l.9 d.47.v.Dia.p.2.t.17.R.6. & t.1.misc.R.31 & p 4.R.151.*

DVBIVM IV.

Quomodo dissoluatur sponsalia.

Resp. I. Dissoluuntur sequentibus causibus.

I. Per matrimonium validum cum alia initum. *Bon.p.7.*

II. Per mutuum consensum, sicut quiuis contractus. *Lay c.2.n 8.*

III. Si superueniat impedimentum dirimens ma-

matrimonium. *Bonac. part. 8. num. 5.*

IV. Per atrox crimen alteris, sponsi, soluua-
tur ex parte innocentis, quale censetur. 1. For-
nicatio siue spiritualis, vt hæresis siue corpo-
ralis, tam sponsi, quam sponsæ, post sponsæ etiã
ante illa, sed à sponso ignorata, licet per vim
facta. *Bon. p. 8.* Imò si sponsa permittat se tangi
impudicè ab alio per oscula, & amplexus, potest
sponsus resilire à sponsalibus; sed non vice ver-
sa; quia etsi sponsus id faciat non est dedecus
sponsæ, nec mutatio alicuius momẽti. *Reg. Sanc.*
Dian. p. 3. t. 4. 283. Limitat autem *Kon. & Lay.*
nisi talia oscula & tactus sint ita frequentes, vt
inducent valdè propensum sponsi animum in
alteram, vt merito timeri possit, ne sponsę non
sit fidem seruaturus. Si autem vterque sponsus
fornicetur post sponsalia, neutrum, posse resili-
re docet *Palaus & Bon.* contra *Kon. Reg. Sanc.*
Lay. Pont. qui soli viro id eo casu permittunt,
eò quod delicta sint imparia, & longè grauius
damnum immineat ipsi propter incertitudi-
nem prolis. *Dian. l. c. R. 284.* 2. Furtum graue,
homicidium, &c. vel simile, quod graue dam-
num, vel infamiam pariat. *Bon p. 8. n. 12.*

V. Si notabilis mutatio accidat, vel detega-
tur, quæ si à principio cognita fuisset, à sponsa-
libus deterruisset, qualis esset v. g. 1. Inimici-
tia, vel odium graue inter sponsos. Quo refertur
morum asperitas, vel sæuitia, post sponsalia
primùm cognita; Item iustus timor, ne ex ma-
trimonio scandala, & grauia odia nascantur in-
ter parentes, vel consanguineos. *Lay. c. 1. n. 78.*
Bo p. 8. n. 8. &c. 2. Si alteruter incidat in leprã,
paralysim, morbũ Gallicũ, &c. si grauiter muti-
letur, vt amissione oculi, nasi, vel aliter graui-
ter deformetur, prȩsertim spõsi vel spõsus red-
da-

datur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium, ad sustentationē familiæ necessarium. *Dian. p 3. t. 4. R 85. ex Sanch. l. 1. d. 57. Kon. d. 23. dub. 8. Lay. & Bon. ll. cc.* Non tamē tenetur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minus quidē appetibiles, non tamen perniciosas, præsertim si aliquam infamiā habeant adiunctam, v. g. si sponsa vi vel sponte fuisset corrupta) dummodo tamen contrarium positiuè verbo factove non simulet; potestque interrogatus licitè dissimulare, & contrahere matrimonium. Si verò defectus sint perniciosi, v g. morbus cōtagiosus, grauis infamia, siue personalis, siue generis aut familiæ, nō licet) etiāsi post sponsalia cōtracta in eos inciderit contrahere cum eorum ignaro nisi similes defectus ipse patiatur *Kon. Pont Dian. p. 5 t. 4. R* 28. vbi ex *Kon. & Sanch.* contra *Pont. Nauar. &c.* infert, sponsam post sponsalia corruptam posse sponsū defectus istius occulti ignarum cogere ad standū sponsalibus, & contrahendum matrimonio.

3. Si magna alterius debita detegantur, vel graue sit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis, &c. vel sponsam dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incōmodo sponsæ. *Bon. l. c.* Quod si autem defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eum ab initio cognouisset, contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur grauis ac notabilis, præsumetur pro sponso, cui liberum erit resilire *Sanch. Bon. Tancred. t. 1. l. 1. d. 65.* secus si defectus sit leuis *Barb. l. 6. c. 11. p. 7.*

VI. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam quia censetur renunciare suo iuri. *v. Laym. l. c. Bon. p. 6.*

VII. Si sint inita cum conditione, certo tempore

pore, contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quò minus sit contractum *Laym n.* 16.

VIII. Soluuntur, licet sint iurata, per susceptionem ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi *Lay. l. c. Bon. p.* 5. Nec obstat, si hic postea ad seculum redeat, vt docet *Sanc. l. c. d.* 24. licet *Prap. Fill. & alij* putent talē ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, vti etiam ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset. Vnde non posset ingredi religionem, si sponsam desflorasset, nec aliter quam per matrimonium posset resarcire damnum. *v. Dia. p.* 3. *t.* 4 *R.* 207 *Bon. l. c.*

IX. Probabile est, solui etiam per votum simplex castitatis, vt docet *Suar. Az. alijque*, cū hoc sit, de meliore bono; etsi contrariū docent *Fill. Suar. Kon. & alij*: eo quod Deus non acceptet promissionem rei alteri promissæ, & in alterius præiudiciū. Vnde etiā in foro externo talis solet cōpelli, vt vel fidē seruet, vel intret religionem. Interim post tale votū alteri parti datur ius sponsalia soluēdi, eo quod vouens resilierit & cēseatur iuri suo renunciasse. *v. Bon. p.* 5. *n* 13.

X. Per matrimoniū validum dissoluitur saltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium; quoad eum verò qui contraxit nō extingui obligationē si alter expectet, sed suspendi, & matrimonio isto soluto teneri ad implenda sponsalia priora, docet *Pont.* contra *Sanch.* qui vult omninò dissolui *Dian. p.* 3 *t.* 4. *R* 109.

XI. Si Sponso noua superueniat hæreditas, ita vt illi sponsa iam sit inæqualis, non habet ideo ius resiliendi: quia non est deceptus in cōditione sponsæ, in qua nulla facta est mutatio. Idem est de sponsa, si ipsi hereditas noua super ue-

ueniat, *Sanc.Kon.Reg.Dian.p.3.t.4 R.286.*

Resp.II. In supradictis causis, quandò manifestæ sunt non requiritur auctoritas Iudicis ad dissoluenda sponsalia, alioqui requiritur. Quòd si sponsus cognito suo iure resiliendi, nihilominus carnaliter cognouit sponsam, censetur tacitè suo iuri renunciasse, & sponsalia ratificasse. *Laym.c.2.n.23.*

CAPVT II.

De Matrimonio secundum se;

DVBIVM I.

Quid sit, quæ eius materia, forma, & minister?

RESp. Est Sacramentum inter baptizatos, quo uir, & mulier sibi mutuò legitimè corpora sua tradunt, ad perpetuam uitæ societatem, usum prolis suscipiendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima est mutuus consensus, externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem; est idem consensus, quatenus habet rationẽ acceptationis, *Suar.t.3.d.2.s.1.a.1.Sanc. Vasq.* Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam & formam. Porrò matrimonium dicitur ratum, quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis. Consummatum uerò dicitur, quando ea secuta est. *Vnde resolues.*

I. Validè & licitè contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis, & remedij concupiscentiæ. Ratio, quia non pugnat cum essentia Matrimonij. Et patet exemplo B.Virginis, & S. Ioseph.

II. Non uidetur licitum, contrahere tantum propter uoluptatem carnis, uel uanitatẽ; quia finis

finis debet saltem esse honestus. *Nau. c. 22. n 79. Sanch. l. 2. d. 29. q. 3.*

III. Licite contrahitur in remedium concupiscentiæ (nihil aliud intendendo) modo proles positiuè non impediatur hoc enim sub mortali non licet *Kon. d. 25. d. 2. n. 16. Pontius l. 1. c. 21. Hurt. 4. Perez d. 18. s. 7. n. 6.* ex 1. *Corin.* Hinc etiam coniuges possunt abstinere ab vsu coniugij, & optare, ne plures accipiant liberos, quam possint alere, dummodò, vt dixi, positiuè non impediant nec abortum procurent *Perez l. c. Bon. q. 4. p. 1. n. 12. Nauar. c. 16. &c.*

IV. Licitè etiam cōtrahitur ob fines honestos extrinsecos, fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorū coniūctio, & coniugum sanctificatio) non contrarios, v. g. ad pacē inter regna vel illustres familias componendā, vel splendorem familię conseruandum. Ita contra *Sanch. & Sylu.* docent *Prep. Pont. Gasp. Hurt. Dian. p. 3. t. 4. R. 219. Mart. Per. d. 18. s. 7. n. 7.* vbi cum *Dian. l. c.* etiam permittit, ob diuitias & nobilitatē.

V. Validè, sed illicitè contrahitur cum intētione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mæchandi, &c. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur, id est, nisi adijciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ matrimonij. Vnde inualide contrahit, qui vinculum matrimonij vult tantum durare per annum, vel reseruat sibi potestatem adulterandi, vel non reddendi debitum debitè exigenti. *v. Perez s. 6. & c. ll. cc.*

VI. Contrahentes vt non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt; quia verum Sacramentum suscipiunt, licet dormiant. Secus est de procuratore per quem contrahunt, vti,

& de

& de Sacerdote copulante. Secus est de Sacerdote copulante: quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum, sed tantum vt testis assistit. *C de Lugo de sacr. d. 8. s. 9 n. 155.*

VII. Coniux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem, generationi aduersantem.

VIII. Requiritur consensus de præsenti, verbo scripto aut notibus expressus; sufficit tamen exprimere per alium, vt si parentes pro filij cõtrahant, his tacentibus *v. Dian p 3. t 4. R 272.* Sufficit etiam. 2. Si alterius consensui præcedenti, & non reuocato, alterius accedat. Vnde si quis coram Parocho non vere consenserit, satisfacit consentiendo postea *v. Dian. l. c. R. 292.*

Quæres An sufficiat consensus cõditionatus.

Resp. I. Sufficit conditionatus, sub conditione de præterito, vel præsenti, stante conditione; quia tunc contractus non suspenditur.

Resp. II. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodo contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v.g. duco te, si cras sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v.g. Si cœlum tetigeris; vel de futuro turpi: modo non repugnet substantiæ matrimonij, & consensus sit absolutus: v.g. si patrem occideris. Ratio, quia tales conditiones habentur pro non adiectis *Sanbc. l. 5. d. 15. Molin. Fill. Less l. 2. c. 18. d. 15. Lay. Bonac.*

Resp III. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v.gr. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio. Patet ex *C. Fin de cond. v Sanc. l. 5. d. 10 Kon. n. 29. dub 3. Fill &c.*

Resp. IV. Consensus sub conditione honesta

de

de futuro, est contractus sponsalium tantum, & non Matrimonij. Quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium siue nouo consensu, postquam conditio impleta fuerit, vt docet *D. Thom. cum alij*, apud *Sanch.* etsi *Fill. Laym* & *alij quidam* putent, contrarium esse probabile, eo quòd contractus celebratus sub conditione honesta futura, hac impleta purificetur. Quod concedit *Bon. q. 2. p. 10 n 20.* si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

DVBIVM II.
De vsu Matrimonij.

ARTICVLVS I.

An vsus matrimonij, actus coniugalis sit licitus?

Resp. Per se est licitus, & honestus. Quod est de fide & patet ex *Cor. 2. Vxori vir debitũ reddat* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

I. Si matrimonium à parte rei sit nullum, quod tamen si vterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si vterque vel alter id certo sciat, non potest, quocumq; etiam periculo proposito, vti matrimonio. Vnde si nõ potest sine periculo vitæ, aut famæ detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi religionem (si necdum consummauit) vel fugere, vel petere diuortium; ob coniugis sæuitiam, v. g. vel adulterium, si tale sit; vel certè omnia incõmoda patienter sustinere. *Bon q. 8. p. 8. n. 16.*

II. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantum dubitet, is non potest petere debitum, reddere tamen tenetur, cum alter ha-

habeat ius petendi. Si vterque dubia fide contraxit, vel dubitat de eius valore, neutri petere aut reddere licet ante veritatis indagationẽ. *Vasq.Sanc.Dia. Bard.d.6.cap* 11 *p.7.§.3.* Secus potest eam *Bon.q.4.v.suprà l.1.t.1.c 2.d.3.*

III. Si fiat cum graui periculo vitæ, aut sanitatis. Nisi tamen sit causa grauis, cui damnũ corporale videatur postponendum, v.g. periculum incontinentiæ in se, vel comparte. *Bon p.6.n.8.M.Per.d.30.s.4 n.1.*

IV. Si fiat prauo fine, v.gr. tantum voluptatis causa. Quod tamen Doct. communiter, vt *Sanch.l.9.d.11, Bon q.4.p.6.* censet esse tantum veniale contra *Pontium*, qui vult esse nullum: nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiantur, vel ad eam se excitent, quãdo copula debita redditur *Sanc.l.9.d.11 &c.* vide etiã *Dia.p.3.t.4.R.216.Bo p.6.M.Per.d.49 s.2 n.6.*

V. Si exerceatur mente adultera, vt si dum accedit ad suam, imaginetur aliam, vt animam pascat, quod est mortale *Sanc.Bon.p.6.n.7.*

VI. Si fiat modo indebito, v.g. 1.Si nõ seruetur vas naturale: quod multi docent esse veram Sodomiam: alij esse graue peccatum contra naturam *v.6.prec.* 2.Si sine iusta causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale, alij secluso periculo effusionis seminis veniale tantum, etsi graue, & grauiter increpandũ. *Dia.p.3.t.4.R.204.* 3.Si alter coniugũ ex morositate, vel alia ratione seminationẽ cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actu coniugalis, scilicet generatio impeditur: quidam tamẽ, *Prap.& Sanc.* dicunt, in fœmina nullũ esse *v.Bon n.15.& p.1.*

VII. Si loco indebito, v.gr. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

VIII.

VIII. Si absque vrgente causa fiat tempore indebito. 1. In magna solemnitate, vt Paschæ, vel pridie communis. *v.Perez d.49.s.3.* 2. Quādo vxor est grauida, saltem si sit periculum abortus: *Nau.Syl.Sanch. Fill.n.337.* Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale, quod enim tunc fine suo frustratur semen; non sequitur per se ex actu. Vnde *Dian.p.3.t.4.R.204.* & *Kon.d.34.d.9.* nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando vxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra *Azor.* docet *Sanc.l.9.d.21.n.2.* Imò aliqui apud *Dia.l.c.* vt *Pontius l.10.c.11.* & *c.14 n.5* & *6.* docent, nec veniale esse, si periculum vigeat quod *Sanc. l.c.* docet esse probabile, additque, *M.Perez,* si ob finem honestū fiat, nullum esse, & teneri reddere vxorem, si maritus exigat: *v.d.49.s.3.*

Ex dictis casibus consequenter resoluitur, licitum esse vti matrimonio. 1. prolis causæ, etsi hæc non necessario debeat intendi, dum exercetur: dummodo positiuè non impediatur: imò etiam aliquando simplici affectu licitè excludatur, v.g. à paupere, ne nimium prolibus grauetur. 2. ad vitandum periculum incontinentiæ in se, vel comparte *M.Perez d.40.s.2.* ex *Conin. Pont. Hurt.* &c. contra *Sanch.* qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causa, vel propter alios fines extrinsecos; quia honestum ex natura sua & relatum ad vnum finem, licitè refertur ad alium isti non repugnantem, vt docet *Sà, Kon. Laym.l.5. t.10. c.4. M.Perez d.49.s.2.nu.4. v. Dia p.2.t.4. R.218.* solius tamen sanitatis causa vti probabile est esse veniale, vt docet *S.Th. Henriq. Lay.l.c.* contra *Mart.Perez* &c. *ll.cc.*

Quares. An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges.

Resp. Tales actus per se ijs licent; quia cui licitus est finis, etiam licent media, & cui licet consumatio, etiam licet inchoatio. Vnde licitè talibus naturam excitant ad copulam. Quòd si verò separatim, & sine ordine ad copulam, v.g. voluptatis causa tantum fiant, sunt venialia peccata eo quòd ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant ius ad illos: nisi tamen, vt sæpè contingit, sint coniuncti cum periculo pollutionis; aut coniuges habeant votum castitatis; tunc enim sunt mortalia, vt dictum *supra l.3.t.4.c 2.dub.4.Dian.p.3.t.4.R.204. &* 216. Vnde resolues.

I. Coniux venialiter tantum peccat, 1. Tangendo seipsum ex voluptate, & tactum non ita expressè referendo ad copulam, vt contra *Vasq.* & alios probabiliter docet *San.l.9.d.44.* 2. Oblectando se venereè, sine periculo pollutionis, de actu coniugali cogitato, dum abest compars, vel actu exerceri non potest *Fill. Laym. Tann. Mald.* cum *Dian.p.3.t.4.R.244.* contra *Nau. Azor. &c.*

II. Peccat grauiter, 1. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita, quia est illi illicita per statum. 2. Bigamus qui in actu coniugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur: quia est permixtio cum aliena *Lay.l.1.t.9.c.6.v.sup.l.3.t.4.c.2.& l.5.c.1.n.2.*

ARTICVLVS II.

An actus coniugalis sit preceptus, & debitus?

Resp.I. Etsi coniuges nulla lege obligentur ad vsum matrimonij tenentur tamen per se ex iustitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expressè, vel tacitè, verecundia scilicet ob-

stante, petat: Ratio prioris est, quia non tenentur vti suo iure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractus mutui: *S.Th.in* 4. *d*.32 *q*.1, *a*.2.*&c.comm*.ex 1.*Cor*.7. Vnde resolues.

I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitũ, etsi per accidens aliquando teneatur, vel ex caritate, v.g. ad auertendum periculum incontinentię imminens coniugi *M.Perez d* 50.*f*.2.*n* 4.*&* 5. vel ex iustitia legali, eo quòd salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

II. Coniuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero inuito diutius abesse, sine necessitate; quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum: *Sanch.l* 9.*d*. 4.*Coninch.d*.34.*d*.2.*n*.19. *Perez d*.50.*f*.3.

III. Peccat mortaliter, qui coniugi serio, & instanter petenti debitum negat: quia est res grauis; & debetur ex iustitia, intellige, nisi petens precibus, aut alia ratione honesta, auerti possit, & petitio non sit immoderata, (nam si sæpè petenti semel vel bis negetur, citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantum veniale, ob leuitatem materiæ, & aliquando, si nimis immoderatè & iusto sæpius petat, nullum secundum *Perez d*.50.*f*.4.) nec sit alia iusta causa negandi: *Bon.q*.4.*p*.1.*Sanch.Fill.&c.* Iustam autem (seclusò periculo incontinentiæ vtriusque) esse censet *M.Perez l.c.n*.6. si plures nascantur filij, quam possint alere.

IV. Peccat grauiter vir, vel mulier si se impotentem reddat, etiam medijs alias licitis, v. gr. ieiunijs, &c. inuita comparte. Imò si aliter non possit reddere debitum, licitè non obseruat ieiunia Ecclesiæ: sicut & vxor, si notabiliter ijs fiat deformior: *Bon.l.c.Sanch:l*.9.*d*.3.*nu*.11. *Reg.Kon.Fill.n*.306. *&* *Perez d*.50.*f*.2.

V. Coniux tenetur reddere debitum, quamuis

nis illicitè petenti, si redditio hic & nunc non sit illicita, v.g. petenti voluptatis causa, vel ligato castitatis voto, vel die festo, &c. *v. Sanc. l. 9 d. 6. Pont. l. 9. c. 3. Kon. d. 34. dub. 6. Perez d. 50 f. 5.* Quia malitia alterius non dat illi ius negandi quod suum est. Non tamen tenetur reddere petenti, sine graui causa, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro, &c.

VI. Non tenetur reddere, 1. Si alter alteri debitum remiserit, v.gr. si consensu mutuo vouerint castitatem, vel auctoritate publica celebrarint diuortium. 2. Si petens sit amens; quia talis non est capax vsus dominij, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen vti petere, ita & reddere licet, tam ebrio, quam amenti; nisi esset periculum fætus enecandi. *Nau. c. 16. Syl. Lay. c. 1. n. 9.* 3. Si alter mæchatus sit; quia frangenti fidem fides frangitur eidem: nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterij.

VII. Etsi is, qui matrimonio contracto, sciens prudens voluntariè cognouit consanguineam vxoris, in primo, vel secundo gradu, non possit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem est de eo, qui inscia comparte vouit castitatem, post matrimonium consummatum. Si tamen ante vouisset, videtur obligari ad ingressū religionis, saltem primo bimestri: (nisi tamen matrimonium consummauerit) imò etiam post, si vxor consentiat, de quo plura *v. Lay. c. 11. n. 10.*

Resp. II. Coniux non tenetur reddere debitum, si inde graue damnum, vel periculum sibi vel proli, meritò timeat *Perez d. 50. f. 5.* Vnde non tenetur sequentibus casibus.

I. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v.g. gallico, peste, lepra, &c. (nisi tamē hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non

sit

sit nimis grauis.) *Bon. quæst. 4. p. 1. n. 8. Perez d. 37. Sanch. lib. 9. d. 14. Lay. l. 5. tr. 10 p. 3. c. 1.*

II. Si petat ab vxore laborante febri vel alio morbo cur copula noceret. *Bon. quæst. 4 par. 1. n. 4.* ex *Sanch. &c.* item *Perez l. c.* aut vt quidam volunt tempore menstrui *Bon. q. 4. par. 3. n. 11. & p. 6 n. 10.* contra *Sanch. Hurt. Perez d. 49. s. 3.* aut cum vxor est grauida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortus) probabile timetur proli iam conceptæ. Imò tunc nec petere, nec reddere licitam est, vt per se patet, ait *Lay. cap. 1. n. 7.* & esse mortale, dicit *Perez d. 49. s. 3.* (addens ex *Sanch. Kon. & Hurt.* cessante periculo prolis vsum matrimonij licitum esse) aut si non possit vxor edere fœtum, nisi mortuum. *Bon. q 4. p. 1. & 2. n. 14.* (*Lay.* tamen *c. 7. n. 7.* dicit eo casu licere reddere, imo & petere; quod *Bon. l. c.* concedit; si fiat ob periculum incontinentiæ) aut non possit edere nisi cum præsenti periculo vitæ *Bon. l. c. n. 7. Lay. l. c. n. 6.* Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia graui ex causa, eam posse permittere, & debitũ reddere, insinuat *Lay l. c.* ex *Sanch. l. 7. d. 102. n. 11.* Denique propter graue periculum morbi (nõ tamen propter ordinarios dolores partus) potest coniux negare debitum etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ, *Sanc. Prap. Pal. Dian. p. 6. t. 7. R. 64. & p. 9. t. 7. R. 4.*

III. Si alter debitum exigat innaturali modo, nisi tamen ex negatione timeantur grauiora mala, v.g. rixæ, odium, incontinentia.

Quæres. An aliquando liceat impedire prolis generationem.

Resp. Possunt quidem coniuges ex graui causa aliquid facere, ex qua per accidens sequatur effusio seminis: peccant tamen, si in vsu matrimonij, vel post vsum, faciant aliquid

quo impediatur conceptio, aut semen conceptũ reijciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne quidam indirectè, sed tantum permittitur vt non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonij. Vnde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. *Vnde resolues.*

Licitè interrumpitur actus coniugalis, etsi ex naturæ concitatione secutura sit pollutio, dummodo sit iusta causa interrumpendi, v.g. si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius interueniat. *v. Perez d.49.s.9.*

II. Peccat probabiliter fœmina, quæ in vsu matrimonij animũ alio distrahit; ne natura excitetur, venialiter tamẽ, vt *Perez l.c.n.7.* docet ex *Sanch.*

DVBIVM III.
An, & quibus ex causis possit fieri diuortium?

Resp. I. Etsi matrimonium consummatum, inter Christianos nullo casu solui possit, quoad vinculum viuente vtroq; coniuge (*v. Sanch.* & *Perez d.*20.*s.9. & d.53.s.4.*) diuortium tamen, seu potius separatio quoad thorum, fit sequentibus casibus.

I. Si alter coniux moriatur. De quo si est certum, rursus nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen & indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neq; ex dubio superueniente an prior viuat, debent separari, cum fortè non viuat, ideoque matrimonium sit validum.

II. Si ex coniugibus infidelibus altero ad fidem conuerso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacificè cohabitare velit, sine contumelia

crea-

catoris) idque ex dispensatione diuina, in fauorem fidei, vt patet ex 1.*Cor*.7.15. *Perez d.* 26.*f*.4.*&c. communiter*.

III. Si ante Matrimonij consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenētur, nec cogi possunt sine iniuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur: *Perez l.c.&c.communiter*.

IV. Si Papa ex alia iusta causa dispenset ante consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat. *Nau.Bell.Perez d*.20 *f*.7.

Resp.II. Manente vinculo matrimonij, licitè fit diuortium, & separatio quoad thorum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob grauem & iustam causam, qualis est.

I. Alterius coniugis culpabile adulteriū:(per quod hic etiā intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia diuiditur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eundē sexum. *Bon.q*.4 *p*.5.*n*.2. cōtra *Fil.Sanc.Perez d*.56.*f*.1. *&* 2.ex *Matt*.5.& ex *Cap.Gaudemus.c.Ex litteris*, nō tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus, vel amplexus impudici. *Bon.San.Per.ll.cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquādo fieri separatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens verò non nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu, 1. Si vterq; coniux particeps si eiusdē criminis, vel æqualis. *Sanch.l*.10 *d*.6. *Bon.l.c.* 2. Nisi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognouerit. *Bon.ex Kon.Henr. Fill.Perez f*.3. vbi vide plures casus exceptos.

II. Sæuitia mariti, vel vxoris. Ex qua si graue periculum comparti immineat, potest separatio peti à iudice; imò si mortem minetur, vel

venenum patet, potest diuertere ante iudicis consensum. *v.Bon.l.c. Lay. Perez f.5.*

III. Si coniux compartem trahat in peccatũ, v.g. sollicitet ad hæresin, veneficium,&c. tunc enim innocens potest se separare, imò tenetur, si periculum sit graue, *Lay.l.5.t.19.p.3.c.7.*

IV. Morbus contagiosus, v.g. lepra. Quod si tamen sine graui detrimento possit cohabitare ad id tenetur, aut saltem adhabitare, & ministrare, nisi alter remittat.

V. Hæresis, vel apostasia superueniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur coniugem, conuersum recipere, saltem ex iustitia: nam ex charitate aliquando tenetur, vt si sit periculum incontinentiæ. *Bon.Lay.l.c. Perez d.57.f.1.*

VI. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separãt uel thoro, siue ad tempus, siue in perpetuũ, ob finẽ spiritualem: uel etiã habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi uterq; ingrediatur religionem, uel uxore ad religionem transeunte (aut si uetula sit, idest sexagenaria, *Az. &c.* uel saltem quinquagenaria. *San.Bon.Barb. Dian.p.3.t.4.R.73.* manente in seculo, in uoto continentiæ) maritus suscipiat, sacros ordines. Porrò apud quem, & cuius expensis, facto diuortio liberi sint educandi. *v. Lay. hic l.c. & Sanch.v.Perez d.58.& 59. Bon.q.3.p.9.n.11.*

Quæres. An uxor teneatur sequi uirum ad cohabitationem.

Resp. Teneri, quia uir est caput familiæ, & uxoris. Excipiuntur tamen sequentes Casus.

I. Si ex sequela timeatur graue onus, uel periculum u.g. uitæ, pudicitiæ, uel salutis; uel uxor à uiro peregrè non alatur.

II. Si uir post matrimoniũ factus sit uagus, nec facilè sit sequi; secus tamen, si ante fuit uagus, & ipse sciuit.

III. Si

III. Si in contractu matrimonij additum fuit pactum de non mutando domicilio, & nulla grauis necessitas vrgeat.

CAPVT III.

De impedimentis Matrimonij.

DVplicis generis sunt impedimenta, quædã illicitũ, alia insuper irritũ matrimoniũ reddũt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DVBIVM I.

Quæ sint impedimenta impedientia tantum?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, scilicet.

Ecclesiæ vetitum, nec tempus feriarum,
Atq; catechismus, crimen, sponsalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inter copulandos. *v. Bon. q. 1. p. 14. n. 1.*

Dicitur II. *Tempus feriarum*: quòd secundùm *Trid. s. 24. c. 10. de reform.* Incipit nunc ab Aduentu Domini, vsque ad Epiphaniam inclusiuè; & à die Cinerum vsque ad Octauam Paschæ inclusiuè. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut eius consummatio, sed tantum nuptiarum solemnitates, vt est benedictio nuptiarum solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora conuiuia, & tripudia, &c. Neque *Trid. s. 24. c. 1.* prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantum hortatur, ne fiat. *v. Bon. l. c. Sanch. l. 7. d. 7. Kon. d. 30 Fill. t. 10 p. 2. c. 9. M. Perez d. 43. s. 10. n. 7.*

Dicitur III. *Catechismus*. Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate; sed vide-

& de Sacerdote copulante. Secus est de Sacerdote copulante: quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum, sed tantum vt testis assistit. *C de Lugo de sacr. d.8.s.9 n.155.*

VII. Coniux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem, generationi aduersantem.

VIII. Requiritur consensus de præsenti, verbo scripto aut notibus expressus; sufficit tamen exprimere per alium, vt si parentes pro filij cõtrahant, his tacentibus *v. Dian p 3.t 4. R 272.* Sufficit etiam. 2. Si alterius consensui præcedenti, & non reuocato, alterius accedat. Vnde si quis coram Parocho non vere consenserit, satisfacit consentiendo postea *v. Dian. l.c. R. 292.*

Quæres An sufficiat consensus cõditionatus.

Resp. I. Sufficit conditionatus, sub conditione de præterito, vel præsenti, stante conditione; quia tunc contractus non suspenditur.

Resp. II. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodo contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v.g. duco te, si cras sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v.g. Si cœlum tetigeris; vel de futuro turpi: modo non repugnet substantiæ matrimonij, & consensus sit absolutus: v.g. si patrem occideris. Ratio, quia tales conditiones habentur pro non adiectis *Sanhc. l. 5. d. 15. Molin. Fill. Ress l. 2. c. 18. d. 15. Lay. Bonac.*

Resp III. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v.gr. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio. Patet ex *C. Fin de cond. v Sanc. l. 5. d. 10 Kon. n. 29. dub 3 Fill &c.*

Resp. IV. Consensus sub conditione honesta

de

de futuro, est contractus sponsalium tantum, & non Matrimonij. Quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium siue nouo consensu, postquam conditio impleta fuerit, vt docet *D. Thom. cum alij*, apud *Sanch.* etsi *Fill. Laym & alij quidam* putent, contrarium esse probabile, eo quòd contractus celebratus sub conditione honesta futura, hac impleta purificetur. Quod concedit *Bon. q. 2. p. 10 n 20.* si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

DVBIVM II.
De vsu Matrimonij.

ARTICVLVS I.

An vsus matrimonij, actus coniugalis sit licitus?

Resp. Per se est licitus, & honestus. Quod est de fide & patet ex *Cor. 2. Vxori vir debitũ reddat* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

I. Si matrimonium à parte rei sit nullum, quod tamen si vterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si vterque vel alter id certo sciat, non potest, quocumq; etiam periculo proposito, vti matrimonio. Vnde si nõ potest sine periculo vitæ, aut famæ detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi religionem (si necdum consummauit) vel fugere, vel petere diuortium, ob coniugis sæuitiam, v. g. vel adulterium, si tale sit; vel certè omnia incõmoda patienter sustinere. *Bon q. 8. p. 8. n. 16.*

II. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantum dubitet, is non potest petere debitum, reddere tamen tenetur, cum alter ha-

habeat ius petendi. Si vterque dubia fide contraxit, vel dubitat de eius valore, neutri petere aut reddere licet ante veritatis indagationē. *Vasq. Sanc. Dia. Bard. d. 6. cap 11 p. 7. §. 3.* Secus potest eam *Bon. q. 4. v. suprà l. 1. t. 1. c 2. d. 3.*

III. Si fiat cum graui periculo vitæ, aut sanitatis. Nisi tamen sit causa grauis, cui damnū corporale videatur postponendum, v. g. periculum incontinentiæ in se, vel comparte. *Bon p. 6. n. 8. M. Per. d. 30. s. 4 n. 1.*

IV. Si fiat prauo fine, v. gr. tantum voluptatis causa. Quod tamen Doct. communiter, vt *Sanch. l. 9. d. 11. Bon q. 4 p. 6.* censet esse tantum veniale contra *Pontium*, qui vult esse nullum: nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiantur, vel ad eam se excitent, quādo copula debita redditur *Sanc. l. 9. d. 11 &c.* vide etiā *Dia. p. 3. t. 4. R. 216. Bo p. 6. M. Per. d. 49 s. 2 n. 6.*

V. Si exerceatur mente adultera, vt si dum accedit ad suam, imaginatur aliam, vt animam pascat, quod est mortale *Sanc. Bon. p. 6. n. 7.*

VI. Si fiat modo indebito, v. g. 1. Si nō seruetur vas naturale: quod multi docent esse veram Sodomiam: alij esse graue peccatum contra naturam *v. 6. prac.* 2. Si sine iusta causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale, alij secluso periculo effusionis seminis veniale tantum, etsi graue, & grauiter increpandū. *Dia. p. 3. t. 4. R. 204.* 3. Si alter coniugū ex morositate, vel alia ratione seminationē cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actu coniugalis, scilicet generatio impeditur: quidam tamē, *Prap. & Sanc.* dicunt, in fœmina nullū esse *v. Bon n. 15. & p. 1.*

VII. Si loco indebito, v. gr. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

VIII.

VIII. Si absque vrgente causa fiat tempore indebito. 1. In magna solemnitate, vt Paschæ, vel pridie communis. v. Perez d.49.s.3. 2. Quādo vxor est grauida, saltem si sit periculum abortus: Nau. Syl. Sanch. Fill. n.337. Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale, quod enim tunc fine suo frustratur semen; non sequitur per se ex actu. Vnde Dian. p.3.t.4.R.204. & Kon. d.34.d.9. nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando vxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra Azor. docet Sanc. l.9.d.21. n.2. Imò aliqui apud Dia. l.c. vt Pontius l.10.c.11. & c.14 n.5 & 6. docent, nec veniale esse, si periculum vigeat quod Sanc. l.c. docet esse probabile, additque, M. Perez, si ob finem honestū fiat, nullum esse, & teneri reddere vxorem, si maritus exigat: v.d.49.s.3.

Ex dictis casibus consequenter resoluitur, licitum esse vti matrimonio. 1. prolis causæ, etsi hæc non necessario debeat intendi, dum exercetur: dummodo positiuè non impediatur: imò etiam aliquando simplici affectu licitè excludatur, v.g. à paupere, ne nimium prolibus grauetur. 2. ad vitandum periculum incontinentię in se, vel comparte M. Perez d.40.s.2. ex Conin. Pont. Hurt. &c. contra Sanch. qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causa, vel propter alios fines extrinsecos; quia honestum ex natura sua & relatum ad vnum finem, licitè refertur ad alium isti non repugnantem, vt docet Sà, Kon. Laym. l.5. t.10. c.4. M. Perez d.49.s.2.nu.4. v. Dia p.2.t.4. R.218. solius tamen sanitatis causa vti probabile est esse veniale, vt docet S. Th. Henriq. Lay. l.c. contra Mart. Perez &c. ll. cc.

Quæres. An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges.

Resp. Tales actus per se ijs licent; quia cui licitus est finis, etiam licent media, & cui licet consumatio, etiam licet inchoatio. Vnde licitè talibus naturam excitant ad copulam. Quòd si verò separatim, & sine ordine ad copulam, v.g. voluptatis causa tantum fiant, sunt venialia peccata eo quòd ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant ius ad illos: nisi tamen, vt sæpè contingit, sint coniuncti cum periculo pollutionis; aut coniuges habeant votum castitatis; tunc enim sunt mortalia, vt dictum *supra l.3.t.4.c 2.dub.4. Dian.p.3.t.4.R.204. &* 216. Vnde resolues.

I. Coniux venialiter tantum peccat, 1. Tangendo seipsum ex voluptate, & tactum non ita expressè referendo ad copulam, vt contra *Vasq.* & alios probabiliter docet *San.l.9.d.44.* 2. Oblectando se venereè, sine periculo pollutionis, de actu coniugali cogitato, dum abest compars, vel actu exerceri non potest *Fill. Laym. Tann. Mald.* cum *Dian.p.3.t.4.R.244.* contra *Nau. Azor. &c.*

II. Peccat grauiter, 1. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita, quia est illi illicita per statum. 2. Bigamus qui in actu coniugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur: quia est permixtio cum aliena *Lay.l.1.t.9.c.6. v.sup.l. 3.t.4.c.2. & l.5.c.1.n.2.*

ARTICVLVS II.

An actus coniugalis sit præceptus, & debitus?

Resp.I. Etsi coniuges nulla lege obligentur ad vsum matrimonij tenentur tamen per se ex iustitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expressè, vel tacitè, verecundia scilicet ob-

stante, petat: Ratio prioris est, quia non tenentur vti suo iure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractus mutui: *S. Th. in* 4. *d.* 32 *q.* 1, *a.* 2. *&c. comm.* ex 1. *Cor.* 7. Vnde resolues.

I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitũ, etsi per accidens aliquando teneatur, vel ex caritate, v.g. ad auertendum periculum incontinentię imminens coniugi *M. Perez d* 50. *f.* 2. *n* 4. *&* 5. vel ex iustitia legali, eo quòd salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

II. Coniuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero inuito diutius abesse, sine necessitate; quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum: *Sanch. l.* 9. *d.* 4. *Coninch. d.* 34. *d.* 2 *n.* 19. *Perez d.* 50. *f.* 3.

III. Peccat mortaliter, qui coniugi serio, & instanter petenti debitum negat: quia est res grauis; & debetur ex iustitia, intellige, nisi petens precibus, aut alia ratione honesta, auerti possit, & petitio non sit immoderata, (nam si sæpè petenti semel vel bis negetur, citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantum veniale, ob leuitatem materiæ, & aliquando, si nimis immoderatè & iusto sæpius petat, nullum secundum *Perez d.* 50. *f.* 4.) nec sit alia iusta causa negandi: *Bon. q.* 4. *p.* 1. *Sanch. Fill. &c.* Iustam autem (secluso periculo incontinentiæ vtriusque) esse censet *M. Perez l. c. n.* 6. si plures nascantur filij, quam possint alere.

IV. Peccat grauiter vir, vel mulier si se impotentem reddat, etiam medijs alias licitis, v. gr. ieiunijs, &c. inuita comparte. Imò si aliter non possit reddere debitum, licitè non obseruat ieiunia Ecclesiæ: sicut & vxor, si notabiliter ijs fiat deformior: *Bon. l. c. Sanch. l.* 9. *d.* 3. *nu.* 11. *Reg. Kon. Fill. n.* 306. *&* *Perez d.* 50. *f.* 2.

V. Coniux tenetur reddere debitum, quam-

nis illicitè petenti, si redditio hic & nunc non sit illicita, v.g. petenti voluptatis causa, vel ligato castitatis voto, vel die festo, &c. *v. Sanc. l. 9 d. 6. Pont. l. 8. c. 3. Kon. d. 34. dub. 6. Perez d. 50 f. 5.* Quia malitia alterius non dat illi ius negandi quod suum est. Non tamen tenetur reddere petenti, sine graui causa, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro, &c.

VI. Non tenetur reddere, 1. Si alter alteri debitum remiserit, v.gr. si consensu mutuo vouerint castitatem, vel auctoritate publica celebrarint diuortium. 2. Si petens sit amens; quia talis non est capax vsus dominij, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen vti petere, ita & reddere licet, tam ebrio, quam amenti; nisi esset periculum fætus enecandi. *Nau. c. 16. Syl. Lay. s. 1. n. 9.* 3. Si alter mæchatus sit; quia frangenti fidem fides frangitur eidem: nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterij.

VII. Etsi is, qui matrimonio contracto, sciens prudens voluntariè cognouit consanguineam vxoris, in primo, vel secundo gradu, non possit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem est de eo, qui inscia comparte vouit castitatem, post matrimonium consummatum. Si tamen ante vouisset, videtur obligari ad ingressũ religionis, saltem primo bimestri: (nisi tamen matrimonium consummauerit) imò etiam post, si vxor consentiat, de quo plura *v. Lay. c. 11. n. 10.*

Resp. II. Coniux non tenetur reddere debitum, si inde graue damnum, vel periculum sibi vel proli, meritò timeat *Perez d. 50. s. 5.* Vnde non tenetur sequentibus casibus.

I. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v.g. gallico, peste, lepra, &c. (nisi tamẽ hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non

fit

sit nimis grauis.) *Bon. quast. 4. p. 1. n. 8. Perez d. 37. Sanch. lib. 9. d. 14. Lay. l. 5. tr. 10 p. 3. c. 1.*

II. Si petat ab vxore laborante febri vel alio morbo cur copula noceret. *Bon. quast. 4 par. 1. n. 4.* ex *Sanch. &c.* item *Perez l. c.* aut vt quidam volunt tempore menstrui *Bon. q. 4. par. 3. n. 11. & p. 6 n. 10.* contra *Sanch. Hurt. Perez d. 49. s. 3.* aut cum vxor est grauida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortus) probabile timetur proli iam conceptæ. Imò tunc nec petere, nec reddere licitam est, vt per se patet, ait *Lay. cap. 1. n. 7.* & esse mortale, dicit *Perez d. 49. s. 3.* (addens ex *Sanch. Kon. & Hurt.* cessante periculo prolis vsum matrimonij licitum esse) aut si non possit vxor edere fœtum, nisi mortuum. *Bon. q 4. p. 1. & 2. n. 14.* (*Lay.* tamen *c. 7. n. 7.* dicit eo casu licere reddere, imo & petere; quod *Bon. l. c.* concedit; si fiat ob periculum incontinentiæ) aut non possit edere nisi cum præsenti periculo vitæ *Bon. l. c. n. 7. Lay. l. c. n. 6.* Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia graui ex causa, eam posse permittere, & debitũ reddere, insinuat *Lay l. c.* ex *Sanch. l. 7. d. 102. n. 11.* Denique propter graue periculum morbi (nõ tamen propter ordinarios dolores partus) potest coniux negare debitum etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ, *Sanc. Prap. Pal. Dian. p. 6. t. 7. R. 64. & p. 9. t. 7. R. 4.*

III. Si alter debitum exigat innaturali modo, nisi tamen ex negatione timeantur grauiora mala, v. g. rixæ, odium, incontinentia.

Quares. An aliquando liceat impedire prolis generationem.

Resp. Possunt quidem coniuges ex graui causa aliquid facere, ex qua per accidens sequatur effusio seminis: peccant tamen, si in vsu matrimonij, vel post vsum, faciant aliquid

quo impediatur conceptio, aut semen conceptū reijciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne quidam indirectè, sed tantum permittitur vt non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonij. Vnde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. *Vnde resolues*.

Licitè interrumpitur actus coniugalis, etsi ex naturæ concitatione secutura sit pollutio, dummodo sit iusta causa interrumpendi, v.g. si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius interueniat. *v. Perez d.49. s.9.*

II. Peccat probabiliter fœmina, quæ in vsu matrimonij animū alio distrahit; ne natura excitetur, venialiter tamē, vt *Perez l.c. n.7.* docet ex *Sanch.*

DVBIVM III.

An, & quibus ex causis possit fieri diuortium?

Resp. I. Etsi matrimonium consummatum, inter Christianos nullo casu solui possit, quoad vinculum viuente vtroq; coniuge (*v. Sanch.* & *Perez d.*20. *s.*9. *& d.*53. *s.*4.) diuortium tamen, seu potius separatio quoad thorum, fit sequentibus casibus.

I. Si alter coniux moriatur. De quo si est certum, rursus nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen & indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neq; ex dubio superueniente an prior viuat, debent separari, cum fortè non viuat, ideoque matrimonium sit validum.

II. Si ex coniugibus infidelibus altero ad fidem conuerso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacificè cohabitare velit, sine contumelia

crea-

creatoris) idque ex dispensatione diuina, in fauorem fidei, vt patet ex 1. *Cor.* 7. 15. *Perez d.* 26. *s.* 4. *&c. communiter.*

III. Si ante Matrimonij consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenētur, nec cogi possunt sine iniuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur: *Perez l. c. &c. communiter.*

IV. Si Papa ex alia iusta causa dispenset ante consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat. *Nau. Bell. Perez d.* 20 *s.* 7.

Resp. II. Manente vinculo matrimonij, licitè fit diuortium, & separatio quoad thorum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob grauem & iustam causam, qualis est.

I. Alterius coniugis culpabile adulteriū: (per quod hic etiā intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia diuiditur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eundē sexum. *Bon. q.* 4 *p.* 5. *n.* 2. cōtra *Fil. Sanc. Perez d.* 56. *s.* 1. *&* 2. ex *Matt.* 5. & ex *Cap. Gaudemus. c. Ex litteris*, nō tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus, vel amplexus impudici. *Bon. San. Per. ll. cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquādo fieri separatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens verò non nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu, 1. Si vterq; coniux particeps si eiusdē criminis, vel æqualis. *Sanch. l.* 10 *d.* 6. *Bon. l. c.* 2. Nisi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognouerit. *Bon. ex Kon. Henr. Fill. Perez s.* 3. vbi vide plures casus exceptos.

II. Sæuitia mariti, vel vxoris. Ex qua si graue periculum comparti immineat, potest separatio peti à iudice; imò si mortem minetur, vel

venenum patet, potest diuertere ante iudicis consensum. *v. Bon. l.c. Lay. Perez s.5.*

III. Si coniux compartem trahat in peccatũ, v.g. sollicitet ad hæresin, veneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, imò tenetur, si periculum sit graue, *Lay. l.5.t.19.p.3.c.7.*

IV. Morbus contagiosus, v.g. lepra. Quod si tamen sine graui detrimento possit cohabitare ad id tenetur, aut saltem adhabitare, & ministrare, nisi alter remittat.

V. Hæresis, vel apostasia superueniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur coniugem, conuersum recipere, saltem ex iustitia: nam ex charitate aliquando tenetur, vt si sit periculum incontinentiæ. *Bon. Lay. l.c. Perez d.57.s.1.*

VI. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separẽt uel thoro, siue ad tempus, siue in perpetuũ, ob finẽ spiritualem: uel etiã habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi uterq; ingrediatur religionem, uel uxore ad religionem transeunte (aut si uetula sit, idest sexagenaria, *Az. &c.* uel saltem quinquagenaria. *San. Bon. Barb. Dian. p.3.t.4.R.73.* manente in seculo, in uoto continentiæ) maritus suscipiat, sacros ordines. Porrò apud quem, & cuius expensis, facto diuortio liberi sint educandi. *v. Lay. hic l.c. & Sanch. v. Perez d.58. & 59. Bon. q.3.p.9.n.11.*

Quæres. An uxor teneatur sequi uirum ad cohabitationem.

Resp. Teneri, quia uir est caput familiæ, & uxoris. Excipiuntur tamen sequentes Casus.

I. Si ex sequela timeatur graue onus, uel periculum u.g. uitæ, pudicitiæ, uel salutis; uel uxor à uiro peregrè non alatur.

II. Si uir post matrimoniũ factus sit uagus, nec facilè sit sequi; secus tamen, si ante fuit uagus, idq; ipse sciuit.

III. Si

III. Si in contractu matrimonij additum fuit pactum de non mutando domicilio, & nulla grauis necessitas vrgeat.

CAPVT III.

De impedimentis Matrimonij.

DVplicis generis sunt impedimenta, quædã illicitũ, alia insuper irritũ matrimoniũ reddũt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DVBIVM I.

Quæ sint impedimenta impedientia tantum?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, scilicet.

Ecclesiæ vetitum, nec tempus feriarum,
Atq; catechismus, crimen, sponsalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inter copulandos. *v. Bon. q. 1. p. 14. n. 1.*

Dicitur II. *Tempus feriarum*: quòd secundùm *Trid. s. 24. c. 10. de reform.* Incipit nunc ab Aduentu Domini, vsque ad Epiphaniam inclusiuè; & à die Cinerum vsque ad Octauam Paschæ inclusiuè. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut eius consummatio, sed tantum nuptiarum solemnitates, vt est benedictio nuptiarum solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora conuiuia, & tripudia, &c. Neque *Trid. s. 24. c. 1.* prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantum hortatur, ne fiat. *v. Bon. l. c. Sanch. l. 7. d. 7. Kon. d. 30 Fill. t. 10 p. 2. c. 9. M. Perez d. 43. s. 10. n. 7.*

Dicitur III. *Catechismus*. Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate; sed vide-

tur sublatum per *Trid.* secundum *Sà*, *Fagun.* *Kon.* *Fill* *&c.* qui ideò monent Parochos, vt in libro distinguant patrinos Catechismi à patrinis Baptismi. *v Bon. l c.*

Dicitur IV. *Crimen*, vt 1. Incestus cum sanguinea coniugis in primo vel secundo gradu, sciẽter admissus (qui impedit matrimoniũ cum quacunque alia persona. *v. Perez d 23 s 5*) vel cũ propria matre vel filia. 2. Raptus alienæ spõsæ. 3. Vxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex Baptismo, ad impediendã redditionem debiti. 6. Publica pęnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimoniũ cum Moniali. Verũ hæc per non vsum sunt sublata, vt *Lay. hic c. 15* ex *Nau. Sanch. l. 9. d. 17. Kon. d. 30. d. 3.*

Dicitur V. *Sponsalia*, scilicet cum vna contracta, & non dissoluta. *Kon. d. 30 dub 3. Sanch. Fill. Bon. l. c. n. 5.*

Dicitur VI. *Votum*, scilicet simplex, siue castitatis, siue religionis, siue non nubendi *v. Sanch. l. 7. d. 13. Reg l. 31. c. 4. n. 184 Bon. l. c. n. 7.*

Dixi in Responsione, *potissimum*: quia præter supradicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum est clandestinitas; etsi enim valeat matrimonium clandestinè contractum, vbi Tridentinum non est receptum, non licet tamen sub mortali. Vbi autem Tridentinum est receptum, saltem quoad punctum matrimonij, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundum, omissio benedictionis; quia sine hac etsi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium, saltem primum, vt ex *C. Nostrates, & C. sponsus quæst. 5.* docet *Bon. quæst. 4. par. 6. nu. 2. Sanch. l. 7. d. 82. Sà, Henr. Fill. &c.* qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo; nam per accidens, ratione præcepti particularis, scandali vel contemptus,

(vt

(vt si omittant nihil faciendo, ac si esset res vana, vel vile ac puerile haberent ei se subijcere) docet *Perez d.*43. *s.* 10. *num.*4. posse esse mortale. Dixi, *primum*: nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ: quod si autem alter coniugum sit viduus, alter verò primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus etsi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, vt benedicantur, vt *Bonacin. loc. cit.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, sine cuius licentia si quis faciat, manet ipso factò suspensus, donec absoluatur ab ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præuijs proclamationibus; sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, vt habet communis (quamquam *Sanch. l.* 3. *d.* 5. *n.* 7. & *Gasp. Hurt. d.* 5. *n* 59. putent non esse mortale vnam omittere, quando certum est moraliter nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet *Per d.*42. *s* 1. *n.*7. ex *Kon. & Pontio*) nisi Episcopus, vel eius vicarius dispẽset, vt patet ex *Trid. s.*24. *c.* 1. quod circa eas pręcipit sequentia. 1. Vt fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamẽ etiam fieri in oratorio, vel iuxta Ecclesiam, alioue loco, confluente magno populo. 2. Vt fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria & quidem vtriusque contrahentis, vti declarauit Congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus festiuis, non immediatis, continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo, interpollentur. *Kon. q.* 2. *p.* 6. Vnde resolues.

I. Licet statim post vltimam proclamationem contrahere, etiam eodem die: nõ licet autẽ

differre vltra 4. menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denũciationes, *declarauit* Congregatio in *s.* 14 *c.* 1. *de reform*. Imò *Rituale Romanum* duos tantùm menses permittit intra quos si non contrahatur, iubet repetere denunciationes, nisi videatur aliud Episcopo.

II. Post proclamationes, tenetur sub mortali, qui nouit impedimentũ, illicò denũciare, quãtumuis secretũ esset, ad impedienda grauia mala, v.g. incestum, sacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate prius esset monendus, vt à matrimonio desisteret. *Sanch l.* 3 *d.* 13. *Fag. p.* 2. *l.* 6. *c.* 5. *Hen. Lay. l.* 3. *tr.* 3. *p.* 2. *c.* 4 *n.* 8. *&c. commu* cont. *Pont. d.* 5. *q.* 6. qui negat teneri denunciare, si sit occultũ. Idemq; tenet *M. Per. d.* 43. *s.* 6. *n.* 1. *& seq.* sed cum hac limitatione, si tantum audiuit, & nescit à quo, vel si pro foro interno sit dispensatum, vel si metuat magnum scandalum aut periculũ, vel si sciat contrahentem esse in bona fide.

III. Contrahens ipse legitimè interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit: tunc enim fateri non tenetur, nisi Iudex aliundè habeat sufficientem probationem. *Sanch. Sylu. Laym. l. c. n.* 10. *Bon. l. c. Perez d.* 43 *s.* 7. *n.* 2.

IV. Parochus cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel eius Officialem, neque potest assistere. *Sanch. l.* 3 *d.* 15. *Mart. Perez. d.* 43. *s.* 7. *n.* 6. *&c.* contra *Pontium*. Nisi tamen ex sola confessione nosset negare matrimonium, siue publicè, siue priuatim petenti, neque illum admonere officij extra confessionem; licet in confessionem posset, ac deberet. Et tunc, si quidem siue magno scandalo à matrimonio non possent desistere,

re,

re, nec vellent suadere, vt contrahant communi consensu sub conditione, si Papa dispenset, animo tantisper cohabitandi, vt fratres (non autem quoad thorum) donec accedat dispensatio & iterum contrahant. Ita ex *Bein, & Pont. l. 5. c. 35. Mart. Perez l. c. Bon l. c.* qui addit, si id omninò nolint, persistantque petere, debere Parochum adsistere.

V. Potest Episcopus, vel eius Vicarius, non autem Decanus Ruralis dispensare, vel vt vna tantum fiat proclaratio, vel vt fiant post contractum subito factum coram Parocho & testibus, ante consũmationẽ vel etiã vt planè omittãtur, si iusta causa subsit v.g. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimoniũ, pudor contrahentiũ, inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ &c. *Bon. l. c.*

VI. Etsi, quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas, coniux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint: quandò tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenet *Sot. Led. Texe.* contra *Sanch.* apud *Dian. p. 8. t. 9. R. 19.*

VII. Etsi Parochus dispen sare non possit, potest tamen in casu necessitatis per Epijkiam declarare, pręceptum hoc hic & nunc nõ obligare, v. gr. si moriturus concubinam uel ducere, ob prolis ligitimationem. *Bon. l. c. Syl. Sanch. &c.*

DVBIVM II.

Quæ sint impedimenta dirimentia matrimonium.

Resp. Præter defectum consensus, de quo supra *c. 2. d. 1.* sunt; quæ sequentibus uersibus comprehenduntur.

Er-

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Ætas, affines, si clandestinus, & impos.
Raptave sit mulier, nec parti reddita tuta;
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. *Error*, scilicet personæ: qui dirimit iure naturæ, v.g. si Caio volēti ducere Annam offerat se Maria, cum qua, putans esse Annam, contrahat, quia error aufert libertatem, & consensum requisitū iure naturæ ad contractū.

Dixi, *Personæ*: quia error qualitatis, seu conditionis personæ (excipio seruitutem) non irritat matrimoniū, vt v. g. si putetur esse nobilis, virgo, diues, &c. quam quis vult ducere, nec sit talis: quia hic error nō tollit consensum in personam, & materiam contractus. Aliud tamen esset, si absolutè nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam, aut, si ipsa conditio, iuxta intentionem contrahentis, transiret in conditionem personæ, vt si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamē alia substitueretur, non subsisteret contractus. *Bon. q 3 p. 3.* ex *Sanch. lib. 7. d. 18 Kon. d. 31. Fill. &c.*

Dicitur II. *Conditio*, scilicet serui is, vt si homo liber ignoranter contrahat cum serua, vel seruus cum serua, nullum est matrimonium. Idque secundum sententiam communiorem, iure tantùm Ecclesiastico, fundato tamen in iure naturali, cui est valdè conforma. Ratio, quia talis contractus aduersatur. 1. Bono Sacramenti, cum seruus inuito domino nequeat cohabitare coniugi. 2. Bono fidei coniugalis, cum non possit soluere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cum seruus omnia acquirat domino. Vbi tamen *Notandum*, non esse propriè seruos, qui sunt coloni originarij, vel ascititij, vulgo dicti *Leibeigene. v. Lay l. 5. t. 10 p. 4. c. 2.*

Dici-

Dicitur III. *Votum*, scilicet solemne Castitatis, per susceptionem ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religione approbatam sponte emissam.

Dico II. *Sponte*: quia metus grauius irritat professionem, vt v. supra *l. 5 c. 1 d 2*.

Dico II. *Solemne*: quia votum simplex tantum impedit, non dirimit (excipe tamen vota simplicia Societatis) *v. Lay. l. c. c. 3*.

Dicitur IV. *Cognatio*, quæ triplex est.

Prima dicitur Legalis, quæ est propinquitas personarum, proueniens ex adoptione perfecta (qua scilicet persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita vt transeat in potestatẽ adoptantis: eique succedat, vel tanquam hæres necessarius ex testamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato in totum) ea enim dirimit matrimonium vsq; ad quartum gradũ, inter adoptantem & adoptatum, eiusque descendentes. *Cap. Per adoptionem, 3 quæst 3 Cap. Diligere, 30 quæst 3. v. Bon quæst. 3. par. 5. § 3. n. 4 & 5*. Vide tamen *Lay cap 7. & Dian p. 9. t. 6 R. 54.* vbi contra communem sententiam notat ex *Henriq. Less. &c.* probabile esse, quod post *Trid.* tantum dirimat vsque gradum secundum inclusiuè sicut cognatio spiritualis.

Secunda est cognatio spiritualis, quæ iure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi, & Confirmationis, dirimitque matrimonium (vt habetur *cap 1. de cognatione spirituali in 6. Veniens* & constat ex *Trid. s. 28. cap 2. v. Bon quæst. 3 p. 5. Sanch. l. 7 d. 34. Suar. 3. p. q 67.*) inter baptizantem & baptizatum, & huius patrem & matrem item inter susceptorem & susceptum, & huius patrem, & matrem.

Tertio est cognatio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarum, ab eodem

stipi-

stipite proximo descendentiū, dirimitq; matrimonium usq; ad quartum gradum lineæ transuersæ inclusiuè. Et quidem quoad primum fortassis iure naturæ; quoad reliquos tres, solo iure Ecclesiastico. Vnde etiam Pontifex in his, ex iusta causa, dispensare potest. Gradus uerò lineæ rectæ, probabile est omnes iure naturæ esse prohibitos. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

Prima. In linea recta tam ascendentium, quam descendentium quot sunt personæ, tot sunt gradus, una dempta scilicet stipite: u. g. pater & filius sunt consanguinei in primo gradu: nepos & auus in secundo &c.

Secunda. In linea transuersa æquali (quæ est inter personas à communi stipite æqualiter distantes) quot gradibus personæ singulæ à communi stipite distant, totidem distant inter se. Vnde frater & soror sunt in primo gradu lineæ transuersæ, patrueles & consobrini in secundo; filij eorundem in tertio.

Tertia. In linea trāsuersa inęquali, īter personas inęqualiter distantes à cō muni stipite, quot gradibus remotior persona distat à stipite tot gradib. distāt inter se. Vnde patruus & nepos, filius & soror patris, sūt cōsāguinei in secūdo gradu, quę omnia patēt in adiūct schemate. (NB)

Dicitur V. *Crimen*, idque triplex. Primum est homicidium coniugis, ab altero coniuge, & alio tertio, siue physicè; u. g. gladio uel ueneno, siue moraliter, ut imperio perfectum, eo consilio, ut postea inter se matrimonium contrahant. Quod si cædes tentata sit, sed non perfecta; uel perfecta, sed absque intentione matrimonij ineundi; uel cum intentione quidem ea, sed non significata exterius, uel non communi consilio, sed ab altero tantum non dirimit

ma-

matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit, tunc enim etsi unus tantum cædem perfecerit, altero ignaro, dummodo id fecerit intentione matrimonij, uerè dirimit. Ita *Kon. Led. Sà, Sanc. l. 7. d. 78. n. 13. & d. 79.*

Secundum est adulterium, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, uiuente alterius coniuge, & uel matrimonium ineunt de præsenti, uel saltem de ineundo post mortē coniugis. Sed in hoc casu requiritur, ut promissio sit acceptata, & uterque sciat alterum esse coniugatum; si enim uel alteruter ignoret non irritatur matrimonium, si quod postea ineatur coniuge mortua *Perez Kon. d. 31. n. 57. & 61. Sanc. l. 9. d. 79. n. 12. Fil. n. 256. v.* etiam *Bon. q. 3 p. 6. n. 8. Dian. p. 3. t. 4. R. 198.* excusatque ignorantia quæuis etiam facti *Sanc. M. Leo in praxi p. 2. f. 284.* Sufficit autem si adulter dubitet, utrum tempore adulterij & promissionis de matrimonio cum adultera, uixerit alter coniux: quia præsumitur uixisse, nisi mors probetur *Nauar. Sanch. l. 7. de mat. d. 79. Bard. d. 6. c. 11. § 8.*

Tertium est raptus, per quem persona cum uiolentia abducitur libidinis exercendæ, uel matrimonij causa *S. Thom. Molin. tom. 3. disp. 105.* Durat autem hoc impedimentum, secundum *Trid.* quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi liberè cōsentiat. Vnde libertati restitutam ducere potest. Probabile tamen est Tridentini decreto tantum comprehēdi raptū, qui fit causa matrimonij. *Sanc. d. 13. v. Laym.*

Dicitur VI. *Disparitas* cultus, siue religionis: qui dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam cathecumenum. Idque iure tantum Ecclesiastico non scripto. *Bon. q. 3 p. 7.* ex *Kon. &c.* Inter baptizatos uerò non dirimit, etsi impediat. Matrimonia ue-

rò

rò cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida, *v. supra l.2.t.1.c.4 dub.3.*

Dicitur VII. *Vis*, sine violentia, & grauis metus iniustè incussus ad matrimonium extorquendum, irritaque in vtroque foro. Et quidem iure naturæ, si à contrahente, positiuo autem, si à tertio sit incussus.

Addo *grauis*, qualis scilicet cadit in virum constantem, v.g. mortis, perpetui, cęteris, amissionis bonorum, iniustæ excommunicationis, enormis indignationis patris valdè austeri. Quando verò metus est leuis cõtractus censetur spontaneus: idque ad cauendas lites, etiã in matrimonialibus, vt Sacramento consulatur. *Reb. Sanch. Pont. &c. comm.* cum *Dia.p 3.t 3.R 240. & t.6.R.117.* quamuis *Nau. Gab. & Cou.* id negant, si metus ita extorserit consensum, vt absque non fuisset. Addi 2. *iniustè*, quia si iustè sit incussus, valet matrimoniũ: talis enim non tam infertur ab alio quam ab ipsomet, qui causam dedit; vt si v.g. deprehẽso in crimine cum filia, mineris accusationem, non nisi illam ducat. Addidi 3. *ad extorquendum*, quia matrimoniũ ex metu etiam grauissimo, vndecunque & quandocunq; incusso, dummodo non ad matrimoniũ extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur, metu, quam eligitur mediũ euadendi periculum: & matrimonium est simpliciter voluntarium. Vnde resoluitur valere matrimonium in sequentibus casibus: *v. Bon. q.3.p.8.*

I. Si concubinarius metu gehennæ vel mortis in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina. *Bon. l.c.*

II. Si quis à medico persuasus; non diu se victurum, nisi ducta vxore, eam ducat *Bonac. l.c. num.19.*

III. Si in carcerem coniectus, spe euaden-

di

di contrahat cum filia lictoris, *Sanch.l.4.d.12.n.10. Kon.d.28.d.1.c.3.*

IV. Si ad mortem damnatus, vt euadat, ducat meretricem, aut alia. *Kon.n.10.Fill.c.4 q.1.*

V. Si princeps obsessus offerat filiā in matrimonium obsidenti vel liberetur obsidione. *Ibi.*

VI. Si raptor vel deflorator virginis, metu mortis offerat se iudici ad eam ducendam. *Bon.n.22.* ex *Reg. Henriq.&c.*

VII. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, alias illi mederi nolentis. *Reb.San.d.12.Kon. Fil.n.103.&c.* etsi alij quidam negent.

VIII. Etsi metus grauis incussus fuerit tantū ad contrahendū matrimoniū in genere, contractū tamen nullū esse docet *Sanc.Salas,Pal.Pont.&c.* cū *Dia.p.4.t.4.R.33.* contra *Az.& alios 4.*

IX. Quando matrimoniū ex graui metu contractum fuit, non teneri (in foro conscientiæ) per se loquendo, illud perficere, posseque altero inuito resilire, etiā eum, qui liber à metu fuit, etiamsi ab ipso, seu eius culpa illatus fuerit, docet *Sanc.Vill Hur.& Och.* cum *Dian.p.3.t.4. R. 139.& par.9.t.8 R 27* contra *Kon.& Pon.*

Dicitur VIII. *Ordo*, scilicet sacer, siue Maior, quem qui non coactus suscepit, inualidè matrimonium contrahit, vt v. supra *de Sacr. Ord.* & hic *impedimento tertio*.

Dicitur IX. *Ligamen*, propter quid, quādiu quis ligatur est coniugi adhuc viuenti, inualidè contrahit cum alio: quamquam licitè & sine peccato, si moraliter sit certus de morte coniugis qui si postea compareat, tenetur ad eundem redire, dimisso posteriore. *v.Bon.p.10.*

Dicitur X. *Honestas*, hoc est, iustitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius, cum qua contraxit

xit sponsalia, uel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinũ & iure antiquo impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum & consanguineos sponsæ, usque ad 4. gradum, oriturque ex sponsalibus quibuscunque, etiam inualidis (præterquam ex defectu consensus) iure uero nouo Tridentini, non oritur si sponsalia sint inualida; irritat tãtum usque ad primum gradum, si eo sponsalibus; ad quartũ uero, si ex matrimonio rato sequatur. *v. Bon. p.11. Sanch.l.7.d.68. Fill.t.10.p.2.c.6.* Notat etiam *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis *p.3.t.4 R.222* ex *Pont. & alijs* 3. contra *Sanch.* uti neq; ex conditionatis, donec conditio sit ĩpleta, *p.9.t 6. R.25.* ex *Opaton.* Oriri tamen ex matrimonio inualido, nisi sit tale ob defectum consensus, *p 9.t 6 R.*50. declaratione Pij V. atq; adeo etiam ex clãdestino. *Ibid R* 53. ex *Pont. Pal Hur. Per. &c.* contra *Sanch & Prap.*

Dicitur XI. *Ætas*: quia ad ualorem matrimonij, iure Ecclesiastico requiritur annus 14. uiri, & 12. fœminæ completus: nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est, adsit & doli capacitatis, & potentia ac copulam, de quibus iudicare prudentum est. *Lay.c.12.nu.1. Cap. De illis vlt.eod.tit.*

Dicitur XII. *Affines*. Est autem affinitas, propinquitas personarum, nata ex copula carnali, siue licita, siue illicita. Vtraque, iure saltem Ecclesiastico, dirimit matrimonium: illa usque ad 4. gradum inclusiuè hæc uero iure nouo usque ad secundum tantum. Et quidem si antecedat matrimonium: nam si superueniat, u.g. si Titius cognoscat uxoris suę cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is, qui peccauit non possit petere debitum, sed tantum reddere. Porro gradus, & lineæ affinitatis accipiuntur,

tur, sicut in consanguinitate, ita vt qui est vxoris consanguineus in primo gradu, siue rectæ, siue transuersæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ vel transuersæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per *Concilium Lateranense vid. Lay. & Bon. p. 12.* Vnde resolues.

I. Is, qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest, validè contrahere, citra dispensationem; imò nec cum earum consobrina, vel matertera.

II. Potest quis ducere affinem fratris sui, etiam in primo gradu, v.g. duo fratres possunt ducere duas sorores; imo pater & filius possunt ducere matrem & filiam *Lay. Bon. l. c.*

III. Titius potest successiuè ducere Titiā & Bertam, quæ fuerint Caij & Sempronis fratrū.

V. Titius, qui duxerat sororem Caij, potest post mortem Caij, eiusque sororis, ducere Bertam vxorem Caij.

Dicitur XIII. *Si clandestinus*; quia *Trid.* irritat matrimonia eorum, quia contrahunt aliter quam coram Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius vel ordinarij licentia, & duobus ad minimum testibus: vultque grauiter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint. *Vnde resolues.*

I. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam iurisdictionem in contrahentes, vt pote qui domiciliū & habitationē habeant in eius Parochiā item Episcopus, vel eius Vicarius in sua diœcesi, vti & Papa; item Capitulū sede vacāte: Cardinales in Ecclesijs sui tituli; legati in sua prouincia. Sufficit etiam excōmunicatus, aut non Sacerdos. Nec requiritur, vt à parte rei verè sit Parochus, sed sufficit si habeat titulum saltem coloratum; ita vt communi errore ha-

rò cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida, *v. supra l.2.t.1.c.4 dub.3.*

Dicitur VII. *Vis*, siue violentia, & grauis metus iniustè incussus ad matrimonium extorquendum, irritaque in vtroque foro. Et quidem iure naturæ, si à contrahente, positiuo autem, si à tertio sit incussus.

Addo *grauis*, qualis scilicet cadit in virum constantem, v.g. mortis, perpetui, cęteris, amissionis bonorum, iniustæ excommunicationis, enormis indignationis patris valdè austeri. Quando verò metus est leuis cõtractus censetur spontaneus: idque ad cauendas lites, etiã in matrimonialibus, vt Sacramento consulatur. *Reb. Sanch. Pont. &c. comm.* cum *Dia. p. 3. t. 3. R 240. & t. 6. R. 117.* quamuis *Nau. Gab. & Cou.* id negant, si metus ita extorserit consensum, vt absque non fuisset. Addi 2. *iniustè*, quia si iustè sit incussus, valet matrimoniũ: talis enim non tam infertur ab alio quam ab ipsomet, qui causam dedit; vt si v.g. deprehẽso in crimine cum filia, mineris accusationem, non nisi illam ducat. Addidi 3. *ad extorquendum*, quia matrimoniũ ex metu etiam grauissimo, vndecunque & quandocunq; incusso, dummodo non ad matrimoniũ extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur, metu, quam eligitur mediũ euadendi periculum: & matrimonium est simpliciter voluntarium. Vnde resoluitur valere matrimonium in sequentibus casibus: *v. Bon. q. 3. p. 8.*

I. Si concubinarius metu gehennæ vel mortis in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina. *Bon. l. c.*

II. Si quis à medico persuasus; non diu se victurum, nisi ducta vxore, eam ducat *Bonac. l. c. num. 19.*

III. Si in carcerem coniectus, spe euadendi

cat. Ita *Lay. t. 4. l. 3. Sanch. d. 19. & d. 25. n. 14.*

VIII. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo absunt, non possunt cōtrahere peregrè coram Parocho loci, quia non est illorum verus. Aliud est de ijs, qui alibi habitationem figunt, pro maiore parte anni, aut eo venerunt animo manendi, saltem maiore anni parte, licet postea cōtigat casu subitò recedere; v. g. famuli, ancillę studiosi, *Bon. q. 1. p. 8. n. 1. Sanch. l. 3. d. 23. n. 11.* Ratio, quia cōtrahunt ibi domiciliū Parochiale; & Pastor illius loci, est proprius illorum.

IX. Parochus, & testes sic debent esse præsentes, vt aduertere possint quid agatur, & de eo testari. Et quidē non est necesse, vt ipsi videant contrahentes, dummodò audiant verba contractus, si voces contrahentium mouerint. *Sanch. Fill. Pont. & alij 5.* cum *Dia. p. 8. t. 7. R. 68.* contra *Barbos.* Nec refert, etiamsi per metum, vim, dolum, aut iniuriam nolentes detineantur, vel etiam contradicant, ac resistant: aut licet prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint. *Bon. l. c.* ex *decl. Card. Kon. Fill. Sanch. ll. cc. &c.*

X. Parochus tenetur vtrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimento *Gutier. Sanc. Dian. p. 3. t. 4. R. 294* sed de mutuo consensu *Trid. s. 24. c. 1.* Eius tamen omissio, quando de vtriusque libero consensu constat, venialis tantum est *Sanch. Kon. Dia. l. c.* Similiter mortale non esse, etsi intellecto consensu non dicat: *Ego vos coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spir. S.* docet *Sanch. Con. Vill. Guttier. Dia. p. 3. t. 4. R. 256.* contra *Rebel. &c.*

Dicitur XIV. *Et impos*, quod impedimentum vocatur frigiditas, vel impotentia. Quæ si perpetua sit, matrimonium antecedat, irritat illud iure naturæ, vel omne, & respectu cuiuscunque, si sit absoluta; vel certum tantum, si sit restricta

seu

xit sponsalia,uel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinũ & iure antiquo impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum & consanguineos sponsæ, usque ad 4. gradum, oriturque ex sponsalibus quibuscunque, etiam inualidis (præterquam ex defectu consensus) iure uero nouo Tridentini, non oritur si sponsalia sint inualida; irritat tãtum usque ad primum gradum, si eo sponsalibus; ad quartũ uero, si ex matrimonio rato sequatur. *v. Bon. p.11. Sanch.l.7.d.68. Fill.t.10.p.2.c.6.* Notat etiam *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis *p.3.t.4 R.222* ex *Pont.& alijs 3.* contra *Sanch.* uti neq; ex conditionatis, donec conditio sit ĩpleta, *p.9.t 6. R.25.* ex *Opaton.* Oriri tamen ex matrimonio inualido, nisi sit tale ob defectum consensus, *p 9.t 6 R.50.* declaratione Pij V. atq; adeo etiam ex clãdestino. *Ibid R 53.* ex *Pont.Pal Hur.Per.&c.* contra *Sanch & Prap.*

Dicitur XI. *Ætas*: quia ad ualorem matrimonij, iure Ecclesiastico requiritur annus 14. uiri, & 12. fœminæ completus: nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est, adsit & doli capacitatis, & potentia ac copulam, de quibus iudicare prudentum est. *Lay.c.12.nu.1. Cap.De illis vlt.eod.tit.*

Dicitur XII. *Affines*. Est autem affinitas, propinquitas personarum, nata ex copula carnali, siue licita, siue illicita. Vtraque, iure saltem Ecclesiastico, dirimit matrimonium: illa usque ad 4. gradum inclusiuè hæc uero iure nouo usque ad secundum tantum. Et quidem si antecedat matrimonium: nam si superueniat, u.g. si Titius cognoscat uxoris suę cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is, qui peccauit, non possit petere debitum, sed tantum reddere. Porro gradus, & lineæ affinitatis accipiuntur,

sit prolificum. *Lay.l.c. Bon.q.3.p.133.&c.*

II. Validè contrahunt, 1.Steriles, quia etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam atque adeo sunt capaces omnis iuris & obligationis matrimonij; & susceptio prolis licet sit præcipuus,nō tamen vnicus, nec immediatus finis matrimonij. *Bon.q.3.p.13.*ex *Henr.Kon.Fill.&c.* Eadem est ratio de ijs, qui non edunt fœtum, nisi mortuum, vel non nisi cum periculo vitæ *Bon.&c.ll.cc.*2.Hermaphroditi: quia verè sunt potētes ad vsum matrimonij. Et quidem si alter sexus emineat, secundum illum tantum valebit sit; si vterque sit par, optio illis datur, vt vtrolibet vtantur: ita tamen vt quem semel elegerint, semper retineant *Sanch.l.*10.*d.*106. *Bon.l.c.*ex *Henr.Kon. Fill.&c.* Is qui paulò post est moriturus, quia in eo manet potentia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, vt concubinas ducant *Lay.l.c.*ex *Sanc.d.*105.*n.*3.*Con.&c.*

III. Impuberes, si vtantur ratione, non iure naturæ, sed Ecclesiastico tantum,inualidè contrahunt: quia impotentia illorum est tantum temporalis, v.supra *hoc du. imped.*3.

Quæres. Quid censendum de matrimonijs, quæ contrahuntur in partibus hæreticis.

Resp. Circa ea *Congregatio Cardinaliū* resoluit sequentia. 1.Vbi hoc decretū Concilij nondum publicatū est in parochia, v.g.in Saxonia, & Anglia,valere matrimoniū contractū absque forma præscripta, Publicatio autem decreti facta presumitur si id aliquo tempore in parochia tanquam decretum Concilij fuit obseruatum. 2.Hæreticos, in quorū Parochia ductum decretum fuit publicatum, v.g. in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam seruare. Vn-

beatur Parochus, nec sit intrusus absque omni titulo: *v. Bon.q.2.p.8.*

II. Parochus, vel quiuis habens iurisdictionem ordinariam, potest alium sibi substituere, non tamen nisi Sacerdotem.

III. Cum ad testes requisitos non addatur debere esse omni exceptione maiores, sufficiunt etiam infames, fœminæ, pueri habentes vsum sufficientẽ rationis, parẽtes, domestici, ac serui.

IV. Si duo sint Parochi eiusdem Parochiæ, potest vteruis assumi. Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat: vel domum, quæ partim pertinent ad vnam Parochiã, partim ad alteram potest alterutrũ accersere: quia vterque est propius Parochus. *Lay. Bon. l. c.*

V. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahentis illius, in cuius Parochia matrimonium celebratur; sufficit tamen ad valorem, si alterutrius pastor assistat, vt declarauit *Congregatio Cardinalium*, apud *Reb.* & *Bon.q.2.p.8.* etiam extra suam Parochiam vel diœcesim; quia hic actus non est iurisdictionis contentiosæ. Non tamen licebit tunc nuptijs benedicere, sine alterius licentia. *Sanch.l.3.d.19.*

VI. Is qui substituitur, debet habere expressum, vel saltem licentiam, ex ratihabitione de præsenti: quia non sufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterum postea ratum habiturum. *Sanch.d.35. Reg.Kon.* apud *Bon.l.c.n.11.* licet ipse neget tacitam sufficere.

VII. Vagabundi possunt cõtrahere corã quolibet Parocho (idq; vt *Lay.c.4.n.3.* docet ex *Sanch.* etsi alteruter tantũ sit vagus. Hic autẽ tenetur de illorum cõditione diligenter inquirere, vt monet *Tri.* an scilicet alibi sint coniũcti, &c. & deinde petere licentiã ab Episcopo assistẽdi; sine qua licet validè assistat, grauiter tamẽ peccat.

Cob. Bonac p. 9 v. Maratiam d. 7. ſ. 15. num. 4.

II. Si vterque fictè, vel coactè conſenſerit, neceſſe eſt, vt vterque conſenſum renouet, & verbis exprimat. Quia cum vtriuſque conſenſus planè nullus fuerit, æquè neceſſe eſt renouare, & declarare, ac ſi factum nunquam fuiſſet. *Marat. l. c. n. 3.*

Reſp. II. Si inualidum fuit propter impedimentum conſanguinitatis, v. g. vel aliud ſimile occultum dirimens, tunc eo per diſpenſationē, vel aliter ſublato, atque ita perſonis ad contrahendum habilitatis, requiritur nouus vtriuſq; conſenſus, ſigno externo expreſſus: & quidem, vt probabilius docet *Sanch. l. 2. d. 36.* abſolutus, & independēs ab antiquo. Ratio, quia neutrius conſenſus antiquus fuit legitimus, cum non caderet in legitimam materiam. *Vnde reſolues,*

I. Si in tali caſu altera pars ſit ignara impedimenti, vel dubitetur an ſciat, illa ſuauiter inducenda eſt ad nouum conſensũ abſolutè præſtandum, dicendo v. gr. *Si mihi non nupſiſſes, nonne modo nuberes*, vel *Angor ſcrupulis de matrimonij noſtri valore, ideoque renouemus conſenſum.* Quòd ſi fiat, ſufficere (præſertim ſi ſequatur affectu maritali copula) docet *Quint. append. c. 7. d. ult.* Quòd ſi autem periculum ſit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & ſcandala, grauesque moleſtiæ timeantur, licebit vti ſententia contraria, quæ docet ſufficere, vt ſola pars impedimenti conſcia conſenſum renouet, & alteri declaret. *Sanc. l. 2. d. 26. & l. 8. d. 34. n. 61. Leſſ lib. 2. c. 17. Kon. d. 24. d. 10. & Fill. n. 29. &c. Dian. part. 4. tom. 4. Reſ. 49.*

Reſp. III. Vt matrimoniũ inualidum, quod coram teſtibus, & Parocho eſt celebratum, reualidetur, non opus eſt denuo coram Parocho, & teſtibus iniri, ſi impedimentum ſit occultum

secus si sit notum; quia prius matrimonium, præsumptione Ecclesiæ, censetur validum, non autem posterius. *Nau. Sanch. l. 2. d. 37. Kon. d. 24. dub. 4. Reg. l. 31. n. 183. Fill. n. 93.*

DVBIVM IV.

A quo, & ob quam causam, possit dispensari in impedimentis Matrimonij.

Resp. I. Papa non potest dispēsare in impedimentis iure naturæ vel diuino dirimētibus, nisi ex speciali concessione: in ijs verò, quę iure Ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris, quia inferior non dispensat in lege superioris: nec homo in lege naturæ. Addidi, *nisi ex speciali*; quia sic Pontifex, (non tamen Episcopus) potest matrimonium ratum dissoluere, ex iusta causa. *Sanch. Less. Prap. q. 5. a. 8. Dian. p. 6. t. 1. R. 52. & 53.* Ratio posterioris, quia Pontifex talia impedimenta inducit; ergo etiam potest tollere, & quidem solus. *Vnde resolues.*

I. Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimoniū iam contractum, non potest ordinario iure dispensare, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, quando sequentia concurrunt. 1. Vt defectus sit dispēsabilis. Vt si occultus, id est, non sit notorius, seu diuulgatus. 3. Vt ex altera parte saltē, matrimoniū bona fide sit contractum. 4. Vt nō sit facilis accessus ad Papā. Ita commun. *Sanc. Kon. M. Perez d. 4. s. 7.* Quando autem contractū est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus sua dispensatione priorē confirmare. *Dia. par. 9. t. 7. R. 40. ex Prap. Perez &c.* In impedimentis verò dirimentibus matrimonij nondum contracti, videtur nunquā posse: imò nec legatus à latere, nisi ex speciali facultate. *Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 6. C ... 6, 22.*

.22. *Bon. in q.3. p.15. &c.* contra quos *Dian.* ar. 8. to. 3. *Res.* 80. cum *Prap. Villalob. & Escob.* *de leg. ex c.4.* putat Episcopum id posse aliquando in casu raro; ex causa maximè vrgente, si omnibus tentatis iudicetur necessarium esse ad vitandam grauem infamiam, vel graue scandalum, cui aliter occurri non posset, idque ex tacita Papæ licentia.

Resp. II. In impedimentis non dirimentibus, possunt Episcopi dispensare vniuersaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa, quæ iure naturali & diuino impediunt, vt votum castitatis absolutum, & perfectum (*Bonac. q.3. p.15.* ex *Nau. Sanch. &c.*) & sponsalia priora, vt habet *Tan. d.8. q.4. dub.2. n.30.* ex *Sanch. l.7. d.7. n.8.* Idem habet *Fill. t.10. p.2. c.10. nu.306. Laym. l.5. c.10. p.4. c.15. n.2.* sub finem. Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ matrimonio superueniunt, & impediunt petitionem debiti, v.g. cognationis spiritualis, vel affinitatis *Bon. l.c.* ex *Sanc. l.8. d.12. n.16. Fill. l.c.* vbi excipit incestum commissum (matrimonio consummato,) cum consanguineis vxoris, in ijs, qui non sunt iuuenes.

Resp. III. Possunt etiam Confessarij regulariter approbati, de licentia tamen suorum Prouincialium, dispensare ad petendum debitum coniugale, propter cognitionem consanguinei coniugis in secundo gradu, vt *Rodriq. regular. tom.1. q.63. a.1.* nullo modo tamen impedimẽto ipso. *v. Mar. Perez dub.44. sess.7. n.13.* Dixi, *Prouincialium*: quia quod *Molses. Leon. &c.* volunt, Confessarios Societatis IESV habere omnes hanc facultatem immediatè à P. Generali, id refutat *Dian p.3. tom.2. Res.14.*

Resp. IV. Vt licet dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur iusta causa;

qualis secundum *Fill.c.8.* est v.g. Extinctio magnæ litis, vel odij inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas matrimonij, nisi consanguineis vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis cōpetentis. 5. Conseruatio facultatum in eadē cognitione. 6. Merita petentis dispēsationem. Plures v. apud *Sanc.d.19. Kon.d.33. Hurt.26. M.Perez dub.44.f.5.* vbi notat. 1. Quanto gradus consanguinitatis vel affinitatis est propinquior, tanto requiri causam grauiorem. 2. *Sæpè* plures aggregatas causas sufficere, quarū singulæ non sufficerent, v. etiam *Dian.p.8.t.3.R.93.*

Resp. V. Si quis dubitet an habeat impedimentum dirimens, v.g. contrahendi matrimonium cum certa persona, & adhibita diligentia sufficiēti non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione; nisi tamen pręsumptio aliqua stet pro impedimento, quia possessio stat pro libertate contrahendi. *Sanch. Sancius, Franc. Lugo, Bard.d.6.c.11.p.7.§.11.* cōtra *Lay. & Palaum.*

LIBER SEPTIMVS.

DE CENSVRIS ECCLESIASTICIS, Et irregularitatibus.

CAPVT PRIMVM.

De Censuris in genere.

DVBIVM I.

Quid sit Censura Ecclesiastica?

RESP. Est pœna, spiritualis, & Medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam Ecclesiasticam au-

aufertur vsus quorundam bonorum spiritualium. *Laym. l.* 1. *t.* 5. *p.* 1. *c.* 1. Vnde resolues.

I. Per censuram non priuatur homo bonis merè internis, v.g. charactere, potestate ordinis: nec bonis proprijs, ac priuatis, v.gr. fide, charitate, gratia, &c. sed quibusdam externis & publicis, siue actionibus, quæ habent spiritualem aliquem effectum, vel commodum, vt sunt sacrificium, officium diuinum, beneficium, administratio, & susceptio Sacramentorum, indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia: quia hæc, & non illa, subsunt dispositioni Ecclesiæ. Vnde si interdum priuetur bono aliquo temporali, v.g. coniunctu humano per excommunicationem, id tantum fit secundario.

II. Exilium, carcer, seruitus, priuatio beneficij, nisi adiunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum; non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

III. Nec degradatio, vel depositio est censura; quia etsi sit pœna spiritualis, non tamen medicinalis, sed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi.

IV. Nec cessatio à diuinis; quia non imponitur per modum medicinæ, ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam iniuriam Ecclesiæ factam.

V. Nec irregularitas, siue sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis, sed tantùm impedimentũ Canonicum; siue sit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed positiuæ, & ex se perpetuæ. Vnde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem, *Bon. d* 1. *q.* 1. *p.* 1.

VI. Quando in Iubilæis, vel priuilegijs, datur potestas absoluendi à censuris, non comprehenditur irregularitas, nisi expresse addatur.

DVBIVM II.
Quotuplex sit Censura.

Resp. Diuiditur, 1. Essentialiter in excõmunicationem; Suspensionem, & interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ est à iure, & fertur per Canones, constitutiones, vel statuta Ecclesiastica, stabili ac permanente lege: & eam, quæ est ab homine, quæ scilicet fertur à iudice, vel Prælato, per modum mandati, vel sententiæ iudiciarię. Estque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut certas personas; vel generalis, quæ nulla singularis facti, aut personæ determinatione fertur. 3. In eam, quæ est sententiæ latæ, quam scilicet ius, aut Iudex statuit ipso facto, (quo quis v.gr. contra legem facit) sine alia sententia incurrẽdam: & eam, quæ est ferendæ, quam ius, aut Iudex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi. Pro quibus dignoscendis, consideranda sunt verba, quibus censura fertur: quæ si includant alterius actionem; seu ministerium significant cẽsuram esse sententiæ ferendæ: latæ verò, si non includant. Si verò ambigua sint, teneri potest *regula 49. iuris in 6.* quòd in dubio circa pęnas, benignior interpretatio sit facienda. *Vnde resolues*

I. Est censura latæ sententiæ, 1. Si verba sint pręteriti, aut præsentis temporis, v.g. excõmunicauimus, excommunicatus est vel fuit excommunico, suspenduntur, interdicuntur, volumus aut iubemus esse excommunicatum, suspensum &c. 2. Si addatur particula, *ipso iure, ipso facto* vel *sine alia sententia*. 3. Si verba sint imperatiui modi, v.g. incidat in excommunicationem maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc omnino nullius actionem interponunt.

II. Sen-

II. Sententiæ ferendæ est saltem vt plurimum. 1. Si verba sint futuri temporis, v. g. excommunicabitur, suspendetur. 2. Si dicatur, excommunicatur suspendatur, volumus excommunicari. 3. Si verba sint minatoria, verbi gratia sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis, &c. nisi tamen ex adiunctis aliud colligatur.

DVBIVM III.

Qui possint ferre censuram, & in quos?

Resp. I. Censuram ferre potest omnis, ac solus superior Ecclesiasticus, habens, in foro externo, seu contentioso iurisdictionem, siue ordinariam, siue delegatam.

Porrò ordinariam, quæ est ratione officij, vel alterius iuris, poteštque delegari, Clerico, Clericatus priuilegijs gaudenti (vt *Bon d. 1. q. 1. p. 2. Lay l. 1. t. 5. p. 1. c. 3. n. 1.* ex *C. Cum Ecclesiarum S. Thom. &c.* docent) habent, 1. Papa respectu totius Ecclesiæ. 2. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, eorumque Vicarij Generales, Prouinciales, & Superiores locales religionum, respectu suorum subditorum. 4. Congregationes religionum, Concilia Prouincialia Episcoporum, Capitula Prouincialia quorundam religiosorum, & denique. 5. Quidam alij ex confessione, vt multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani Delegatum habent, quibus ea committitur ab ordinarium habente: cuius morte expirat, nec delegatus potest alteri delegare nisi habeat specialem huius commissionem, vt sit delegatus Papæ. *Vnde resolues.*

I. Non possunt potestate ordinaria ferre censuram. 1. Parochi. 2. Laici; quia non sunt capaces iurisdictionis Ecclesiasticæ; vti

religiosi professi nō habentes primam tonsurā.
3. Fœminæ, licet sint Priorissæ: quia non sunt capaces iurisdictionis, seu potestatis clauium. Quando verò in iure dicuntur posse subiectos sibi clericos suspendere ab officio, vel beneficio, suspensio non accipitur propriè censura, cuius violatur irregularitatem incurrit, sed latè, & impropriè, pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodo subiecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei reditus interea. *v. Bon. l. c. Lay l. 1. t. 5. p. 1. c. 3. n. 3.*

Resp. II. In omnes & solos subditos alicui superiori Ecclesiastico potest ferri censura; quia subiectio & iurisdictio sunt correlatiua. *Laym. l. c. c. 3.* Vnde resolues.

I. Non baptizati non incurrunt censuras, licet sint catechumeni, nec mortui: quia non subsunt iurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari; non enim de nouo ligantur, sed excommunicatio prior tantum declaratur, ac viuis prohibetur, ne cum ijs agant orando pro illis, sepeliendo, &c. Similiter dicuntur absolui ab excommunicatione, quando sepultura, & orationes publicæ pro illis permittuntur. *Lay. l. c.*

II. Aduenæ peregrini breui tempore alicubi commorantes, non ligantur censuris locorum, generali sententia aut statuto decretis: quia non sunt subditi. *Lay. l. c. n. 5.*

III. Etsi subditi extra suam diœcesin (vel in loco diœcesis exempto) delinquentes contra legem sui Episcopi, non incurrant censuram: superior tamen saltem regularis, potest suos subditos, vbicumque existant per particularem sententiam censuris innodare. *v. Lay. l. c.*

VI. Hæretici, Apostatæ, & Scismatici, possunt affici censuris, quia per Baptismum

sunt

sunt subiecti Ecclesiæ *v. Laym. l. c.*

V. Solus Papa non potest incurrere censuram: quia nulli est subiectum. *Bon. l. c.*

DVBIVM IV.

Ob quam causam possit ferri censura?

Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, & coniunctum, cum contumacia. Et quidem in interdicto locali potest esse alienum, v. g. Prælati, vel communitatis (non tamen hominis priuati) aliàs requiritur proprium. *Bon p. 3.* Vnde resolues.

I. Non possunt censurari infantes, vel amentes, quia non peccant. *Bon. d. 1. q. 1. p. 4. Lay. c. 4. n. 3. ex S. Th. Suar. &c.*

II. Etsi ob peccatum veniale interdum fieri possit leuis suspensio, vel leue interdictum, excommunicatio tamen maior, suspensio grauis & interdictum personale speciale (quicquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem: quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Imò cum sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quouis mortali, sed quibusdam tantùm, ne censuræ contemnantur, vt monet *Trid.*

III. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mortalis non tantùm quoad actum internum, sed etiam quam quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leuiter percutiens Clericum, etsi intentionem mortalem habuisset: vti, nec, qui interius tantùm est lapsus in hæresim, quam exterius non significauit: quia Ecclesia tantum iudicat de externis. *Bon. l. c.*

IV. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus, & consumatus, nisi expresè aliud so-

nent verba legis: quia pœnæ & odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit fauens, mandans, consulens, iuuãs, nec vulnerans lethaliter, nisi mors sequetur. Item quando excommunicatur mandans, consulens, &c. vel ferens suffragium pro indigno, subintellige efficaciter, seu effectu secuto; quia sine eo mandatum consilium, & suffragium, non est completum, & perfectum in genere homicidij, furti, &c. Alij tamen attendendum esse putant; vtrum in mandantes, consulentes, &c. principaliter, & per se feratur excommunicatio, an verò accessoriè tantum, & dicunt priore casu esse excommunicatos, etsi non sequatur effectus; non item in posteriores. Quæ sententia in praxi est tutior. *Bon. l.c.*

V. Quidquid excusat à peccato mortali, excusat etiam à graui censura, v.g. materiæ paruitas, impotentia legem implendi, defectus aduertentiæ, & deliberationis, ignorantia inuincibilis, siue ea sit facti, vt v.g. si nescias, quẽ percutis esse Clericum, siue iuris, vt si scias esse Clericum, atque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussionem illam sub excommunicatione prohibitam esse. Ratio, quia non es contumax.

Dixi, *inuincibilis*: quia ignorantia culpabilis & crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v.g. qui hoc fecerit scienter, consultò: qui præsumpserit ausu temerario violare (quæ verba, vtpote in re odiosa, accipienda sunt strictè) talis autem non potest dici temerariè præsumere, nisi ignorantia esset affectata, formalem dolum includens. *Escob. t.4 c.6 n 37. San. de matr t.3. l 9. d 32 n.31.*

VI. Non incurritur censura, ob peccatum soli naturali, vel diuino iure repugnans, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quòd contumaciter

vio-

violetur. Item nec ob peccatum merè præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum, ratione scandali, vel restitutionis non factæ, vel perseuerantiæ in peccatum post monitionem; quia abest contumacia. Nec refert, quòd quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine peccato (modo iusta causa subsit) possit ad tempus arceri, ab aliorum consortio, altari, communione, &c. vt subinde fit in religionibus, & in iure etiam vocatur excommunicatio, vel suspensio, sed latè, quia non est censura propriè dicta, cuius violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantum pœna. *Fill t.* 11. *c* 6 *n.* 186.

VII. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex graui metu, licet quandoque non excusetur à graui culpa; quia non censetur contumax *Laym. l.* 1. *t.* 5. *p* 1. *c.* 5. *n.* 9. *Bon. d.* 1. *q.* 2. *p.* 3 *n.* 2. ex *Suar. Kon &c.*

VIII. Censura inualida est ex triplici capite.

Primo per defectum ferentis, si scilicet careat iurisdictione, vel eam habeat impeditam, per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem, de qua *v. Lay.*

Secundò, si substantialis ordo iudicij prætereatur, vt si reus non citetur, nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio, quia non est cõtumax, qui ante non fuit monitus de præcepto, & pœna annexa. Quod tamen intellige de censura ab homine lata, per sententiam particularem: quia quæ fertur à iure, vel per sententiam generalem, vel etiam specialem respectu tamen actus futuri; non eget alia monitione, cum lex aut sententia seipsa satis moneat. Idem est de sententia non illatiua censuræ, sed declaratoria tantum: quia absque alia monitione declarari potest censura incursa quando crimen, cui

est

religiosi professi nõ habentes primam tonsurã. 3. Fœminæ, licet sint Priorissæ: quia non sunt capaces iurisdictionis, seu potestatis clauium. Quando verò in iure dicuntur posse subiectos sibi clericos suspendere ab officio, vel beneficio, suspensio non accipitur propriè censura, cuius violatur irregularitatem incurrit, sed latè, & impropriè, pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodo subiecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei reditus interea. *v. Bon. l. c. Lay l. 1. t. 5. p. 4. c. 3. n. 3.*

Resp. II. In omnes & solos subditos alicui superiori Ecclesiastico potest ferri censura; quia subiectio & iurisdictio sunt correlatiua. *Laym. l. c. c. 3.* Vnde resolues.

I. Non baptizati non incurrunt censuras, licet sint catechumeni, nec mortui: quia non subsunt iurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari; non enim de nouo ligantur, sed excommunicatio prior tantum declaratur, ac viuis prohibetur, ne cum ijs agant orando pro illis, sepeliendo, &c. Similiter dicuntur absolui ab excommunicatione, quando sepultura, & orationes publicæ pro illis permittuntur. *Lay. l. c.*

II. Aduenæ peregrini breui tempore alicubi commorantes, non ligantur censuris locorum, generali sententia aut statuto decretis: quia non sunt subditi. *Lay. l. c. n. 5.*

III. Etsi subditi extra suam diœcesin (vel in loco diœcesis exempto) delinquentes contra legem sui Episcopi, non incurrant censuram: superior tamen saltem regularis, potest suos subditos, vbicumque existant per particularem sententiam censuris innodare. *v. Lay. l. c.*

VI. Hæretici, Apostatæ, & Scismatici, possunt affici censuris, quia per Baptismum

sunt

Dixi II. *Per se*, quia per accidens,& ex priuilegio, possunt etiam alij. *Lay l. 1. t. 5. p. 1. c. 7.*

Resp. II. Episcopi, secundum *Trid. s. 24. t. 6.* possunt 1. absoluere in foro conscientiæ, per se, Vicarium, ob omnibus censuris occultis etiam in Bulla Cœnæ Papæ reseruatis, excepta hæresi, à qua per seipsos tantum absoluere possunt (quantum est ex vi huius decreti.) Dicitur autem censura occulta, quæ contracta est ob delictum non publicum, nec ad forum contentiosum deductum, aut si deductum fuit, à quo reus ob defectum prohibitionis fuit absolutus. *Bon. d. 1. q. 3. p. 1 n. 15. & p. 2. n. 1.* ex *decl. Card. & 2.* Possunt etiam sæpè absoluere à censura Papæ reseruata, propter impedimentum eius qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, pauperim, Pontifex non potest adiri. *Bon. l. c. Nau. Sanc. Auila, Kon &c.*

Resp. III. Multi religiosi, præsertim Mendicantes, possunt ex suis priuilegijs (in foro tamen interno tantum) à varijs censuris absoluere. *v. Dia. p. 9. t. 4. R 63.* Quare à superioribus suis illa priuilegia petant cum ad confessiones audiendas exponentur, & circa ea sequentes regulas sequatur.

Prima. Qui habet potestatem absoluendi à censuris reseruatis Episcopo, non potest vi illius absoluere à reseruatis Papæ.

Secunda, Qui habet potestatem absoluendi à reseruatis Papæ, non censetur posse absoluere à censuris Bullæ Cœnæ; eo quod hæc censeantur maiores, nec comprehendi in concessione generali. *Dia. p. 5. t. 12. R 34.* ex *Sua. &c.* contra *Bossium*.

Tertia. Qui habet potestatem absoluendi à censuris Bullæ Cœnæ, habet etiam à quibusuis Papalibus & Episcopalibus à iure lati

etsi

etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresim, de qua alij probabilius affirmant, præsertim pro regionibus septentrionalibus, pro quibus alioqui concessio in magnam partem esset inutilis.

Quarta. Possunt Regulares per sua priuilegia, sicut ab alijs censuris Papæ reseruatis, ita etiam absoluere duello certantes (idem dic de similibus casibus) post constitutionem *Clemen. VIII* sicuti poterant ante eam præterquam in Italia extra Vrbem; idque ex declaratione ipsiusmet Clementis apud *Comitolum l. 6 mor. Reg l. 11. n. 83. Fil t. 15. c. 5. Lay. l. 3. t. 3. p. 3. c. 5.*

Resp. IV. Ampla etiam solet dari potestas à censuris absoluendi in Iubilæis; in quibus diligenter considerandum, quid, quantum, & quomodo concedatur. Si enim detur potestas absoluendi à casibus reseruatis Papæ, etiam conceditur potestas absoluendi à censuris Papæ reseruatis, quia is non solet reseruare casus, nisi ratione censuræ adiunctæ. Porrò absolutio data confitenti bona fide in Iubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel sua negligentia, vel propter aliud impedimentū non lucretur, est valida, tollitque censuram. Secus si ab initio indulgētias lucrari noluerit eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, & tam peccata reseruata, quam censuram de nouo debere tolli ab eo, qui potest extra Iubilæum.

DVBIVM VI.

Quomodo danda sit absolutio à censura.

Resp. Id statuendum esse ex natura tum censuræ, tum cuiusuis absolutionis. Ex qua circa absoluendi modum resolues.

I. Ex natura rei non requiruntur certa ver-

verba, sed sufficiunt ea signa, quibus apertè significetur absolutio impendi. In foro tamē externo communiter seruanda est forma cuiusque Episcopatus. In foro autem conscientiæ hæc ferè est in vsu: *Ego te absoluo à vinculo*, v.g. *excommunicationis, suspensionis, &c. quàm incurristi propter NN.* (*talem causam,*) & (si sit excommunicatus) *restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communi fidelium, aut* (si sit suspensus) *executioni tuorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum. In nomine Patris, &c.* In publica autē ac solemni absolutione præmittitur, Psalmus Miserere, & ad singulos versus pœnitentis humeri denudati leuiter percutiuntur (nisi ex iusta causa talis cęremonia videatur omittenda, pręsertim in fęminis) tum adiectis precibus absoluitur, & in Ecclesiā introducitur. Idem modus ferè seruatur in absolutione mortuorū, nisi quod sepulcrum virga percutiatur. *v. Rit. Rom.*

II. Absolui à censura potest absens, imò & inuitus, etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio quia sicut pœna in absentem & inuitum potest ferri sic auferri. *Turr. Dian p. 5. t. 9. R. 10.*

III. Is qui pluribus censuris est astrictus, potest absolui ab vna, relictis alijs: quia inter eas non ex necessaria connexio. Vnde si dicatur, absoluo te ab omni vinculo, & valet pro omnibus; ideoque si sic absolutus in Iubilæo fortè omisisset inuincibiliter peccatum habens annexam censuram; idest excommunicationē, posset is postea ab eo peccato per quemuis approbatum absolui, cum non sit amplius reseruatum, eo quod censura, ratione cuius tantum erat reseruatum, sit sublata.

IV. Absolutio, vi, aut metu graui, iniustè incussu extorta, non valet; imò nouam excommu-

municationem incurrit, qui metum incutit.

V. Absolutio data ab ordinario, non præstita satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est, imò etiam data à delegato, modo non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, aut iuramentum de satisfaciendo cum poterit.

VI. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti cum sit actus iurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolui: si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio, si non meretur, non debet absolui.

VII. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, idest pro certo actu & tempore, qu transacto reincidat: item sub certo onere qu non impleto censura reuiuiscat.

VIII. Probabilius est, eum qui habet potestatem absoluendi in foro conscientiæ à censur posse id facere etiam extra confessionem vt co tra *Nauarr. Suar. & alios* docet *Sanch. l. 8. matr. dub. 16. Kon. Dia. &c.*

CAPVT II.
De Excommunicatione.

DVBIVM I.
Quid sit, & quotuplex?

RESP. Excommunicatio est censura, per quis priuatur communione Ecclesiæ. E duplex. Minus, quæ tantum priuat vsu pa seu receptione Sacramentorum; & Maior, etiam dicitur Anathema, ac in iure ferè per nomine excommunicationis intelligit priuatque communione Ecclesiastica, secun dicenda. Per hanc Maiorem excommunica rursus est duplex: Toleratus, quem fideles tenentur vitare. Non toleratus, quem tene

V

vitare. Et quidem post *Conc. Constant.* non tolerati sunt hi tantum. 1. Notorius Clerici percussor, de quo *infrà*. 2. Quiuis nominatim excommunicatus, & specialiter ac publicè denunciatus. *Vnde resolues*.

I. In Germania Catholici securè communicant cum ijs, qui notoriè sunt Heretici, & consequenter excommunicati; quia non sunt nominatim excõmunicati; ac publicè denunciati.

II. Non teneris vitare eum, quem scis peccasse cõtra legem, per quam illi, etiam in particulari, sub pœna excommunicationis aliquid est vetitum, vel præceptum: quia requiritur, vt per sententiam expressam & specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata, v.g. vt Ioannes sit denunciatus excommunicatus; vel saltem ita exprimatur persona, vt non liceat de ea dubitare, v.g. excommunicamus talis loci Decanum, Prætorem.

III. Licet dicatur, Excõmunicamus Petrum, v.g. incendiarium & eius complices, solus Petrus vitandus est, non verò alij, etsi sint notorij: quia sententia quoad illos, est tantũ generalis; & non specialis contra certam personam.

IV. Non teneris vitare eum, qui priuatim in conclaui est denunciatus: quia id non est factum publicè: ad hoc enim requiritur, vt sententia legitur, vel affigatur aliquo loco celebrari, v.g. in templo tempore concionis, vel aliter, pro more regionis.

DVBIVM II.

Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio Minor?

Resp. Incurritur ob vnicam tantum causam, si quis

etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresim, de qua alij probabilius affirmant, præsertim pro regionibus septentrionalibus, pro quibus alioqui concessio in magnam partem esset inutilis.

Quarta. Possunt Regulares per sua priuilegia, sicut ab alijs censuris Papæ reseruatis, ita etiam absoluere duello certantes (idem dic de similibus casibus) post constitutionem *Clemen. VIII* sicuti poterant ante eam præterquam in Italia extra Vrbem; idque ex declaratione ipsiusmet Clementis apud *Comitolum l. 6 mor. Reg l. 11. n. 83. Fil t. 15. c. 5. Lay. l. 3. t. 3. p. 3. c. 5.*

Resp. IV. Ampla etiam solet dari potestas à censuris absoluendi in Iubilæis; in quibus diligenter considerandum, quid, quantum, & quomodo concedatur. Si enim detur potestas absoluendi à casibus reseruatis Papæ, etiam conceditur potestas absoluendi à censuris Papæ reseruatis, quia is non solet reseruare casus, nisi ratione censuræ adiunctæ. Porrò absolutio data confitenti bona fide in Iubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel sua negligentia, vel propter aliud impedimentũ non lucretur, est valida, tollitque censuram. Secus si ab initio indulgẽtias lucrari noluerit eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, & tam peccata reseruata, quam censuram de nouo debere tolli ab eo, qui potest extra Iubilæum.

DVBIVM VI.

Quomodo danda sit absolutio à censura.

Resp. Id statuendum esse ex natura tum censuræ, tum cuiusuis absolutionis. Ex qua circa absoluendi modum resolues.

I. Ex natura rei non requiruntur certa

Ver-

bsolutio est distincta à Sacramentali, ita etiã d eam requiritur distincta iurisdictio, quæ usquam conceditur omnibus Sacrdotibus *v. Laym. l. 1. t. 2. p. 2. c. 3.*

DVBIVM III.
Quos effectus habeat excommunicatio Maior.

Resp. Habet duplices, Mediatos, & Immediatos.

Meditati, siue remoti sunt hi.

I. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actum alicuius ordinis.

II. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat, & vt iura loquuntur, insordescat, fit suspectus de hæresi, & contra eum vt talem procedi potest ex *Trid. f. 25. c. 3.* ideoque (si crimen graue, & beneficij priuatione dignum commisit) priuandus est beneficio; imò etsi crimen non sit adeo graue, si tamen ad hæresis suspicionem purgandam citetur, tanquam hæreticus priuari debet. *Bon. d. 2. q. 2. p. vlt. ex Rebuff. Dia. Nau. &c.*

Immediati effectus sunt sequentes.

I. Priuat susceptione & vsu passiuo Sacramentorum: vnde nullus excommunicatus siue toleratus, siue non, potest ea licitè recipere sub mortali nisi excuset ignorantia inuincibilis, metus mortis, infamiæ, iacturæ bonorum, &c. quia censura non obligat cum tanto rigore: *Lay. l. 1. t. 5. p. 2. c. 2.*

Dixi, *licitè:* quia validè suscipit omnia saltem quoad substantiam, Præter Pœnitentiæ: Imò etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis: dummodò cætera ad essentiam Sacramenti requisita non desint: quia per censuram non sit incapax absolutionis, etsi pro-

prohibeatur eam recipere, priusquam absoluatur à censura. *Bon. d. 2. q. 2. ex Fill. Suar. Kon. &c.* Nec obstat, etiamsi excommunicatio sit reseruata, vel Confessarius, sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absoluat, docet *Dian p. 3. t. 4. R. 78. ex Con. Suar. &c. & p. 5. t. 9. R. 53.*

II. Priuata (saltem non toleratos) communibus Ecclesiæ suffragijs, orationibus, & fructu indulgentiarum, non tamen priuatis. Vnde non tantum quiuis priuatus, sed etiam Sacerdos potest, tanquam persona priuatā, pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & sacro; imò actionem sacrificandi, prout pendet à merito priuato operantis, offerre, vel eius in Memento in particulari meminisse.

Dixi, *tanquam priuata*: quia vt Minister Ecclesiæ non potest. Hinc irritæ sunt ac nullæ omnes preces, quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ, intercedētis pro ipso, Deo offert, ideoque priuatur omnibus bonis, quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

III. Priuat vsu actiuo Sacramentorum & administratione. Quæ tamen excommunicato tolerato, & ad id requisito, & se non ingerenti, quandoque est licita, v. grat. si sit Pastor, cuius subditi teneantur audire sacrum, nec sit alius qui celebret, imo si etiam non Parochus forte rogetur & inuitetur ad celebrandum. Ac licet communis doctrina sit apud *Lay. hic c. 4.* peccare fideles, si sine causa necessitatis, vel magnæ vtilitatis, talem inducant ad Sacramentorum administrationem, quando alius minister haberi potest; contrarium tamen est probabile, ob facultatem concessam à *Concil. Const.* cum talibus communicandi & hic nec illum qui petit à

tali

tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat, præcisè ob censuram, peccare. *Lay. l. c. n. 5.* ex *Soto, & Sanch. l. 7. de matr. d. 9. n. 8.* Idem docet *Bon. d. 2. q. 2 p. 2. §. 2.* ex *Vasq. Suar. &c.* Non tolerato autem illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis: extra quam validè illud administrat, præterquam pœnitentiam, quia hæc requirit iurisdictionem, qua ipse caret. *v. Lay. hic c. 2. Bon. l. c.*

IV. Priuatio vsu Diuinorum officiorum: ita vt non tantum careat eorum fructu, sed etiam sub mortali ijs nequeat necesse: parte notabili: ita vt moraliter censeatur cum alijs communicare; nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandali, aliaue iusta causa. *Bon. l. c. p. 3. §. 2.* ex *Suar. Fill. &c.* Similiter peccant etiam alij, qui cum excommunicato vitando eidem Missæ intersunt, vt ex communi docet *Bon. l. c. n. 9.* contra *Durand.* quia participant cum illo in diuinis. Aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breuiter priuatim, aut omninò separatim oraret, aut si alijs vnum sacrum audientibus, ipse aliud audiret: quia sic moraliter non censeretur communicare cum alijs, nec coniungi ad vnam orationem fundendam. *Bon. l. c. n. 16.* ex *Suar. Henr. Fill. Zon. &c.* Ac licet peccatum hoc ex genere suo sit mortale, ex paruitate tamen materiæ subinde tantum est veniale, vt si exigua pars Missæ, v. g. vsque ad Euangelium tantum, cum illo auditur. *Auila, Dia. p. 5. t. 5. R. 21.* vel si horæ priuatim cum eo recitentur. *Dia. p. 5. t. 9. R. 89.* ex *Suar. & alijs 9.* Porrò per diuina officia intelliguntur sacrificium Missæ, publica oratio, processio, cantus horarum, benedictio olei, aquæ, candelarum, & cætera anne-

xa ordini Clericali, quæ solemniter fiunt, excepta concione) in quibus licet alij fideles non teneantur vitare, tenetur tamen non toleratum sub mortali vitare, nisi vel leuitas materiæ, vel ignorantia aut simile quid excuset. Vnde si talis præsens sit moneri debet vt recedat: si nolit, debet exportari, licet sit Sacerdos: nisi tamen grauius inde timeatur incommodum, quod, si expelli non possit, omittendum est officium, etiam die festo, & celebrans nondum inchoato Canone debet abrumpere Missam: si inchoauit post cæteri abeuntibus sacrum prosequi, vel abrumpere ob sententiæ vtriusque probabilitatem: si consecrauit, debet solo ministro manente, pergere vsque ad communionem inclusiuè; & reliqua perficere in sacristia, vel alio decenti loco. Quod si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine, vt non audiat sacrum die festo, peccat mortaliter omissione sacri, secus si alia de causa negligat. Quod etiam obligatus est ad Horas, non excusatur ab illis (etsi non debeat dicere, *Dominus vobiscum*, sed *Domine exaudi, &c.*) quas si cum alio priuatim legat, venialiter tantum videtur peccare.

V. Collatio Beneficij facta excommunicato nulla est, vti & præsentatio, vel electio, institutio, & confirmatio. Ratio, quia excõmunicatus, etiam toleratus, non potest cõmunicare in officio, proindeque incapax est beneficij, quod datur propter officium: Idque licet ignoretur excommunicatio: quia ignorãtia inuincibilis etsi excuset à culpa, non tamen supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actus. *v. Les. l. 2. c. 34. d. 22.* Imò probabile est, excommunicatum, quamuis beneficio ante obtẽto non priuetur fructus tamen & distributiones non facere

suas,

uas, ideoque eas teneri restituere, etiam ante sententiã Iudicis, quia non est priuatus officio, fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus ista *Suar.* & *alij* contra *Sanch.* & *Koninc.* qui probabiliter putant, ex consuetudine non teneri ante sententiam, modo per se vel alium, inseruiat beneficio.

VI. Priuat communicatione forensi. Vnde excommunicatus nequit esse Iudex, Aduocatus, procurator, (licet pro semetipso respõdere possit ipse *Kon. Prep. Dian. p.5.t.9. R.111.*) actor, tabellio, testis, &c. ita vt contra excommunicatum, etiam toleratum, semper possit reus excipere. Quod si non faciat, nec iudex eum repellat, valida eius acta erunt, si toleratus secus est, de iudice non tolerato, cum sit priuatus iurisdictione. *v. Lay. c.2. Dian. p.5.t.9. R.112.113.* Non potest etiam esse tutor aut Curator *Dian. p.5.t.19. R.115.* ex *Sylu.* Neque testamenti executor. *Dia. p.8.t.9. R.2.* ex *Carp. &c.* contra *Sanch. Lug. &c.* Si tamen non fiat oppositio, validè exequitur. *ibid.* Nec potest ipse testari licite, etsi faciat ualidè etiam cum excõmunicatum instituit hæredem *Suar. Vil. Merc. &c.* cum *Dia. l.c. R.129.* Denique contractus omnes ab eo facti (etsi sint illiciti, & ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione) ualeant, nisi fiãt ab eo ut persona publica uel Ministro ratione muneris vel beneficij, quia tunc spectant ad iurisdictionem, quæ suspensa est. *Dian. p.5.t.9. Res.128.* ex *Couar. Fill. Merc. &c.*

VII. Excommunicatus non toleratus priuatur usu iurisdictionis. Vnde non potest ualidè eligere, conferre, præsentare, ferre leges uel sententiam: & qui sic beneficium à non tolerato accepit, dicendus est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia iuris declaratione, benefi-

cium vna cum fructibus relinquere.

Dixi *non toleratus*; quia actu tolerati probabile est esse valida, ob bonum commune: grauiter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat.

VIII. Non toleratus priuatur Ecclesiastica sepultura, vt non possit in loco sacro, seu benedicto, sepeliri: & si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco diuina peragi, ante reconciliationem.

Dixi, *non toleratus*; quia Ecclesia non polluitur, etsi hæreticus, non speciatim denunciatus, in ea sepeliatur, vt docet *Suar. Lay.* & alij. Iure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania, eo quòd inter cæteras pęnas non communicantium in Paschate, etiam statuatur priuatio sepulturæ Ecclesiasticæ.

IX. Excommunicatus priuatur omni alia ciuili communicatione fidelium, ita vt ipse non possit cum alijs, &, si non sit toleratus etiam alij cum ipso non possint communicare: idque in casibus hoc versu comprehensis.

Os, orare, vale, communio, mensa, negatur.

Dicitur I. *Os*, per quod intelligitur osculum, & omnes colloquium, etiam priuatum, item per nutus, literas, internuncium, & quoduis signum beneuolentiæ.

Dicitur II. *Orare*, Id est omnis communicatio in diuinis, de qua supra.

Dicitur III. *Vale*, quod comprehendit omnē salutationem, (saltem honorificam) verbo, vel signo, vel amplexu; & secūdùm quosdam, etiam resalutationē, eo quòd sit actus obseruātiæ. Sed cōtrariū videtur verius, quia est solutio debiti Imò *Sayr.* &c. cum *Dian. p. 5. t. 6. R. 16.* putant probabile, quòd sola verbalis salutatio sit prohibita, non autem alia signa, v.g. aperiendo caput,

put, &c. quæ vrbanitatis causa fieri solent.

Dicitur IV. *Communio*, quę cōprehendit omnem contractum (qui tamen validus est, si fiat) tem cohabitationē, cooperationem, societatē, v.g. in contractibus, ita vt moraliter censeatur communicare quod prudens æstimabit; vnde nec iter cum eo tanquam cum socio facere licet.

Dicitur V. *Mensa*, per quam intelligitur omnis conuictus, & conuiuia, per modum societatis, & commercij; qualis non est, si casu incidas in idem hospitium, iter mensam, imò lectum. *v. Bon, d. 2. q 2 p. 6. §. 1 & 2.*

Quæres I. Quale peccatum sit communicare cum excommunicato non tolerato?

Resp. Communicatio in diuinis censetur mortale, propter grauitatem materiæ; in ciuilibus autem, (etsi inducat minorem excommunicationem) secluso tamen contemptu; tantum est veniale regulariter, *Suar. Bauny. &c. Dian. p. 7. t. 11. R. 47.* Quod addo, quia aliquando est mortale, vt si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v.g. si quis concubinam excommunicatam agnoscat.

Quæres II. An aliquando liceat eum non tolerato communicare,

Resp. Quod sic, extra diuina, in his quinque casibus. 1. In casu vtilitatis, siue spiritualis ipsius excommunicati, v.g. vt conuertatur, siue alterius, vt ab excommunicato consilium petat, quod ab alio habere non potest; siue etiam vtilitatis temporalis, v.g. vt ab eo restitutio vel debitum ex contractu putatur. Contractus tamen nouos cum ipso inire non licet, etsi si ineantur, sint validi, cum nulla sit lex irritans. 2. In casu legis matrimonialis; quomodo vxori licet communicare cum marito, & contra, nisi factum sit diuortium,

Dia. p. 5. t. 9. R. 122. non tamen sponso de futuro cum sponsi *l. c. R. 126.* ex *Sayr. Sanc.* & *Fill.* 3. In casu subiectionis? quomodo possunt filij etiam emancipati, addit *Dian. p. 5. t. 9. R. 118. 119.* ex *Corn. Fil. Hurt. &c.* etiam adoptiui, vel illegitimi, imò etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines,) communicare parenti; serui, & ancillæ Domino, si ante excommunicationem fuerint in seruitio. Similiter religiosi Prælato; non tamen nisi quo ad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia euitari, non potest *Dia. l. c. R. 127.* contra *Sot. v. Fill. tr. 12. c. 8. n. 203. Lay.* & *Bon. l. c. 4.* In casu ignorantiæ, iuris, vel facti. 5. In casu necessitatis, siue animæ, siue corporis, siue bonorum temporalium: qui casus hoc versu comprehenduntur.

Vide, lex humilis, res ignorata, necesse.

DVBIVM IV.

Ob quas causas incurratur excommunicatio Maior.

Cum hæ multæ sint, variæ sunt etiam excommunicationes, quæ in 4. potissimum classes diuiduntur: nam aliæ nulli; aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reseruantur.

ARTICVLVS I.

Quæ sint excommunicationes non reseruatæ.

Resp. I. Ex iure antiquo vsitatiores sunt sequentes.

Contra Omnes. 1. In vexantes Ecclesiasticos, quòd non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialium; si foueant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem à censura per vim aut metum. 4 In com-

compallentes Ecclesiasticos, vt laicis submittant iura Ecclesiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam religiosos, qui dimiserunt habitũ, vel eos retinentes in suis scholis. 6. sepeliētes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos vsurarios. 7. In impedientes visitatores Monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus Prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Glossas in Tridentinum. 10. In imprimētes libros sine superiorem licentia. 11. In præcipientes suis subditis, ne officia cõmunia reipub. exhibeant Ecclesiasticis, v.g. ne is vendant, coquant panes, &c. 12. In doctores & Professores non facientes professionem fidei, vbi recepta est Bulla *Pij V.* 13. Negligentes administrare iustitiam Ecclesiasticis. 14. In potestates fouentes vsuras.

Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes, audientes publicè ius, aut medicinam. 2. Sacerdotes recipientes perfecturas seculares. 3. In Clericos minores Episcopis, locantes domos vsurarijs. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locantes vltra triennium. 5. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimonium, si sint in sacris. 7. In fictè resignantes, vel permutantes beneficia. 8. In præsumentes absoluere à casibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religiosos. 1. In audientes Leges, vel medicinam extra claustra. 2. In habitum temerè dimittentes, vel matrimonium contrahentes. 3. In instituentes nouum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum suis monasterijs, vel Prælatis. 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra. 6. Non seruantes interdictum, quando seruatur à Cathedrali. *v. Fill. t. 1. tr. 14. 15. c. 83. Bon. d. 3 par. 5. §. 1. n. 66.*

Resp. II. Supradictis adiectæ sunt à *Trid.* sequentes, quæ valent, vbi illud est receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes vulgantes libros de rebus sacris, sine nomine authoris, & approbatione ab ordinario obtenta. 3. In docentes, non esse necessariam confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum, iuuantes, fauentes. 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præscriptis. 5. In magistratus, qui requisiti non iuuant Episcopos, ad restituendã, vel conseruandam clausuram monialium. 6. In ingredientes (cuiuscunque conditionis, vel sexus fuerint) monasteria Monialium, sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierẽ ingredi monastrium, & profiteri. 8. In impedientes, sine iusta causa, sanctam voluntatem mulierum emittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in terris suis locum pro duello.

ARTICVLVS II.

Quæ sint excommunicationes reseruatæ Episcopis.

Resp. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex leui percussione Clerici, vel graui si sit mulier. 2. In eos, qui absoluti in articulo mortis (à censura, vel peccato habente censuram annexam,) ab eo qui alias non poterat, nõ præsentant superiori se, postquam conualuerunt. *v Fill. t. 15 c. 10. n. 241. & 242.* 3. In Fratres Minores, si admittant in suis Ecclesijs, ad officia diuina Fratres tertij ordinis. 4. In procurãtes abortum fætus animati, effectu secuto. 5. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 6. Et omnes, quas ferunt Episcopi propria statuta, & sibi reseruant: quas Confessarij videant in Agendis.

AR-

ARTICVLVS III.

Quæ sint Papæ reseruata extra Bullam Cœnæ.

Resp. I. *Cōtra omnes* magis obuiæ sunt sequētes. 1. In incendiarios. 2. In habentes literas Apostolicas falsas, & non destruentes, item in falsarios literarū Apostolicarū. 3. In effringentes, & spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis à Papa. 5. In vexātes eos, qui censuram in alios tulerunt. 6. In absolutos ab excōmunicatione sub conditione, & non implentes. 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dantes, & recipientes aliquid ex pacto, ob admissionem ad religionem. 9. In Simoniacos reales, circa ordinem, vel beneficium. 10. In committētes simoniam confidentialem. 11 In impedientes executionem literarum sacræ pęnitentiariæ. 12. In dantes & recipientes aliquid, pro gratia, aut iustitia, apud Sedem Apostolicā 13 In cōmittentes duellum, ad id cooperantes, suadendo, &c. 14. In mulieres ingredientes Monasteria Regulariū. 15. In impugnantes institutum Societatis IESV. 16 In facientes iurare illicita, & contraria libertati Ecclesiasticæ. 17. In rapientes bona Ecclesiastica; item exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 18. Violantes libertatem Ecclesiasticam, quoad fugientes ad Ecclesiam. 19. Docentes posse fieri confessionem in absentia. 20. In eos, qui alterutram opinionem de cōceptione B. V. damnant peccati mortalis vel hæresos item in eos, qui in concionibus, alijsque publicis actibus, vt lectionibus, conclusionibus, asserunt B. V. conceptam in originali 21. In percussores Clericorū. Quæ cum celebris sit, & multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter infra.

*Dia.p.5.t.9.R.*122. non tamen sponso de futuro cum sponsi *l.c.R.*126. ex *Sayr. Sanc. & Fill.* 3. In casu subiectionis? quomodo possunt filij etiam emancipati, addit *Dian. p.5. t.9.R.*118. 119. ex *Corn. Fil. Hurt. &c.* etiam adoptiui, vel illegitimi, imò etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines,) communicare parenti; serui, & ancillæ Domino, si ante excommunicationem fuerint in seruitio. Similiter religiosi Prælato; non tamen nisi quo ad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia euitari, non potest *Dia.l.c.R.*127. contra *Sot. v. Fill. tr.* 12. *c.*8. *n.*203. *Lay. & Bon.l.c.*4. In casu ignorantiæ, iuris, vel facti. 5. In casu necessitatis, siue animæ, siue corporis, siue bonorum temporalium: qui casus hoc versu comprehenduntur.

Vide, lex humilis, res ignorata, necesse.

DVBIVM IV.

Ob quas caussas incurratur excommunicatio Maior.

Cum hæ multæ sint, variæ sunt etiam excommunicationes, quæ in 4. potissimum classes diuiduntur: nam aliæ nulli; aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reseruantur.

ARTICVLVS I.

Quæ sint excommunicationes non reseruatæ.

Resp. I. Ex iure antiquo vsitatiores sunt sequentes.

Contra Omnes. 1. In vexantes Ecclesiasticos, quòd non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialium; si foueant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem à censura per vim aut metum. 4 In com-

mar. *Caiet. Fill. Med. Say. &c.* Verū id probabilius negat *Bo l.c. ex Nau. Kon. Reg Hē. Mol. &c.*

Dicitur II. *Clericum*: quo nomine intelligitur omnis prima saltem tonsura initiatus (etiā si coniugatus, dummodo cum vnica virgine) & deferat habitum, seruiatque alicui Ecclesiæ: item etiam excommunicatus suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantùm.

Dicitur III. *Monachum*: intellige quamuis religiosum, etiam laicum, conuersum, nouitium, vtriusque sexus; item tertiarias S. Dominici, S Francisci, si gestent habitum, & viuant in communitate; item eremitas subiectos alicui regulæ, vel Superiori.

Dicitur IV. *Manus iniecerit*; per quod intelligitur quæuis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, vel res ei adhærentes, siue fiat manu, siue baculo, gladio &c. *Bon. d 2. q. 4. p. 1.* Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Hanc excommunicationem incurrit 1. Qui talem conspuit, conspergit aqua, puluere, conspurcat luto, euellit crinem, lacerat vestem; eripit aliquid per vim & iniuriam de eius corpore, v.g. pileum, pallium, &c. ita vt actio sit grauiter iniuriosa. *Bon. l. c. Lay. c. 5 n. 5.* 2 Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, unde sine dedecore non potest exire *ibid.* 3. Qui persequitur, ut in flumen uel fossam incidat, e quo decidat, &c. *ibid.* 4. Qui manus uiolētas inijcit in equum, cui is insidet, occidendo, vulnerando, cædendo, sistendo per frænum, quæ actio licet sit leuis respectu corporis, nō tamen respectu honoris *ibid.* 5. Qui aliquod supradictorū facit, etiam Clerico consentiente, dūmodo sit iniuriosū ordini Clericali. *Lay l. c.* Clericus, si seipsum ex malitia vel passione (secus si ex deuo-

tione) percutiat iniuriosè. *Laym.l.c.* ex *Nau.* 7. Qui percutit Clericum etiam meritum si fiat, vel per quem non debet, vt si morte dignus puniatur à iudice sæculari, vel modo illicito, vt si à Prælato puniatur per laicum. *Bon.l.c.* ex *Nau.Sayr.Suar.Fill.Kon &c.v.Lay.c.5.*

II. Non incurrit 1. Fur, qui clam abscindit crumenam, vel vestem tollit Clerico: quia non est actio violenta, sed fraudulenta. *Bon.l.c.* 2. Si percussio sit iocosa, vel casualis, v.gr. si ianitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum: item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant. *Bon.l.c.* ex *Mol. Fill.Kon. &c.* item si percussio sit ad defendendum se, vel vitam suam, vel vxoris, parentum, filiorum, vel res suas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ. *Lay.infrà.* Et denique quandocumque percussio ob leuitatem, vel imperfectionem actus, non esset mortalis illata laico, vt docet *Caiet. Auila, & Sà*; quod tamen *Suar.* vniuersaliter non admittit. *v.Bon.l.c.* 4. Si fiat tenebris, vel Clericum non agnoscas, quod habitum non gestet: quia ignorantia excusat. 5. Si Prælatus, preceptor, pater, subditum in minoribus constitutum correctionis causa (licet ira accedat) percutiat moderatè, habita ratione culpæ. Imò Prælatus & Præceptor Ecclesiasticus potest etiã in maioribus constitutum castigare. An idem possit præter, controuertitur in vtramque partem probabiliter, *v Lay. loco mox citando.* 6. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus; vel exerceat publicè officium cauponis, vel macellarij, vel scurram, & ter monitus non cesset; vel inuentus turpiter agens cum vxore, matre, sorore, vel filia; vel denique mulierem ipso facto sollicitans ad turpitudinem: quia perdit priuilegium. *v.Lay.l.1.t.5.p.2.c.5.Fill.l.15.*

Resp. II.

Resp. II. Etsi hæc excommunicatio sit reseruata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absoluere his casibus. 1. Quādo percussio, etsi sit mortalis, est tamen prudentum iudicio leuis, comparata cum enormi, v.g. si fiat palma, pugno, aut lapide, nō relinquente vestigium: & secundùm *Anton. & Dian. p. 9 t. 4. R. 19.* nisi notabilem iniuriam & magnum scandalum pariat: qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licet guttæ sanguinis effluant. Enormis verò erit, si membrum præscindatur, copiosus sanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis personæ, vt si percutiatur Episcopus, vel Abbas, etiam alapa. 2. si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cæcus, claudus, seruus, filiusfamilias, vel non sui iuris: vti & regulares ac moniales inuicem verberantes: item si sint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, vt non possint ire ad Papam, aut eius legatum; vel si dubium sit de excommunicatione. *Fill. l. 15. c. 1. n. 21. & seqq.* Denique si sit occulta *v. supra hic c. 1. d. 5. & Dia p. 9. t. 4. R. 63.* In quibus omnibus casibus pro foro conscientiæ potest etiam facultas absoluendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana à Maiore pœnitentiario, vt *v. supra hic l. 1. t. 2. c. 4. in append.*

ARTICVLVS V.

Quæ sint excommunicationes Papæ reseruatæ per Bullam Cœnæ.

Resp. I. Præcipua est in hæreticos: quæ extenditur non tantùm ad fautores, receptatores, & defensores hæreticorum vt sic, sed etiam in scientes, retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum, de religione tractantes, vel hæresim continen-

tes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur. 4. conditiones. 1. Vt auctor libri sit hæreticus. 2. Vt liber hæresim expressè contineat, vel de religione agat. 3. Vt legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. 4. Vt scienter legatur, imprimatur, vel retineatur *Lay.l.2.t.1.c.15.n.1.* Vnde resolues.

I. Non excommunicaris, 1. Si legis libros Catholicorũ, referentes verba hæreticorũ, etiamsi animo hæresim discendi legas. *Lay.l.c.* ex *Nau. Sanch. &c.* 2. Si in Catholici scriptoris libro, vel alio, hac Bulla non contento legas adiecta scholia, vel notas authoris hæretici: quod tamẽ *Suar.t.5.d.21.s.2.* limitat, nisi scholia essẽt tam copiosa, vt ex ijs potius quam ex textu liber cõstare videretur. *Lay.l.c.* ex *Nau. Sanch. &c.*

II. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alij hæresim non continentes *Lay. l.c.n.3.* Imò probabiliter nec ij, qui incidenter tantum continent hæresim, non agente ex professo de fide *Say. Graff.* apud *Laym. l. c.* contra *Suar. & Sanc.* qui id confirmat pro Germania, vbi Bulla cum tanto rigore non est recepta. *v. Bec.2.2. c.15.q.8.* Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reseruatam Indicis librorum prohibitorum, vbi is receptus est: quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, vt habet *Lay.l.c.n.8.*

III. Excommunicatur. 1. Qui in sufficiente quantitate solum proæmium, vel Epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit vt habet *Lay.l.c.& Bon.* 2. Probabiliter etiam is, qui alterum iussu suo legentem audit: quia legit, per alium. *Lay.l.c. Az. &c.* contra *Sanc.*

IV. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsum edi-

ditã legit: quia nõ est liber *Lay l. c. n. 3.* ex *Sanc.*

V. Non sufficit vna alteraue linea: imò secũdum *Sanc. Rodr. & Sà*, nec integra pagina, etiam magni voluminis; quod tamen *Bon. & Lay. l. c.* non concedunt; licet hic fateatur, Cõfessario id posse ad hoc seruire, vt nõ cõtinuò damnet peccati mortalis, & excõmunicationi, eũ, qui bono fine, vel etiam ex curiositate vnã paginã legit.

VI. Non incurritur, si retinentur libri paruo tempore, v. g. vno alteroue die: quia sicut materiæ, ita & temporis paruitas excusat *Lay n. 7. ex Graff Sayr. Sanc. &c.*

VII. Excusat ignorantia, etiam crassa, si vel nescias esse hæreticum, vel tractare de Rel. *Lay. n. 4. v. Sanc l. 2. mor. c. 10. l. 9. mat. d. 3.*

VIII. Non excusatur is, qui librum, vel in aliena domo, vel in alieno nomine, vel animo non legendi habet. Item nec is, qui affirmo non esse paruum, non esse exurendum. Item qui impedit ne comburatur, qui disputationis causa defendit: ita *Bon.* qui tamen excusat eum, qui laudat stylum, vel ingenium authoris, vel bonam doctrinam, quæ in eo est, sed non quatenus in eo est, v. g. si dicas, hic liber esset bonus si non haberet hæresim; quia talis non defendit. *v. Lay. l. c. Bon. d. 2. q. 5. p. 4.*

CAPVT III.

De Suspensione, & Degradatione.

DVBIVM I.

Quid sit Suspensio, quotuplex, & vnde dignoscendum, qualis, & quanta sit?

RESP. I. Suspensio est censura; qua Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur. *v. Bon. d. 3. p. 1. Lay. l. 1. t. 5. p. 3. c. 1.* Vnde resolues.

I. So-

I. Solus Clericus potest suspendi.

II. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras.

III. Ex genere suo, & nisi paruitas materiæ excuset, est peccatum graue, exercere actum per suspensionem prohibitum, vnde & irregularitatem inducit. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab alijs propter vtilitatē requiratur probabiliter non peccat, cum alij licitè requirant. Imò etsi nominatim sit denūciatus & nō toleratus, alij tamen nō tenentur sub mortali eū vitare, nisi censeantur cooperari actui, à quo suspensus est: vnde audire eius Missam, nō erit peccatum (saltem mortale) si nō inseruias. Ita probabiliter *Auil. Hen. Sua. Sayr.* apud *Bon. d. 3. p* 4 etiā *n. 4. Lay. l c. c. 1. n. 7.*

IV. Suspensus non toleratus inualidè absoluit, quia non habet iurisdictionem.

Resp. II. Suspensio 1. alia fertur ad certum tempus, quo elapso exspirat: alia fertur absolutè, seu indefinitè, manetque, donec per absolutionem tollatur. 2 Alia est ab officio, siue id sit ordinis, siue iurisdictionis: alia à beneficio alia ab vtroque; Suspensio ab officio, vel est à toto, vel à parte tantum, scilicet à functionibus ordinis, vel iurisdictionis. Item suspensio beneficij, vel est à beneficio absolutè, vel à quibusdam tantum functionibus, eius ratione competentibus. *Lay. Bon. ll. cc.*

Resp. III. Quantitas, & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ vtpotè in se odiosa, nō amplius sunt extendenda, quam propriè accepta significent. *Vnde resolues.*

I. Suspensio absolutè & in toto, prohibetur omne exercitium ratione officij proueniens, tam ordinis, quam iurisdictionis, & consequenter non potest celebrare, nec validè excom-

communicare, beneficia conferre, &c. Suspensus verò à parte beneficij determinata, v. g. ab ordine tantum, vel iurisdictione, priuatur tantum illius officij functionibus. Vnde Episcopus v. g. à iurisdictione suspensus, etsi non possit excommunicare, absoluere, delegare, &c. potest tamen exercere actus ordinis, vt consecrare templa, ordinare, &c. *Bon. l. c.*

II. Suspensus à certa functione ordinis, v. g. à Sacramentorum administratione, non est suspensus à sacrificio. Similiter suspensus ab ordine, potest nihilominus conferre primam tonsuram, quia non comprehenditur sub ordine. *Bon p. 2 n 6.*

III. Suspensus ab officio simpliciter, non intelligitur suspensus à Beneficio, seu fructibus eius. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit, vt fructus percipiat. *Bon. n. 10 ex Nau Suar. Henr. Fill. &c.*

IV. Suspensus ab ordine non videtur suspensus à beneficio; quia beneficium non fundatur in ordine *Bon.* tamen dicit, indirectè suspendi à fructibus eius, quia dum non potest facere officium, non potest percipere fructus *v. n 5.*

V. Suspensus à beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus à recipiendis fructibus eius non tamen ab officio, siue iurisdictionis, siue ordinis: etiam quod illi ratione ipsius beneficij competit. Vnde tenetur legere Horas, & cætera onera beneficij præstare licet fructibus non fruatur: hoc enim debet sibi imputare. Non tamen priuatur commodo, quod prouenit ex anniuersarijs stipendijs Missarum, nec eo, quod datur propter onus personale Clerici; quia non sunt fructus beneficij. Secus est de distributionibus quotidianis, licet ex his vel alijs beneficij fructibus possit ali, si aliunde

su-

tes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur. 4. conditiones. 1. Vt auctor libri sit hæreticus. 2. Vt liber hæresim expressè contineat, vel de religione agat. 3. Vt legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. 4. Vt scienter legatur, imprimatur, vel retineatur *Lay. l. 2. t. 1. c. 15. n. 1.* Vnde resolues.

I. Non excommunicaris, 1. Si legis libros Catholicorũ, referentes verba hæreticorũ, etiamsi animo hæresim discendi legas. *Lay. l. c.* ex *Nau. Sanch. &c.* 2. Si in Catholici scriptoris libro, vel alio, hac Bulla non contento legas adiecta scholia, vel notas authoris hæretici: quod tamẽ *Suar. t. 5. d. 21. f. 2.* limitat, nisi scholia essẽt tam copiosa, vt ex ijs potius quam ex textu liber cõstare videretur. *Lay. l. c.* ex *Nau. Sanch. &c.*

II. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alij hæresim non continentes *Lay. l. c. n. 3.* Imò probabiliter nec ij, qui incidenter tantum continent hæresim, non agente ex professo de fide *Say. Graff.* apud *Laym. l. c.* contra *Suar. & Sanc.* qui id confirmat pro Germania, vbi Bulla cum tanto rigore non est recepta. *v. Bec. 2. 2. c. 15. q. 8.* Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reseruatam Indicis librorum prohibitorum, vbi is receptus est: quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, vt habet *Lay. l. c. n. 8.*

III. Excommunicatur. 1. Qui in sufficiente quantitate solum proœmium, vel Epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit vt habet *Lay. l. c. & Bon.* 2. Probabiliter etiam is, qui alterum iussu suo legentem audit: quia legit, per alium. *Lay. l. c. Az. &c.* contra *Sanc.*

IV. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim edi-

ordinum, nisi fecerint absque dolo, & si ordine vtantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, suspendens, aut interdicens, sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignum, suspenduntur à beneficijs biénio. 4. Ordinans & ordinatus simoniacè, est suspensus ab ordinibus 5. Parochi iungentes spõsus alterius Parochiæ sine licentia. 6. Grauantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas. Occupantes bona vel cẽsus Ecclesiæ, beneficij, vel alterius pij loci. 8 Sodomiam exercẽtes, simoniaci, prouocantes ad duellum, vel acceptantes, raptores, vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alterutram partem in cœtu virorum ac mulierum, de immaculata Conceptione B. V. 10. Visitantes si accipiant pecuniam vel munera; qui si sint Episcopi, suspẽsi sunt ab ingressu Ecclesię; si inferiores Episcopo ab officio, vsq; dum restituant duplum. 11. Iudex Ecclesiasticus (nõ Episcopus) qui facit iniuriam contra iustitiam & conscientiam parti litiganti. *v. Bon d. 3. p 5.*

II. Religiosi. 1. Apostatæ recipientes ordines in apostasia. 2. Admittentes ad professionem, ante annum probationis per actum. 3. Non vtentes habitu, & vestitu, modo sibi præscripto. 4 Introducentes mulieres in monasteria.

III. Episcopus. 1. Ordinans non subditum, suspensus est à Pontificalibus per annum; ordinans verò inuitum, suspensus est per annum à celebratione. 2. Admittens resignationes, contra formã præscriptam. 3. Intrans monasteria Monialium sine necessitate. *Fill t. 17. c 5.*

Resp. II. Præter has suspensiones aliæ sunt ab homine: quæ si sint graues, requirunt culpam mortalem, v. gr. vt quis suspendatur ab omnibus

tes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur. 4. conditiones. 1. Vt auctor libri sit hæreticus. 2. Vt liber hæresim expressè contineat, vel de religione agat. 3. Vt legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. 4. Vt scienter legatur, imprimatur, vel retineatur *Lay. l. 2. t. 1. c. 15. n. 1.* Vnde resolues.

I. Non excommunicaris, 1. Si legis libros Catholicorũ, referentes verba hæreticorũ, etiamsi animo hæresim discendi legas. *Lay. l. c.* ex *Nau. Sanch. &c.* 2. Si in Catholici scriptoris libro, vel alio, hac Bulla non contento legas adiecta scholia, vel notas authoris hæretici: quod tamẽ *Suar. t. 5. d. 21. s. 2.* limitat, nisi scholia essẽt tam copiosa, vt ex ijs potius quam ex textu liber cõstare videretur. *Lay. l. c.* ex *Nau. Sanch. &c.*

II. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alij hæresim non continentes *Lay. l. c. n. 3.* Imò probabiliter nec ij, qui incidenter tantum continent hæresim, non agente ex professo de fide *Say. Graff.* apud *Laym. l. c.* contra *Suar. & Sanc.* qui id confirmat pro Germania, vbi Bulla cum tanto rigore non est recepta. *v. Bec. 2. 2. c. 15. q. 8.* Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reseruatam Indicis librorum prohibitorum, vbi is receptus est: quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, vt habet *Lay. l. c. n. 8.*

III. Excommunicatur. 1. Qui in sufficiente quantitate solum proœmium, vel Epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit vt habet *Lay. l. c. & Bon.* 2. Probabiliter etiam is, qui alterum iussu suo legentem audit: quia legit, per alium. *Lay. l. c. Az. &c.* contra *Sanc.*

IV. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsum edi-

Resp. II. Depositio verbalis est similis priuatio, sed sine solemnitate dicti, & relicto vtroque priuilegio, Canonis & fori.

Resp. III. Clerici possunt degradari à suo Episcopo, sed non ab inferioribus illo; deponi tamen possunt ab eodem per vicarium.

Res. IV. Depositio fieri potest in casibus iure expressis, & delictis: non tamen nisi grauioribus, arbitrio iudicis. Vbi notat *Lay.* crimen debere esse enorme, id est vnum ex maximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tãtum grauissimis, quales sunt v.g. crimen hæresis manifestum, falsatio literarum Apostolicarũ, Sodomia frequentata, grauis calumnia proprio Episcopo irrogata *v. Lay. hic c. 5. & Fill. t. 18. c. 8.*

CAPVT IV.
De Interdicto.

DVBIVM I.
Quid sit & quotuplex?

Resp. I. Est censura Ecclesiastica, prohibens diuinorum officiorum, sacramentorum aliquorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ vsum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio eodem priuat, quatenus est communicatio cũ fidelibus; suspensio verò propriè non illum vsum, sed exercitium potestatis Ecclesiasticę impedit. *v. Lay. l. 1. t. 5. p. 4. c. 1. Bo. d. 5. p. 1.*

Resp. II. Interdictum diuiditur. 1. In Locale, quod immediatè locum afficit; & in personale, quod immediatè afficit personas, & Mixtum, quod immediatè afficit locum, & eius incolas. Differt autem locale à personali, quod in illo participatio sacrorum officiorum tum indigenis, tum alienigenis, non absolutè, sed in loco tantum interdicto; in hoc verò

I. Solus Clericus potest suspendi.

II. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras.

III. Ex genere suo, & nisi paruitas materiæ excuset, est peccatum graue, exercere actum per suspensionem prohibitum, vnde & irregularitatem inducit. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab alijs propter vtilitatẽ requiratur probabiliter non peccat, cum alij licitè requirant. Imò etsi nominatim sit denũciatus & nõ toleratus, alij tamen nõ tenentur sub mortali eũ vitare, nisi censeantur cooperari actui, à quo suspensus est: vnde audire eius Missam, nõ erit peccatum (saltem mortale) si nõ inseruias. Ita probabiliter *Auil. Hen. Suar. Sayr.* apud *Bon. d. 3. p.* 4 etiã *n. 4. Lay. l. c. c. 1. n. 7.*

IV. Suspensus non toleratus inualidè absoluit, quia non habet iurisdictionem.

Resp. II. Suspensio 1. alia fertur ad certum tempus, quo elapso exspirat: alia fertur absolutè, seu indefinitè, manetque, donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio, siue id sit ordinis, siue iurisdictionis: alia à beneficio alia ab vtroque; Suspensio ab officio, vel est à toto, vel à parte tantum, scilicet à functionibus ordinis, vel iurisdictionis. Item suspensio beneficij, vel est à beneficio absolutè, vel à quibusdam tantum functionibus, eius ratione competentibus. *Lay. Bon. ll. cc.*

Resp. III. Quantitas, & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ vtpotè in re odiosa, nõ amplius sunt extendenda, quam propriè accepta significent. *Vnde resolues.*

I. Suspenso absolutè & in toto, prohibetur omne exercitium ratione offic ij proueniens, tam ordinis, quam iurisdictionis, & consequenter non potest celebrare, nec validè excom-

tur tamen, vt in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & per Octauam Corporis Christi, diuina officia cantentur solemniter, admissis etiam interdicti, modò qui causam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem. 2. Prohibitio administrationis Sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia: quæ omnibus permittuntur, ijs exceptis, qui interdicto causa dederunt, etiam auxilio, consilio, vel feruore. Eucharistia tamen potest dari morituris, & deferri cum lumine, & campana. Nec improbabile est interdictis licere contrahere Matrimonium, vt *Sanch. Kon. & Lay.* docet contra *Suar.* quia hoc Sacramentum secundum substantiam non ab Ecclesia; sed ab ipsis contrahentibus ministratur. 3. Prohibitio sepulturæ Ecclesiasticæ etiam respectu infantium & amentium. Excipe tamen Clericos qui interdicto locali, si nominatim interdicti non sunt, nec interdictū violarunt, possunt cum silentio sepeliri. *Laym. c. 2. n. 3.* 4. Clerici violantes interdictum, peccant mortaliter; sicut etiam religiosi vtriusque sexus; qui insuper excommunicantur de facto. Laici verò peccant quidem grauiter, si contra interdictum personale recipiant Sacramenta; si verò tantum violent locale, v.gr. audiendo diuina officia, probabilius est, tantum esse veniale, dummodo ipsi personaliter interdicti non sint *Laym. c. 3.* ex *Syln. Soto, Auila &c.*

DVBIUM III.

Qui censuram interdicti ferre, & quis tollere possit?

Resp. I. Interdicere possunt ... excommunicare & suspendere ...

vt determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis: vt autem feratur Interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde graue cum contumacia commissum à capite, vel præcipuis membris, licet reliqui culpa vacent.

Resp. II. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ iure communi sunt imposita, nec reseruata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente iurisdictionem in communitatem interdictam: non tamen à Religiosis priuilegiatis: quia locus & communitas foro pœnitentiæ non subijcitur.

Resp. III. Ab interdicto iuris personali particulari, si reseruatum non est, quiuis approbatus potest absoluere. Denique per priuilegium absoluendi ab omnibus censuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale communitatis.

CAPVT V.
De Irregularitate.

Etsi Irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen quam cum ea habet, communiter eidem annectitur quapropter & hic subiungo.

DVBIVM I.
Quid & quotuplex sit Irregularitas?

Resp. I. Est impedimentum Canonicum, susceptionem ordinum sacrorum, & susceptorum [illegible]n, impediens. Vnde sequitur, non esse censu[illegible] quasi inhabilitatem: etsi enim interdũ [illegible]er modũ pęnæ, propriè tamen pœ[illegible] *[illegible]l. 5. p. 5. c. 1. Bon. d. 7. q. 1. p. 1.*

Re-

Resp. II. Diuiditur 1. in eam quæ est ex delicto: & quæ est ex defectu. 2. in Totalem, seu propriè dictam, quæ omni ordine suscipiendo, & suscepti exercitio priuat, v.g. homicidium, bigamia, & in partialem, quæ aliquo tantum ordinis ministerio priuat, vel solo ascensu ad ordinem superiorem, v.gr. oculis, vel palma Sacerdos carens, inhabilis, est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas, & Diaconus sinistro oculo carens, inhabilis est ad Sacerdotiũ, in suo tamen Ordine ministrare potest.

DVBIVM II.

Quinam effectus Irregularitatis?

Resp. Sunt sequentes, 1. Inhabilitare ad ordines suscipiendos, etiam primam tonsuram, & impedire exercitium ordinum susceptorum. Vnde Sacerdos irregularis, etsi validè, illicitè tamen absoluit *Bonac. l.c. & p.4.* 2. Quod collatio beneficij, ad cuius fũctiones inhabilis est, facta Irregulari, inualida sit, secundùm sententiam communiorem, & tutiorem, etsi non improbabiliter quam dicant, eam non ipso facto irritam esse, sed meritò irritandam *Laym. l.c. c.1. num.2. & 3. Sylu. &c. Bonac. p.4.* Secundùm quam sententiam probabilem resolues.

I. Is qui beneficium impetrauit in irregularitate, potest, obtenta huius dispensatione, illud in foro conscientiæ licitè retinere, sine noua collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficij. Item si postea beneficio priuetur, non tenetur fructus restituere.

II. Grauiter peccat, qui in irregularitate exer-

exercet actum ordinis, aut suscipit, licet ordines ei collati sint validi.

DVBIVM III.

Quomodo incurratur, & tollatur Irregularitas?

Resp. I. Cum ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi iure expressè habetur. (*Cap. is qui, de sent. excom. in 6.*) Vnde in dubio siue facti, siue iuris, tenere potes, quos non sis irregularis; quia melior est conditio possidentis. *Bon. q. 1. p. 5.* ex *Suar. Fill. &c.* Excipe tamen, si dubites, de homicidio saltem iniusto à te commisso, vt patet ex *Cap. Significasti*, & ex *C. ad audientiam 2. de homicidio. v. Bon. l. c.*

Resp. II. Vt incurratur irregularitas ex delicto, requiritur actus externus consummatus & mortalis vt habet cõmunis contra *Caiet.* Ratio, quia est grauis pœna, & difficulter relaxatur.

Resp. III. Irregularitas non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, hac vel simili forma. *Dispenso tecum in irregularitate, quam vel quas, ob hanc, vel illam causam incurristi*; Etsi quidem dispensans intendat tollere omnes, idque possit, omnes tollit, sin minus; eam tantum tollit, quam potest, & vult. Etsi verò hæc dispensatio ad Pontificẽ spectet, ex iure tamen nouo Tridentini, vbi est receptum potest Episcopus dispensare in irregularitatibus, prouenientibus ex delicto, & non deducto ad forum contentiosum; nisi tamen sit homicidium directè, & in se volitum *Bon. q. 5. p. 1. n. 3.* ex *Trid. sess. 24. c. 6. Suar. Sanc. Fill. &c. Laym. c. 9. n. 4.*

Præterea irregularitas ex defectu natalium tolli

tolli etiam poteſt per profeſſionem in religione approbata, ſed quoad ordines tantum, non quoad Prælaturas, *c.1. de filijs Presbyterorum. Bon.p.2.Lay.c.9.n.6.Suar.Sanch.Leſ.*contra *Villalob.* qui apud *Dian.p.*4. *t.*2. *R.*64. dicit tolli quoad omnia ſolita gubernari per Fratres illius ordinis, vt Prioratus, Præpoſituras, Rectoratus, & cætera munia. Circa quæ Prælatos ſaltem poſſe cum ijs diſpenſare, in Capitulo tamen Generali, vel Prouinciali notat *Dian. l.c.* ex *Barb.* Vnde reſolues.

I. Solus Papa, & qui ab eo accepit priuilegium poteſt diſpenſare in irregularitatibus ex defectu.

II. Confeſſarius in nullis irregularitatibus poteſt diſpenſare, niſi habeat ſpeciale priuilegium à Papa,

DVBIVM IV.
Quæ ſint Irregularitates ex delicto.

Reſp. Prima eſt, ob iteratum Baptiſmum ſeriò & ſcienter: eſtque irregularis tam rebaptizans, quàm rebaptizatus: etſi in rebaptizante irregularitas tantum ſit partialis, ne Clericus ad aliorum ordinem poſſit aſcendere: neque incurratur ſi rebaptizatio ſit occulta. *Cou. Tol. M.Leo p.*3.*f.*358. *v.Bon.d.*7. *q.*3.*p.*3. *Lay.l.*1. *t.*5.*p.*5.*c.*2.

Secunda, ex violatione cenſuræ, v.g. ſi ea innodatus actum aliquem ordinis ſolemniter exerceat, niſi inuincibilis ignorantia excuſet. *Lay.c.*3.

Tertia, ob peccatum, quo Clericus ſeriò, & ſcienter actum ordinis ſacri quem non habet, ſolemniter exercet. *Bon.l.c.p.*6. *Lay.l.c.c.*3.

Quarta, ob delictum, quo quis malè ſu-

verò certis personis aut cõmunitati prohibeatur absolutè, & in omni loco. 2. Interdictum tam locale, quam personale, subdiuiditur in generale, & particulare. Generale est quo locus generalis v.g. ciuitas, prouincias, vel quo communitas v.g. collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus aut persona particularis, aut particulares, interdicuntur. *Vnde resolues*.

I. Interdicta ciuitate interdicuntur etiam suburbia, & interdicta parochia, etiam *sacellum*, vel cœmiterium contiguum: quia accessorium sequitur naturam principalis.

II. Interdicto populo non interdicuntur ij, qui non sunt pars populi, vt studiosi; Clerici peregrini, &c. Nec interdicto Clero, interdicuntur religiosi; quia in fauorabilibus tantum nomine Clerici comprehenduntur.

III. Si dicatur, ciues, v.g. Colonienses, sunt interdicti, ij nusquam possunt interesse diuinis (si tamen desinant esse istic ciues, nec causam dederint interdicto) contra voto, si ciuitas interdicto subijciatur, licet ciuibus aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, alio ire, & istic diuinis interesse.

DVBIVM II.

Qui sint effectus interdicti.

Resp. Sunt sequentes. 1. Prohibitio diuinorum officiorum. Vnde etiam interdicti, ob alienam culpam, non possunt interesse sacro. Clerici tamen & religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt ac debent, vt ante Missas, diuinaque officia celebrare; sed ianuis claussis, non pulsatis campanis (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicuius) submissa voce, & exclusis interdicti. Permittitur

part.4. t.4. R.26. ex *Megal. &c.*

III. Quando plures (non ex consilio, sed in rixa) vnum percutiunt, & vnus lethale vulnus affligit, & ex quo moritur: si constet quis hoc fecerint hoc solum fieri irregularem, docet *Sayr.* & *alij* 5. cum *Dian.p.2.t.15.R.18.* coontra *Auil. Sayr. &c.*

IV. Qui infirmo bona fide dat aliquid, v.gr. cibum vel potum, vel eum mouet, vel delecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors vel eius acelleratio præter intentionem sequatur non fit irregularis, nisi interuenerit culpa. *Auila,* & *Fill. alij* 4. cum *Dian. p.5, tom.3. R.117.* vbi ex *Bon. &c.* notat, Sacerdotibus, & Religiosis circa moribundos licere eadem quæ laicis.

V. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis etsi amicus occidat alium. *Auila, Henr. &c.* cum *Dia.p. 4. t.2. R.17.* Limitat autem *Prap.* nisi sua præsentia animauerit ad occidendum.

VI. In bello iniusto si vel vnus occidat, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliqua ratione sit cooperatus. *Bon.q.4.p.4.n.3.*

VII. Irregularis fit, qui procurat abortū fœtus, animati anima rationali, secus, si animatus non sit *C. Maior.32.q.2. Bon.l.c.p.8.n.27. Kon. &c.*

VIII. Qui dans operam rei licitè (imo secundum multos etiam illicitæ) sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est; non fit irregularis, ob defectum voluntarij; secus tamen si dictam diligentiam omisit, omissione mortali *Bon.p.4. t.7. Leß.l.2.c.9.dub.15. &c.* Alij tamen dicunt quod dans operam rei illicitæ, ex quauis culpa etiam leuissima incurrat hanc irregularitatem *Panorm. Cou. M. Leo.p.3.f.354.*

IX. Qui alterum mutilat vel occidit, ad necessariam sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem quia hic nulla est culpa, ergo nec pęna. *M. Leo. p. 3. f. 249.*

DVBIVM V.

Quæ sint irregularitates ex defectu?

Resp. Prima est ex defectu animæ. Ex quo irregulares sunt Amentes, Phrenetici, Arreptitij & Epileptici, qui tamen si ordinarij sunt, & intra annum eo morbo non laborarunt, præsumentur liberati, & permittuntur ad ordinum exercitium. Si verò laborent raro, & quidem sine clamore, & spuma, permittuntur celebrare cum coadiutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium. *M. Leo. p. 372.* ex *C. Illud, 7. q. 1. & Gloß. ib.* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyti, seu recenter conuersi vsque dum iudicio Episcopi sufficienter instructi sunt.

Secunda ex defectu corporis 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium ordinis, vt si sit cæcus, surdus, claudus, ita vt sine baculo nequeat ire ad Altare. Item si careat manu, pollice, indice, oculo (non tamen si vngula pollicis, vel indicis, vel oculo dextro tantùm) si verò sinistro seu Canonico, aut eius vi visiua careat, indiget dispensatione; quod tamen negat *Valentia, Henr. Sayr,* si quidem dextero possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, vt si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si membra habeat superflua cum magna deformitate:

tate: in dubio verò, an deformitas sit sufficiens Episcopi est iudicare, saltem in Clericis, nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum, contra *Barb.&c.* docet *Suar. & alij 5.* cum *Dia.p.4.t.2.R.73.* licet concedant Episcopum posse reijcere arbitrium Prælati; hunc autem si gaudeat authoritate quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, vt scandalum generet *ibid.* ex *Rodr.&alijs* 4.*v.Bon.Laym.M.Leo p.3.f.370* Vnde resolues.

I. Non videtur irregularis, 1. Qui habet 6. digitos, vel aliquos coniunctos, si non sit magna deformitas, & ordinem exercere possit. 2. Qui habet in oculo maculam, visum non auferentem nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret vngula pollicis, si possit hostiam eleuare, & frangere. 4. Qui per vim aut infirmitatem factus est Eunuchus.

II. Irregularis est hermaphroditus, quia est monstruosus. 2. Gigas, pigmæus, æthiops: non tamen inter suos, sed alienos, vbi disparitas ludibrio est.

Tertia ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illegitimi, eo quod ratione originis reputentur viles. Tales autem communi iure legitimantur. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes, modo hi tempore conceptionis potuerint validè cõtrahere. 2. Per professionem religiosam, quamuis ad dignitates etiam in religione, v.g. Abbatiam, Prioratum,&c. promoueri non possint, sine dispensatione, *v.supra d.3.* 3. Per dispensationem Pontificiam; Principes verò sæculares non possunt legitimare, nisi tãtum in ordine ad officia sæcularia & hæreditates. Porrò cum dubium est an quis sit legitimus, non censeri irregularem,

rarij, & depositarij publici: & qui ad tempus administrant. Item apparitores & similes, qui sæua, & turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt *M.Leo p.3 f.369.*

Octaua ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione vel homicidio in bello iusto, vel iudicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui vtpotè leuissimus, neminem vnquam læsit. Ad hanc autem requiritur: vt occisio aut mutilatio *de facto* sequatur. Vnde non sufficit voluntas, nec vulneratio grauis. *Bon. d.7. q.4. Tann. d. 6. q.10.dub.11.* Vnde resolues.

I. Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam, honoris, vitæ, castitatis, &c. vel etiam proximi: quia in iure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium in bello iusto, vel iudicio. *Tann.l.cit.*

II. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu, non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello iusto, (secus tamen, si ad occidendum hunc vel illum in particulari) Idem est in duce exercitus, tubicine, &c. *Bon p.4.*

III. In Iudicio iusto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur actiuè, & efficaciter, & proximè, per actionem ex natura sua ad id ordinatam.

Dicitur I. *Cooperantur*, vt iudex ferens sententiam. Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, &c.

Dicitur II. *Actiuè*, id est ex parte occidentium, quia non fit irregularis, qui se tantum habet passiuè, & ex parte eius, qui occiditur, vt confessarius hortans ad fatendam veritatem, vel acquiescendum sententiæ iustæ, quam non

potest

poteſt differre niſi appellatione iniuſta. *Cornel. & Dian. p. 4. t. 2 R. 99.*

Dicitur III. *Efficaciter*, quia adiuuans, v. gr. ferens ligna: vt comburatur antè iam ſuffocatus, non fit irregularis; nec aſſiſtens ſupplicio, ſi ſua præſentia in illud non influat.

Dicitur IV. *Proximè:* quia qui remotè tantum cooperantur, non fiunt irregulares, vt qui gladios faciunt, aut vendunt: item legiſlator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos eſſe malefactores, Confeſſarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, ſi reſpondeat, iudicem ſine acceptione perſonarum fungi debere ſuo munere: quia hi omnes ſunt tantum cauſa remota. Eſſent autem proxima, ideoque irregulares, ſi quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicuius ſequeretur aut etiam accelraretur, v. grat. ſi quis efficaciter ergeret reum, vt ſcalam aſcenderet, vel ad hoc illum iuuaret, vel ſi iudici in particulari reſponderet, hunc eſſe plectendum. Poſſunt tamen ſubinde etiam proximè cooperantes excuſari ab irregularitate, ver. gr. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum ſemiplena tantum aduertentia, v. grat. ſi dicat Confeſſarius, properemus, aut inſtiget iumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio ſit valdè exigua, vt ſi iubeat reum adhuc vnum gradum aſcendere, quia minimum reputatur pro nihilo. *Auila Henr* apud *Bonac. qu. 4. p. 1. num. 9.* Item *Suar. Reg. Laym. &c.* contra *Vaſq. Turr. Hurt. Bauni &c.* qui cenſent ex homicidio neminem fieri irregularitatem, niſi concurrat vt publicus miniſter iuſtitiæ, ſiue ad cauſæ probationem, ſiue exécutionem, vel

vt priuatus iniustè & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet *Dian p. 3. t. 4. R. 79. & in addit. R. 15. & p. 8. t. 7. R. 61.* Hinc negant fieri irregularem. 1. Confessarium, vel alium quemcunque, qui furem hortatur vt scalam ascendat, caput supponat ad ictum excipiendum. 2. Eum qui carnifici dicit, vt aliquid aptet, quo citius extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad supplicium ducitur, fugerit viam breuiorem. 4. Qui vendit vel commodat scalam, funes, enses & cætera instrumenta; etiam qui furcam facit. 5. Qui interrogatus à iudice, an teneatur reum condemnare, respondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti suspensum iam esse mortuum, significauit adhuc viuere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur V. *Per actionem ex natura sua, &c.* id est, quæ per se sit causa talis effectus: quia effectus per accidens, non imputatur danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis, dicens carnifici: nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci; nec Iudices Ecclesiastici, degradatum tradentes brachio seculari, nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali, modo espressè protestantur se non intendere, vt puniatur pœna sanguinis, sed tantum vt sibi vel suis satisfiat, vel impediantur mala sibi aut alijs imminentia. *v. Bon. q. 4. Tann. l. c. &c.*

Soli Deo Gloria.

I N-

Resp.II. Diuiditur 1. in eam quæ est ex delicto: & quæ est ex defectu. 2. in Totalem, seu propriè dictam, quæ omni ordine suscipiendo, & suscepti exercitio priuat, v.g. homicidium, bigamia, & in partialem, quæ aliquo tantum ordinis ministerio priuat, vel solo ascensu ad ordinem superiorem, v.gr. oculis, vel palma Sacerdos carens, inhabilis, est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas, & Diaconus sinistro oculo carens, inhabilis est ad Sacerdotiũ, in suo tamen Ordine ministrare potest.

DVBIVM II.

Quinam effectus Irregularitatis?

Resp. Sunt sequentes, 1. Inhabilitare ad ordines suscipiendos, etiam primam tonsuram, & impedire exercitium ordinum susceptorum. Vnde Sacerdos irregularis, etsi validè, illicitè tamen absoluit *Bonac.l.c. & p.4.* 2. Quod collatio beneficij, ad cuius fũctiones inhabilis est, facta Irregulari, inualida sit, secundùm sententiam communiorem, & tutiorem, etsi non improbabiliter quam dicant, eam non ipso facto irritam esse, sed meritò irritandam *Laym.l.c. c.1.num.2.& 3 Sylu.&c. Bonac.p.*4. Secundùm quam sententiam probabilem resolues.

I. Is qui beneficium impetrauit in irregularitate, potest, obtenta huius dispensatione, illud in foro conscientiæ licitè retinere, sine noua collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficij. Item si postea beneficio priuetur, non tenetur fructus restituere.

II. Grauiter peccat, qui in irregularitate exer-

tolli etiam potest per professionem in religione approbata, sed quoad ordines tantum, non quoad Prælaturas, *c. 1. de filijs Presbyterorum. Bon. p. 2. Lay. c. 9. n. 6. Suar. Sanch. Les.* contra *Villalob.* qui apud *Dian. p. 4. t. 2. R. 64.* dicit tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius ordinis, vt Prioratus, Præposituras, Rectoratus, & cætera munia. Circa quæ Prælatos saltem posse cum ijs dispensare, in Capitulo tamen Generali, vel Prouinciali notat *Dian. l. c.* ex *Barb.* Vnde resolues.

I. Solus Papa, & qui ab eo accepit priuilegium potest dispensare in irregularitatibus ex defectu.

II. Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale priuilegium à Papa.

DVBIVM IV.

Quæ sint Irregularitates ex delicto.

Resp. Prima est, ob iteratum Baptismum seriò & scienter; estque irregularis tam rebaptizans, quàm rebaptizatus: etsi in rebaptizante irregularitas tantum sit partialis, ne Clericus ad aliorum ordinem possit ascendere: neque incurratur si rebaptizatio sit occulta. *Cou. Tol. M. Leo p. 3. f. 358. v. Bon. d. 7. q. 3. p. 3. Lay. l. 1. t. 5. p. 5. c. 2.*

Secunda, ex violatione censuræ, v. g. si ea innodatus actum aliquem ordinis solemniter exerceat, nisi inuincibilis ignorantia excuset. *Lay. c. 3.*

Tertia, ob peccatum, quo Clericus seriò, & scienter actum ordinis sacri quem non habet, solemniter exercet. *Bon. l. c. p. 6. Lay. l. c. c. 3.*

Quarta, ob delictum, quo quis malè su-

ſcepit ordines, v.g. in excommunicatione, ſuſpenſione, vel ab Epiſcopo non habente iuriſdictionem vel per ſaltum (licet hunc ſuſpenſum tantum eſſe, quamdiu non miniſtrat in ordine per ſaltum ſuſcepto ſatis probabiliter doceat *Auil. Nau. Bon.*) uel ante legitimam ætatem, uel ſine dimiſſorijs, uel furtiuè; (Epiſcopo neſciente, nec approbante) & non examinatus. *v. Bonac. dub. 7 q. 3 p. 4.*

Quinta, propter enormia crimina ſi ſint notoria & publica, u. gr. quæ à iure habent annexam infamiam, ut adulterium, raptus, inceſtus, periurium in iudicio.

Sexta oritur ex iniuſta mutilatione, uel homicidio, etiam indirectè tantum uoluntario extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum, ſiue in bello iniuſto, ſiue extra illud, iniuſtè concurrunt, conſulendo, mandando. Mutilatio autem hic intelligitur, quando à corpore ſeparatur membrum aliquod principale, id eſt, pars corporis, quæ officium per ſe diſtinctum habet, u.g. pes, manus, oculus, auris, &c. *M Leo in praxi p. 3 ſ. 347. ex Con. Nau. de Cenſ. n. 206. v. Bon. p. 8.* Vnde reſolues.

I. Non fit irregularis, qui in rixa præſcindit alteri digitum, pollicem, ungues, dentes, barbã, capillos, labia, naſum, auriculam (ideſt, cartilaginem, quæ tantum deſeruit ad ornatum & tutelam auris;) quia non ſunt propriè membra, u. g. digitus eſt pars tantũ & officium membri. *Auila & alij 8. cum p. 4. R. 26.* Item *M. Leo l. c. ex Gloſſa c. ult. de hom. in 6. & l. quæritur herm. 10. l. Non ſunt, 14. Partus ff. de ſtatu hom.*

II. Nec fit irregularis, qui excæcauit hominem ſolo uiſu priuando, non autem oculum extrahendo; nec qui debilitat tantum membrum, & non abſcindit: quia non eſt mutilatio. *Dian. p. 4.*

IX. Qui alterum mutilat vel occidit, ad necessariam sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem quia hic nulla est culpa, ergo nec pœna. *M.Leo.p.3.f.249.*

DVBIVM V.

Quæ sint irregularitates ex defectu?

Resp. Prima est ex defectu animæ. Ex quo irregulares sunt Amentes, Phrenetici, Arreptitij & Epileptici, qui tamen si ordinarij sunt, & intra annum eo morbo non laborarunt, præsumentur liberati, & permittuntur ad ordinum exercitium. Si verò laborent rarò, & quidem sine clamore, & spuma, permittuntur celebrare cum coadiutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium. *M. Leo. p.372.* ex *C.Illud, 7. q.1.& Gloss.ib.* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyti, seu recenter conuersi vsque dum iudicio Episcopi sufficienter instructi sunt.

Secunda ex defectu corporis 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium ordinis, vt si sit cæcus, surdus, claudus, ita vt sine baculo nequeat ire ad Altare. Item si careat manu, pollice, indice, oculo (non tamen si vngula pollicis, vel indicis, vel oculo dextro tantùm) si verò sinistro seu Canonico, aut eius vi visiua careat, indiget dispensatione; quod tamen negat *Valentia, Henr. Sayr.* si quidem dextero possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, vt si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si membra habeat superflua cum magna deformitate;

contra *Vasq.* & *alios* 5. vult *Dian. p. 4. t. 2. R.*
ex *Auila*; eo quod quilibet præsumatur legi
mus, donec contrarium probetur; neque ten
hac in re credere ipsemet matri, etiam assera
ibid. ex commun.

Quarta est ex defectu ætatis, de quo v. i.
Sacramento ordinis.

Quinta est ex defectu Sacramenti, siue sign
cationis matrimonij ratione bigamiæ, eo qu
bigamus non perfectè repræsentet vnione
Christi cum Ecclesia, quippe qui carnem su
diuisit in plures vxores. Non sufficiunt aut
ad hanc bigamiā sponsalia cum pluribus, eti
secuta copula; nec fornicatio, vel adulteri
vel matrimonium ratum cum pluribus;
matrimonium verum, vel præsumptum, c
duabus, consummatum. Dixi *vel præsumptu*
quia licet quandoq; secundum matrimoniū
nullum, iuris tamē fictione & interpretatio
præsumitur bigamia licet impropriè dicta. V
de sequitur, irregulares fieri sequētibus casib

I. Qui viuente, vel mortua prima vxore
gnita, secundam cognoscit etsi matrimoni
sit inualidum.

II. Qui viduam, non virginem ducit, &
gnoscit.

III. Qui ducit vxorem prius ab alio corru
tam, etiam per fornicationem, & cognosc
non tamen si ipse eam ante corrupit, quia tu
non est diuisio carnis in plures.

IV. Qui propriam vxorem cognoscit, po
quam ab alio per adulterium cognita fuit; q
ipsa iam diuisit carnem in plures. Nec ref
etsi per vim vitiata fuit, vel vir corruptam,
viduam esse ignorauerit, quia hæc irregula
tas non oritur ex culpa, sed ex defectu sign
cationis Sacramenti.

V. Qui

rarij, & depositarij publici: & qui ad tempus administrant. Item apparitores & similes, qui sæua, & turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt *M. Leo p. 3 f. 369.*

Octaua ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione vel homicidio in bello iusto, vel iudicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui vtpotè lenissimus, neminem vnquam læsit. Ad hanc autem requiritur: vt occisio aut mutilatio de facto sequatur. Vnde non sufficit voluntas, nec vulneratio grauis. *Bon. d. 7. q. 4. Tann. d. 6. q. 10. dub. 11.* Vnde resolues.

I. Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam, honoris, vitæ, castitatis, &c. vel etiam proximi: quia in iure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium in bello iusto, vel iudicio. *Tann. l. cit.*

II. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu, non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello iusto, (secus tamen, si ad occidendum hunc vel illum in particulari) Idem est in duce exercitus, tubicine, &c. *Bon p. 4.*

III. In Iudicio iusto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur actiuè, & efficaciter, & proximè, per actionem ex natura sua ad id ordinatam.

Dicitur I. *Cooperantur*, vt iudex ferens sententiam. Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, &c.

Dicitur II. *Actiuè*, id est ex parte occidentium, quia non fit irregularis, qui se tantum habet passiuè, & ex parte eius, qui occiditur, vt confessarius hortans ad fatendam veritatem, vel acquiescendum sententiæ iustæ, quam non

potest

vt priuatus iniustè & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet *Dian p. 3. t. 4. R. 79. & in addit. R. 15. & p. 8. t 7. R. 61.* Hinc negant fieri irregularem. 1. Confessarium, vel alium quemcunque, qui furem hortatur vt scalam ascendat, caput supponat ad ictum excipiendum. 2. Eum qui carnifici dicit, vt aliquid aptet, quo citius extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad supplicium ducitur, fugerit viam breuiorem. 4. Qui vendit vel commodat scalam, funes, enses & cætera instrumenta; etiam qui furcam facit. 5. Qui interrogatus à iudice, an teneatur reum condemnare, respondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti suspensum iam esse mortuum, significauit adhuc viuere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur V. *Per actionem ex natura sua, &c.* id est, quæ per se sit causa talis effectus: quia effectus per accidens, non imputatur danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis, dicens carnifici: nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci; nec Iudices Ecclesiastici, degradatum tradentes brachio seculari, nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali, modo espressè protestantur se non intendere, vt puniatur pœna sanguinis, sed tantum vt sibi vel suis satisfiat, vel impediantur mala sibi aut alijs imminentia. *v. Bon. q. 4. Tann. l. c. &c.*

Soli Deo Gloria.

I N-

Iactan-

chi-

Glo-

Serui

F I N I S.

Ad Maiorem Dei Gloriam.

IN-

INDEX AVTHORVM,

Qui in Indice Rerum suis locis additi fuerunt.

Bi-

Eius-

Ia-

Ioan-

L

M

N

Stor-

FINIS.

PRO

PROPOSITIONES DAMNATÆ A SAC. CONGREG. Contra Hæreticam Prauitatem.

De mandato SS. DD. NN.

ALEXANDRI PAPÆ VII. ET INNOCENTII XI.

Feria v. die 24. Septembris 1665.

In Congregatione generali Sanctæ Romanæ, & vniuersali Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram Sanctissimo Domino Nost. ALEXANDRO Diuina Prouidentia Papa VII. ac Eminentiß. & Reuerendiß. DD. S.R.E. Cardinalibus in tota Republi[redacted] *Christiana aduersus hæreti*[redacted] *prauitatem Generalibus Inquisitori*[redacted] *à S. Sede Apostolica specialiter Deputati*[redacted]

Anctiſſimus Dominus Noſter audiuit non ſine magno animi ſui mœrore, complures opiniones Chriſtianæ Diſciplinæ relaxatiuas, & Animarum perniciem inferentes, partim antiquitas iterum ſuſcitari, partim nouiter prodire: Et ſummam illam luxurantium ingeniorum licentiam in dies magis excreſcere, per quam in re-

FINIS.

Ad Maiorem Dei Gloriam.

INDEX AVTHORVM,

Qui in Indice Rerum suis locis additi fuerunt.

Bi-

Eius-

Ia-

L

M

Ni-

N

NIcolaus Ysambertus in 3. partem S. Thom. t. c. 2. & 3 Paris. 1636. 1642.

P

PAcis Iordani Elucubrat 3. to. Patauij 1650. Parochianus obediens de Auditione Verbi Dei; Duaci 1633. 8.

Pauli Piatei praxis Episcopalis; Venet. 1647.

Paulus Squillante de oblig. & priuil. Episcop. Neap 1649. 4.

Petrus Anellus Persicus S. I. de precipuo Sacerd. offic. Neap. 1649. Idem de Horis canonicis 4.

Petrus de Ochagauia Nauarrus de Sacramentis Salamanticæ 1619.

Petrus de Onnate S. I. de Contractibus, 3. tomis Romæ 1646. 1647. 1654.

Petri Marchant. Tribunal Sacramentorum, 2. to. Gandoui. 1643. & 3 Antuerp. 1650.

Eiusdem Baculus pastoralis potest. Episc. in regulares; Brugis 1630.

Petri Pauli Guazzini tractatus moralis ad defensam animarum Aduocatorum, Iudicum, & reorum: 4. Venet. 1650.

Philibertus Marchinus de Sacramento Ordinis Lugd. 1638.

Idem de quibusdam occurrentibus tempore pestis. 16. 1633.

R

RAphael Auersa de Sacram. 3. tomis 4. Bononiæ 1640. 1642.

Roderic. de Arriaga S. I. de Legib. cursus Theologiæ pluribus tomis, Lugd. & Antuerp.

S

SAnctorij à Mensi pœnalium districtionum examen circa regulares, Romæ 1649.

Sebastianus Salelles S. I. de materijs Tribunalis Inquisit. 3. to. 1651. 1654.

Stor-

FINIS.

PRO

PROPOSITIONES DAMNATÆ A SAC. CONGREG.

Contra Hæreticam Prauitatem.

De mandato SS. DD. NN.

ALEXANDRI PAPÆ VII. ET INNOCENTII XI.

Feria v. die 24. Septembris 1665.

In Congregatione generali Sanctæ Romanæ, & vniuersali Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram Sanctissimo Domino Nost. ALEXANDRO Diuina Prouidentia Papa VII. ac Eminentiss. & Reuerendiss. DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republi[redacted] Christiana aduersus hæret[redacted]prauitatem Generalibus Inquisitori[redacted] à S. Sede Apostolica specialiter Deputati[redacted]

Anctissimus Dominus Noster audiuit non sine magno animi sui mœrore, complures opiniones Christianæ Disciplinæ relaxatiuas, & Animarum perniciem inferentes, partim antiquitas iterum suscitari, partim nouiter prodire: Et summam illam luxurantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in re-

bus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omninò ab Euangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset Christianæ vitæ corruptela. Quare ne vllo vnquam tempore via salutis quam suprema veritas Deus, cuius verba in æternum permanent, arctam esse definiuit, in animarum perniciem dilatari, seu verius peruerti contingeret, idem Sanctissimus Dominus Noster, vt oues sibi creditas ab eiusmodi spatiosa, lataque per quam itur ad perditionem, via pro pastorali sollicitudine in rectam semitam euocaret. Earundum opinionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deindè Eminentiss. & Reuerend. Dominis Cardinalib. contra hæreticam prauitatẽ General. Inquisit. seriò cõmisit: Qui tantũ negotiũ strenuè aggressi, eisq; sedulò incumbẽtes, & maturè discussis vsq; ad hanc diẽ infrascriptis Propositionibus super vnaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suę singillatim exposuerũt.

1 Homo nullo vnquam vitę suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi Præceptorum diuinorum ad eas virtutes pertinentium.

2 Vir equestris ad duellum prouocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3 Sententia asserens, Bullam Cœnæ solùm prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultatis Tridenti, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Iulij in Consistorio Sacr. Congreg. Eminentiss. Card. visa, & tolerata est.

4 Præ-

4 Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absoluere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.

5 Quamuis euidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneri denunciare, si probare non possis.

6 Confessarius, qui in Sacramentali confessione tribuit Pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione, ac proindè non est denunciandus.

7 Modus euadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est: Si sollicitatus confiteatur cum sollicitante: hic potest ipsum absoluere absque onere denunciandi.

8 Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eandem Missa licitè accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Vrbani VIII.

9 Post Decretum Vrbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere collato illi minore stipendio, alia parte stipendij sibi retenta.

10 Non est contra iustitiam pro pluribus sacrificijs stipendium accipere, & sacrificium vnum offerre, neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam iuramento firmata, danti stipendium, quòd pro nullo alio offeram.

11 Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti Confessione exprimere.

12 Mendicantes possunt absoluere à casibus

Episcopo reseruatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.

13 Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo iniustè reprobato.

14 Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

15 Pœnitens propria auctoritate substinere sibi filium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

16 Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

17 Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem grauia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, vti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel eius Religioni publicè, & coram grauissimis viris prædicta impingere nisi occidatur.

18 Licet interficere falsum Accusatorem, falsos Testes, ac etiam Iudicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum euitare.

19 Non peccat Maritus occidens propria auctoritate Vxorem in adulterio deprehensam.

20 Restitutio à Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Iudicis, eo quòd sit pœna.

21 Habens Capellaniam collatiuam, aut quoduis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitet.

22 Non

22 Non eſt contra iuſtitiam Beneficia Eccleſiaſtica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Eccleſiaſtica pecunia interueniente, non exigit illam pro collatione Beneficij, ſed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre tenebatur.

23 Frangens ieiunium Eccleſiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, niſi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, qui non vult ſe ſubijcere præcepto.

24 Mollities, ſodomia, & beſtialitas ſunt peccata eiuſdem ſpeciei infimæ, ideoque ſufficit dicere in confeſſione, ſe procuraſſe pollutionem.

25 Qui habuit copulam cum ſoluta ſatisfacit confeſſionis præcepto, dicens. commiſi cum ſoluta graue peccatum contra caſtitatem, non explicando copulam.

26 Quando litigantes habens pro ſe opiniones æque probabiles poteſt Iudex pecuniā accipere proferēda sētētia in fauore vnius prę alio.

27 Si libet ſit alicuius iunioris, & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtet, reiectam eſſe Sede Apoſtolica tamquam improbabilem.

28 Populus non peccat, etiamſi abſque vlla cauſa non recipiat legē à Principe promulgatā.

Quibus peractis, dum ſimilium Propoſitionum examini cura, & ſtudium impenditur, interea idem Sanctiſſimus re maturè conſiderata ſtatuit, & decreuit, prædictas Propoſitiones, & vnamquamque ipſarum, vt nimirum, tanquam ſcandaloſas eſſe damnandas, & prohibendas, ſicut eas damnat, ac prohibet: Ita vt quicumq; illas, aut coniunctim, aut diuiſim docuerit defenderit, ediderit, aut de eis etiam diſputatiuè,

publicè, aut priuatim tractauerit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romani Pontif. absolui.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Diuini Iudicij prohibet omnibus Christi fidelibus cuiuscumque conditionis, dignitatis, ac status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum, ad praxim deducant.

Io: Lupus S. Romanæ, & vniuers. Inquisit. Notar. &c.

Loco † Sigilli.

Anno à Natiuitate Domini Nostri IESV Christi millesimo sexcentesimo sexagesimo quinto, Indictione tertia, die verò 2. Mensis Octobris, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris D. N. D. ALEXANDRI Diuina Prouidentia Papæ VII. Anno vndecimo supradictum decretum affixum, & publicatum fuit ad valuas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in aciæ Campifloræ, ac in alijs locis solitis, & consuetis Vrbis per me Carolum Melanum eiusdem Sanctissimi Domini Nostri Papæ, & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

Fe-

Feria v. die 18. Martij 1666.

In Congregatione generali Sanctæ Romanæ, & vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram Sanctiss. D. N. ALEXANDRO Diuina Prouidentia Papa VII. ac Eminentiss. & Reuerendiss. DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana aduersus hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter Deputatis.

SAnctissimus D.N. post latum Decretum die 24. Septembris proximè elapsi, quo viginti octo Propositiones damnatæ fuerunt: examinatis sedulò, & accurate vsque ad hanc diem infrascriptis alij quadragesimum quintum numerum implentibus, per plures in Sacra Theologia Magistros, ac per Eminentiss. & Reuerendissimos D.D. Cardinales aduersus hæreticam prauitatẽ Generales Inquisitores, eorum suffragia singillatim super vnaquaque ipsarum audiuit.

29 Propositio in die Ieiunij, qui sępius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit Ieiunium.

30 Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione Ieiunij, nec debent se certificare an labor sit compatibilis cum Ieiunio.

31 Excusantur absolutè à præcepto Ieiunij omnes illi, qui iter agunt equitando, vtcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter vnius diei conficiant.

32 Non est euidens, quòd consuetudo non comedendi oua, & lacticinia in quadragesima obliget.

33 Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas anteà Beneficiarius de fructibus sui Beneficij fecerit.

34 In die Palmarum recitans officium Paschale, satisfacit Præcepto.

35 Vnico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti, & crastino.

36 Regulares possunt in foro conscientiæ vti priuilegijs suis, quæ sunt expresè reuocata per Concilium Tridentinum.

37 Indulgentiæ concessæ Regularibus, & reuocatæ à Paulo Quinto, hodiè sunt reualidatæ.

38 Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.

39 Illa particula *quamprimum* intelligitur, cùm Sacerdos suo tempore confitebitur.

40 Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus vltioris, & pollutionis.

41 Non est obligandus concubinarius ad eijciendam concubinam, si hæc nimis vtilis esset ad oblectamentum concubinarijs, vulgo, *regalo*, dùm deficiente illo nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tœdio magno concubinarium afficerent; & alia famula nimis difficilè inueniretur.

42 Licitum est mutuanti aliquid vltra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem vsque ad certum tempus.

43 Annuum legatum pro anima relictum, non durat plus quam per decem annos.

44 Quod forum conſcientiæ, Reo correcto, eiuſque contumacia ceſſante, ceſſant cenſuræ.

45 Libri prohibiti donec expurgentur poſſunt retineri vſque dum adhibita diligentia corrigantur.

Quibus maturè penſatis, idem Sanctiſſimus ſtatuit, ac decreuit, prædictas Propoſitiones, & vnamquamque ipſarum, vt minimum, tamquam ſcandaloſas eſſe damnandas, & prohibendas, ſicut eas damnat, ac prohibet. Itaut quicumque illas, aut coniunctim, aut diuiſim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam diſputatiuè, publicè, aut priuatim tractauerit, niſi forſan impugnando, ipſo facto incidat in excommunicationem, à qua non poſſit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, niſi à pro tempore exiſtente Romano Pontifice, abſolui.

Inſuper diſtrictè in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub interminatione Diuini Iudicij prohibet omnibus Chriſti fidelibus cuiuſcumque conditionis, dignitatis, ac ſtatus, etiam ſpeciali, & ſpecialiſſima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipſarum ad praxim deducant.

Io: Lupus S. Rom. & Vniuerſalis Inquiſit. Not.

Loco † Sigilli.

Anno Natiu. D.N. IESV Chriſti milleſimo ſexanteſimo ſexageſimo ſexto, indictione iv. die verò 23. menſis Martij, Pontif. autem Sanctiſs. in Chriſto Patris D.N. Alexandri Diuina Prouidentia Papæ VII. anno vndecimo ſupradictum Decr. affixum, & publicatum fuit ad valuas Baſilicæ Principis Apoſtolorum, Cancel-

lariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in alijs locis solitis & consuetis. Vrbis per me Carolum Melanum eiusdem Sanctiss. D.N. Papæ, & Sanctiss. Inquisitionis Cursorem.

Feria v. die 2. Martij 1676.

In Generali Congregatione Sanctæ Romanæ, & vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Vaticano coram Sanctissimo D. N. INNOCENTIO Diuina Prouidentia Papa XI. ac Eminentiss. & Reuerendissimis Dominis S.R.E. Cardinalibus in tota Republica Christiana contra hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter deputatis.

SAnctissimo D.N. Innocentius Papa XI. prædictus ouium sibi à Deo creditarum saluti sedulò incumbens, & salubre opus in segregandis noxijs doctrinarū pascuis ab innoxijs, à fel. record. Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum prosequi volens, plurimas propositiones partim ex diuersis, vel libris, vel thesibus, seù scriptis excerptas, & partim nouiter adinuenta Theologorum plurium examini, & deindè Eminentissimis, & Reuerendiss. Dominis Cardinalibus contra hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus subiecit, quibus propositionibus sedulò, & accuratè sæpiùs discussis eorumdem Eminentissimorum Cardinalium, & Theologorum yotis per Sanctitatem suam auditis. Idem Sanctissimus D.N re posteà maturè considerata, statuit, & decreuit pro nunc sequentes propositiones, & vnamquamque ipsarum, sicut iacent, vt mini-

mum

mum tamquam ſcandaloſas, & in praxi pernicioſas eſſe damnandas, & prohibendas, ſicuti eas damnat, & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas Sua per hoc Decretum alias propoſitiones in ipſo non expreſſas, & Sanctitatis Suæ quomodolibet & ex quacumque parte exhibitas, vel exhibendas vllatenùs approbare.

1 Non eſt illicitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore, niſi id vetet lex, conuentio, aut periculum grauis damni incurrendi. Hinc ſententia probabili tantum vtendum, non eſt in collatione Baptiſmi, Ordinis Sacerdotalis, aut Epiſcopalis.

2 Probabiliter exiſtimo, Iudicem poſſe iudicare iuxtà opinionē, etiam minus probabilem.

3 Generatim dum probabilitate, ſiue intrinſeca, ſiue extrinſeca quamuis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.

4 Ab infidelitate excuſabitur Infidelis non credens ductus opinione minùs probabili.

5 An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei ſemel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus.

6 Probabile eſt, ne ſingulis quidem rigorosè quinquennijs per ſe obligare præceptum charitatis erga Deum.

7 Tunc ſolùm obligat, quando tenemur iuſtificari, & non habemus aliam viam, quia iuſtificari poſſumus.

8 Comedere, & bibere vſque ad ſatietatem ad ſolam voluptatem non eſt peccatum, modò non obſit valetudini, quia licitè poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.

9 Opus coniugij ob ſolam voluptatem exer-

citum omni penitus caret culpa, ac defectu veniali.

10 Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.

11 Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

12 Vix in Sæcularibus inuenies, etiam in Regibus superfluum statui. Et ita vis aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantùm ex superfluo statui.

13 Si cum debita moderatione facias, potes, absq; peccato mortali de vita alicuius tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquo temporale emolumentum.

14 Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris non quidem, vt malum Patris, sed vt bonum cupientis, quia nimirum ei obuentura est pinguis hæreditas.

15 Licitum est filio gaudere de parricidio parentis à se in ebrietate perpetrato propter ingẽtes diuitias inde ex hæreditate consecutas.

16 Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundùm se.

17 Satis est; actum fidei semel in vita elicere.

18 Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, vt Deo, & fidei gloriosum consulo, tacere, vt peccaminosum per se non damno.

19 Voluntas non potest efficere, vt assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20 Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habeat supernaturalem.

21 Assensum fidei supernaturalis, & vtilis ad sa-

salutem stat cum notitia solùm probabili reuelationis, imò cùm formidine, qua quis formidet, ne non sit loquutus Deus.

22 Non nisi fides vnius Dei necessaria videtur necessitate medij, non autem explicata Remuneratoris.

23 Fides latè dicta ex Testimonio Creaturarum, similiuè motiuo ad iustificationẽ sufficit.

24 Vocare Deum in Testem mendacij leuis non est tanta irreuerentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.

25 Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, siue res sit leuis, siue grauis.

26 Si quis, vel solus, vel coram alijs, siuè interrogatus, siuè propria sponte, siuè recreationis causa, siuè quocumque alio fine iuret se non fecisse, aliquid, quod re vera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quod vis aliud additum verum, reuera non mentitur, nec est periurus.

27 Causa iusta vtendi his amphibologiis est quoties id necessarium, aut vtile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita vt veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.

28 Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare iuramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29 Vrgens metus grauis est causa iusta Sacramentorum administrationem simulandi.

30

30 Fas est viro honorato occidere inuasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit, idem quoque dicendum si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.

31 Regulariter occidere possum furem pro conseruatione vnius aurei.

32 Non solùm licitum est defendere defensione occisiua, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ ius inchoatum habemus, & nos possessuros speramus.

33 Licitum est tam hæredi, quàm legatario contra iniustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata soluantur, se taliter defendere, sicut & ius habenti in Cathedram, vel Præbendam contra eorum possessionem iniustè impedientem.

34 Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne Puella deprehensa grauida occidatur, aut infametur.

35 Videtur probabile omne fætum, quamdiù in vtero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cùm paritur ac consequenter dicendum erit in nullo abortui homicidium committi.

36 Permissum est furari, non solùm in extrema necessitate, sed etiam in graui.

37 Famuli, & famulæ domesticæ possunt occultè heri sui surripere ad compensanda operam suam, quam maiorem iudicant salario, quod recipiunt.

38 Non tenetur quia sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.

39 Qui alium mouet, aut inducit ad infe-

ren-

rendum graue damnum tertio non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40 Contractus Mohatra licitum est etiam respectu eiusdē personæ, & cum contractu retrouenditionis prçuię inito cùm intentione lucri.

41 Cùm numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non maioris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram, potest creditor aliquid vltra sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab vsura excusari.

42 Vsura non est dum vltrà sortem aliquid exigitur, tanquam ex beneuolentia, & gratitudine debitum, sed solùm si exigatur tamquam ex iustitia debitum.

43 Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere.

44 Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, vt suam iustitiā, & honorē defendat. Et si hoc non sit probabile, vix vlla erit opinio probabilis in Theologia.

45 Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tanquam motiuum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solùm gratuita compensatio pro spirituali, aut è contra.

46 Et id quoque locum habet, etiam si Temporale sit principale motiuum dandi spirituale; summò etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic vt illud pluris æstimetur, quā res spiritualis.

47 Cùm dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis, vtiles ipsi iudicauerint ad Ecclesias, promouent Concilium, vel primò videtur per

hoc

hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparatiuo propositiuo, vel secundò locutione minus propria ponit digniores, vel excludat indignos, non verò dignos, vel tandem loquitur tertiò quando fit concursus.

48 Tam clarum videtur, fornicationem secundùm se nullam inuoluere malitiam, & solùm esse malam, quia interdicta, vt contrarium omninò rationi dissonum videatur.

49 Mollities iure naturæ prohibita non est. Vnde si Deus eam non interdixisset, sæpè esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.

50 Copula cùm coniugata, consentiente marito non est adulterium: adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.

51 Famulus, qui submissis humeris scienter adiuuat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandum virginem, & multoties eidem subseruit deferendo scalam, aperiendo ianuam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter si id faciat metu notabilis detrimenti puta, ne à Domino malè tractetur, ne toruis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52 Præceptũ seruandi festæ non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.

53 Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas eius partes immò quatuor simul à diuersis Celebrantibus audit.

54 Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia maior pars trahit ad se minorem.

55 Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegiam Domini manducationem.

56 Frequens Confessio, & Communio, etiam in his, qui gentiliter viuunt, est no-

ta

ta prædestinationis.

57 Probabile est, sufficere attritionem naturalem modò honestam.

58 Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicuius consuetudinem.

59 Licet sacramentaliter absoluere dimidiatè tantum confessos ratione magni concursus Pęnitentium, qualis v.g. potest contingere in die magnæ alicuius festiuitatis, aut Indulgētiæ.

60 Pęnitenti habenti consuetudinē peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ, etiū emendationis spes nulla appareat, nec est negāda, nec differenda absolutio; dummodò ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.

61 Potest aliquando absolui, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimmò directè, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.

62 Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua vtilis aut honesta non fugiendi occurrit.

63 Licitum est quærere directè occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.

64 Absolutionis capax est homo quantumuis laboret ignorantia Mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & incarnationis Domini nostri Iesu Christi.

65 Sufficit illa mysteria semel credidisse?

Quicumq; autem cuiusuis conditionis, status, & dignitas illas, vel illarum aliquē coniūctum, vel diuisim defenderit, vel ediderit, vel de eis disputatiuè, publicè, aut priuatim tractauerit, vel prædicauerit, nisi forsam impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem latæ sen-

ten-

tentiæ, à qua non possit (prætèrquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente nisi pro tempore existente Romano Pontifice absolui.

Insuper districtè in virtute Sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Diuini Iudicij prohibet omnibus Christi fidelibus, cuiuscumque conditionis, dignitatis, & status, etiam speciali, & specialissima nota dignis ne prędictas opiniones aut aliquā ipsarum ad praxim deducāt.

Tandem, vt ab iniuriosis contentionibus Doctores, seù Scholastici aut alij quicumque imposterum se abstineant, & vt paci, & charitati consulatur, idem Sanctissimus in virtute sanctæ obedientiæ eis precipit, vt tam in libris imprimendis, ac manuscriptis, quam in Thesibus, Disputationibus, ac Prædicationibus caueant ab omni censura & nota, nec non à quibuscumque conuicijs contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc indè controuertuntur, donec à S. Sede recognitę super ijsdem proportionibus iudicium proferatur.

Franciscus Ricardus S. R. & Vniuers. Inq. Not.

Loco † Sigilli.

Anno à Natiuitate D. N. IESV CHRISTI millesimo sexcentesimo septuagesimo nono, Indictione secunda, die verò 4. mensis Martij. Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris, & D. N. D. Innocentij diuina prouidentia Papæ XI. anno tertio, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valuas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in alijs locis solitis, & consuetis Vrbis per me Franciscum Perinum eiusdem Sanctiss. D. N. & Sanctiss. Inquisit. Cursorem.

DE-

DECRETVM CIRCA COMMVNIONEM QVOTIDIANAM.

CVm ad aures Sanctiſſimi D.N. fide dignorum teſtimonio peruenerit in quibuſdam Diœceſibus vigere vſum quotidianæ communionis, etiam in feria ſexta Paraſceue, & ſimul affirmari eandem quotidianam Communionem præceptam eſſe à iure Diuino, quin etiam in illius adminiſtratione aliquos abuſus inoluiſſe: videlicet, quod aliqui nõ in Eccleſia, ſed in priuatis Oratorijs, & Domi, immò cubantes in lecto, & non laborantes vlla grauis infirmitatis nota ſumant Sacroſanctam Euchariſtiam, quam argentea theca incluſam in crumena, aut ſecretò illis deferũt Sacerdotes Sæculares, aut Regulares, alijque in Communione accipiant plures formas, ac particulas, vel grandiores ſolito, ac tandem quis confiteatur peccata venialia ſimplici Sacerdoti non approbato ab Epiſcopo, aut Ordinario. Cùm autem hæc Sanctiſſimus conſideranda commiſerit Sac. Congreg. Cardin. Conc. Trid. Interpretum, eadem S. Congregatio præuia matura diſcuſſione ſuper prædictis vnanimi ſententia, ita cenſuit. Et ſi frequens, quotidianuſque Sacroſanctæ Euchariſtiæ vſus à SS. Patribus fuerit ſemper in Eccleſia probatus; nunquam tamen, aut ſæpiùs illam percipiendi, aut

ab

ab ea abstinendi, certos singulis mensibus, aut hebdomadis dies statuerunt, quos nec Concilium Tridentinum præscripsit, sed quasi humanam infirmitatem secum reputaret, nihil præcipiens, quid cuperet tantùm indicauit, cùm inquit: Optaret quidem Sacrosancta Synodus, vt in singulis Missis fideles adstantes Sacramentali Eucharistiæ perceptione communicarent; Idq; non immeritò; multiplices enim sunt conscientiarum recessus, variæ ob negotia spiritus alienationes, multæ è contra gratiæ, & Dei dona paruulis concessa, quæ cum humanis oculis scrutari non possimus, nihil certè de cuiusque dignitate, atque integritate, & consequenter de frequentiori, aut quotidiano vitalis panis vsu potest constitui. Et propterea quod ad negotiatores ipsos attinet, frequens ad Sacram alimoniam percipiendam accessus, Confessariorum secreta cordis explorantium iudicio est relinquendus, qui ex conscientiam puritate, & frequentiæ fructu, & ad pietatem processu Laicis negotiatoribus, & Coniugatis, quod prospicient eorum saluti profuturum, id illis præscribere debebunt. In coniugatis autem hoc ampliùs animaduertunt, cùm B. Apostolus nolit eos inuicem fraudari, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacent orationi eos seriò admoneant, tantò magis ob Sacratissimæ Eucharistiæ reuerentiam continentiæ vacandum, puriorique mente ad Cœlestium Epularum Communionem esse conueniendum. In hoc igitur Pastorum diligentia potissimum inuigilauit, non vt à frequenti, aut quotidiana Sacræ Communionis sumptione vnica præcepti formula aliqui deterreantur, aut sumendi dies generaliter constituantur, sed magis quid

su-

singulis permittendum per se, aut Parochos, seu Confessarios sibi decernendum putet; Illudq; omninò prouideat, vt nemo à Sacro Conuiuio, seu frequenter, seu quotidiè accesserit repellatur, & nihilominus det operam, vt vnusquisque dignè pro deuotionis, & præparationis modò rarius, aut crebriùs Dominici Corporis suauitatem degustet. Itidem Moniales quotidie Sacram Communionem petentes admonendæ erunt, vt in diebus ex earum Ordinis instituto præstitutis communicent. Si quæ verò puritate mentis eniteant, & feruore spiritus ita incaluerint, vt dignæ frequentiori, aut quotidiana Sanctissimi Sacramenti, perceptione videri possint, id illis à Superioribus permittatur. Proderit etiam præter Parochorum, & Confessariorum diligentiam, opera quoque Concionatorum vti, & cum eis constitutũ haberi, vt cum fideles ad Sanctissimi Sacramenti frequentiam (quod facere debent) accenderint, statim de magna ad illud sumendum præparatione orationem habeant, generatimque ostendant, eos qui ad frequentionem, aut quotidianam salutiferi cibi sumptionem deuoto studio excitantur debere, siue Laici negotiatores sint, siue Coniugati, siue quicumque alij suam agnoscere infirmitatem, vt dignitate Sacramenti, ac Diuini iudicij formidine discant cœlestẽ mensam, in qua Christus est, reuereri. Et si quando se minùs paratos senserint, ab ea abstinere, seque ad maiorem præparationem accingere. Episcopi autem, in quorum Diœcesibus viget huiusmodi deuotio erga Sanctissimum Sacramentum pro illa gratis Deo agans, eamque ipsi adhibito prudentiæ, & iudicij temperamento alere debebunt, & ab eorum officio

postulari sibi maximè persuadebunt, nulli labori, aut diligentiæ parcendum, vt omnis irreuerentiæ, & scandali suspicio in veri, & immaculati Agni perceptione tollatur, virtutesq; ac dona in sumentibus augeantur; Quòd abundè continget, si ij qui deuoto huiusmodi studio, diuina præstante gratia tenentur, seque Sacratissimo Pane frequentiùs refici cupiunt, suas vires expendere, seque probare cum timore, & charitate assueuerunt; Quibus Christum Dominum, qui se fidelibus manducandum, & se pretium in morte tradidit, atque in cælesti Regno se præmium est daturus, precatur Sacra Congregatio, vt suam opem ad dignam præparationem, & sumptionem largiatur. Porrò Episcopi, & Parochi, seu Confessarij redarguant asserentes Communionem quotidianam esse de iure diuino, doceant in Ecclesijs seu Oratorijs priuatis, ex dispensatione, seu priuilegio Pontificis de manu Sacerdotis sumendam Sanctissimam Eucharistiam, nec eam vllo modo deferendam in Crumena, aut secretò ad existentes domi, vel cubantes in lecto, quàm ad infirmos, aut ad illam suscipiendam ad loca prædicta accedere non valeant, & ad eos, si ab Ecclesia deferatur publicè, & cum pompa iuxta forma Ritualis Romani; si verò ab Oratorio priuilegiato, cum forma decenti. Curent etiam, vt circa Communionem in feria sexta Parasceue, Missalis Rubricæ, & Ecclesiæ Romanæ vsus seruentur, insuper admoneant nulli tradendas plures Eucharistiæ formas; seu particulas, neque grandiores, sed consuetas; Non permittant, vt venialium confessio fiat simplici Sacerdoti, non approbato ab Episcopo, aut Ordinario. Si Parochi, & Confessarij etiam Re-

gulares, aut quicumque alij Sacerdotes secùs agerint, sciant Deo Optimo Maximo rationem reddituros esse, neque de futuram Episcoporum, & Ordinariorum iustam, ac rigorosam animaduersionem in contrafacientes, etiam Regulares, etiam Societatis Iesu, facultate ipsis Episcopis, & Ordinarijs per hoc Decretum, per Sedem Apostolicam specialiter attributa.

Et facta de præmissis omnibus, ac de verbo ad verbum relatione, Sanctitas Sua approbauit, ac præsens Decretum Typis dari, ac publicari voluit. In quorum, &c.

Datum Romæ 12. Februarij 1579.

F. Card. Columna Præf.

S. Archiepisc. Brancaccius Episcop. Viterbien. Secr.

Die 15. Mensis Februarij 1679. supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit per Vrbem ad valuas Curiæ, & in acie Campi Floræ, vt moris est, per me Ægidium Felicem SS. DD. PP. Cursorem. Pro D. Magistro Cursorum Gregorius Staggius Apost. Cursor.

FINIS.

Vidit Franciscus Coli Lucensis.

del. Sig.r piero
…nciesco Balt…

roma